

תוכן העניינים

מבוא

1. שורשיה של מדינת ישראל
2. תקופת המנדט
3. תכנית החלוקה
4. מלחמת השחרור (1948)
5. הדרך לסואץ (מבצע קדש)
6. מלחמת ששת הימים (1967)
7. בין המלחמות
8. מלחמת התשה (1967-1970)
9. מלחמת יום הכיפורים (1973)
10. גבולות
11. ישראל ולבנון
12. מלחמת המפרץ
13. האו"ם
14. הפליטים
15. היחס ליהודים במדינות ערב ובמדינות המוסלמיות
16. זכויות האדם במדינות ערב
17. זכויות האדם במדינת ישראל ובשטחים
18. ההתקוממויות הפלסטיניות
19. ירושלים
20. מדיניותה של ארה"ב כלפי המזרח התיכון
21. תהליך השלום
22. התנהלויות
23. מאזן הכוחות
24. התקשורת
25. יחסם של הערבים/המוסלמים כלפי מדינת ישראל
נספחים
מאזן הכוחות במזרח התיכון
החלטה מס' 242 של מועצת הביטחון של האו"ם
הכרה הדדית של מדינת ישראל ואש"ף
האמנה של תנועת המחתרת המוסלמית (החמאס)
אתרי אינטרנט מומלצים
קריאה מומלצת
אינדקס של מיתוסים
אינדקס
AICE
אודות המחבר

טבלאות

1. העלייה היהודית לארץ ישראל
2. פליטים פלסטיניים הרשומים במאגרי UNRWA (סוכנות האו"ם בנושא הסיוע וכוה אדם)
3. האוכלוסייה של ירושלים
4. ערכי הזמנות של מימון צבא זר (FMF) לפי מדינות ארה"ב

מפות

1. חלוקת אזור המנדט ע"י בריטניה ב-1921-1923
2. תכנית החלוקה – 1947 – החלטה 181 של העצרת הכללית של האו"ם
3. תכנית החלוקה של ועדת פיל, יולי 1937
4. הפלישה הערבית, 15 למאי, 1948
5. קווי שביתת הנשק, 1949
6. התקפות המחבלים, 1951-1956
7. מבצע קדש, 1956
8. רמת הגולן לפני מלחמת ששת הימים, מרחקים והפרשי גובה
9. ישראל לפני יוני 1967
10. החזית המצרית, 5-8 ליוני, 1967
11. הקרב על ירושלים, 5-7 ליוני, 1967
12. קווי הפסקת האש אחרי מלחמת ששת הימים, 1967
13. המתקפה המצרית והסורית, 6 לאוקטובר, 1973
14. טווח הירי של טילים וארטילריה מעמדת הגדה המערבית
15. קו הרכס של רמת הגולן
16. הגודל היחסי של רמת הגולן
17. זמני טיסה לישראל
18. המרחקים בין מרכזי אוכלוסייה ישראלים וקווי שביתת הנשק מלפני 1967
19. קו הגבול ישראל-לבנון (ב-2000)
20. הפליטים היהודיים ממדינות ערב, 1948-1972
21. מחנות הפליטים של UNRWA (ב-2000)
22. מקורות המים
23. מפת פלשתין של הרשות הפלסטינית

מבוא

ב-1957 סי קנן התחיל לפרסם עלון חדשות בשם "דו"ח מזרח התיכון", שמטרתו ליידע את הציבור על האירועים הקשורים למזרח התיכון. רוב הפרסומים של "דו"ח מזרח התיכון" היו עדכניים, אבל ניכר גם הצורך להשלים את השכלתם של הקוראים בנושא הסכסוך הערבי-ישראלי ולחשוף את פרצופם האמיתי של כל המיתוסים, שהומצאו ע"י אלה, שחשכה נפשם לשכתב היסטוריה בצורה כזאת, שתאיים למטרותיהם האישיות. לשם כך "דו"ח מזרח התיכון" התחיל לפרסם סקירות מיוחדות בנושאים הנוגעים לעניין. בהדרגה הניתוחים האלה גדלו להיקף של ספר שלם ופורסמו בתור "מיתוסים ועובדות". המיתוסים אודות המזרח התיכון לא התחילו בשנות החמישים והם לא פסקו להתפרסם. נראה, שהאירועים המסעירים באזור מלווים תמיד בכל הסילופים החדשים של העובדות על הסכסוך הערבי-ישראלי. באישורו של Near East Research ולפי בקשת הציבור AICE יצר גרסה מעודכנת של הטקסט הקלאסי הזה באינטרנט. יתרונותיה של הגרסה הזאת הם בכך, שהיא כוללת בין היתר קישורים למאגר רחב של משאבים של הספרייה היהודית הוירטואלית שלנו ובהיותה מתעדכנת עם כל התרחשות חדשה באזור.

גרסתנו המקוונת זכתה לפופולאריות אדירה ואנשים התחילו להזמין עותקים כתובים של הטקסט. כתוצאה מכך פרסמנו את הספר הזה לשימוש מהיר וקל. המהדורה השנייה הזאת כוללת אירועים מאז הטרגדיה של 11 לספטמבר. וכאשר עולה נושא חדש, תבדקו את המהדורה המקוונת של "מיתוסים ועובדות" למציאת עובדות חדשות:

<http://www.JewishVirtualLibrary.org>

קוראים, אשר מכירים כבר את הספר לעיתים קרובות מעירים, שהוא גודל עם השנים. ובכן, אם משמיציה של מדינת ישראל יפסיקו להפיץ מיתוסים חדשים בקצב כה מסחרר, לא יהיה צורך להגיב במספר כה רב של עובדות חדשות. כדי לשמור על גודל סביר של הספר, בחרנו להשמיט את הטקסטים של הסכמי שלום בין ישראל לירדן ומצרים וההסכמים, שנחתמו בין ישראל לפלסטינים. זה לא נובע מכך, שלדעתנו יש להם חשיבות משנית, אלא בשל נגישותם של המסמכים האלה בספרייה היהודית הוירטואלית לכל מי שירצה לעיין בהם.

ברצוני להודות לצוות דגול של העורכים לשעבר – שיילה סגל, וולף בליטצר, אלן טיגאי, משה דכטר, מ.ג. רוזנברג, ג'ף רובין, אריק רוזנמן, לני דויס ויואל הימלפארב – על תרומתם הגדולה. ברצוני להביע רגשי תודה גם לרפי דנציגר, רבקה ויינר, יצחק וולף, דויד שיאוביץ, אלדן אורק, אליחי בראון ושרה שימקוביץ על עזרתם החשובה לאין ערוך בהוצאה לאור של המהדורה הזאת.

AICE מודה במיוחד לקרן בן ואסתר רוזנבלום וקרן אורט על סיועם הפיננסי. תודה לאוולין וד"ר שמואל כץ מבל-הרבור, פלורידה, שמימנו את התרגום הזה לזכרם היקר של בני משפחות אוש (AUSCH) וכץ (KATZ) ז"ל הי"ד, שנספו בשואה באירופה. יהי רצון, שגדולתם תשמש השראה לכל אנשי הרצון הטוב. כמו כן קרן הרי וז'אנט ויינבר נטל חלק במימון התרגום הזה.

ברצוננו להודות לרותי סומינסקי על התרגום של הגרסה האנגלית לעברית. לידיעת הקוראים: מספר ציטוטים, שנעשו במקור בעברית ותורגמו לאנגלית עבור המהדורה האנגלית, תורגמו מחדש לעברית בהתבסס לגרסה האנגלית ועל כן לא בהכרח חופפים למקור העברי.

"אמת", אמר לורד אקטון, "היא המידה היחידה המעניקה כבוד וערך להיסטוריה." העמודים הבאים פורשים בפניכם את האמת אודות הסכסוך הערבי-ישראלי. זהו הנשק הטוב ביותר שיש בידנו כנגד ספקי השקר.

מיטצ'ל ג. בארד
נובמבר 2005

1. שורשיה של מדינת ישראל

מיתוס

" אין שום הצדקה לתביעתם של היהודים לארץ הנקראת על-ידם 'ישראל' "

עובדה

בקרוב רבים רווחת הנחה מוטעית, לפיה עם חורבן בית המקדש השני בירושלים בשנת 70 לספירה כל היהודים הוגלו סופית ע"י הרומאים ורק אחרי 1800 שנה הם לפתע חזרו לארץ ישראל בדרישה להחזיר להם את מדינתם. אבל במציאות העם היהודים תמיד שמר אמונים למולדתו ההיסטורית למעלה מ-3,700 שנה והקשר איתה לא נפסק לעולם.

העם היהודי ביסס את תביעתו לארץ ישראל לפחות על סמך ארבעה טיעונים מרכזיים:

- (1) העם היהודי יישב ופיתח את הארץ
- (2) הקהילה הבינלאומית העניקה לעם היהודי ריבונות פוליטית בארץ ישראל
- (3) השטחים נכבשו במסגרת מלחמות מגן
- (4) ה' הבטיח את הארץ לאברהם אבינו

אפילו אחרי חורבן בית המקדש השני בירושלים ותחילת הגלות החיים היהודיים בארץ ישראל נמשכו ולעיתים קרובות אף פרחו ושגשגו. לקראת המאה התשיעי קהילות גדולות התבססו מחדש בירושלים וטבריה. במאה ה-11 צמחו קהילות יהודיות ברפיה, עזה, אשקלון, יפו וקיסריה.

"אף אחד לא עושה 'טובה' לעם ישראל עם הכרזת 'זכות קיומו'."

זכות הקיום של מדינת ישראל בדומה לזכותן של ארה"ב, ערב הסעודית ו-152 מדינות אחרות הינה מובנת מאליה ללא כל הסתייגות. הלגיטימיות של מדינת ישראל אינה תלויה באוויר בצפייה להכרה... ללא כל ספק אין עוד מדינה אחרת, גדולה או קטנה, צעירה או ותיקה, שתראה בהכרת 'זכות קיומה' מעשה של טובה וחסד או זיכיון פתוח למשא ומתן."

- אבא אבן¹

הצלבנים טבחו בהמוני יהודים במהלך המאה ה-12, אולם הקהילה התאוששה במשך מאתיים השנים הבאות עם עלייתם של רבנים ועולי רגל יהודיים רבים לירושלים ולגליל. גדולי הרבנים ייסדו קהילות בצפת, ירושלים ובמקומות אחרים לאורך 300 שנים הבאות. בתחילת המאה ה-19 – שנים לפני הולדתה של תנועת הציונות המודרנית - למעלה מ-10,000 יהודים התגוררו בשטחה של מה שנקרא היום 'מדינת ישראל'². 78 שנות בניין האומה, שהחלו ב-1870 הגיעו לשיא עם הקמתה מחדש של המדינה היהודית. "תעודת לידה" בינלאומית של מדינת ישראל קיבלה את תוקפה החוקי על סמך הימצאותם של היהודים בארץ ישראל בתקופת המקרא, נוכחותם המתמדת של היהודים בשטח מתקופת יהושע ואילך, הצהרת בלפור משנת 1917, המנדט של ליגת האומות המשלב את הצהרת בלפור, תכנית החלוקה של האו"ם משנת 1947, כניסתה של מדינת ישראל לאו"ם ב-1949, הכרתן הרשמית של רוב מדינות העולם במדינת ישראל, ומעל הכול – החברה, שיצר העם היהודי בעשרות שנים של קיום לאומי משגשג ודינאמי.

מיתוס

"פלשתיין הייתה מדינה ערבית מאז ומעולם."

עובדה

נהוג לקשר את המושג "פלשתיין" לפלשתים, עם אגאי, שבמאה ה-12 לפנה"ס אכלס את מישור החוף של הים התיכון באזור הנקרא היום מדינת ישראל ורצועת עזה. במאה השנייה לספירה אחרי דיכוי המרד היהודי

האחרון הרומאים השתמשו לראשונה בכינוי *פלסטינה* למדינת יהודה (החלק הדרומי של מה שנקרא היום הגדה המערבית) בניסיון להקטין במידת האפשר את הזדהותה של ארץ ישראל כמדינה יהודית. המילה הערבית "פלסטיין" – מקורה באותו השם הלטיני.³

העם העברי נכנס לארץ ישראל בסביבות שנת 1300 לפנה"ס ועד לאיחודו תחת שלטונו של המלך הראשון, שאול, חי במשטר של קונפדרציה שבטית. המלך השני, דוד, בסביבות שנת 1000 לפנה"ס קבע את בירת המדינה בירושלים וזמן קצר לאחר מכן בנו של דוד, שלמה, בנה את בית המקדש וביסס את תפקודה הצבאי, המנהלי והדתי של ממלכתו. בתקופת שלטונו של בנו של שלמה האומה התפלגה לממלכה הצפונית (ישראל), שהייתה קיימת עד שנת 722 לפנה"ס, כאשר היא נחרבה ע"י אשור, והממלכה הדרומית (יהודה), ששרדה עד הכיבוש הבבלי בשנת 586 לפנה"ס. גם לאחר מכן העם היהודי נהנה מתקופות קצרות של ריבונות עד ההגליה הסופית של רוב היהודים ממולדתם בשנת 135 לספירה.

היהודים זכו לעצמאות בארץ ישראל במשך יותר מ-400 שנה. מדובר בתקופה ארוכה יותר מזו, שבה זכו האמריקאים לעצמאות במה שנקרא היום ארה"ב.⁴ למעשה, לולא הכובשים הזרים, מדינת ישראל הייתה יכולה לחגוג היום את יום הולדתה ה-3000.

פלשתיין לעולם לא הייתה מדינה אך ורק ערבית, למרות שהשפה הערבית בהדרגה נעשתה השלטת בקרב רוב האוכלוסייה אחרי פלישות המוסלמים במאה השביעית. שום מדינה ערבית או פלסטינית עצמאית לעולם לא הייתה בפלשתיין.

כאשר היסטוריון ערבי-אמריקאי דגול, פרופ' פיליפ היטי מאוניברסיטת פרינסטון, העיד נגד תכנית החלוקה בפני הוועדה האנגלו-אמריקאית ב-1946, הוא אמר: "לאורך ההיסטוריה לא היה מושג כזה 'פלשתיין', בהחלט לא היה."⁵

לפני החלוקה הערבים הפלסטינים לא ראו את עצמם בתור בעלי זהות נפרדת. כאשר הקונגרס הראשון של האגודות המוסלמיות-נוצריות נפגש בירושלים בפברואר 1919 על מנת לבחור נציגים פלשתינים לוועדת השלום בפריס, התקבלה ההחלטה הבאה:

"אנחנו רואים את פלשתיין כחלק מסוריה הערבית, משום שהיא לעולם לא הופרדה ממנה. אנחנו קשורים אליה בקשרים לאומיים, דתיים, בלשניים, טבעיים, כלכליים וגיאוגרפיים."⁶

ב-1937 מנהיג ערבי מקומי, אעוני ביי עבד-אל-האדי, טען בפני ועדת פיל, שהציעה בנחישות את תכנית החלוקה של פלשתיין: "אין מדינה כזאת [הכוונה לפלשתיין]! 'פלשתיין' – זה מושג, שהמציאו הציונים. אין שום פלשתיין בתנ"ך. במשך מאות שנים מדינתנו הייתה חלק מסוריה."⁷

נציגי הוועדה הערבית העליונה באו"ם הגישו הצהרה לאסיפה הכללית במאי 1947, וזה תוכנה: "פלשתיין מהווה חלק ממחוז סוריה", ואם כן "מבחינה פוליטית הערבים של פלשתיין לא זכו לעצמאות במובן של יצירת יחידה פוליטית נפרדת." "כעבור מספר שנים אחמד שוקירי (מאוחר יותר – יו"ר אש"ף) טען בפני מועצת הביטחון: "ידוע לכל, שפלשתיין היא פשוט סוריה הדרומית."⁸

הנציגים של ערבים פלשתינים נולד בעיקרו אחרי מלחמת העולם הראשונה ולא הפך לתנועה פוליטית משמעותית עד אחרי מלחמת ששת הימים וכיבוש השטחים של הגדה המערבית ב-1967.

מיתוס

"הפלסטינים הם צאצאיהם של הכנענים והתגוררו בפלשתיין זמן רב לפני היהודים."

עובדה

טענותיהם של הפלסטינים על כך, שקיים קשר כלשהו בינם לבין הכנעניים התחילו להופיע רק לאחרונה ונוגדים את האמת ההיסטורית. הכנענים נעלמו מהמפה לפני שלושת אלפים שנה ואף אחד לא יודע, האם היו בין צאצאיהם אלה, ששרדו ואם כן, מיהם.

שריף חוסיין, שומר המקומות הקדושים למוסלמים בערביה, אמר, שאבות הפלסטינים היו באזור רק לאורך אלף שנה.⁹ אפילו הפלסטינים בעצמם הודו, שהם הגיעו לאזור זמן רב אחרי היהודים. בעדות בפני הוועדה האנגלו-אמריקאית ב-1946, למשל, הם טענו, שבינם לבין פלשתין קיים קשר של למעלה מאלף שנה, המתחיל מאז כיבוש ממשיכי דרכו של מוחמד במאה השביעי.¹⁰

אף גם הטענה הזאת עומדת בספק. לאורך אלפיים שנים אחרונות באזור אירעו פלישות גדולות המלוות בטבח רוב האוכלוסייה המקומית (למשל, מסעי צלב), מיגרציות, מגפות ואסונות אחרות, בין אם מדובר באסונות טבע או פרי מעשי ידי אדם. כל האוכלוסייה המקומית התחלפה מספר פעמים. בתקופת המנדט הבריטי למעלה ממאה אלף ערבים הגרו לכאן מהמדינות השכנות ונחשבים כיום פלסטינים.

לעומת זאת שום היסטוריון רציני לא מפקפק בכך שהקשר בין יהודים לארץ ישראל קיים למעלה משלושת אלפים שנה או כך, שהעם היהודי המודרני מהווה צאצא ישיר של העם העברי העתיק.

מיתוס

"הצהרת בלפור לא העניקה ליהודים זכות לבית לאומי בארץ ישראל".

עובדה

ב-1917 בריטניה פרסמה את הצהרת בלפור:

"ממשלת הוד מלכותו רואה בעין יפה את ייסודו של בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל, ותפעל במיטב מאמציה להקלת השגתה של מטרה זו, מתוך הנחה ברורה שלא יעשה שום דבר, שיש בו לפגוע בזכויות האזרחיות והדתיות של העדות הלא יהודיות, או בזכויותיהם ומעמדם המדיני של היהודים בכל ארץ אחרת"

המנדט על ארץ ישראל כלל את הצהרת בלפור. הוא התייחס במיוחד ל"קשרים היסטוריים של עם ישראל עם ארץ ישראל" ולתוקף מוסרי של "הקמתו מחדש של ביתו הלאומי באותה ארץ". המושג "הקמתו מחדש" מצביע על הכרת העובדה, שארץ ישראל כבר הייתה בעבר ביתם של היהודים. בנוסף, חבר העמים הורה לבריטים "להשתדל ביותר להקל" על היהודים את ההגירה, לעודד יישוב הארץ ו"לאבטח" בית יהודי לאומי. המילה "ערבים" לא מופיעה בייפוי כוח מנדטורי זה.¹¹

המנדט אושר ע"י 52 מדינות בליגת האומות ב-24 ביולי, 1922.

מיתוס

"היישוב היהודי סיכן את 'המצב המסורתי' של הערבים בארץ ישראל".

עובדה

במשך מאות רבות ארץ ישראל הייתה לא יותר מאשר מרחב מוזנח של גבעות שחוקות, מדבריות חול וביצות מלריה, שבקושי יושבו ועובדו. בשנת 1880 הקונסול האמריקאי בירושלים דיווח, שהאזור המשיך את הידרדרותו ההיסטורית.

"האוכלוסייה וההון של פלשתינ לא גדלו במשך ארבעים שנה האחרונות", נאמר.¹²
הדו"ח של הוועדה המלכותית בענייני פלשתינ מצטטת את תיאורו של מישור החוף ב-1913:

"הדרך העולה מעזה לצפון הייתה רק שביל קיצי המתאים למעבר גמלים ועגלות... שום פרדס, מטע או כרם לא נראו באופק עד שהגענו ל[מושבה היהודית] יבנה... החלק המערבי הקרוב לים היה כמעט שומם... העיירות באזור הזה היו מעטות ומאוכלסות בדלילות. חורבות עיירות רבות מפוזרות באזור, בגלל המלריה השכיחה במקום, הרבה עיירות נעזבו ע"י תושביהן."¹³

לואיס פרנץ', מנהל הפיתוח הבריטי כתב על פלשתינ:

"מצאנו אותה מאוכלסת ע"י פלאחים, שגרו בבקתות בוץ וסבלו קשות מהמלריה השכיחה... אזורים נרחבים... לא היו מעובדים.. הפלאחים, אם אינם גנבי בקר בעצמם, תמיד היו מוכנים להעניק מחסה לפושעים מסוג זה או אחר. חלקות פרטיות... עברו מיד ליד כל שנה ושנה. לא היה הרבה בטחון ציבורי, והפלאחים סבלו לסירוגין מהשוד ומהסחטנות של שכניהם הבדואים."¹⁴

למרבה הפלא, הרבה אנשים, שלא אהדו ציונות, האמינו, שבידי יהודים – לשפר את תנאי המחייה של הערבים הפלסטינים. למשל, דווד ברקת, עורך העיתון המצרי אל-אהרם, כתב: "הסכמה הדדית בין ציונים לערבים היא נחוצה ביותר, כי מלחמת המלים עלולה רק להזיק. המדינה זקוקה לציונים: לכסף, שהם יביאו, לחכמה והידע שלהם ולתעשינות המאפיינת אותם ללא ספק יש הרבה מה לתרום לפריחתה המחודשת של המדינה."¹⁵

אפילו לאומני ערבי בכיר האמין, שחזרתם של היהודים למולדתם תסייע בהחייאת המדינה. לפי השריף חוסיין, שומר המקומות הקדושים למוסלמים בערביה:

"המשאבים של המדינה הם עדיין קרקע בתולה ויפותחו ע"י המהגרים היהודיים. אחד הדברים המדהימים ביותר עד התקופה האחרונה היה שהפלסטינים נאלצו לעזוב את המדינה ולשוטט מעבר לים בכל הכיוונים. הם לא הצליחו לשמור אחיזה באדמת המולדת, למרות שאבות אבותיהם גרו כאן במשך אלף שנה. ובאותו זמן ראינו יהודים ממדינות זרות נוהרים לפלשתינ מרוסיה, גרמניה, אוסטריה, ספרד, אמריקה. סיבת הסיבות לא יכלה להיעלם מעיני בעלי כשרון של ראייה עמוקה. הם ידעו, שארץ זו הייתה עבור בניה האמיתיים, עם כל ההבדלים, מולדת קדושה ואהובה. חזרתם של הגולים האלה למולדתם תהווה לאחיהם העובדים איתם בשדות, בתי חרושת, מסחר וכל הדברים הקשורים לעבודה ולעמל בית ספר ניסיוני מבחינה גשמית ורוחנית."¹⁶

כמו שחזה חוסיין, פריחתה מחדש של ארץ ישראל וצמיחת אוכלוסייתה אירעו רק אחרי שהיהודים חזרו לכאן מהמוניהם.

מרק טווין, שביקר בארץ ישראל ב 1867 תיארה כך: "...ארץ שוממה, שקרקעותיה מספיק פוריות, אבל מלאה רק עשבים שוטים – מרחב שקט ועצוב... השימון כאן כזה, שאפילו אי אפשר להעלות בדמיון כאן את זוהר החיים והפעילות... אף פעם לא ראינו שום נפש חיה לאורך כל הדרך... בקושי היה עץ או שיח באיזה מקום. אפילו עצי הזית והצברים, החברים הנאמנים של קרקע חסר-ערך, כמעט נעלמו מהארץ הזאת."¹⁷

מיתוס

"ציונות היא גזענות"

עובדה

ב-1975 העצרת הכללית של האו"ם אימצה החלטה משמיצה נגד הציונות בראותה כשוות-ערך לגזענות. בתגובתו הנמרצת להחלטה נציג מדינת ישראל באו"ם, חיים הרצוג, הצביע באירוניה על העיתוי – ההצבעה התרחשה בדיוק במלאות 37 שנה לליל הבדולח.

ציונות היא תנועת שחרור לאומי של עם ישראל, הטוענת, שבדומה לכל האומות האחרות היהודים זכאים למולדת.

היסטוריה הוכיחה את הצורך להבטיח את הביטחון היהודי ע"י המולדת הלאומית. לפי ציונות, הזהות היהודית מוגדרת עפ"י שורשים משותפים, דת, תרבות והיסטוריה. הגשמת החלום הציוני באה לידי ביטוי בעובדה שיותר מחמישה מיליון יהודים מיותר ממאה מדינות הינם אזרחים ישראלים.

חוק השבות הישראלי מעניק אזרחות אוטומטית ליהודים, ואילו לא-יהודים זכאים אף הם לקבל אזרחות ישראלית בעקבות תהליך התאזרחות הזהה לנהלים של מדינות אחרות. כמיליון ערבים מוסלמים ונוצרים, דרוזים, בהאים, צ'רקסים וקבוצות אתניות אחרות מייצגים חלק ניכר מאוכלוסייתה של מדינת ישראל. אלפי יהודים כהי-עור מאתיופיה, תימן והודו המתגוררים במדינת ישראל מהווים הפרכה טובה ביותר של הוצאת דיבה נגד הציונות. בסדרת רכבות אוויריות היסטורית, הנקראות מבצע משה (1984), יהושוע (1985) ושלמה (1991) ישראל הצילה כמעט 42 אלף בני קהילה יהודית עתיקה באתיופיה.

הציונות לא מפלה אף אחד. אופייה הפתוח והדמוקרטי של מדינת ישראל, הגנתה המדוקדקת על זכויותיהם הדתיות והפוליטיות של מוסלמים ונוצרים, זועקים כנגד האשמות בסגירות בלעדית. יתרה מזאת, כל אחד – יהודי או לא, ישראלי, אמריקאי או סעודי, שחור, לבן, צהוב או סגול – יכול להיות ציוני.

אחרי חשיפת "מבצע משה" ויליאם ספיר כתב:

"כפעם הראשונה בהיסטוריה אלפי אנשים שחורים מובאים למדינה לא באויקים, אלא בכבוד, לא בתור עבדים, אלא בתור אזרחים."¹⁸

לעומת זאת מדינות ערב מגדירות אזרחות אך ורק ע"י זהות מדינית של ההורים. כמעט בלתי אפשרי לקבל אזרחות במדינות ערב רבות, במיוחד באלג'יר, ערב הסעודית וכווית. בכמה מדינות ערב חוקקו חוקים המקלים על התאזרחותם של ערבים ממדינות זרות לא כולל אך ורק פלסטינים. מצד שני ב-1954 ירדן חוקקה "חוק השבות" משלה המעניק אזרחות ירדנית לכל תושביה לשעבר של פלשתיין חוץ מיהודים.¹⁹

בחירה דווקא בהגדרה עצמית של יהודים לשם גינוי היא בעצמה סוג של גזענות. כאשר סטודנט אחד מהרווארד, שתקף ציונות, ניגש ב-1968 למרתין לותר קינג, הוא ענה לו: "כאשר אנשים מבקרים את הציונים, הם מתכוונים ליהודים. אתה מדבר מתוך אנטישמיות."²⁰

החלטת האו"ם של 1975 הייתה חלק ממבצע פרסום אנטי-ישראלי של המלחמה הקרה הסובייטית-ערבית. כמעט כל תומכי ההחלטה לשעבר הלא-ערבים התנצלו ושינו את עמדתם. כאשר העצרת הכללית הצביעה על הסרת ההחלטה ב-1991 רק כמה מדינות ערביות ומוסלמיות לצד קובה, צפון קוריאה ווייטנאם הצביעו נגד.

מיתוס

"נציגי הוועידה הבינלאומית של האו"ם בנושא הגזענות הגיעו למסקנה, שציונות היא גזענות."

עובדה

בשנת 2001 מדינות ערב שוב ביקשו להשמיץ את ישראל בניסיון להשוות ציונות לגזענות בוועידה העולמית של האו"ם כנגד הגזענות בדורבן, דרום אפריקה. ארה"ב הצטרף למדינת ישראל בהחרמת הוועידה, כאשר התברר, שבמקום להתמקד בפגעי הגזענות, האנטישמיות והקסנופוביה, שהיו אמורים להיות נושא הדיון, הוועידה הפכה לבמה לגנות את ישראל.

משלחת ארה"ב פרשה מהוועידה כדי "לאותת לאומות העולם האוהבות את החופש, שהיא לא תעמוד מנגד, אם העולם ינסה לתאר ציונות כגזענות. זה בפירושו לא נכון." דובר הבית הלבן, ארי פליישר הוסיף, ש"הנשיא גאה לתמוך במדינת ישראל והקהילה היהודית ולאותת, ששום קבוצה בעולם לא תהנה מהסכמה והערכה בינלאומית, אם מטרתה – להשוות ציונות לגזענות."²¹

מיתוס

"הציונים יכלו לבחור במדינה אחרת מלבד ארץ ישראל"

עובדה

בשלהי המאה ה-19, עליית האנטישמיות הדתית והגזענית הביאה לגל חדש של פוגרומים ברוסיה ובמזרח אירופה, שניפצו את הבטחות השוויון והסובלנות. כל זה עודד את עלייתם של יהודי אירופה לארץ ישראל.

באותו הזמן גל של יהודים עלה לארץ ישראל מתימן, מרוקו, עיראק ותורכיה. ליהודים האלה לא היה שום מושג בציונות הפוליטית של בנימין-זאב הרצל. הם לא היו מודעים אף לפוגרומים באירופה. המניע שלהם היה חלום של "שיבת ציון" בן מאות שנים ופחד מאי-סובלנות. ברגע שהם שמעו על פתיחת שעריה של ארץ ישראל, הם לקחו על עצמם באומץ את תלאות המסע ופנו לכיוון ארץ ישראל.

מאחורי החזון הציוני של חזרה לארץ ישראל עומדים שורשים דתיים עמוקים. בתפילות רבות של יהודים מדובר על ירושלים, ציון וארץ ישראל. הצו לא לשכוח את ירושלים, מקום בית המקדש, הוא עיקרון בסיסי של היהדות. "אם אשכחך ירושלים – תשכח ימיני." השפה העברית, התורה, חוקי התלמוד, הלוח העברי ומועדי ישראל – כולם נעוצים ומתמקדים סביב התנאים והעונות המתאימות לארץ ישראל. היהודים מתפללים לכיוון ירושלים ומדי שנה ושנה בחג הפסח חוזרים הם על המשפט "לשנה הבאה בירושלים". הדת, התרבות וההיסטוריה היהודית משקפות בבירור את העובדה, שהאומה היהודית יכולה להתקיים אך ורק בארץ ישראל.

ב-1897 המנהיגים היהודים ייסדו רשמית את התנועה הציונית הפוליטית וקראו לבנייה מחדש של הבית היהודי הלאומי בארץ ישראל, ששם היהודים יזכו למקלט והגדרה עצמית ויעבדו למען הלידה מחדש של תרבותם.

מיתוס

"הרצל בעצמו בתור מדינה יהודית הציע את אוגנדה כחלופה לארץ ישראל."

עובדה

הרצל חיפש תמיכה לרעיונו להקמת המדינה היהודית בקרב מעצמות-על. הוא פנה לבריטניה ונפגש עם ג'וזף צ'מברליין, המזכיר הקולוניאלי של בריטניה ואחרים. הבריטים באופן כללי הסכימו ליישוב יהודי במזרח אפריקה.

בקונגרס הציוני השישי בבאזל ב-26 באוגוסט 1903 הרצל הציע את תכנית אוגנדה הבריטית כמפלט חרום זמני ליהודי רוסיה הנמצאים בסכנה מיידית. למרות שהרצל הבהיר, שהתכנית הזאת לא תשפיע על המטרה הסופית של הציונות-מדינה יהודית בארץ ישראל - ההצעה עוררה סערת רוחות בקונגרס וכמעט הובילה לפילוג בתנועה הציונות. 1903-1905. תכנית אוגנדה, שלעולם לא נהנתה מתמיכה משמעותית נפסלה רשמית ע"י התנועה הציונית בקונגרס הציוני השביעי ב-1905.

מיתוס

"כל הערבים התנגדו להצהרת בלפור בראותם בה בגידה בזכויותיהם"

עובדה

אמיר פייסל, בנו של שריף חוסיין, מנהיג המרד הערבי נגד התורכים, חתם על הסכם עם חיים וייצמן ומנהיגים ציוניים אחרים במהלך ועידת השלום בפריס ב-1919. המסמך הכיר "בקרבה הגזעית והקשרים העתיקים הקיימים בין הערבים והעם היהודי" והגיע למסקנה, ש"הדרך הבטוחה ביותר להשגת שאיפותיהם הלאומיות היא באמצעות שיתוף פעולה אמיץ ככל האפשר בפיתוחן של המדינה הערבית ושל פלשתיין". יתרה מזאת, ההסכם סמך על מימושה של הצהרת בלפור וקרא לנקוט בכל האמצעים הנחוצים "כדי לעודד ולהגביר עליית יהודים לארץ ישראל בקנה מידה רחב, וליישב את העולים היהודים על הקרקע בכל המהירות האפשרית ע"י התיישבות צפופה ועיבוד אינטנסיבי של האדמה."²²

פייסל התנה את הסכמתו להצהרת בלפור בקיום הבטחותיהם של הבריטים מתקופת המלחמה להעניק עצמאות לערבים. ההבטחות לא קוימו.

מקובל להתעלם מהסכם וייצמן-פייסל, כי הוא, למעשה, אף פעם לא יושם בפועל. אמנם העובדה, שמנהיגי התנועה הערבית הלאומית והתנועה הציונית יכלו להגיע לידי הבנה הדדית, היא משמעותית בשל הפגנתה הגלויה, ששאיפותיהם של היהודים והערבים לא בהכרח מנוגדות אחת לשנייה.

מיתוס

"הציונים מצידם לא עשו כל מאמץ על מנת להגיע לפשרה עם הערבים."

עובדה

בשנת 1913 ההנהגה הציונית הביעה רצון להגיע להסכמה עם הערבים. סמי הוכברג, הבעלים של כתב עת *Le-Jeune-Turc* בצורה לא רשמית הציג את הציונים במפגש עם המפלגה הביזורית המוצבת בקהיר והאגודה האנטי-עות'מאנית הרפורמית של ביירות והצליח להגיע לידי הסכמה. "הסכם בעל-פה" הזה הביא לאימוץ ההחלטה המבטיחה זכויות שוות ליהודים במסגרת ממשלה ביזורית. הוכברג גם השיג הזמנה לקונגרס הערבי הראשון, שהתקיים בפריס ביוני 1913.

למרבה ההפתעה בקונגרס הערבי הוכיח נכונות לקבל את השאיפות הציוניות. המענה החיובי של הקונגרס להסכם בע"פ עודד את הוכברג. עבד-אל-חמיד ז'הראווי, נשיא הקונגרס, סיכם את התייחסותם של הנציגים:

"כולנו, גם מוסלמים וגם נוצרים, מלאים רגשות טובים ביותר כלפי היהודים. כאשר בהחלטותינו דיברנו על זכויותיהם וחובותיהם של הסורים, כללנו בהם גם את היהודים. כי הם אחינו בגזע ואנחנו רואים בהם סורים, שהוכרחו לעזוב את המדינה באחת התקופות, אך לבבותיהם תמיד פעמו יחד עם לבבינו, ובטוחים אנחנו, שאחינו היהודים מכל רחבי תבל יידעו, כיצד לעזור לנו להצלת עניינינו המשותפים ולצמיחת ארצנו המשותפת הן מבחינה חומרית, הן רוחנית (הדגשת המחבר)."²³

ההסכם בעל-פה, שהשיג הוכברג, איבד את האפקטיביות שלו עם התפתחויות המלחמה. ההתנגדות הערבית הגלויה להצהרת בלפור שכנעה את ההנהגה הציונית בצורך לעשות מאמצים ממשיים להשגת ההבנה עם הערבים.

חיים וייצמן ראה את חשיבות המשימה עד כדי כך, שהנהיג ועדה ציונית לפלשתין על מנת להסביר לערבים את מטרותיה של התנועה. תחילה, במרץ 1918, פנה וייצמן לקהיר, ששם הוא נפגש עם סעיד שוקייר, ד"ר פאריס נימר וסוליימן ביי נאסיף (הלאומנים הערבים הסוריים, שנבחרו בתור נציגים ע"י בריטים). הוא הדגיש את הרצון העז לחיות בהרמוניה עם הערבים בפלשתין הבריטית.

הדיפלומטיה של וייצמן הניבה פירות. נאסיף הכריז: "יש מקום בפלשתין לעוד מליון תושבים ללא הפרעה למצבם של אלה, שכבר נמצאים שם." ²⁴ ד"ר נימר דרך הפיץ מידע בכתב עתו בקהיר כדי להפיג את אי הבנתו של הציבור הערבי את המטרות הציוניות. ²⁵

ב-1921 וינסטון צ'רצ'יל ניסה לארגן פגישה בין פלסטינים לציונים. ב-29 בנובמבר, 1921 שני הצדדים נפגשו, אך ללא כל התקדמות, כי הערבים התעקשו על דרישתם לבטל את הצהרת בלפור. ²⁶

קבוצת הפעילים הציוניים בראשותו של וייצמן נפגשו עם הלאומן הסורי ריאד אל-סולח ב-1921. הציונים הסכימו לתמוך בשאיפות הערביות הלאומיות ואילו סולח אמר, שברצונו להכיר בבית יהודי לאומי. השיחות הסתיימו כעבור שנה והעלו תקוות להסכמה. אולם במאי, 1923, מאמציו של סולח לשכנע את מנהיגי הערבים הפלסטינים, שציונות מהווה כבר עובדה קיימת בפועל, עלו בתוהו. ²⁷

במשך 25 שנים הבאות המנהיגים הציונים בתוך ומחוץ לארץ ישראל עשו ניסיונות חוזרים להגיע למשא ומתן עם הערבים. כמו כן, המנהיגים הישראליים מאז 1948 שאפו להגיע לשלום עם מדינות ערב, אבל מצרים וירדן הן המדינות היחידות, שחתמו איתם על הסכמי שלום.

מיתוס

"הציונים היו כלי שרת קולוניאליסטים של האימפריאליזם המערבי".

עובדה

"קולוניאליזם – פירושו לחיות על חשבון ניצול אחרים," כתב יהושפט הרכבי. "אבל מה יכול להיות רחוק יותר מקולוניאליזם מאשר האידאליזם של יהודים עירוניים, שחשקה נפשם להפוך לאיכרים ולפועלים ולחיות מיגיע כפיהם?" ²⁸

זאת ועוד, כפי שציין ההיסטוריון הבריטי, פול ג'ונסון, קשה לראות בציונים כלי שרת של האימפריאליסטים, אם לוקחים בחשבון את ההתנגדות הכללית של הצמרת הציונית. "בכל מקום במערב, משרדי חוץ, שרי ביטחון ובעלי הון התנגדו לציונים." ²⁹

"המתיישבים שלנו לא הגיעו לכאן כקולוניסטים מהמערב כדי להעביד את הילידים עבורם. הם תפסו את המחרשה במו-ידיהם והם השקיעו את כוחם ואת דמם בהפרחת הארץ. אך לא רצינו בפוריות האדמה רק לעצמנו. האיכרים היהודיים התחילו ללמד את אחיהם, האיכרים הערבים, לעבד את האדמה ביתר אינטנסיביות. חשקנו ללמד אותם עוד: ביחד איתם רוצים אנחנו לעבד את הארץ – "לעבוד" אותה, כמו שאומרים בעברית. ככל שהאדמה תהיה פורייה יותר, כך יהיה יותר מקום להם ולנו. אין לנו שום רצון לנשל אותם: אנחנו רוצים לחיות איתם. איננו רוצים לשלוט עליהם: אנחנו רוצים לעבוד איתם..." ³⁰ – מרטין בובר

גם אמיר פייסל ראה בתנועה הציונית את עמיתה של התנועה הערבית הלאומית הלוחמת באימפריאליזם, כפי שהוא הסביר במכתבו לפרופסור למשפטים בהרווארד ולעתיד לבוא שופט בית ההמשפט העליון, פליקס פרנקפורטר ב-3 במרץ, 1919, יום אחד אחרי שחיים וייצמן הציג את נושא הציונות בוועידה בפריס. פייסל כתב:

"הערבים, במיוחד המשכילים שבינינו, רואים בעין יפה ביותר את התנועה הציונית...מכל הלב אנחנו מאחלים ליהודים: ברוכים הבאים הביתה...אנחנו עובדים ביחד על שינוי ותיקון של המזרח התיכון ושתי תנועותינו משלימות אחת את השנייה. התנועה היהודית היא לאומית ולא אימפריאליסטית. ויש מקום בסוריה לשנינו. אכן, אני חושב, שאף אחד מאיתנו לא יגיע להישגים ממשיים ללא השני. (מודגש ע"י המחבר)."³¹

מיתוס

"במסגרת אגרות חוסיין – מק-מהון הבריטים הבטיחו לערבים עצמאות בפלשתיין."

עובדה

הדמות המרכזית בתנועה הערבית הלאומית בעת מלחמת העולם הראשונה הייתה חוסיין אבן עלי, שהוועידה התורכית לאיחוד וקידמה מינהו לתפקיד השריף של מכה ב-1908. בתור שריף חוסיין היה אחראי על השגחה על המקומות הקדושים לאיסלאם באזור ההג'אז וכתוצאה מכך הוכר כאחד המנהיגים הרוחניים של המוסלמים.

ביולי 1915 חוסיין שלח מכתב לסר הנרי מק-מהון, הנציב העליון של מצרים, שבו הוא יידע אותו על השתתפותם של הערבים במלחמה כנגד התורכים.

ההתכתבות בין חוסיין למק-מהון, שבאה בעקבות המכתב, שרטטה בקווים כלליים אזוריים, שבריטניה התכוונה להעביר לידי הערבים. אגרות חוסיין-מק-מהון בצורה בולטת לעין לא מזכירים את פלשתיין. הבריטים טענו, שהשמטה הייתה מכוונת וכך הם הצדיקו את סירובם להעניק לערבים עצמאות בפלשתיין אחרי המלחמה.³² מק-מהון הסביר:

"אני מרגיש, שמחובתי להצהיר, וזה מה שאני עושה בהחלט ובתוקף, שבמתן ההבטחה הזאת למלך חוסיין לא התכוונתי לכלול את פלשתיין באזור בו הובטחה עצמאות לערבים. לא הייתה לי שום סיבה שלא להאמין בזמנו, שהעובדה, שפלשתיין לא נכללה בהבטחה, הובנה נכון ע"י המלך חוסיין."³³

עם כל זה הערבים גם אז וגם עכשיו סבורים, שהאגרות הבטיחו עצמאות לערבים.

הערות:

¹[New York Times](#), (November 18, 1981).

² Dan Bahat, ed. *Twenty Centuries of Jewish Life in the Holy Land*, (Jerusalem: The Israel Economist, 1976), pp. 61-63.

³ Yehoshua Porath, [The Emergence of the Palestinian-Arab National Movement, 1918-1929](#), (London: Frank Cass, 1974), p. 4.

⁴ Max Dimont, [Jews, God and History](#), (NY: Signet, 1962), pp. 49-53.

⁵ [Jerusalem Post](#), (November 2, 1991).

⁶Yehoshua Porath, [*Palestinian Arab National Movement: From Riots to Rebellion: 1929-1939*](#), vol. 2, (London: Frank Cass and Co., Ltd., 1977), pp. 81-82.

⁷[*Jerusalem Post*](#), (November 2, 1991).

⁸Avner Yaniv, PLO, (Jerusalem: Israel Universities Study Group of Middle Eastern Affairs, August 1974), p. 5.

⁹*Al-Qibla*, (March 23, 1918), quoted in Samuel Katz, [*Battleground-Fact and Fantasy in Palestine*](#), (NY: Bantam Books, 1977), p. 128.

¹⁰British Government, [*Report of the Anglo-American Committee of Enquiry, 1946, Part VI*](#), (April 20, 1946).

¹¹Howard Sachar, [*A History of Israel: From the Rise of Zionism to Our Time*](#), (NY: Alfred A. Knopf, 1979), p. 129.

¹²Ben Halpern, [*The Idea of a Jewish State*](#), (MA: Harvard University Press, 1969), p. 108.

¹³Palestine Royal Commission Report, p. 233.

¹⁴Palestine Royal Commission Report, pp. 259-260.

¹⁵Neville Mandel, "Attempts at an Arab-Zionist Entente: 1913-1914," *Middle Eastern Studies*, (April 1965), p. 243.

¹⁶*Al-Qibla*, (March 23, 1918), quoted in Samuel Katz, [*Battleground-Fact and Fantasy in Palestine*](#), (NY: Bantam Books, 1977), p. 128.

¹⁷Mark Twain, [*The Innocents Abroad*](#), (London, 1881).

¹⁸[*New York Times*](#), (January 7, 1985).

¹⁹Jordanian Nationality Law, Article 3(3) of Law No. 6 of 1954, Official Gazette, No. 1171, February 16, 1954.

²⁰Seymour Martin Lipset, "The Socialism of Fools-The Left, the Jews and Israel," *Encounter*, (December 1969), p. 24.

²¹White House briefing regarding U.S. threat to boycott the UN Conference on racism, (July 27, 2001).

²²[*Chaim Weizmann, Trial and Error*](#), (NY: Schocken Books, 1966), pp. 246-247; Howard Sachar, [*A History of Israel: From the Rise of Zionism to Our Time*](#), (NY: Alfred A. Knopf, 1979), p. 121.

²³Aharon Cohen, [*Israel and the Arab World*](#), (NY: Funk and Wagnalls, 1970), p. 97.

²⁴Jon Kimche, [*There Could Have Been Peace: The Untold Story of Why We Failed With Palestine and Again With Israel*](#), (England: Dial Press, 1973), pp. 136-137.

²⁵Aharon Cohen, [*Israel and the Arab World*](#), (NY: Funk and Wagnalls, 1970), p. 71-73.

²⁶Yehoshua Porath, [*The Emergence of the Palestinian-Arab National Movement, 1918-1929*](#), (London: Frank Cass, 1974), pp. 65-67.

²⁷Yehoshua Porath, [*The Emergence of the Palestinian-Arab National Movement, 1918-1929*](#), (London: Frank Cass, 1974), pp. 112-114.

²⁸Yehoshofat Harkabi, [*Palestinians And Israel*](#), (Jerusalem: Keter, 1974), p. 6.

²⁹Paul Johnson, [*Modern Times: The World from the Twenties to the Nineties*](#), (NY: Harper & Row, 1983), p. 485.

30. מתוך מכתבו הפתוח של מרתין בובר למהטמה גנדי ב-1939 כפי שמצוטט ב-

Arthur Hertzberg, [*The Zionist Idea*](#), (PA: Jewish Publications Society, 1997), p. 464

31 Samuel Katz, [*Battleground-Fact and Fantasy in Palestine*](#), (NY: Bantam Books, 1977), p. 55.

³²George Kirk, *A Short History of the Middle East*, (NY: Frederick Praeger Publishers, 1964), p. 314.

³³*London Times*, (July 23, 1937).

2. תקופת המנדט הבריטי

מיתוס

“הבריטים סייעו ליהודים לתפוס את מקומה של האוכלוסייה הערבית המקורית של פלשתיין”.

עובדה

הרברט סמואל, יהודי בריטי שמילא את תפקיד הנציב העליון הראשון של פלשתיין הגביל את העלייה היהודית "לטובת האוכלוסייה הנוכחית" וכתוצאה מ'כושר הקליטה' של המדינה"¹. נאמר, שזרימת המתיישבים היהודים תנשל את הפלאחין (האיכרים הילידים) הערבים. באותו זמן פחות ממיליון תושבים התגורר באזור זה, שכיום גרים בו יותר מתשעה מיליון.

הבריטים, למעשה, הגבילו את כושר הקליטה של פלשתיין ע"י חלוקת המדינה.

ב-1921 שר המושבות וינסטון צ'רצ'יל ניתק כארבע חמישיות של פלשתיין – יותר מחמישים וחמש אלף קמ"ר – ליצירת רשות ערבית מסוג חדש – עבר הירדן. כפרס נוחמים על כך שהג'אז וערכיה (ששתיהן מהוות היום את ערב הסעודית) עברו לידי משפחת סעוד, צ'רצ'יל העניק לבנו של שריף חוסיין, עבדאללה את תואר האמיר של עבר הירדן עבור הישגיו במלחמה נגד תורכיה.

הבריטים הרחיקו לכת והגבילו את יכולתם של היהודים לקנות קרקעות בשטח, שנשאר ארץ-ישראל בניגוד לנאמר במנדט (סעיף 6): "ממשלת ארץ ישראל...תקל בתנאים נאותים על ההגירה העברית ותסייע בשותפות עם הסוכנות היהודית...להתיישבות צפופה של היהודים בארץ לרבות קרקעות הממשלה ואדמות הפקר, שאינן דרושות לצרכי ציבור". עד 1949 הבריטים הקצו 87500 אקר מתוך 187500 אקר של קרקעות ראויות לעיבוד לערבים ו-42500 אקר בלבד ליהודים.²

בסופו של דבר בריטניה הודתה, שהטיעון אודות כושר הקליטה של המדינה היה מטעה. ועדת פיל קבעה: "ההגירה הגדולה בשנות 1933-36 יכולה להראות, שהיהודים מסוגלים להגדיל את כושר הקליטה של המדינה עבור היהודים."³

מיתוס

“הבריטים נתנו ליהודים להציף את פלשתיין בעוד שהגירת הערבים הייתה תחת פיקוח קפדני”.

עובדה

התייחסותם של הבריטים להגירה היהודית קבעה תקדים של פיוס הערבים, שנמשך לאורך כל תקופת המנדט. הבריטים הגבילו את ההגירה היהודית ואילו לערבים ניתן חופש כניסה מלא לארץ. בלונדון, כנראה, לא חששו מכך, שזרימת המהגרים הערביים תפגע בכושר הקליטה של המדינה.

במשך מלחמת העולם הראשונה האוכלוסייה היהודית בארץ ישראל התמעטה עקב המלחמה, הרעב, התחלואה וגירוש ע"י התורכים. ב-1915 כ-83000 יהודים גרו בפלשתיין לצד 590000 ערבים מוסלמים ונוצרים. לפי מפקד אוכלוסין של 1922 האוכלוסייה היהודית מנתה 84000 לעומת 643000 ערבים⁴. כך, האוכלוסייה הערבית צמחה במפורש בעוד שמספר היהודים קפא על שמריו.

באמצע שנות העשרים גברה ההגירה היהודית לפלשתיין בראש ובראשונה עקב החקיקה הכלכלית כנגד היהודים בפולין יחד עם מדיניות של הגבלת מכסה הקליטה של וושינגטון.⁵

Map 1

Great Britain's Division of the Mandated Area
1921-1923

Great Britain's Division of the Mandated Area 1921-1923

חלוקת אזור המנדט ע"י בריטניה ב-1921-1923

1. Mediterranean Sea - הים התיכון
2. Area Ceded to Syria - אזור, שהועבר לסוריה
3. Syria - סוריה
4. French Mandate - המנדט הצרפתי
5. British Mandate - המנדט הבריטי
6. Iraq - עיראק
7. Palestine - פלשתיין
8. Area Remaining for Jewish National Home - אזור, שנשאר לבית יהודי לאומי
9. Transjordan - עבר הירדן
10. Area Separated and Closed to Jewish Settlement
אזור, שהופרד ונאסרה בו התיישבות יהודית
11. Egypt - מצרים
12. Saudi Arabia - ערב הסעודית
13. Red Sea - ים סוף

מספר השיא של העולים ב-1935 (ראה טבלה) נבע מהתגברות רדיפות היהודים בגרמניה הנאצית. אמנם הממשל הבריטי סבר, שהמספר הזה גדול מדי והודיע לסוכנות היהודית, שפחות משליש מהמכסה המבוקש על-ידיה יאושר ב-1936.⁶

הבריטים נכנעו עוד יותר לדרישותיהם של הערבים ע"י פרסום הספר הלבן של 1939 ובו הובטחה מדינה ערבית עצמאית תוך 10 שנים, הגבלת ההגירה היהודית לשבעים וחמש אלף במשך חמש שנים הבאות, שלאחר מכן תופסק לגמרי. המסמך אף אסר מכירת קרקעות ליהודים ב-95% של שטחי פלשתיין. ובכל זאת הערבים דחו את ההצעה.

העלייה לארץ ישראל⁷

1,806	1919
8,223	1920
8,294	1921
8,685	1922
8,175	1923
13,892	1924
34,386	1925
13,855	1926
3,034	1927
2,178	1928
5,249	1929
4,944	1930
4,075	1931
12,533	1932
37,337	1933
45,267	1934
66,472	1935
29,595	1936
10,629	1937
14,675	1938
31,195	1939
10,643	1940
4,592	1941

לעומת זאת לאורך כל תקופת המנדט לא היו שום מגבלות להגירה הערבית. ב-1930 נשלחה מלונדון ועדת הופ-סימפסון לחקור את הפרעות הערביות של 1929, אשר הגיעה למסקנה שהגירה ערבית לא חוקית ולא מבוקרת ממצרים, עבר הירדן וסוריה תפסה את מקומם של עולים יהודים פוטנציאליים.⁸

המושל הבריטי של סיני בשנות 1922-36 העיר: "ההגירה הבלתי-חוקית הזאת הייתה לא רק מסיני, אלא אף מעבר הירדן ומסוריה, וקשה לטעון למצוקה בקרב הערבים אם באותו זמן אי אפשר למנוע מאחיהם מהמדינות הסמוכות לבוא לחלוק איתם את המצוקה הזאת."⁹

ועדת פיל דיווחה ב-1937, ש"גירעון הקרקעות נובע...פחות מכמות הקרקעות הנרכשות ע"י היהודים מאשר מגידול האוכלוסייה הערבית."¹⁰

מיתוס

"הבריטים שינו את מדיניותם אחרי מלחמת העולם השנייה על מנת לאפשר לניצולי השואה לעלות לארץ ישראל."

עובדה

שערי ארץ ישראל נשארו נעולים במשך המלחמה ובכך נחרץ גורלם של מאות אלפי יהודים באירופה, שחלקם הגדול הפך לקורבנות "הפתרון הסופי" של היטלר. אחרי המלחמה הבריטים סירבו לאפשר לניצולי הסיוט הנאצי למצוא מחסה בארץ ישראל. ב-6 ביוני 1946 הנשיא טרומן הפציר בשלטונות בריטניה להקל על סבלם של היהודים הכלואים במחנות העקורים באירופה ע"י קבלה מיידית של מאה אלף עולים יהודים. שר החוץ הבריטי, ארנסט בוויין ענה בעוקצנות, שארה"ב מעוניינת בעלייתם של היהודים העקורים לארץ ישראל, "כי היא לא רוצה, שיהיו יהודים רבים מדי בניו-יורק."¹¹

כמה יהודים זכו לעלות לארץ ישראל, רבים מהם בספינות המעפילים הרעועות, שאנשי המחתרת היהודית העמיסו אותם עליהן. מאוגוסט 1945 ועד להכרזת מדינת ישראל במאי 1948 ספינות עולים "בלתי חוקיות" הנושאות 69,878 אנשים הגיעו מחופי אירופה. אולם באוגוסט 1946 הבריטים התחילו לכלוא את אלה, שהם הצליחו לתפוס, במחנות בקפריסין. כחמישים אלף אנשים עוכבו במחנות ועשרים ושמונה אלף מהם היו עדיין כלואים עד בוא העת, בו מדינת ישראל הכריזה על עצמאותה.¹²

מיתוס

"ככל שהאוכלוסייה היהודית בארץ ישראל גדלה, גברה המצוקה של הערבים הפלסטינים."

עובדה

בין מלחמת העולם הראשונה לשנייה האוכלוסייה היהודית גדלה ב-470,000 בעוד שהאוכלוסייה הלא-יהודית צמחה ב-588,000.¹³ למעשה, האוכלוסייה הערבית הקבועה גדלה ב-120% בשנות 1922-1947.¹⁴

הצמיחה המהירה הזאת נבעה ממספר גורמים. אחד מהם הייתה ההגירה מהמדינות השכנות – המהווה 37% מסך כל ההגירה לארץ ישראל – של הערבים, שרצו ליהנות מאיכות חיים גבוהה יותר, שנהייתה אפשרית בזכות היהודים.¹⁵ האוכלוסייה הערבית גדלה גם בזכות שיפור תנאי המחיה, שנעשה ע"י היהודים, שייבשו ביצות מלריה והביאו איתם שירותי בריאות ותברואה משופרים לאזור. כך, למשל, שיעור תמותת הילודים בקרב המוסלמים ירד מ-201 לכל אלף ב-1925 ל-94 לכל אלף ב-1945 ותוחלת החיים עלתה מ-37 ב-1926 ל-49 ב-1943.¹⁶

האוכלוסייה הערבית גדלה ביותר בערים בהם אוכלוסייה יהודית נרחבת זימנה הזדמנויות כלכליות חדשות. ב-1922-1947 האוכלוסייה הלא-יהודית גדלה ב-290% בחיפה, 131% בירושלים ו-158% ביפו. הגידול בערים הערביות היה יותר צנוע: 42% בשכם, 78% בג'נין ו-37% בבית לחם.¹⁷

מיתוס

"היהודים גזלו את אדמת הערבים."

עובדה

למרות צמיחתם המספרית הערבים המשיכו לעמוד על כך, שהיהודים תופסים את מקומם. האמת היא שמתחילת מלחמת העולם הראשונה חלק מאדמות פלשתיין היו בבעלותם של הערבים הנעדרים, שגרו בקהיר, דמשק וביירות. כ-80% מערבים פלסטינים היו איכרים שקועים בחובות, נוודים למחצה ובדואים.¹⁸

למעשה, היהודים השתדלו בכל כוחם להימנע מלרכוש קרקעות באזורים בהם זה יכול היה לגרום לנישול הערבים. הם חיפשו קרקעות, שהיו ברובן לא מעובדות, ביציות, זולות והכי חשוב – לא מיושבות. ב-1920 מנהיג מפלגת העבודה הציונית, דוד בן-גוריון הביע את דאגתו לפלאחין הערביים, אותם הוא ראה בתור "הנכס היקר ביותר של האוכלוסייה המקומית." בן-גוריון אמר: "בשום פנים ואופן אסור לנו לשלוח יד באדמה השייכת לפלאחים או המעובדת על-ידיהם." הוא תמך ברעיון לסייע להם להשתחרר מעול המדכאים. "רק אם פלאח עוזב את מקום מושבו," הוסיף בן-גוריון, "נוכל להרשות לעצמנו להציע לקנות את קרקעותיו במחיר הגון."¹⁹

רק אחרי שהיהודים קנו את כל הקרקעות הלא-מעובדות המצויות, הם התחילו לרכוש קרקעות מעובדות. ערבים רבים השתוקקו למכור אותם עקב נדידה לערי מישור החוף ומכיוון שהם היו זקוקים לכסף להשקעה בענף ההדרים.²⁰

כאשר ג'ון הופ-סימפסון הגיע לארץ ישראל במאי 1930 הוא הבחין: "הם [יהודים] שילמו מחיר גבוה עבור הקרקעות ובנוסף הם שילמו לכמה מחוכרי האדמות האלה סכום כסף מכובד, שהם לא היו אמורים לשלם עפ"י החוק."²¹

ב-1931 לואיס פרנץ' עשה סקר על ערבים חסרי קרקעות ואחרי זה הציע חלקות אדמה חדשות לכל הערבים "העקורים." פקידי הממשל הבריטי קיבלו יותר משלושת אלפים בקשות, שמתוכם 80% נפסלו ע"י היועץ המשפטי של הממשלה, כי התובעים לא השתייכו לקטגוריה של ערבים מחוסרי קרקעות. כך נשארה רשימה של כ-600 ערבים ללא קרקעות, שמאה מתוכם קיבלו את הצעת הקרקעות של הממשלה.²²

באפריל 1936 פרץ גל התקפות חדש של הערבים על היהודים ביוזמת מפקד צבא השחרור הערבי, קצין גרילה פאווי אל-קאווקג'י. לקראת נובמבר, כאשר בריטניה שלחה סופסוף ועידת חקירה חדשה בראשותו של לורד פיל, 89 יהודים נהרגו ויותר מ-300 נפצעו.²³

דו"ח ועידת פיל קבע, שתלונותיהם של הערבים על רכישת קרקעות ע"י היהודים היו חסרות בסיס. הוא הצביע על כך, ש"רוב האדמות עליהם פורחים עכשיו פרדסים, היו לא יותר מדיונות חול או ביצות לא מעובדות בעת רכישתם... בזמן המכירה המוקדמת לא היה צפוי, שלבעלי הקרקעות היו המשאבים או הכושר הדרושים להפרכת הארץ."²⁴ בנוסף הועידה הגיעה למסקנה, שהסיבה למחסור הייתה נעוצה "פחות בכמות הקרקעות הנרכשות ע"י היהודים ויותר בגידול האוכלוסייה הערבית." הדו"ח סיכם, שנוכחותם של היהודים באזור לצד עבודת המנהל הבריטי הובילה להעלת השכר, שיפור רמת החיים וריבוי הזדמנויות העבודה.²⁵

בזיכרונותיו כתב עבדאללה המלך של עבר ירדן:

"כולם נוכחו לדעת, הן מהמפה המופיעה בדו"ח ועידת סימפסון והן מזאת של ועידת פיל, שהערבים הם פורנים ממכירת קרקעותיהם באותה מידה כמו שהם פורנים ביללות והתייפחויות חסרות תכלית." (מודגש במקור)²⁶

אפילו בשיא המרד הערבי ב-1938 הנציב הבריטי העליון לארץ-ישראל האמין, שבעלי הקרקעות הערבים התלוננו על המכירות ליהודים על מנת להעלות את מחירי הקרקעות, שהם רצו למכור. המורדים הטילו את חתימתם על בעלי קרקעות ערביים רבים עד כדי כך, שאלה החליטו לעזוב את הארץ ולמכור את כל רכושם ליהודים.²⁷

היהודים שילמו מחירים מוגזמים לבעלי קרקעות עשירים עבור חלקות קטנות של אדמה צחיחה. "ב-1944 היהודים שילמו בין \$1,000 לבין \$1,100 לאקר. באותה שנה אדמה שחורה פורייה במדינת איאובה (ארה"ב) נמכרה במחיר של כ-\$110 לאקר."²⁸

לקראת 1947 בידי היהודים נמצאים כ-463,000 אקר של האדמות באזור. כ-45,000 מהם נרכשו מהממשלה המנדטורית, 30000 נקנו מכנסיות למיניהן ו-387,500 נרכשו מערבים. ניתוח רכישות הקרקעות בשנות 1880-1948 מראה, ש-73% של חלקות היהודים נרכשו מבעלי קרקעות עשירים ולא מפלאחין עניים.²⁹ על אלה, שמכרו את קרקעותיהם נמנו גם ראשי ערים – עזה, ירושלים ויפו. אסאד אלשוקיירי, הוגה דעות מוסלמי ואביו של יו"ר אש"ף אחמד שוקיירי, לקח מיהודים כסף עבור אדמתו. אפילו המלך עבדאללה חקר אדמות ליהודים. למעשה, מנהיגים רבים של תנועות ערביות לאומיות, כולל חברי המועצה המוסלמית העליונה מכרו קרקעות ליהודים.³⁰

מיתוס

"הבריטים עזרו לפלסטינים לחיות בשלום עם היהודים."

עובדה

ב-1921 חאג' אמין אל-חוסייני לראשונה התחיל בהפעלת פדאיון (אלה שמקריבים את עצמם), שביצעו פעולות טרור ביהודים. חאג' אמין קיווה לחזור על הצלחתו של קמאל אתא-תורק בתורכיה ולגרש את היהודים מפלשתינן כשם שקמאל גירש את היוונים, שפלשו לארצו.³¹ הערבים הקיצונים זכו להשיג השפעה, כי הממשל הבריטי לא רצה לנקוט כנגדם באמצעים אפקטיביים עד שבסופו של דבר הם התמרדו כנגד השלטון הבריטי.

הקולונל ריצ'ארד מיינרטצהאגן, לשעבר - ראש המודיעין הצבאי הבריטי בקהיר ובהמשך – הקצין הפוליטי הראשי בענייני פלשתינן וסוריה, כתב ביומנו, שהפקידים הבריטיים "נטו לגירוש הציונות מפלשתינן." למעשה, הבריטים עודדו את הפלסטינים לתקוף יהודים. לפי מיינרטצהאגן, קולונל וטרס טיילור (היועץ הכלכלי של הממשל הצבאי בארץ ישראל ב-1919-23) נפגש עם חאג' אמין כמה ימים לפני חג הפסחא ב-1920 ואמר לו, שיש לו "הזדמנות טובה בפסחא להראות לעולם... שציונות לא זוכה לפופולאריות לא רק בקרב הממשל בפלשתינן, אלא בכל וייטהול הבריטי ואם בפסחא בירושלים יתרחשו מהומות בדרגת אלימות מספקת, הן גנרל בולס (המושל הצבאי של ארץ ישראל 1919-20), הן גנרל אלנבי (מפקד הכוחות המצריים, ב-1917-19) ולאחר מכן הנציב העליון של מצרים) יצדדו בפירוק הבית היהודי. וטרס-טיילור הסביר, שהאלימות היא הדרך היחידה להשגת החירות."³²

חאג' אמין קיבל את עצתו של הקולונל ויזם פרעות. הבריטים ציוו על יחידותיהם הלוחמות ועל המשטרה היהודית לסגת מירושלים ובכך נתנו לאספסוף הערבי לתקוף יהודים ולשדוד את חנויותיהם. בשל חלקן הגלוי של חאג' אמין בהסתה לפוגרום, הבריטים החליטו לעצור אותו. אולם חאג' אמין נמלט ובהעדרו נידון לעשר שנות מאסר.

שנה אחרי זה כמה תומכי ערבים בריטיים שכנעו את הנציב העליון, הרברט סמואל, להעניק חנינה לחאג' אמין ולמנותו לתפקיד המופתי. בניגוד אליו ולדימיר ז'אבוטינסקי וכמה מאנשיו, שבזמן המהומות ייסדו את ארגון ההגנה היהודית נידונו ל-15 שנות מאסר בפועל.³³

סמואל נפגש עם האג' אמין ב-11 באפריל, 1921 וקיבל את הבטחתו, ש"סמכותו וסמכות משפחתו תוקדש לביסוס השקט". כעבור שלוש שבועות פרצו הפרעות ביפו ובמקומות אחרים בהן נהרגו 43 יהודים.³⁴

האג' אמין ביסס את מעמדו ולקח לידי את כל הקרנות המוסלמים הדתיים בפלשתיין. הוא ניצל את סמכותו כדי לקחת לידי את המסגדים, בתי המשפט ובתי הספר. שום ערבי לא יכול היה לזכות במשרה משמעותית מבלי להיות נאמן למופתי. עוצמתו הייתה כה מוחלטת ש"שום מוסלמי בפלשתיין לא יכול היה להיוולד או למות מבלי להיות אסיר תודה למופתי".³⁵ תומכי המופתי דאגו גם לכך, שלא תהיה לו אופוזיציה ע"י הריגה שיטתית של פלסטינים מבתי אב יריבים, ששקלו לשתף פעולה עם היהודים.

כדובר הערבים הפלסטינים האג' אמין לא ביקש, שבריטניה תעניק להם עצמאות. להפך, במכתבו לצ'רצ'יל ב-1921 הוא דרש את צירופה של פלשתיין לסוריה ועבר הירדן.³⁶

הערבים גילו, שהפרעות הוכיחו את עצמן ככלי פוליטי יעיל, מפאת היחס הרשלני בו הגיבו הבריטים על האלימות כנגד היהודים. ביחס לכל גל של פרעות הבריטים עשו את כל מה שהיה בידם לעשות על מנת למנוע מיהודים להגן על עצמם, אבל עשו מאמץ קטן אם בכלל למנוע מערבים לתקוף אותם. אחרי כל גל אלימות כזה, ועדת חקירה בריטית תנסה למצוא את סיבת האלימות. המסקנה תמיד תהיה זהה: הערבים פוחדים, שהיהודים ינשלו אותם. כדי להפסיק את הפרעות הועדות המליצו להגביל את העלייה היהודית. כך, הערבים הבינו, שהם תמיד יוכלו לעצור את זרימת היהודים ע"י ביום הפרעות.

המחזוריות הזאת התחילה אחרי גל של פרעות במאי 1921. אחרי שניסיון הגנה על הקהילה היהודית מפני האספסוף הערבי נכשל, הבריטים מינו ועדת הייקראפט לחקור את סיבת האלימות. אמנם צוות החקירה הגיע למסקנה, שהערבים היו הצד התוקף, אך הם מצאו הסבר גיוני להתקפה: "הסיבה הבסיסית לפרעות הייתה תחושת חוסר סיפוק ועוינות של ערבים כלפי היהודים עקב סיבות כלכליות ופוליטיות ובגלל ההגירה היהודית ותפיסתם את המדיניות הציונית..."³⁷ אחת ההשלכות של האלימות הייתה חקיקת איסור זמני על עלייתם של היהודים.

הפחד של הערבים מפני "נישול" או "מצב של נשלטים" נוצל כתירוץ להתקפותיהם האכזריות על מתיישבים יהודיים שוחרים השלום. שימו לב גם, שהפרעות האלה לא באו כתוצאה מלהט לאומי – הלאומנים היו מתמרדים נגד עול השלטון הבריטי עליהם – הם נבעו מסכסוך גזעני וחוסר הבנה.

ב-1929 המתגרים הערביים הצליחו לשכנע את ההמון, שהיהודים זוממים להשתלט על הר הבית (טכסיס, שיחזור על עצמו בכמה נסיבות, שהכי מאוחרת מהן הייתה ב-2000 אחרי ביקורו של אריאל שרון). טקסים יהודיים דתיים ליד כותל המערבי המהווה חלק מהר הבית היוו עילה לפרעות של ערבים כנגד היהודים, שגלשו מירושלים לכפרים וערים אחרות כולל צפת וחברון.

ושוב הממשל הבריטי לא עשה שום מאמץ למנוע את האלימות ואחרי התחלת הפרעות הבריטים לא עשו דבר על מנת להגן על האוכלוסייה היהודית. כעבור שישה ימים של מהומות הבריטים בסופו של דבר שלחו כוחות צבאיים להשקטת הרוחות. עד אז, למעשה, כל התושבים היהודים של חברון ברחו או נהרגו. בסך הכול 133 יהודים נהרגו ו-399 נפצעו בפוגרומים.³⁸

עם סיום המהומות הבריטים זימנו ועדת חקירה, שבעקבותיה פורסם הספר הלבן של פאספילד. נאמר בו ש"ההגירה, רכישת הקרקעות ומדיניות ההתיישבות של ההסתדרות הציונית פגעו או היו אמורים לפגוע באינטרסים של הערבים. מובן, שמתוך מחויבות מנדטורית לקהילה הלא-יהודית יש לייעד את המשאבים המקומיים בראש ובראשונה לכלכלה הערבית הצומחת..."³⁹ פירוש הדבר היה, כמובן, להגביל לא רק את העלייה היהודית, אלא גם רכישת קרקעות על-ידם.

מיתוס
"המופתי לא היה אנטישמי."

עובדה

ב-1941 חאג' אמין אל-חוסייני ברח לגרמניה ונפגש עם אדולף היטלר, הינריך הימלר, יואכים פון ריבנטרופ ושאר ההנהגה הנאצית. ברצונו היה לשכנעם להרחיב את התכנית האנטי-יהודית של הנאצים לעולם הערבי.

המופתי שלח להיטלר 15 טיוטות של הצהרות, שהוא רצה לשמוע מגרמניה ואיטליה בנוגע למזרח התיכון. אחת מהן קראה לשתי המדינות להצהיר על אי-חוקיות של בית יהודי בארץ ישראל. יתרה מזאת "הן מעניקות לפלשתיין ולמדינות ערב אחרות זכות לפתור את בעיית האלמנטים היהודיים בפלשתיין ובמדינות ערב בהתאם לאינטרסים של הערבים ובאותה שיטה, שמשמשת לפתרון הבעיה במדינות הציר." ⁴⁰

בנובמבר 1941 המופתי נפגש עם היטלר, שאמר לו, שהיהודים הם אויביו הראשיים. הרוזן הנאצי דחה את בקשותיו של המופתי להצהיר על התמיכה בערבים בטענה, שהעיתוי איננו מתאים. המופתי הודה להיטלר על "אהדתו הגלויה לערבים ובמיוחד לנושא פלשתיין, שאותה הוא הבהיר בנאומיו הפומביים... הערבים היו חבריה הטבעיים של גרמניה, כי יש להם אויב משותף המכונה... יהודים..." היטלר ענה:

"גרמניה דוגלת במלחמה חסרת-פשרות כנגד היהודים. טבעי הדבר, שזה כולל גם התנגדות פעילה לבית יהודי לאומי בארץ ישראל... גרמניה תספק סיוע חיובי ומעשי לערבים המעורבים במאבק זהה... המטרה של גרמניה... היא אך ורק השמדת האלמנט היהודי המתגורר באזור הערבי... לעת עתה המופתי יהיה הדובר בעל סמכות גדולה ביותר בעולם הערבי." המופתי הרבה להודות להיטלר. ⁴¹

ב-1945 יוגוסלביה ראתה לנכון להעמיד את המופתי לדין כפושע מלחמה על מעורבותו בגיוס עשרים אלף מתנדבים מוסלמים לצבא הנאצי, שהשתתפו בטבח היהודים בקרואטיה והונגריה. אולם הוא נמלט מהמעצר הצרפתי ב-1946 והמשיך את מאבקו כנגד היהודים מקהיר ולאחר מכן מביירות. הוא הלך לעולמו ב-1974.

מיתוס
"אצ"ל פוצץ מלון קינג-דיוויד כחלק ממצבע טרור כנגד האזרחים."

עובדה

מלון "קינג דיוויד" היה משכנה של המפקדה הצבאית הבריטית ופלוגת החקירה הפלילית הבריטית. אצ"ל בחר בו כיעד לפיגוע אחרי שכוחות בריטיים פלשו לסוכנות היהודית ב-29 ביוני 1946 והחרימו כמויות גדולות של מסמכים. באותה תקופה נעצרו יותר מ-2500 יהודים מכל רחבי ארץ-ישראל. המידע על פעולותיה של הסוכנות היהודית כולל פעילויות מודיעיניות במדינות ערב נלקחו למלון קינג דיוויד.

שבוע לאחר מכן חדשות אודות לרצח של 40 יהודים בפוגרום בפולין הזכירו ליהודי ארץ ישראל, שמדיניות הגבלת העלייה ע"י בריטניה, למעשה, גזרה דין מוות על אלפי יהודים.

מנהיג אצ"ל, מנחם בגין, הדגיש את שאיפתו להימנע מלפגוע באזרחים ואמר, שניתנו שלוש התרעות טלפוניות - אחת למלון, שנייה לקונסוליה הצרפתית ושלישית למערכת העיתון "Palestine Post" - המזהירות על כך, שמלון קינג דיוויד עומד להתפוצץ.

הודעות טלפוניות אלו ניתנו ב-22 ביולי, 1946. השיחה למלון, כנראה, התקבלה, אך הפקידים התעלמו ממנה. בגין מצוטט את אחד מפקידי הממשל הבריטי, שכביכול סירב לפנות את הבניין באומרו: "אנחנו לא

נשמעים לפקודות של היהודים." ⁴² כתוצאה מכך, כאשר המטענים התפוצצו, מחיר האסון היה כבד: בסך הכול 91 אנשים נהרגו ו-45 נפצעו. בין הקרבנות היו 15 יהודים. רק מעטים מהשוהים במלון עצמו נפגעו מהפיצוץ. ⁴³

בניגוד להתקפות הערבים כנגד היהודים, שהמנהיגים הערביים הכריזו עליהם כעל מעשי גבורה, הוועד הלאומי גינה את פיצוץ קינג דיויד. ⁴⁴

במשך עשרות שנים הבריטים הכחישו את דבר האזהרה. אמנם ב-1979 חבר הפרלמנט הבריטי הביא ראיות לכך, שאצ"ל אכן שיגרה את האזהרות האלה. הוא הביא עדות מקצין בריטי, ששמע קצינים אחרים בדלפק מלון קינג דיויד לועגים על האיום הציוני על המפקדה. הקצין ששמע במקרה את השיחה עזב את המלון מיד ובכך ניצל. ⁴⁵

הערות:

- ¹Aharon Cohen, *Israel and the Arab World*, (NY: Funk and Wagnalls, 1970), p. 172;
Howard Sachar, *A History of Israel: From the Rise of Zionism to Our Time*, (NY: Alfred A. Knopf, 1979), p. 146.
- ²Moshe Auman, "Land Ownership in Palestine 1880-1948," in Michael Curtis, et al., *The Palestinians*, (NJ: Transaction Books, 1975), p. 25.
- ³*Palestine Royal Commission Report* (the Peel Report), (London: 1937), p. 300.[Henceforth *Palestine Royal Commission Report*].
- ⁴Arieh Avneri, *The Claim of Dispossession*, (Tel Aviv: Hidekel Press, 1984), p. 28;
Yehoshua Porath, *The Emergence of the Palestinian-Arab National Movement, 1918-1929*, (London: Frank Cass, 1974), pp. 17-18.
- ⁵Porath (1974), p. 18.
- ⁶Cohen, p. 53.
- ⁷Yehoshua Porath, *Palestinian Arab National Movement: From Riots to Rebellion: 1929-1939*, vol. 2, (London: Frank Cass and Co., Ltd., 1977), pp. 17-18, 39.
- ⁸John Hope Simpson, *Palestine: Report on Immigration, Land Settlement and Development*, (London, 1930), p. 126.
- ⁹*Palestine Royal Commission Report*, p. 291.
- ¹⁰*Palestine Royal Commission Report*, p. 242.
- ¹¹George Lenczowski, *American Presidents and the Middle East*, (NC: Duke University Press, 1990), p. 23.
- ¹²Cohen p. 174.
- ¹³Dov Friedlander and Calvin Goldscheider, *The Population of Israel*, (NY: Columbia Press, 1979), p. 30.
- ¹⁴Avneri, p. 254.
- ¹⁵Curtis, p. 38.
- ¹⁶Avneri, pp. 264; Cohen p. 60.
- ¹⁷Avneri, pp. 254-55.
- ¹⁸Moshe Aumann, *Land Ownership in Palestine 1880-1948*, (Jerusalem: Academic Committee on the Middle East, 1976), p. 5.
- ¹⁹Shabtai Teveth, *Ben-Gurion and the Palestinian Arabs: From Peace to War*, (London: Oxford University Press, 1985), p. 32.
- ²⁰Porath, pp. 80, 84.

- ²¹Hope Simpson Report, p. 51.
- ²²Avneri, pp. 149-158; Cohen, p. 37; based on the Report on Agricultural Development and Land Settlement in Palestine by Lewis French, (December 1931, Supplementary; Report, April 1932) and material submitted to the Palestine Royal Commission.
- ²³Netanel Lorch, [*One Long War*](#), (Jerusalem: Keter, 1976), p. 27; Sachar, p. 201.
- ²⁴Palestine Royal Commission Report (1937), p. 242.
- ²⁵Palestine Royal Commission (1937), pp. 241-242.
- ²⁶King Abdallah, *My Memoirs Completed*, (London, Longman Group, Ltd., 1978), pp. 88-89.
- ²⁷Porath (77), pp. 86-87.
- ²⁸Aumann, p. 13.
- ²⁹Abraham Granott, *The Land System in Palestine*, (London, Eyre and Spottiswoode, 1952), p. 278.
- ³⁰Avneri, pp. 179-180, 224-225, 232-234; Porath (77), pp. 72-73.
- ³¹Jon Kimche, [*There Could Have Been Peace: The Untold Story of Why We Failed With Palestine and Again With Israel*](#), (England: Dial Press, 1973), p. 189.
- ³²Richard Meinertzhagen, *Middle East Diary 1917-1956*, (London: The Cresset Press, 1959), pp. 49, 82, 97.
- ³³Samuel Katz, [*Battleground-Fact and Fantasy in Palestine*](#), (NY: Bantam Books, 1977), pp. 63-65; Howard Sachar, [*A History of Israel: From the Rise of Zionism to Our Time*](#), (NY: Alfred A. Knopf, 1979), p. 97.
- ³⁴Paul Johnson, [*Modern Times: The World from the Twenties to the Nineties*](#), (NY: Harper & Row, 1983), p. 438.
- ³⁵Larry Collins and Dominique Lapierre, [*O Jerusalem!*](#), (NY: Simon and Schuster, 1972), p. 52.
- ³⁶Kimche, p. 211.
- ³⁷Ben Halpern, [*The Idea of a Jewish State*](#), (MA: Harvard University Press, 1969), p. 323.
- ³⁸Sachar, p. 174.
- ³⁹Halpern, p. 201.
- ⁴⁰“Grand Mufti Plotted To Do Away With All Jews In Mideast,” *Response*, (Fall 1991), pp. 2-3.
- ⁴¹Record of the Conversation Between the Fuhrer and the Grand Mufti of Jerusalem on November 28, 1941, in the Presence of Reich Foreign Minister and Minister Grobba in Berlin, *Documents on German Foreign Policy, 1918-1945*, Series D, Vol. XIII, London, 1964, p. 881ff in Walter Lacquer and Barry Rubin, [*The Israel-Arab Reader*](#), (NY: Penguin Books, 2001), pp. 51-55.
- ⁴²Menachem Begin, [*The Revolt*](#), (NY: Nash Publishing, 1977), p. 224.
- ⁴³J. Bowyer Bell, [*Terror Out Of Zion*](#), (NY: St. Martin's Press), p. 172.
- ⁴⁴Anne Sinai and I. Robert Sinai, *Israel and the Arabs: Prelude to the Jewish State*, (NY: Facts on File, 1972), p. 83.
- ⁴⁵Benjamin Netanyahu, ed., "International Terrorism: Challenge And Response," Proceedings of the Jerusalem Conference on International Terrorism, July 25, 1979, (Jerusalem: The Jonathan Institute, 1980), p. 45.

3. תכנית החלוקה

מיתוס

"האו"ם חילק את ארץ ישראל בצורה לא מוצדקת."

עובדה

עם סיום מלחמת העולם השנייה, ניכרו מימדיה האדירים של השואה. התודעה הזאת הגבירה דרישות לפתרון שאלת ארץ ישראל כך, שניצולי "הפתרון הסופי" של היטלר יצליחו למצוא מחסה במולדתם.

הבריטים ניסו לגבש הסכם מקובל הן על הערבים, הן על היהודים, אבל נחישותם להשיג את הסכמת הראשונים הועידה מראש את כל התכניות לכישלון, כי הערבים לא היו מוכנים לשום ויתור. לבסוף בפברואר 1947 הם מסרו את הנושא לטיפול בידי האו"ם.

האו"ם הקים ועידה מיוחדת בנושא פלשתיין (UNSCOP) לתכנון הפתרון. לאזור הגיעו נציגי 11 מדינות והגיעו למסקנה, שהייתה ברורה מראש: השאיפות הלאומיות של יהודים וערבים מנוגדות אחת לשנייה ואין כל אפשרות לפיוס.

הגישות המנוגדות של שתי הקבוצות "לא יכלו שלא לעשות רושם, שהיהודים היו חדורים בתחושת הצדק והיו מוכנים לדבר בזכות עמדתם בפני כל ועדה אובייקטיבית, בעוד שהערבים הצטיינו בחוסר בטחון לגבי הצידוק של עמדתם או פחדו להיכנע לשיפוט האומות."¹

למרות שרוב חברי הוועדה הכירו בצורך למצוא פתרון המפשר בין הצדדים, היה קשה להם להגיע לפתרון כזה לאור עיקשותם של שני הצדדים. בפגישה עם קבוצת ערבים בבירות חבר הוועדה מצ'כוסלובקיה אמר לקהל: "שמעתי את דרישותיכם ונדמה לי, שאתם רואים את הפשרה בצורה הבאה: אנחנו רוצים במילוי כל דרישותינו, ואת השאר אפשר לחלק בין הנשארים."²

אחרי שהם חזרו, נציגי שבע מדינות – קנדה, צ'כוסלובקיה, גואטמאלה, הולנד, פרו, שבדיה ואורוגוואי – המליצו על הקמת שתי מדינות נפרדות – יהודית וערבית – בעלות קשר כלכלי עם מובלעת בינלאומית בירושלים. שלוש מדינות – הודו, איראן ויוגוסלביה – המליצו על מדינה אחידה בעלת שתי מחוזות – הערבי והיהודי. אוסטרליה נמנעה.

היהודים בארץ ישראל לא היו מסופקים מהשטח הקטן, שהוענק להם ע"י הוועד. גם העובדה, שירושלים תנותק מהמדינה היהודית הסבה להם עוגמת נפש, אך בכל זאת הם קידמו בברכה את הפשרה. הערבים דחו את המלצותיו של UNSCOP.

הוועדה לגופו של עניין של העצרת הכללית של האו"ם דחתה את דרישתם של הערבים למדינה ערבית אחידה. כך ברוב של 33 מול 13 עם 10 נמנעים³ בכ"ט בנובמבר, 1947 התקבלה המלצת הרוב לגבי החלוקה.

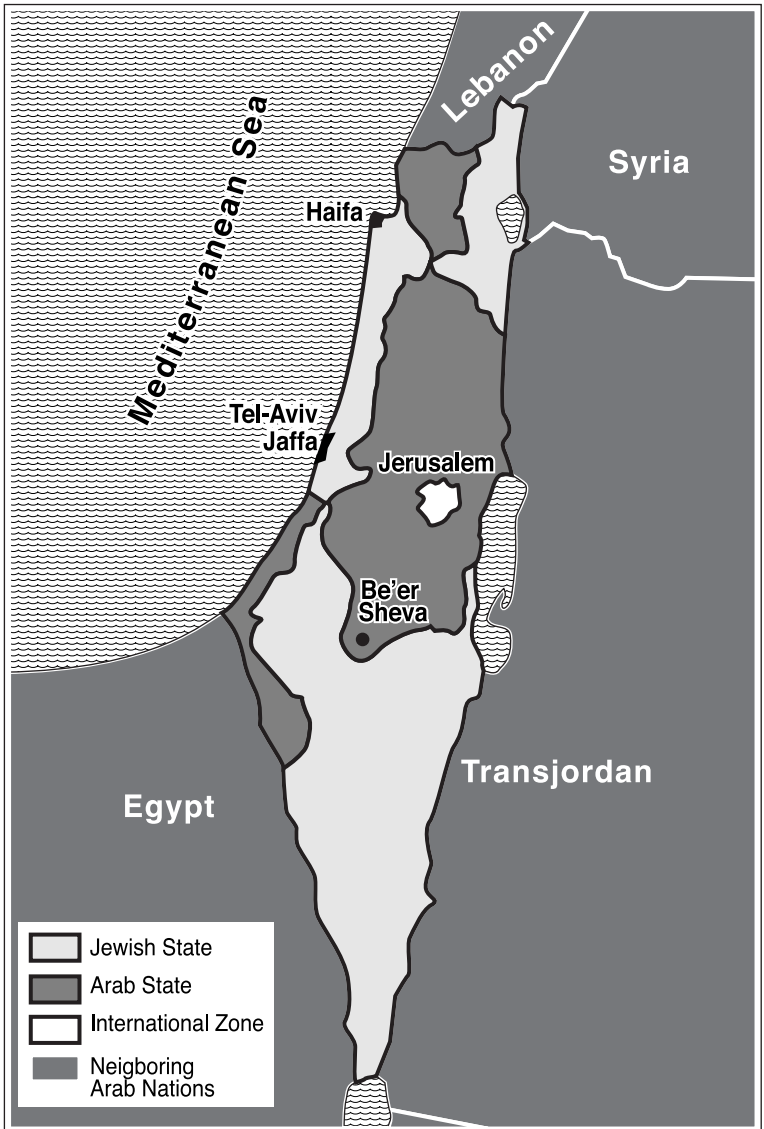
"קשה להבין, כיצד העולם הערבי, במיוחד הערבים בארץ ישראל, יסבלו ממה שמהווה בעצם הכרה בעובדה קיימת בשטח - נוכחותה של קהילה יהודית קומפקטית, מאורגנת היטב ולמעשה, עצמאית באזור."⁴ דבר המערכת של London Times

מיתוס

"תכנית החלוקה העניקה ליהודים את רוב הארץ ואת כל האדמות הראויות לעיבוד."

Map 2

The Partition Plan - 1947
UN General Assembly Resolution 181

Map 2

מפה 2

The Partition Plan – 1947

UN General Assembly Resolution 181

תכנית החלוקה – 1947 – החלטה 181 של העצרת הכללית של האו"ם

1. Lebanon - לבנון
2. Syria - סוריה
3. Haifa - חיפה
4. Mediterranean Sea - הים התיכון
5. Tel-Aviv Jaffa - תל-אביב יפו
6. Jerusalem - ירושלים
7. Be'er Sheva - באר שבע
8. Transjordan - עבר הירדן
9. Egypt - מצרים
10. Jewish State - מדינה יהודית
11. Arab State - מדינה ערבית
12. International Zone - אזור בינלאומי
13. Neighboring Arab Nations - מדינות ערב שכנות

עובדה

המראה של תכנית החלוקה היה דומה ללוח השחמט, בעיקר לאור העובדה, שכפרים וערים יהודיים היו פזורים בכול הארץ. אולם בעיה גדולה עוד יותר הייתה בכך, שרמת החיים הגבוהה בערים היהודיות קסמה לערבים רבים, שעברו לגור כאן. הדבר גרם לכך, שכל ניסיון של חלוקה יביא לכך, שמדינה יהודית תכלול גם אוכלוסייה ערבית ניכרת. בהסתמך על הכרה בצורך לאפשר התיישבות יהודית נוספת בקרוב, הרוב הציע להקצות ליהודים את האדמות בחלקה הצפוני של המדינה – הגליל ואת מדבר הנגב הגדול והצחיח בדרום. השאר היה אמור להיות מדינה ערבית.

הגבולות האלה היו מבוססים אך ורק עפ"י קריטריונים דמוגרפיים. גבולות המדינה היהודית נקבעו ללא כל התחשבות בנושא הביטחון, כך שגבולות המדינה היו, למעשה, לא מוגנים כליל.

כמו כן דרישתם של רוב חברי האו"ם, שירושלים לא תשתייך לאף אחת מהמדינות ומבחינה מנהלית תקבל סטאטוס של אזור בינלאומי לא יכלה שלא לסבך את המצב. ההסדר הזה היה משאיר מאה אלף יהודים המתגוררים בירושלים מבודדים ממדינתם ומוקפים ע"י מדינה ערבית.

מבקר התכנית טוענים, שהאו"ם העניק ליהודים קרקעות פוריות בעוד שלערבים ניתנו אדמות הרריות וצחיחות. הטענה הזאת היא כוזבת לגמרי. כ-60% משטחי המדינה היהודית היו אמורים להימצא במדבר הנגב הצחיח.

הערבים היוו רוב האוכלוסייה באזור – 1.2 מיליון ערבים לעומת 600,000 יהודים. בהתבסס על מדיניות הגבלת העלייה של הבריטים היהודים אף פעם לא יכלו להיות רוב במדינה. בניגוד אליהם הערבים היו חופשיים לבוא לכאן וליהנות מההתפתחות המהירה בזכות ההתיישבות הציונית, וזה מה שאלפי ערבים עשו בפועל. ובכל זאת היהודים היו הרוב באזור, שנקבע כשטח מדינת עפ"י החלטת האו"ם ובירושלים.

יחד עם כ-600,000 יהודים, במדינה היהודית עפ"י תכנית החלוקה התגוררו גם 350,000 ערבים. כ-92,000 ערבים התגוררו בטבריה, צפת, חיפה ובית שאן ועוד 40,000 היו בדואים, שרובם התגוררו במדבר. שאר האוכלוסייה הערבית הייתה מפוזרת על פני המדינה היהודית ובעלותם היה מירב הקרקעות החקלאיות.⁵

לפי הסטטיסטיקה הבריטית⁶, יותר מ-70% של המדינה במה שהיה אמור להיות מדינת ישראל לא נמצא בבעלותם של איכרים ערביים, אלא היה שייך לממשלת המנדט. האדמות האלה עברו לידי מדינת ישראל אחרי שהבריטים עזבו את המקום. כ-9% מהמדינות האלה היו שייכים ליהודים וכ-3% לערבים, שהיו אמורים לקבל אזרחות ישראלית. פירוש הדבר, שרק כ-18% מכל הקרקעות נמצא בבעלותם של הערבים, שעזבו את המדינה לפני או אחרי פלישתם של צבאות ערב למדינת ישראל.

מיתוס

"ישראל השתלטה בכוח על כל שטח פלשתינ ב-1948."

עובדה

כ-80% ממה ששייך לארץ ישראל ההיסטורית ולבית יהודי לאומי כפי שהוגדר ע"י ליגת האומות, הבריטים ב-1921 הפכו למדינה עצמאית בשם עבר הירדן. באזור הזה חל איסור מוחלט על יהודים להתיישב. האו"ם חילק את 20% הנותרים לשתי מדינות. עם סיפוח שטחי הגדה המערבית ע"י ירדן ב-1950 בידי ערבים היה 80% משטחי המנדט, בעוד שליהודים נשארו רק 17.5% (השאר היה חבל עזה, שנכבש ע"י מצרים).

מיתוס

"לערבים הפלסטינים אף פעם לא הציעו מדינה ולכן נשללה מהם זכות ההגדרה העצמית."

עובדה

ועדת פיל ב-1937 הגיעה למסקנה, שהפתרון ההגיוני היחיד לשאיפותיהם המנוגדות של היהודים והערבים תהיה חלוקתה של פלשתיין למדינות נפרדות – היהודית והערבית. הערבים דחו את התכנית, כי בעקבותיה הם היו נאלצים להסכים לקבל הקמת מדינה יהודית וחלק מהפלסטינים היו מוצאים את עצמם "תחת השלטון היהודי". הציונים התנגדו לגבולותיה של תכנית פיל, כי לפיה היה מגיע להם שטח של גטו בשטח של כ-5,000 קמ"ר מתוך כ-27,000 קמ"ר, שנשארו לפלשתיין. למרות זאת הציונים החליטו לנהל משא ומתן עם הבריטים בעוד שהערבים סרבו להגיע לכול פשרה.

הספר הלבן של 1939 שוב קרא להקמת מדינה ערבית בפלשתיין תוך 10 שנים תוך כדי הגבלת העלייה היהודית עד ל-75,000 במהלך חמשת השנים הבאות. לאחר מכן אף אחד לא היה רשאי להגר למדינה ללא הסכמתה של האוכלוסייה הערבית. על אף שהערבים השיגו זיכיון לעלייה היהודית והבטחת עצמאות, שזאת הייתה המטרה של הלאומנים הערבים, הספר הלבן נדחה על-ידם על הסף.

גם תכנית החלוקה הציעה לפלסטינים מדינה והזדמנות להגדרה עצמית. הערבים דחו גם הצעה זו.

מיתוס

"הערבים היו מוכנים לפשרה כדי למנוע שפיכות דמים."

עובדה

ככל שהתקרב מועד ההצבעה על החלוקה, התמעטו התקוות לפתרון פוליטי לבעיה, שהייתה מעבר לפוליטיקה: אי נכונותם של הערבים לקבל מדינה יהודית בארץ ישראל וסירובם של הציונים להתיישב בכל מקום אחר. סירובם של הערבים להשלים בלט בין היתר בדברי מזכיר הליגה הערבית עזאם פשה. כאשר נציגי הסוכנות היהודית, דוד הורוביץ ואבא אבן עשו מאמץ של הרגע האחרון להגיע לפשרה בפגישה עם פשה ב-16 לספטמבר 1947, הוא אמר להם בגילוי לב בוטה:

"לעולם הערבי אין מצב רוח לפשרות. מר הורוביץ, תכניתך נראית הגיונית ורציונאלית, אבל גורל האומות לא נקבע עפ"י הגיון רציונאלי. האומות אף פעם לא מוותרות: הן נלחמות. לא תצליחו להשיג דבר באמצעי שלום או פשרה. אולי תוכלו להשיג משהו, אבל יהיה זה אך ורק בכוח הזרוע שלכם. ננסה לנצח אתכם. אינני בטוח, שנצליח בכך, אבל אנחנו ננסה. הצלחנו לגרש את הצלבנים, אבל מצד שני איבדנו ספרד ופרס. אולי נאבד גם את פלשתיין. אבל מאוחר מדי לדבר על פתרון בדרכי שלום ונועם."⁷

הערות:

¹Aharon Cohen, *Israel and the Arab World*, (Boston: Beacon Press, 1976), pp. 369-370.

²Cohen, p. 212.

3. בעד החלוקה הצביעו: אוסטרליה, בלגיה, בוליביה, ברזיל, רפובליקה ביילורוסית, קנדה, קוסטה-ריקה, צ'כוסלובקיה, דנמרק, הרפובליקה הדומיניקאנית, אקוודור, צרפת, גואטמאלה, האיטי, איסלנד, ליבריה, לוקסמבורג, הולנד, ניו-זילנד, ניקרגואה, נורבגיה, פנמה, פרגוואי, פרו, פיליפינים, פולין, שבדיה, הרפובליקה האוקראינית, איחוד דרום אפריקה, בריה"מ, ארה"ב, אורוגוואי, ונצואלה.

Map 3

Peel Commission Partition Plan
July 1937

Map 3 מפה 3
Peel Commission Partition Plan, July 1937

תכנית החלוקה של ועדת פיל, יולי 1937

1. Lebanon - לבנון
2. Syria - סוריה
3. Haifa - חיפה
4. Mediterranean Sea - הים התיכון
5. Tel-Aviv Jaffa - תל-אביב יפו
6. Jerusalem - ירושלים
7. Be'er Sheva - באר שבע
8. Transjordan - עבר הירדן
9. Egypt - מצרים
10. Jewish State - מדינה יהודית
11. Arab State – מדינה ערבית
12. Mandated Zone under British Control – אזור המנדט תחת השלטון הבריטי
13. Neighboring Arab Nations - מדינות ערב שכנות

כנגד החלוקה הצביעו: אפגניסטן, קובה, מצרים, יוון, הודו, איראן, עיראק, לבנון, פקיסטן, ערב הסעודית, סוריה, תורכיה ותימן.
נמנעו: ארגנטינה, צ'ילי, סין, קולומביה, אל סלבדור, אתיופיה, הונדורס, מקסיקו, בריטניה ויוגוסלביה

⁴ *London Times*, (December 1, 1947).

⁵ Cohen, p. 238.

⁶ Moshe Aumann, "Land Ownership in Palestine, 1880-1948," in Michael Curtis, et al., [*The Palestinians*](#), (NJ: Transaction Books, 1975), p. 29, quoting p. 257 of the Government of Palestine, Survey of Palestine.

⁷ David Horowitz, [*State in the Making*](#), (NY: Alfred A. Knopf, 1953), p. 233.

4. מלחמת השחרור

מיתוס

"היהודים פתחו במלחמה הראשונה עם הערבים"

עובדה

נשיא הוועד הערבי העליון אמר, שהערבים "ילחמו על כל פיסה של ארצם."¹ יומיים לאחר מכן המנהיגים הרוחניים של אוניברסיטת אל-אזהאר בקהיר קראו לכל העולם המוסלמי להכריז ג'יהאד (המלחמה הקדושה) כנגד היהודים.² ג'אמאל חוסייני, דובר הוועד הערבי העליון, אמר לאו"ם לפני ההצבעה, שהערבים ירטיבו את "אדמת ארצנו האהובה בטיפת דמנו האחרונה..."³

תחזיתו של חוסייני התחילה להתממש מיד אחרי הכרזת האו"ם על החלטת החלוקה בכ"ט בנובמבר 1947. הערבים הכריזו על שביתת מחאה ופתחו במהומות, שבהם נהרגו 62 יהודים ו-32 ערבים. האלימות המשיכה להסלים לקראת סוף השנה.⁴

הסתערויות רציניות ראשונות החלו בתשיעי לינואר 1948, כאשר כאלף ערבים תקפו קהילות יהודיות בצפון הארץ. לקראת פברואר, לטענת הבריטים, מספר הערבים המסתננים היה כה רוב, שלא היה בידם כוח לגרשם.⁵ בפועל, הבריטים העבירו את בסיסייהם הצבאיים ואת נשקם ליחידות ערבית בלתי סדירות וללגיון הערבי.

בשלב הראשון של המלחמה, הנמשך מכ"ט בנובמבר 1947 עד הראשון לאפריל, 1948 הערבים הפלסטיניים פתחו במתקפות בסיועם של המתנדבים מהמדינות השכנות. אבידותיהם של היהודים היו כבדות והמעבר ברוב הכבישים הראשיים היה משובש.

ב-26 לאפריל 1948 המלך עבדאללה של עבר הירדן אמר: "כל מאמצינו למצוא פתרון לבעיה הפלסטינים בדרכי נועם עלו בתוהו. המלחמה היא הדרך היחידה, שנשארה לנו. הצלתה של פלשתינ תהיה התענוג והזכות שלי."⁶

ב-4 למאי 1948 הלגיון הערבי התקיף כפר-עציון. המגנים הצליחו לגרשם, אך הלגיון חזר אחרי שבוע. יומיים אחרי זה הערבים העולים על המתיישבים הן במספר, הן בתחמושת הכריעו את גורלם. מגנים רבים נטבחו אחרי הכנעתם.⁷ כל זה היה לפני הפלישה של צבאות ערב הסדירות בעקבות הצהרת העצמאות של מדינת ישראל.

האו"ם גינה את אלימותם של הערבים. אבל הערבים או הבריטים לעולם לא נתנו לוועדה בנושא פלשתינ של האו"ם להיכנס לאזור ולממש את החלטתה. ב-16 לפברואר, 1948 הועדה דיווחה למועצת הביטחון:

"קבוצות של ערביים בעלי עוצמה, הן בתוך פלשתינ, הן מחוצה לה מסרבים לציית להחלטת המועצה הכללית ועושים מאמץ מכוון לשנות בכוח את קווי מתארה."⁸

הערבים דיברו בגלוי על כוונתם לקחת אחריות על ההשלכות של פתיחה במלחמה. ג'אמאל חוסייני אמר למועצת הביטחון ב-16 לאפריל, 1948:

"נציג הסוכנות היהודית אמר לנו אתמול, שלא הם היו התוקפים, אלא שהערבים פתחו במלחמה. איננו מכחישים את זה. אמרנו לכול העולם, שאנחנו נלחם."⁹

המפקד הבריטי של הלגיון הערבי הירדני, ג'ון בגוט גלוב הודה:

"בתחילת ינואר, פלוגות ראשונות של צבא השחרור הערבי התחילו להסתגל לפלשתין מסוריה. כמה הגיעו דרך ירדן ואפילו דרך עמאן... למעשה, הם היו הראשונים, שהתחילו במאבק, אשר מוטט את הערבים הפלסטיניים."¹⁰

למרות נחיתותם במספר, ארגון ונשק, ידם של יהודים התחילה להיות על העליונה בשבועות שבין הראשון לאפריל עד להצהרת העצמאות ב-14 למאי. ההגנה כבשה כמה ערים חשובות כולל טבריה וחיפה ושחררה זמנית את הדרך לירושלים.

תכנית החלוקה אף פעם לא נדחתה או בוטלה. כך, מדינת ישראל, המדינה היהודית בארץ ישראל, נולדה ב-14 למאי, כאשר הבריטים סופסו עזבו את המדינה. חמשת צבאו ערב (מצרים, סוריה, ערב הירדן, לבנון ועיראק) פלשו מיד למדינת ישראל. עזאם פשה, המזכיר הכללי של הליגה הערבית, הבהיר את כוונותיהם: "תהיה זו מלחמת השמד וטבח המוני, שידובר עליה כמו על שחיטות המונגולים והצלבנים."¹¹

מיתוס

"תכנית ברנדוט היווה תחליף בר-קיימא לתכנית החלוקה."

עובדה

בקיץ 1948 הרוזן פולקה ברנדוט נשלח ע"י האו"ם לארץ ישראל על מנת לתווך בין הצדדים, להביא לידי שביתת נשק ולהגיע להסדר. תכנית ברנדוט קראה למדינה היהודית לוותר על ירושלים ועל נגב למען עבר הירדן ולקבל את הגליל המערבי. תכנית זאת הייתה דומה לגבולות המוצעים לפני ההצבעה בחלוקה, שנדחו ע"י כל הצדדים. כעת, ההצעה הוצעה אחרי שהערבים פתחו במלחמה כדי למנוע חלוקה ואחרי הכרזת מדינת ישראל. גם יהודים וגם ערבים דחו את התכנית.

למרבה האירוניה ברנדוט לא מצא התלהבות יתרה מנושא העצמאות ברקב הערבים. הוא כתב ביומנו:

"לערבים הפלסטיניים כעת אין שום רצון משלהם. הם גם לא פיתחו לאומנות פלסטינית מיוחדת. לכן הדרישה למדינה ערבית נפרדת בשטחי פלשתין היא חלשה יחסית. נדמה, שבתנאים הנוכחים רוב הערבים הפלסטיניים ישמחו להסתפק לעבר הירדן."¹²

תכנית ברנדוט נכשלה סופית, כאשר היהודים התחילו לזכות בהצלחה בהדפת צבאות ערב הפולשות והרחבת שטחה מחוץ לגבולות המצוינים בתכנית החלוקה.

מיתוס

" ארה"ב הייתה המדינה היחידה, שגינתה את ההתקפה הערבית על ישראל."

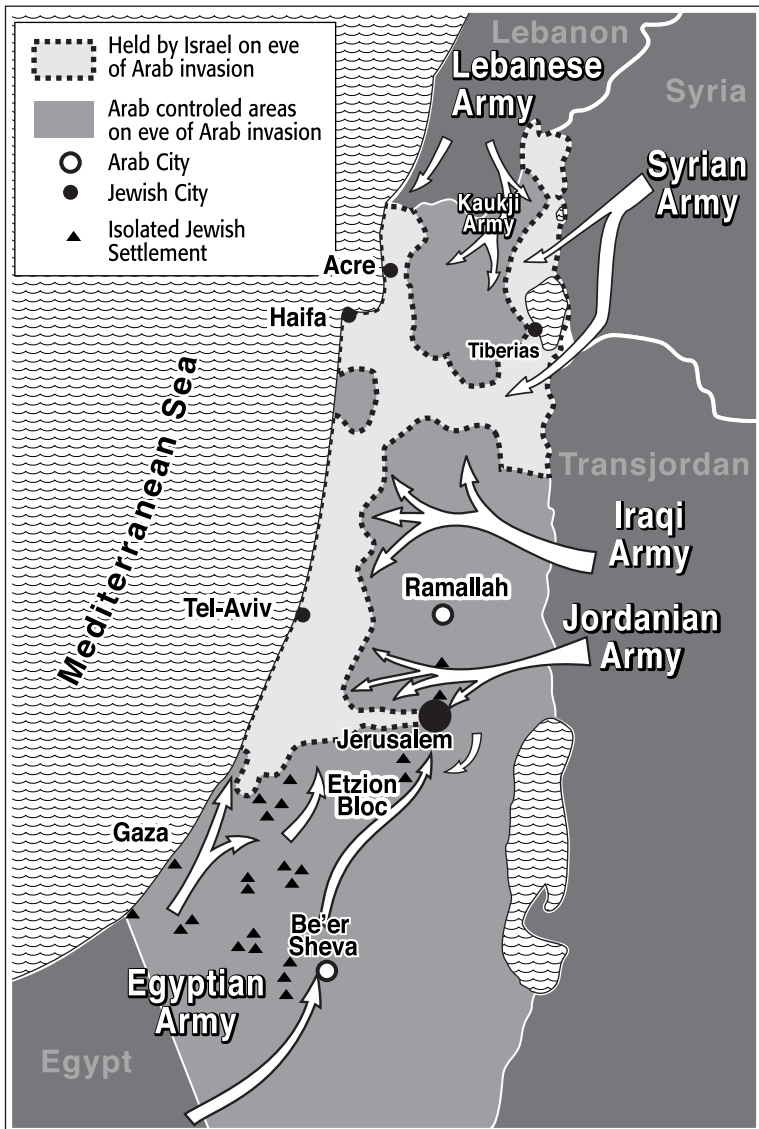
עובדה

ארה"ב, בריה"מ ורוב המדינות האחרות הכירו במדינת ישראל זמן קצר אחרי הכרזתה על העצמאות ב-14 במאי 1948 ומיד גינו את תוקפנותם של הערבים. ארה"ב יזמה אימוץ החלטה המאשימה את הערבים בהפרת שלום.

הנציג הסובייטי, אנדרי גרומיקו, נאם בפני מועצת הביטחון ב-29 במאי 1948:

Map 4

The Arab Invasion
May 15, 1948

הפלישה הערבית, 15 למאי 1948

1. Held by Israel on eve of Arab invasion - בידי מדינת ישראל עם פרוץ הפלישה הערבית
2. Arab controlled areas on eve of Arab invasion
אזורים בשליטה הערבית עם פרוץ הפלישה הערבית
3. Arab City - עיר ערבית
4. Jewish City - עיר יהודית
5. Isolated Jewish Settlement - ישוב יהודי מבודד
6. Lebanon - לבנון
7. Lebanese Army - צבא לבנוני
8. Syria - סוריה
9. Syrian Army - צבא סורי
10. Kaukji Army - צבא קאוקג'י
11. Acre - עכו
12. Haifa - חיפה
13. Tiberias - טבריה
14. Mediterranean Sea - הים התיכון
15. Transjordan - עבר הירדן
16. Iraqi Army - צבא עיראקי
17. Ramallah - רמאללה
18. Tel-Aviv - תל-אביב
19. Jordanian Army - צבא ירדני
20. Jerusalem - ירושלים
21. Etzion Bloc - גוש עציון
22. Gaza - עזה
23. Be'er Sheva - באר-שבע
24. Egyptian Army - צבא מצרי
25. Egypt - מצרים

"זאת לא הפעם הראשונה, שמדינות ערב, שאחראים על הפלישה למדינת ישראל, מתעלמות מהחלטות מועצת הביטחון או העצרת הכללית. משלחת בריה"מ סבורה, שהבעת עמדתה של המועצה בצורה ברורה ותקיפה יותר ביחס לגישתם של מדינות ערב להחלטות מועצת הביטחון היא חיונית."¹³

ב-15 ביולי מועצת הביטחון איימה לתבוע את הממשלות הערבית לדין במסגרת הצ'רטר של האו"ם. לאותה תקופה צבא הגנה לישראל הצליח לעצור את המתקפה הערבית והשלב הראשון של המלחמה הסתיים.

מיתוס

"תמיכת המדינות המערביות במדינת ישראל נתנה ליהודים לכבוש את פלשתינ."

עובדה

היהודים ניצחו במלחמת השחרור עם סיוע מינימאלי מהמערב. למעשה, הם ניצחו חרף כל המאמצים לערער את כוחם הצבאי.

למאות שארה"ב תמכה נמרצות בהחלטת החלוקה, אמנם במחלקת המדינה (משרד החוץ של ארה"ב) לא רצו לספק ליהודים אמצעים להגנה עצמית. "אחרת, נימק סגן השר רוברט לובט, " הערבים ישתמשו בנשק תוצרת ארה"ב כנגד היהודים והיהודים – כנגד הערבים."¹⁴ לאור האמור ב-5 בדצמבר 1947 ארה"ב הטילה אמברגו על נשק לאזור.

רבים במשרד החוץ האמריקני ראו באמברגו אמצעי נוסף לעיכוב החלוקה. אמנם הנשיא טרומן המשיך לקוות, שהמדיניות הזאת תמנע שפיכות דמים. היה צריך להיות תמימים מדי כדי לטפח תקוות אלו לאור דחייתה של בריטניה את בקשתו של לובט להפסיק משלוחי נשק לערבים וההסכמים להספקת נשק נוסף לעיראק ולעבר הירדן, שבאו בעקבותיה.¹⁵

לערבים לא היה קושי להשיג את כל הנשק הדרוש. למעשה, הלגיון הערבי הירדני היה מזוין ומאומן ע"י הבריטים ובראשו עמד המפקד הבריטי. בסוף 1948 ובתחילת 1949 מטוסי חיל האוויר המלכותי של בריטניה טסו לצד הטייסת המצרית מעל גבול ישראל-מצרים. ב-7 בינואר 1949 המטוסים הישראליים הפילו ארבעה מטוסים בריטיים.¹⁶

מאידך גיסא היהודים נאלצו להבריא נשק, בעיקר מצ'כוסלובקיה. כאשר מדינת ישראל הכריזה על עצמאותה במאי 1948 לא היה ברשות צבאה אף לא טנק או תותח אחד! חיל האוויר שלה הורכב מתשעה מטוסים מיושנים. אמנם להגנה היו 60000 לוחמים מיומנים, רק 18,900 מתוכם גויסו, צוידו והיו מוכנים למלחמה במלוא מובן המילה.¹⁷ ערב המלחמה ראש אגף המבצעים במטה הכללי של ההגנה, יגאל ידין אמר לדוד בן-גוריון: "הדבר הטוב ביותר, שאנחנו יכולים להגיד לך זה שיש לנו הזדמנות של 50-50."¹⁸

המלחמה הערבית להשמדת מדינת ישראל נכשלה. אכן, בגלל תוקפנותם, הערבים מצאו את עצמם בסוף עם שטח קטן מזה, שהיה אמור להיות בידם אם הם היו מסכימים בזמן לתכנית החלוקה.

אמנם המחיר, שמדינת ישראל שילמה על כך, היה אדיר. "הרבה מהשדות הפוריים ביותר נשארו הרוסים לגמרי וממוקשים. המוני פרדסים, שבמשך עשרות שנים היוו בסיס של כלכלת הישוב, הושחתו."¹⁹ ההוצאות הצבאיות הגיעו לסך של כ-500 מיליון\$. אבל גרוע מכל – מספר הרוגים הגיע כלאחוז אחד מכל האוכלוסייה היהודית – 6373 מתוך 650000 נהרגו במהלך המלחמה.

אם מדינות המערב היו מאלצות את קבלת החלטת החלוקה שלהם או נותנים ליהודים אפשרות להגן על עצמם, ניתן היה להציל הרבה חיים.

מדינות ערב אחת אחרי השנייה חתמו על הסכם שביתת נשק עם ישראל ב-1949. זה התחיל עם מצרים (24 בפברואר), אחרי זה לבנון (23 במרץ), ירדן (3 באפריל) וסוריה (20 ביולי). המדינה היחידה, שלא חתמה על הסכם עם ישראל הייתה עיראק, שהעדיפה לסגת ולמסור את חלקה ללגיון הערבי הירדני. אף אחת ממדינות ערב לא רצתה להגיע למשא ומתן להסכמי שלום.

מיתוס

"החרם הכלכלי של הערבים על מדינת ישראל הוטל אחרי מלחמת השחרור."

עובדה

ההצהרה הרשמית על החרם הערבי נשמעה במועצת הליגה הערבית, שהוקמה מחדש, ב-2 בדצמבר 1945: "המוצרים והסחורה המיוצרת ע"י היהודים תחשב ללא רצויה במדינות ערב." כל "המוסדות, הארגונים, הסוחרים, סוכני מכירות ואנשים פרטיים" ערביים נתבקשו "לסרב להתעסק עם המוצרים או הסחורה המיוצרת ע"י הציונים, להפיצם או לצרוך אותם."²⁰ כפי שרואים בגלוי מההצהרה המושגים "יהודי" ו"ציוני" מופיעים כמלים נרדפות. כך, עוד לפני הקמת מדינת ישראל מדינות ערב הצהירו חרם כלכלי כנגד היהודים בארץ-ישראל.

החרם, כפי שהוא התפתח אחרי 1948 מתחלק לשלושה מרכיבים. החרם הראשוני אוסר על מסחר ישיר בין ישראל למדינות ערב. החרם השניוני מופנה כנגד החברות, שיש להן עסקים עם מדינת ישראל. החרם השלישוני כולל רשימה שחורה של חברות, שעוסקות במסחר עם חברות, שיש להן עסקים עם מדינת ישראל.²¹

מטרת החרם הייתה לבודד את מדינת ישראל משכנותיה ומהקהילה הבינלאומית ולשלוף ממנה את אפשרויות המסחר, שהיו יכולים להגביר את עוצמת הצבאית והכלכלית. אמנם החרם ללא ספק בודד את מדינת ישראל ונישל את המדינה היהודית מהשווקים הטבעיים ביותר בשבילה, הוא נכשל בערעור הכלכלה הישראלית ברמה המיוחלת.

ב-1977 הקונגרס אסר על חברות ארה"ב לשתף פעולה עם החרם הערבי. כאשר הנשיא קרטנר חתם על החוק, הוא אמר "שהעניין פוגע בלב ליבו של המסחר החופשי בין האומות" ושהחוק נועד "לגמור עם השפעתם ההרסנית של חרמי מדינות זרות על החיים האמריקאיים, שמטרתם – לפגוע בחברים היהודים של חברתנו."²²

הליגה הערבית איימה להפגין עמדה החלטית כנגד החוק החדש, שהיא ראתה בו חלק "ממבצע של חוקים והצעות חוק... שמדינת ישראל והציונות העולמית מנסים לכפות לא רק על ארה"ב, אלא גם על כמה מדינות מערב אירופה."

בניגוד להכרזות על כך, שהצעת חוק כזאת תפחית בצורה דרסטית את המסחר האמריקאי עם העולם הערבי, חלה עליה ניכרת בייבוא וייצוא. שיפור ניכר חל גם בתחום הדיפלומטיה ויחסי תרבות. ובכל זאת כמה חברות אמריקאיות נכנסו לרשימה השחורה בגלל יחסיהם עם מדינת ישראל.

ב-30 בספטמבר 1994 שש מדינות מועצת שיתוף פעולה במפרץ הודיעו על הפסקת תמיכה בחרם השניוני האוסר על מסחר עם חברות, שיש להן עסקים עם מדינת ישראל. בפגישה בטאבה, מצרים, ב-7-8 בפברואר, 1995 ראשי המסחר המצריים, האמריקאיים, הירדניים והפלסטיניים חתמו על מסמך משותף – הצהרת טאבה – התומכת "בכל המאמצים להביא לסיום החרם על מדינת ישראל."

Map 5

Armistice Lines
1949

1. Lebanon - לבנון
2. Syria - סוריה
3. Mediterranean sea - הים התיכון
4. Haifa - חיפה
5. Samaria - שומרון
6. Tel-Aviv Yafo - תל-אביב יפו
7. Jerusalem - ירושלים
8. Gaza - עזה
9. Judea - יהודה
10. Transjordan - עבר הירדן
11. Beer-Sheva - באר שבע
12. Egypt - מצרים
13. Eilat - אילת
14. Under Jordanian Rule - תחת השלטון הירדני
15. Under Egyptian Rule - תחת השלטון המצרי

מאז חתימת הסכמי השלום בין מדינת ישראל לאש"ף וירדן, חלה התמוטטות הדרגתית של החרם. בשל התנגדותן של מדינות כגון כווית, מרוקו ותוניס הליגה הערבית נאלצה לבטל כמה פגישות חרם היזומות ע"י העסקנים הסוריים. החרם הראשוני – איסור על יחסי ישרים בין מדינות ערב למדינת ישראל – נפרץ, כאשר מדינות כמו קטר, עומאן ומרוקו פתחו במשא ומתן מסחרי עם מדינת ישראל. יתרה מזאת, מעטות הן המדינות מחוץ למזרח התיכון, שממשיכות לקיים את החרם. אמנם החרם עדיין לא איבד את מלוא כוחו מבחינה טכנית וכמה מדינות, במיוחד ערב הסעודית (אשר, למשל, אוסרת את התוצרת עם סימן של מגן דוד) ממשיכות ליישם את החרם.²³

הערות:

¹*New York Times*, (December 1, 1947).

²*Facts on File Yearbook*, (NY: Facts on File, Inc., 1948), p. 48.

³C. Hurewitz, *The Struggle For Palestine*, (NY: Schocken Books, 1976), p. 308.

⁴*Facts on File 1948*, p. 231.

⁵*Facts on File 1947*, p. 231.

⁶Howard Sachar, *A History of Israel: From the Rise of Zionism to Our Time*, (NY: Alfred A. Knopf, 1979), p. 322.

⁷Netanel Lorch, *One Long War*, (Jerusalem: Keter Books, 1976), p. 47; Ralph Patai, ed., *Encyclopedia of Zionism and Israel*, (NY: McGraw Hill, 1971), pp. 307308.

⁸Security Council Official Records, Special Supplement, (1948), p. 20.

⁹Security Council Official Records, S/Agenda/58, (April 16, 1948), p. 19.

¹⁰John Bagot Glubb, *A Soldier with the Arabs*, (London: Staughton and Hodder, 1957), p. 79.

¹¹Isi Leibler, *The Case For Israel*, (Australia: The Globe Press, 1972), p. 15.

¹²Folke Bernadotte, *To Jerusalem*, (London: Hodder and Stoughton, 1951), p. 113.

¹³Security Council Official Records, SA/Agenda/77, (May 29, 1948), p. 2.

¹⁴*Foreign Relations of the United States 1947*, (DC: GPO, 1948), p. 1249. [Henceforth FRUS].

¹⁵Mitchell Bard, *The Water's Edge And Beyond*, (NJ: Transaction Books, 1991), pp. 171-175; FRUS, pp. 53739; Robert Silverberg, *If I Forget Thee O Jerusalem: American Jews and the State of Israel*, (NY: William Morrow and Co., Inc., 1970), pp. 366, 370; Shlomo Slonim, "The 1948 American Embargo on Arms to Palestine," *Political Science Quarterly*, (Fall 1979), p. 500.

¹⁶Sachar, p. 345.

¹⁷Larry Collins and Dominique Lapierre, *O Jerusalem!*, (NY: Simon and Schuster, 1972), p. 352.

¹⁸Golda Meir, *My Life*, (NY: Dell, 1975), pp. 213, 222, 224.

¹⁹Sachar, p. 452.

²⁰Terence Prittie and Walter Nelson, *The Economic War Against The Jews*, (London: Corgi Books, 1977), p. 1; Dan Chill, *The Arab Boycott of Israel*, (NY: Praeger, 1976), p. 1.

²¹Prittie and Nelson, pp. 47-48; Sol Stern, "On and Off the Arabs' List," *The New Republic*, (March 27, 1976), p. 9; Kennan Teslik, *Congress, the Executive Branch and Special Interests*, (CT: Greenwood Press, 1982), p. 11.

²²Bard, pp. 91-115.

²³*Jerusalem Post*, (June 25, 2002).

הדרך לסואץ (מבצע קדש)

מיתוס

"מדינות ערב היו מוכנות להכיר במדינת ישראל אחרי מלחמת השחרור"

עובדה

בסתיו 1948 מועצת הביטחון של האו"ם קראה למדינת ישראל ולמדינות ערב להגיע להסכם הפסקת האש. הודות לנחישותו של המתווך מטעם האו"ם, ראלף בונץ, על שיחות ישירות דו-צדדיות בין מדינת ישראל לכל מדינה ערבית בנפרד, לקראת קיץ 1949 הושגו הסכמים על הפסקת אש בין מדינת ישראל למצרים, ירדן, לבנון וסוריה. עיראק, שנלחמה אף היא כנגד מדינת ישראל, סירבה לנהוג כמו בעלות בריתה.

בינתיים ב-11 בדצמבר 1948 העצרת הכללית אימצה החלטה המזמינה את כל הצדדים להגיע להסכמי שלום ויצירת ועדת הפיוס בארץ ישראל (PCC) המורכבת מנציגי ארה"ב, צרפת ותורכיה. כל הנציגים הערביים הצביעו נגד.

אחרי 1949 הערבים דרשו, שלפני משא ומתן לסיום המלחמה, שהם התחילו, ישראל תיסוג לגבולות תכנית החלוקה של 1947 ותחזיר את הפליטים הפלסטיניים למולדתם. הייתה זאת גישה חדשה, שהם נהגו להשתמש בה אחרי כל תבוסה גם בעתיד: הדוקטרינה של המלחמה באחריות מוגבלת. לפי התיאוריה הזאת, התוקפים רשאים לדחות את הפשרה ולהמר על ניצחון מוחלט במלחמה בידיעה נוחה, שגם במקרה התבוסה, הם יכולים לדרוש את החזרת הסטאטוס-קוו הקודם.

מיתוס

"לא היו כל התגרריות, שקדמו לפעולות הצבאיות של מדינת ישראל ב-1956"

עובדה

גם אחרי החתימה על הפסקת האש מצרים שמרה על עמדתה התוקפנית כלפי מדינת ישראל. הביטוי הראשון לכך היה סגירתה של תעלת סואץ בפני האניות הישראליות. ב-9 באוגוסט 1949 הועדה המעורבת של האו"ם בנושא הפסקת אש תמכה בתלונת מדינת ישראל על כך, שמצרים חוסמת את התעלה בדרך לא חוקית. המתווך של האו"ם, ראלף בונץ, סיכם: "צריך להיות מעבר חופשי לאניות לגיטימיות ולא ניתן, שיישאר שום שרידי ההסגר מימי המלחמה, הואיל והם מנוגדים הן לכתבו, הן לרוחו של הסכם הפסקת האש."¹

בראשון בספטמבר, 1951 מועצת הביטחון פקדה על מצרים לפתוח את התעלה למעבר האניות הישראליות. מצרים סירבה להישמע להוראות.

שר החוץ המצרי מוחמד סלאח א-דין אמר בתחילת 1954:

"העם הערבי לא מתבייש להכריז: נסתפק רר אחרי היעלמותה הסופית של מדינת ישראל ממפת המזרח."²

ב-1955 הנשיא המצרי גמאל-עבד-אל-נאצר התחיל לייבא נשק מהגוש הסובייטי כדי לבנות את מחסן תחמושת לעימות עם מדינת ישראל. אבל תוך זמן קצר הוא השתמש בטקטיקה חדשה לתביעת מלחמה עם ישראל. הוא הודיע על כך ב-31 באוגוסט 1955:

"מצרים החליטה לשלוח את גיבוריה, תלמידיו של פרעה ובני אסלאם לטהר את אדמת פלשתיין... לא יהיה שום שלום בגבול עם ישראל, כי אנחנו דורשים נקמה, והנקמה היא מותה של מדינת ישראל."³

"הגיבורים" האלה היו מחבלים ערביים או פדאיון, שאומנו וצוידו ע"י המודיעין המצרי על מנת לבצע פעולות איבה באזור הגבול ולהסתגן לתוך מדינת ישראל לביצוע פעילויות של רצח וחבלה. הפדאיון פעלו בעיקר מהבסיסים הירדניים, כך שמי שספג את תגובת ישראל הבלתי נמנעת הייתה ירדן. התקפות המחבלים הפרו את הסכמי הפסקת האש, שאסרו על ביצוע פעולות איבה ע"י כוחות סיוע צבאי. ובכל זאת מועצת הביטחון של האו"ם גינתה דווקא את מדינת ישראל על התקפות-נגד שלה.

ההסלמה החריפה עם ההסגר המצרי של נתיבי האניות הישראליות במיצרי טיראן והלאמת תעלת סואץ ע"י נאצר ביולי 1956. ב-14 באוקטובר נאצר הבהיר את כוונותיו:

"אינני נלחם רק כנגד מדינת ישראל. משימתי היא להציל את העולם הערבי מהחורבן ע"י תכניה של ישראל, ששורשיה נעוצים בחו"ל. שנאתנו חזקה מאוד. אין שום טעם לדבר על שלום עם ישראל. אין אפילו מקום קטן ביותר למשא ומתן."⁴

פחות משבועיים לאחר מכן ב-25 באוקטובר מצרים חתמה על הסכם תלת-צדדי עם סוריה וירדן הממנה את נאצר למפקד על כל שלושת הצבאות.

שילוב של ההסגר המתמשך של תעלת סואץ ומפרץ עקבה בפני האניות הישראליות עם מתקפותיהם המוגברות של פדאיון והצהרותיהם התוקפניות של הערבים עוררו את ישראל בגיבוי של צרפת ובריטניה לתקוף את מצרים ב-29 באוקטובר, 1956. המתקפה הישראלית על מצרים הייתה מוצלחת. הכוחות הישראליים כבשו את חבל עזה, רובו של סיני ואת שארם-א-שייח. במהלך הפעולות הצבאיות נהרגו 231 חיילים.

ב-30 באוקטובר, השגריר הישראלי באו"ם, אבא אבן, הסביר את ההתגרריות למועצת הביטחון:

"במשך שש שנים בהם התוקפנות הפרה את הסכמי הפסקת האש אירעו 1843 מקרים של שוד מזוין וגניבות, 1339 מקרים של עימותים מזוינים עם כוחות הצבאיים של מצרים, 435 מקרים של פלישות מהשטח שבשליטתה של מצרים, 172 מקרים של חבלה שבוצעו ע"י יחידות צבאיות של מצרים ופדאיון במדינת ישראל. כתוצאה מפעולות איבה אלה מצד מצרים בתוך מדינת ישראל נפצעו 364 ישראלים ו-101 נהרגו. רק ב-1956 כתוצאה מהאספקט הזה של התוקפנות המצרית נהרגו 28 ישראלים ונפצעו 127."⁵

אחת הסיבות לכך שההתקפות אלה היו בלתי נסבלות עבור מדינת ישראל הייתה בחירתה של המדינה ליצור צבא קבע קטן יחסית ובמקרה של אירועי מלחמה ההסתמכות הייתה בעיקר על חיל מילואים. פירוש הדבר היה, של ישראל היו כוחות מצומצמים ללוחמה במקרה חירום, והאיומים הדורשים גיוס של חיל המילואים היו עלולים לשתק את המדינה במלוא מובן המילה, ושעד להשלמת הגיוס היה צריך לעמוד זמן רב בפני המתקפה הראשונה של כוחות האויב.

מיתוס

"לישראל לא הייתה כל סיבה לתקוף את מצרים, היא פתחה במלחמה על מנת לקדם את האינטרסים האימפריאליסטים של צרפת ובריטניה"

עובדה

איזנהאואר הצליח לשכנע את צרפת ובריטניה להימנע מלהתקיף את מצרים אחרי הלאמתה של תעלת סואץ ביולי 1956 ע"י נאצר. כאשר במשך השבועות הבאים הוכח, שניתן בהחלט לסמוך על הסכם על שימוש בתעלה, היה קשה יותר להצדיק פעילות צבאית כנגד מצרים. ובכל זאת הצרפתים והבריטים שאפו נואשות להעמיד את נאצר על מקומו ולכבוש מחדש את נכסם האסטרטגי.

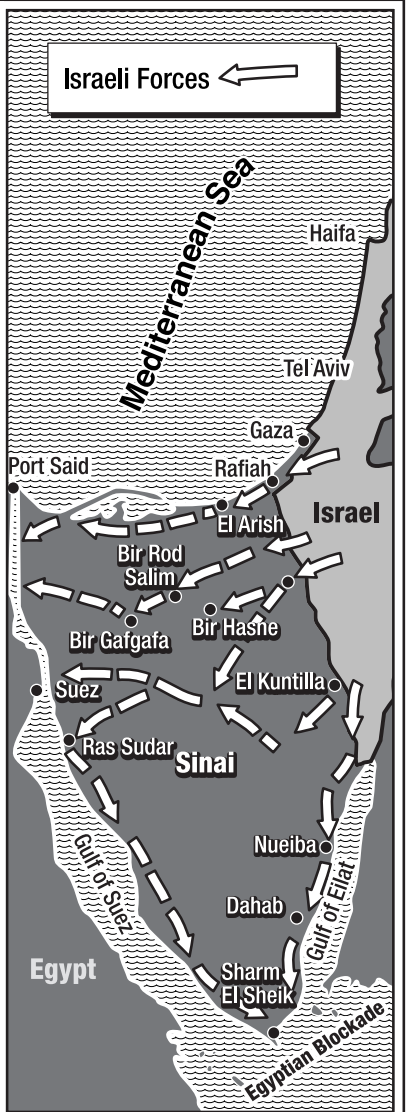
Map 6

Terrorist Attacks
1951-1956

Map 7

The Sinai Campaign
1956

Map 6
Terrorist Attacks 1951-1956

מפה 6

התקפות מחבלים 1951-1956

1. Lebanon - לבנון
2. Mediterranean Sea - הים התיכון
3. Haifa - חיפה
4. Jordan - ירדן
5. Netanya - נתניה
6. West Bank - הגדה המערבית
7. Herzliya - הרצליה
8. Tel-Aviv - תל-אביב
9. Lod - לוד
10. Jerusalem - ירושלים
11. Gaza - עזה
12. Be'er Sheva - באר-שבע
13. Egypt - מצרים
14. Large Scale Terror Attack - התקפת מחבלים בקנה מידה גדול

1. Israeli Forces - כוחות צה"ל
2. Mediterranean Sea - הים התיכון
3. Haifa - חיפה
4. Tel Aviv - תל-אביב
5. Gaza - עזה
6. Rafiah - רפיח
7. Israel - ישראל
8. Port Said - פורט סעיד
9. El Arish - אל עריש
10. Bir Rod Salim - ביר רוד סאלים
11. Bir Gafgafa - ביר גיפגפה
12. Bir Hashe - ביר אל חסנה
13. Suez - סואץ
14. Ras Sudar - ראס סודר
15. El Kuntilla - אל כונתילה
16. Sinai - סיני
17. Gulf of Suez - מפרץ סואץ
18. Nueiba - נוויבע
19. Dahab - דהב
20. Gulf of Eilat - מפרץ אילת
21. Sharm El Sheik - שרם א שייח
22. Egypt - מצרים
23. Egyptian blockade - ההסגר המצרי

צרפת התקרבה בהדרגה לממשלה הישראלית החדשה מבחינה פוליטית, צבאית ודיפלומטית. למעשה, במשך עשרים שנים הבאות צרפת תהיה ספק הנשק העיקרי של מדינת ישראל. היחס של הבריטים כלפי מדינת ישראל כמעט לא השתנה מאז תקופת המנדט. המרירות, שהותירו בקרבם יותר משלושים שנות המאבק הארוך עם הציונים, בשילוב עם הברית המתמשכת עם ירדן, לא נתנו מקום לכל שינוי במדיניות.

אמנם הצרפתים הגיעו למסקנה, שבידם לנצל את הפחד הישראלי מפני התוקפנות המצרית וההסגר המתמשך כאמתלה למאבק שלהם כנגד נאצר. הבריטים לא יכלו להחמיץ את ההזדמנות להצטרף למהלך כזה.

בהמשך שלושת המדינות פיתחו תכנית לפיה ישראל תנחית צנחנים ליד התעלה ותשלח את חיל השריון שלה למדבר סיני. אז צרפת ובריטניה יתבעו משני הדדים לסגת מאזור התעלה, בצפייה ברורה לסירובם של המצרים. בנקודה הזאת צרפת ובריטניה יפרסו את כוחותיהם "להגנה" על התעלה.

מנקודת מבטה של מדינת ישראל המצב של שילוב של ההסגר המתמשך של תעלת סואץ ומפרץ עקבה עם המתקפות המתגברות של הפדאיון והצהרותיהם התוקפניות של הערבים היה בלתי נסבל. במקום להמשיך לנהל מלחמת התשה עם המחבלים ולחכות עד שנאצר ובעלי בריתו יגדילו את כוחותיהם בצורה מספקת להכרזת מלחמה חדשה, ראש הממשלה הישראלי בן גוריון החליט על התקפה מקדימה. הוא סבר, שהגיבוי של מעצמות כמו צרפת ובריטניה יחפו על התנגדותם של ארה"ב. אבל הוא טעה.⁶

מיתוס

"תמיכה עיוורת של ארה"ב במדינת ישראל הייתה גלויה לכל במהלך מבצע קדש".

עובדה

העובדה, שמדינת ישראל, צרפת ובריטניה תכננו בסתר מבצע לפינויה של מצרים מאזור תעלת סואץ הרגיזה את הנשיא דווייט אייזנהאואר. אי נכונותה של מדינת ישראל ליידע את ארה"ב על כוונותיה יחד עם התעלמותה מהפצרותיה של ארה"ב לא להיכנס למלחמה גרם למתח בין שתי המדינות. כעבור זמן קצר ארה"ב הצטרפה לבריה"מ (למרבה האירוניה מיד אחרי הפלישה הסובייטית להונגריה) בניסיון לאלץ את ישראל לחזור בה ולסגת מאזור התעלה. הקמפיין כלל בין היתר איום להפסיק את כל הסיוע האמריקני, להפעיל סנקציות של האו"ם כנגד ישראל עד כדי הרחקתה מהאו"ם.

הלחץ האמריקאי גרם לנסיגתה של מדינת ישראל מהאזורים, שנכבשו על-ידה ללא כל זיכיון מצד מצרים. כך נזרעו זרעים למלחמת ששת הימים.

אחת הסיבות לכך שמדינת ישראל נכנעה ללחץ, שהפעיל אייזנהאואר, הייתה הבטחתו לראש הממשלה דוד בן-גוריון לשמור על חופש הניווט במיצרי טיראן. רק לאחר מתן הבטחה מפורשת מדינת ישראל פינתה שארם-א-שייח – נקודה אסטרטגית חשובה בנתיב מים זה.⁷ בנוסף ארה"ב נתנה את חסותה להחלטת האו"ם על יצירת כוחות החרום של האו"ם (UNEF) לשם פיקוח על כל השטחים, מהם נסוגו הכוחות הישראליים.

המלחמה הפסיקה באופן זמני את פעילותם של הפדאיון, אבל הם חודשו כעבור מספר שנים במסגרת קבוצת ארגוני טרור בעלות קשר רופף בינם, שנודע בשם ארגון לשחרור פלשתיין – אש"ף.

הערות:

¹Eliezer Erel, "The Bat Galim Case Before the Security Council," *Middle Eastern Affairs*, (April 1955), pp. 108-9.

²*Al-Misri*, (April 12, 1954).

³*Middle Eastern Affairs*, (December 1956), p. 461.

⁴*Middle Eastern Affairs*, (December 1956), p. 460.

⁵*Security Council Official Records*, S/3706, (October 30, 1956), p. 14.

⁶Mitchell Bard, [*The Complete Idiot's Guide to Middle East Conflict*](#). NY: Alpha Books, 2003, pp. 178-181.

⁷Janice Gross Stein and Raymond Tanter, *Rational Decision Making: Israel's Security Choices*, (OH: Ohio State University, 1976), p. 163.

6. מלחמת ששת הימים (1967)

מיתוס

“מדינות ערב היו מוכנות להכיר במדינת ישראל אחרי מבצע קדיש”.

עובדה

ישראל תמיד הביעה רצון להגיע למשא ומתן עם שכנותיה. בנאום בפני העצרת הכללית של האו"ם ב-10 באוקטובר 1960 שרת החוץ גולדה מאיר הזמינה מנהיגים ערביים להיפגש עם ראש הממשלה דוד בן-גוריון לשם משא ומתן בהסכמי שלום. נאצר ענה ב-15 לאוקטובר בטענה, שישראל מנסה לרמות את העולם וחזר על כך, שמדינתו לעולם לא תכיר במדינה היהודית.¹

באות הנחישות סירבו ערבים להגיע להסדר נפרד בנושא הפליטים. כפי שאמר נאצר באסיפה הלאומית של הרפובליקה הערבית המאוחדת ב-26 במרץ 1964:

“ישראל והאימפריאליזם הסובב אותנו, שמתעמתים איתנו הם שני דברים נפרדים. היה ניסיון להפריד בינם כדי לפצל את הבעיות ולהציגם באור מדומה, כאילו הבעיה של ישראל היא בעיה של פליטים ועם פתרון בעיית הפליטים תיפתר גם בעיית פלשתיין וכך לא יישאר שום זכר לבעיה. סכנתה של מדינת ישראל היא בעצם קיומה של ישראל בצורתה הנוכחית ובמה שהיא מייצגת.”²

בינתיים סוריה ניצלה את רמת הגולן, שמתרומם לגובה של מעל ל-900 מטר מעל הגליל, להפגזת כפרים ומושבות ישראלים. תדירותן של ההתקפות הסוריות עלתה ב-1965 ו-1966, בעוד הרטוריקה של נאצר הצטיינה בהגברת הנימה התוקפנית: “לא נכנס לאדמת פלשתיין בעודה מכוסה בחולות”, – כך נשמעו דבריו ב-8 במרץ 1965. “נכנס לאדמתה בעודה רוויה בדם.”³

ושוב כעבור כמה חודשים הביע נאצר את שאיפתם של הערבים: “...החזרה מלאה של זכויות העם הפלסטיני. במלים אחרות מטרתנו – להחריב את מדינת ישראל. המטרה הישירה: שכלול הכוח הצבאי של מדינות ערב. המטרה הלאומית: חיסול מדינת ישראל.”⁴

מיתוס

“לא היו כל התגרריות, שגרמו למתקפה הישראלית ב-1967.”

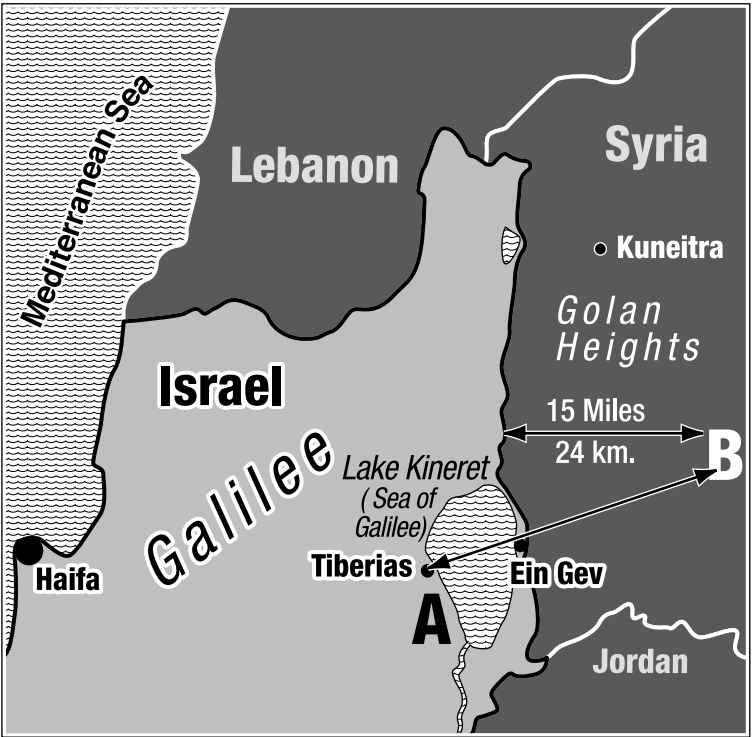
עובדה

שילוב של הרטוריקה התוקפנית של הערבים, התנהגותם המאיימת ולבסוף תכונה למלחמה לא השאירו למדינת ישראל ברירה, אלא לבחור להקדים ולסכל את מזימות האויבים. על מנת להצליח במעשיה, למדינת ישראל היה צורך באלמנט של הפתעה. אם ישראל הייתה מחכה לפלישת צבאות ערב, הערבים היו נהנים מיתרון עצום והרה אסון למדינת ישראל.

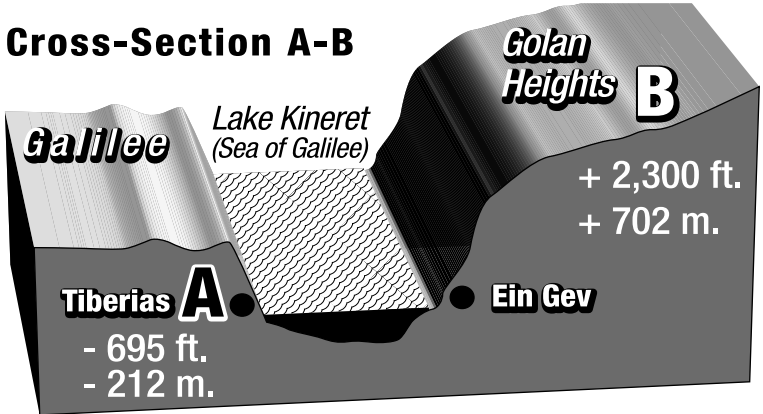
בעוד נאצר ממשיך בנאומיו המאיימים במלחמה, מתקפות המחבלים הערביים נעשו יותר ויותר תכופות. ב-1965 בוצעו 35 מתקפות נגד ישראל. ב-1966 מספר המתקפות עלה ל-41. 37 מתקפות אירעו בארבעת החודשים הראשונים של 1967 בלבד.⁵

Map 8

The Golan Heights Prior to the 1967 War.
Distances and Elevations

Cross-Section A-B

Map 8 The Golan Heights Prior to the 1967 War. Distances and Elevations.

מפה 8. רמת הגולן לפני מלחמת ששת הימים, מרחקים והפרשי גובה

1. Mediterranean sea - הים התיכון
2. Lebanon - לבנון
3. Syria - סוריה
4. Kuneitra - קונייטרה
5. Golan Heights - רמת הגולן
6. Israel - ישראל
7. Calilee - גליל
8. Miles - מיל
9. km - מ"ק
10. Lake Kineret (Sea of Galille) - ים כינרת
11. Haifa - חיפה
12. Tiberias - טבריה
13. Ein Gev - עין גב
14. Jordan - ירדן
15. A - א'
16. B - ב'
17. Cross-Section A-B - חתך רוחב א'-ב'
18. Galilee - גליל
19. Lake Kineret (Sea of Galilee) - ים כינרת
20. Golan Heights - רמת הגולן
21. Tiberias - טבריה
22. Ein Gev - עין גב
23. ft - רגל
24. m - מ'

בינתיים התקפותיה של סוריה על קיבוצים ישראלים מרמות הגולן גירו פעולת תגמול ב-7 באפריל 1967 שבמהלכה מטוסים ישראליים הפילו שישה "מיגים" סוריים. זמן קצר לאחר מכן בריה"מ - אשר סיפקה סיוע צבאי וכלכלי גם לסוריה וגם למצרים – מסרה מידע לדמשק לפיו ישראל מתכננת התעצמות צבאית מאסיבית כהכנה למתקפה. למרות הכחשותיה של מדינת ישראל סוריה החליטה לפנות לחוזה ההגנה שלה עם מצרים.

ב-15 במאי, יום העצמאות הישראלי, כוחות מצרים התחילו לנוע לסיני ולהתרכז ליד הגבול עם מדינת ישראל. לקראת ה-18 במאי הכוחות הסוריים היו מוכנים לצאת לקרב מרמת הגולן.

נאצר ציווה על כוחות החירום של האו"ם הנמצאים בסיני מ-1956 לסגת ב-16 למאי. מבלי להביא את הנושא לדיון בעצרת המרכזית כפי שהבטיח קודמו לתפקיד מזכיר האו"ם או טאנט נענה לדרישתם. אחרי נסיגת כוחות ה-UNEF קול הערבים הכריז (18 במאי 1967):

"להיום לא קיימים יותר כוחות חירום בינלאומיים, שיגנו על ישראל. להבא לא ננהג בסבלנות. לא נתלונן יותר לאו"ם על ישראל. השיטה היחידה שניישם כנגד ישראל היא מלחמה טוטאלית, שתביא להשמדת הציונות."⁶

הדים נמרצים נשמעו ב-20 במאי משר הביטחון הסורי חאפז אסד:

כעת כוחותינו ערוכים לגמרי לא רק להדוף מתקפה, אלא אף להתחיל בעצם פעולת השחרור ולהשמיד את הנוכחות הציונית במולדת הערבית. הצבא הסורי מאוחד עם אצבעו על ההדק... כאיש צבא אני מאמין, שהגיע הזמן להיכנס לקרב השמד.⁷

ב-22 במאי מצרים סגרה את מיצרי טיראן בפני כל האניות הישראליות וכל האוניות, שעשו את דרכן לאילת. ההסגר הזה חסם את מסלול ההספקה היחיד של ישראל מאסיה ועצר את ייבוא השמן מספקה הראשי של מדינת ישראל – איראן. למחרת נשיא ג'ונסון עמד על כך, שההסגר היה בלתי חוקי וניסה לארגן שייטת בינלאומית על מנת לבחון את המצב, אך ללא הצלחה.

נאצר קרא תיגר על ישראל במטרה להביאו לשדה הקרב כמעט כל יום. "מטרתנו הבסיסית היא השמדתה של מדינת ישראל. העם הערבי רוצה להלחם," הוא אמר ב-27 במאי.⁸ למחרת הוא הוסיף: "לא נקבל כל... דו-קיום עם ישראל... נושא היום הוא לא השגת שלום בין מדינות ערב לישראל... המלחמה עם ישראל נשארת בתוקף מאז 1948."⁹

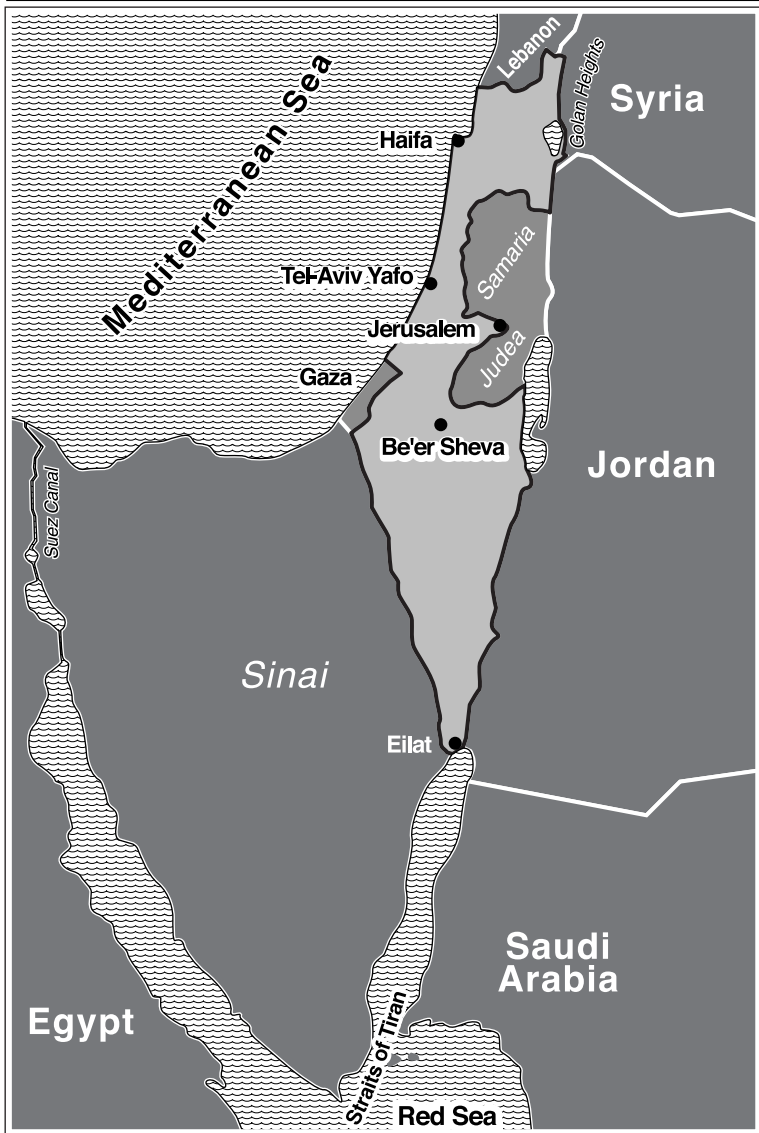
חוסין, מלך ירדן, חתם על ברית הגנה עם מצרים ב-30 במאי. באותו זמן נאצר הודיע:

"צבאותיהן של מצרים, ירדן, סוריה ולבנון מוצבים ליד גבולותיה של ישראל... כדי להתמודד עם האתגר ומאחורינו ניצבות צבאותיהן של עיראק, אלג'יר, כווית, סודן וכל האומה הערבית. הפעולה הזאת תדהים את העולם. היום הם ידעו, שהערבים מוכנים לקרב, הגיעה השעה המכרעת. הגענו לשלב המעשים הרציניים ולא רק הצהרות."¹⁰

עבדור-רחמן ערף, נשיא עיראק הצטרף למלחמת המלים: "קיומה של ישראל היא טעות, שיש לתקנה. זאת ההזדמנות שלנו לסלק את החרפה הסובבת אותנו מאז 1948. תכליתנו ברורה – למחוק את ישראל מהמפה."¹¹ ב-4 ביוני עיראק הצטרפה לברית הצבאית עם מצרים, ירדן וסוריה.

גיוסם של כוחות ערב תאם את רוח הרטוריקה הערבית. כ-250000 חיילים (כמחצית מהם בסיני), יותר מאלפיים טנקים ו-700 מטוסי קרב הקיפו את ישראל.¹²

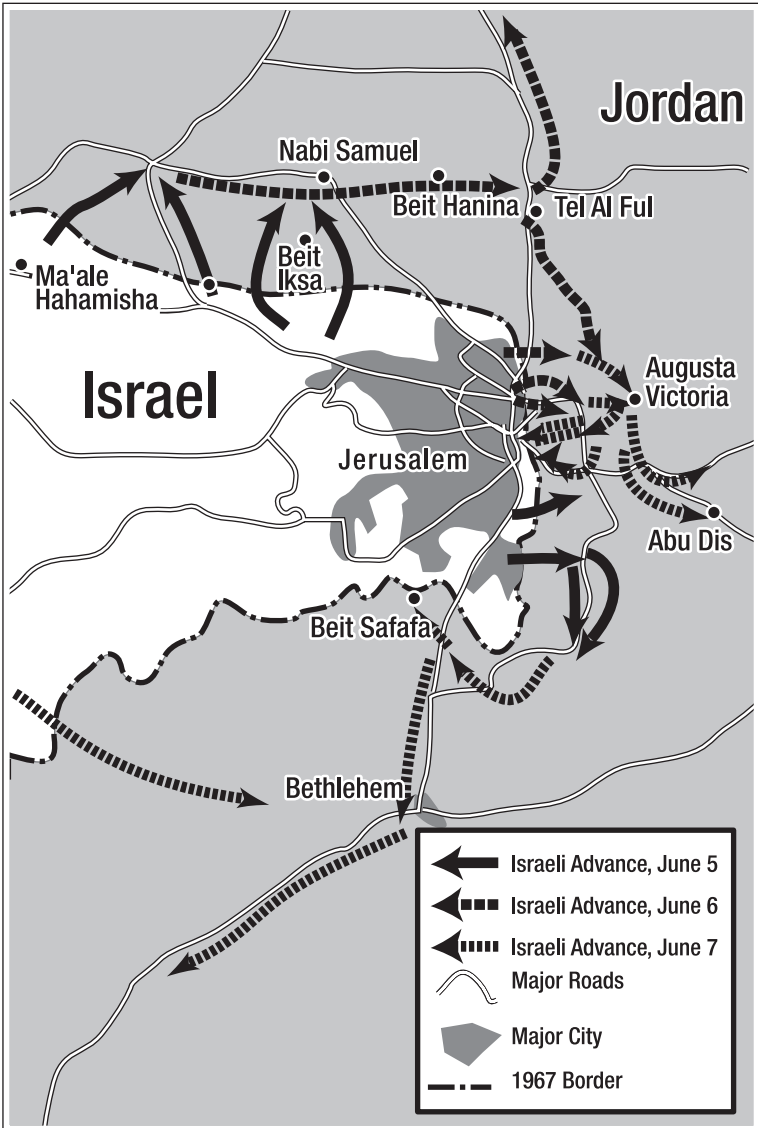
Map 9

1. Mediterranean Sea - הים התיכון
2. Lebanon - לבנון
3. Syria - סוריה
4. Golan Heights - רמת הגולן
5. Haifa - חיפה
6. Tel-Aviv Yafo - תל-אביב יפו
7. Samaria - שומרון
8. Jerusalem - ירושלים
9. Judea - יהודה
10. Gaza - עזה
11. Be'er sheva - באר שבע
12. Jordan - ירדן
13. Sinai - סיני
14. Eilat - אילת
15. Saudi Arabia - ערב הסעודית
16. Straits of Tiran - מיצרי טיראן
17. Red Sea - ים סוף
18. Suez canal - תעלת סואץ
19. Egypt - מצרים

Map 11

The Battle for Jerusalem
June 5-7, 1967

Map 11
The Battle for Jerusalem
June 5-7, 1967

מפה 11

הקרב על ירושלים, 5-7 ביוני, 1967

1. Jordan - ירדן
2. Nabi Samuel - נבי סמואל
3. Beit Hanina - בית חנינה
4. Tel Al Ful - תל אל פול
5. Maale Hahamisha - מעלה החמישה
6. Beit Iksa - בית איקסה
7. Israel - ישראל
8. Jerusalem - ירושלים
9. Augusta Victoria - אוגוסטה ויקטוריה
10. Abu Dis - אבו דיס
11. Beit Safafa - בית צפפה
12. Bethlehem - בית לחם
13. Israeli Advance, June 5 - התקדמות כוחות צה"ל, 5 ביוני - June 5
14. Israeli Advance, June 6 - התקדמות כוחות צה"ל, 6 ביוני - June 6
15. Israeli Advance, June 7 - התקדמות כוחות צה"ל, 7 ביוני - June 7
16. Major Roads - כבישים ראשיים
17. Major City - עיר ראשית
18. 1967 border - גבול 1967

באותו זמן כוחות ישראליים במשך שלוש שבועות היו במצב כוננות. המדינה לא יכלה להרשות לעצמה להחזיק צבא במצב של גיוס מלא לתקופת זמן לא מוגבלת ולא להרשות למדינת אויב לחסום את נתיבי הימי דרך מפרץ עקבה. האפשרות הטובה ביותר עבור ישראל הייתה לתקוף ראשונה. ב-5 ביוני ניתנה הפקודה לתקוף את מצרים.

מיתוס

"לנאצר הייתה הזכות המלאה לסגור את מיצרי טיראן בפני האניות הישראליות."

עובדה

ב-1956 ארה"ב הבטיחה למדינת ישראל, שהיא הכירה בזכותה של מדינת ישראל לגישה למיצרי טיראן. ב-1957 באו"ם 17 מעצמות ימיות הודיעו, שלמדינת ישראל מגיעה זכות המעבר במיצר. יתרה מזאת, ההסגרה הפר את האמנה על מים טריטוריאליים ואזורים גובלים, שנתקבלה בוועידת האו"ם בנושא חוק הים ב-27 באפריל 1958.

סגירת מיצרי טיראן היתה עילה למלחמה (*casus belli*) ב-1967. המתקפה הישראלית באה בתגובה למכה המצרית הראשונה הזאת. הנשיא ג'ונסון הודה בכך כבר אחרי המלחמה (ב-19 ביוני 1967):

"אם פעולה טיפשית אחת הייתה אחראית לפרוץ המאורעות יותר מאחרות היה זה פרסום ההחלטה השרירותית והמסוכנת על סגירת מיצרי טיראן. חובה לשמור על זכות המעבר הימי התמים לכל האומות."¹⁴

מיתוס

"ארה"ב סייעה למדינת ישראל להביס את הערבים תוך שישה ימים."

עובדה

ארה"ב ניסתה למנוע את המלחמה ע"י משא ומתן, אך לא הצליחה לשכנע את נאצר ומדינות ערב אחרות להפסיק את תוקפנותם כפי שזאת באה לידי ביטוי בהצהרותיהן ופעילויותיהן. ובכל זאת זמן קצר ביותר לפני המלחמה ג'ונסון איים: "ישראל לא תהיה לבד, אלא אם כן היא מחליטה להיות לבד."¹⁵ אבל אחרי זה, עם פרוץ המלחמה משרד החוץ האמריקאי הודיע: "עמדתנו היא ניטרלית במחשבה, בדיבור ובמעשה."¹⁶

יתרה מזאת, כאשר הערבים הפנו האשמות כוזבות כנגד ארה"ב על הטסת רכבת אווירית עם אספקה למדינת ישראל, ג'ונסון הטיל אמברגו על נשק לאזור (גם צרפת, ספק הנשק העיקרי השני של מדינת ישראל הטילה אמברגו זהה על ישראל).

לעומת זאת הסובייטים סיפקו כמויות אדירות של נשק לערבים. באותו זמן צבאותיהן של כוית, אלג'יר, ערב הסעודית ועיראק תרמו תחמושת ושלחו יחידות חיילים לחזיתות המצרית, הירדנית והסורית.¹⁷

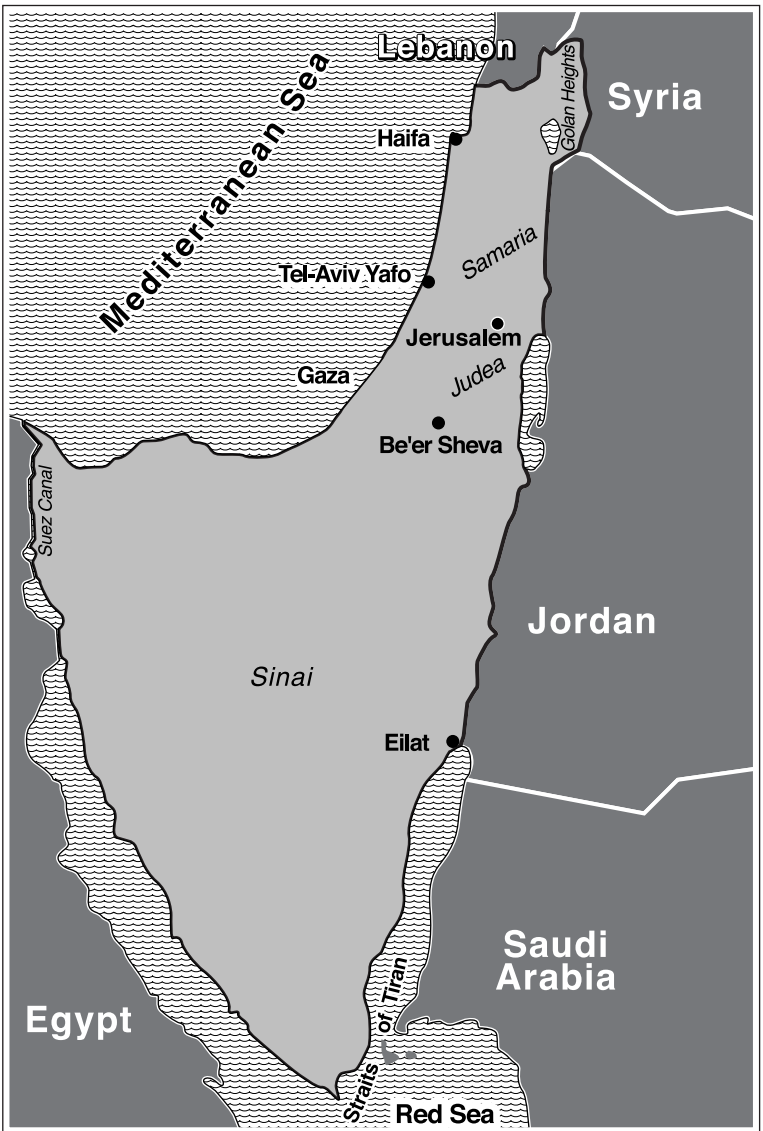
מיתוס

"ישראל תקפה את ירדן במטרה לכבוש את ירושלים."

עובדה

Map 12

Cease-Fire Lines After the Six-Day War
1967

1. Lebanon - לבנון
2. Syria – סוריה
3. Golan Heights – רמת הגולן
4. Haifa - חיפה
5. Mediterranean Sea - הים התיכון
6. Tel-Aviv Jaffa – תל-אביב יפו
7. Samaria - שומרון
8. Jerusalem – ירושלים
9. Judea - יהודה
10. Be'er Sheva - באר שבע
11. Jordan – ירדן
12. Sinai - סיני
13. Eilat - אילת
14. Straits of Tiran
15. Red Sea - ים סוף
16. Saudi Arabia - ערב הסעודית
17. Egypt – מצרים
18. Suez Canal - תעלת סואץ

ראש הממשלה לוי אשכול שלח הודעה למלך חוסיין בה נאמר, שישראל לא תתקוף את ירדן, אם היא לא תיזום פעולות איבה מצידה. כאשר הראדאר הירדני קלט קבוצת מטוסים טסה לישראל ממצרים ומצרים שכנעו את חוסיין, שבמדובר במטוסים שלהם, הוא פקד על הפגזת מערב ירושלים. אך הסתבר, שמדובר היה במטוסים ישראלים, שהשמידו את כל הכוח האווירי של מצרים על הקרקע. בינתיים כוחות עיראק וסוריה התקיפו את הגבול הצפוני של ישראל.

אילו לא ירדן היית תוקפת ראשונה, הסטאטוס של ירושלים לא היה משתנה במהלך המלחמה. אבל ברגע שהעיר נמצאה תחת אש האויב, מדינת ישראל הייתה חייבת להגן עליה וכך ניצלה את ההזדמנות לאחד את בירתה אחת ולתמיד.

מיתוס

"ישראל לא הייתה צריכה לפתוח ראשונה במלחמה."

עובדה

אחרי שישה ימי מלחמה בלבד הכוחות הישראליים פרצו את גבולות האויב כך, שעמדותיהן אפשרו להם לצעוד לקהיר, דמשק ועמאן. הבקשה להפסקת אש נשמעה בעשירי ביוני. מחיר הניצחון היה גבוה מאוד. בהסתערות על רמות הגולן ישראל איבדה 115 אנשים – מספר השווה בערך לאמריקנים, שנהרגו במהלך מלחמת המפרץ. בסך הכול איבדה מדינת ישראל מספר כפול פי שניים – 777 הרוגים ו-2586 פצועים - ביחס פרופורציונאלי לכלל אוכלוסייתה ממספר ההרוגים והפצועים האמריקאים במשך שמונה שנים של מלחמת וייטנאם.¹⁸ כמו כן למרות ההצלחה הפנטסטית במבצע האווירי, חיל האוויר הישראלי איבד 46 מתוך 200 לוחמיו.¹⁹ אם ישראל הייתה מחכה, שהערבים יתקיפו ראשונים, כפי שהיא עשתה ב-1973, ולא הייתה מחליטה על מתקפה מקדימה, המחיר בוודאי היה יכול להיות כבד יותר והניצחון - מובטח פחות.

מיתוס

"מדינת ישראל ראתה בשטחים, שהיא הצליחה להשתלט עליהן, אדמות כבושות המהוות עתה חלק ממנה ולא הייתה לה שום כוונה להגיע למשא ומתן על החזרתם."

עובדה

לקראת סוף המלחמה ישראל כבשה שטחים, שבעזרתם ניתן היה לשלש את שטחה – מ-21000 קמ"ר ל - 67000 קמ"ר. הניצחון איפשר לישראל לאחד את ירושלים. כוחות ישראלים תפסו גם סיני, רמות הגולן, חבל עזה והגדה המערבית.

המנהיגים הישראלים קיוו בתום לב להגיע למשא ומתן על הסכמי השלום עם שכניהם והיו בהחלט מודעים לכך, שעבור זה תידרש מצדם פשרה טריטוריאלית מסוימת. כמעט מיד עם תום המלחמה המנהיגים הישראלים הביעו נכונות לשבת ליד שולחן המשא ומתן בנושא החזרת לפחות חלק משטחיה. ישראל החזירה בהדרגה את כל סיני, השטחים שתבעה ירדן הוחזרו לבית המלוכה ההאשמי וכמעט כל חבל עזה ויותר מ-40% של הגדה המערבית ניתנו לפלסטינים להקמת הרשות הפלסטינית.

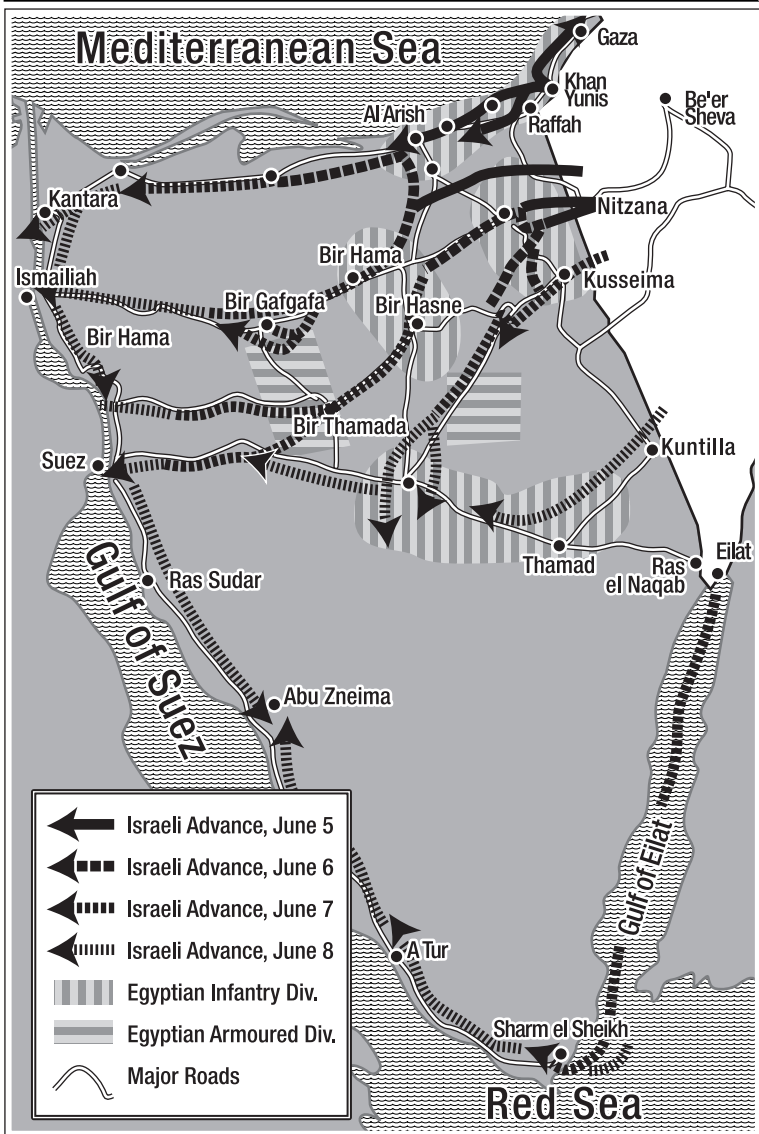
כיום מדינת ישראל כבר העבירה כ-93% מהשטחים, שהיא זכתה בהם התוצאה מניצחונה במלחמת מגן, לשכניה הערבים במהלך המשא ומתן. זה מראה את רמת נכונותה של מדינת ישראל לקבל שלום תמורת שטחים.

מיתוס

"ישראל גירשה מתיישבים ערבים שוחרי שלום מהגדה המערבית ומנעה מהם לחזור אחרי המלחמה."

Map 10

The Egyptian Front
June 5-8, 1967

Map 10 The Egyptian Front, June 5-8, 1967
מפה 10 החזית המצרית, יוני 5-8, 1967

1. Mediterranean Sea - הים התיכון
2. Gaza - עזה
3. Khan Yunis - חן יוניס
4. Be'er sheva - באר-שבע
5. Al Arish - אל-עריש
6. Raffah - רפיח
7. Kantara - קנטרה
8. Nitzana - ניצנה
9. Ismailiah - איסמעיליה
10. Bir Gafgafa - ביר גיפגפה
11. Bir Hama - ביר חמה
12. Bir Hasne - ביר אל-חסנה
13. Kusseima - קוסימה
14. Bir Thamada - ביר -א-תמדה
15. Suez - סואץ
16. Kuntilla - כונתילה
17. Thamad - תמד
18. Ras el Naqab - רס א-נקב
19. Eilat - אילת
20. Ras Sudar - ראס -א-סודר
21. Gulf of Suez - מפרץ סואץ
22. Abu Zneima - אבו זנימה
23. A Tur - טור
24. Sharm el Sheikh - שארם א-שייח
25. Gulf of Eilat - מפרץ אילת
26. Red Sea - ים סוף
27. Israeli Advance, June 5 - 5 ביוני - התקדמות כוחות צה"ל
28. Israeli Advance, June 6 - 6 ביוני - התקדמות כוחות צה"ל
29. Israeli Advance, June 7 - 7 ביוני - התקדמות כוחות צה"ל
30. Israeli Advance, June 8 - 8 ביוני - התקדמות כוחות צה"ל
31. Egyptian Infantry Div. - חטיבת חיל רגלים המצרית
32. Egyptian Armoured Div. - חטיבת השריון המצרית
33. Major roads - כבישים ראשיים

עובדה

אחרי שירדן פתחה במתקפה ב-5 ביוני, כ-325 אלף פלסטינים, שגרו בגדה המערבית, ברחו משם.²⁰ היו אלה אזרחים ירדניים, שעברו מחלק אחד של מה שהם ראו כמדינתם למשנהו. הסיבה הראשונית לכך הייתה נעוצה באי-רצונם להיפגע מחילופי האש במלחמה.

פליט פלסטיני, שהיה אמרכל במחנה UNRWA ביריחו אמר, שמנהיגים ערביים זרעו שמועות אימה במחנה שלנו. "הם אמרו, שאת כל הצעירים יהרגו. האנשים שמעו ברדיו, שזה עוד לא הסוף, אלא רק ההתחלה, כך שהם חשבו, שאולי תהיה זאת מלחמה ארוכה והם רצו להיות בירדן."²¹

כמה פלסטינים, שעזבו, העדיפו לגור במדינה ערבית על פני השלטון הישראלי הצבאי. חברי קבוצות שונות של אש"ף ברחו כדי שלא ייתפסו ע"י ישראלים. נילס-גורן גוסינג, אדם, שהמזכיר הכללי של האו"ם מינה לחקור את המצב, גילה גם, שערבים רבים חששו, שהם עוד לא יוכלו לקבל סיוע כלכלי מבני משפחה העובדים בחו"ל.²²

הכוחות הישראליים הורו לקומץ פלסטינים לעבור "מטעמים ביטחוניים ואסטרטגיים". בכמה מקרים ניתנה להם רשות לחזור תוך ימים ספורים. במקרים אחרים מדינת ישראל הציעה לסייע להם להתיישב בכל מקום אחר.²³

כיום נמצאים תחת השלטון הישראלי למעלה משלושת רבעי מיליון פלסטינים. היחס של רובם כלפי המדינה מצטיין בעוינות. למרות זאת ב-1967 יותר מתשע אלף משפחות פלסטיניות זכו להתאחד. בסופו של דבר ניתן אישור חזרה ליותר משישים אלף פלסטיני.²⁴

מיתוס

"ישראל הטילה הגבלות בלתי הגיוניות על הפלסטינים בגדה המערבית, חבל עזה ומזרח ירושלים."

עובדה

אחרי מלחמת ששת הימים ישראל בחרה להימנע מסיפוח הגדה המערבית וחבל עזה ובמקום זה הנהיגה שלטון צבאי באזור. הדבר היה נחוץ בתור צעד זמני עד שמהלך משא ומתן יקבע עתידם של השטחים האלה. וודאי, שלא מדובר במצב האידיאלי מבחינת התושבים, אולם מאחורי ההחלטה הישראלית עמד הניסיון להקטין עד כמה שאפשר את השפעתה של מדינת ישראל על האוכלוסייה. דון פרץ, כתב, שנהג לתאר את מצב הערבים בארץ והצטיין בביקורת חריפה על הממשלה הישראלית ביקר בגדה המערבית זמן קצר אחרי השתלטות הכוחות הישראליים. הוא גילה, שניסו לשמור כאן על חיים רגילים ולהימנע מכל תקרית אפשרית, שעלולה לגרום לערבים לעזוב את בתיהם.

חוץ מדרישה לטהר את השפה האנטי-ישראלית והאנטישמית של הטקסטים בבתי הספר בשטחים, הרשויות השתדלו לא להתערב במהלך החיים התקין של התושבים. מצד שני הרשויות סיפקו סיוע כלכלי. למשל, הפלסטינים מחבל עזה הועברו ממחנות לבתים חדשים. זה עורר התנגדותה של מצרים, שלא עשתה דבר לפליטים בזמן, שהאזור נמצא תחת שליטתה.

הערבים זכו לחופש תנועה. הם קיבלו אישור לנסוע לירדן ובחזרה. ב-1972 נערכו בחירות בגדה המערבית. אנשים, שאין בבעלותם קרקע, ונשים שעד כה היו נטולים קול בחירה, קיבלו זכות הצבעה.

לכל ערבי מזרח ירושלים ניתנה אפשרות לבחור בשמירה על אזרחות ירדנית או בקבלת אזרחות ישראלית. מדינת ישראל הכירה בהם כתושבי ירושלים המאוחדת ונתנה להם זכות לבחור ולהיבחר לעיריית העיר.

בנוסף המקומות הקדושים לאסלאם הועברו לטיפול המועצה המוסלמית. על אף חשיבותו של הר הבית בהיסטוריה היהודית, נאסר על יהודים להתפלל שם.

אחרי מלחמת ששת הימים הנשיא ג'ונסון הכריז על נקודת מבטו על הדברים הדרושים כדי לפתור את הקונפליקט:

"ברור, שעל הצבא לסגת מהשטחים, אבל יחד עם זאת יש צורך להכיר בזכות לחיים לאומיים, התקדמות בפתרון בעיית הפליטים, חופש המעבר הימי התמים, הגבלת מרוץ החימוש ורגשי כבוד כלפי עצמאות פוליטית ויושר טריטוריאלי".²⁶

מיתוס

"במהלך מלחמת ששת הימים ישראל בכוונה תקפה את ספינת הצי האמריקאית "ליברטי"

עובדה

ההתקפה הישראלית על ספינת הצי האמריקני "ליברטי" הייתה טעות חמורה, המיוחסת בעיקר לעובדה, שהתקרית אירעה באמצע המבוכה של המלחמה בהיקף מלא של שנת 1967. עשר חקירות רשמיות של ארה"ב ושלוש חקירות ישראליות רשמיות כולן הגיעו למסקנה ברורה, שמדובר בטעות טראגית.

ב-8 ביוני 1967, היום הרביעי של מלחמת ששת הימים, הפיקוד הישראלי העליון קיבל דיווחים, שנורה אש לעבר הכוחות הישראליים באל-עריש, כנראה, מכלי שיט מצרי, בדיוק כמו שהיה ביום הקודם. כמה ימים לפני זה ארה"ב הודיעה בפני האו"ם על כך, שאין לה שום כוחות של חיל הים במרחק של מאות קילומטרים משדה הקרב. אמנם ספינת הביון האמריקאית "ליברטי" שהופקדה על מעקב אחרי הקרבות, הגיעה לאזור במרחק של פחות מ-14 מיל מחוף סיני. כתוצאה מסדרת כשלי קשר אמריקאים, "ליברטי" לא קיבלה שום הודעה על כך, שלא להתקרב למרחק של פחות מ-100 מיל. ישראל חשבה בטעות, שמדובר באותה ספינה ממנה נורה אש לכיוון כוחותיה ומטוסי הקרב וצוללי טורפדו התקיפו את "ליברטי". במהלך ההתקפה 34 חברי צוות נהרגו ו171 נפצעו.

מספר רב של שגיאות נעשה ע"י שני הצדדים. למשל, בהתחלה דווח בטעות, כפי שהתגלה מאוחר יותר, ש"ליברטי" נעה במהירות של 30 קשרים (אחרי חישובים חוזרים הסתבר שהמהירות הייתה 28 קשרים בלבד). לפי הדוקטרינה הימית של מדינת ישראל (וגם של ארה"ב) באותה תקופה, ספינה הנעה במהירות כזאת נחשבת לספינת מלחמה. הים היה רגוע ומחקירת בית המשפט האמריקאי הימי עולה, שהדגל של "ליברטי" היה תלוי ברפיון ולא ניתן היה להבחין בו. יתרה מזאת, חברי הצוות כולל רב חובל, המפקד וויליאם מק-גונאגל העידו, שהדגל נפגע כבר מפגיעה ראשונה או שנייה.

לפי זיכרונותיו של הרמטכ"ל יצחק רבין התקבלו הוראות לתקוף כל כלי שיט בלתי מזוהה בקרבת החוף.²⁷ ביום בו התחילו הקרבות ישראל ביקשה מספינות אמריקאיות להתרחק מחופיה או להודיע על מיקומם המדויק.²⁸ הצי השישי אכן התרחק עקב חששותיו של הנשיא ג'ונסון מפני עימות עם בריה"מ. הוא גם ציווה, ששום רכבת אווירית לא תשלח לסיני.

גם בדו"ח של CIA בנושא מתאריך 13 ביוני 1967 נאמר, שטייס נלהב מדי היה יכול להתבלבל בין "ליברטי" לספינה מצרית "אל קוסייר". אחרי מתקפה אווירית, ספינות טורפדו הכירו ב"ליברטי" ככלי שיט מצרי. כאשר "ליברטי" התחילו לירות בישראלים, הם ענו בהתקפת טורפדו, שהרגה 28 מלחים.

תחילה מדינת ישראל נבעתה מחשש, שמדובר בספינה סובייטית והדבר עלול לגרות את בריה"מ להצטרף למלחמה.²⁹ ברגע שהישראלים הבינו בדיוק מה קרה, הם דיווחו על התקרית לשגרירות ארה"ב בתל-אביב

והציעו לשלוח לאמריקאיים מסוק להטסה מהספינה ולהעניק כל סיוע דרוש לפינוי הפצועים והצלת הספינה. ההצעה התקבלה והנספח הימי של ארה"ב טס ל"ליברטי".

בליבם של רבים מניצולי "ליברטי" נשארה המרידות והם היו משוכנעים, שההתקפה הייתה מכוונת. ב-1991 כותבי טור בעיתון רולאנד אוונס ורוברט נובאק השמיעו תרועה על כך, שהם מצאו אמריקאי, שלטענתו הוא שהה באחד המבנים הצבאיים של מדינת ישראל בזמן, שהתקבלה החלטה מכוונת לתקוף אנייה אמריקאית.³⁰ למעשה, האיש הזה, שת מינץ, כתב מכתב ל "וושינגטון פוסט" ב-9 בנובמבר 1991 ובו הוא אומר, שציטטו את דבריו בצורה מעוותת ושההתקפה הייתה באמת רק "תקרית של זהות מוטעית". יחד עם זאת האיש, שלטענתו המקורית של מינץ, נמצא אז לידו – גנרל בני מתי – לא קיים כלל.

כמו כן בניגוד לטענות, שטייס ישראלי זיהה, שמדובר בספינה אמריקאית, כפי שמעידה ההקלטה, אף אחד לעולם לא ראה ולא שמע הקלטה כזאת. למעשה, ההקלטה היחידה הקיימת היא הקלטת הרשמית של חיל האוויר של צה"ל, שבו שומעים בבירור, שהספינה לא זוהתה ע"י הטייסים הישראליים לפני ההתקפה. ברור ממנה גם, שברגע שהטייסים התחילו לחשוף בזוהתה של הספינה, כשראו את המספר על גוף האנייה, הם הפסיקו את ההתקפה. בקלטת אין שום אמירה, לפיה ניתן להניח, שהטייסים ראו דגל ארה"ב לפני ההתקפה.³¹

אף אחד מאלה המאשימים את ישראל בהתקפה מכוונת לא יכול להסביר, מדוע היא הייתה בוחרת בדרך זו כנגד המדינה היחידה בעולם, שתמכה בה והפגינה רגשי ידידות. מסתבר יותר, שמדובר בבלבול בשורה ארוכה של העברת ידיעות, שהתרחש באווירה מתוחה הן בצד האמריקאי, הן בצד הישראלי (חמש הודעות מראשי המטה הכללי לספינה על כך, שעליה להישאר לפחות במרחק של 250 מיל – לפי ארבעת ההודעות האחרונות – 100 מיל – מהחוף המצרי הגיעו אחרי סיום ההתקפה).

התקלות הנגרמות ע"י "אש ידידותית" נפוצות בזמן המלחמה. ב-1988 חיל הים האמריקאי הפיל מטוס נוסעים איראני וכך נהרגו 190 אזרחים חפים מפשע. במשך מלחמת המפרץ 35 מתוך 148 אמריקאים, שנהרגו בקרב, היו קרבנותיה של "אש ידידותית". ביום בהיר באפריל 1994 מטוסי F-15 של כוחות האוויר של ארה"ב באזור האסור לטיסה בעיראק הפילו שני מסוקי "הנץ השחור" האמריקאים עם דגלי ארה"ב גדולים המצויירים בכל צד. 26 אנשים נהרגו. באפריל 2002 F-16 אמריקאי הטיל פצצה, שהרגה ארבעה חיילים קנדיים באפגניסטן. למעשה, יום לפני ההתקפה על "ליברטי" טייסים ישראליים הפציצו בטעות את אחד מטורי השריון של עצמם.³²

אדמירל בדמוס, שלמה אראל, שהיה מפקד חיל הים ביוני 1967 אמר בראיון ל"אסושיאטד פרס" (ב-5 ביוני 1977): "אף אחד אפילו לא חלם, שתהיה שם ספינה אמריקאית. אפילו ארה"ב לא ידעה, היכן מצויה ספינתה. רשויות מתאימות יעצו לנו, שלא תהיה שום ספינה אמריקאית באזור של פחות מ-100 מיל".

שר הבטחון רוברט מק-נמרה אמר לקונגרס ב-26 ביולי 1967: "המסקנה של גוף החקירה בראשותו של אדמירל בחיל הים בו כולנו בוטחים היא שההתקפה הייתה בלתי מכוונת".

ב-1987 מק-נמרה חזר על דעתו, שבמקור ההתקפה הייתה טעות אנוש ואמר למתקשר ל"לארי-קינג שואו", שבמשך 20 שנה הוא לא מצא סיבה לשנות את דעתו, ולא היה שם, מה להסתיר.³³

ישראל התנצלה על הטרגדיה ושילמה כ-13 מיליון דולר בפיצויים הומאניטאריים לארה"ב ולמשפחות הקרבנות בגובה, שנקבע ע"י משרד החוץ האמריקאי. הנושא נסגר רשמית ע"י חילופי אגרות דיפלומטיות ב-17 בדצמבר 1987.

Notes

- ¹*Encyclopedia Americana Annual 1961*, (NY: Americana Corporation, 1961), p. 387.
- ²Yehoshafat Harkabi, [*Arab Attitudes To Israel*](#), (Jerusalem: Keter Publishing House, 1972), p. 27.
- ³Howard Sachar, [*A History of Israel: From the Rise of Zionism to Our Time*](#), (NY: Alfred A. Knopf, 1979), p. 616.
- ⁴Samuel Katz, [*Battleground-Fact and Fantasy in Palestine*](#), (NY: Bantam Books, 1985), pp. 10-11, 185.
- ⁵Netanel Lorch, [*One Long War*](#), (Jerusalem: Keter, 1976), p. 110.
- ⁶Isi Leibler, *The Case For Israel*, (Australia: The Globe Press, 1972), p. 60.
- ⁷Ibid.
- ⁸Leibler, p. 60.
- ⁹Leibler, p. 18.
- ¹⁰Leibler, p. 60.
- ¹¹Leibler, p. 18.
- ¹²Chaim Herzog, [*The Arab-Israeli Wars*](#), (NY: Random House, 1982), p. 149.
- ¹³*United Nations Conference on the Law of the Sea*, (Geneva: UN Publications 1958), pp. 132-134.
- ¹⁴Yehuda Lukacs, *Documents on the Israeli-Palestinian Conflict 1967-1983*, (NY: Cambridge University Press, 1984), pp. 17-18; Eban, p. 358
- ¹⁵Lyndon B. Johnson, [*The Vantage Point: Perspectives of the Presidency 1963-1969*](#), (NY: Holt, Rinehart and Winston, 1971), p. 293.
- ¹⁶AP, (June 5, 1967).
- ¹⁷Sachar, p. 629.
- ¹⁸Katz, p. 3.
- ¹⁹[Jerusalem Post](#), (April 23, 1999).
- ²⁰*Encyclopedia Americana Annual 1968*, p. 366.
- ²¹George Gruen, "The Refugees of Arab-Israeli Conflict," (NY: American Jewish Committee, March 1969), p. 5.
- ²²Gruen, p. 5.
- ²³Gruen, p. 4.
- ²⁴*Encyclopedia Americana Annual 1968*, p. 366.
- ²⁵Don Peretz, "Israel's New Dilemma," *Middle East Journal*, (Winter 1968), pp. 45-46.
- ²⁶Lyndon B. Johnson, *Public Papers of the President*, (DC: GPO 1968), p. 683.
- ²⁷Yitzhak Rabin, [*The Rabin Memoirs*](#), (CA: University of California Press, 1996), pp. 108-109.
- ²⁸Rabin, p. 110.
- ²⁹Dan Kurzman, [*Soldier of Peace: The Life of Yitzhak Rabin*](#), (NY: HarperCollins, 1998), pp. 224-227; Rabin, p. 108-109.
- ³⁰[Washington Post](#), (November 6, 1991).
- ³¹Hirsh Goodman, "Messrs. Errors and No Facts," [Jerusalem Report](#), (November 21, 1991); Arieh O' Sullivan, "Exclusive: Liberty attack tapes revealed," [Jerusalem Post](#), (June 3, 2004) .
- ³²Hirsh Goodman and Ze'ev Schiff, "The Attack on the *Liberty*," *Atlantic Monthly*, (September 1984).
- ³³"*The Larry King Show*" (radio), (February 5, 1987).

7. בין המלחמות

מיתוס

“אחרי מלחמת ששת הימים ישראל סירבה להגיע למשא ומתן עם הערבים.”

עובדה

אחרי ניצחונה במלחמת ששת הימים מדינת ישראל הביעה תקווה, שמדינות ערב ירצו להגיע למשא ומתן להסכמי השלום. ישראל אותה למדינות ערב את נכונותה לוותר, למעשה, על כל השטחים, שהושגו על-ידה, תמורת שלום. לפי ניסוחו של משה דיין "ירושלים הייתה מחכה רק לשיחת טלפון ממנהיגים ערביים על מנת לפתוח במשא ומתן."¹

אבל כל התקוות נופצו באוגוסט 1967, כאשר מנהיגים ערביים, שנפגשו בחרטום, אימצו נוסחת "שלושת הלאווים": "לא – לשלום עם ישראל, לא – למשא ומתן עם ישראל, לא – להכרה במדינת ישראל"². כפי שכתב הנשיא הקודם של מדינת ישראל, חיים הרצוג: "האמונה של מדינת ישראל, שהמלחמה הסתיימה והשלום ישרור כעת בגבולותיה, התפוגגה במהרה. שלוש שבועות אחרי החלטה על עוינות אירעה התקרית הגדולה הראשונה בתעלת סואץ."³

מיתוס

“לפי החלטה 242 של מועצת הביטחון כיבוש השטחים ע"י מדינת ישראל ב-1967 היה "לא קביל".”

עובדה

ב-22 בנובמבר 1967 מועצת הביטחון של האו"ם אימצה פה אחד את החלטת 242 הקובעת עקרונות מנחים למשא ומתן להסכמי השלום בין מדינת ישראל למדינות ערב. ההחלטה הייתה פשרה, שהושגה בדרך מפותלת, בין הצעות מנוגדות.

הנקודה הראשונה העולה מההחלטה היא: "אי קבילותו של כיבוש שטחים במלחמה." יש אנשים, שמפרשים את הניסוח הזה כדרישה ממדינת ישראל לסגת מכל השטחים, שנכבשו על-ידה. להפך, ההמלצה מתייחסת בבירור רק למקרים של מלחמת התקפה. אם לא, ההחלטה הייתה מספקת תמריץ לתוקפנות. אם מדינה אחת תוקפת את השנייה והצד המתגונן מצליח להדוף את המתקפה וכובש שטח במהלך ההגנה, הפרשנות הקודמת תדרוש מהמדינה המתגוננת להחזיר את כל השטחים. כך, לצד התוקף לא יהיה מה להפסיד, כי הוא יהיה מבוסס כנגד ההשלכות העיקריות של התבוסה במלחמה.

המטרה האולטימטיבית של החלטת 242, כפי שזאת באה לידי ביטוי בסעיף 3, היא השגת "הסכם שלום מקובל על שני הצדדים". פירוש הדבר – משא ומתן בנושא ההסכם המבוסס על עקרונות ההחלטה הנ"ל ולא אחד הנכפה על אחד הצדדים.

לפי דעתו של ארתור גודלברג, השגריר האמריקאי, שעמד בראש המשלחת לאו"ם ב-1967, זה תקף גם לגבי השלכות החלטת 338.⁴ ההחלטה הזאת, שהאו"ם אימץ אחרי מלחמת יום הכיפורים ב-1973, קראה להתחלה מיידית של משא ומתן בין הצדדים בעת ובעונה אחת עם הפסקת האש.

זוהי המלחמה הראשונה בהיסטוריה, שנגמרה בעוד המנצחים תובעים שלום והמובסים דורשים הכנעה ללא תנאים מוקדמים.

אבא אבן⁵

מיתוס

“החלטת 242 דורשת ממדינת ישראל לחזור לגבולות 67.”

עובדה

הסעיף השני במחלוקת במידה רבה ביותר הוא הקריאה "להוציא את כל הכוחות המזוינים של מדינת ישראל משטחים שנכבשו במהלך הסכסוך האחרון". זה קשור לסעיף השני שלא ניתן לפרשנות דו-משמעית הקורא ל"שימת קץ לכל טענות לוחמה או מצבי לוחמה" והכרה בכך, ש"לכל מדינה באזור" יש "זכות לחיות בשלום בתוך גבולות בטוחים ומוכרים חופשית מאיומים או ממעשים של שימוש בכוח".

ההחלטה לא רואה בנסיגה הישראלית תנאי מוקדם לפעולת הערבים. בנוסף לכך אין כאן הגדרה מדויקת של כמות השטחים המסופחים שעל מדינת ישראל להחזיר. מועצת הביטחון לא טוענת, שעל מדינת ישראל לסגת מ"כל" השטחים הכבושים במהלך מלחמת ששת הימים. בסוגיה הזאת האו"ם דנו בכובד ראש. הנציג הסובייטי רצה לכלול את המלים האלה ואמר, שהעדרם יכול להתפרש כאילו "חלק מהשטחים האלה יכול להישאר בידי מדינת ישראל." גם מדינות ערב תבעו את הזכרת מילה "כל" בטקסט ההחלטה, אך דרישתם נדחתה. הם בכל זאת עמדו על כך, שמבחינתם ההחלטה כאילו כוללת מילה "כל". השגריר הבריטי לורד קראדון, שהיה אחראי על טיוטת ההחלטה המאושרת, הכריז אחרי ההצבעה: "ההחלטה היא הדבר היחיד שמחייב אותנו ואנחנו מתייחסים לניסוחה כברור לכל."⁶

הפירוש המילולי הזה ללא מילה "כל" הוצהר מספר פעמים כנכון ע"י המעורבים בהכנת טיוטת ההחלטה. למשל, ב-29 באוקטובר 1969 שר החוץ הבריטי אמר לבית הנבחרים הבריטי, שהנסיגה האמורה בהחלטה לא מתייחסת "לכל השטחים"⁷. כאשר לורד קראדון נתבקש מאוחר יותר להבהיר את העמדה הבריטית, הוא אמר: "לא יהיה זה נכון לדרוש ממדינת ישראל לסגת לעמדותיה ב-4 ביוני 1967, כי העמדות האלה היו מלאכותיות ובלתי רצויות."⁸

גם השגריר ארתור גולדברג הסביר: "ההשמטה הבולטת – שלא הייתה מקרית – של מילת "כל" ו"קווי 5 ליוני 1967" ביחס לנסיגה... בהחלטה מדובר על נסיגה משטחים כבושים ללא הגדרת היקף הנסיגה."⁹ ההחלטה קוראת במפורש למדינות ערב להגיע להסכמי שלום עם מדינת ישראל. התנאי העקרוני אמור להיות נסיגתה של ישראל מ"שטחים כבושים" ב-1967. היות שישראל נסוגה כמעט מ-93% מהשטחים, כאשר היא ויתרה על סיני וחלקים מחבל עזה והגדה המערבית, היא כבר מילאה את חובתה לפחות בצורה חלקית אם לא במלואה.

מדינות ערב גם התנגדו לדרישת "גבולות בטוחים ומוכרים", כי הם חששו, שהדבר מרמז על משא ומתן עם ישראל. הליגה הערבית שללה את האפשרות הזאת במפורש באוגוסט 1967 בחרטום, כאשר היא הכריזה על שלושת הלאווים. גולדברג הסביר, שהכנסת המשפט הזה הייתה מכוונת ונבעה מציפייה משני הצדדים לערוך "הסדרים טריטוריאליים בשיחות השלום שהיקפם לא יגיע לידי נסיגה מוחלטת של כוחות צה"ל מהשטחים הכבושים, הואיל וגבולותיה הקודמים של מדינת ישראל הוכחו לכל כחסרות ביטחון". השאלה, אם כן, היא האם על מדינת ישראל לסגת משטחים נוספים. כעת נחתמו הסכמי שלום עם ירדן ומצרים, וישראל הוציאה את כוחותיה מדרום לבנון. הויכוחים הטריטוריאליים נמשכים רק עם הפלסטינים (שלא מוזכרים כלל בהחלטת 242) ועם סוריה.

הויכוח עם סוריה מתרכז סביב רמת הגולן. ראש הממשלה, יצחק רבין, הביע נכונות לדון בפשרה תמורת שלום, אמנם הנשיא דאז חאפז אסאד סירב אפילו להסכם שלום מוגבל, אם ישראל לא תסכים קודם לנסיגה מוחלטת. לפי החלטת 242 ישראל לא חייבת כלל לסגת מכל חלק של רמת הגולן בהעדר הסכמי שלום עם סוריה.

חשוב גם להבין, שלמדינות ערב אחרות – כמו ערב הסעודית, עיראק ולוב – שממשיכות במצב המלחמה כנגד מדינת ישראל או שממשיכות לסרב להכיר את מדינת ישראל מבחינה דיפלומטית, אין שום תביעות טריטוריאליות כנגד מדינת ישראל. ובכל זאת הן מתנות את יחסיהן (לפחות מבחינה רטורית) בנסיגה הישראלית לגבולות 67.

למרות שרוב הבוחנים המנתחים את המצב בוחרים להתעלם מכך, אך להחלטת 242 יש גם היבטים נוספים. אחת הדרישות היא ערבות לחופש השיט. הסעיף הזה נכלל בהחלטה משום שהסיבה העיקרית למלחמת ששת הימים הייתה ההסגר המצרי של מיצרי טיראן.

מיתוס

"החלטת 242 מכירה בזכותם של פלסטינים להגדרה עצמית"

עובדה

הפלסטינים לא מוזכרים בשום מקום בהחלטת 242. הם רק מרומזים בסעיף השני של הפרק השני של החלטת 242 הקוראת "למצוא הסדר הגון לבעיית הפליטים". בשום מקום אין דרישה להעניק לפלסטינים זכויות פוליטיות או שטח כלשהו.

מיתוס

"מדינות ערב ואש"ף קיבלו על עצמם את החלטת 242 ואילו מדינת ישראל דחתה אותה"

עובדה

מדינות ערב נוהגות לומר בצורה מסורתית, שהם קיבלו החלטת 242 לפי תפישתם, כלומר, בתור דרישה לנסיגתה הטוטאלית של מדינת ישראל מכל השטחים הכבושים ללא כל תנאים מוקדמים. ב-15 באוקטובר 1968 אש"ף הודיע על כך, שהוא דוחה את החלטת 242. בין היתר נאמר, ש"מימושה של ההחלטה שלעיל תוביל לאיבוד כל תקווה לשלום ולביטחון בפלשתיין ובאזור המזרח התיכון". בניגוד אליהם השגריר אבא אבן הציג את עמדתה של מדינת ישראל בפני מועצת הביטחון ב-1 במאי 1968: "ממשלתי העידה על קבלתה של החלטת מועצת הביטחון לקידום ההסכם להשגת שלום צודק ומתמשך. בסמכותי גם לחזור ולאשר, שאנחנו מחפשים להשיג הסכם עם כל מדינה ערבית בכל הנושאים הכלולים בהחלטה הזאת." לקח כמעט 25 שנה עד שאש"ף סופסוף הסכים על כך, שהחלטות 242 ו-338 צריכות להוות בסיס למשא ומתן עם ישראל, כאשר חתם על הצהרת העקרונות (אוסלו א') בספטמבר 1993.

מיתוס

"הפלסטינים רצו להגיע למשא ומתן להסדר קבע אחרי מלחמת ששת הימים."

עובדה

הליגה הערבית הקימה ארגון לשחרור פלשתיין (אש"ף) ב-1964 בקהיר כנשק כנגד מדינת ישראל. עד מלחמת ששת הימים אש"ף היה מעורב במתקפות מחבלים, אשר הגבירו את הסכסוך. לא אש"ף ולא שום קבוצה פלסטינית אחרת לא יצאו במסע פרסומי בירדן או מצרים בעד מדינה פלסטינית עצמאית בגדה המערבית ועזה. האקטיביזם הפלסטיני התמקד בהשמדתה של מדינת ישראל. הפלסטינים לא שינו את מטרתם הבסיסית גם אחרי תבוסתן של מדינות ערב ב-1967. כאשר מיליון ערבים מצאו את עצמם תחת המשטר הישראלי היו פלסטינים, שהאמינו בעליית סיכויים ליציאה למלחמת שחרור עממית. במטרה זו יאסר ערפאת יזם מבצע טרור מהגדה המערבית. במשך חודשים ספטמבר-דצמבר 1967 בוצעו 61 מתקפות, ברובן כנגד יעדים אזרחיים כגון בתי חרושת, בתי קולנוע ובתי פרטיים.¹⁰ כוחות ההגנה הישראליים בהדרגה הצליחו לסכל ביתר אפקטיביות את תכניות המחבלים בתוך מדינת ישראל ובשטחים. כתוצאה מכך שינה אש"ף גם את האסטרטגיה שלו והתחיל לתקוף יהודים ויעדים ישראלים בחו"ל. בתחילת 1968 אירעה החטיפה הראשונה מני רבות של המטוס ע"י מחבלים פלסטיניים.

הערות:

¹Walter Lacquer, *The Road to War*, (London: Weidenfeld and Nicolson, 1968), p. 297.

²Yehuda Lukacs, *Documents on the Israeli-Palestinian Conflict 1967-1983*, (NY: Cambridge University Press, 1984), p. 213.

³Chaim Herzog, *The Arab-Israeli Wars*, (NY: Random House, 1982), p. 195.

⁴*Jerusalem Post*, (May 28, 1984).

⁵Abba Eban, *Abba Eban*, (NY: Random House, 1977), p. 446.

⁶Prosper Weil, "Territorial Settlement in the Resolution of November 22, 1967," in John Moore, ed., *The Arab-Israeli Conflict*, (NJ: Princeton University Press, 1974), p. 321.

⁷Eban, p. 452.

⁸*Beirut Daily Star*, (June 12, 1974).

⁹Speech to [AIPAC](#) Policy Conference, (May 8, 1973).

¹⁰Netanel Lorch, [One Long War](#), (Jerusalem: Keter, 1976), pp. 139-146.

8. מלחמת התשה, 1967-1970

מיתוס

"ישראל הייתה אחראית על מלחמת התשה."

עובדה

נשיא מצרים גמל נאצר סבר שמפאת העובדה, שעיקר הצבא הישראלי מורכב מחיל מילואים, היא לא תוכל לעמוד במלחמת התשה ארוכת-טווח. הוא האמין, שמדינת ישראל לא תשא את הנטל הכלכלי ותקריות חוזרות ונשנות יערערו את המורל הישראלי. לשם מימוש האסטרטגיה הזאת של החלשתה האיטית של מדינת ישראל נאצר הורה לפתוח במתקפות על ישראל בסדר גודל, שלא יגרה בתגובה מלחמה כללית. כבר ב-1 ביולי מצרים פתחה אש כנגד העמדות הישראליות ליד תעלת סואץ. ב-21 באוקטובר 1967 47 ישראלים נהרגו, כשמצרים הטביעה משחתת "אילת" הישראלית. כמה חודשים לאחר מכן הארטילריה המצרית התחילה לירות לעבר עמדות צה"ל לאורך תעלת סואץ ולהתקיף את כוחות הסיור הצבאי מהמארב. מלחמת התשה – כינוי בו זכתה היא מאוחר יותר - מלאת דמים הזאת נמשכה שלוש שנים. במהלכה, בין 15 ביוני 1967 ל-8 באוגוסט 1970 (תאריך בו הוכרז על הפסקת האש) איבדה ישראל 1424 חיילים ויותר ממאה אזרחים. 2000 חיילים ו-700 אזרחים נוספים נפצעו.¹

מיתוס

"מצרים סיימה את מלחמת ההתשה וחשבה ללכת לקראת ישראל, אבל ירושלים דחתה את היוזמה הזאת כבוז."

עובדה

בקיץ 1970 ארה"ב שכנעה את מדינת ישראל ומצרים להגיע להסכם הפסקת האש. הפסקת אש זאת הייתה אמורה להוביל למשא ומתן בחסות האו"ם. מדינת ישראל הכריזה על נכונותה לסגת מהשטחים, שנכבשו על-ידה. אבל ב-7 באוגוסט המצרים והסובייטים פרסו שורת טילי קרקע-אוויר מתוחכמים מדגם SAM-2 ו-SAM-3 בגדה המערבית של תעלת סואץ בתוך שטח של 51 ק"מ. היה מדובר בהפרה גסה של הסכם הפסקת האש, שאסר על הצבה או בניה של כל מתקן צבאי באזור. עיתון "טיים" ציין, שהסיוור האמריקאי "הראה, ש-36 טילי SAM-2, שחדרו לאזור הפסקת האש, מהווים רק שורה ראשונה של המערכת המאסיבית ביותר, שידעה אנושות, כנגד המטוסים."² צילומי לוויין של משרד הביטחון הדגימו באופן שאינו מותיר ספק שורה של 63 טילי SAM-2 באזור של 125 ק"מ בין הערים יסמעיליה וסואץ. שלוש שנים מאוחר יותר הטילים האלה סיפקו הגנה אווירית של מתקפת-פתע מצרית כנגד מדינת ישראל.³ למרות ההפרות מצד המצרים השיחות בחסות האו"ם חודשו – הוכחה ברורה נוספת לכך, שמדינת ישראל שאפה להגיע לשלום. אמנם השיחות במהרה הגיעו למבוך שתום עם תמיכתו של השליח המיוחד של האו"ם, גונאר ג'ארינג בפרשנות המצרית של החלטת 242, שדרשה ממדינת ישראל נסיגה מוחלטת לקוי תיחום מלפני 5 ביוני 1967. לאור זאת מצרים הביעה נכונות "להגיע להסכם שלום עם מדינת ישראל" במכתב לג'ארינג מ-20 בפברואר 1971. אבל המתנות המדומה הזאת הסתירה את האירידינטיות (שאיפה לספח שטחים למולדת) המצרית הבלתי משתנה ואי נכונותה להתקדם לשלום אמיתי כפי שרואים מהסתייגויותיה כוללניות ותנאים מוקדמים שבמכתב. משפטי מפתח על "הסכם שלום עם ישראל" לא פורסמו ולא שודרו בכל אמצעי תקשורת במצרים. יתרה מזאת מצרים סירבה לנהל שיחות ישירות עם מדינה יהודית. מדינת ישראל ניסתה לפחות להפוך את תפקיד המאומץ של ג'ארינג לשיחות עקיפות ע"י הפנית מכתבים ישירות לממשלה המצרית במקום לג'ארינג. מצרים סירבה לקבל מכתבים אלה.

מיד אחרי המכתב לג'ארינג אנוואר סאדאת, הנשיא החדש של מצרים, נאם בפני המועצה הלאומית הפלסטינית (PNC) בפגישה בקהיר. הוא הבטיח את תמיכתו לאש"ף "עד לניצחון" והצהיר, שמצרים לא תקבל את החלטת 242.⁴

חמישה ימים אחרי שסאדאת דיבר על כך, שהוא מוכן להגיע לשלום עם מדינת ישראל, מוחמד חייקל, איש סודו של סאדאת ועורך של עיתון רשמי למחצה "אל-אהרם" כתב: "בפני המדיניות הערבית בשלב הזה עומדות שתי מטרות. הראשונה – חיסול עקבות התוקפנות של שנת 1967 ע"י נסיגתה של מדינת ישראל מכל השטחים, שהיא כבשה באותה שנה. המטרה השנייה היא חיסול עקבות התוקפנות של שנת 1948 ע"י חיסול עצם מדינת ישראל. אמנם זהו יעד מופשט ולא מוגדר עדיין וכמה מאיתנו טעו בכך, שהתחילו בצעד המאוחר יותר לפני הצעד הראשון."⁵

מיתוס

"מצרים חזרה והביעה נכונות להתחיל במשא ומתן עם ישראל במהלך שנות 1971-73. דחייתה של מדינת ישראל את היוזמות האלה גרמה למלחמת יום הכיפורים."

עובדה

לאחר כישלוננו של ג'ארינג ארה"ב לקחה את המשימה על עצמה ויזמה משא ומתן חדש. הצעתה כללה הסכם ביניים בין ישראל למצרים התובע מהמדינה היהודית לסגת חלקית מתעלתה סואץ ולפתוח את נתיב המים הזה. ישראל רצתה להתקדם במשא ומתן ללא תנאים מוקדמים, אך סאדאת דרש מראש את הסכמתה של ישראל – כחלק בהסכם ביניים – לסגת לגמרי לקווי 1967 הישנים. למעשה, סאדאת חיפש ערבות מוקדמת לתוצאות "משא ומתן". זה לא היה מקובל על מדינת ישראל והצביע על כך, שסאדאת לא היה מעוניין בשלום באמת.

הערות:

1. היסטוריונים אחדים טוענים, שהמלחמה התחילה ב-1968 או 1969. אנחנו הולכים בעקבות החישוב של חיים הרצוג.

Chaim Herzog, *The Arab-Israeli Wars*, (NY: Random House, 1984), pp. 195-221; Nadav Safran, *Israel The Embattled Ally*, (MA: Harvard University Press, 1981), p. 266.

²Time, (September 14, 1970).

³John Pimlott, *The Middle East Conflicts From 1945 to the Present*, (NY: Crescent Books, 1983), p. 99.

⁴Radio Cairo, (February 27, 1971).

⁵Al-Ahram, (February 25, 1971).

9. מלחמת יום הכיפורים – 1973

מיתוס

"ישראל אחראית על פרוץ מלחמת יום הכיפורים"

עובדה

ב-6 באוקטובר 1973 – יום הכיפורים, היום הקדוש ביותר בלוח השנה העברי – מצרים וסוריה פתחו במתקפת פתע מתואמת כנגד מדינת ישראל. צבאות שוות ערך לכל הכוחות של הנאט"ו באירופה התרכזו בגבולותיה של מדינת ישראל¹. ברמת הגולן כ-180 טנקים ישראלים עמדו בפני הסתערותם של 1400 טנקים סוריים. לאורך תעלת סואץ פחות מ-500 חיילים ישראלים הותקפו ע"י 80 אלף חיילים מצרים. מדינת ישראל, שהייתה בעמדת התגוננות ביומיים הראשונים של קרבות, גייסה את חיל מילואיה ולבסוף הדפה את הפולשים, והמלחמה עברה לתוככי מצרים וסוריה. מדינות ערב במהרה זכו לחידוש אספקה מבריה"מ בים ובאוויר, אשר דחתה את מאמצייה של ארה"ב לפעול בעד הפסקת אש מיידית. כתוצאה מכך ארה"ב פתחה באיחור את הרכבת האווירית שלה לישראל. אחרי שבועיים מועצת הביטחון של האו"ם הצילה את מצרים מתבוסה הרת-אסון, בעוד שכאשר היתרון היה לערבים, היא נמנעה מלפעול. בריה"מ לא הראתה שום אינטרס ביוזמת תהליך השלום, כאשר היה סיכוי ניכר לניצחונם של מדינות ערב. אותו דבר נכון לגבי מזכ"ל האו"ם קורט ולדהיים. ב-22 באוקטובר מועצת הביטחון אימצה את החלטת 338 התובעת "מכל הצדדים המעורבים בעימות להפסיק את האש ולהפסיק מיד כל פעולה צבאית." ההצבעה התרחשה ביום בו כוחות ישראלים כיתרו ובודדו את הצבא המצרי השלישי והיו קרובים להשמדתה². למרות שבסופו של דבר צה"ל קצר הצלחה בשדה הקרב, המלחמה הזאת נחשבה לכישלון צבאי ודיפלומטי. סך 2688 חיילים ישראלים נהרגו במהלכה.

מיתוס

"נשיא מצרים אנוואר סאדאת הסכים להצעותיה של ארה"ב לשיחות השלום ולא שאף למלחמה."

עובדה

ב-1971 נשיא מצרים אנוואר סאדאת העלה אפשרות של חתימת הסכם שלום עם ישראל בתנאי, שמדינת ישראל תחזיר את כל השטחים הכבושים. אולם לא הייתה שום התקדמות לקראת השלום ובשנה הבאה טענתו של סאדאת הייתה, שהמלחמה היא בלתי נמנעת ושהוא מוכן להקריב מיליון חיילים במאבק המכריע עם ישראל³. איומו לא התממש באותה שנה. במשך שנת 1972 ובחלק גדול של 1973 סאדאת איים לפתוח במלחמה, אם ארה"ב לא תכריח את ישראל לקבל את פרשנותו של החלטת 242, דהיינו הנסיגה המוחלטת של מדינת ישראל מכל השטחים המסופחים מ-1967.

בו זמנית המנהיג המצרי עסק בתעמולה דיפלומטית תוקפנית בקרב מדינות אירופה ואפריקה כדי לזכות בתמיכתן. הוא פנה לבריה"מ בבקשה להפעיל לחץ על ארה"ב ולספק למצרים נשק יותר משוכלל המאפשר חציית תעלת סואץ. בריה"מ הייתה המעוניינת יותר בשמירת מצב של דטנט (לפחות כלפי חוץ) עם ארה"ב מאשר בעימות במזרח התיכון. לכן בקשתו של סאדאת נדחתה. תגובתו של סאדאת הייתה גירוש פתאומי של כעשרים אלף יועצים סובייטים ממצרים. בראיון באפריל 1973 סאדאת שוב חזר על איומו לחדש את המלחמה עם מדינת ישראל⁴. אבל את האיום הזה הרי שמעו כבר ב-1971 וב-1972, ורוב הצופים נשאר די ספקנים בנושא. ארה"ב הסכימה עם נקודת מבט ישראלית, שיש לערוך שיחות ישירות עם מצרים. שביתת הנשק בחסותה של ארה"ב נמשכה כבר שלוש שנים ומזכיר המדינה הנרי קיסינג'ר פתח דו-שיח חדש לשלום באו"ם. כמעט כולם היו בטוחים, ששום מלחמה לא צפויה באופק. סאדאת הגיב ליוזמתו של קיסינג'ר בעוקצנות:

"ארה"ב עדיין נמצאת תחת הלחץ הציוני. המשקפיים, שארה"ב מרכיבה, הם משקפיים ציוניים לגמרי, עוורים באופן מוחלט לכל דבר פרט לרצונותיה של מדינת ישראל. והדבר לא מקובל בעינינו."⁵

מיתוס

"מצרים וסוריה היו מדינות ערב יחידות, שהיו מעורבות במלחמת יום הכיפורים."

עובדה

לפחות תשע מדינות ערב, כולל ארבע אומות שלא משתייכות למזרח התיכון העניקו סיוע פעיל למלחמה של מצרים וסוריה. חודשים ספורים לפני מלחמת יום כיפור עיראק שלחה למצרים טייסת של מטוסי סילון מדגם האנטר. במהלך המלחמה החטיבה העיראקית של כ-18000 חיילים וכמה מאות טנקים פרסה את כוחותיה בחלקה המרכזי של רמת הגולן והשתתפה במתקפה של 16 באוקטובר כנגד עמדות ישראליות.⁶ המיגים העיראקיים פעלו בשמי רמת הגולן כבר ב-8 באוקטובר, היום השלישי של המלחמה. מעבר למימון פיננסי שלחו ערב הסעודית וכווית את אנשיהם למלחמה. החטיבה הסעודית של כ-3000 חיילים שוגרה לסוריה, שם היא השתתפה בקרב על גישה לדמשק. בנוסף הפרה לוב את איסור פריס על העברת נשק מתוצרת צרפת ושלחה מטוסי קרב מדגם מיראז' למצרים (בשנות 73-1971 נשיא לוב מועמר קאדאפי נתן לקהיר יותר ממיליארד דולר כסיוע לחימושה של מצרים ותשלום לסובייטים עבור אספקת הנשק).⁷

"כל המדינות צריכות לנהל מלחמה כנגד הציונים, שבאו להרוס את כל ארגוני אנוש ולהחריב תרבות ותוצאות העבודה, שאנשים טובים מנסים לעשות."
– המלך פייסל של ערב הסעודית⁸

מדינות צפון אפריקה נוספות נענו לקריאותיהם של הערבים והסובייטים לעזור למדינות החזית. אלג'יר שלחה שלוש טייסות של מטוסי קרב ומפציצים, חטיבת שריון ו-150 טנקים. בין 1000 ל-2000 חיילים תוניסאים התרכזו בדלתה של הנילוס. 3500 חיילים סודאניים נפרסו בדרום מצרים ומרוקו שלחה שלוש חטיבות לחזית, כולל 2500 חיילים לסוריה. חיל האוויר הסורי השתמש בחטיבות ראדאר לבנוניות. לבנון התירה גם למחבלים פלסטיניים לפתוח באש כנגד ישובים ישראלים משטחה. פלסטינים נלחמו גם בחזית הדרומית לצד המצרים והכווייתים.⁹ המשתתף הנלהב פחות מכולם במאורעות אוקטובר היה, ככל הנראה, המלך חוסיין, שהמצרים והסורים, כנראה, לא סיפקו לו מידע אודות המלחמה המתוכננת. אבל גם חוסיין שלח שתיים מיחידותיו המובחרות ביותר – החטיבות המשוריינות ה-40 וה-60 – לסוריה. הכוחות האלה תפסו עמדה בגזרה הדרומית והגנו את הדרך הראשית בין עמאן לדמשק וכן השתתפו בהתקפת העמדות הישראליות בדרך קונייטרה-סאסא ב-16 באוקטובר. גם שלוש סוללות ארטילריה ירדניות, שנשאו אותן 100 טנקים, השתתפו במתקפה.¹⁰ שר הביטחון הסורי מוסטפה טלס תיאר למועצה הלאומית הסורית בדצמבר 1973 את הדוגמא הבאה של "אומץ לב עילאי" של חיילים סוריים:

קיים מקרה ראוי לשבח של טירון מאלפו, שהרג לבדו 28 חיילים יהודיים. הוא טבח אותם כמו כבשים. כל עמיתיו לנשק ראו זאת כמו עיניהם. הוא טבח שלושה מהם בגרון וערף את ראשם. הוא נאבק פנים אל פנים עם אחד מהם ובזריקת גרזנו הצליח לשבור את צווארו ולעיני עמיתו לקרוע את בשרו. זה מקרה מיוחד. בחרתי במקרה זה כדי להעניק לו את המדליה של הרפובליקה. אעניק מדליה כזאת לכל חייל, שיצליח להרוג 28 יהודים והוא יכול לצפות ממני להערכה ולכבוד על אומץ לבו.¹¹

מיתוס

"מדינת ישראל התעללה בשבויים ערביים במהלך מלחמת יום הכיפורים."

עובדה

משקיפים רבים דווחו על כך, שהיחס אליו זוכים שבויים ערבים מצד מדינת ישראל הוא ללא דופי. הוג בקר, נציג ארגון אמנסטי אינטרנשיונל הצהיר: "מטפלים בהם היטב...ונדמה, שהם זוכים לטיפול רפואי הכי טוב, שאפשר."¹²

מיד עם שחרורו הקולונל הסורי אטנון אל-קודר התלונן על התעללותם של הרופאים הישראלים והאשימם בקטיעת רגלו, שלטענתו, ניתן היה להימנע ממנה. העיתונאי האמריקאי אד דפונטן, שנפגש לפני זה עם קודר בבית חולים ישראלי חשש, ש לקולונל "כנראה יש זיכרון קצר מאוד ביחס למה שנעשה להצלת חייו...הוא אמר לי, שהוא חב לרופא את חייו."¹³

לעומת זאת מצרים וסוריה אכן התעללו בשבויים הישראלים. עשרות שבויי מלחמה נהרגו אחרי כניעתם. אלה, שנשארו בחיים, עמדו בפני עינויים הנוגדים את אמנת ג'נבה בנושא שבויי המלחמה. בדו"ח, שהגישה הממשלה הישראלית לצלב האדום הבינלאומי ב-8 בדצמבר 1973, כוחות ישראלים מצאו ברמת הגולן גופות של חיילים ישראלים, שקשרו את ידיהם ורגליהם ועקרו את עיניהם. הם נורו מטווח קרוב לפי הדו"ח, שהוגש ללב האדום ב-9 בדצמבר 1973 בגבול מצרים מצבם של חיילים ישראלים לא היה טוב יותר. החיילים, שנכנעו, הוכו, הוצלפו, הותקפו מינית, הורעבו ונכוו. רבים הוצאו להורג. אחרי המלחמה סוריה במשך כמה חודשים סירבה להגיש רשימת שבויי מלחמה למדינת ישראל, לצלב האדום או למזכיר ארה"ב הנרי קיסינג'ר.

שבועון *London Sunday Times* דיווח, שקצינים סוריים השתמשו כנגד השבויים הישראלים בשיטות החקירה של הצבא הסובייטי. "החקירות...ניצלו שיטות רפואיות ואחרות לשבירת התנגדותם של הישראלים," כך דיווח שבועון "טיימס".¹⁴

מיתוס

"צה"ל הרס בכוונה עיר שלימה בשם קונייטרה לפני נסיגתו מהאזור ביוני 1974"

עובדה

מדינת ישראל לא הרסה את קונייטרה - עיירה קטנה בצפון הגבול הישראלי-סורי - אחרי המלחמה. העיר ניזוקה קשות בשתי המלחמות של 1967 ו-1973. במלחמת יום הכיפורים חיילים סוריים פתחו באש כנגדה והצליחו לכבשה. אחרי זה העיר שוב עברה לידי מדינת ישראל ושוב עמדה בפני מתקפת-נגד אינטנסיבית מצד הסורים. הטנקים שוטטו בעיר בין הבניינים ואף דרכם. גם 81 ימים של דו-קרב ארטילרי, שקדמו להפרדת הכוחות, גרמו נזק לא מעט לקונייטרה.

מיקומה האסטרטגי של קונייטרה ליד גבול ישראל היה מתאים לאחסון התחמושת הסורית וכן למרכזי הפיקוד והפיקוח על כל אזור קו החזית. סוריה ריכזה לפחות מחצית מצבאה באזור הזה, שקונייטרה הפכה לבירתו. מתקנים צבאים, קסרקטין, מרכזי תמיכה, מצבורי דלק ותחמושת ניצבו במקום. כתוצאה מכך מקור המחיה של התושבים הפך מחקלאות איכרית פרימיטיבית לשרות צבאי.

זמן רב לפני שמדינת ישראל, כביכול, "הרסה" את העיר, "*London Times*" דיווח, שקונייטרה, שבזמנו "מנתה 17 אלף תושבים ובנוסף חיל מצב של הצבא הסורי...מהווה כיום חורבה ריקה אחרי שבע שנות מלחמה והזנחה. נראה, כאילו רעידת אדמה הרסה פה עיירה מהמערב הפרוע...כמעט כל בניין ספג נזק גדול ועשרות מהם התמוטטו וקרסו..."¹⁵

הערות:

¹Chaim Herzog, *The Arab-Israeli Wars*, (NY: Random House, 1984), p. 230.

²Herzog, p. 280.

³Howard Sachar, *A History of Israel: From the Rise of Zionism to Our Time*, (NY: Alfred A. Knopf, 1979), p. 747.

⁴*Newsweek*, (April 9, 1973).

⁵Radio Cairo, (September 28, 1973).

⁶Trevor Dupuy, *Elusive Victory: The Arab-Israeli Wars, 1947-1974*, (NY: Harper & Row, 1978), p. 462.

⁷Dupuy, p. 376; Herzog, p. 278; Nadav Safran, *Israel The Embattled Ally*, (MA: Harvard University Press, 1981), p. 499.

⁸*Beirut Daily Star* (November 17, 1972)

⁹Herzog, p. 278, 285, 293; Dupuy, 534.

¹⁰Herzog, p. 300.

¹¹Official Gazette of Syria, (July 11, 1974).

¹²*Jerusalem Post*, (January 4, 1974).

¹³Group W Radio, (June 11, 1974).

¹⁴*London Times*, (May 19, 1974).

¹⁵*London Times*, (May 5, 1974).

10. גבולות

מיתוס

"הקמת מדינת ישראל ב-1948 שינתה את הסדרי הגבולות ומצב פוליטי בין מדינות עצמאיות, שהיה קיים במשך מאות שנים."

עובדה

גבולותיהן של מדינות המזרח התיכון נקבעו בצורה שרירותית ע"י כוחות המערב אחרי תבוסתה של תורכיה במלחמת העולם הראשונה והונהגו המנדטים הצרפתי והבריטי באזור. כל האזורים, שתכנית החלוקה של האו"ם הקציבם לידי היהודים היו תחת שלטונם של העות'מנים, ששלטו בארץ ישראל מ-1517 עד 1917. אחרי תבוסתה של תורכיה במלחמת העולם הראשונה, הצרפתים לקחו את האזור הידוע כיום כסוריה ולבנון. הבריטים קיבלו לידיהם את עיראק ופלשתיין. ב-1926 הגבולות שורטטו מחדש ולבנון וסוריה נפרדו. בריטניה שמה בראש ממלכת עיראק החדשה את אמיר פייסל, שהצרפתים הדיחוהו מסוריה. ב-1922 הבריטים הקימו את אמירות עבר הירדן, שכללה את כל הגדה המזרחית של נהר הירדן, שהייתה לפני זה חלק מפלשתיין. זה נעשה כדי להעניק ממלכה לאמיר עבדאללה, שמשפחתו נחלה תבוסה במלחמת שבטים בחצי האי ערב. שום מדינה גובלת עם ישראל לא הייתה עצמאית לפני המאה העשרים. הרבה מדינות ערב זכו לעצמאות אחרי מדינת ישראל.¹

מיתוס

"מאז הקמתה מדינת ישראל דגלה בהתפשטות."

עובדה

גבולותיה של מדינת ישראל נקבעו ע"י האו"ם, כאשר הן אימצו את תכנית החלוקה ב-1947. בסדרת מלחמות מגן השתלטה מדינת ישראל על שטחים נוספים. בהזדמנויות רבות מדינת ישראל נסוגה מאזורים אלו. כחלק מהסכם התנתקות של 1974 מדינת ישראל החזירה שטחים, שנכבשו במהלך מלחמת ששת הימים ומלחמת יום הכיפורים, לסוריה. במסגרת הסכם שלום בין ישראל למצרים ב-1979, ישראל בפעם שלישית נסוגה מחצי האי סיני. הנסיגות הראשונות התבצעו מחלק גדול של אזור המדבר, שנכבשו במלחמת השחרור. אחרי כיבוש כל שטחה של סיני במבצע קדש עקב כססוך סואץ ב-1956, מדינת ישראל ויתרה על חצי האי לטובת מצרים כעבור שנה. בספטמבר 1983 ישראל נסוגה משטחים נרחבים של לבנון צפונית לנהר אוולי. ב-1985 הושלמה הנסיגה מלבנון פרט לאזור בטחון צר צפונית לגבול הישראלי. גם עמדות אלה נעזבו ע"י צה"ל באופן חד-צדדי בשנת 2000.

אחרי חתימה על הסכמי שלום עם פלסטינים וירדן מדינת ישראל הסכימה לסגת מרוב שטחה של הגדה המערבית, שנכבשה מירדן ב-1967. חלק קטן הוחזר לירדן ויותר מ-40% הועבר לרשות הפלסטינית. ההסכם עם פלסטינים כלל גם נסיגתה של מדינת ישראל ב-1994 מרוב חבל עזה, שנכבש ממצרים ב-1973. כיום ישראל ויתרה על יותר מ-40% מהגדה המערבית וכ-80% מחבל עזה. ראש הממשלה אהוד ברק במסגרת הסכם סופי היה מוכן להחזיר 95% מהגדה המערבית ו-100% של חבל עזה. בנוסף ראש הממשלה יצחק רבין וממשיכי דרכו היו מוכנים לנסיגה של כמעט כל רמת הגולן תמורת שלום עם סוריה. שיחות השלום בנושא הסדר הקבע של השטחים האחרונים השנויים במחלוקת נמשכות. שאיפתה של מדינת ישראל לוותר על שטחיה תמורת בטחון מוכיחה, שמטרתה איננה התפשטות, אלא שלום.

מיתוס

"ישראל זממה מזמן לכבוש מדינות ערב מנהר הנילוס עד נהר הפרת. העובדה הזאת אף מתועדת במפה התלויה בבניין הכנסת."

עובדה

אויביה של ישראל מעלים את הנושא הזה לעיתים קרובות והוא חוזר על עצמו בכל העולם הערבי והמוסלמי. באיראן מפה המתיימרת להראות את הגבולות עליהם "חולמת" מדינת ישראל – אימפריה כוללת ערב הסעודית, עיראק, כווית וחלקים של תורכיה ואיראן – צורפה ל"פרוטוקולים של זקני ציון", הזיוף הידוע לשמצה מתקופת הצאר ברוסיה, במהדורת 1985. במסיבת עיתונאים בג'נבה ב-25 במאי 1990 יאסר ערפאת טען, שהמטבע הישראלי של 10 אגורות מתאר מפה של מדינת ישראל מורחבת הכוללת את כל ירדן ולבנון וחלקים נרחבים של עיראק, סוריה, ערב הסעודית ומצרים.

בפועל, מקורה של מטבע זה של היום - במטבע יהודי עתיק מתקופת מתתיהו החשמונאי. הגרסה הישראלית המודרנית מתארת את צורתה של המטבע המקורי, שנשחק במשך 2000 שנים הבאות. את הצורה המעוותת הזאת של מטבע עתיק הציג ערפאת בביטחון כמפה סודית של שאיפותיה של ישראל להתפשטות. שר הביטחון הסורי מוסטפה טלס אמר, שכתובת "ארץ ישראל מפרת עד נילוס" מסותת מעל הכניסה לבניין הכנסת². אחרים טוענים, שהמפה בתוך הכנסת מראה גבולות אלה. שום כתובת ושום מפה מסוג זה לא קיימות כלל. אבל אנשים רבים בעולם הערבי שכנעו את עצמם, שזאת האמת. הערבים, שתיירו בכנסת ולא ראו את המפה טענו לפעמים, שהיא הוסרה לקראת ביקורם³. כמובן, ההוכחה הטובה ביותר כנגד המיתוס הזה היא היסטוריה של נסיגותיה של מדינת ישראל מהשטחים, שנכבשו על-ידיה ב-1948, 1956, 1967, 1973 ו-1982.

מיתוס

"הגדה המערבית היא חלק מירדן."

עובדה

הגדה המערבית אף פעם לא הייתה חלק חוקי של ירדן. לפי תכנית החלוקה של האו"ם משנת 1947 – שהיהודים קיבלו והערבים דחו – זה היה אמור להיות חלק ממדינה ערבית עצמאית במערב פלשתיין. אבל הצבא הירדני פלש וכבש את השטח במהלך מלחמת השחרור. ב-1950 ירדן סיפחה את הגדה המערבית. רק שתי מדינות – בריטניה ופקיסטאן – הכירו רשמית את ההשתלטות הירדנית. שאר העולם, כולל ארה"ב, אף פעם לא הכירו בשטח הזה כחלק מירדן.

מיתוס

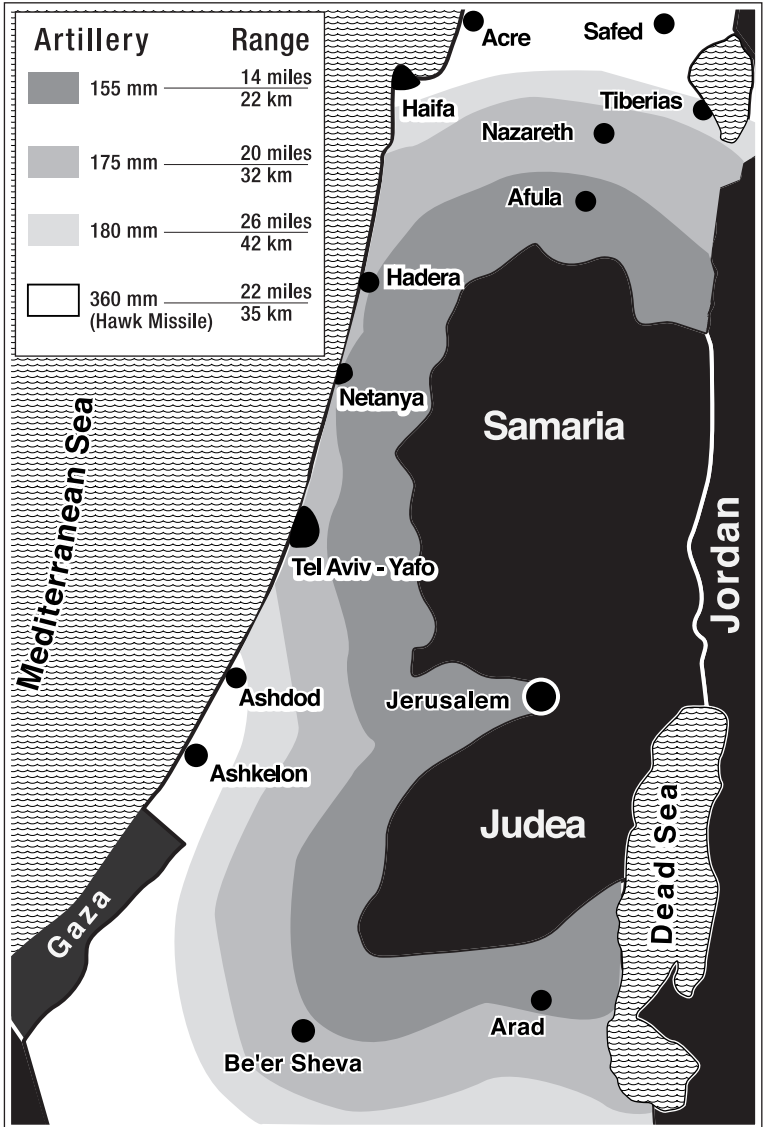
"ישראל תפסה את רמת הגולן במלחמת התקפה"

עובדה

בשנות 1948-1967 רמת הגולן הייתה בשליטתה של סוריה, שהשתמשה בה כמעוז צבאי, שממנו הצלפים ירו באזרחים ישראלים בעמק החולה השוכנת למרגלותיה. הילדים, שגרו בקיבוצים, נאלצו לישון במקלטים. בנוסף בדרכים רבות בצפון ישראל ניתן היה לעבור רק אחרי שרכבים מגלי מוקשים טיהרו את השטח. בסוף 1966 נער התפוצץ ממוקש בזמן משחק כדורגל ליד גבול לבנון. בכמה מקרים האחראי על ההתקפות היה הפת"ח של יאסר ערפאת, שסוריה התירה לו לפעול משטחה⁴. ישראל חזרה ללא הועיל על הבעת התנגדותה כנגד ההפצצות הסוריות בפני ועדת שביתת הנשק המעורבת של האו"ם, שהייתה אחראית על אכיפת הפסקת האש. למשל, באוקטובר 1966 ישראל ביקשה מהאו"ם להפסיק את התקפות הפת"ח. בתגובה נשלחה ממשקת תשובה מתריסה. "תפקידנו הוא לא לעצור, אלא לעודד ולחזקם", ענה השגריר הסורי⁵.

לא ננקטו שום צעדים לעצירת התוקפנות הסורית. בריה"מ הטילה וטו אף על החלטת מועצת הביטחון המתונה המביעה "צער" על תקריות שכאלה. באותו זמן האו"ם גינה את מדינת ישראל על תגובותיה. "מידת הדאגה הרשמית של מועצת הביטחון למצב, כתב היסטוריון נתנאל לורד, "פתחה 'עונת הציד' של הישראלים בשטח שלהם."⁶

Map 14

Missile and Artillery Ranges From West Bank Positions –
טווחי טילים וארטילריה מעמדות הגדה המערבית

1. Artillery - ארטילריה
2. Range- טווח
3. mm - מ"מ
4. miles - מיל
5. km - ק"מ
6. (Hawk Missile) - טיל ה"נץ"
7. Mediterranean Sea - הים התיכון
8. Acre - עכו
9. Safed - צפת
10. Haifa - חיפה
11. Tiberias - טבריה
12. Nazareth - נצרת
13. Afula - עפולה
14. Hadera - חדרה
15. Netanya - נתניה
16. Samaria - שומרון
17. Tel Aviv –Yafo - תל-אביב-יפו
18. Ashdod - אשדוד
19. Jerusalem - ירושלים
20. Ashkelon - אשקלון
21. Judea - יהודה
22. Dead Sea - ים המלח
23. Gaza - עזה
24. Arad - ערד
25. Beer Sheva - באר –שבע

עם פרוץ מלחמת ששת הימים חיל האוויר הסורי ניסה לפוצץ בתי זיקוק של שמן זית. בזמן שישראל לחמה בסיני ובגדה המערבית, התותחים הסוריים הפציצו כוחות ישראלים בגליל המזרחי וחיל שריון ירה על כפרים בעמק החולה למרגלות רמת הגולן.

ב-9 ביוני 1967 ישראל הניעה את כוחותיה כנגד סוריים בגולן. לקראת סוף הצהרים של 10 ביוני כל הרמה הייתה בידי מדינת ישראל. תפיסת נקודה אסטרטגית כה חשובה לישראל אירעה רק אחרי 19 שנים של התגררות מצד סוריה ולאחר מאמצי שווא לגרום לקהילה הבינלאומית לפעול כנגד התוקפים.

מיתוס

"לגולן אין שום חשיבות אסטרטגית למדינת ישראל."

עובדה

נכון, שסוריה – מאויימת ע"י נוכחותו של צה"ל בטווח ירי תותחים מדמשק – שומרת על שקט בגולן מאז 1974. אבל באותה תקופה סוריה תמכה ונתנה מחסה למספר ארגוני טרור, שתקפו את ישראל מלבנון ומדינות אחרות. זה כלל את החזית הדמוקרטית לשחרור פלשתיין, החזית העממית לשחרור פלשתיין, חיזבאללה והחזית העממית לשחרור לפלשתיין - הפיקוד הכללי. בנוסף מאות אלפי חיילים סוריים – המהווים 75% מהצבא הסורי - מוצבים עדיין בגבול עם ישראל ליד רמת הגולן.

המרחק מהגולן המערבי למרכז התעשייתי של מדינת ישראל – חיפה ועכו – הוא פחות ממאה ק"מ ללא מכשולים משמעותיים בדרך. הגולן המתנשא לגובה של עד 2200 מ' בחלקה המערבי (ליד הגבול הישראלי לפני 1967) מעל עמק החולה – האזור החקלאי הפורה ביותר של מדינת ישראל. בידי שכן ידידותי למדרון התלול אין חשיבות צבאית משמעותית. אבל בשליטת מדינה עוינת גולן עלולה להפוך שוב לסיט אסטרטגי עבור מדינת ישראל.

לפני מלחמת ששת הימים, כאשר ישובים חקלאים בגליל היו תחת האש מהגולן, אפשרויות הבלמה של המתקפות הסוריות, שעמדו בפני מדינת ישראל, היו מוגבלות בגלל המבנה הגיאוגרפי של רמת הגולן. "העדר תצפית מעמק החולה הגביל את האפשרות להשיב אש ארטילרית, מתקפות אוויריות נועדו להיכשל עקב התחרותן המצוינת של עמדות סוריות המכוסות היטב ומתקפת חיל רגלים כנגד העמדות... הייתה דורשת כוחות רבים מדי תוך סיכון של אבידות כבדות והשלכות פוליטיות חמורות," העיר קולונל (בדימוס) של צבא ארה"ב, אירווינג הימונט.⁷

כאשר לבסוף מדינת ישראל העיזה להסתער על העמדות הסוריות ב-1967, מספר ההרוגים עלה ל-115 – בערך כמספר ההרוגים האמריקאים במסגרת מלחמת המפרץ.

כשישחות השלום עם סורים נכשלו בסוף שנות התשעים, סוריה שוב התחילה לאיים במלחמה עם ישראל והורגשה תכונה צבאית מאיימת מצדה. כמה אנליסטים התריעו על אפשרות של מתקפת בזק סורית במטרה להחזיר לעצמה את רמת הגולן. אבל צה"ל השיב פעילות צבאית למהלך הסורי ולעת עתה הצליח לשמור על שלום.

בשביל מדינת ישראל החזרתה של רמת הגולן לסוריה העוינת ללא הסדרי ביטחון מתאימים עלולה לסכן את מנגנון ההתרעה המוקדמת כנגד התקפות-פתע הממוקמת פה היום. מדינת ישראל הציבה מערכת ראדאר בהר חרמון – הנקודה הגבוהה ביותר באזור. נסיגתה של ישראל מהגולן והעברת המתקנים האלה לאזורים הנמוכים של גליל תפגע במידה ניכרת באפקטיביות האסטרטגית שלהם.

מיתוס

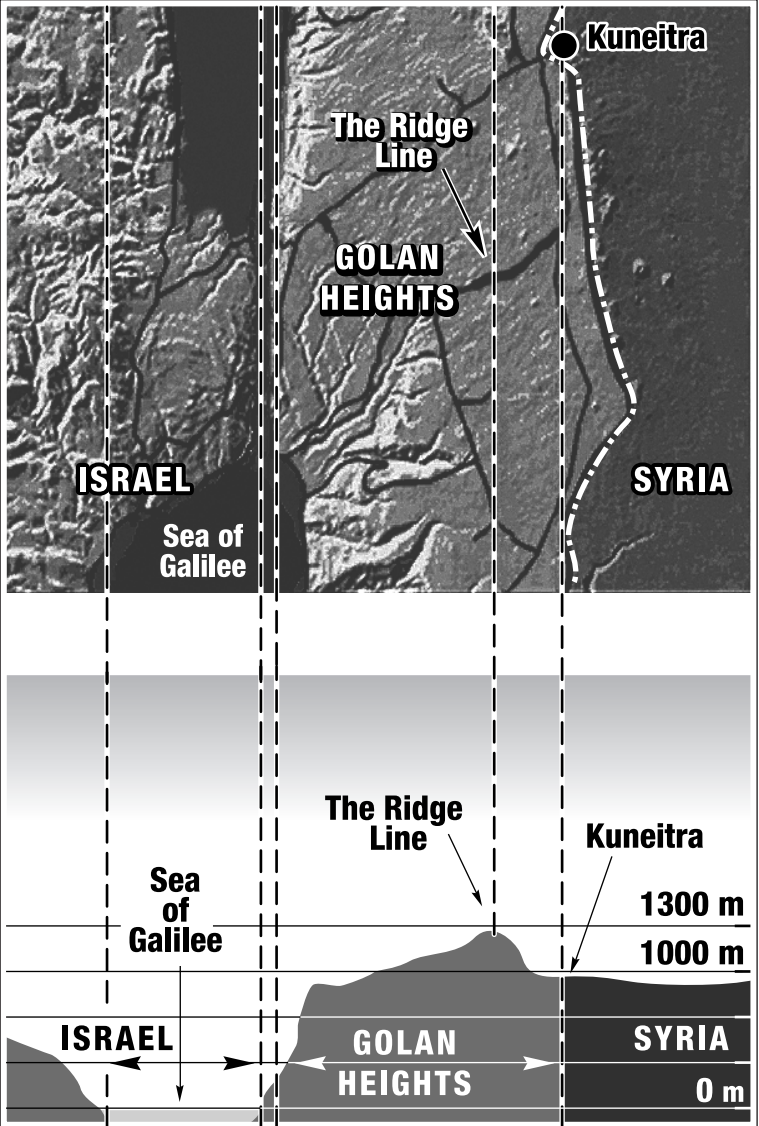
"ישראל סירבה לכל הצעת פשרה בנושא רמת הגולן בעוד שסוריה שאפה להסכם "שטחים תמורת שלום"."

עובדה

תחת שלטונו של חאפז אסאד עמדתה של סוריה הייתה עקבית: על ישראל לסגת לגמרי מכל רמת הגולן לפני התחלת כל הדיונים בנוגע למה שצריכה לעשות סוריה בתמורה. הוא אף פעם לא הביע שום שאיפה להגיע לשלום עם ישראל, אם הוא יקבל את כל רמת הגולן או חלק ממנה.

Map 15

The Golan Heights Ridge Line

מפה 15 - Map 15

קו הרכס של רמת הגולן - The Golan Heights Ridge Line

1. קונייטרה - Kuneitra
2. קו הרכס - The Ridge Line
3. רמת הגולן - Golan Heights
4. ישראל - Israel
5. ים כינרת - Sea of Galilee
6. סוריה - Syria
7. מ' - m

ישראל מצדה הייתה נחושה בדעתה, שהיא לא מתכוונת לוותר על כל השטח ללא ידיעה ברורה, מה היא עומדת לקבל תמורה מסוריה. נכונותה של מדינת ישראל לוותר על חלק מרמת הגולן או על שטח כולו תלויה בהסכמתה של סוריה להסדיר יחסים תקינים עם ישראל ולחתום על הסכם, שישים קץ למצב המלחמה, שלטענת סוריה, קיים ביניהם.

ניתן לאזן עניינים טופוגרפיים הקשורים לנסיגה מרמת הגולן בפירוז האזור, אך ישראל זקוקה לגבול בר-הגנה, שיגן על העם עם אבידות מינימאליות. עומק הפירוז וטיבה של התרעה מוקדמת יקבעו את גמישותה של מדינת ישראל ביחס לנושא הגבול.

בנוסף לביטחון צבאי ישראל מעוניינת ביחסים תקינים בין שתי המדינות. על הקשרים עם סוריה להיות לפחות באותה רמה של שלום עם מצרים, ובמקרה הטוב ביותר – כמו זה עם ירדן. פירוש הדבר שמלבד חילופי שגרירים דחוקים יש לפתח קשרי טיסות וליצור אווירה, שבה ישראלים וסוריים ירגישו בנוח בעת ביקור במדינה השכנה, להשקיע במסחר ובסוגים אחרים של שיתוף פעולה טיפוסי לעמים ידידותיים. בינתיים בישראל קיימת התנגדות רצינית לנסיגתה מרמת הגולן. אבל רבים מניחים, שהיחס הציבורי ישתנה אם וכאשר הסוריים יחתמו על הסכם וינקטו צעדים משמעותיים, כגון, פיקוח על מתקפות החיזבאללה על ישראל מדרום לבנון, שישקפו את התעניינותם הכנה בשלום. ודעת הציבור תכריע את גורל ההסכם בגלל החוק, שהתקבל בתקופת כהונתו של נתניהו כראש הממשלה, הדורש, שכל הסכם יאושר במשאל-עם. נשיא חאפז אסאד נפטר ביוני 2000 ומאז לא היו שום ניסיונות להגיע למשא ומתן, כי בנו ויורשו של אסאד – בשאר – בחר לפעול בראש ובראשונה לביסוס שלטונו בסוריה. בצורה ריטורית בשאר לא הראה שום שינוי בעמדתה של סוריה כלפי נושא רמת הגולן. להיום אין שום שינויים דרמטיים בממשלה הסורית וביחסה למדינת ישראל. וביטחונה של המדינה היהודית תלויה בשמירת על פיקוח צבאי ברמת הגולן.

מנקודת מבט צבאית טהורה, על ישראל לדרוש שמירה על חלק מהשטחים הכבושים כדי לספק לגבולותיה הגנה צבאית.

- תזכיר לשר ההגנה

מאת איגוד ראשי המטה, 29 ביוני 1967

מיתוס

"ב-1981 ישראל סיפחה רשמית את רמת הגולן באופן לא חוקי תוך כדי הפרת החוק הבינלאומי והחלטה 242 של האו"ם."

עובדה

ב-14 בדצמבר 1981 הכנסת הצביעה על סיפוח רמת הגולן. החוק העניק לתושבי רמת הגולן מינהל וחוק אזרחי של מדינת ישראל במקום השלטון הצבאי, שהיה נהוג באזור מאז 1967. החוק לא פוסל אפשרות של משא ומתן על הסדר סופי של מעמד האזור הזה. אחרי שהחוק עבר בכנסת פרופסור יוליוס סטון ממכללת האסטינגס למפשטים כתב: "אין שום אסמכתא בחוק הבינלאומי הדורש מחזיק צבאי חוקי בשטח כמו במקרה הזה לחכות לנצח לפני הנהגת שלטון וממשל קבועים באזור... הרבה עורכי דין בינלאומיים אכן הביעו התפעלות לנוכח הסבלנות, שהפגינה ישראל בכך שחיכתה זמן רב כל-כך"⁸

מיתוס

"נסיגתה של מדינת ישראל מהגדה המערבית לא תעורר בקרבה קושי רב יותר מאשר במקרה של הנסיגה מסיני."

עובדה

מספר עמודים של הסכם שלום בין ישראל למצרים מוקדשים להסדרים ביטחוניים. למשל, סעיף 3 של הנספח להסכם מדבר על אזורים בהם מותרות טיסות סיוור וסעיף 5 מאפשר הקמת מנגנוני התרעה מוקדמת באזורים מסוימים.

Map 16

Relative Size of the Golan Heights

Map 16 מפה 16

הגודל היחסי של רמת הגולן - Relative Size of the Golan Heights

1. Turkey - תורכיה
2. Mediterranean Sea - הים התיכון
3. Syria - סוריה
4. 71,054 sq.mi. - 184,030 קמ"ר
5. The Golan Heights - רמת הגולן
6. 459 sq.mi. - 1,189 קמ"ר
7. Iraq - עיראק
8. Israel - 8,479 sq.mi - 21,960 קמ"ר - מדינת ישראל
9. Jordan - ירדן
10. Saudi Arabia - ערב הסעודית

לערביות ביטחוניות, שדרשה מדינת ישראל לפני הנסיגה, לא היה כל תוקף, אם האזור של סיני לא היה מפורז. הפירוז סיפק לישראל אזור חיץ נרחב של יותר מ-160 ק"מ. הגבול המצרי של היום נמצא במרחק של יותר מ-95 ק"מ מתל-אביב ויותר מ-110 ק"מ מירושלים, הערים הגדולות הקרובות ביותר. סיני נשארה ברובה מדבר בעל אוכלוסייה דלילה המונה פחות מ-250,000 תושבים. המצב בשטחים שונה לגמרי. יותר משני מיליון ערבים גרים בגדה המערבית, חלקם הגדול בערים צפופות ובמחנות פליטים צפופים לא פחות. מיקומם קרוב לערים ישראליות כמו תל-אביב וירושלים. לכן חשוב למדינת ישראל, שהגדה המערבית לא תיפול לידיהם של שכנים עוינים. הסתננויות המחבלים מהרשות הפלסטינית בשנים האחרונות, אשר ביצעו פעולות איבה נוראים כמו התפוצצותם של מחבלים מתאבדים, ממחישים היטב את הסכנה.

למרות הסכנה ישראל בכל זאת ויתרה על יותר מ-40 אחוז של הגדה המערבית מאז אוסלו והציעה לוותר על 95% ממנה תמורת הסדר קבע סופי עם פלסטינים. ישראל, כמובן, לא יכולה להרשות לעצמה לחזור לגבולות 67 כפי שדורשים מדינות ערב והפלסטינים.

ההסכמים, שנחתמו בין ישראל לפלסטינים וירדן כוללים מספר תנאים מסוימים לצמצום הסיכון הביטחוני למדינת ישראל עד למינימום. אמנם אלימותה של "אינטיפאדאת אל-אקצה" הדגימה, שהפלסטינים עדיין לא מוכנים לקיים את ההבטחות החתומות על-ידם בדבר הפסקת הטרור וההסתה.

"בלתי אפשרי להגן על ירושלים, אם הגבעות שמסביבה אינן בידיך... מטוס הממריא משדה תעופה בעמאן יהיה בשמי ירושלים תוך שתי דקות וחצי, כך שאינני מסוגל מכל וכל להגן על מדינה שלמה מבלי לאחוז באדמותיה." - סגן-אלוף בדימוס, תומס קלי, מפקד המבצעים של איגוד ראשי המטה בזמן מלחמת המפרץ⁹

מיתוס

"מלחמת המפרץ מוכיחה, שדרישותיה של ישראל באשר לגבולות בטוחים אינן מציאותיות בעידן של טילים בליסטיים ומפציצים ארוכי-תווך המסוגלים לחצות מרחקים גדולים תוך דקות ספורות."

עובדה

ההיסטוריה מוכיחה, שמתקפות אוויר אף פעם לא הצליחו להביס שום אומה. הדרך היחידה לכבוש מדינה היא ע"י חיילים הדורכים בפועל על אדמותיה. הדוגמא הקרובה אלינו ביותר היא פלישתה של עיראק לכווית במהלכה חיילים עיראקים פשטו על כווית, שנכבשה תוך כמה שעות. על אף הפצצות של כוחות רב-לאומיים במשך שישה שבועות, כווית שוחררה רק אחרי שכוחות של בעלות הברית צעדו בתוך המדינה בימים האחרונים של המלחמה. וכך מטרתו ויעודו של כל גבול בר-הגנה הם מניעה או עיכוב של מתקפה קרקעית כזאת.

חזרתה של מדינת ישראל לגבולות 1967, כפי שרוצות לכפות עליה מדינות ערב, תפתה מאוד את התוקפים הפוטנציאליים לתקוף את המדינה היהודית – כפי שהם עשו בצורה שגרתית לפני 1967. מדינת ישראל תאבד מנגנון מקיף של ראדארי התרעה מוקדמת המוצבים בגבעות יהודה ושומרון. אם השטח הזה היה בבעלות שכן עוין, צבאו יכול לחלק את ישראל לשתיים: המרחק משם לים התיכון הוא רק כ-20 ק"מ ללא מכשולים גיאוגרפיים משמעותיים.

בנקודות הצרות ביותר קווי 1967 הם במרחק של 14 ק"מ ממישור החוף, 17 ק"מ מתל-אביב, 16 מבאר-שבע, 34 ק"מ מחיפה וסנטימטרים בודדים מירושלים.

ב-1989 מרכז יפה ללימודים אסטרטגיים, מרכז מחקרי בישראל הנחשב לשוחר שלום, כתב: "כניסתם של טילי קרקע-קרקע לזירה לפעמים מעלה שאלה, האם למושגי העומק האסטרטגי והסדרי הביטחון נשארה חשיבות גם בעידן החדש הזה. התשובה החד-משמעית היא "כן". תחנות התרעה מוקדמת ופריסת סוללות של טילי קרקע-אוויר יכולים לספק זמן דרוש להשמעת אזעקה המתריעה את התושבים על מתקפה אווירית ועל ההכרח להיכנס מקלטים. ובנוסף זה יכול לאפשר יירוט טילי אויב באמצע מעופם."

Map 17

Map 17

מפה 17

Flying Times to Israel זמני טיסה לישראל

1. Mediterranean Sea - הים התיכון
2. Lebanon - לבנון
3. Syria - סוריה
4. Iraq - עיראק
5. 10 minutes to Jerusalem - 10 דקות מירושלים
6. Turayf - טורייף
7. Israel - ישראל
8. 12 minutes to Israel - 12 דקות מירושלים
9. Gurayet - גוראייט
10. Joran - ירדן
11. Egypt - מצרים
12. 6 minutes to Eilat - 6 דקות מאילת
13. Tabug - תבוך
14. Saudi Arabia - ערב הסעודית
15. Red Sea - ים סוף

המחקר הגיע למסקנה: "כל עוד הטילים מצוידים בראשי חץ קונוונציונאליים, הם יכולים לגרום לאבידות משמעותיות ולנזק רב, אבל אין בידם להכריע את המלחמה."¹⁰

בדו"ח לשר הביטחון ב-1967 איגוד ראשי המטות של ארה"ב כתב, שמדינת ישראל לפחות "תהיה זקוקה לקו הגנה ברדאלה – אום-טובה – שכם – בירה- ירושלים לכל אורך הציר וכן בחלקה הצפוני של ים המלח. הקו הזה ירחיב את האזור הצר של מדינה ישראל ויספק שטח נוסף להגנה על תל-אביב."

הדו"ח גם מביע תמיכה במציאות של ירושלים המאוחדת תחת שלטונה של מדינת ישראל. לשם הגנה על ירושלים, הגיעו למסקנה ראשי המטות, ישראל חייבת, שגבולה "מוקם מזרחה לעיר."¹¹

"בשביל יוצא טקסס הביקור הראשון לישראל מהווה גילוי פוקח עיניים. בנקודה הצרה ביותר, המרחק בין הים התיכון לקו הפסקת האש הוא 8 מיל בלבד: זה פחות מאשר המרחק בין שתי קצוות של שדה התעופה "דאלאס- פורט וורת". שטחה של כל מדינת ישראל מפני 1967 גדולה רק פי שש מחוות קינג ראני' ליד קורפוס קריסטי."¹²

- הנשיא ג'ורג' ו. בוש

מיתוס

"ישראל 'כובשת' את הגדה המערבית."

עובדה

בפוליטיקה יש חשיבות רבה לבחירת המלים ולמרבח הצער שימוש לא נכון במלים בקשר לסכסוך ערבי-ישראלי יצר תפיסה המציבה את מדינת ישראל בעמדת נחיתות. כמו במקרה של מושג "הגדה המערבית", המילה "כיבוש" נכנסה לשימוש בזכות אלה, ששואפים להראות את מדינת ישראל באור שחור ביותר. כך הם מוצאים גם תירוץ ומפרשים את הטרור כ"התנגדות לכיבוש", כאילו נשים וילדים הנהרגים עקב פיגועי התאבדות באוטובוסים, פיצריות וקניונים היו אחראים למצוקתם של הערבים. הודות לקונוטציה השלילית של "הכובש", זה לא מפתיע, שדוברים ערביים בוחרים להרבות בשימוש דווקא במילה זאת או בגרסאותיה בראיונותיהם לתקשורת. תיאור מדויק יותר של השטחים ביהודה ושומרון בא לידי ביטוי בביטוי שטחים "שנויים במחלוקת".

למעשה, אף אחד לא מתייחס לרוב השטחים השנויים במחלוקת ככל שאר רחבי תבל כאל אזורי כיבוש ע"י הצד השולט בהם. הדבר נכון, למשל, לגבי האזור של קשמיר השנוי במחלוקת סוערת.¹³

המונח "כיבוש" מתייחס בדרך כלל לשלטון זר באזור, שהיה לפני זה תחת ריבונותה של מדינה אחרת. לגבי הגדה המערבית לא הייתה בה שום ריבונות לגיטימית, כי מדובר בשטח כבוש בצורה לא חוקית ע"י ירדן בשנות 1948-1967. הפלסטינים אף פעם לא דרשו את סיום הכיבוש הירדני והקמת מדינה פלסטינית.

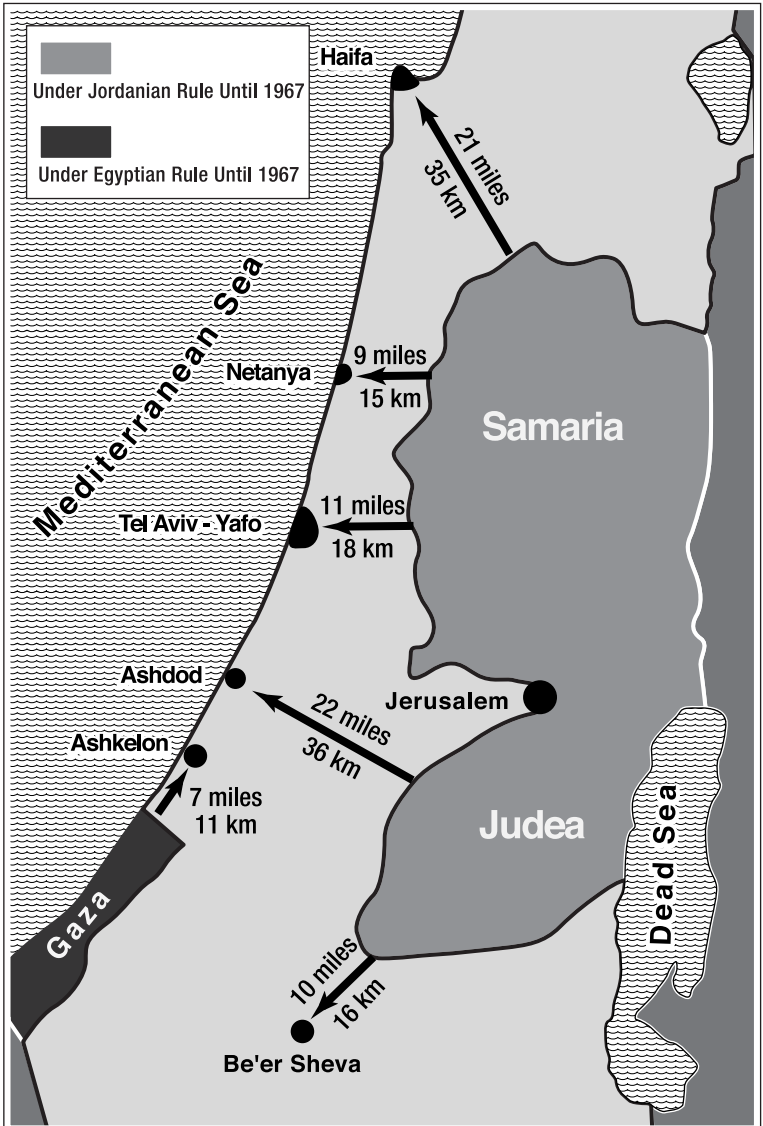
חשוב גם לעשות אבחנה בין השגת שטח במלחמת כיבוש לעומת מלחמת הגנה. האומה, שתוקפת אומה אחרת ואחרי זה מחזיקה בידיה את השטח הכבוש בזמן המלחמה היא אומה כובשת. ואילו זאת, שמשיגה שטחים במהלך הגנה עצמית, לא יכולה להשתייך לאותה קטגוריה. וזה המצב עם מדינת ישראל, שאמרה במפורש למלך חוסיין, שאם ירדן לא תתערב במלחמת ששת הימים, ישראל לא תלחם נגדה. חוסיין התעלם מהאזהרות ותקף את ישראל. תוך כדי הדפת המתקפה וגירוש הכוחות הירדניים ישראל השתלטה על אזור הגדה המערבית.

מועצת הביטחון של האו"ם דחתה את תביעותיהם של הערבים, שעל מדינת ישראל לסגת מכל השטחים, שהיא קיבלה כתוצאה מניצחון במלחמת ששת הימים ובהחלטת 242 הודתה, שמדינת ישראל הייתה זכאית לתבוע לפחות חלק מאדמות אלה עבור גבולות חדשות בנות הגנה ובטוחות יותר.

מאז אוסלו עוצמת התווית של "הכוח הכובש", שהוצמדה לישראל, נחלשה עקב מסירתה של, למעשה, כל הסמכות האזרחית לידי הרשות הפלסטינית. ישראל המשיכה לשמור על ביטחון חוץ שלה ועל ביטחונם של תושביה, אבל 98% מהאוכלוסייה הפלסטינית בגדה המערבית ובעזה החלו ליהנות מסמכותה של הרשות הפלסטינית. היקף הכוחות הצבאיים שמדינת ישראל נאלצת להחזיק בשטחים נמצא בתלות ישירה מאי נכונותם של הפלסטינים לסיים את המאבק האלים כנגד מדינת ישראל. הדרך הטובה ביותר ליישב את המחלוקת על השטחים מצד הפלסטינים היא למלא את התחייבויותיהם במסגרת הסכמי

Map 18

Distances Between Israeli Population Centers and Pre-1967 Armistice Lines

Map 18

מפה 18

Distances between Israeli Population Centers and Pre-1967 Armistice Lines

המרחקים בין מרכזי אוכלוסייה ישראלים וקווי שביתת הנשק מלפני 1967

1. Under Jordanian Rule Until 1967 - תחת השלטון הירדני עד 1967
2. Under Egyptian Rule Until 1967 - תחת השלטון המצרי עד 1967
3. Haifa - חיפה
4. miles - מיל
5. km - ק"מ
6. Mediterranean Sea - הים התיכון
7. Netanya - נתניה
8. Samaria - שומרון
9. Tel Aviv – Yafo - תל-אביב – יפו
10. Ashdod - אשדוד
11. Jerusalem - ירושלים
12. Ashkelon- אשקלון
13. Judea - יהודה
14. Gaza - עזה
15. Be'er Sheva – באר-שבע
16. Dead sea - ים המלח

אוסלו, להביא סדר חדש ברשות הפלסטינית, לעצור את הטרור ולהגיע למשא ומתן בנושא ההסדר הסופי.

הערות:

1. מצרים לא הייתה מדינה עצמאית עד 1922, לבנון – עד 1946, ירדן – עד 1946 וסוריה – עד 1946. הרבה מדינות המפרץ קיבלו עצמאות רק אחרי מדינת ישראל: כוויית – ב-1961, בהריין – ב-1970, האמירויות הערביות המאוחדות – ב-1971 וקאטאר – ב-1971.

²*Al-Jazira*, (January 17, 1982).

³*Washington Jewish Week*, (July 6, 1989).

⁴Netanel Lorch, *One Long War*, (Jerusalem: Keter, 1976), pp. 106-110.

⁵Anne Sinai and Allen Pollack, *The Syrian Arab Republic*, (NY: American Academic Association for Peace in the Middle East, 1976), p. 117.

⁶Lorch, p. 111.

⁷Sinai and Pollack, pp. 130-31.

⁸*Near East Report*, (January 29, 1982).

⁹*Jerusalem Post*, (November 7, 1991).

¹⁰*Israel's Options for Peace*, (Tel Aviv: The Jaffee Center for Strategic Studies, 1989), pp. 171-72.

¹¹Memorandum for the Secretary of Defense, June 29, 1967, cited in Michael Widlanski, *Can Israel Survive a Palestinian State?*, (Jerusalem: Institute for Advanced Strategic and Political Studies, 1990), p. 148.

12. נאום לועד יהודי-אמריקאי, 3 במאי, 2001

¹³[U.S. Department of State, Consular Information Sheet: India](#), February 22, 2002).

11. ישראל ולבנון

מיתוס

"ישראל לא יכולה לטעון, שפלישתה ללבנון בשנת 1982 (מבצע "שלום הגליל") היוזמה כנגד אש"ף החמושה בקושי, הייתה מלחמת מגן"

עובדה

עד יוני 1982, כאשר צה"ל נכנס ללבנון, ההפגזות של ערים ישראליות ע"י אש"ף הפכו את החיים בצפון הארץ לבלתי נסבלים. כוחות בהיקף של כ-18000-15 אנשי אש"ף חנו במקומות רבים בלבנון. כ-5000-6000 מהם היו שכירי חרב זרים ממדינות כמו לוב, עיראק, הודו, סרי לנקה, צ'ד ומוזמביק.¹ מדינת ישראל מצאה בלבנון נשק קל ותחמושת נוספת בכמות מספקת לחמש חטיבות.² בידי אש"ף היה מחסן נשק ובתוכו – מרגמות, טילי קטיושה ורשת נ"מ ענפה. כמו כן אש"ף הביא לאזור מאות טנקים מדגם T-34.³ סוריה, שנתנה אישור ללבנון להפוך למקלט של אש"ף וארגוני טרור אחרים, הביאה טילי קרקע-אוויר למדינה זו, וכך נשקפה למדינת ישראל סכנה נוספת. התקפות של חיל קומנדו ישראלי לא יכלו לעצור את צמיחתה של צבא אש"ף. ומדינת ישראל לא הייתה מוכנה לחכות למתקפות קטלניות נוספות כנגד אוכלוסייתה האזרחית והחליטה לפעול כנגד המחבלים.

מיתוס

"אש"ף לא היווה איום רציני למדינת ישראל. בזמן המתקפה הישראלית אש"ף שמר על הסכם הפסקת האש בר-שנה."

עובדה

אש"ף נהג להפר פעמים מספר את הסכם הפסקת האש מיולי 1981. במשך 11 חודשים הבאים אש"ף ביצע 270 פעולות איבה בישראל, הגדה המערבית, חבל עזה ולאורך הגבולות עם לבנון וירדן. 29 ישראלים נהרגו ויותר מ-300 נפצעו במהלך ההתקפות.⁴ המצב בגליל נהיה בלתי נסבל, כאשר ההתקפות התדירות אילצו אלפי תושבים להימלט מבתיהם ולבלות זמן רב במקלטים. במשך התקופה הזאת מדינת ישראל ערכה מתקפות תגמול כנגד בסיסי אש"ף בלבנון. אחרי אחת ההסתערויות הישראליות האלה ב-4-5 ביוני 1982 אש"ף הגיב במתקפה ארטילרית מאסיבית מלווה בירי מרגמות על האוכלוסייה הישראלית בגליל. ב-6 ביוני צה"ל נכנס ללבנון על מנת להדוף את המחבלים. מזכיר המדינה לשעבר, הנרי קיסינג'ר צידד בפעולה הישראלית: "שום מדינה ריבונית לא תשא באדישות את התעצמותו של כוח צבאי הדוגל בהשמדתה והמיישם את מטרותיו ע"י הפגזות ומתקפות תדירות ליד גבולה."⁵ "בקשר ללבנון ברור, שאנחנו ומדינת ישראל, שתינו שואפות לשים קץ לאלימות באזור ולהחזיר ללבנון את ריבונותה ועצמאותה", אמר הנשיא רייגן ב-21 ביוני 1982. "אנחנו מסכימים, שאסור שמדינת ישראל תיחשף לאלימות מצפונה."

מיתוס

"אש"ף התייחס ללבנוניים בהערכה ובכבוד."

עובדה

עבור תושביה הערביים של דרום לבנון שלטונו של אש"ף היה סיוט. אחרי גירוש אש"ף מירדן ע"י המלך חוסיין ב-1970 חלק גדול מהסגל שלו עבר ללבנון. אש"ף תפס אזורים שלמים של המדינה, שם אנשי הארגון התאכזרו כלפי התושבים ותפסו בכוח את השלטון הלבנוני.

ב-14 באוקטובר 1976 שגריר לבנוני אדווארד גהורה אמר לעצרת הכללית של האו"ם, שאש"ף מחריבה את מדינתו: "האלמנטים הפלסטיניים השייכים לארגונים... שונים חוטפים לבנוניים – ולפעמים גם אזרחים זרים – מחזיקים אותם בתנאי מאסר, חוקרים אותם, מענים אותם ולפעמים הורגים אותם."⁶ העיתונאים רולנד אוואנס ורוברט נובאק, שכידוע, אינם נמנים עם קהל האוהדים של מדינת ישראל, דיברו עם רופא, שחווה נלקחה ממנו ע"י אש"ף, שהפך אותה למחסן צבאי, ללא כל פיצוי מצד הארגון. "אתם שואלים, מה דעתנו על הישראלים," הוא אמר. "בהשוואה לגיהנום, שהיה לנו בלבנון, הישראלים הם אחינו."⁷ לבנונים אחרים – הן נוצרים, הן מוסלמים – טענו דברים זהים. אינספור לבנוניים סיפרו סיפורים מחרידים של אונס, התעללות ורצח מצד כוחות אש"ף. אנשי אש"ף "הרגו אנשים וזרקו את גופותיהם בחצרות. כמה מהם נשאו סימני התעללות עם איברים חתוכים. לא יצאנו מפחד, שיעשו לנו אותו דבר," אמרו שתי נשים מצידון. "לא העזנו ללכת לחוף הים, כי הם הטרידו אותנו עם הנשק בידיהם." הנשים דיברו על מאורע, שקרה זמן קצר לפני הפלישה הישראלית, כאשר אנשי אש"ף אנסו ורצחו אישה והשליכו את גופתה ליד פסל מפורסם. תמונת הגופה המרוטשת של הקרבן פורסמה בעיתון המקומי.⁸ ד"ר כלייל טורביי, כירורג לבנוני מפורסם, סיפר לעיתונאי אמריקאי, שהוא "נקרא לעיתים קרובות באמצע הלילה לטפל בקרבנות העינוי של אש"ף. טיפלתי בגברים, שחתכו את אשכיהם במהלך העינויים. הקרבנות ברוב המקרים היו... מוסלמים. ראיתי אנשים – אנשים חיים – נגררים ברחובות ע"י מכוניות מרוץ, אליהן הם היו קשורים ברגליהם."⁹

כתב *New York Times* דוד שיפּלר ביקר בדאמור, כפר נוצרי ליד בירות, שנמצא תחת הכיבוש של אש"ף מאז 1976, כאשר שמאלנים לבנוניים ופלסטיניים בזזו והחריבו את העיירה וטבחו במאות תושביה. לדברי שיפּלר, אש"ף הפך את העיירה לבסיס צבאי "תוך כדי ניצול כנסיותיה כמבצרים ומחסני נשק."¹⁰ כאשר ביוני 1982 צה"ל גירש את אש"ף מדאמור, ראש הממשלה מנחם בגין הודיע, שהתושבים הנוצריים של העיירה רשאים לחזור ולשקם את בתיהם. התושבים, שחזרו, מצאו את בתיהם לשעבר מלאים בספרות פת"ח, כתובות פלסטיניות לאומניות מרוססות על הקיר ופוסטרים של יאסר ערפאת. הם סיפרו לשיפּלר על אושרם הרב מכך, שמדינת ישראל שחררה אותם.¹¹

מיתוס

"אש"ף רצה לעזוב את בירות בקיץ 1982 כדי להציל את האוכלוסייה האזרחית מהתקפות בעתיד, אבל מדינת ישראל לא אפשרה להם לעשות זאת."

עובדה

למעלה מחודש אש"ף הוכיח את נוקשות עמדתו בניסיון לזכות לניצחון פוליטי כתוצאה מתבוסתו הצבאית. ערפאת הכריז על שאיפתו "העקרונית" לעזוב את בירות, אלא שאחרי זה הוא סירב לעבור לכל מדינה אחרת. במהלך המצור אש"ף הסתתר מאחורי אזרחים חפים מפשע בהנחה, שאם ישראל תחליט לתקוף, הקהילה הבינלאומית תגנה את פעילותה. זה בדיוק מה שקרה. לקראת אמצע יוני כוחות צה"ל כיתרו 6000-9000 מחבלים, שתפסו עמדות בקרב האוכלוסייה האזרחית של מערב בירות. כדי למנוע פגיעות באזרחים, מדינת ישראל הסכימה להפסקת אש על מנת לאפשר לדיפלומט אמריקאי, השגריר פיליפ חביב, לנהל משא ומתן על נסיגתו של אש"ף מלבנון בדרכי שלום. כמחווה של גמישות ישראל התירה לאנשי אש"ף לעזוב את בירות עם נשקם האישי.¹² אבל אש"ף המשיך להציב דרישות חדשות. במשך שבועות אש"ף דיבר על נסיגה תוך כדי הוספת תנאים לא מציאותיים. אש"ף אימץ לעצמו אסטרטגיה של הפרות מבוקרות של הפסקת אש במטרה לגרום לאבידות בקרב הישראלים ולגרות פעולת תגמול ישראלית בסדר גודל כזה, שצה"ל ייאושם בשיבוש משא ומתן ופגיעה באזרחים. "הישראלים פוצצו בניינים, שנראו תמימים מבחוץ, אבל אשר לפי המידע המודיעיני שבידם, בהם הסתתרו משרדי אש"ף," כתב יהושע מוראבצ'יק, האנליסט של המזרח התיכון. "המודיעין שלהם דיווח על רשת אדירה של מתקנים מחתרתיים לאחסון נשק וציוד צבאי של אש"ף, שאחרי זה הצבא הלבנוני מצא אותם. אין שום ספק, שהישראלים הטילו מספר פצצות בתקווה לחדור למתקנים האלה ולפוצץ את המצבורים. אש"ף

הציב גם משאיות עם ארטילריה וציוד נ"מ. כך הם היו יורים בישראלים ונוסעים ממקום למקום.¹³ הישראלים היו משיבים אש ולפעמים מחטיאים את המטרה ופוגעים בלי כוונה ביעדים אזרחיים. קיימות דוגמאות רבות לכך, שכלי תקשורת דיווחו על תקיפת יעדים אזרחיים ע"י צה"ל באזורים, שלא היה שום צבא בקרבתם. לילה אחד ביולי ישראל הפגיזה שבע שגרירויות בבירות. NBC פרסם דיווח, שלכאורה, אישר את הצהרותיו של אש"ף, שאין לו עמדות צבאיות באזור. מדינת ישראל, העיר מוראווצ'יק, "במהרה התירה לפרסום תצלומי סיור המראים בבירור את אזור השגרירויות מלא בטנקים, מרגמות, מקלעים כבדים ועמדות נגד מטוסים."¹⁴

מיתוס

"מדינת ישראל אחראית לטבח רבבות פליטים פלסטיניים תמימים בסברא ושתילה."

עובדה

הפלנגות הנוצריות הלבנוניות היו אחראיות לטבח, שהתרחש בשני מחנות פליטים באזור בירות ב-16-17 בספטמבר 1982. כוחות צה"ל התירו לפלנגות להיכנס לסברא ושתילה במטרה לשרש תאי מחבלים, שכפי שהם האמינו, היו שם. להערכתם, היה מדובר שם בכ-200 גברים חמושים הנמצאים במחנות, שמבצעים את פעילותם מהבונקרים הרבים, שנבנו ע"י אש"ף במשך שנים, המלאים במצבורי תחמושת גדולים.¹⁵

כאשר חיילי צה"ל הורו לפלנגות לפנות את השטח, הם גילו במקום מאות הרוגים (להערכת המשטרה הלבנונית מדובר ב-460 ואילו המודיעין הישראלי מדבר על 700-800 הרוגים). בין ההרוגים, לפי הדיווח הלבנוני, היו 35 נשים וילדים. השאר היו גברים: פלסטינים, לבנוניים, פקיסטאניים, איראניים, סוריים ואלג'יריים. העילה לטבח הייתה הנקמה על רצח נשיא לבנון באשיר ג'ומאייל ו-25 מתומכיו, שנהרגו בהפצצה באותו שבוע.¹⁶

ישראל התירה למיליציות (הפלנגות) להיכנס למחנות כחלק מתכנית העברת הסמכויות ללבנוניים ולקחה על עצמה אחריות על ההחלטה. בתגובה לשערורייה והצער העמוק בציבור הממשלה הישראלית הקימה ועדת חקירה בראשותו של כאהן, שהגיעה למסקנה, שבצורה עקיפה מדינת ישראל הייתה אחראית לכך, שהיא לא שיערה לעצמה את אפשרות של גילוי האלימות מצד הפלנגות. ישראל אימצה את המלצות צוות החקירה כולל הדחתם של שר הביטחון אריאל שרון והרמטכ"ל רפאל איתן.

ועדת כאהן, כפי שהכריז מזכיר המדינה לשעבר, הנרי קיסינג'ר, הייתה "אות כבוד לדמוקרטיה הישראלית...מעטות הן הממשלות בעולם, שיכולות לתאר לעצמן הקמת ועדת חקירה ציבורית כזאת של תקרית כה קשה ומבישה."¹⁷

לאחרונה נעשו מאמצים בבלגיה להעמיד את שרון לדין על תפקידו במאורעות בלבנון. אמנם בית דין לערעורים שם דחה את התביעה.¹⁸ הקמפיין האירופי נועד להכתים ולהשמיץ את מדינת ישראל בכלל ואת שרון בפרט, והוא מעורר סלידה במיוחד לאור העובדה, שבית המשפט הדמוקרטי של מדינת ישראל עצמה כבר דן בסוגיה הטרגית הזאת.

למרב האירוניה בעוד ש-300000 ישראלים הפגינו בישראל במחאה על הטבח, כמעט ולא נשמעו תגובות על ההתרחשות בעולם הערבי. מחוץ למזרח התיכון פרצה מחאה בינלאומית רצינית כנגד הטבח. הפלנגות, שביצעו ישירות את הפשע, שוחררו מנשיאה בעיקר הנטל של ההאשמות.

לעומת זאת אף אחד כמעט לא השמיע את קולו במאי 1985, כאשר אנשי המיליציה המוסלמים תקפו את מחנות הפליטים הפלסטיניים שתילה ובורג'אל –בראג'נה. לפי דיווח פקידי האו"ם התקרית הסתיימה עם 635 הרוגים ו-2500 פצועים. במשך שנתיים של מאבק בין מיליצית אמאל השיעית הנתמכת ע"י סוריה ואש"ף דווח על 2000 הרוגים וביניהם – אזרחים רבים. לא נשמעה שום מחאה כנגד אש"ף או סוריים ובעלות בריתם על הטבח. הקהילה הבינלאומית נאלמה דום גם באוקטובר 1990, כאשר הכוחות הסוריים פשטו על אזורי לבנון שבשליטה הנוצרית. בהתנגשות, שארכה שמונה שעות, נהרגו 700 נוצרים. היה זה הקרב הנורא ביותר בתולדות מלחמת האזרחים בלבנון.¹⁹ הטבח הזה היה השיא של מלחמת האזרחים בלבנון בשנות 1982-1975, שבמהלכה נהרגו כ-95000 אנשים.²⁰

מיתוס

"פלישותיה של מדינת ישראל ללבנון ב-1978 (מבצע ליטני) ו-1982 (מבצע שלום הגליל) הוו הוכחה לנטיותיה התוקפניות"

עובדה

מדינת ישראל ייחלה זמן רב לשלום בגבולה הצפון. אבל עמדתה של לבנון כמחסה לקבוצות טרור לא אפשרה זאת. במרץ 1978 מחבלי אש"ף חדרו לישראל. אחרי רצח תיירת אמריקאית, שטיילה ליד החוף הישראלי, הם חטפו אוטובוס ציבורי. כאשר הכוחות הישראליים עצרו את האוטובוס, המחבלים פתחו באש. המתקפה הסתכמה במות 34 בני ערובה. בתגובה צה"ל חצה את גבול לבנון ופשט על בסיסי מחבלים בחלקה הדרומי של המדינה הזאת והצליח להדוף את המחבלים מגבולה. צה"ל עזב את השטח חודשיים אחרי זה, כשהוא מאפשר לכוחות האו"ם להיכנס לאזור. אולם כוחות האו"ם לא הצליחו למנוע מחוליות מחבלים להסתנן לאזור ולהביא נשק חדש ומסוכן יותר. ההתפתחות הזאת הובילה לפלישתה של ישראל ב-1982. מירושלים מסרו והדגישו, שישראל לא חומדת אף לא בפיסת אדמה של לבנון. נסיגתה של ישראל מלבנון ב-1985 הוכיחה זאת. כוח ישראלי קטן של 1000 חיילים הנפרס ברצועת שטח של 13 ק"מ בדרום לבנון הגן על כפרים ועיירות בצפון ישראל מפני המתקפות. ישראל הכריזה גם מספר פעמים, שהיא מוכנה לנסיגה מוחלטת מלבנון תמורת יציבות ביטחונית בגבולה הצפוני. ב-24 במאי 2000 ישראל הוציאה את כל חייליה מדרום לבנון ובכך תמו 22 שנות נוכחותה הצבאית באזור. הנסיגה הישראלית בוצעה בתיאום עם האו"ם ולפי עדות האו"ם בזאת מילאה מדינת ישראל את החובות המוטלות עליה לפי החלטת 425 של מועצת הביטחון (1978). במדינת ישראל קיוו, שבעקבות הנסיגה הממשלה הלבנונית תפרוס את כוחותיה הצבאיים לאורך גבולה הדרומי על מנת לפרק את המחבלים מנשקם ולהשכיח סדר, אבל זה לא קרה למרות הביקורת מצד ארה"ב האו"ם וישראל.²¹ "מנקודה מסוימת בצפון, אמר שר הביטחון הלבנוני כליל חראווי, "אנחנו קובעים חוקים, אבל מנקודה מסוימת בדרום אין נוכחות צבאית שלנו וחיזבאללה מתאמת את פעולותיה בינה לבין עצמה."²² כך, חיזבאללה ממשיכה ליהנות מחופש פעולה ולאיים על הגבול הצפוני של מדינת ישראל.

מיתוס

"מדינת ישראל עדיין לא מילאה את דרישות האו"ם בנושא הנסיגה המוחלטת מלבנון וממשיכה בכיבוש הבלתי חוקי של חוות שבעא."

עובדה

למרות הודעת האו"ם, שמדינת ישראל השלימה את נסיגתה בדרום לבנון,²³ חיזבאללה והממשלה הלבנונית עומדים על כך, שמדינת ישראל עדיין מחזיקה בשטח לבנוני בצד המזרחי של הר דב. מדובר בחלקה בת 250 קמ"ר, בלתי מאוכלסת ברובה הנקראת חוות שבעא. הטענה הזאת מהווה תירוץ לפעילותיה של חיזבאללה כנגד מדינת ישראל. כך, אחרי חטיפת שלושת החיילים הישראליים באזור, הארגון הודיע, שהם נתפסו באדמת לבנון.

ישראל, אשר בנתה סדרה עמדות תצפית בפסגות הגבעות באזור, כבשה את השטח הזה מסוריה. ובכל זאת הסורים תומכים בטענותיה של החיזבאללה. לפי העיתון *Washington Post* המחלוקת מועילה לכל הצדדים הערביים. "עבור סוריה פירוש הדבר, שעדיין ניתן לנצל את החיזבאללה להפרת סדר במדינת ישראל, עבור לבנון הדבר מספק לה דרך להפעלת לחץ בנושאים שונים, כגון, החזרת השבויים הלבנוניים, שעדיין כלואים בבתי הסוהר הישראליים. עבור החיזבאללה, זאת הסיבה להחזיק מיליציה חמושה במצב פעיל המספקת לה מטרה מוכנה חדשה לתנועת התנגדות מחתרית, כאשר לא נשאר לה כבר למה עוד להתנגד."²⁴

מיתוס

"ללא כל התגרות ישראל התקיפה את כוחות האו"ם השומרים על שלום באזור לבנון."

עובדה

באפריל 1995 צה"ל פתח במבצע "ענבי הזעם" להפסקת הפגזות גבולה הצפוני של מדינת ישראל ע"י החיזבאללה. במהלך המבצע הארטילריה הישראלית פגעה בשגגה בבסיס האו"ם בכפר-קנע, שם נהרגו כ-100 אזרחים. לאחר מכן הוקם מנגנון המעקב המאוחד המורכב מנציגים אמריקאים, צרפתיים, סוריים ולבנוניים, שמטרתו – לאסור מתקפות בלתי מגורות על האוכלוסייה האזרחית וניצול אזרחים כמגן על פעילות טרור.

מיתוס

"סוריה הייתה מקור היציבות והשיפור בלבנון. היא תמיד כיבדה את ריבונותה ועצמאותה של לבנון."

עובדה

לדמשק יש היסטוריה ארוכה ועקובה בדם של התערבויות בלבנון ולא מסתירים שם את תקוותה לספח את שכנה החלש לסוריה. מאז הקמתה של לבנון של ימינו ב-1920 "רוב הסורים לעולם לא קיבלו את לבנון המודרנית כמדינה ריבונית ועצמאית."²⁵ מלחמת אזרחים, אשר פרצה ב-1975 בלבנון, נתנה לדמשק סיכוי לפעול בהתאם לאמונתה, שלבנון וסוריה - מדינה אחת הן.

ב-1976 סוריה התערבה במלחמת האזרחים בלבנון לטובת הנוצרים הלבנוניים. ב-1978 דמשק שינתה את עמדתה והתחילה לתמוך בקואליציה השמאלנית של פלסטינים, דרוזים ומוסלמים כנגד הנוצרים. בסופו של דבר הצבא הסורי כבש שני שלישי מלבנון. פריסת סוללת טילים קרקע-אוויר בלבנון ע"י סוריה ומדיניותה המאפשרת לאש"ף וחוליות טרור אחרות לתקוף משם את ישראל הובילו במידה רבה למלחמת לבנון ב-1982.²⁶

במשך השבוע הראשון של מבצע "שלום הגליל" הישראלי ביוני 1982 כוחות סוריים היו מעורבים בקרבות כנגד הכוחות הישראליים. צה"ל השמיד או גרם נזק קשה ל-18 מתוך 19 סוללות טילים סוריים וביום אחד הפיל 29 מטוסי קרב סוריים מדגם מיג, כאשר האבידות בצד הישראלי הסתכמו במטוס בודד אחד. מאז סוריה וישראל השתדלו מאוד להימנע מעימותים בהמשך המלחמה.

ובכל זאת סוריה מצאה דרכים לפגוע במדינת ישראל. ב-1982 סוכנים סוריים רצחו את הנשיא הנבחר באשיר ג'ומאיל, שרצה להגיע לשלום עם ישראל. שנתיים אחרי זה סוריה אילצה את הנשיא אמין ג'ומאיל, אחיו של באשיר, לחזור בו מהסכם שלום, שנחתם בינו לבין מדינת ישראל לפני שנה.²⁷ פעילותיה של סוריה היו מכוונות לא רק כנגד מדינת ישראל, אלא גם כנגד המערב. באפריל 1983 המחבלים מארגון חיזבאללה, שפעלו מאזור בשליטה הסורית, פוצצו שגרירות ארה"ב בבירות. 49 אנשים נהרגו ו-120 נפצעו. אחרי חצי שנה אנשי חיזבאללה הביאו שתי משאיות עם מטען חבלה לקרקטין של צי ארה"ב וצבא צרפת ליד בירות. בפגוע נספו 241 חיילים אמריקאים ו-56 חיילים צרפתיים.

ב-1985 פעילי חיזבאללה התחילו לחטוף אנשי מערב ברחובות בירות וערים אחרות בלבנון. היה ברור מהתחלה, שסוריים והאיראניים, שהיו משתפי פעולתם, יכלו לצוות על שחרור בני ערובה מערביים בכל רגע. למשל, כאשר אזרח צרפתי נחטף באוגוסט 1991 הסורים דרשו את שחרורו. תוך ימים ספורים הוא שוחרר. מרבית בני ערובה הוחזקו בעמק בקעא או בפרברי בירות. שני האזורים היו בשליטה הסורית. בשנות 85-88 אנשי מיליציה אמאל השיעית בעלת קשר הדוק לסוריה, הרגו מאות אזרחים פלסטינים בהתקפות על מחנות פליטים.

באוקטובר 1990, כאשר תשומת לבו של מערב הייתה מופנית למאורעות בכוחות סוריים הסתערו על המבצר של 'המורד' הנוצרי גנרל מישל עאון בבירות והצליחו לכבוש. בנוסף להרוגים בקרב תוצאות הטבח הסתכמו בכ-700 הרוגים.²⁸ מבצע בזק זה סילק את האיום האחרון, שנותר, להגמוניה הסורית בלבנון. ב-22 במאי 1991 נשיא לבנון אליאס חראווי נסע לדמשק לחתום על "הסכם אחווה, תיאום ושיתוף פעולה" עם הנשיא הסורי האפז אסאד. לפי ההסכם סוריה תבטיח "ריבונות ועצמאות" ללבנון, למרות שמותר לדמשק להחזיק בצבא הכיבוש שלה במדינה הזאת.

הרמז לכוונותיה האמיתיות של סוריה נתגלה ע"י שר הביטחון מוסטפה טלאס מספר שבועות לפני החתימה על ההסכם. טלאס ציפה, שהאיחוד בין שתי המדינות יושג "במהרה או לפחות בדורנו."²⁹ מאז חתימת ההסכם סוריה אוזנת חזק בלבנון ומדכאה באכזריות כל ניסיונות התגרות בשליטתה.

Map 19

Israel's Border with Lebanon
(in 2000)

Map 19

מפה 19

Israel's border with Lebanon (in 2000)

קו הגבול ישראל-לבנון (בשנת 2000)

1. Lebanon - לבנון
2. Mediterranean Sea - הים התיכון
3. Sidon - צידון
4. Former Security Zone - רצועת הביטחון לשעבר
5. Metula - מטולה
6. Kiryat shmona - קרית שמונה
7. Golan Heights - רמת הגולן
8. Zarit - זרעית
9. Dolev - דובב
10. Shlomi - שלומי
11. Acre - עכו
12. Haifa - חיפה
13. Sea of Galilee - ים כינרת
14. Syria - סוריה
15. Israel - ישראל
16. Jordan - ירדן
17. Samaria - שומרון

מיתוס

"סוריה עשתה את כל מה שהיה בידיה לעשות כדי למנוע ממחבלים בלבנון לאיים על השלום באזור."

עובדה

חיזבאללה זוכה לתמיכה כספית ונשק מאיראן, שמגיעה בדרך כלל דרך דמשק. בשנים האחרונות חיזבאללה, שבהתחלה הגבילה את פעילותה בשיגור קטיושות על צפון ישראל והתקפות ממארב על כוחות ישראלים באזור הביטחון, הגבירה את התקפותיה על אזרחים ישראלים. הצבא הלבנוני בגיבויה של סוריה היה אמור לפעול כנגד חיזבאללה או ארגוני טרור אחרים כמו החזית העממית לשחרור פלשתיין, החזית העממית לשחרור פלשתיין – הפיקוד הכללי או החזית הדמוקרטית לשחרור פלשתיין, שהתבססו בבקעת אל בקעא במזרח לבנון, שנמצא תחת הפיקוח הסורי. אבל בפועל סוריה העניקה תמיכה מוחלטת לארגונים אלה. סוריה מנצלת את המחבלים האלה כ"תחליפיה" לשמירה על רמת האלימות הרצויה כנגד מדינת ישראל והפעלת לחץ על ישראלים לנהל משא ומתן בנושא רמת הגולן. כאשר חאפז אסאד נשאל על תמיכתו בארגוני טרור כמו חיזבאללה, הוא ענה, שהם "פטריוטים ופעילים" אמיתיים "שלוחמים על חירותה ועצמאותה של מדינתם... לא ניתן לכנות אנשים אלה בשם 'מחבלים'".³⁰

מיתוס

"סוריה התערבה בנעשה בלבנון רק לפי בקשת הליגה הערבית."

עובדה

סוריה הכניסה את כוחותיה ללבנון לפני קבלת הסכמה מהליגה הערבית. דמשק התערבה באפריל 1976, כאשר המצביא הדרוזי בלבנון קמאל ג'ומבלאט סירב לקבל את דרישתו של חאפז אסאד על הפסקת אש. אסאד ניצל את סירובו של ג'ומבלאט להפסיק את התקפותיו כנגד הנוצרים הלבנוניים כתירוץ הנחוץ להתערבותו במלחמה. ביוני 1976 מזכירות הליגה הערבית כינסה אסיפה בה סוריה, לוב, ערב הסעודית וסודאן הסכימו לשלוח כוחות ל"השכנת שלום". אסאד שלח ללבנון כוחות סוריים נוספים בעוד שמדינות אחרות שלחו רק כוחות סמליים.³¹ במלים אחרות, "אישור" הליגה הערבית היה לא יותר מאשר הכרה בעובדה קיימת בפועל.

מיתוס

"הסוריים והלבנוניים התייחסו היטב לחיילים ישראלים שבויים ונתנו לצלב האדום לבקר אותם."

עובדה

לבנון וסוריה נהגו להתעלל בחיילים ישראלים שבויים. במדינת ישראל קיים קושי להשיג כל מידע אודות חייליה והלבנוניים והסוריים בדרך-כלל לא נותנים לצלב האדום לבקר את שבויי המלחמה. בנוסף, אפילו גופותיהם של הישראלים, שנהרגו מוחזקות כעובדות במאמץ להשתמש בהם כקלפי מיקוח. למשל, בספטמבר 1991 ישראל שחררה כ-100 אסירים לבנוניים שיעים תמורת גופותיהם של ארבעה חיילים ישראלים, שנהרגו בלבנון. מטוסו של הנווט רון ארד התרסק בשטח לבנון ב-1986 והוא נשבה ע"י מחבלים שיעים. ישראל הציעה לשחרר מאות אסירים לבנוניים תמורת מידע על ארד, אבל חיזבאללה סירבה לשתף פעולה, וארד נחשב מאז כנעדר מלחמה. ב-7 באוקטובר 2000 שלושה חיילים ישראלים - סמ"ר עדי אביטן, סמ"ר בני אברהם וסמ"ר עומר סואעד נחטפו ע"י חיזבאללה. הם נשבו תוך כדי סיור בחלקה הדרומי (הישראלי) של בגבול ישראל-לבנון. ב-16 באוקטובר המזכיר הכללי של חיזבאללה הודיע, שבידי ארגונו נמצא אזרחי ישראלי אלחנן טננבוים. סברו, שהאחרון נחטף במסגרת מסע עסקים פרטי לאירופה. חיזבאללה שללה מארבעת הישראלים כל אפשרות ליצור קשר. החוטפים סרבו לתת רשות לוועדה הבינלאומית של הצלב האדום וארגונים אחרים לבקרם. ב-1 בנובמבר 2001 רב ישראל וייס, הרב הראשי

של צה"ל, בהתבסס על מידע מודיעיני חדש הכריז על מותם של החיילים. בינואר 2004 בעסקת שבויים ישראל הסכימה לשחרר קבוצת אסירים ועצירים וגופותיהם של 60 אנשי חיזבאללה תמורת גופותיהם של שלושת חללי צה"ל. כחלק מעסקה שוחרר גם טננבוים. לא נגרם לו שום נזק והותר לו לחזור למדינת ישראל.

הערות:

- ¹Jillian Becker, [*The PLO*](#), (London: Weidenfeld and Nicolson, 1984), pp. 202, 279.
- ²[*Jerusalem Post*](#), (June 28, 1982).
- ³Raphael Israeli. Ed., [*PLO in Lebanon*](#), (London: Weidenfeld and Nicolson, 1983), p. 7.
- ⁴Becker, p. 205.
- ⁵[*Washington Post*](#), (June 16, 1982).
- ⁶Interview with Israel Television, (July 23, 1982).
- ⁷[*Washington Post*](#), (June 25, 1982).
- ⁸*Los Angeles Herald-Examiner*, (July 13, 1982), cited in Becker, p. 153.
- ⁹[*New York Times*](#), (June 21, 1982).
- ¹⁰[*New York Times*](#), (June 21, 1982).
- ¹¹[*New York Times*](#), (July 14, 1982).
- ¹²[*Washington Post*](#), (June 25, 1982).
- ¹³[*New York Times*](#), (July 3, 1982).
- ¹⁴Joshua Muravchik, "Misreporting Lebanon," *Policy Review*, (Winter 1983), p. 60.
- ¹⁵Muravchik, p. 60.
- ¹⁶Zeev Schiff and Ehud Yaari, [*Israel's Lebanon War*](#), (NY: Simon and Schuster, 1984), p. 70.
- ¹⁷[*New York Times*](#), (October 19, 1990)
- ¹⁸Radio Free Europe/Radio Free Liberty, (June 26, 2002)
- ¹⁹[*Washington Post*](#), (February 8, 1983).
- ²⁰Schiff and Yaari, p. 257
- ²¹["Security Council Endorses Secretary-General's Conclusion on Israeli Withdrawal from Lebanon as of 16 June," UN Press Release](#), (June 18, 2000).
- ²²[*Washington Post*](#), (January 30, 2001).
- ²³[*Washington Post*](#), (January 30, 2001).
- ²⁴Daniel Pipes, *Damascus Courts The West*, (DC: The Washington Institute for Near East Policy, 1991), p. 26.
- ²⁵Becker, pp. 204-205.
- ²⁶Patrick Seale, [*Asad*](#), (Berkeley: University of California Press, 1988), p. 417.
- ²⁷Pipes, p. 27.
- ²⁸U.S. State Department Report on Human Rights Practices for 1999; *International Narcotics Control Strategy Report*, 1999
- ²⁹*al-Hayat*, (May 9, 1991).
- ³⁰*Al-Baath*, (February 18, 1992); [*Washington Post*](#), (July 31, 1991).
- ³¹Becker, p. 131.

12. מלחמת המפרץ

מיתוס

"מלחמת המפרץ הייתה למען מדינת ישראל."

עובדה

לפני הכרזתו של הנשיא ג'ורג' בוש על מבצע "סופה במדבר" (מלחמת המפרץ), נשמעו דברי ביקורת על מדינת ישראל בטענה, שהמדינה היהודית ותומכיה לוחצים על וושינגטון במטרה להכריחה לצאת למלחמה עם עיראק כדי לחסלה כאיום צבאי. אמנם הנשיא בוש הבהיר את עמדתה של ארה"ב בנאומו ב-2 באוגוסט 1990 באומרו, שלארה"ב יש "אינטרסים חיוניים עתיקי-יומין" במפרץ הפרסי. יתרה מזאת, "התוקפנות החשופה" של עיראק הפרה את אמנת האו"ם. הנשיא הביע דאגה לאומות קטנות אחרות באזור ולאזרחים אמריקאים המתגוררים ועובדים באזור. "אני רואה שמתוקף עיקר תפקידי כנשיא עלי להגן על אזרחים אמריקאים"¹ במהלך המשבר במפרץ הנשיא ופקידי ממשל בכירים אחרים הבהירו, שפלישתה של עיראק לכווית איימה על האינטרסים של ארה"ב – כשבראש ובראשונה היה מדובר באספקת נפט.

רוב האמריקנים הסכימו עם החלטתו של הנשיא לצאת למלחמה. למשל, סקר דעת הקהל של *Washington Post* וחדשות ABC ב-16 בינואר 1991 הראה, ש-76 אחוז מהאמריקנים ראו בעין יפה את יציאתה של ארה"ב למלחמה עם עיראק ו-22 אחוז הסתייגו מהרעיון.²

נכון, שמדינת ישראל ראתה בעיראק איום רציני לביטחונה, כי עיראק הייתה זאת שעמדה בראש מחנה הסירוב. דאגותיה של מדינת ישראל אומתו עם פרוץ המלחמה, כאשר עיראק שיגרה 39 טילי סקאד על מרכזי אוכלוסייתה האזרחית.

מדינת ישראל לעולם לא ביקשה מכוחות אמריקנים להילחם עבורה. למרות שכוחות ישראלים היו מוכנים לקחת חלק במלחמת המפרץ, הם לא עשו זאת עקב בקשתה של ארה"ב להימנע מכך. אפילו אחרי התגררות של מתקפות טילי סקאד, ישראל הסכימה להיענות לבקשתה של ארה"ב שלא להגיב עליהן.

מיתוס

"הפרופיל הנמוך של מדינת ישראל במלחמת המפרץ מוכיח, שאין לה כל ערך אסטרטגי לארה"ב."

עובדה

אף אחד לא ציפה אי-פעם, שמדינת ישראל תמלא תפקיד רציני בקרבות במפרץ. פקידי הממשל האמריקני ידעו, שהעולם הערבי לא ייתן למדינת ישראל לעזור להגן עליהם. הם ידעו גם, שכוחות ארה"ב היו מוכרחים להתערב, כי מדינות המפרץ לא היו מסוגלות להגן על עצמן.

העמדה הישראלית משקפת החלטה פוליטית מחושבת בתגובה להפצרותיה של ארה"ב. ובכל זאת מדינת ישראל סייעה להצלחתה של ארה"ב לעצור את התוקפנות העיראקית. למשל:

- צה"ל היה הכוח הצבאי היחיד באזור, שהיה מסוגל להתמודד בהצלחה מול הצבא העיראקי. העובדה הזאת, שהייתה מובנת גם לסדאם חוסיין, היוותה גורם מרתיע להתפשטות התוקפנות העיראקית.
- אזרתה של מדינת ישראל, שהיא תנקוט באמצעים צבאיים ברגע שכוחות עיראק יכנסו לירדן, למעשה, הבטיחה לשכנתה שלמות טריטוריאלית כנגד התוקפנות העיראקית.
- ארה"ב הפיקה תועלת משימוש בטילי "Have Nap" הישראליים על מפציצי B-52. ואילו הצי השתמש לצורכי סיור במפרץ במטוסים ללא טייס מדגם Pioneer הישראליים.
- ישראל סיפקה מגלי מוקשים, שטיהרו את הדרך לכוחות בנות הברית בשדות מוקשים העיראקיים.
- חיל הים האמריקני השתמש בגשרים ניידים, שישראל הטיסה הישר לערב הסעודית.
- המלצותיה של מדינת ישראל המבוססות על מערך תצפיות הביאו לשינויי תוכנה מסוימים, ששכללו את יכולת ההגנה של טילי פטריוט.
- התעשייה האווירית של מדינת ישראל פיתחה מיכלי דלק שאינם ניתנים להשלכה באוויר (CFT), אשר הגדילו את טווח הטיסה של מטוסי F-15. בהם השתמשו במפרץ.

- "General Dynamics", הקבלן הצבאי של ארה"ב, השתמש במגוון השינויים, שהוצעו ע"י ישראלים, לשכלול הטיסה של מטוס F-16 המפורסם בכל העולם. השינויים כללו שיפורים מבניים, שינויי תוכנה, שיפור היכולת של כן נחיתה, שיפורי רדיו ושינויים במערכת הבקרה.
- מערכת כוון למטרה מתוצרת ישראלית נוצלה בשיפור יכולות הקרב הלילי של מסוקי "קובר"ה".
- ישראל יצרה מיכל עבור טיל טומהוק המוצלח בצורה יוצאת מן הכלל.
- ישראל סיפקה לכוחות ארה"ב משקפי מגן לראייה בלילה
- ישראל יצרה ופיתחה מנגנון אזהרה בגובה נמוך, שהשתמשו בו מסוקי Blackhawk.
- מדינת ישראל סיפקה לכוחות ארה"ב ציוד נוסף כולל אפודים, מסכות גז ושקי חול
- ישראל הציעה לארה"ב להשתמש במתקניה הצבאיים ושירותיה הרפואיים. אניות אמריקאיות השתמשו בתחזוקתה ותמיכתה של מספנת נמל חיפה בדרכם למפרץ.
- ישראל השמידה את הכור הגרעיני בעיראק ב-1981. כתוצאה מכך כוחות ארה"ב לא היו צריכים להתמודד מול עיראק בעלת כוח גרעיני.
- אפילו עם פרופיל נמוך לשיתוף פעולה ישראלי היה ערך רב: המודיעין הצבאי של מדינת ישראל במשך שנים רבות התמקד בנושא עיראק יותר מאשר גופי ביון של ארה"ב. כך הישראלים יכלו לספק לווינגטון מידע מודיעני מפורט בנושאים טקטיים אודות פעילותיה הצבאיות של עיראק. שר ההגנה ריצ'ארד צ'ייני אמר, למשל, שארה"ב ניצל את המידע המודיעיני הישראלי על מערב עיראק בחיפושיו אחרי כני שיגור של טילי סקאד.³

מיתוס

"מדינת ישראל הרוויחה ממלחמת המפרץ מבלי לשלם דבר בתמורה."

עובדה

אמת הדבר, שמדינת ישראל הרוויחה מהשמדת היכולת הצבאית של עיראק ע"י הקואליציה ברשותה של ארה"ב, אבל המחיר, שהיא שילמה על כך, היה אדיר. אפילו לפני פרוץ המלחמה מדינת ישראל הייתה צריכה לשנות את תקציב הביטחון שלה כדי לשמור את כוחותיה במצב של כוננות מוגברת. התקפות הטילים העיראקיות הוכיחו, עד כמה צדקה ישראל בכך, שהחזיק את חיל האוויר שלה באוויר עשרים וארבע שעות ביממה. המלחמה דרשה הגדלת תקציב הביטחון ביותר מ-500 מיליון דולר. עוד 100 מיליון דולר הושקעו בצרכי ההגנה האזרחית.

הנזק, שנגרם ע"י 39 טילי סקאד, שנחתו בתל-אביב ובחיפה, היה רחב. כ-3300 דירות מגורים ובניינים אחרים נפגעו באזור גוש דן. כ-1150 אנשים פונו לעשרות בתי מלון בעלות של 20 אלף דולר ללילה. מעבר למחיר ישיר של כוננות צבאית ונזק לרכוש, הכלכלה הישראלית נפגעה מהעובדה, ש תנאי חירום שללו אפשרות לעבוד מישראלים רבים. במשך מלחמה הכלכלה תפקדה בלא יותר מ-75 אחוז מפעילות שגרתית. סך כל הנזק הכלכלי למדינה הסתכם ב-3.2 מיליארד דולר.⁴

והמחיר הכבד ביותר היה חיי אדם. סך 74 אנשים נפטרו כתוצאה מהתקפות סקאד. שניים נפגעו מפגיעה ישירה, ארבעה מחנק במסכות גז והשאר – מהתקפי לב.⁵

ועדת האו"ם הדנה בתביעות פיצויים מעיראק עבור מלחמת המפרץ של 1991 אישרה תשלום של יותר מ-31 מיליון לעסקים ואנשים פרטיים בישראל. ההחלטה משנת 1999 נבעה מהחלטת מועצת הביטחון מ-1992 התובעת מעיראק לפצות את קרבנות מלחמת המפרץ.⁶ ב-2001 ועדת הפיצויים של האו"ם העניקה 74 מיליון דולר למדינת ישראל על המחיר, שהיא שילמה על התקפות טילי הסקאד העיראקיים בזמן מלחמת המפרץ. הועדה דחתה יותר ממיליארד דולר, שדרשה מדינת ישראל.⁷

מיתוס

"ישראל לא עשתה דבר כדי להגן על הפלסטינים מפני מתקפות סקאד."

עובדה

עיתון *Los Angeles Times* הכיר בדילמה של מדינת ישראל בסוגיית הקצאת מסיכות גז לאוכלוסייתה:

החשבון לחלוקת מסיכות גז במדינת ישראל נעשה לפי הערכה – מבוססת על אימויו של סדאם חוסיין עצמו לפני המלחמה – של שיעור הסכנה לאוכלוסייה. זכות קדימה הייתה לאזור מישור החוף בין תל-אביב לחיפה, המאוכלס בצפיפות בעיקר ע"י אוכלוסייה יהודית וכן לירושלים – העיר השנייה בגודלה. בהעדפה שנייה היו אזורים עירוניים קטנים יותר, אחריהם – אזורים כפריים במדינת ישראל ולבסוף – אזור השטחים. הניסיון הוכיח את נכונות הדירוג הזה. אלה, שעמדו בפני סכנת הנשק הלא-קונוונציונאלי של עיראק, היו בעיקר אזרחים ישראלים ולא הפלסטינים בגדה, שהיו תומכיו הנלהבים של סדאם.⁸

רוב הפלסטינים לא הסתירו את תמיכתם בעיראק, וניתן היה לצפות רבים מהם צוהלים על גגות הבתים בראותם את מטר הסקאדים על מרכזי אוכלוסייה ישראלים.⁹ בגלל תמיכתם בסדאם חוסיין והכרזותיו של רודן עיראק על דאגתו לפלסטינים, מדינת ישראל לא האמינה, שקיים סיכוי סביר, שהשטחים יותקפו. בתי הדין הישראליים פקדו על הצבא לחלק מסיכות גז לכל תושבי השטחים. וזה מה שנעשה, אמנם לא כל הפלסטינים הספיקו לקבל את המסכות טרם הסתיימה המלחמה. אף פלסטיני לא נפצע ממתקפות סקאד.

מיתוס

"עיראק מעולם לא היוותה איום על מדינת ישראל"

עובדה

מאז הגיע הנשיא העיראקי, סדאם חוסיין, לשלטון, הוא עמד בראש המדינות הערביות המסרבות להכיר במדינת ישראל והיה אחד מאויביה התוקפנים ביותר. ב-2 באפריל 1990 הנאומים של סדאם הפכו לעוד יותר מאיימים: "אני נשבע לאלוהים, שניתן לאש שלנו לאכול מחצית מדינת ישראל, אם היא תנסה ליזום פעולה כלשהי נגד עיראק." "לטענתו של סדאם, עוצמת הנשק הכימי של מדינתו שווה רק לזאת של ארה"ב ובריה"מ והוא ישמיד כל מי שיאיים על עיראק בפצצה אטומית במכה "כימית כפולה."¹⁰ אחרי ימים ספורים סדאם אמר, שהמלחמה עם ישראל לא תסתיים עד שכל השטחים של מדינת ישראל יוחזרו לידי ערבים. הוא הוסיף, שעיראק מסוגלת לשגר למדינת ישראל נשק כימי מנקודות שונות.¹¹ המנהיג העיראקי התריע, שאם מדינת ישראל תתקוף את עיראק, הוא נותן למפקדיו חופש מלא לשגר טילים נגד מדינת ישראל מבלי להתייעץ על כך עם הדרג העליון. לאחר מכן ראש חיל האוויר העיראקי הכריז, שהוא קיבל הוראה לתקוף את מדינת ישראל במידה והמדינה היהודית תפתח בפעולה צבאית נגד עיראק או כל מדינה ערבית אחרת.¹²

ב-12 ביוני 1990 סדאם אמר לקהל המתאספים בוועידה האסלאמית בבגדד: "נתקוף [את הישראלים] עם כל הנשק שבידינו, אם הם יתקפו את עיראק או את הערבים." הוא הצהיר, ש"פלשתין נגנבה" והפציר בעולם הערבי "להחזיר את הזכויות על פלשתין, שנלקחו מהם בכוח, ולשחרר את ירושלים מהשבי הציוני."¹³ אימויו של סדאם באו בעקבות החשיפה, שבריטניה וארה"ב סיכלו ניסיון להבריה לעיראק הדק גרעיני "קריטרונ" מתוצרת אמריקה.¹⁴ שלוש שנים קודם שרותי הביון הבריטיים M16 הכינו הערכה סודית, על-פיה חוסיין הורה לעשות כל מאמץ לפיתוח הנשק הגרעיני.¹⁵ אחרי שסדאם השתמש בנשק הכימי כנגד האוכלוסייה הכורדית משלו בחלב'ה ב-1988, לאף אחד כמעט כבר לא נשאר ספק, שאם רק הייתה לו הזדמנות, הוא היה שש להשתמש בנשק הגרעיני כנגד יהודים במדינת ישראל.

החשש במדינת ישראל עלה בעקבות דיווחים בתקשורת הערבית החל מינואר 1990, שירדן ועיראק הקימו "גדודים צבאיים מאוחדים" המורכבים מיחידות חיל רגלים, חיל אוויר וחיל ים שונות. "הגדודים האלה ישמשו ככוחות חירום המוכנים לעמוד בפני כל קריאת תיגר או איום מגורמים זרים על כל אחת משתי המדינות," נאמר באחד העיתונים.¹⁶ בנוסף שתי המדינות היו אמורות להקים טייסת מאוחדת.¹⁷ כל זה אמור היה להיות העד הראשון לאיחוד חיל הערבים, גילה עיתונאי ירדני מואניס אל-ראזאז. "אם לא נזדרז ולא נתחיל בהקמת כוחות צבא ערב מאוחדים, לא נוכל להתמודד מול השאפתנות הציונית הנתמכת ע"י סיוע מארה"ב," כך הוא אמר.¹⁸ לאור ההיסטוריה של הקמת בריתות בין ערבים כהקדמה לתכנון המתקפה, במדינת ישראל ראו בהתפתחות הזאת סיבה רצינית לדאגה.

באפריל 1990 קציני המכס הבריטיים מצאו צינורות, שהיו אמורות להיטען על אנייה שכורה לעיראק. ההנחה הייתה, שהיה מדובר בחלק מתותח ענק, שהיה מאפשר לבגדד לשגר טילים גרעיניים או כימיים לישראל או

לאיראן.¹⁹ עיראק הכחישה, שהיה בכוונתה ליצור "סופר-תותח", אבל אחרי המלחמה כולם נוכחו לדעת, שעיראק אכן יצרה נשק כזה.²⁰

עיראק יצאה מהמלחמה עם איראן כשיש לה אחד הכוחות הצבאים הגדולים והחמושים ביותר בעולם. למעשה, לעיראק היה מיליון חיילים מנוסים בשדה הקרב, יותר מ-700 מטוסי קרב, 6000 טנקים, טילים בליסטיים ונשק כימי. אמנם ארה"ב ובעלות בריתה זכו לניצחון מהיר, גודל מחסן הנשק של חוסיין התגלה רק אחרי המלחמה, כאשר הפקחים של האו"ם מצאו ראיות לתכנית נרחבת ליצירת נשק כימי וגרעיני.²¹

עיראק שימשה גם כבסיס למספר קבוצות טרור, שאיימו על מדינת ישראל, כולל אש"ף והמועצה המהפכנית של פת"ח של אבו נידאל.

אחרי פלישתה של עיראק לכווית סדאם חוסיין חזר והדגיש, שהוא יתקוף את ישראל, אם מדינתו תותקף. אם ארה"ב תצא כנגד עיראק, "אז ההתקפה הבאה תהיה על תל-אביב, בין אם מדינת ישראל תשתתף במתקפה, בין אם לא", כך הוא אמר בדצמבר 1990.²² במסיבת עיתונאים אחרי פגישתו עם מזכיר המדינה ג'יימס ביקר ב-9 בינואר נשאל שר החוץ העיראקי טאריק עזיז, האם עיראק תתקוף את ישראל במקרה שתתחיל המלחמה. הוא ענה בגלוי: "כן. כן, בהחלט."²³

בסופו של דבר סדאם מימש את איומיו.

מיתוס

"סדאם חוסיין לעולם לא היה מעוניין בהשגת נשק גרעיני."

עובדה

ב-1981 ישראל השתכנעה, שעיראק קרובה ליצור הנשק הגרעיני. על מנת להקדים ולסכל את יצור הנשק הגרעיני, שלא היה להם ספק, שהיה מכוון כנגדם, הישראלים שיגרו התקפת פתע להשמדת הכור הגרעיני באוסירק. בזמנו, כולם השמיעו דברי ביקורת חריפים על מדינת ישראל. ב-19 ביוני מועצת הביטחון של האו"ם גינתה פה אחד את הפעולה. המבקרים לא העריכו מספיק את חשיבותה של התכנית הגרעינית של עיראק בטענה, שבגדד חתמה על הסכם אי התפשטות גרעינית ונתנה רשות לפקח על מתקניה. על כן חששותיה של מדינת ישראל הוכרו כחסרות בסיס.

רק אחרי פלישתה של עיראק לכווית פקידי הממשל האמריקני התחילו להודות בפומבי, שבגדד עמדה לפתח נשק גרעיני והיא הייתה קרובה להשגת מטרתה הרבה יותר ממה שסברו קודם. שוב, רבים טענו כנגד, שהממשלה חיפשה רק תירוץ להצדקת המלחמה עם עיראק.

כמה חודשים לאחר מכן, אחרי שכוחות בעלות הברית הודיעו על השמדת המתקנים הגרעיניים של עיראק, פקחי האו"ם גילו, שתכניתו של סדאם לפיתוח הנשק הייתה נרחבת יותר אף ממה שהאמינו במדינת ישראל. האנליסטים חשבו, שעיראק לא תהיה מסוגלת להעשיר אורניום עבור הפצצות, אבל חוקריו של סדאם השתמשו בכמה שיטות (כולל אחת, שנחשבה למיושנת), שלהנחתם, יכלו לאפשר לעיראק ליצור לפחות פצצה אחת.

מיתוס

"אש"ף שמר על ניטרליות במלחמת המפרץ."

עובדה

אש"ף, לוב ועיראק היו החברים היחידים, שהתנגדו להחלטת הליגה הערבית הקוראת לעיראק לסגת מכווית. הנהגת האינתיפאדה שלחה מברק איחולים לסדאם חוסיין בה הפלישה לכווית תוארה כצעד ראשון לקראת "שחרור פלשתיין".²⁴

לנשיא אש"ף יאסר ערפאת היה תקפיד חשוב ביותר בשיבוש התכנית המקורית של אסיפת הפסגה הערבית, שהתכנסה בערב הסעודית על מנת לפתור את בעיית הפלישה. לפי העיתון *New York Times* ערפאת "הסיח את תשומת הלב מתכנית הפסגה וסייע לשיבושה" כשהוא הופיע במצרים עם "תכנית השלום", שהמציא הרודן הלובי מועמר קדאפי.²⁵

לפי עדותו של עורך "אל-אהרם", איברהים נאפי, ערפאת עבד קשה על מנת למתן כל החלטה אנטי-עיראקית בכינוס הליגה הערבית באוגוסט 1990 בקהיר. ערפאת "עבר ממשלחת למשלחת יד ביד עם טאריק עזיז, שר החוץ העיראקי, תוך איום גלוי על כמה משלחות המפרץ ומשלחות ערביות אחרות, שעיראק תדע, כיצד להפך את השלווה של מדינתן," כתב נאפי.²⁶

בעמאן (ירדן) נציג אש"ף הזהיר, שלוחמים פלסטיניים הגיעו לתימן. "אנחנו מצפים, שהם יבצעו מעשי התאבדות כנגד חיילים אמריקאים בערב הסעודית במידה והאמריקאים יפעלו נגד עיראק," הוא הכריז. לדבריו, בכוויית ועיראק "יש יותר מ-50000 לוחמים פלסטיניים, שיגנו על האינטרסים של עיראק."²⁷ אבו אל עבאס, חבר הוועד הפועל של אש"ף איים, ש"כל יעד אמריקאי עלול להיפגע", אם ארה"ב תתקוף את עיראק.²⁸

ב-12 באוגוסט בג'נין אלף פלסטינים צעדו עם קריאות: "סדאם – אתה גיבור, תתקוף את ישראל עם נשק כימי."²⁹

לפי מספר מקורות אש"ף הקל את כיבוש כוויית לעיראק בצורה ניכרת. התכנון הלוגיסטי לפלישה העיראקית היה מבוסס לפחות חלקית על מידע מודיעני, שסופק ע"י פקידי אש"ף ותומכיו, שהתבססו בכוויית. עיתון *London Independent* צוטט את דברי דיפלומט ערבי אחד, שאמר שברגע, שהם הגיעו לכוויית, פקידי הממשל העיראקי "הלכו ישר לבתיהם, עצרו אותם וציוו עליהם ללכת לעבודה." השגרירות העיראקית לקטה וערכה רשימה משלה של אח"מים כווייתיים, אמר הדיפלומט, "אבל מי עזר להם? מי היו המומחים המיומנים, שעבדו לצדם של כווייתיים וידעו את כל המידע הזה?" הוא שאל. "הפלסטינים."³⁰

"מנהיגי תנועת השלום הישראלית מביעים רגשי סלידה מפעולותיו של אש"ף. יש צורך במסכות גז כדי להתגבר על "סרחון רעיל ומגעיל" של יחסו של אש"ף כלפי סדאם חוסיין," אמר יוסי שריד.³¹ פעיל אחר, ירון לונדון, כתב מכתב פתוח לפלסטינים בשטחים: "השבוע הוכחתם לי, כמה טיפש הייתי במשך שנים רבות. כאשר בתקשור ממני שוב לתמוך ב"זכויותכם הלגיטימיות", תגלו, שקריאות העידוד לסדאם אטמו את אוזניי."³²

כאשר ארה"ב החלה לרכז את כוחותיה בערב הסעודית, ערפאת קרא לזה "מסע צלב חדש", אשר "מבשר רעות וטומן בחובו סכנות ואסונות חמורים ביותר לאומתנו הערבית והאסלאמית." הוא גם הבהיר את עמדתו בעימות: "אנחנו יכולים רק להסתתר בחפירות ומשם להביע את עוינותנו לציונות ולבעלות בריתה האימפריאליסטיות, שהיום מגייסות טנקים, מטוסים וכלי מלחמה מתוחכמים שלהם כנגד אומתנו הערבית."³³ עם פרוץ המלחמה הוועד הפועל של אש"ף אישר את תמיכתו בעיראק: "העם הפלסטינים מתייצב לצד עיראק." למחרת ערפאת שלח הודעה לסדאם, ובה הוא קורא לעיראק להיאבק ב"רודנות האמריקאית" ותאר את עיראק כ"מגן על האומה הערבית, על המוסלמים ועל האנשים החופשיים בכל מקום."³⁴ להטו של ערפאת כלפי חוסיין לא נרתע גם אחרי תוצאות המלחמה. "בהזדמנות הזאת ברצוני שוב להביע בפני הוד מעלתו את גאוותי על קשרי האחוה והגורל המשותף הקיימים בינינו," הוא אמר בנובמבר 1991. "הבה נעבוד יחד עד שנשיג ניצחון ונשוב לירושלים המשוחררת."³⁵

מיתוס

"מלחמת המפרץ הדגימה, מדוע מדינות ערב זקוקות ליותר נשק אמריקאי."

עובדה

לפני הפלישה לכוויית הצבא של עיראק נחשב לאחד הגדולים וחזקים בעולם. אף אחת ממדינות המפרץ לא הייתה מסוגלת להתמודד עם עיראק ללא התערבותה הישירה של ארה"ב. כוויית היא מדינה זעירה, ששווי הנשק, שהיא קיבלה, הגיע לחמישה מיליארדים, ובכל זאת לא הייתה לה כל אפשרות לעצור את עיראק. בדומה לזה בעשור האחרון ארה"ב מכרה לערב הסעודית נשק ושירותים צבאיים בשווי של יותר מארבעים מיליארד דולר, אך גם היא לא יכלה למנוע את פלישתה של עיראק. ההבנה הזאת היא זאת שבסופו של דבר גרמה למלך פאהד להתיר לכווחות אמריקנים להתבסס במדינתו. שום כמות של כלי נשק לא תוכל לפצות על גודלם הקטן של צבאות קבע במדינות האלה.

יתרה מזאת, המהירות שבה עיראק כבשה את כווית הזכירה, שהנשק האמריקאי יכול בקלות ליפול לידי של אויב. למשל, עיראק לכדה 150 טילי נ"מ מדגם HAWK האמריקאיים וכמה כלי רכב משוריניים.

מיתוס

"אחרי מלחמת המפרץ עיראק הפסיקה להוות איום למדינת ישראל."

עובדה

לעיראק אין גבול משותף עם מדינת ישראל, אבל מ-1948 היא ממשיכה להיות אחד האויבים האיתנים ביותר של ישראל. ישראל הפכה ליעד הראשון להתקפה העיראקית במסגרת מלחמת המפרץ. למרות שרוב מחסן הנשק הלא-קונבנציונאלי של עיראק הושמד, עיראק עדיין מאיימת על ביטחונה של מדינת ישראל לטווח ארוך. בעקבות התגליות החדשות המסקנה המתבקשת היא, שבידי עיראק היו ראשי טילים ביולוגיים של רעלני אנתרקס ובוטוליסם המוכנים לשימוש כבר ב-1990 והיא הייתה קרובה למימוש תכניתה להשגת עוצמה גרעינית. כל זה מבליט עד כמה היו מדינת ישראל והקואליציה של בנות הברית קרובות לאסון. דיווח מלא על חלק גדול ממחסן הנשק ללוחמה ביולוגית של בגדד עדיין לא התקבל. סדאם עדיין נחוש בדעתו לחמש מחדש את עיראק. רוב מחסן הנשק הכימי, המיתקנים הגרעיניים ומאות טילים בליסטיים ניידים של עיראק שרדו אחרי העימות ללא פגע, ועיראק ממשיכה לגלות התנגדות לכל המאמצים של האו"ם להשמידם. אמנם עיראק נאלצה להשמיד חלק גדול מטילי הסקאד, שנשארו ברשותה, אף על פי כן סביר, שחלק גדול מהם מוסתר עד היום. בנוסף ברגע שיפסקו הסנקציות, בגדד תוכל לייצר מתקן גרעיני תוך שלוש עד חמש שנים ולחדש את מלאי חומרים כימיים קטלניים תוך פחות משנתיים. פקחי הנשק של האו"ם גורשו ב-1998 ושנתיים לאחר מכן עיראק שיגרה סידרה של טילים בליסטיים לטווח קרוב על מנת לבחון אותם במטרה לשכלל את המערכת החדשה כך, שעל-פיה ניתן יהיה לייצר גם טילים לטווח רחוק.³⁶

בדצמבר 1998 במסגרת מבצע 'שועל המדבר' חיל האוויר של בעלות הברית הפציץ קשות תשלובת המתקנים הצבאיים ומרכזי חקר הטילים, ששם עמדו בפני פיתוח הטיל המכונה "אל סאמוד". בפנטגון בזמנו האמינו, שפיתוח טילים חדשים של סדאם חוסיין הושבת עכשיו לפחות לשנתיים. בפועל השיגור הראשון של הטיל התרחש אחרי שישה חודשים.

בינואר 2001 עריק עיראקי אמר לעיתון *Sunday Telegraph* בלונדון, שעיראק רכשה שתי פצצות אטום פעילות ועובדת על יצירת פצצות נוספות. הטענה הזאת העמדה בספק, אבל מחקרים רבים דיווחו, שבכל מקרה סדאם חוסיין נמצא במרחק של כמה חודשים עד כמה שנים מיצירת הנשק הגרעיני ושהמכשול העיקרי היה רכישת החומר הבקיע הנחוץ.³⁷ לאף אחד אין ספק בשאיפתו של חוסיין לרכוש נשק להשמדה המונית. בינתיים למרות הסכמתה של עיראק למלא את החלטת 687 של האו"ם האוסרת על פעילותם של כל ארגוני טרור בשטחה, בגדד ממשיכה את המגעים איתם ומספקת מחסה למספר חוליות ואנשים פרטיים המעורבים בטרור. חוסיין גם הבטיח בפומבי לשלם 25 אלף דולר למשפחותיהם של המחבלים הפלסטיניים.

הערות:

¹ [Washington Post](#), (August 3, 1990).

² [Washington Post](#), (January 17, 1991).

³ UPI, (March 8, 1991).

⁴ [Near East Report](#), (February 4, 1991).

⁵ [Jerusalem Post](#), (January 17, 1992).

⁶ [Jewish Telegraphic Agency](#), (April 14, 1999).

⁷ [Jewish Telegraphic Agency](#), (June 21, 2001).

⁸ [Los Angeles Times](#), (January 28, 1991).

⁹ [New York Post](#), (February 4, 1991).

¹⁰ Reuters, (April 2, 1990).

¹¹ Reuters, (April 18, 1990).

- ¹²UPI, (April 22, 1990).
- ¹³Baghdad Domestic Service, (June 18, 1990).
- ¹⁴[Washington Post](#), (March 29, 1990).
- ¹⁵[Washington Times](#), (April 3, 1990).
- ¹⁶[Al-Ittihad](#), (January 26, 1990).
- ¹⁷Radio Monte Carlo, (February 17, 1990).
- ¹⁸[Al-Dustur](#), (February, 18, 1990).
- ¹⁹Reuters, (April 17, 1990).
- ²⁰[Washington Post](#), (August 14, 1991).
- ²¹[Washington Post](#), (August 8, 1991).
- ²²Reuters, (December 26, 1990).
- ²³Transcript of January 9, 1991, press conference.
- ²⁴[Mideast Mirror](#), (August 6, 1990).
- ²⁵[New York Times](#), (August 5, 1990).
- ²⁶[Al-Ahram](#), (August 12, 1990).
- ²⁷UPI, (August 10, 1990).
- ²⁸Reuters, (September 4, 1990).
- ²⁹Associated Press, (August 12, 1990).
- ³⁰[Jerusalem Post](#), (August 8, 1990).
- ³¹הארץ (17 באוגוסט 1990)
- ³²ידיעות אחרונות (אוגוסט 1990)
- ³³[Sawt al-Sha'b](#), (September 4, 1990).
- ³⁴Agence France-Presse, (February 26, 1991).
- ³⁵Baghdad Republic of Iraq Radio Network, (November 16, 1991).
- ³⁶[New York Times](#), (July 1, 2000).
- ³⁷[Jerusalem Post](#), (January 29, 2001).

13. האו"ם

מיתוס

"או"ם שייחק תפקיד מועיל לאורך זמן בענייני המזרח התיכון. תדמית ההגינות, הצדק והאיזון של הארגון הזה הופך אותו לפורום אידיאלי ליישוב הסכסוך הערבי-ישראלי."

עובדה

החל מאמצע שנות השבעים הבלוק הערבי-סובייטי יחד עם מדינות העולם השלישי הצטרפו ללובי פרו-פלסטיני באו"ם. הדבר היה נכון במיוחד בעצרת הכללית, שם המדינות האלה – כמעט כולן דיקטטוריות או אוטוקרטיות – לעיתים קרובות הצביעו יחד על החלטות תוקפות את מדינת ישראל ותומכות באש"ף. כך, למשל, ב-1974 העצרת הכללית הזמינה את יאסר ערפאת לנאום בפניה. ערפאת אכן נאם כשעל מפרק ירכו תלוי נרתיק הנשק האישי. בנאומו ערפאת דיבר על נשיאת רובה וענף של זית (הוא השאיר את הרובה שלו בחוץ לפני הכניסה לאולם). שנה לאחר מכן בעידודן וביזמתן של מדינות ערב והגוש הסובייטי העצרת אישרה החלטת 3379 המגנה את ציונות כשהיא רואה בה צורה של גזענות. שגריר ארה"ב, דניאל מויניהאן, קרא להחלטה "מעשה מתועב". שגריר ישראל, חיים הרצוג, אמר לעמיתיו הנציגים, שההחלטה הייתה "מבוססת על שנאה, שקר ויהירות." היטלר, הכריז הוא, היה מרגיש את עצמו בבית, אם הוא היה שומע את דיון האו"ם בנושא.¹

ב-16 בדצמבר 1991 העצרת הכללית הצביעה 111-25 (עם 13 נמנעים ו-17 משלחות נעדרות או לא מצביעות) על הסרת החלטת 3379. שום מדינה ערבית לא הצביעה בעד ההסרה. אש"ף גינה את ההצבעה ואת תפקיד ארה"ב במערכה.

כפי שציין הרצוג, הארגון אימץ לעצמו מבט של "אליס בארץ הפלאות" על מדינת ישראל. "בבנין האו"ם... [אליס] הייתה צריכה ללבוש מגן דוד כדי לשמוע את הקריאה המתנשאת "ערפו את ראשה" על כל צעד ושעל." הרצוג העיר, שאש"ף צוטט את החלטת האו"ם מ-1974 המגנה את מדינת ישראל כהצדקה להנחת מטען חבלה בירושלים.²

שיטת ההצבעה כבלוק אפשרה גם הקמת "הוועדה לזכויות מושרשות של העם הפלסטיני" התומכת באש"ף ב-1975. הגוף הזה הפך, למעשה, לחלק ממנגנון התעמולה של אש"ף המפיק בולים, מארגן פגישות, מכין סרטים וטיוטות החלטות בעד "הזכויות" של הפלסטינים.

ב-1976 הוועדה המליצה על "מימוש מלא של הזכויות המושרשות של העם הפלסטיני כולל חזרתם לחלקה הישראלי של פלשתיין." היא גם המליצה על הכרזת תאריך 29 בנובמבר – היום בו האו"ם הצביע על תכנית החלוקה ב-1947 – כ"יום בינלאומי של הסולידאריות עם העם הפלסטיני." מאז מציינים את היום הזה באו"ם בנאומים, סרטים ותצוגות אנטי-ישראליים. על אף ההתנגדות של ארה"ב נוסדה יחידה מיוחדת בנושא פלשתיין כחלק ממזכירות האו"ם.

מדינת ישראל מהווה מושא לוועדות חקירה, נציגים מיוחדים ומגישי דו"חות רבים יותר מאשר כל מדינה אחרת במערכת האו"ם. הנציג המיוחד של המנהל הכללי של אונסק"ו ביקר במדינת ישראל 51 פעם במשך 27 שנות כהונתו. "משלחת מיוחדת" נשלחה ע"י המנהל הכללי של ארגון העבודה העולמי (ILO) לישראל ולשטחים כל שנה במשך 17 שנים אחרונות.

הוועדה לזכויות האדם הפכה את אימוץ ההחלטות המוגזמות בנוגע למדינת ישראל לשגרה. מכל הגינויים של המוסד הזה 26 אחוז מתייחסים למדינת ישראל בלבד בעוד שמדינות נוכלות כמו סוריה או לוב לעולם לא נחשפו לביקורת מצדה.³

ארה"ב הגיבה בתקיפות לניסיונות לשוות לאו"ם אופי פוליטי. ב-1977 ארה"ב עזבה את ארגון העבודה העולמי למשך שנתיים בגלל עמדתו האנטי-ישראלית. ב-1984 ארה"ב עזבה את אונסק"ו בין היתר בגלל דעותיו הקדומות כנגד המדינה היהודית (בספטמבר 2002 ארה"ב הבטיחה עוד לחזור). בשנות 89-1982 מדינות ערב שאפו לשלול ממדינת ישראל מקום בעצרת הכללית או להתנות את השתתפותה בתנאים מיוחדים. רק מבצע שידול תקיף של ארה"ב מנע את ביצוע המזימה הזאת. ב-2001 ארה"ב הצטרפה לחרם, שהטילה מדינת ישראל על הוועידה הבינלאומית של האו"ם כנגד גזענות, כאשר התברר, שמדובר בלא יותר מאשר חגיגה בגנות מדינת ישראל.

העיקרון של שיחות ישירות בין הצדדים עליו מבוסס תהליך השלום הערבי-ישראלי, שהתחיל במזריד ב-1991, מופר בקביעות ע"י האו"ם. הסכמי אוסלו מתחייבים לרעיון שיחות דו-צדדיות לפתרון ההבדלים בין העמדות הישראליות והפלסטיניות. אולם העצרת המרכזית ממשיכה בשגרת אימוץ החלטות המנסות לכפות פתרון בנושאי מפתח כמו ירושלים, רמת הגולן והתנחלויות. למרבה האירוניה החלטות 242 ו-338 של מועצת הביטחון של האו"ם דוגלות בשיטת השיחות הדו-צדדיות, שהחלטות העצרת הכללית מנסות לערער. כך לעת עתה לאו"ם לא היה כל תפקיד מועיל בפתרון הסכסוך הערבי-ישראלי.

מיתוס

" האו"ם שלל מפלסטינים קול הצבעה."

עובדה

מלבד התמיכה, שהעולם הערבי והמוסלמי יחד עם רוב חברי האו"ם העניקו לפלסטינים, הפלסטינים נהנו מהסדר מיוחד באו"ם מאז 1975. באותה שנה העצרת הכללית העניקה מעמד של נציג קבוע לאש"ף, שפתח את לשכתו בלב מנהטן. ב-1988 המעמד של אש"ף עבר שדרוג נוסף, כאשר העצרת הכללית כינתה את אש"ף "פלשתיין". עשר שנים לאחר מכן העצרת הכללית הצביעה עבור הענקת מעמד מיוחד לפלסטינים בתור חבר נטול קול הצבעה לצד 185 חברי העצרת. ההצבעה בעד ההצעה הזאת הייתה מהממת: 124 בעד מול 4 נגד עם 10 נמנעים. המדינות שהצביעו נגד ההחלטה היו ישראל, ארה"ב, מיקרונזיה ואיי מרשל. הנציגים הפלסטיניים יכולים עכשיו להעלות נושא של תהליך השלום בעצרת המרכזית, להשתתף בהגשת טיוטות של החלטות בנושא השלום במזרח התיכון ויש להם זכות מענה. עדיין אין להם כוח הצבעה והם לא יכולים להציע מועמדים לוועדות האו"ם, כגון מועצת הביטחון. הערבים ציפו מראש לעוצמה רבה יותר כולל זכות ישיבה עם מדינות עצמאיות אחרות והגשת החלטות עצמאיות. הערבים הסכימו לפשרה אחרי שאירופים אמרו להם, שתמיכתם בהחלטה מותנית רק בהסרה מהפרק נושאים פוליטיים שנויים ביותר במחלוקת. ובכל זאת המעמד מעניק לפלסטינים זכויות נהליות מיוחדות, שאין אותן לקבוצות אחרות בעלות מעמד של משקיפי או"ם, כגון שוויץ או ותיקן.

מיתוס

"למדינת ישראל יש זכויות זהות לכל שאר חברי האו"ם."

עובדה

פריצת הדרך באי הכללה של מדינת ישראל בגופי האו"ם בת 50 שנה אירעה ב-30 במאי 2000, כאשר מדינת ישראל קיבלה הזמנה לתפקד כחברה זמנית של קבוצה אזורית של מערב אירופה ואחרות (WEOG). למרות שמדובר רק בצעד זמני, הצעד הזה הוא היסטורי מהבחינה הזאת, שהוא סופסוף עשוי לשים קץ להפליית האו"ם כנגד מדינת ישראל ולפתוח בפניה דלת להשתתפות במועצת הביטחון. מדינת ישראל הייתה החברה היחידה שלא נכללה באף קבוצה אזורית. מבחינה גיאוגרפית היא שייכת לקבוצה האסיאתית, אבל מדינות ערב מנעו את חברותה בקבוצה. ללא חברות בקבוצה אזורית מדינת ישראל לא יכולה לשבת במועצת הביטחון או בגופי מפתח אחרים של האו"ם. WEOG היא הקבוצה האזורית היחידה, שאין לה צביון גיאוגרפי מובהק, אלא יותר גיאופוליטי. כלומר, זוהי קבוצת מדינות בעלות מכנה משותף של הדמוקרטיה המערבית. WEOG מורכבת מ-27 חברים: כל מדינות מערב אירופה ו"אחרות" – אוסטרליה, קנדה, ניו זילנד וארה"ב. חברותה של מדינת ישראל ב-WEOG מוגבלת מאוד. כל ארבע שנים מדינת ישראל תצטרך להגיש בקשה לחברות מחדש, כי מעמדה הוא רק זמני. למדינת ישראל אין זכות להציע מועמדים למשרות פנויות בכל גוף האו"ם במשך שנתיים, והיא לא יכולה להתחרות עם מדינות אחרות על מקומה בגופי האו"ם הראשיים כמו המועצה הכלכלית או החברתית לתקופה ארוכה יותר. כמו כן במשך שנתיים ראשונות מנציגים ישראלים נמנעה הזכות להגיש מועמדות למועצת האו"ם.

מלבד הגבלות אלה השתתפותה של מדינת ישראל ב-WEORG מוגבלת רק לפעילויות בסניף ניו-יורק של האו"ם. ישראל לא משתתפת בדיונים והתייעצויות של WEORG בסניפים של ג'נבה, ניירובי, רומא ווינה. כך אין למדינת ישראל אפשרות להשתתף בשיחות האו"ם בנושא זכויות האדם, גזענות ומספר נושאים אחרים המטופלים בסניפים האלה. מדינת ישראל מקווה, שבעתיד היא בכל זאת תזכה להיות חברה בקבוצה האסיאתית.

מיתוס

"האו"ם ומוסדות בת שלה מבקרות את המדיניות הישראלית, אך לעולם לא תוקפים יהודים או משתמשים ברטוריקה אנטישמית."

עובדה

האו"ם גינה, למעשה, כל צורה של גזענות העולה על הדעת. הן ייסדו תכניות למאבק בגזענות ובהיבטיו השונים – כולל שנאת זרים (קסנופוביה) – אבל סירבו בתוקף לעשות דבר זהה כנגד האנטישמיות. רק ב-24 בנובמבר 1998, יותר מחמישים שנה אחרי הקמת האו"ם, המילה "אנטישמיות" הוזכרה לראשונה בהחלטת האו"ם, שם היא מופיעה לקראת סוף החלטת העצרת הכללית של האו"ם מס' A/53/623, "חיסול הגזענות והפליה גזענית".⁴

מאז תחילת שנות השבעים סנטימנטים אנטישמיים ואנטי-ציוניים חדרו לאו"ם עצמו. הדוגמאות הבאות מתארות את עגמת המצב:

- "האם זה לא יהודים מנצלים את העם האמריקאי ומנסים לבזותו?" – נציג לוב באו"ם, עלי טרייקי.⁵
- "תלמוד אומר, שאם יהודי לא שותה כל שנה דם של גוי, הוא נידון לגיהנום לנצח." – נציג ערב הסעודית מרוף אלדוואליבי בפני ועדת זכויות האדם של האו"ם בנושא סובלנות דתית בשנת 1984.⁶ הערה דומה נשמעה מפי השגריר הסורי באסיפת 1991. הוא עמד על כך, שיהודים הרגו ילדים נוצריים לשם שימוש בדמם לאפיית מצות.⁷

- ב-11 במרץ 1997 הנציג הפלסטיני בוועדת זכויות אדם של האו"ם טען, שהמשלה הישראלית הזריקה את נגיף האיידס ל-300 ילדים פלסטיניים. חרף כל מאמציהן של מדינת ישראל, ארה"ב ומדינות אחרות עלילת דם זאת נשארת בדו"ח האו"ם.⁸

מיתוס

"ביטול ההחלטה המשמיצה את ציונות בשנת 1991 מוכיחה שהאו"ם כבר עזב את דעותיו בקדומות כנגד מדינת ישראל."

עובדה

ההצבעה לא מהווה סימן לביטול דעות קדומות של האו"ם כנגד מדינת ישראל. באותו חודש העצרת הכללית אישרה ארבע החלטות חד-צדדיות בנושא המזרח התיכון. ב-9 בדצמבר 1991 150 חברי או"ם כנגד 2 גינו את הטיפול הישראלי באינתיפאדה. ב-11 באותו חודש העצרת הכללית הצביעה ברוב של 104 כנגד 2 בעד ההחלטה המזמינה את ועידת השלום בחסות האו"ם, שתכלול את אש"ף, והצביעה ברוב של 142 כנגד 2 על גינוי היחס הישראלי כלפי פלסטינים בשטחים. ב-16 בדצמבר – בו ביום הביטול של השמעת הציונות – האו"ם הצביע ברוב של 152 כנגד 1, כאשר ארה"ב נמנעה, על כך, שמדינת ישראל צריכה לבטל את החלטת הכנסת על ירושלים כבירת מדינת ישראל, על הדרישה לסגת מ"שטחים כבושים" כולל ירושלים ולהוקיע את המנהל הישראלי ברמת הגולן. החלטה אחרת הביעה תמיכה בהגדרה עצמית של הפלסטינים ובזכות השיבה של פליטים פלסטיניים.

13 מתוך 19 מדינות ערב – כולל אלה המעורבות במשא ומתן עם ישראל – סוריה, לבנון וירדן – הצביעו על השארת ההחלטה. כן עשתה גם ערב הסעודית. שש מדינות אחרות, כולל מצרים, אשר השתתפה בלובי כנגד הביטול, נעדרו. כל זה לא יכול שלא להשאיר רושם מר על ההצבעה.

הערבים "שוב הצביעו בעד פקפוק במהימנותו של עצם זכות הקיום של המדינה היהודית", ציין עיתון *New York Times*. "עובדה, שאפילו עכשיו רוב מדינות ערב דוגלות בדוקטרינה רשעית ומשפילה מקלקלת את שמחת הניצחון, אמנם מאוחר, אך בכל זאת – ניצחון, של ההיגיון והמצפון."⁹

מיתוס

"אפילו אם לעצרת הכללית יש דעות קדומות, מועצת הביטחון תמיד הייתה מאוזנת ביחסה לסוגיית המזרח התיכון."

עובדה

ניתוח מעמיק של פעולות מועצת הביטחון במזרח התיכון מראה, שאין היא טובה בהרבה מעצרת הביטחון ביחס למדינת ישראל. הצעת מועמדים למועצת הביטחון נעשית במסגרת הבלוקים האזוריים. במזרח התיכון פירוש הדבר, שהליגה הערבית ובעלות בריתה בדרך כלל כלולות בה. מדינת ישראל, שהצטרפה לאו"ם ב-1949 לעולם לא נבחרה למועצת הביטחון בעוד שלפחות 16 חברי הליגה הערבית נבחרו לשם. סוריה, המדינה הכלולה ברשימת ארה"ב של מדינות שנותנות מחסה לטרוריסטים, התחילה את קדנציה בת שנתיים כחברה במועצת הביטחון ב-2002 ושימשה כנשיא הגוף ביוני 2002. לא חסרים דיונים על ישראל, ומועצת הביטחון לא פעם גינתה את המדינה היהודית, אך אף פעם לא התקבלה אצלה החלטה ביקורתית כלפי אש"ף או התקפות ערבים על מדינת ישראל. ישיבות חירום של העצרת המרכזית נדירות הן מאוד. אף אחד לא כינס ישיבה כזאת בנושא הכיבוש הסיני של טיבט, הכיבוש האינווני של מזרח טימור, הכיבוש הסורי של לבנון, הטבח ברואנדה, ההיעלמויות בזאיר או הזוועות בבוסניה. במשך כעשרים שנה הישיבות האלה מתכנסות בראש ובראשונה על מנת לגנות את מדינת ישראל.

מיתוס

"ארה"ב תמיד תמכה במדינת ישראל באו"ם וניתן לסמוך על הטלת הוטו על-ידה על כל החלטה קריטית."

עובדה

רבים מאמינים, שתמיד ניתן לסמוך על תמיכתה של ארה"ב במדינת ישראל ע"י מימוש זכות הוטו שלו במועצת הביטחון של האו"ם. אמנם העבר הוכיח, שארה"ב לעיתים קרובות הביעה התנגדות למדינת ישראל במועצה. למשל, ב-1990 ושינגטון הצביעה בעד החלטת מועצת הביטחון המגנה את ההתנהגות הישראלית בזמן פרעות הר הבית מוקדם יותר באותו חודש. בעוד שהחלטה בחרה לגנות את "ההתנהגות האלימה של כוחות הביטחון הישראליים", היא התעלמה מהאלימות הערבית, שקדמה לכך, ונמנעה מלהזכירה. בדצמבר 1990 ארה"ב הביעה את הסכמה לגינוי מדינת ישראל על גירוש ארבעה ראשי חמאס, ארגון טרור מוסלמי. הגירוש בא בעקבות פשעים רבים, שביצע חמאס, בערבים וביהודים, שהאחרון מהם היה רצח שלושה אזרחים ישראלים בבית חרושת ביפו ימים ספורים לפני זה. ההחלטה לא אומרת מילה על חמאס ופשעיה. היא מתארת את ירושלים כשטח "כבוש", מכריזה על הצורך ב"הגנה" על הפלסטינים מפני מדינת ישראל וקוראת לצדדים החתומים על אמנת ג'נבה לדרוש היענות ממדינת ישראל. הייתה זאת הפעם הראשונה בהיסטוריה, שמועצת הביטחון פנה לאמנה כנגד מדינה חברה בה. בינואר 1992 ארה"ב תמכה בהחלטה חד-צדדית המגנה את מדינת ישראל על גירוש 12 פלסטינים, חברים בארגוני טרור, שהיו אחראים למעשי אלימות כנגד ערבים ויהודים. ההחלטה, שתיארה את ירושלים כשטח "כבוש", לא הזכירה את המאורעות, שהביאו לגירוש – רצח ארבעה אזרחים יהודיים ע"י קיצוניים פלסטיניים מאז אוקטובר. ב-1996 ארה"ב תמכה בגינוי מדינת ישראל היזום ע"י ערב הסעודית על פתיחת מנהרה "בקרבת" מסגד אל-אקצה. בפועל, מנהרות הכותל הממחישות למבקרים את אורכו של הכותל המערבי באזור הר הבית בכלל לא

נמצאת ליד המסגד. האו"ם האשים את מדינת ישראל על תגובתה להתקפות אלימות של פלסטיניים, שהתנגדו לפתיחת המנהרות.

ארה"ב לא הטילה שום וטו לפני 1972, כאשר סוריה ולבנון הגישו תלונה על מדינת ישראל. בשנות 1967-1972 ארה"ב תמכה או נמנעה מלהצביע ב-24 החלטות ביקורתיות על ישראל. בשנות 1973-2000 מועצת הביטחון אימצה כ-100 החלטות בנושא המזרח התיכון, שרובם שוב ביקורתיות מאוד כלפי מדינת ישראל. ארה"ב הטילה וטו על סך 35 החלטות וכך תמכה בעמדתה הביקורתית של המועצה ע"י הצבעה בעד או הימנעות, כמעט בשני שלישי מהמקרים.¹⁰

ביולי 2002 ארה"ב שינתה את מדיניותה והודיעה, שהיא תטיל וטו על כל החלטת מועצת הביטחון בנושא המזרח התיכון, שלא תגנה את הטרור הפלסטינים ולא תזכיר את אחריותם של ארגוני טרור כמו חמאס, הג'יהאד האסלאמי וגדודי חללי אל-אקצה על ההתקפות. ארה"ב טענה גם, שעל החלטות להתחשב בכך, שכל נסיגה ישראלית תהיה תלויה במצב הביטחוני, ושעל שני הצדדים להמשיך במשא ומתן להסדר קבע.¹¹ הערבים עדיין יכולים לעקוף את ארה"ב ע"י העלת נושאים בעצרת הכללית בה החלטות לא מחייבות עוברות בהצבעת הרוב ובה מובטחת להם תמיכה כמעט בכל נושא אנטי-ישראלי.

"לאו"ם יש תדמית של ארגון בינלאומי המבוסס על עקרונות אוניברסאליים של צדק ושוויון. בפועל, כאשר מתעורר הצורך לעמוד בפני המכשולים, מתברר, שלא מדובר, אלא בזרוע המבצע של דיקטטורות העולם השלישי."

- **שגריר האו"ם לשעבר, ג'ין קירקפטריק**

מיתוס

"בעלות הברית הערביות של אמריקה בדרך-כלל נרתמות לתמיכה בעמדותיה של ארה"ב באו"ם."

עובדה

ב-2001 ערב הסעודית וכווית הצביעו כל אחת יחד עם ארה"ב רק בשתי החלטות, שנחשבו לחשובות. מדינות ערב אחרות, כולל ירדן ומצרים, לא הצביעו יחד עם ארה"ב אף לא בנושא אחד. שנה לפני זה מדינות ערב הצביעו כנגד ארה"ב ביותר מ-70 אחוז של הצבעות חשובות. לעומת זאת מדינת ישראל תמיד נשארה בעלת הברית הנאמנה ביותר של ארה"ב. ב-2001 ישראל הצביעה יחד עם ארה"ב במאה אחוז של מקרים - רמת תמיכה העולה על זאת של בעלות הברית העיקריות של ארה"ב כמו בריטניה, צרפת וקנדה.¹³

מיתוס

"אי מימושן של החלטות האו"ם ע"י מדינת ישראל מהוות הפרת חוק בינלאומי."

עובדה

החלטות האו"ם הן מסמכים המופקים ע"י גופים פוליטיים, ויש צורך לראותם לאור ההרכב של הגופים הללו. הן משקפות יותר את נקודות מבט פוליטיות של אלה, שתומכים בהם, מאשר מגלמות כללים או עקרונות חוקיים ספציפיים. עוצמה מוסרית ופוליטית יכולה להיות רק להחלטות, שמביעות נקודת מבט מוסכמת של הקהילה הבינלאומית או נקודת מבט של אומות מובילות, בעלת עוצמה ומכובדות. האמנה של האו"ם (סעיפים 10 ו-14) במפורש מעניקה לעצרת הכללית את הכוח להציע "המלצות" לא מחייבות. החלטות העצרת נחשבות למחייבות רק בתחום התקציב ונושאים פרוצדוראליים פנימיים. החוקיות של החלטות מועצת הביטחון היא יותר דו-משמעית. לא ברור, אם כל החלטות מועצת הביטחון הן מחייבות, או רק אלה, שאומצו תחת פרק 7 של האמנה.¹⁴ לפי סעיף 25 של האמנה מדינות חברות באו"ם מחייבות לבצע "החלטות מועצת הביטחון בהתאם לאמנה הנוכחית." אבל לא ברור לאילו סוגי החלטות הסעיף מתכוון. אך גם מבלי להתחשב בכך, קשה יהיה להצביע על הפרת כל החלטת מועצת הביטחון ע"י מדינת ישראל, כפי שהן מנוסחות, והמועצה לעולם לא הפעילה סנקציות כנגד מדינת ישראל בגין אי היענות לדרישותיה.

- ¹Chaim Herzog, [*Who Stands Accused?*](#), (NY: Random House, 1978), pp. 4-5.
- ²Herzog, p. 130.
- ³[Israel's Mission to the UN.](#)
- ⁴"Israel and the UN — An Uneasy Relationship," [Israel's Mission to the UN.](#)
- ⁵ נאום בפני האו"ם, 8 בדצמבר 1983, מצוטט ב –
Harris Schoenberg, [Mandate For Terror: The United Nations and the PLO](#), (NY: Shapolsky, 1989), p. 296
- ⁶ נאום בפני סמינר האו"ם בסובלנות וחופש הדת, נמסר ב-5 בדצמבר 1984, צוטט בחדשות הליגה נגד השמצות (7 בפברואר 1985)
- ⁷Morris Abram, "Israel Under Attack: Anti-Semitism in the United Nations," *The Earth Times*, (December 16-31, 1997).
- ⁸Ibid.
- ⁹[New York Times](#), (December 17, 1991).
- ¹⁰ משרד החוץ האמריקני
- ¹¹Washington Post (July 26, 2002)
- ¹²[Jerusalem Post](#), (September 5, 2001)
- ¹³"*Voting Practices at the United Nations - 2002*," [U.S. State Department](#).
- ¹⁴Bruno Simma, ed., *The Charter of the United Nations: A Commentary*, (NY: Oxford University Press, 1994), pp. 237-241; 407-418.

14. הפליטים

מיתוס

"מדינת ישראל גירשה מיליון פלסטינים בשנות 1947-49."

עובדה

הפלסטינים עזבו את בתיהם בשנות 1947-49 מסיבות שונות. אלפי ערבים עשירים עזבו מתוך ציפייה למלחמה, אלפים נוספים נענו לקריאותיהם של מנהיגים ערביים לפנות את הדרך לצבאות מתקדמות, קומץ ערבים אכן גורש, אבל הרוב פשוט ברח כדי לא להיתקל בחילופי אש הקרב. ערבים רבים טוענים, ש-800000 עד מיליון פלסטינים הפכו לפליטים בשנות 1947-49. מפקד אוכלוסין אחרון של הבריטים התקיים ב-1945. לפיו מספר תושבים ערביים קבועים בכל פלשתיין היה כ-1.2 מיליון. לפי מפקד אוכלוסין של מדינת ישראל משנת 1949 במדינה התגוררו 160000 ערבים. ב-1947 באותו אזור התגוררו סך 809100 ערבים.¹ פירוש הדבר, שניתן לדבר על לא יותר מ-650000 ערבים פלסטינים, שיתכן ונהיו פליטים. לפי דו"ח מתווך האו"ם בארץ ישראל מדובר במספר נמוך עוד יותר – 472000, שמתוכם רק 360000 פליטים ערביים פנו בבקשת סיוע.² הרבה מדברים על מצוקתם של הפליטים הפלסטינים, אבל כמעט ולא שומעים על מצבם של היהודים, שנאלצו לברוח ממדינות ערב. זמן רב מצבם לא היה בטוח. במשך דיוני האו"ם ב-1947 המנהיגים הערביים איימו עליהם. למשל, נציג מצרים אמר לעצרת המרכזית: "תכנית החלוקה תסכן חיי מיליון יהודים במדינות מוסלמיות."³ מספר היהודים, שברחו ממדינות ערב בשנים הראשונות אחרי הכרזת עצמאותה של מדינת ישראל, היה כמעט כפול ממספר הערבים, שעזבו את ארץ ישראל. ליהודים רבים לא ניתנה רשות לקחת דבר מלבד הבגדים שעל גופם. לפליטים האלה לא היה חשק רב לחזור למולדת. לא שמענו הרבה אודותם, כי הם לא נשארו פליטים לזמן רב. מתוך 820000 פליטים יהודיים בשנות 1948-72 מדינת ישראל יישבה 586000 – דבר שהסתכם בהוצאות כבירות. אין צורך להזכיר, שמדינות ערב, שהחרימו את רכושם, לא הציעו להם שום פיצויים.⁴ כתוצאה מכך מדינת ישראל לא פעם טענה, שכל הסכם פיצויים לפליטים הפלסטינים חייב לכלול גם פיצויים לפליטים יהודיים מצד הערבים. עד היום מדינות ערב סירבו לשלם כל פיצוי למאות אלפים של יהודים, שנאלצו לנטוש את רכושם לפני בריחתם ממדינות אלה. הניגוד בין קליטת פליטים יהודיים ופלסטיניים בולט עוד יותר על רקע ההבדלים התרבותיים והמרחקים הגיאוגרפיים בשני המקרים. רוב הפליטים היהודיים עברו מאות – וכמה מהם אף אלפי – קילומטרים למדינה זעירה, שתושביה מדברים שפה שונה. רוב הפליטים הערביים אף פעם לא עזבו בכלל את פלשתיין. הם עברו קילומטרים בודדים בצד אחד של קו שביתת הנשק למשנהו. בין כה וכה הם נשארו בתוך האומה הערבית הענקית, שהם השתייכו אליה מבחינה בלשנית, תרבותית ואתנית.

מיתוס

"היהודים הבהירו מראש, שלא הייתה להם כל כוונה לחיות בשלום עם שכניהם הערבים."

עובדה

בהזדמנויות רבות מנהיגים יהודיים הפצירו בערבים להישאר בארץ ישראל ולהפוך לאזרחי מדינת ישראל. הועד הלאומי של הישוב היהודי בארץ ישראל פרסם את הבקשה הבאה ב-2 באוקטובר 1947:

"נעשה את כל מה שבידינו כדי לשמור על שלום ולייסד שיתוף פעולה מועיל לשנינו [יהודים וערבים]. עכשיו, כאן ועכשיו, מירושלים, צריך לצאת קול לאומות הערביות להתאחד עם היהודים ועם מדינת יהודים מיעודת ולעבוד כתף אל כתף למען הטוב המשותף, למען השלום והקדמה של שוויון ריבוני."⁵

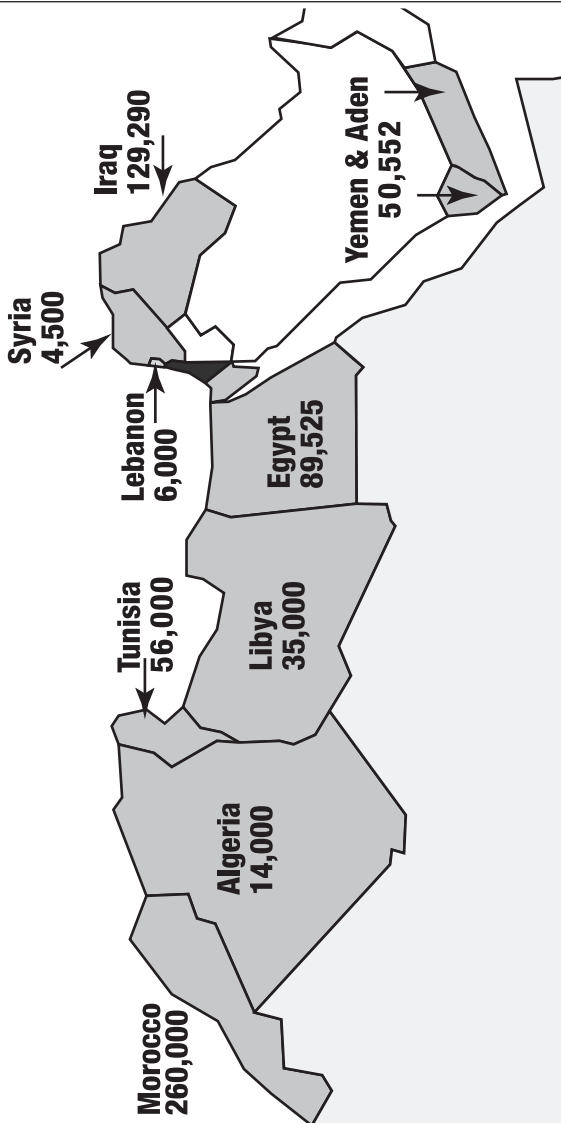
Map 20

Jewish Refugees from Arab States
1948-1972

Israel between
1948 and 1967

Arab states showing
number of Jews who sought
refuge in Israel between
1948 and 1972

Map 20

מפה 20

Jewish Refugees from Arab States 1948-1972

הפליטים היהודיים ממדינות ערב, 1948-1972

1. Arab states showing number of Jews who sought refuge in Israel between 1948 and 1972 (1948-1972 בשנות ישראל משם למדינת ישראל בשנות 1948-1972)
2. Israel between 1948 and 1967 1948-1967 בשנות ישראל
3. Morocco מרוקו
4. Algeria אלג'יר
5. Tunisia תוניס
6. Libya לוב
7. Egypt מצרים
8. Lebanon לבנון
9. Syria סוריה
10. Iraq עיראק
11. Yemen&Aden תימן ועדן

ב-30 בנובמבר, יום אחרי ההצבעה על תכנית החלוקה באו"ם הסוכנות היהודית הודיעה: "הנושא העיקרי העומד מאחורי החגיגות הספונטאניות, שאנו עדים להם היום, היא שאיפתה של קהילתנו לרדוף שלום ונחישותה להגיע לשיתוף פעולה פורה עם הערבים..."⁶ גם מגילת עצמאות, שפרסמה מדינת ישראל ב-14 במאי 1948 הזמינה את הפלסטינים להישאר בבתיהם ולהפוך לאזרחים בעלי זכויות שוות במדינה החדשה.

"אנו קוראים - גם בתוך התקפת-הדמים הנערכת עלינו זה חדשים - לבני העם הערבי תושבי מדינת ישראל לשמור על שלום וליטול חלקם בבנין המדינה על יסוד אזרחות מלאה ושווה ועל יסוד נציגות מתאימה בכל מוסדותיה, הזמניים והקבועים. אנו מושיטים יד שלום ושכנות טובה לכל המדינות השכנות ועמיהן, וקוראים להם לשיתוף פעולה ועזרה הדדית עם העם העברי העצמאי בארצו. מדינת ישראל מוכנה לתרום חלקה במאמץ משותף לקידמת המזרח התיכון כולו."

מיתוס

"היהודים יצרו את בעיית הפליטים ע"י גירוש הפלסטינים"

עובדה

אם הערבים היו מקבלים את תכנית החלוקה של האו"ם ב-1947, אף פלסטיני לא היה הופך לפליט. מדינה ערבית עצמאית הייתה קיימת לצד מדינת ישראל. האחריות על בעיית הפליטים מוטלת על הערבים. היציאה ההמונית של הערבים החלה מיד עם הודעת האו"ם על החלטת תכנית החלוקה. הראשונים עזבו בערך 30000 ערבים עשירים מתוך ציפייה למלחמה העתידה לפרוץ, אשר ברחו למדינות ערב שכנות לחכות שם לסיומה. ערבים עשירים פחות מערים מעורבות בארץ ישראל עברו לערים עם אוכלוסיה ערבית בלבד כדי לשהות שם עם קרוביהם וחבריהם. לקראת סוף ינואר 1948 הבריחה הייתה כה המונית, שהוועד הערבי העליון של פלשתיין ביקש ממדינות ערב שכנות לסרב להעניק אשרות כניסה לפליטים אלה ולחסום את גבולותיהן בפניהם.⁸

ב-30 בינואר 1948 עיתון "אש-שעב" היוצא לאור ביפו דיווח: "הנציגים הראשונים של הגיס החמישי שלנו כוללים את אלה, שעזבו את בתי מגוריהם ובתי העסק שלהם והלכו לגור במקומות אחרים... בראות האותות הראשונים של צרה הם בורחים כדי להימנע מהשתתפות בנשיאה בעול המאבק."⁹ עיתון אחר של יפו "אס-סריח" (30 במרץ 1948) מתח ביקורת על תושבי הכפרים הערביים ליד תל-אביב על "הבאת קלון על כולנו ע"י נטישת הכפרים"¹⁰.

בינתיים מנהיג הוועד הערבי הלאומי בחיפה, חאג' נימר אל-כתיב, אמר, שחיילים ערביים ביפו מתעללים בתושבים. "הם שדדו אנשים ברחוב ושדדו את הבתים. לא היה ערך רב לחיים וכבוד הנשים חולל. פני הדברים האלה גרמו לתושבים [ערביים] רבים לעזוב את העיר תחת הגנתם של טנקים בריטיים."¹¹ ג'ון בוט גלוב, מפקד הלגיון הערבי הירדני, אמר: "הרבה כפרים ננטשו עוד לפני שמהלך המלחמה איים עליהם."¹²

הדיווחים בתקשורת דאז על קרבות גדולים במהלכם ברח מספר רב של ערבים באופן בולט לעין לא מדברים על כל גירוש בכוח ע"י כוחות יהודיים. הערבים בדרך-כלל מתוארים כ"בורחים" או "מפנים" את בתיהם. בעוד שהציוניים מואשמים ב"גירוש ונישול" התושבים הערביים של ערים כמו טבריה וחיפה, האמת שונה היא לגמרי. שתי הערים היו אמורות להימצא בתוך גבולותיה של המדינה היהודית לפי תכנית החלוקה של האו"ם וגם יהודים, וגם ערבים נלחמו עליהן.

כוחות יהודיים השתלטו על טבריה ב-19 באפריל 1948 וכל האוכלוסייה הערבית המונה 6000 תושבים חזרה לפנות את המקום תחת השגחה צבאית בריטית. לאחר מכן מועצת הקהילה היהודית פרסמה הודעה: "איננו מנשלים אותם, הם בעצמם בחרו את הדרך הזאת... אנחנו פונים לכל אזרח לא לגעת ברכושם."¹³

בתחילת אפריל כ-25000 ערבים עזבו את אזור חיפה בעקבות התקפת הכוחות הלא-סדירים של פאוזי אל-קאווקג'י ושמועות על כך, שחיל האוויר הערבי יפוצץ בזמן קרוב אזורים יהודיים מסביב להר כרמל.¹⁴ ב-23

באפריל ההגנה כבשה את חיפה. דו"ח המשטרה הבריטית מחיפה מתאריך 26 באפריל הסביר, ש"היהודים עושים כל מאמץ לשכנע את האוכלוסייה הערבית להישאר ולהמשיך בחייהם הרגילים, לפתוח את חנויותיהם ובתי העסק שלהם ומבטיחים, שלא נשקפת כל סכנה לחייהם או לאינטרסים שלהם."¹⁵ אכן דוד בן-גוריון שלח את גולדה מאיר לחיפה לנסות להפציר בערבים להישאר, אך היא לא הצליחה לשכנעם בשל הפחד שלהם להראות כבוגדים בעיני האומה הערבית.¹⁶ לקראת סוף הקרב יותר מ-50000 פלסטינים עזבו את המקום. בטבריה ובחיפה ההגנה הוציאה צווי מניעה לגעת ברכוש הערבים והזהירה, שעונש חמור צפוי לכל המפר את הצו. למרות כל המאמצים האלה בחיפה נשארו לא יותר מחמש-שש אלף ערבים והשאר פינו את העיר, חלקם הגדול על רכבים צבאיים של בריטניה.

עשרות אלפי גברים, נשים וילדים ברחו לפאתי העיר מזרחה במכוניות, משאיות, עגלות וברגל בניסיון נואש להגיע לשטח ערבי לפני שהיהודים יכבשו את גשר רושמייה לשומרון וצפון פלשתין והם ימצאו את עצמם מבודדים. אלפים הסתערו על כל כלי שיט אפשרי, כולל סירות משוטים, לאורך שטח החוף כדי לברוח לעכו דרך הים."

ניו-יורק-טיימס (23 באפריל 1948)

נציג סוריה באו"ם פאריס אל-כורי קטע את הדיון באו"ם בנושא ארץ ישראל כדי לתאר את כיבוש חיפה כ"טבח" ואמר, שהמעשה הזה היה "הוכחה נוספת ל"תכנית הציונית" להשמיד את הערבים בתוך המדינה היהודית, אם תכנית החלוקה תצא לפועל."¹⁷ אמנם למחרת נציג בריטניה באו"ם, סר אלכסנדר קדוגאן אמר לנציגים, שההתקפות העקביות של הערבים על היהודים כמה ימים לפני כן היו גורם מגרה לקרבות בחיפה ושהדיווחים על הטבח וההגליה היו מוטעים.¹⁸ באותו יום (23 באפריל 1948) ג'אמאל חוסייני, נשיא הוועד העליון של ארץ ישראל אמר למועצת הביטחון של האו"ם שבמקום לקבל את הצעת ההפוגה של ההגנה, הערבים "העדיפו לעזוב את בתיהם, את רכושם וכל מה שהיה בידיהם בעולם ולברוח מהעיר."¹⁹ קונסול-גנרל של ארה"ב בחיפה, אוברי ליפינקוט כתב ב-22 באפריל 1948, למשל, ש"מנהיגים ערביים מקומיים הנשלטים ע"י מופתי" דרבנו את "כל הערבים לעזוב את העיר, ורבים אכן עשו זאת."²⁰ הצבא הוציא צו ב-6 ביולי 1948, שהבהיר שאין בכוונתו להרוס או לשרוף ערים וכפרים ושתושבים ערביים לא יגורשו מבתיהם.²¹

במקרה של כפרים בודדים ההגנה אכן השתמשה בלוחמה פסיכולוגית על מנת לעודד את הערבים לעזוב. יגאל אלון, מפקד הפלמ"ח אמר, שיהודים מטעמו דיברו עם ערבים בכפרים שכנים ואמרו להם, שכוח יהודי גדול נמצא בגליל ובכוונתו לשרוף את כל הכפרים הערביים באזור עמק החולה. לערבים הומלץ לעזוב, כאשר עוד היה להם זמן ולפי עדותו של אלון, זה בדיוק מה שהם עשו.²² המקרה הקיצוני ביותר התרחש באזור רמלה-לוד, שם הכוחות הישראליים הכריחו חלק מהאוכלוסייה הערבית לעבור למרחק של כמה קילומטרים הנמצא בשליטתו של הלגיון הערבי במטרה להגן על אגפיה ולשחרר את הלחץ על ירושלים הנמצאת במצור. "שתי הערים שימשו כבסיסים ליחידות ערביות בלתי סדירות, שלעיתים קרובות תקפו שיירות יהודיות וישובים הנמצאים באזור, וכך הם חסמו בהצלחה את הדרך הראשית לירושלים מפני תנועת כלי רכב יהודיים."²³ כפי שברור מהתיאורים של מה שקרה בערים בהם שיעור האוכלוסייה הערבית היה גבוה ביותר, המקרים האלה היו רק יוצאי דופן מההווים חלק קטן של פליטים פלסטינים.

מיתוס

"לפלישה הערבית כמעט ולא הייתה השפעה על ערבים פלסטינים."

עובדה

ברגע שצבאות ערב פלשו במאי 1948, רוב הערבים, שנשארו בארץ ישראל, ברחו למדינות שכנות. למרבה ההפתעה במקום לפעול כ"גיס החמישי" בעל ערך אסטרטגי גבוה, שהיה יכול להילחם ביהודים בתוך המדינה

שלהם, הפלסטינים בחרו להימלט וליהנות מביטחון במדינות ערב אחרות, בטוחים, שהם עוד יחזרו למולדת. מנהיג הלאומנים הפלסטינים בזמנו, מוסא אל-אמי גילה את השקפתם של הערבים הבורחים:

ערבי ארץ ישראל עזבו את בתיהם, התפזרו ואיבדו הכול. אבל תקווה איתנה אחת נשארה בליבם: צבאות ערב היו על סף כניסתם לפלשתינ והם עומדים להציל את המדינה ולהחזיר את הדברים למצבם הנורמלי. הם יענישו את התוקף ויזרקו את הציונות המדכאת עם כל חלומותיה וסכנותיה לים. ב-14 במאי 1948 המוני ערבים עמדו בדרכים המובילות לגבולות ארץ ישראל וקידמו בצהלה את הצבאות המגיעות. עברו ימים ושבעות, שהיו אמורים להספיק למימוש המשימה הקדושה, אבל צבאות ערב לא הצילו את המדינה. הם לא עשו דבר מלבד לתת לעכו, צרופה, לוד, רמלה, נצרת, רוב הדרום ושאר הצפון לחמוק מידיהם. אז אבדו התקוות.²⁴

כאשר הקרבות התפשטו לאזורים, שעד כה הצטיינו ברוגע ובשקט, הערבים התחילו לצפות באפשרות של תבוסה. ברגע שהאפשרות הפכה למציאות, מימדי הבריחה של הערבים גדלו – יותר מ-300000 עזבו אחר 15 במאי – בעוד שרק כ-160000 ערבים נשארו במדינת ישראל.²⁵ למרות שרוב הערבים עזבו עד נובמבר 1948, עדיין היו כאלה, שבחרו לעזוב אפילו אחרי שהסתיימו על הקרבות. מקרה מיוחד היה פינאי 3000 ערבים מפאלוג'ה, כפר הנמצא בין תל-אביב לבאר-שבע:

"המשקיפים מרגישים, שהעצה הנכונה לאוכלוסייה הערבית אחרי שביתת הנשק בין ישראל למצרים היא שעדיף להישאר. לטענתם, הממשלה הישראלית הבטיחה ביטחון הפרט והרכוש. אבל לא מצרים, לא עבר הירדן ואפילו לא ועדת הפיוס בנושא ארץ-ישראל של האו"ם לא עשו שום מאמץ לתת עצה זו או אחרת לערבי פאלוג'ה."²⁶

מיתוס

"מנהיגים ערביים אף פעם לא עודדו את הפלסטינים לברוח."

עובדה

שפע עדויות קיימות מצביע על כך, שהפלסטינים קיבלו עידוד מלמעלה לעזוב את בתיהם כדי לפנות את הדרך לצבאות ערב העומדות לפלוש.

עיתון *Economist* המבקר בקביעות את הציונים דיווח ב-2 באוקטובר 1948: "מתוך 62 אלף ערבים, שגרו לפני זה בחיפה, נשארו לא יותר מחמש-שש אלף. גורמים שונים השפיעו על החלטתם לחפש מקלט ע"י בריחתם. כמעט ואין ספק שהגורם העיקרי היה שידור ההודעות של הרשות המבצעת הערבית העליונה, המאיצות את הערבים לעזוב... אותן ההודעות הבהירו ברמזים ברורים, שהערבים, אשר יישארו בחיפה ויקבלו על עצמם את ההגנה היהודית, יחשבו לבוגדים."

סקירת הקרב על חיפה (3 במאי 1948) בעיתון "טיים" הייתה דומה: "פינאי המוני המונע חלקית ע"י פחד, חלקית ע"י ציונים של מנהיגים ערביים, הפכו את השכונה הערבית של חיפה לעיר רפאים... המנהיגים הערבים קיוו שהעדר הפועלים הערביים ישתק את חיפה."

בני מוריס, ההיסטוריון, שתיעד את רגעים בהם הפלסטינים גורשו, גילה גם, שמנהיגים ערביים עודדו את אחיהם לעזוב. הוועד הלאומי הערבי בירושלים בעקבות הוראות הוועד הערבי העליון מ-8 במרץ 1948 ציווה על נשים, ילדים וזקנים באזורים שונים בירושלים לעזוב את בתיהם: "כל התנגדות לצו הזה...תהווה מכשול למלחמה הקדושה... ותפריע לפעולתם של הלוחמים באזורים האלה."²⁷

מוריס ציין גם, שבתחילת מאי יחידות הלגיון הערבי מספר פעמים ציוו על פינאי כל הנשים והילדים מעיר בייסאן. התקבלו דיווחים גם על כך, שצבא השחרור הערבי ציווה לפנות כפר אחר דרומית לחיפה. עזיבתם של נשים וילדים, טוען מוריס, "נועדה לערער את המורל של הגברים, שנשארו לשמור על הבתים והשדות ותרמה לפינוי הסופי של כפרים. פינאי דו-שלבי מסוג זה – נשים וילדים תחילה, גברים – כמה שבועות אחרי זה – התרחש בקומיה עמק יזרעאל, בקרב הבדואים של אוואמה במפרץ חיפה ובמקומות שונים אחרים."

מי נתן הוראות כאלה? מנהיגים כמו ראש הממשלה העיראקי נורי סעיד, שהצהיר: "נמחץ את המדינה עם נשקנו ונשמיד כל מקום, שם יתורו יהודים אחרי המחסה. על הערבים להוביל את נשותיהם וילדיהם לאזורים בטוחים עד סיום הקרבות."²⁸

מזכיר לשכת הליגה הערבית בלונדון, אדווארד עטיה, כתב בספרו "הערבים": "כל היציאה ההמונית הזאת הייתה בחלקה הודות לאמונתם של הערבים, המעודדת ע"י התברבותה של התקשורת הערבית הבלתי מציאותית ודבריהם חסרי אחריות של כמה מנהיגים ערבים, שמדובר רק בעניין של שבועות עד שצבאות ערב יביסו את היהודים וערבים פלסטיניים יוכלו לחזור ולהחזיר לעצמם את הבעלות על מדינתם." 29

"הבעיה [של הפליטים] הייתה השלכה ישירה של המלחמה, שהפלסטינים – ו... מדינות ערב מסביב – התחילו." היסטוריון ישראלי בני מוריס³⁰

גם האלד אל-עזם, ראש הממשלה הסורי ב-1948-49, הודה בזיכרונותיו בתפקיד הערבים בשכנוע הפליטים לעזוב:

מאז 1948 עמדנו על דרישתנו להחזיר את הפליטים לבתיהם. אבל אנחנו בעצמנו עודדנו אותם לעזוב. חודשים ספורים מפרידים בין קריאתנו אליהם לעזוב לבין בקשתנו מהאו"ם לפתור את בעיית חזרתם.³¹

"הפליטים היו בטוחים, שהעדרם מבתיהם לא תמשך זמן רב ושהם יחזרו תוך שבוע-שבועיים," אמר מונסיניור ג'ורג' האקים, הבישוף היווני האורתודוכסי הקתולי של גליל, לעיתון "סאדה אל-ג'נוב", שיצא לאור בבירות ב-16 באוגוסט 1948. "מנהיגיהם הבטיחו להם, שמהר מאוד צבאות ערב ימחצו את "הכנופיות הציוניות" ושאינן מקום לבהלה או פחד מגלות ארוכה."

ב-3 באפריל 1949 תחנת השידור של המזרח התיכון (קפריסין) הודיעה: "אסור לשכוח, שהוועד הערבי העליון עודד את בריחתם של הפליטים מבתיהם ביפו, חיפה וירושלים."³² לפי דיווחו של עיתון ירדני "פילאסטיין" ב-19 בפברואר 1949, "מדינות ערב עודדו את הערבים הפלסטיניים לעזוב את בתיהם באופן זמני כדי לפנות את הדרך לצבאות ערב העומדות לפלוש." עיתון ירדני "אד-דיפאה" ב-6 בספטמבר 1954 צוטט את דבריו של אחד הפליטים: "הממשלה הערבית אמרה לנו: 'תצאו כדי שנוכל להיכנס. אז יצאנו, אבל הם לא נכנסו'."

"מזכ"ל הליגה הערבית עזאם פאשה הבטיח לערבים, שכיבוש ארץ ישראל ותל-אביב יהיה לא יותר מטיוול צבאי פשוט," אמר חביב איסה בעיתון לבנוני בניו-יורק "אל-האדה" (8 ביוני 1951). "הוא הצביע על כך, שהם כבר היו בגבולותיה ושכל המיליונים, שהיהודים השקיעו בפיתוח הקרקע והכלכלה יהיו טרף קל, כי יהיה זה פשוט וקל לזרוק את כל היהודים לים התיכון... לערבי ארץ ישראל ניתנה עצה ידידותית של אחיהם הערבים לעזוב את הארץ, את בתיהם ואת רכושם ולהישאר זמנית במדינות אחרים שכונות, עד שנשקם של צבאות ערב הפולשות "יכסחו" אותם."

פחדם של הערבים החרף בצורה טבעית עקב סיפורים בדויים על מעשי זוועה של יהודים אחרי המתקפה על דיר-יאסין. לאוכלוסיה המקומית לא היו מנהיגים, שירגיעו אותם. דובריה, כמו הוועד הערבי העליון, פעלו ממדינות שכנות בטוחות ורק הגבירו את פחדם במקום להשקיטם. עידודם של מנהיגים צבאיים מקומיים היה חלש אם בכלל. במקרה אחד מפקד הכוחות הערביים בצפת ברח לדמשק. למחרת כוחותיו נסוגו מהעיר. כאשר התושבים גילו, שאין מי שיגן עליהם, הם ברחו בבהלה.³³

לפי עדותו של ד"ר וואליד אל-קמהאווי, חבר לשעבר של הרשות המבצעת של אש"ף, "מה שגירש את הערבים מטבריה, חיפה ועשרות עיירות וכפרים היה פחד קולקטיבי, התפרקות מוראלית ותוהו ובוהו בכל תחום."³⁴

כאשר הבהלה התפשטה בכל רחבי ארץ ישראל, טיפין-טיפין של פליטים בעבר הפכו למבול המסתכם במספרים של למעלה ממאתיים אלף לקראת הכרזת עצמאותה של מדינת ישראל ע"י הממשלה הזמנית. אפילו מלך ירדן עבדאללה בזיכרונותיו האשים את המנהיגים הפלסטיניים בגרימת בעיית הפליטים:

הטרגדיה של הפלסטינים הייתה בכך, שרוב מנהיגיהם שיתקו אותם בהבטחות שווא חסרות בסיס, שהם לא לבד, ש-80 מיליון ערבים ו-400 מיליון מוסלמים בצורה ניסית מיד יבואו להצילם.³⁵

"צבאות ערב נכנסו לפלשתינן כדי להגן על פלסטינים מפני הרודנות הציונית, אבל במקום זה הם עזבו אותם, אילצו אותם להגר ולעזוב את המולדת וזרקו אותם לבתי סוהר הדומים לגטו, בהם התגוררו בזמנו היהודים." - דובר אש"ף, מחמוד אבאס (אבו מאזן)³⁶

מיתוס

"הערבים הפלסטיניים נאלצו לברוח כדי שלא יטבחו בהם כמו בתושבים שוחרי שלום של דיר-יאסין."

עובדה

האו"ם קבע, שירושלים תהיה עיר בינלאומית נפרדת ממדינה ערבית ויהודית, כפי זה מופיע בתכנית החלוקה. מאה וחמישים אלף תושבים יהודיים מצאו את עצמם תחת לחץ צבאי מתמיד, 2500 יהודים המתגוררים בעיר העתיקה הפכו לקרבנותיו של המצור הערבי, שנמשך חמישה חודשים, עד שהם נאלצו להיכנע ב-29 במאי 1994. לפני הכניעה ובמשך כל תקופת המצור על ירושלים, שיירות יהודיות ניסו להגיע לעיר ולהפיג את המחסור במזון שלקראת אפריל נהיה קריטי.

בינתיים כוחות ערב, אשר מאז דצמבר 1947 היו מעורבים פה ושם בהתקפות בלתי מאורגנות ממארב, החלו במאמץ מאורגן לחסום את הכביש הראשי המקשר בין תל-אביב לירושלים – מקור האספקה היחיד של העיר. הערבים השתלטו על מספר עמדות יתרון אסטרטגיות, שמשם ניתן היה להשקיף על הכביש ולפתוח באש כנגד השיירות המנסות להגיע לעיר הנצורה עם האספקה. דיר-יאסין הייתה ממוקמת על גבעה המתנשאת לגובה של 800 מ', שחלשה על שטח נרחב בסביבה במרחק של פחות מקילומטר וחצי מפרברי ירושלים. אוכלוסייתה מנתה 750 איש.³⁷

ב-6 באפריל התחיל מבצע נחשון לשחרור הדרך לירושלים. הכפר דיר-יאסין נכלל ברשימת כפרים ערבים, שיש לכבשם במסגרת המבצע.

אצ"ל החליט לתקוף את דיר-יאסין ב-9 באפריל, בעוד ההגנה עוד המשיכה בקרב על קסטל. הייתה זאת ההתקפה הראשונה של אצ"ל כנגד הערבים. לפני זה אצ"ל ולח"י התמקדו בפעילות כנגד הבריטים. לפי מנהיג אצ"ל, מנחם בגין, ההסתערות בוצעה ע"י 100 חברי הארגון. אחרים טוענים, שהיו שם 132 אנשים משני הארגונים. בגין מציין, שמשאית קטנה פתחה מצוידת ברמקול נסעה לכניסת הכפר לפני תחילת ההתקפה והזהירה את האזרחים לפנות את האזור – דבר, שרבים אכן נשמעו לו.³⁸ רוב הכתבים טוענים, שהאזהרה לא הושמעה בכלל, כי המשאית עם הרמקול התגלגלה לתעלה לפני שהספיקה לשדר את ההזהרה.³⁹ אחד הלוחמים סיפר, שהתעלה הייתה סתומה והמשאית המשיכה את דרכה לכפר. "אחד מאיתנו קרא לכל התושבים בערבית ברמקול לעזוב את נשקם ולברוח. לא ידוע לי, אם שמעו את קריאותינו, אבל יודע אני, שלאזהרותינו לא הייתה שום השפעה."⁴⁰

בניגוד לסיפוריהם של אלה המנסים לשכתב את ההיסטוריה על כך, שבעיר היו רק אנשים תמימים שוחרי שלום, התושבים וכוחות זרים הנמצאים במקום פתחו באש על התוקפים. אחד הלוחמים תיאר את חוויותיו:

"יחידתי הסתערה על השורות הראשונות של הבתים. הייתי בין הראשונים, שנכנסו לכפר. היינו כמה בחורים, שכל אחד עודד את השני להתקדם. במעלה הרחוב ראיתי איש לבוש בגדי חאקי רץ לפניי. חשבת, שהוא אחד משלנו. רצתי אחריו ואמרתי לו: "התקדם לבית ההוא." הוא הסתובב לפתע, כיוון את רובהו אלי וירה. היה זה חייל עיראקי. נפצעתי ברגלי."⁴¹

הקרב היה אכזר ונמשך מספר שעות. 41 חברי אצ"ל נפגעו, ביניהם ארבעה הרוגים. למרבה ההפתעה אחרי ה"טבח" אצ"ל ליווה נציג הצלב האדום לעיירה וערך מסיבת עיתונאים. תיאור הקרב, שפורסם בעקבות זאת בעיתון *New York Times*, תאם בעיקרו את זה של בגין. הטיימס דיווח על יותר מ-200 הרוגים ו-40 שבויים מקרב הערבים ו-70 נשים וילדים משוחזרים. בכתבה אין שום זכר לטבח.

"באופן פרדוקסאלי היהודים מדברים על 250 מתוך 400 תושבי הכפר [שנהרגו], בעוד שהערבים, שנשארו בחיים, מדברים רק על 110 מתוך 1000.⁴²" מחקר אוניברסיטת ביר-זית המבוסס על שיחות עם כל משפחה ומשפחה מבני הכפר הגיע למספר של 107 אזרחים ערביים הרוגים ו-12 פצועים בנוסף ל-13 "לוחמים" – עדות לכך, שמספר ההרוגים היה קטן מהנאמר ושכפפר אכן התבססו כוחות מזוינים.⁴³ מקורות ערביים אחרים דיברו לאחר מכן על מספרים נמוכים עוד יותר.⁴⁴

למעשה, התוקפים השאירו דרך מפלט פתוחה מהכפר ויותר מ-200 תושבים עזבו את הכפר מבלי להינזק כלל. למשל, בשעה 9:30 בבוקר, כחמש שעות אחרי פרוץ הקרב, לח"י פינה 40 זקנים, נשים וילדים במשאיות ולקחם לבסיס בשייך באדר. מאוחר יותר, הערבים נלקחו למזרח ירושלים. כשאנשי ירושלים, שהיו מזוככים מתבוסות בקרב עד השלב הזה, ראו ערבים בידי יהודים, עלה המוראל שלהם עד מאוד.⁴⁵ לפי מקור אחר, 70 נשים וילדים הוצאו והועברו לבריטים.⁴⁶ אם הכוונה הייתה לטבוח בתושבים, לא היה מתקיים כאן שום פינוי.

כאשר הערבים הנתורים התחזו לנכנעים ואז פתחו באש כנגד הכוחות היהודיים, כמה יהודים הרגו חיילים ואזרחים ערביים ללא הבחנה. שום מקור לא מגדיר את המספר המדויק של הנשים והילדים, שנהרגו (עיתון טיימס מדבר על מחצית הקרבנות, אולם חישוב הקרבנות המקורי של העיתון מתבסס על מידע, שנתקבל מפי אצ"ל), אבל אכן כמה מהם נפגעו.

לפחות כמה נשים נהרגו בגלל הגברים, שהתחפשו לנשים. מפקד אצ"ל דיווח, למשל, שהתוקפים "מצאו גברים לבושים בגדי נשים ולכן התחילו לירות בנשים, שלא הזדרזו לרדת למקום המיועד לאיסוף השבויים."⁴⁷ חבר הגנה סיפר את תוכן שיחתם של קבוצת ערבים מדיר-יאסין, ששמע באקראי: "היהודים גילו שלוחמים ערבים התחפשו לנשים. היהודים חיפשו גם נשים. אחד הגברים, שנבדק והבין, שנתפש, הוציא אקדח וירה במפקד היהודי. חבריו, מלאי זעם ירו בכל הכיוונים והרגו ערבים באזור."⁴⁸

בניגוד לטענותיהם של תעמולנים ערביים בזמנו לא נתגלו שום עדויות לאונס נשים. להפך, כל תושבי הכפר, שדיברו איתם במסגרת ראיון זה או אחר, הכחישו את ההאשמות האלה. בדומה לטענות אחרות, היה זה תכסית תעמולה מחושב, שבסופו של דבר הניב תוצאות הפוכות מהמצופה. חזם נוסייבה, שעבד בתחנת השידור הפלסטינית ב-1948, הודה בכך, שמנהיג ערבי פלסטיני, חוסיין חלידי, הורה לו לפברק סקירות על מעשי זוועה. אבו מחמוד, תושב דיר-יאסין ב-1948 אמר לחלידי "לא היו מקרי אונס", אבל חלידי ענה "עלינו להגיד זאת, כדי שצבאות ערב יבואו לשחרר את פלשתינן מידי היהודים". כעבור 50 שנה נוסייבה סיפר ל-BBC: "זאת הייתה הטעות הגדולה ביותר, שעשינו. לא שיערנו את תגובת אנשינו. ברגע, שהם שמעו, שנשים נאנסו בדיר-יאסין, הפלסטינים ברחו באימה."⁴⁹

ברגע שהשמועות על ההתקפה הגיעו לסוכנות היהודית, היא הביעה מיד את "סלידתה ושאט נפשה" מהמאורעות. היא גם שלחה מכתב למלך עבר הירדן עבדאללה המביע את ההלם וההסתייגות מהנעשה. הוועד הערבי העליון קיווה, שתיאורים מוגזמים של "הטבח" בדיר-יאסין יזעזעו את אוכלוסיית מדינות ערב ויגרמו לה ללחוץ על ממשלותיהן להתערב בנעשה בארץ ישראל. במקום זה התוצאה המיידית של התיאורים האלה הייתה האצת גל בריחה המונית של הפלסטינים.

רק ארבעה ימים אחרי פרסום הדיווחים מדיר-יאסין, כוחות ערביים התקיפו מהמארב שיירה יהודית בדרכה לבית חולים הדסה. במקום נהרגו 77 יהודים, כולל רופאים, אחיות, מטופלים ומנהל בית החולים. עוד 23 אנשים נפצעו. הטבח הזה לא משך אליו תשומת לב מרובה ולעולם לא הוזכר ע"י אלה, שהזדרזו להעלות לכותרות את תקרית דיר-יאסין. יתרה מזאת, למרות התקפות חוזרות ונשנות על הקהילה היהודית בארץ ישראל, בה יותר מ-500 יהודים נהרגו במשך ארבעה חודשים ראשונים בלבד אחרי קבלת תכנית החלוקה, היהודים לא ברחו.

הפלסטינים ידעו, למרות כל הנאומים שלהם השוללים זאת, שהיהודים לא ניסו להשמדם. אחרת היהודים לא היו מרשים לפנות את טבריה, חיפה או כל עיר אחרת, שנכבשה על-ידם. יתרה מזאת, הפלסטינים יכלו למצוא מחסה ומקלט במדינות השכנות. אבל ליהודים לא היה לאן לברוח, אפילו אם הם היו רוצים בכך. הם היו מוכנים להילחם עד טיפת דמם האחרונה למען ארצם. זה מה שאכן ארע לרבים, כי הערבים כאמת היו מעוניינים להשמיד היהודים, כפי שהבהיר מזכ"ל הליגה הערבית עזאם פשה בראיון ל-BBC ערב המלחמה (15 במאי 1948): "הערבים נוטים לנהל מלחמת השמד וטבח המוני, שידובר עליה כמו על שחיתות המונגולים והצלבנים".

התייחסויות לדיר-יאסין נשארו אחד הסעיפים העיקריים של התעמולה האנטי-ישראלית במשך עשרות שנים, כי התקרית הזאת הייתה יוצאת דופן.

מיתוס

"מדינת ישראל סירבה לאפשר לפלסטינים לחזור לבתיהם, כדי שהיהודים יוכלו לגנוב את רכושם."

עובדה

מדינת ישראל פשוט לא יכלה להרשות לכל הפלסטינים לחזור, אבל תמיד חשבה על פתרון בעיית הפליטים. דוד בן-גוריון הביע את עמדתה של מדינת ישראל ב-1 באוגוסט 1948:

כאשר מדינות ערב יהיו מוכנות להגיע להסכם שלום עם מדינת ישראל, השאלה הזאת תבוא לידי פתרון יעיל כחלק מהסדר כללי ועם התייחסות לטענות-נגד שלנו בקשר לפגיעה בחיים יהודיים ורכושם, לאינטרסים ארוכי-טווח של האוכלוסייה היהודית והערבית, יציבותה של מדינת ישראל ועמידותו של בסיס השלום בינה לבין שכנותיה, המעמד האמיתי וגורל הקהילות היהודיות במדינות ערב, אחריותן של ממשלות ערביות למלחמות תוקפה שלהם והתחייבותן לשלם פיצויים – כל אלה יהיו רלוונטיים לשאלה האם, באיזה קנה-מידה ובאילו תנאים תתאפשר חזרתם של התושבים הערביים לשעבר בשטחה של מדינת ישראל.⁵⁰

הממשלה הישראלית לא הייתה אדישה למצוקתם של הפליטים: התקבל צו אפוטרופוס על הרכוש הנעזב על מנת "למנוע תפיסה בלתי חוקית של בתים ריקים ובתי עסק, לנהל רכוש מופקר ולהבטיח עיבוד של שדות שוממים ולהציל את היבול..."⁵¹

חרף הסכנה הטמונה בדבר, מדינת ישראל התירה למספר פליטים לחזור והציעה לקבל עוד קבוצה ניכרת כתנאי לחתימת הסכם שלום. ב-1949 מדינת ישראל הציעה לאפשר לחזור למשפחות, שהתפרדו במסגרת המלחמה, לשחרר חשבונות הפליטים המוקפאים בבנקאים ישראלים (אשר שוחררו סופית ב-1953), לשלם פיצויים עבור קרקעות נטושות ולהחזיר מאה אלף פליטים למולדת.⁵² הערבים דחו את כל הפשרות המוצעות ע"י מדינת ישראל. הם לא רצו לעשות כל פעולה, שעלולה להתפרש כהכרה במדינת ישראל. הם ראו בהחזרת הפליטים תנאי מוקדם למשא ומתן – דבר, שדחתה מדינת ישראל. כתוצאה מכך הפליטים נכלאו במחנות.

חרף עמדתן של מדינות ערב מדינת ישראל בכל זאת שחררה חשבונות בנק מעוכבים של פליטים ערביים, שהסתכמו בסכום של יותר מ-10 מיליון דולר, שילמה פיצויים במזומן לאלפי תובעים והעניקה אלפי אקר של אדמות בתור נכסים אלטרנטיביים.

מיתוס

"החלטות האו"ם קוראות למדינת ישראל להחזיר למולדת את כל הפליטים הפלסטיניים."

עובדה

האו"ם דנה בנושא הפליטים וב-11 בדצמבר 1948 אימצה את החלטת 194. עפ"י ההחלטה הזאת על מדינות ערב ומדינת ישראל לפתור את כל הנושאים העומדים על פרק דרך משא ומתן, שיכול להיות ישיר או בעזרת ועדת הפיוס בנושא ארץ ישראל, שהחלטה זו הקימה. זאת ועוד סעיף 11 מביע החלטה:

"שיש להתיר לפליטים השואפים לחזור לבתיהם ולחיות בשלום עם שכניהם לעשות זאת במועד המוקדם ביותר, שניתן לבצע, ושהפיצויים ישולמו עבור רכושם של אלה, שבחרים לא לחזור, ועבור איבוד או נזק שנגרם לרכוש כפי שהממשלות או הסמכויות האחראיות לכך צריכות לעשות עפ"י עקרונות החוק הבינלאומי או עפ"י היגיון וצדק. על ועדת הפיוס להקל את החזרה למולדת, היישוב מחדש ושיקום כלכלי וחברתי של הפליטים ותשלום הפיצויים... (הדגשתו של המחבר)

המלים המודגשות מצביעות על כך, שהאו"ם הכיר בעובדה, שאין לצפות מדינת ישראל החזרת אוכלוסייה עוינת, שעלולה לסכן את ביטחונה. הפתרון לבעיה הזאת בדומה לכל בעיות הפליטים הקודמות ידרוש לפחות מכמה פלסטינים יישוב מחדש במדינות ערב. בנוסף ההחלטה במקורה האנגלי משתמשת בפועלים מודאליים, שבמונחים חוקיים, לא מהווים לשון מחייבת.

ההחלטה נענתה לרוב חששותיה של מדינת ישראל ביחס לפליטים, שאותם היא ראתה בתור הגיס החמישי הפוטנציאלי, במידה והם היו רשאים לחזור ללא תנאים מוקדמים. הישראלים ראו את סוגיית היישוב הפליטים כחלק ממשא ומתן מתוך הסדר שלום כללי. כפי שהנשיא חיים וייצמן הסביר: "אנחנו משתוקקים לסייע למימוש היישוב מחדש הזה בתנאי שישירור שלום של אמת, ומדינות ערב יעשו את מה, שמוטל גם עליהם. ניתן ליישב את הבעיה הערבית רק במסגרת תכנית פיתוח חובקת את כל המזרח התיכון, שגם האו"ם, גם מדינות ערב וגם מדינת ישראל – כל אחז יתרום את תרומתו עבורה."⁵³

בזמנו הישראלים לא שיערו כלל, שבעיית הפליטים תהפוך לנושא חשוב. הם סברו, שמדינות ערב יתנו לרובם להשתכן בתוכן, וניתן יהיה לחשוב על פשרה מסוימת עבור הנותרים במסגרת הסדר כללי. אולם לערבים לא היה יותר רצון לפשרה ב-1949, מאשר היה להם ב-1947. למעשה, הם דחו את החלטת האו"ם פה-אחד. הדיונים באו"ם בנושא הפליטים החלו בקיץ 1948, לפני שמדינת ישראל זכתה בניצחונה הצבאי. כך, הערבים עוד האמינו, שיוכלו לנצח במלחמה ולאפשר לפליטים לחזור בתור מנצחים. כך הביע את העמדה הערבית אמיל גורי, מזכיר הוועד הערבי העליון:

אין להעלות על הדעת, שאפשר לשלוח את הפליטים חזרה לבתיהם, כשהם מוחזקים בידי היהודים. הרי היהודים יחזיקו בהם כבכני ערובה ויתעללו בהם. עצם ההצעה היא התחמקות מאחריות של אלה האחראים לכך. זה ישמש כצעד ראשון לקראת הכרתם של הערבים במדינת ישראל ובחלוקתה.⁵⁴

הערבים דרשו, שהאו"ם יבטיח לפלסטינים "זכות" לחזור לבתיהם ולא רצו לקבל שום הצעה עד שכבר לא נשאר שום ספק בתבוסתם. אז הערבים שינו את הפרשנות של החלטת 194, כאילו היא מעניקה לפליטים זכות מוחלטת לחזור למולדת, ומאז דרשו ממדינת ישראל לקבל את פרשנותם זו. אבל עם כל פרשנות שתהיה להחלטת 194 כמו להחלטות אחרות של העצרת הכללית אין כל תוקף חוקי.

"דרישתם של הפלסטינים את "זכות השיבה" איננה מציאותית בכלל ועליה לבוא לידי פתרון כלכלי של פיצוי כספי ויישובם מחדש בארצות ערב." -
נשיא מצרים חוסני מוברק⁵⁵

מיתוס

"מדינת ישראל הכשילה משא ומתן של ועדת הפיוס בנושא ארץ ישראל."

עובדה

בחודשים הראשונים של שנת 1949 ועדת הפיוס בנושא ארץ ישראל (PCC) פתחה במשא ומתן בלוזאן. הערבים עמדו על כך, שמדינת ישראל תותר על השטחים, שהיא זכתה להם במהלך קרבות 1948 ותסכים להחזרת הפליטים. הישראלים אמרו לוועדה, שפתרון בעיית הפליטים תלוי בחתימת הסכמי השלום. במסגרת משא ומתן מדינת ישראל הציעה להחזיר קבוצה די גדולה של פליטים. הממשלה הסכימה לקבל מאה אלף פליטים במסגרת ההסדר הכללי של הבעיה. מדינת ישראל קיוותה, שכל מדינות ערב ינקטו בצעד דומה. הצעתה נדחתה.

ב-1 באפריל 1950 הליגה הערבית אימצה החלטה האוסרת על חבריה לנהל משא ומתן עם מדינת ישראל. ה-PCC עשתה מאמץ נוסף לקירוב הצדדים ב-1951, אבל לבסוף היא נכנעה. לפי דיווחה:
"מדינות ערב... לא מוכנות לגמרי למימוש סעיף 5 של ההחלטה הנאמרת הקוראת להסדר סופי של כל השאלות העומדות על הפרק בינן לבין מדינת ישראל. מדינות ערב במגעיהן עם הוועדה לא גילו כל נכונות להגיע להסדר שלום כזה עם מדינת ישראל."⁵⁶

מיתוס

"הפלסטינים, שרצו לחזור לבתיהם, לא היוו כל סכנה לביטחונה של מדינת ישראל."

עובדה

כאשר בתחילת 1948 מנהיגים יהודיים בארץ ישראל תכננו את הקמת המדינה, הם ציפו, שהאומה החדשה תכלול גם אוכלוסיה ערבית ניכרת. מנקודת מבט ישראלית לפליטים ניתנה הזדמנות להישאר בבתיהם ולהיות חלק מהמדינה החדשה. כ-160000 ערבים אכן בחרו לעשות זאת. החזרתם של אלה, שברחו, הייתה עלולה להיות, כדברי שר החוץ משה שרת, "שטות שתוביל להתאבדות"⁵⁷.

העולם הערבי ראה בפליטים את הגיס החמישי הפוטנציאלי בתוך מדינת ישראל. כפי שכתב העיתון הלבנוני:

"חזרתם של הפליטים תיצור רוב ערבי, שישמש כלי אפקטיבי ביותר להחזרת האופי הערבי לפלשתיין ויצור גיס חמישי בעל עוצמה ליום הנקמה ויום הדין."⁵⁸

הערבים האמינו, שחזרתם של הפליטים, למעשה, תבטיח את השמדתה של מדינת ישראל – זאת הדעה, שהביע שר החוץ המצרי מוחמד סלאח אד-דין:

"מובן וידוע לכל, שהערבים בדרישתם להחזיר את הפליטים לפלשתיין, מתכוונים, שהם יחזרו כבעליה של ארץ הקודש ולא כעבדים. בבהירות מרבית הם מתכוונים לחיסולה של מדינת ישראל."⁵⁹

לא התרחשו כל שינויים במצוקתם של הפליטים אחרי מבצע קדש. למעשה, אפילו הרטוריקה נשארה זהה. ב-1957 ועידת הפליטים בהומס, סוריה, קיבלה החלטה האומרת:

"כל דיון, שמטרתו לפתור את הבעיה הפלסטינית, שלא תבוסס על הבטחת זכויותיהם של הפליטים להשמיד את מדינת ישראל תראה כחילול העם הערבי ומעשה של בגידה"⁶⁰.

אפשר להקביל את המצב לתקופת המהפכה האמריקאית במהלכה חלוצים רבים, שהיו נאמנים לבריטניה, ברחו לקנדה. בריטניה רצתה, שהרפובליקה החדשה תתיר לאלה, שנשארו נאמנים לבריטניה לחזור כדי לתבוע את זכותם על רכושם. בנימין פרנקלין דחה את ההצעה הזאת במכתבו לריצ'ארד אוסוואלד, המתווך הבריטי, מתאריך 26 בנובמבר 1782:

שריך דורשים, שנקבל חזרה לחיקנו את אלה, שהיו אויבינו הגדולים ביותר, ונחזיר את רכושם של אלה, שהרסו את רכושנו: וזה בזמן שהפצעים, שהם פצעו אותנו, עדיין מדממים!⁶¹

מיתוס

"העולם האדיש התעלם מהפליטים הפלסטיניים."

עובדה

ב-19 בנובמבר 1948 העצרת הכללית הצביעה על הקמת גוף סיוע האו"ם לפליטים פלסטינים (UNRPR), שתפקידו – להעניק סיוע לפליטים. ב-8 בדצמבר 1949 את מקומו של UNRPR תפשה סוכנות הסיוע וכוח אדם של האו"ם (UNRWA), שקיבלה תקציב של 50 מיליון דולר.

UNRWA נועד להמשיך את תכנית הסיוע, שהתחיל UNRPR, להחליף את הסיוע הישיר בעבודות ציבוריות ולעודד את הפיתוח הכלכלי. תומכי התכנית ציפו, שהסיוע הישיר יוחלף כמעט במלואו בעבודות ציבוריות בעוד שמדינות ערב יספקו את הסיוע הנוסף.

אך סיכויי ההצלחה של UNRWA היו מועטים, כי היא נועדה לפתור בעיה פוליטית בגישה כלכלית. לקראת אמצע שנות ה-50 היה ברור, שלא הפליטים, לא מדינות ערב לא היו מוכנים לשתף פעולה בתכניות פיתוח בקנה-מידה גדול, שהסוכנות ראתה אותן בהתחלה כאמצעי להקלת מצבם של הפלסטינים. הממשלות הערביות

והפליטים עצמם לא רצו לתרום את חלקם לכל תכנית, שעלולה להתפרש כטיפוח יישוב מחדש. הם העדיפו לדבוק בפרשנותם של החלטת 194, שלדעתם, תסתיים לבסוף בחזרתם למולדת.

טבלה 2 – פליטים פלסטיניים הרשומים במאגרי UNRWA

מקום הפעילות	מחנות רשמיים	פליטים רשומים	פליטים רשומים במחנות
ירדן	10	1639718	287951
לבנון	12	382973	214728
סוריה	10	391651	109466
הגדה המערבית	19	607770	163139
חבל עזה	8	852626	460031
סה"כ	59	3874738	1235315

מיתוס

"רוב מימון קרנות הסיוע לפליטים פלסטיניים הגיע מארצות ערב."

עובדה

בעוד שפליטים יהודיים מארצות ערב לא קיבלו שום סיוע בינלאומי, הפלסטינים קיבלו מיליוני דולרים דרך UNRWA. בהתחלה ארה"ב תרמה 25 מיליון דולר ומדינת ישראל כ-3 מיליון דולר. סך העירבונות של הערבים הגיע לכ-600000 דולר. ב-20 השנים הראשונות ארה"ב מימנה יותר משני שלישי הקרן בעוד מדינות ערב המשיכו לתרום רק חלק מזערי. מדינת ישראל תרמה לקרנות UNRWA יותר מרוב מדינות ערב. הסעודים לא הגיעו לרמת תרומותיה של מדינת ישראל עד 1973, כוויית ולוב – עד 1980. ב-1994 מדינת ישראל נתנה ל-UNRWA יותר מכל מדינות ערב חוץ מערב הסעודית, כוויית ומרוקו. ארה"ב נשארת עדיין התורם העיקרי של הארגון, כאשר בשנת 2000 היא תרמה כ-90 מיליון דולר, שזה 31% בערך מ-293 מיליון דולר, שהארגון קיבל. בינתיים, עם כל תמיכתם הרטרורית בפלסטינים מדינות ערב תרמו רק 2 אחוז מתקציב ה-UNRWA. מדינת ישראל ורוב המדינות המארחות האחרות מעדיפות להעניק את תרומותיהם בסחורה במקום בכסף מזומן, וכן מדינת ישראל הקטינה את סיועה בצורה דרסטית מאז הועברה האחריות על השטחים לרשות הפלסטינית.⁶³

מיתוס

"מדינות ערב תמיד קידמו את הפלסטינים בברכה ועשו כמיטב יכולתם כדי ליישבם מחדש."

עובדה

מדינת ערב היחידה, שקידמה בברכה את הפלסטינים והעניקה להם אזרחות, הייתה ירדן. עד היום ירדן היא מדינת ערב יחידה, שבה פלסטינים יכולים להתאזרח כקבוצה. המלך עבדאללה ראה בערבים פלסטינים וירדניים עם אחד. לקראת 1950 הוא סיפח את הגדה המערבית ואסר על שימוש במושג "פלשתיין" במסמכים רשמיים.⁶⁴ למרות שממצאים דמוגרפיים מצביעים על כך, שבסוריה יש די והותר מקום ליישוב, דמשק סירבה לשקול קבלת כל פליטים חוץ מאלה, שעשויים לסרב לחזור למולדת. ב-1952-54 סוריה סירבה ליישב גם 85000 פליטים, למרות שקרנות בינלאומיים הציעו לה תשלום עבור מימוש התכנית. היה צפוי גם, שעיראק תקבל מספר גדול של פליטים, אבל הסתבר, שלא היה לה רצון לעשות זאת. לבנון עמדה על כך, שאין בתוכה מקום לפלסטינים. ב-1950 האו"ם ניסה ליישב מחדש 150000 פליטים מעזה בלוב, אך מצרים דחתה את הרעיון. אחרי מלחמת השחרור חבל עזה עם יותר מ-200000 תושביה נמצא בשליטת מצרים, אשר סירבה להכניס את הפלסטינים למצרים או לאשר להם לעבור למקום אחר. יחסה של מצרים לפלסטינים בעזה היה כה רע, שרדיו של הערב הסעודית השווה את שליטתו של נאצר בעזה לשליטתו של היטלר באירופה הכבושה במלחמת העולם השנייה.⁶⁵

ב-1952 UNRWA הקים קרן של 200 מיליון דולר לאספקת מגורים ומשרות לפליטים, אבל הכסף הזה נשאר בלתי נגוע.

"מדינות ערב לא רוצות לפתור את בעיית פליטים. הם רוצים לשמור עליה כעל פצע פתוח, כעלבון לאו"ם וכנשק כנגד מדינת ישראל. למנהיגים הערביים לא אכפת, האם הפליטים נשארים בחיים או מתים."
- מנהל UNRWA לשעבר, ראלף גארוביי, באוגוסט 1958.⁶⁶

דברים כמעט לא נשתנו בשנים הבאות. מדינות ערב לעיתים הציעו משרות, מגורים, קרקעות והטבות אחרות לערבים וללא-ערבים מלבד פלסטינים. למשל, ערב הסעודית בעת מחסור כוח אדם בשלהי שנות השבעים ובתחילת שנות השמונים העדיפה לא להעסיק פליטים פלסטינים מובטלים, אלא במקום זה העבודות הוצעו לאלפי דרום-קוריאנים ואסיאתים אחרים. המצב אף החריף בעקבות מלחמת המפרץ. כוויית, שלא נתנה אזרחות לפלסטינים, אבל העסיקה מספר רב מהם, גירשה יותר מ-300000 מהם. "אם אנשים מהווים איום ביטחוני, בתור מדינה ריבונית יש לנו זכות לגרש כל מי שאנחנו רוצים", אמר שגריר כוויית בארה"ב, סעוד נאסיר אס-סאבאח.⁶⁷ היום לפליטים פלסטיניים בלבנון אין זכויות אזרח וזכויות חברתיות וגישתם למוסדות בריאות הציבור ומוסדות חינוך היא מוגבלת מאוד. רובם נשען אך ורק על UNRWA כספק היחיד של חינוך, ביראות, רווחה ושירותים סוציאליים. פליטים פלסטיניים נחשבים לתושבי חוץ, ועל כן חל עליהם איסור לעבוד ביותר מ-70 מקצועות ותחומי מסחר.⁶⁸ הפליטים הפלסטינים ראו באו"ם את מקור שיפור מצבם. יחד עם זאת פלסטינים רבים לא היו מרוצים מהיחס לו הם זכו מאזיחם הערבים. אחדים מהם כמו מנהיג פלסטיני לאומני מוסא אלאמי לא היו מסוגלים להאמין למה שקורה: "בושה וחרפה, שמדינות ערב מונעות מפליטים ערביים לעבוד במדינותיהם וטורקים את הדלת בפניהם וכולאים אותם במחנות."⁶⁹ אמנם רוב הפליטים מיקדו את אי שביעות רצונם ב"ציונים" אותם הם האשימו במצוקתם במקום את צבאות ערב המובסים.

מיתוס

"מיליוני פלסטינים כלואים בתוך מחנות פליטים מזוהמים ומוזנחים."

עובדה

לקראת אמצע שנת 2001 מספר הפליטים הפלסטינים במאגרי UNRWA עלה ל-3.9 מיליון, מספר הגדול פי 5-6 ממספר הערבים שעזבו את ארץ ישראל ב-1948. שלישי מהפליטים הרשומים, כ-1.2 מיליון, גרים ב-59 מחנות פליטים מוכרים בירדן, לבנון, סוריה, הגדה המערבית וחבל עזה. שני שלישי אחרים של פליטים רשומים גרים בתוך וליד הערים והעיירות של המדינה המארחת ובגדה המערבית ובחבל עזה לעיתים קרובות בפאתי מחנות רשמיים.⁷⁰

מיתוס

"מדינת ישראל הכריחה את הפליטים הפלסטיניים להישאר במחנות בחבל עזה."

עובדה

באותם השנים בהם חבל עזה נשאר בשליטתה של מדינת ישראל, נעשו מאמצים עקביים להעביר את הפלסטיניים לבתי קבע. הפלסטינים התנגדו לרעיון, כי תושבים מתוסכלים וממורמים של המחנות היוו כוח אדם מעולה לחוליות טרור שונות. יתרה מזאת מדינות ערב נהגו להפעיל לחץ על האו"ם לאמץ החלטות הדורשות ממדינת ישראל להפסיק העברת פליטים פלסטיניים ממחנות בעזה ובגדה המערבית. הם העדיפו לשמור על הפלסטינים כעל סמל של "הדיכוי" הישראלי. כעת המחנות נמצאים בידי הרשות הפלסטינית, אבל כמעט לא נעשה דבר לשיפור גורלם של הפלסטינים המתגוררים בהם. העיתונאית נטי גרוס ביקרה בעזה ושאלה פקיד בממשל, מדוע עדיין לא פירקו את המחנות. אמרו לה, שהרשות הפלסטינית קיבלה "החלטה פוליטית" לא לעשות דבר ליותר מ-400000 פלסטינים

המתגוררים במחנות עד לשיחות על הסדר קבע עם מדינת ישראל.⁷¹ עד היום הרשות הפלסטינית לא השתמשה אף לא בגרוש אחד מתוך מיליארדי דולרים של סיוע חוץ, שהיא קיבלה לבניית בתי קבע עבור הפליטים.

מיתוס

"הפליטים תמיד חזרו למולדתם ורק מהפלסטינים נמנע לחזור לבתיהם."

עובדה

חרף עקשנותם של הערבים, אף אחד לא מצפה, שבעיית הפליטים תמשיך לעד. ג'ון בלנדפורד ג'ר., מנהל UNRWA, כתב בדיווחו ב-29 בנובמבר 1951, שהוא מצפה, שמדינות ערב ייקחו על עצמם אחריות לרווחתם של הפליטים עד יולי 1952. זאת ועוד בלנדפורד הדגיש את הצורך להפסיק את פעולות הסיוע: "פעולות סיוע מתמשכות בהכרח כוללות את חיידק ההידרדרות האנושית."⁷² למעשה, הפלסטינים הם העקורים היחידים, שנהנו מחסותה של הקהילה הבינלאומית. אפשר להשוות את הסכמתה של מדינת ישראל לשלם פיצויים לפלסטינים, שברחו במהלך שנת 1948 עם היחס ל-12.5 מיליון גרמנים בפולין ובצ'כוסלובקיה, שגורשו אחרי מלחמת העולם השנייה וניתנה להם רשות לקחת רק את הרכוש, שהם יכלו לסחוב בידיהם. הם לא קיבלו שום פיצוי על הרכוש המופקע. השלכותיה של מלחמת העולם השנייה על גבולות פולין ואוכלוסייתה נחשבו ל"עובדות בשטח", שלא ניתן לשנותן אחרי המלחמה. מדינה אחרת, שהשלכותיה של המלחמה היו רציניות ביותר עבורה הייתה פינלנד, שנאלצה לוותר כמעט על שמינית מארצה ולקלוט יותר מ-400000 פליטים (11 אחוז מאוכלוסיית המדינה) מבריה"מ. בניגוד למדינת ישראל כאן מדובר בצד המובס במלחמה. הם לא קיבלו שום סיוע ליישובם מחדש. אולי אנלוגיה טובה עוד יותר תהיה האינטגרציה של 150000 פליטים טורקיים מבולגריה ב-1950. ההבדל בין הטיפול הטורקי בפליטיה לזה של מדינות ערב כלפי הפלסטינים נבע משוני בגישתן של המדינות לנושא.

בעיית הפליטים בטורקיה הייתה גדולה עוד יותר מזאת של סוריה או לבנון וכמעט דומה בגודלה לזאת של מצרים... אבל לא שמענו עליהם הרבה, כי הטורקים יישובם מחדש בצורה יוצאת מן הכלל... ההבדל הגדול הוא בהיבט הרוחני. הטורקים, שלא ששו לקבל את הנטל הזה על עמם, בכל זאת קיבלו את האחריות על עצמם וניגשו לעבודה, שהייתה אמורה להסדיר את העניין מהר ככל האפשר.⁷³

אם היה למדינות ערב רצון להקל על סבלם של הפליטים, הם יכלו בקלות לאמץ את הגישה הדומה לזאת של טורקיה.

טרנספר אחר של אוכלוסייה גדולת-מימדים היה כתוצאה מחלוקת הודו ופקיסטן ב-1947. שמונה מיליון הינדים, שברחו מפקיסטן, ושישה מיליון מוסלמים, שעזבו את הודו, חששו להפוך למיעוט בארצותיהם. כמו במקרה של הפלסטינים. האנשים האלה לא רצו להיקלע ללב האלימות, שפקדה את ארצותיהם. אמנם בניגוד לעימות הערבי-ישראלי החלפת אוכלוסיות נחשב במקרה זה לפתרון הטוב ביותר לבעיית יחסי ציבור בתוך שתי המדינות. למרות המספר האדיר של הפליטים והעובדה, ששתי האומות המעורבות נחשבו לעניות יחסית, לא הוקמו שום ארגוני רווחה בינלאומיים מיוחדים לסייעם ביישוב מחדש.

מיתוס

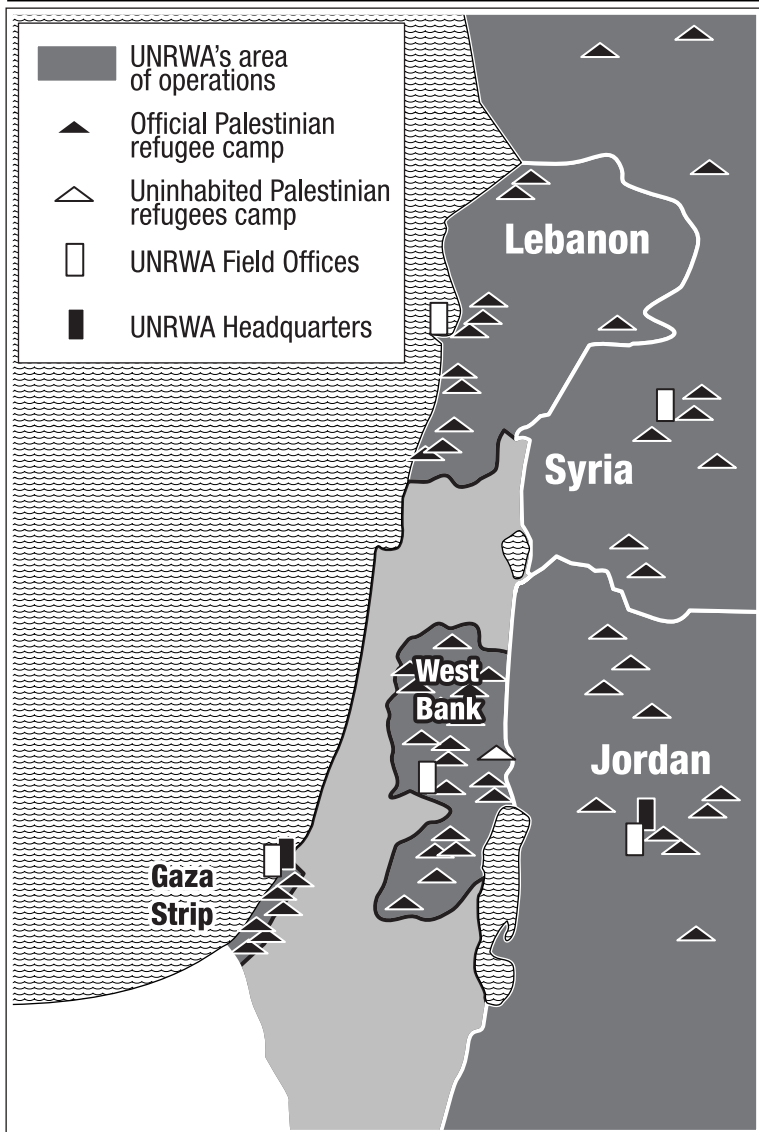
"החזרתם של הפליטים הפלסטינים למולדת הייתה פותרת מיד את העימות הערבי-ישראלי."

עובדה

ישראל חיפשה בעקביות פתרון לבעיית הפליטים, אך לא יכלה להרשות לעצמה פשוט לאפשר לכל הפלסטינים לחזור לגבולותיה.

Map 21

UNRWA Refugee Camps (in 2000)

UNRWA Refugee Camps (in 2000)

מחנות פליטים של UNRWA (בשנת 2000)

1. UNRWA 's area of operations
2. Official Palestinian refugee camp
3. Uninhabited Palestinian refugees camp
4. UNRWA Field Offices
5. UNRWA Headquarters
6. Lebanon
7. Syria
8. West Bank
9. Jordan
10. Gaza Strip

- אזור הפעילות של UNRWA
מחנה פליטים פלסטיניים רשמי
מחנה פליטים פלסטיניים בלתי מאוכלס
לשכת UNRWA בשטח
מפקדת UNRWA
לבנון
סוריה
הגדה המערבית
ירדן
חבל עזה

"שום אומה מבלי להתחשב בשאלה "מי היה צודק ומי לא" בעבר לא יכולה להרשות לעצמה לקבל את הגיס החמישי בסדר גודל כזה. וזה אכן יהיה הגיס החמישי – אנשים במשך 20 שנה [מדובר בשנת 1967] שחונכו לשנאה והוקדשו בצורה מוחלטת לחורבנה של המדינה העומדת לקלוט אותם... קבלתם מחדש של הפליטים תהיה שוות ערך לקבלה לארה"ב 70 מיליון אויביה המושבעים.⁷⁴"

בינתיים הערבים סירבו בעקשנות להגיע למשא ומתן על הסכם נפרד. הבעיה המרכזית הייתה אי נכונותם של מדינות ערב להודות בקיומה של מדינת ישראל. נשיא מצרים נאצר המחיש זאת היטב ע"י פעולות איבה, ששוגרו על-ידו כנגד המדינה היהודית, שלא היה להן כל קשר לפלסטיניים. הוא היה מעוניין בפליטים רק במידה שהם יתרמו ליעדו הסופי. כפי שהוא אמר בראיון ב-1 בספטמבר 1961: "אם הפליטים יחזרו למדינת ישראל, ישראל תפסיק להתקיים."⁷⁵

מיתוס

"מדינת ישראל גירשה פלסטינים נוספים ב-1967."

עובדה

אחרי שהמלך חוסיין בחר להתעלם מאזהרותיה של מדינת ישראל להישאר מחוץ למלחמה, הוא תקף את בירת מדינת ישראל – ירושלים. להערכת UNRWA במהלך הקרבות 175 אלף מתושבים הרשומים במאגריה ברחו שנית וכ-350 אלף ברחו לראשונה בחייהם. כ-200 אלף עברו לירדן, 115 אלף – לסוריה ובערך 35 אלף עזבו את סיני ועברו למצרים. מרבית הערבים, שברחו היו מהגדה המערבית. מדינת ישראל אפשרה לכמה ערבי הגדה המערבית לחזור. ב-1967 אוחדו יותר מ-9000 משפחות ולקראת 1971 מדינת ישראל החזירה 40 אלף פליטים. לעומת זאת ביולי 1968 ירדן אסרה על האנשים המתכוונים להישאר בגדה המזרחית להגר מהגדה המערבית ומעזה.⁷⁶ כאשר מועצת הביטחון הסמיכה את או טאנט לשלוח נציגים לחקירת רווחתם של האזרחים בעקבות המלחמה, הוא הורה לשליחיו לחקור את היחס למיעוט היהודי בארצות ערב יחד עם חקירת היחס לערבים בשטחי מדינת ישראל. סוריה, עיראק ומצרים סרבו לאפשר לנציג האו"ם לנהל את חקירותיו.⁷⁷

מיתוס

"UNRWA הוא ארגון הומאניטארי טהור, שאין עליו כל אחריות לטרור והסתה, שמקורם במחנות פליטים."

עובדה

ראש לשכת המידע הציבורי של UNRWA, פול מק-קאן, הבטיח ש"UNRWA מקפידה להגן על מוסדותיה כנגד ניצולם לרעה ע"י כל אדם או קבוצה. רק פעם אחת, ב-1982 בלבנון, נוכחו בעדות מוחשית של ניצול לרעה כזה ע"י הפלסטינים וטיפלנו היטב במקרה."⁷⁸ בפועל מחנות פליטים כבר מזמן מהווים קני טרור, אלא שהעדויות לא פורסמו עד מבצע ישראלי "חומת מגן" בתחילת 2002. הישראלים גילו במחנות של UNRWA בגדה המערבית בתי חרושת לנשק קל, מעבדות נפץ, מחבואי נשק ומספר רב של מחבלים וביניהם אלה המוכנים להתאבד, שניצלו את הפליטים כמגן. כישלונן של UNRWA לדווח על פעילויות אלה או למנוע אותן מפרים את האמנה של האו"ם עצמו. החלטות מועצת הביטחון מחייבים את נציגי UNRWA לנקוט "בצעדים מתאימים, שיעזרו ליצור אווירה בטוחה" בכל "המצבים בהם הפליטים... נוטים להיפגע מאלמנטים מזוינים." ביחס לאפריקה מזכ"ל האו"ם קופי אנן אמר, שעל מחנות הפליטים "להיות חופשיים מכל נוכחות או ציוד צבאיים, כולל כלי נשק ותחמושת."⁷⁹ אותם החוקים פועלים גם ביחס לשטחים השנויים במחלוקת. גם בתי ספר בתחום שיפוטה של UNRWA הם בעייתיים. UNRWA תובע ציון לשבח על עזרתו בפיתוח תכניות לימודים פלסטיניים, אשר בין היתר לא מראים את מדינת ישראל בשום מפה. בתי הספר האלה מלאים גם בפוסטרים ובפולחן המחבלים המתאבדים. ב-1998 משרד החוץ האמריקאי דרש מ-UNRWA לחקור את הטענות, לפיהן חומרי לימוד של הרשות הפלסטינית כללו התבטאויות אנטישמיות. ספר אחד לימד

ש"בגידה ואי נאמנות מאפיינות את היהודים", אבל UNRWA הצטדק שלא מדובר בעלבון, אלא בתיאור "האמת ההיסטורית." בסופו של דבר משרד החוץ האמריקאי דיווח לקונגרס, ש"סקירת UNRWA אכן גילתה דוגמאות לאפיונים ותכנים אנטישמיים" בספרי לימוד של הרשות הפלסטינית.⁸⁰

הערות:

- ¹Arieh Avneri, *The Claim of Dispossession*, (NJ: Transaction Books, 1984), p. 272; Kedar, Benjamin. *The Changing Land Between the Jordan and the Sea*. (Israel: Yad Izhak Ben-Zvi Press, 1999), p. 206; Paul Johnson, *A History of the Jews*, (NY: Harper & Row, 1987), p. 529.
- ²Progress Report of the United Nations Mediator on Palestine, Submitted to the Secretary-General for Transmission to the Members of the United Nations, General Assembly Official Records: Third Session, Supplement No.11 (A\648), Paris, 1948, p. 47 and Supplement No. 11A (A\689, and A\689\Add.1, p. 5; and "Conclusions From Progress Report of the United Nations Mediator on Palestine," (September 16, 1948), U.N. doc. A/648 (part one, p. 29; part two, p. 23 and part three, p. 11), (September 18, 1948).
- ³*New York Times*, (November 25, 1947).
- ⁴Avneri, p. 276.
- ⁵David Ben-Gurion, *Rebirth and Destiny of Israel*, (NY: Philosophical Library, 1954), p. 220.
- ⁶Isi Liebler, *The Case For Israel*, (Australia: The Globe Press, 1972), p. 43.
- ⁷Joseph Schechtman, *The Refugee in the World*, (NY: A.S. Barnes and Co., 1963), p. 184.
- ⁸I.F. Stone, *This is Israel*, (NY: Boni and Gaer, 1948), p. 27.
- ⁹*Ash Sha'ab*, (January 30, 1948).
- ¹⁰*As Sarih*, (March 30, 1948).
- ¹¹Avneri, p. 270.
- ¹²*London Daily Mail*, (August 12, 1948).
- ¹³*New York Times*, (April 23, 1948).
- ¹⁴Howard Sachar, *A History of Israel: From the Rise of Zionism to Our Time*, (NY: Alfred A. Knopf, 1979), p. 332; Avneri, p. 270.
- ¹⁵Secret memo dated April 26, 1948, from the Superintendent of Police, regarding the general situation in Haifa. See also his April 29 memo.
- ¹⁶Golda Meir, *My Life*, (NY: Dell, 1975), pp. 267-268.
- ¹⁷*New York Times*, (April 23, 1948).
- ¹⁸*London Times*, (April 24, 1948).
- ¹⁹Schechtman, p. 190.
- ²⁰*Foreign Relations of the U.S. 1948*, Vol. V, (DC: GPO, 1976), p. 838.
- ²¹Tom Segev, *1949: The First Israelis*, (NY: The Free Press, 1986), pp. 27-28.
- ²²Yigal Allon in *Sefer ha-Palmach*, quoted in Larry Collins and Dominique Lapierre, *O Jerusalem!*, (NY: Simon and Schuster, 1972), p. 337; Yigal Allon, *My Father's House*, (NY: W.W Norton and Company, Inc., 1976), p. 192.
- ²³Benny Morris, "Operation Dani and the Palestinian Exodus from Lydda and Ramle in 1948," *Middle East Journal*, (Winter 1986), pp. 82-83.
- ²⁴*Middle East Journal* (October 1949)

- ²⁵Terence Prittie, "Middle East Refugees," in Michael Curtis, et al., [*The Palestinians*](#), (NJ: Transaction Books, 1975), p. 52.
- ²⁶*New York Times*, (March 4, 1949)
- ²⁷Middle Eastern Studies (January 1986)
- ²⁸Myron Kaufman, *The Coming Destruction of Israel*, (NY: The American Library Inc., 1970), pp. 26-27.
- ²⁹Edward Atiyah, *The Arabs*, (London: Penguin Books, 1955), p. 183.
- ³⁰*The Guardian*, (February, 21, 2002)
- ³¹*The Memoirs of Haled al Azm*, (Beirut, 1973), Part 1, pp. 386-387.
- ³²Samuel Katz, [*Battleground-Fact and Fantasy in Palestine*](#), (NY: Bantam Books, 1985), p. 15.
- ³³King Abdallah, *My Memoirs Completed*, (London: Longman Group, Ltd., 1978), p. xvi. [Abdullah generally, but spelled Abdallah in his memoir].
- ³⁴Schechtman, p. 186.
- ³⁵Yehoshofat Harkabi, [*Arab Attitudes To Israel*](#), (Jerusalem: Israel Universities Press, 1972), p. 364.
- ³⁶*Falastin a-Thaura*, (March 1976).
- ³⁷"Dayr Yasin," [Bir Zeit University](#).
- ³⁸Dan Kurzman, [*Genesis 1948*](#), (OH: New American Library, Inc., 1970), p. 141.
- ³⁹Menachem Begin, [*The Revolt*](#), (NY: Nash Publishing, 1977), pp. xx-xxi, 162-163.
- ⁴⁰See, for example, Amos Perlmutter, *The Life and Times of Menachem Begin*, (NY: Doubleday, 1987), p. 214; J. Bowyer Bell, [*Terror Out Of Zion*](#), (NY: St. Martin's Press, 1977), p. 292-96; Kurzman, p. 142.
- ⁴¹Uri Milstein, [*History of Israel's War of Independence. Vol. IV*](#), (Lanham: University Press of America. 1999), p. 262.
- ⁴²Milstein, p. 262.
- ⁴³Sharif Kanaana and Nihad Zitawi, "Deir Yassin," Monograph No. 4, Destroyed Palestinian Villages Documentation Project, (Bir Zeit: Documentation Center of Bir Zeit University, 1987), p. 55.
- ⁴⁴Sharif Kanaana, "Reinterpreting Deir Yassin," [Bir Zeit University](#), (April 1998).
- ⁴⁵Milstein, p. 267
- ⁴⁶Rami Nashashibi, "Dayr Yasin," [Bir Zeit University](#), (June 1996).
- ⁴⁷עדותו של יהושוע גורודנצ'יק בארכיון ז'בוטינסקי
- ⁴⁸Milstein, p. 276.
- ⁴⁹"Israel and the Arabs: The 50 Year Conflict," BBC.
- ⁵⁰Sachar, p. 335.
- ⁵¹Schechtman, p. 268.
- ⁵²Prittie in Curtis, pp. 66-67.
- ⁵³*New York Times*, (July 17, 1949).
- ⁵⁴*Telegraph* (Beirut), (August 6, 1948), quoted in Schechtman, p. 210-211.
- ⁵⁵*Jerusalem Post*, (January 26, 1989).
- ⁵⁶Palestine Conciliation Commission Report Supplement 18 to the Official Records of the Sixth Session of the Assembly (A/1985), quoted in Pablo Azcarate, *Mission in Palestine 1948-1952*, (DC: Middle East Institute, 1966), p. 177.
- ⁵⁷Moshe Sharett, "Israel's Position and Problems," *Middle Eastern Affairs*, (May 1952), p. 136.

- ⁵⁸ Lebanese newspaper, *Al Said*, (April 6, 1950), quoted in Prittie in Curtis, p. 69.
The Writings of Benjamin Franklin, (NY: The Macmillan Company, 1905), p. 626.
- ⁵⁹ *Al-Misri* (October 11, 1949)
- ⁶⁰ *Beirut al Massa* (July 15, 1957)
- ⁶¹ *The Writings of Benjamin Franklin* (NY: The Macmillan Company, 1905), p.626
- ⁶² [UNRWA](#) (as of June 2001)
- ⁶³ Report of the Commissioner-General of the United Nations, Relief and Work Agency for Palestine Refugees in the Near East , 1 July 2000 – 30 June 2001
- ⁶⁴ Speech to Parliament, April 24, 1950, Abdallah memoirs, p. 13; Aaron Miller, *The Arab States and the Palestine Question*, (DC: Center for Strategic and International Studies, 1986), p. 29.
- ⁶⁵ Leibler, p. 48.
- ⁶⁶ Prittie in Curtis, p. 55.
- ⁶⁷ [Jerusalem Report](#), (June 27, 1991).
- ⁶⁸ [UNRWA](#).
- ⁶⁹ Musa Alami, "The Lesson of Palestine," *Middle East Journal*, (October 1949), p. 386.
- ⁷⁰ [UNRWA](#).
- ⁷¹ [Jerusalem Report](#), (July 6, 1998).
- ⁷² Schechtman, p. 220
- ⁷³ *Des Moines Register* editorial, (January 16, 1952).
- ⁷⁴ *New York Times* editorial, (May 14, 1967).
- ⁷⁵ Leibler, p. 45.
- ⁷⁶ UNRWA Annual Reports, (July 1, 1966-June 30, 1967), pp. 11-19; (July 1, 1967-June 30, 1968), pp. 4-10; (July 1, 1968-June 30, 1969), p. 6; (July 1, 1971-June 30, 1972), p. 3. Maurice Roumani, *The Case of the Jews from Arab Countries: A Neglected Issue*, (Tel Aviv: World Organization of Jews from Arab Countries, 1977), p. 34.
- ⁷⁷ Maurice Roumani, "The Case of the Jews from Arab Countries: A Neglected Issue", (Tel-Aviv: World Organization of Jews from Arab Countries)
- ⁷⁸ Paul McCann, letter to the editor of *The Weekly Standard*, (May 28, 2002).
- ⁷⁹ Isabel Kershner, "The Refugees' Choice?", [Jerusalem Report](#), (August 12, 2002), p.24.
- ⁸⁰ David Tell, response to McCann, *The Weekly Standard*, (May 28, 2002).

15. היחס ליהודים במדינות ערב ובמדינות מוסלמיות

מיתוס

"הערבים לא יכולים להיות אנטישמיים – הרי הם בעצמם משתייכים לגזע השמי".

עובדה

את המונח "אנטישמי" המציא וילהלם מריך ב-1879 בגרמניה בהתייחסותו להצהרות אנטי-יהודיות בתקופתו על מנת להעניק לשנאת יהודים שם, שנשמע יותר 'מדעי'.¹ "מאז מובן ומקובל, ש"אנטישמיות" – פירושה שנאת העם היהודי. המילונים מגדירים את המונח כ: "תיאוריה, פעולה או פרקטיקה המופנות כנגד היהודים" ו"עוינות כלפי היהודים כקבוצת מיעוט דתית או גזענית, לעיתים קרובות מלווה ע"י הפליה חברתית, כלכלית ופוליטית."²

הטענה, שערבים בתור "עם שמי" לא יכולים להיות אנטישמיים, היא אך ורק עיוות סמנטי, המתעלם מהמציאות של הפליה ועוינות מצד הערבים כלפי היהודים. כמו כל עם אחר הערבים אכן יכולים להיות אנטישמיים.

"העולם הערבי הוא המבצר האחרון של אנטישמיות בלתי מרוסנת, בלתי מוסתרת, חסרת בושה, שלא יאומן. המיתוסים של היטלר מתפרסמים בתקשורת עממית כאמיתויות, שלא ניתנות לערעור. מימדי השואה מתגמדים אצלם או שהם נוטים להכחישה לגמרי... קשה להבין, כיצד העולם הערבי יוכל בכלל להגיע לשולחן המשא ומתן עם מדינת ישראל, כאשר הישראלים מתוארים אצלם כהתגלמותו של השטן".
-עורך הטור בעיתון "ווינינגטון פוסט", ריצ'ארד כהן³

מיתוס

"מדינות ערב מודרניות הן אך ורק אנטי-ישראליות ולעולם לא היו אנטי-יהודיות".

עובדה

מנהיגים ערבים לא פעם הבהירו את איבתם כלפי היהודים והיהדות. למשל, ב-23 בנובמבר 1937 מלך ערב הסעודית אבן סעוד אמר לקולונל הבריטי ה.ר.פ. דיקסון: "שנאתנו כלפי היהודים נובעת מקללת האל על רדיפותיהם ודחייתם את ישו ועל דחייתו של נביאו המובחר [מוחמד] לאחר מכן." הוא הוסיף "שמוסלמי, שהרג יהודי או שנהרג ע"י יהודי - מובטחת לו כניסה מיידית לגן עדן ולמחיצתו המעוררת יראת כבוד של האל".⁴

כאשר היטלר השליט את חוקי הגזע בנירנברג ב-1935, הוא קיבל מברקי ברכה מכל קצוות העולם הערבי.⁵ אחרי זה, בעת המלחמה, אחד מתומכיו הנלהבים ביותר היה המופתי של ירושלים. מאז ומעולם נאסר על יהודים לגור בירדן. החוק האזרחי מס' 6, הנהוג בגדה המערבית תחת הכיבוש הירדני, מצהיר בגלוי: "כל אחד רשאי להיות אזרח ירדני, אם הוא לא יהודי."⁶ מדינות ערב דואגות, שאפילו ילדי בית הספר הרכים ילמדו לשנוא את היהודים. שר החינוך הסורי כתב ב-1968: "השנאה, אותה אנחנו מלעיטים למוחותיהם של ילדינו מאז לידתם, קדושה היא."⁷ אחרי מלחמת ששת הימים ב-1967 הישראלים מצאו ספרי לימוד של בתי ספר ממלכתיים, שנועדו לחנך ילדים ערביים בגדה המערבית. הם היו גדושים בתיאורים גזעניים מלאי שנאה של היהודים: "היהודים התפזרו לכל קצוות תבל, שם הם גרו בגלות ובבוז, כי הם שפלים, חמדנים ואויבי האנושות מטבעם. מטבעם נוטים הם לגנוב אדמות כמחסה לחרפתם."⁸

"נתח את המשפטים הבאים:

1. הסוחר בעצמו נסע ליבשת אפריקה.
2. עלינו לגרש את כל היהודים ממדינות ערב."⁹

"היהודים של ימינו הם צאצאיהם של היהודים, שפגעו בנביא מוחמד. הם בגדו בו, הפרו את הברית איתו והצטרפו לאויביו כדי להלחם בו..."¹⁰

"הרדיפות על היהודים והבוז לו הם זכו באירופה נבע משחיתותם, נבזותם ובגידותיהם."¹¹

לפי המחקר על ספרי לימוד הסוריים "מערכת החינוך הסורית מוסיפה לשנאת מדינת ישראל והציונות את מימד האנטישמיות המכוונת כנגד כל היהודים. האנטישמיות הזאת פונה לנושאים מוסלמיים עתיקים לתיאור הטבע הבוגדני של היהודים, שלא השתנה. המסקנה הבלתי נמנעת היא שיש לחסל את כל היהודים."¹² נצוטט דוגמא אחת של ספר לימוד לכיתה י"א המכריז, שיהודים שנאו מוסלמים וקנאתם גרמה להם ליזום פעולות איבה כנגדם:

"היהודים לא חסים על מאמצם להונתנו, להכחיש את נביאנו, להסית נגדנו והם סילפו את הכתבים הקדושים. היהודים משתפים פעולה עם עובדי אלילים והבלתי-נאמנים כנגד המוסלמים, כי הם יודעים, שהאסלאם מגלה את דרכיהם הערמומיות ותכונותיהם השפלות."¹³

התרגום של "מיינ קאמפ" של היטלר לערבית הופץ במזרח ירושלים ובשטחי הרשות הפלסטינית והפך לרב-מכר.¹⁴

מדי פעם האנטישמיות הערבית עולה באו"ם. למשל, במרץ 1991 הנציג הסורי לוועדת זכויות האדם של האו"ם הקריא הודעה הממליצה את חברי הוועדה לקרוא "ספר חשוב" בשם "המצה מציון", שנכתב ע"י שר הביטחון הסורי מוסטפה טלס. הספר מצדיק את אשמות הרצח הפולחני, שהופנו כנגד היהודים במסגרת עלילת דם בדמשק בשנת 1840.¹⁵

המלך פייסל של ערב הסעודית ביטא השמצות דומות בראיון ב-1972:

"לישראל יש נטיות זדוניות מאז ימי קדם. מטרתה – השמדת כל שאר הדתות... הם מחשיבים את הדתות האחרות כנחותות יותר משלהם ואנשים זרים כנחותים מרמתם. ובתור נקמה יש להם יום מיוחד בו הם מערבבים את דמם של הלא-יהודים ללחם ואוכלים אותו. זה קרה לפני שנתיים, כאשר ביקרתי בפריס והמשטרה גילתה גופות חמישה ילדים. דמם נוקז והסתבר, שכמה יהודים רצחו אותם כדי לקחת את דמם ולערבבם עם הלחם, שהם אוכלים באותו יום. זה מראה לך את דרגת שנאתם וזדוניותם כלפי הלא-יהודים."¹⁶

ב-11 בנובמבר 1999 במהלך הופעתה לצד הגברת הראשונה הילארי רודהם קלינטון סוהה ערפאת, אשתו של יו"ר הרשות הפלסטינית יאסר ערפאת, טענה: "הכוחות הישראליים יומיום מרעילים את עמנו במנות גדולות של גז – דבר המעלה את אחוז חולי סרטן בקרב הנשים והילדים." האשמות דומות הושמעו מפי פקידי הממשל הפלסטיני הנוספים.¹⁷

בתקשורת הערבית/המוסלמית, שנמצאת תחת פיקוח כמעט בלעדי של הממשלות בכל מדינות המזרח התיכון, מתפרסמות בקביעות כתבות וקריקטורות אנטישמיות. היום עדיין אפשר בהחלט למצוא כתבות אנטישמיות במצרים. למשל, עיתון אל-אהרם של חוגי העלית המצרית פרסם מאמר המתאר רקע "היסטורי" של מסורת עלילות הדם המאשים את מדינת ישראל בשימוש בדם הילדים הפלסטינים לאפיית מצות עד לזמננו.¹⁸ כתבות אנטישמיות מופיעות בעקביות גם בתקשורת הירדנית והסורית. רוב התקיפות דנות בהכחשת השואה, "ניצולה" ע"י הציונות והשוואת הציונות ומדינת ישראל לנאציזם.

בנובמבר 2001 בערוץ הטלוויזיה השני בפופולאריות שלו בעולם הערבי שודר מערכון סטירי, אשר תיאר דמות האמורה להציג את אריאל שרון, ששותה את דמם של ילדים ערביים תחת השגחתו של יהודי חרדי מוזר ומגוחך. גם טלוויזיית אבו דהבי שדרה מערכון סאטירי בו דרקולה מנסה לנשוך את שרון, אבל מת במקום, כי דמו של שרון מזוהם. הרשת התעלמה מכל המחאות על אופים האנטישמי של התוכניות האלה.¹⁹ גם בכלי התקשורת של הרשות הפלסטינית מופיעים כתבות אנטי-שמיות וחומרי הסתה. רשות השידור הרשמית של הרשות הפלסטינית שידרה בשידור חי את הדרשה של יום שישי במסגד זאייד בן סולטן אעל נהיאן, שקראה להרוג את היהודים והאמריקאים:

אל תרחמו על היהודים, לא משנה, היכן הם נמצאים, בכל מדינה. הילחמו בהם בכל מקום. בכל מקום, שתפגשו אותם – תהרגו אותם. בכל מקום שאתם נמצאים, תהרגו את היהודים האלה ואת האמריקאים האלה, שדומים להם ושותומכים בהם. הם כולם נמצאים בתעלה אחת, כנגד הערבים והמוסלמים, כי הם הקימו כאן מדינת ישראל, בלב ליבו של העולם הערבי, בפלשתין...²⁰

אפילו התשבצים הפלסטינים מנוצלים ככלי לדלגיטימציה של מדינת ישראל והתקפות על יהודים, כאשר, למשל, המפתח המוצע ל"בגידה" הוא "מאפיין היהודים".²¹

"נשיא סוריה בשאר אסאד המחיש בשבת [5 במאי] בכירור (אמנם מתועב), מדוע הוא וממשלתו אינם ראויים לכבוד או ליחסים טובים עם ארה"ב או כל מדינה דמוקרטית אחרת. בפגישתו עם האפיפיור יוחנן פאולוס השני בדמשק מר אסאד שיגר מתקפה על היהודים, המהווה אולי שיא מבחינת הברות והגסות של הנאומים, ששמע האפיפיור אי פעם ביותר מעשרים שנות מסעותיו מסביב העולם. מר אסאד ערך השוואה בין סבלם של הפלסטינים לזה של ישו ואמר, שהיהודים "ניסו להשמיד את עקרונות כל הדתות באותה מנטאליות בה הם בגדו בישו ובה הם ניסו לבגוד בנביא מוחמד על מנת להרגו." הוצאת דיבה זאת מפי נשיא סוריה הכתימה הן את ארצו, הן את האפיפיור..."

דבר העורך של ושינגטון פוסט (8 במאי 2001)²²

מיתוס

"היהודים, שגרו במדינות אסלאם זכו ליחס טוב מצד הערבים."

עובדה

אמנם קהילות יהודיות במדינות אסלאם בסך-הכול הסתדרו טוב יותר מאשר במדינות הנוצריות של אירופה, הרדיפות וההשפלות מצד הערבים לא היו זרות ליהודים. כפי שכתב ההיסטוריון ברנארד לואיס מאוניברסיטת פרינסטון: "עידן הזהב של שוויון הזכויות היה רק מיתוס והאמונה בו הייתה התוצאה של האהדה היהודית כלפי האסלאם ולא הסיבה אליה."²³

מוחמד, מייסד האסלאם, נסע למדינה ב-622 לספירה כדי למשוך תומכים לדתו החדשה. כאשר יהודי מדינה סירבו להכיר במוחמד כנביאם, שני שבטים יהודיים מהחשובים במקום גורשו. ב-627 ממשיכי דרכו של מוחמד טבחו בבין 600 ל-900 גברים וחילקו ביניהם את הנשים והילדים היהודיים, שנשארו בחיים.²⁴ פסוקים רבים לאורך כל הקוראן, הספר הקדוש של דת האסלאם, משקפים את גישת האסלאם כלפי היהודים. "הם [בני"] נמסרו להשפלה ולאומללות. הם הביאו על עצמם את זעם האל, כי הם התכחשו לאותותיו של האל והרגו את נביאיו בחוסר צדק וכי הם סרבו לציית והיו חוטאים" (סורה 2:61) לפי הקוראן היהודים מנסים להשליט שחיתות (5:64), תמיד סרבו לציית (5:78) והם אויביהם של אללה, הנביא והמלאכים (2:97-98). המוסלמים בדרך-כלל הסתכלו על שכניהם היהודים בבוז. חיי שלום בין שתי הקבוצות דרשו הכנעה והשפלה מצד היהודים. במאה התשיעית כאלף אל-מוטאווקי של בגדד הכריח את יהודים ללבוש תג צהוב ובזה יצר תקדים למה שהתרחש אחרי מאות שנים בגרמניה הנאצית.²⁵ בתקופות שונות היהודים במדינות אסלאם נהנו משלום יחסי ופריחה תרבותית וכלכלית. אמנם מעמדם של היהודים אף פעם לא היה בטוח ושינויים באקלים החברתי או הפוליטי מפעם לפעם גרמו לרדיפות, אלימות ומוות.

כאשר הסובבים הבחינו, שהיהודים זכו לרווחה גדולה מדי בחברה המוסלמית, האנטישמיות עלתה על פני השטח, לעיתים קרובות עם השלכות נוראות עד להחריד. ב-30 בדצמבר 1066 האספסוף הערבי צלב את היועץ היהודי בגרנדה, ספרד, יוסף הנגיד, הרס עד היסוד את הרובע היהודי וטבח ב-5000 תושביו. המטיפים המוסלמים, שהתנגדו בזעם למה שנראה בעיניהם כעוצמה פוליטית מופרזת של היהודים, הם אלה, שהסיתו את הפרעות.

מקרה דומה אירע ב-1456, כאשר האספסוף הערבי בפז טבח באלפי יהודים והשאיר בחיים רק 11 יהודים. העילה לכל הפרעות הייתה התייחסות "מעליבה" של סגן היועץ היהודי לאישה מוסלמית. הטבח עורר גל רציחות דומות בכל רחבי מרוקו.²⁶

מקרים נוספים של טבח המוני ביהודים התרחשו גם במרוקו במאה החמישית, כאשר קהילות שלמות חוסלו ע"י השולט המוסלמי אידריס הראשון, בצפון אפריקה במאה ה-12, כאשר שושלת האלמוהאדים נתנו בפני קהילות שלמות של יהודים בחירה – להתאסלם או להיגר, בלוב ב-1785, כאשר עלי בורזי פשה רצה מאות יהודים, באלג'יריה, שם היהודים נטבחו ב-1805, 1815 ו-1830, ובמרכש, מרוקו, שם יותר מ-300 יהודים נרצחו בשנות 1864-1880.²⁷

צווי הריסה של בתי הכנסת חוקקו במצרים וסוריה (1014, 1293-4, 1301-2), עיראק (854-859) ותימן (1676). למרות האיסור המפורש של הקוראן, היהודים נעמדו בפני הבחירה להתאסלם או למצוא את מותם בתימן (1165 ו-1678), מרוקו (1275, 1465 ו-1790-92) ובגדד (1333 ו-1344).²⁸ מצבם של היהודים במדינות ערב הגיע לשפל המדרגה במאה ה-19. היהודים ברוב חלקי צפון אפריקה (כולל אלג'יריה, תוניסיה, מצרים, לוב ומרוקו) נאלצו לגור בגטאות. במרוקו, שבה הייתה הקהילה היהודית הגדולה ביותר בגולה המוסלמית, היהודים היו צריכים ללכת יחפים או לנעול נעלי קש מחוץ לכותלי הגטו. אפילו הילדים המוסלמים השתתפו בהשפלת היהודים ע"י זריקת אבנים עליהם או באופנים אחרים של הצקה. תדירות גלי האלימות כנגד היהודית עלתה ויהודים רבים הוצאו להורג בעוון כפירה. עלילות דם כנגד יהודים צצו בכל רחבי האימפריה העות'מאנית.²⁹ כפי שכתב חוקר המזרח דגול ג.א. פון גרונבאום:

לא קשה לערוך רשימה של מספר שמות גדול למדי של נתינים ואזרחים יהודיים באזורי האסלאם, שהגיעו לדרגה גבוהה, לעוצמה, להשפעה כלכלית משמעותית, להישגים אינטלקטואליים ניכרים. אותו דבר נכון גם לגבי הנוצרים. אבל שוב לא יהיה קשה לערוך גם רשימה ארוכה של רדיפות, הפקעות רכוש, התאסלמויות בכוח ופוגרומים.³⁰

ליהודים נשקפה סכנה גדולה עוד יותר בעת המאבק המכריע באו"ם. הנציג הסורי, פאריס אל-חורי, הזהיר: "אם לא ימצא פתרון לבעיה הפלסטינית, יקשה עלינו להגן על חיי היהודים בעולם הערבי ולהבטיח את שלומם".³¹

יותר מאלף יהודים נהרגו בפרעות אנטי-יהודיות בשנות ה-40 בעיראק, לוב, סוריה, מצרים ותימן.³² זה עורר את היציאה ההמונית של היהודים ממדינות ערב.

מיתוס

"כ'עם הספר' יהודים ונוצרים מוגנים תחת חוקי האסלאם"

עובדה

הטיעון הזה מבוסס על התפיסה המסורתית של "דהימה" ("כתב הגנה"), שהכובשים המוסלמים פרשו על נוצרים ויהודים תמורת כפיפותם למוסלמים. אולם כפי שהבחין פילוסוף צרפתי דגול, ז'אק אלול: "יש לשאול: 'הגנה מפני מי?' כאשר 'זר' גר במדינת אסלאם, התשובה יכולה להיות אחת ויחידה: מפני המוסלמים עצמם".³³

על אלה, שנכבשו ע"י המוסלמים, בדרך-כלל היה לבחור בין התאסלמות למוות, אבל יהודים ונוצרים, שדבקו בכתבי הקודש בדרך-כלל היו רשאים בתור דהימי ("אנשים מוגנים") לשמור על דתם. אמנם "ההגנה" הזאת בקושי תרמה להבטחת יחס טוב כלפי יהודים ונוצרים בקרב המוסלמים. להפך, ההיבט העיקרי של דהימה היה שבתור "כופרים" עליהם להכיר בפומבי בעליונותם של המאמינים האמיתיים – המוסלמים. בשנים הראשונות של הכיבוש המוסלמי דהימי היו צריכים לשלם מס גולגולת שנתי בשם "ג'יזה" שנתפס כסמל לכפיפותם של הדהימי.³⁴

מאוחר יותר נחיתות מעמדם של יהודים ונוצרים גברה עם סדרת תקנות, שהמוסלמים השליטו על דהימי. העונש על התלוצצות או ביקורת על קוראן, איסלאם או מוחמד מצד הדהימי, ניסיון לגייר מוסלמים או לגעת באישה מוסלמית היה עונש מוות. (אבל גבר מוסלמי היה רשאי להתחתן עם לא-מוסלמית). נאסר על דהימי לכהן בכל משרה ציבורית או לשרת בצבא ואפילו לשאת נשק. כמו כן הם לא היו רשאים לרכב על סוסים או גמלים, לבנות בתי כנסת וכנסיות גבוהים יותר ממסגדים ובתים גבוהים יותר מבתייהם של המוסלמים או לשתות יין בפומבי. הם נאלצו ללבוש בגדים מיוחדים, שיבדלו אותם מהמוסלמים וחל עליהם איסור להתפלל או להתאבל בקול רם, מחשש שהדבר יפגע ברגשותיהם של המוסלמים. דהימי היו חייבים גם להפגין כבוד בפומבי למוסלמים, למשל, תמיד לוותר להם את המקום המרכזי בכביש. המדהימי נשללה הזכות להעיד במשפט כנגד מוסלמי ושבועתו לא הייתה קבילה בבית משפט מוסלמי. כדי להגן על עצמו במשפט דהימי היו צריכים לרכוש עדויות של מוסלמים במחיר גבוה. כך שלדהימי כמעט לא היה מפלט חוקי במקרה, שמוסלמי גרם לו נזק.³⁵ עד המאה העשרים מעמדם של הדהימי בארצות האסלאם לא השתפר בהרבה. ה.י.ו. יאנג, סגן-קונסול בריטי במוסול, כתב ב-1909:

יחסם של המוסלמים כלפי הנוצרים והיהודים הוא יחס של אדון כלפי עבדיו אליהם הוא מתייחס בסבלנות מתנשאת מסוימת עד שהם מכירים את מקומם. כל סממן של יומרה לשוויון מדוכא מיד.³⁶

מיתוס

"בתי ספר מוסלמים בארה"ב מלמדים על סבלנות כלפי יהדות ודתות אחרות ומעודדים דו-קיום עם מדינת ישראל."

עובדה

בעוד שידוע, שבתי ספר מוסלמים רבים במדינות ערב ובמדינות מוסלמיות מלעיטות את תלמידיהם בשנאה כלפי יהודים ומדינת ישראל, רק לא מזמן התפרסם, שהוראה כזאת נפוצה גם בארה"ב. למשל, במפות של המזרח התיכון בחדרי לימוד בבתי ספר מוסלמים בווירג'יניה אין ציון של מדינת ישראל. במפה אחת השם "ישראל" נצבע בפס שחור ובמקומו נכתב "פלשתיין". ספר לימוד לכיתה י"א מלמד, שאחד מסממני יום הדין יהיה, שהמוסלמים ילחמו ביהודים ויהרגו אותם אחרי שהעצים, שהם יסתתרו מאחוריהם יגידו: "הו, מוסלמי, הו, עבד האל, הנה יהודי מסתתר מאחורי. בוא להרוג אותו."³⁷ חומרי לימוד תוקפים לא רק יהודים, אלא גם את הנוצרים. את התלמידים מלמדים, למשל, שיום הדין יבוא רק אחרי שישו יחזור לארץ, ישבור את הצלב ויצווה על כולם להתאסלם. בתי ספר פרטיים רשאים ללמד כל חומר, שברצונם ללמד, כל עוד הם נענים לדרישות מדיניות.

המצב היום³⁸

יהודי אלג'יריה

**אוכלוסייה יהודית ב-1948: 140000
ב-2001: פחות מ-100**

היהודים הראשונים התיישבו במה שנקרא היום אלג'יריה כבר במאות הראשונות לספירה. במאה ה-14, כאשר תנאי מחיה בספרד התחילו להידרדר, יהודי ספרד רבים עברו לאלג'יריה. ביניהם היה מספר תלמידי חכמים גדולים כולל רבי יצחק בן ששת פרפת (הריב"ש) ורבי שמעון בן צמח דוראן (הרשב"ץ). אחרי הכיבוש הצרפתי של המדינה ב-1830 היהודים אימצו בהדרגה את התרבות הצרפתית וקיבלו אזרחות צרפתית.³⁹ ב-1934 בפוגרום היוזם ע"י הנאצים בקונסטיננה נהרגו 25 יהודים ועשרות נפצעו. אחרי הכרזת עצמאות ב-1962 הממשלה האלג'ירית החליטה על קו מדיני של הצקה לקהילה היהודית ושללה מיהודים את זכויותיהם

הכלכליות. כתוצאה מכך כ-130000 יהודי אלג'יריה הגרו לצרפת. מ-1948 25681 יהודים מאלג'יריה עלו למדינת ישראל.

רוב היהודים, שנשארו, גרים באלג'יר (אלג'זיר). אבל יהודים בודדים גרים גם באורן (והרן) ובבלידה. היהודים נהנים מחופש הדת ומנהיגי הקהילה היהודית כלולים בתפקידים טקסיים של המדינה. אין רב בקרב תושבי המקום.⁴⁰

ב-1994 ארגון טרור בשם קבוצות אסלאמיות חמושות – GIA – הצהיר על כוונותיו לסלק את היהודים מאלג'יריה, אבל עד עכשיו לא נתקבלו דיווחים על שום התקפה.⁴¹ בעקבות ההודעה הזאת יהודים רבים עזבו את אלג'יריה ובית הכנסת היחיד, שנשאר, ננטש.⁴² כל בתי כנסת אחרים עוד לפני זה הפכו למסגדים.

יהודי מצרים

אוכלוסייה יהודית ב-1948: 75000

ב-2001: 100

בין יוני לנובמבר 1948 המטענים, שהתפוצצו ברובע היהודי של קהיר, הרגו יותר מ-70 יהודים ופצעו כ-200.⁴³ ב-1956 הממשלה המצרית ניצלה את מבצע קדש כעילה לגירוש כ-25000 יהודים והפקעת רכושם. כאלף יהודים נוספים נשלחו לבתי סוהר ולמחנות מעצר. ב-23 בנובמבר 1956 שר הדתות חתם על כרוז המודיע, ש"כל היהודים הם ציונים והם אויבי המדינה", והמבטיח את גירושם בקרוב. את הכרוז הקריאו בקול בכל המסגדים במצרים. אלפי יהודים קיבלו צו לעזוב את מצרים. ניתנה להם רשות לקחת איתם רק מזוודה וסכום כסף קטן במזומן והם נאלצו לחתום על "הענקת" רכושם לממשלה המצרית. המשקיפים הזרים דיווחו, שחברי משפחות יהודיות נלקחו כבני ערובה, כנראה כדי להיות בטוחים, שאלה, שנאלצו לעזוב לא יפצו פה כנגד הממשלה המצרית.⁴⁴

עם פרוץ המלחמה ב-1967 בתים ורכוש היהודים הופקעו. גישתה של מצרים כלפי היהודים באותה תקופה באה לידי ביטוי ביחסם לנאצים לשעבר. מאות נאצים קיבלו רשות להשתכן במצרים ולכהן במשרות מכובדות בממשלתה. ראש הגסטאפו הפולני, לאופולד גליים (שנידון למוות בהעדרו) קיבל לידי פיקוח על המשטרה החשאית של מצרים.

ב-1979 הקהילה היהודית של מצרים הייתה הקהילה היהודית הראשונה בעולם הערבי, שיצרה מגעים רשמיים עם מדינת ישראל. כעת למדינת ישראל יש שגרירות בקהיר וקונסוליה כללית באלכסנדריה. להיום היהודים המעטים, שנשארו, נהנים מחופש הדת ללא כל הגבלות או הטרדות. "שער השמים" הוא בית הכנסת היחיד הפועל בקהיר. מכל בתי הכנסת הרבים של אלכסנדריה רק בית הכנסת "אליהו הנביא" נשאר פעיל.⁴⁵ האנטישמיות מצויה בתקשורת המצרית בעיקר (אבל לא רק) בכלי תקשורת בלתי-רשמיים של מפלגות האופוזיציה. הממשלה גינתה אנטישמיות והציעה לעיתונאים וקריקטוריסטים להימנע ממנה. בשנים אחרונות לא נצפו תקריות אנטישמיות כנגד קהילה יהודית קטנטנה.⁴⁶

בספטמבר 2000 החלה הקמת הכביש הראשי בצורת גשר על בית קברות בסתין העתיק בקהיר. שיתוף פעולה ומימון באו מצד משרד השיכון המצרי וחברת אתרא-קדישא של יהודים חרדים אמריקנים. התכנית אמורה להימנע מלפגוע בשום קבר ותכבד את ההלכה היהודית בנוגע לדיני בתי קברות. האנטישמיות "חוגגת" בתקשורת הממשלתית והתעצמה בסוף 2000-2001 עקב פרוץ המהומות במדינת ישראל ובשטחים. באפריל 2001 עורך הטור אחמד רגהב הביע את צערו על כך, שהיטלר לא הספיק ליישם את פתרונו הסופי על כל היהודים. במאי 2001 הכתבה באל-אכבאר תקפה את אירופים ואמריקאים על אמונתם בשואה המדומה.⁴⁷

יהודי איראן

אוכלוסייה יהודית ב-1948: 100000

ב-2001: 11500

הקהילה היהודית של פרס, איראן המודרנית, היא אחת הקהילות העתיקות ביותר בגולה ושורשיה ההיסטוריים מגיעים עד למאה השישית לפנה"ס, תקופת בית המקדש הראשון. ההיסטוריה שלהם בתקופה הפרה-אסלאמית

שזורה בהיסטוריה של יהודי בבל השכנה. כורש, המלך הראשון של שושלת הארכמידים, כבש את בבל ב-539 לפנה"ס ונתן לגולים היהודים רשות לחזור לארץ ישראל ובכך שם קץ לגלות הראשונה. התיישבויות יהודיות היו מפוזרות מערים מרכזיות בבל עד לערי שדה פרסיות וערים כמו המדן ושושן. מגילת אסתר, ספרי עזרא, נחמיה ודניאל מתארים בצורה חיובית את היחס ליהודים בחצר המלוכה הארכמית בשושן. תחת שלטונם של השושלת הססנידית (642-226 לספירה) האוכלוסייה היהודית בפרס גדלה בצורה ניכרת והתפשטה בכל האזור. יחד עם זאת היהודים מפעם לפעם סבלו מרדיפות ודיכויים. פלישת הערבים המוסלמים ב-642 לספירה שמה קץ לעצמאותה של פרס, ביססה את אסלאם כדת המדינה והשפיעה רבות על היהודים בכך, ששינתה את מעמדם הסוציו-פוליטי.

לאורך המאה ה-19 היהודים שוב התחילו לסבול מרדיפות והפליה. לפעמים קהילות שלמות נאלצו להתאסלם. במהלך המאה ה-19 התפתחה נטייה ניכרת לעלייה לארץ ישראל והתנועה הציונית התפשטה בכל רחבי הקהילה.

תחת שלטון שושלת פהלווית, שעלתה לשלטון ב-1925 המדינה עברה חילון וסיגלה לעצמה אוריינטציה מערבית. היהודים הפיקו מכך תועלת רבה. הם התחילו ליהנות משוויון זכויות והשתתפו בצורה פעילה בחיים הכלכליים והתרבותיים. לקראת המהפכה האסלאמית של 1979 שמונים אלף יהודים גרו באיראן. בעקבות הזעזוע הזה עשרות לפי יהודים, במיוחד העשירים, עזבו את המדינה בעודם משאירים בה רכוש רב. מועצת הקהילה היהודית, שנוסדה אחרי מלחמת העולם השנייה מהווה את הרשות המייצגת של הקהילה. ליהודים יש גם נציג רשמי בפרלמנט המחויב לפי החוק לתמוך במדיניות החוץ האיראנית ועמדתה האנטי-ציונית. יהודים אחרים נאלצו לעזוב את משרותיהם הממשלתיות אחרי המהפכה.

למרות הבחנה הרשמית בין "יהודים", "ציונים" ו"מדינת ישראל" סעיף האישום המקובל ביותר כנגד היהודים הוא "המגע עם הציונים". הקהילה היהודית אכן נהנית במידת-מה מחופש הדת, אבל נאלצת להתמודד עם חשד קבוע בשיתוף פעולה עם המדינה הציונית ועם "אמריקה האימפריאליסטית" – העונש על שתי הפעילויות האלה הוא גזר דין מוות. היהודים, שמבקשים דרכון על מנת לנסוע לחו"ל, חייבים לעשות זאת בלשכה מיוחדת ומיד נמצאים במעקב. המדינה בדרך-כלל לא נותנת לכל חברי משפחה אחת לטייל בו-זמנית בחו"ל וכך היא מונעת את ההגירה היהודית. ושוב היהודים חיים במעמד של דהימי עם כל ההגבלות המוטלות על מיעוטים דתיים. המנהיגים היהודיים חוששים מפעולות תגמול מצד הממשלה, אם הם ימשכו תשומת לב ליחס רשמי לו זוכים היהודים בקהילתם.

כלי תקשורת רשמיים של איראן נמצאים תחת פיקוח הממשלה ולעיתים קרובות מנהלים תעמולה אנטישמית. הדוגמא הבולטת ביותר היא הוצאה לאור ע"י הממשלה של "הפרוטוקולים של זקני ציון", הזיוף הידוע לשמצה מתקופת הצאר, ב-1994 ו-1999.⁴⁸ היהודים סובלים גם מרמה שונה של הפליה מעוגנת בחוק, במיוחד בתחומי תעסוקה, חינוך ודיוור ציבורי.⁴⁹

תהליך התאסלמותה של המדינה גרם לפיקוח קפדני על מוסדות חינוך יהודיים. לפני המהפכה פעלו במדינה כ-20 בתי ספר יהודיים. בשנים האחרונות מרבית בתי הספר האלה נסגרו. בבתי ספר, שנשארו, את מקומם של המנהלים היהודיים תפסו המוסלמים. בטהרן עדיין פועלים שלושה בתי ספר בהם התלמידים היהודיים מהווים את הרוב. תכנית הלימודים היא מוסלמית וחל איסור ללמד נושאים יהודיים בפרסית. בימי שישי ארגון אוצר התורה החרדי האחראי על חינוך יהודי דתי מקיים שיעורי עברית מיוחדים. לשבת אין יותר מעמד רשמי כיום קדוש ליהודים ותלמידים יהודיים מוכרחים לבקר ביום הזה בבית הספר. בטהרן פועלים שלושה בתי כנסת, אבל מאז 1994 אין באיראן רב וגם בית דין לא מתפקד יותר.⁵⁰

אחרי הפלת שלטון השאח והכרזה על מדינה אסלאמית ב-1979 איראן ניתקה את יחסיה עם מדינת ישראל. לאחר מכן המדינה תמכה בארגוני טרור מוסלמים רבים, שנועדו לפגוע ביהודים ובישראלים, למשל, בחיזבאללה אשר בלבנון. ובכל זאת הקהילה היהודית של איראן היא הגדולה ביותר במזרח התיכון מחוץ למדינת ישראל.

יום לפני חג הפסח של 1999 13 יהודים משירו ואיספהן באיראן הדרומית נעצרו באשמת ריגול עבור מדינת ישראל וארה"ב. בין העצורים היו הרב, השוחט והמלמדים. בספטמבר 2000 בית מפשט לערעורים אישר את ההחלטה לאסור עשרה מתוך שלושה-עשר יהודים המואשמים בריגול לטובת מדינת ישראל. בית מפשט לערעורים קבע, שעשרה מהנאשמים אכן אשמים בשיתוף פעולה עם מדינת ישראל ונידונו לתקופות מאסר

בנות שנתיים עד תשע שנים. שלושה נאשמים נוקו מאשמה במשפט הראשון.⁵¹ במרץ 2001 שוחרר אחד האסירים היהודיים. השני שוחרר בינואר 2002.⁵² לפחות 13 יהודים הוצאו להורג באיראן מאז המהפכה האסלאמית לפני 19 שנה, רובם בשל נימוקים דתיים או בגלל קשריהם עם מדינת ישראל. למשל, במאי 1998 איש עסקים יהודי רוחלה קכודה-זאדה הוצא להורג בתליה בבית הסוהר ללא כתב אישום פומבי או כל תהליך חוקי, כנראה, בשל סיועו להגירה היהודית.⁵³

יהודי עיראק

**אוכלוסייה יהודית ב-1948: 150000
ב-2001: כ-100**

הקהילה היהודית של עיראק בת 2700 שנה סבלה רדיפות איומות בעיראק המודרנית. ביוני 1941 ההפיכה הפרו-נאצית של ראשיד עלי בהשראת המופתי עוררה גל פרעות ופוגרום בבגדד. אספסוף עיראקי חמוש יחד עם הצבא והמשטרה הרג 180 יהודים ופצע כמעט אלף. פרעות אנטי-יהודיות נוספות התרחשו בשנות 1946-1949. אחרי הקמת מדינת ישראל הציגו הפכה לפשע חמור, שדינו – מוות. ב-1950 ליהודי עיראק ניתנה רשות לעזוב את המדינה תוך שנה תמורת ויתור על אזרחות. אולם שנה אחרי זה רכוש היהודים, שהגרו, הוקפא, ומגבלות כלכליות הוטלו על יהודים, שבחרו להישאר במדינה. 104 אלף יהודים פונו מעיראק בשנות 1949-1951 במסגרת מבצע עזרא ומבצע נחמיה. עוד עשרים אלף הוברחו דרך איראן.⁵⁴

ב-1952 הממשלה העיראקית אסרה על יהודים להגר ותלתה בפומבי שני יהודים אחרי האשמה כוזבת בהשלכת פצצה על משרד סוכנות הידיעות האמריקאית בבגדד. עם עלייתה של סיעת בעת' המתחרה לשלטון, הוטלו מגבלות נוספות על יהודי עיראק הנשארים. נאסרה מכירת רכוש וכל היהודים אולצו לשאת תעודות זהות צהובות. אחרי מלחמת ששת הימים הממשלה נקטה בצעדי-דיכוי מוגברים עוד יותר: הרכוש היהודי הופקע, חשבונות בנק של יהודים הוקפאו, היהודים פוטרו מכל המשרות הציבוריות, העסקים נסגרו, אישורי מסחר נשללו והטלפונים נותקו. לתקופות ארוכות היהודים נשארו במצב של מאסר בית או תנועתם הוגבלה לתחומי עיר מגוריהם. הרדיפות הגיעו לשיאן בשלהי 1968. עשרות נאסרו עקב גילוי "רשת ריגול" מקומית המורכבת מאנשי עסקים יהודיים. ארבעה-עשר אנשים – אחד-עשר מהם יהודים – נידונו למוות במסגרת משפטים מבוימים ונתלו בכיכרות הציבוריים בבגדד. האחרים מתו מעינויים. ב-27 בינואר רדיו בגדד קרא לעיראקים "לבוא וליהנות מהחגיגה." כ-500 אלף אנשים, נשים וטף צעדו ורקדו על הגרדום שם היו תלויות הגופות של היהודים. האספסוף צעק בהטעמה "מוות לישראל" ו"מוות לכל הבוגדים". המפגן הזה עורר סערת רוחות בכל העולם, אך רדיו בגדד התעלם ממנה בטענה "תלינו מרגלים, ואילו יהודים צלבו את ישו."⁵⁵ היהודים נשארו תחת מעקב מתמיד של הממשל העיראקית. יהודי עיראקי (שאחרי זה הצליח להימלט) כתב ביומנו בפברואר 1970:

אולקוסיים, התקפי לב והתמוטטויות נפוצים בעיקר בקרב היהודים... נטילת צלם אנוש מהאישיות היהודית באה כתוצאה מהשפלה ועינויים מתמשכים... אשר גררו אותנו לרמה הנמוכה ביותר של כושר מנטאלי ופיסי ונטלו מאיתנו את כוח השיקום.⁵⁶

בתגובה ללחץ בינלאומי הממשלה בבגדד התירה בשקט לשאר היהודים להגר בתחילת שנות השבעים בעוד שכל שאר המגבלות נשארו בתוקף. רוב היהודים, שנשארו בעיראק היו זקנים מדי מכדי לעזוב. הממשלה הפעילה עליהם לחץ להעביר למדינה את זכות הקניין על רכוש הקהילה היהודית בשווי של יותר מ-200 מיליון דולר ללא כל פיצוי.⁵⁷ ידועה גם הרטוריקה האנטישמית של הממשלה. אחת ההצהרות של הממשלה משנת 2000 התייחסה ליהודים כ"צאצאי הקופים והחזירים ועובדי אליל רודן בלתי נאמן."⁵⁸ ב-1991 ערב מלחמת המפרץ משרד החוץ האמריקני אמר, ש"אין עדויות אחרונות לרדיפות גלויות של יהודים, אולם המשטר מגביל את הנסיעות (במיוחד למדינת ישראל) ומגעים עם קבוצות יהודים בחוץ לארץ."

מאוחר יותר מדיווחו של עיתון *Jerusalem Post* עלה, ש-75 יהודים ברחו מעיראק בחמש שנים אחרונות. רובם התיישבו בהולנד או בבריטניה. כ-20 עלו לישראל.⁵⁹ הייתה תקופה בה היהודים היוו חמישית מאוכלוסיית בגדד. קהילות אחרות נוסדו לראשונה לפני 2500 שנה. היום, נשארו בערך מאה יהודים בכל עיראק. רק בית כנסת אחד ממשיך לפעול בעיראק, "בניין צהוב-חום העומד להתמוטט מסתתר בסמטה" בבטוואן, פעם הרובע היהודי הראשי של בגדד. לדברי גבאי בית הכנסת, "יש כאן מעט מאוד ילדים המתכוננים לבר-מצווה או זוגות העומדות להתחתן. היהודים יכולות לשמור על דתם, אך לא יכולים לעבוד במפעלים ממשלתיים או לשרת בצבא."⁶⁰ הרב נפטר ב-1996 ולאף אחד מהיהודים הנשארים אין מיומנות של בעל תפילה ורק אחד או שניים יודעים עברית. החופה האחרונה נערכה ב-1980.⁶¹

יהודי לבנון

אוכלוסייה יהודית ב-1948: 20000

ב-2001: פחות מ-100

תחת שלטונם של ערבים נוצריים בלבנון היהודים נהנו מסבלנות יחסית. באמצע שנות החמישים, כ-7000 יהודים גרו בבירות. אמנם, כיהודים במדינת ערב, מצבם לעולם לא היה בטוח ומרביתם עזבו את המדינה ב-1967. הקרבות של מלחמת אזרחים בין מוסלמים לנוצריים ב-6-1975 התנהלו סביב הרובע היהודי בבירות וגרמו נזק לבתי מגורים, בתי עסק ובתי כנסת רבים. מתוך 1800 יהודים לבנוניים, שנשארו, הרוב היגר ב-1976 מחשש מנוכחות סורית מתגברת בלבנון, שעלולה לצמצם את חופש ההגירה. באמצע שנות השמונים חיזבאללה חטפה מספר דמויות יהודיות בולטות של בירות – רובם היו מנהיגיה של מה שנשאר מהקהילה היהודית הזעירה של המדינה. גופותיהם של ארבעה מתוכם נתגלו מאוחר יותר. כמעט כל היהודים הנשארים גרים בבירות בה נמצאת הועד המייצג של הקהילה.⁶² לאור המצב הפוליטי הנוכחי חל איסור על היהודים לשמור על היהדות.

יהודי לוב

אוכלוסייה יהודית ב-1948: 38000

ב-2001: ככל הנראה, 0

בפוגרום פראי בטריפולי ב-5 בנובמבר 1945 נהרגו יותר מ-145 יהודים ונפצעו מאות נוספות. כמעט כל בתי הכנסת נבזזו. ביוני 1948 המורדים רצחו עוד 12 יהודים והרסו 280 בתים של יהודים.⁶³ אלפי יהודים ברחו מהמדינה, אחרי שלוב הכריזה על עצמאותה והצטרפה לליגה הערבית ב-1951. אחרי מלחמת ששת הימים התרחשו פוגרומים נוספים על האוכלוסייה היהודית בת 7000 איש. במהלכם נהרגו 18 בני-אדם ועוד הרבה נפצעו. כל זה גרם ליציאתם כמעט טוטאלית של היהודים, כאשר פחות ממאה יהודים נשארו בלוב. כאשר קולונל קדאפי עלה לשלטון ב-1969 כל הרכוש של היהודים הופקע וכל החובות ליהודים בוטלו. ב-1999 בית הכנסת בטריפולי שופץ, אך לא נפתח לקהל.⁶⁴ היהודייה האחרונה של לוב, אסמרלדה מגנאגי, נפטרה בפברואר 2002. זה סימן את סופה של אחת הקהילות היהודיות העתיקות ביותר בעולם, שנציגיה הראשונים היו כאן כבר במאה השלישית לפנה"ס.⁶⁵

יהודי מרוקו

אוכלוסייה יהודית ב-1948: 265000

ב-2001: 5700

בפרעות דמים באוג'דה וג'רדה ביוני 1948 נהרגו 44 יהודים ונפצעו עשרות נוספים. באותה שנה הוטל חרם כלכלי בלתי-רשמי כנגד יהודי מרוקו.

ב-1956 הכריזה מרוקו על עצמאותה, והעלייה היהודית פסקה באופן זמני. ב-1963 העלייה התחילה מחדש וכך יותר ממאה אלף יהודי מרוקו ניצלו הזדמנות לעלות לארץ ישראל.⁶⁶ ב-1965 סופר מרוקאי סעיד גלב תיאר את היחס של אחיו המוסלמים כלפי שכניהם היהודים:

העלבון הגדול ביותר, שמרוקאי יכול לגרום, הוא להתייחס למישהו כאל יהודי... חברי ילדותי נשאר אנוני-יהודיים. הם מסתירים את האנטישמיות הארסית שלהם במסווה של טענה, שמדינת ישראל הייתה תוצר האימפריאליזם מערבי... כל המיתוס של היטלר פורח בקרב האוכלוסייה. יש אף מאמינים, שהיטלר לא מת, אלא חי וקיים, שמחכים לבואו לשחרר את הערבים מידי מדינת ישראל.⁶⁷

יחד עם זאת לפני פטירתו ב-1999 המלך חסאן ניסה להגן על האוכלוסייה היהודית, וכיום קיימת במרוקו אולי האווירה הסבלנית ביותר כלפי היהודים בעולם הערבי. המהגרים היהודיים ממרוקו, אפילו אלה, בעלי אזרחות ישראלית, יכולים לבקר חופשית את חבריהם וקרוביהם במרוקו. יהודים מרוקאים מחזיקים במשרות מפתח בקהילת העסקים ובממשלה. הארגון היהודי העיקרי שמייצג את הקהילה הוא ועדת הקהילות הישראליות בקזבלנקה. על תפקידיה נמנים בין היתר יחסי חוץ, עניינים קהילתיים כלליים, נושאי הירושה, המימון, תחזוקת אתרי קודש, פעילות לנוער וחיים תרבותיים ודתיים.⁶⁸

"היהודים לא גרים יותר ב'מלות' (שכונות) היהודיות המסורתיות, אבל עדיין אין מושג של נושאי תערוכת. מאז ומעולם הקהילה הייתה דתית וסבלנית... הדור הצעיר מעדיף להמשיך את השכלתו הגבוהה בחו"ל ונוטה לא לחזור למרוקו. כך, הקהילה נמצאת בתהליך ההזדקנות."⁶⁹

אפשר למצוא בתי כנסת, מקוואות, בתי אבות ומסעדות כשרות בקזבלנקה, פס, מרכש, מוגדור, רבט, תטון וטנג'ר. אמנם ב-1992 רוב בתי הספר היהודיים נסגרו. רק אלה שבקזבלנקה – בתי ספר חב"ד, אורט, אליאנס ואוצר התורה – נשארו פעילות. כל ארבעת בתי הספר נהנים ממימון מהמדינה.

"הקהילה היהודית פיתחה מסורת מרתקת של מנהגים ועליות לקברי הצדיקים. קיימים 13 אתרים מפורסמים כאלה בני מאות שנים, שזוכים לטיפול טוב מצד המוסלמים. כל שנה בתאריכים מיוחדים המוני יהודים מרוקאים מכל קצווי תבל כולל מדינת ישראל, מתרכזים סביב הקברות האלה. את החגיגה המרוקאית המיוחדת במינה – הממונה - חוגגים במרוקו ובאשראלי.⁷⁰

מרוקו היא אולי החברה הקרובה ביותר של מדינת ישראל בעולם הערבי. המלך חסאן לעיתים קרובות ניסה להאיץ מאחורי הקלעים את תהליך השלום הערבי-ישראלי. ביולי 1986 הוא ביקר את ראש הממשלה הישראלי, שמעון פרס, בניסיון לשכנעו לקדם את התהליך. חודשיים אחרי זה חסאן נפגש עם קבוצת יהודים ממוצא מרוקאי כולל אחד מחברי כנסת. ב-1993 אחרי חתימת הסכם עם אש"ף ראש הממשלה יצחק רבין נסע לביקור רשמי למרוקו.

במאי 1999 המלך חסאן ארגן את המפגש הראשון של האגודה העולמית של יהודים מרוקאים במרכש. באפריל ומאי 2000 ממשלת מרוקו מימנה סדרת אירועים והרצאות לקידום הכבוד ההדדי בין הדתות.⁷¹ אנדרה אזולאי, יועץ המלך ומחשובי האזרחים היהודיים, דיבר על הצורך בכבוד ודו שיח בין הדתות. באוקטובר 2000 שני צעירים מרוקאים ניסו להשחית בית כנסת בטנג'ר. המלך מוחמד השישי הצהיר בפומבי בנאומו בטלוויזיה ב-6 בנובמבר 2000, שהממשלה לא תסבול התעללות ביהודי מרוקו. מאוחר יותר הצעירים נידונו לשנת מאסר.⁷²

יהודי סוריה

אוכלוסייה יהודית ב-1948: 30000

ב-1944 אחרי שהסתיימה תקופת המנדט הצרפתי בסוריה והיא זכתה לעצמאות, הממשלה החדשה אסרה על יהודים לעלות לארץ ישראל וכן הגבילה מאוד את לימודי עברית בבתי הספר היהודיים. עלה מספר ההתקפות על היהודים והעם הסורי נקרא להחרים את עסקיהם.

עם הכרזת תכנית החלוקה ב-1947 האספסוף הערבי בחלב החריב את הקהילה היהודית המקומית בת 2500 שנה. עשרות יהודים נהרגו ויותר מ-200 בתים, חנויות ובתי כנסת נחרבו. אלפי יהודים ברחו בצורה לא-חוקית מסוריה במטרת לעלות לארץ ישראל.⁷³

זמן קצר לאחר מכן הממשלה הסורית הגבירה את רדיפותיה על האוכלוסייה היהודית. הגבלות חמורות הוטלו על חופש התנועה. העונש הצפוי ליהודים, שנתפסו בעוון ניסיון בריחה, היה עונש מוות או מעצר במחנה עבודה קשה. ליהודים לא ניתנה רשות לעבוד בממשלה או בבנקים, הם לא היו זכאים לטלפונים או לרישיונות נהיגה ונאסר עליהם לקנות נכסים. חשבונות הבנק של היהודים הוקפאו. הדרך לשדה התעופה נסללה בבית הקברות היהודי בדמשק, בתי ספר יהודיים נסגרו ונמסרו לידי מוסלמים.

את היחס של סוריה כלפי היהודים משקפת בין היתר העובדה, שהיא נתנה מחסה לאלואיס ברונר, אחד ממושעי המלחמה הנאציים הידועים ביותר לשמחה. ברונר, יד ימינו של אדולף אייכמן, שרת בתפקיד יועץ במשרו של אסאד.⁷⁴

ב-88-1987 המשטרה החשאית הסורית תפסה עשרה יהודים בחשד להפרת חוקי הנסיעה וההגירה, תכנון בריחה ונסיעות בלתי-חוקיות לחו"ל. כמה מאלה, ששוחררו, דיווחו על עינויים אותם הם עברו במעצר.⁷⁵ בנובמבר 1989 הממשלה הסורית הבטיחה להקל על הגירתן של יותר מ-500 רווקות יהודיות, שמספרן היה רב בהרבה ממספר הגברים הפנויים בקהילה היהודית, ועל כן הן התקשו למצוא בן זוג מתאים. עשרים וארבע נשים קיבלו אישור להגר בסתיו 1989 ועוד 20 ב-1991.⁷⁶

במשך שנים רבות היהודים בסוריה חיו בפחד מתמיד. הרובע היהודי בדמשק נמצא תחת השגחה מתמדת של המשטרה החשאית הנוכחת בתפילות בבתי כנסת, חתונות, בר-מצוות והתכנסויות יהודיות אחרות. המגעים עם זרים היו תחת מעקב צמוד. היתרים לנסיעות לחו"ל ניתנו בניסיונות יוצאות דופן ורק עם שטר התחייבות של 300 עד אלף דולר ובני ערובה בדמות בני משפחה הנשארים. הלחץ, שהפעילה ארה"ב, במהלך שיחות השלום בתחילת שנות התשעים עזר לשכנע את הנשיא חפז אסאד להקל על ההגבלות, במיוחד אלה המונעים מיהודים לקנות ולמכור נכסים.

במסגרת מבצע חשאי בשלהי שנת 1994 הובאו למדינת ישראל 1262 יהודים סוריים. מנהיגם הרוחני של הקהילה היהודית הסורית במשך 25 שנה, רבי אברהם חמרה, היה בין אלה, שעזבו את סוריה ונסעו לניו-יורק (היום הוא גר במדינת ישראל). סוריה העניקה אשרות יציאה בתנאי שהיהודים לא יעלו למדינת ישראל.⁷⁷ ההחלטה הסופית לשלוח את היהודים לחופשי באה במידה רבה כתוצאה מהלחץ, שהופעל עליה מצד ארה"ב, אחרי ועידת השלום במדריד.

לקראת סוף 1994 בית כנסת יואב בן צרויה בחלב, שפעל ללא הפסקה יותר מ-1600 שנה, היה ריק מאדם. שנה אחרי זה כ-250 יהודים נשארו בדמשק, ככל הנראה מתוך בחירתם החופשית.⁷⁸ לקראת אמצע שנת 2001 להערכת רבי הודר שהדה כבריתי 150 יהודים גרו בדמשק, 20 בחלב ו-20 בקמשילי. כל חודשיים-שלושה מגיע הרב מאיסטנבול, טורקיה, להשגיח על הכנת בשר כשר אותו התושבים מקפויים ומשתמשים בו עד לביקורו הבא. שני בתי כנסת פעילים נשארו בדמשק.

למרות שמספר פעמים היהודים נחשפו לאלימות מצד המפגינים הפלסטינים, הממשלה נקטה באמצעי הגנה רציניים, כולל מאסרם של התוקפים ואבטחת בתי הכנסת הנשארים.⁸⁰

לפי ממצאי משרד החוץ האמריקני ליהודים עדיין יש בתי ספר יסודיים נפרדים בה נלמדים נושאים היהדות ובכמה בתי ספר מותר ללמד עברית. בית ספר יהודי עדיין מונה כתריסר תלמידים, בעוד שבשנת 1992 למדו בו 500 תלמידים. יהודים וכורדים הם המיעוטים היחידים, שאין להם רשות להשתתף במערכת הפוליטית. בנוסף, "רוב היהודים המעטים, שנשארו, אינם זכאים לתעסוקה ממשלתית ולא חלה עליהם חובת הגיוס הבאי. הם המיעוטים היחידים, שבדרכוניהם ובתעודות זהות שלהם מצוין הדת שלהם."⁸¹

אוכלוסייה יהודית ב-1948: 105000
ב-2001: 1500

אחרי הכרזתה על עצמאות ב-1956 ממשלת תוניסיה פרסמה סדרת צווים אנטי-יהודיים. ב-1958 הממשלה פיזרה את מועצת הקהילה היהודית של תוניסיה ובתי כנסת, בתי קברות ושכונות יהודיות עתיקות נהרסו לשם "חידוש העיר".⁸²

המצב המעורער המחמיר מיום ליום גרם ליותר מ-40000 יהודי תוניסיה לעלות למדינת ישראל. לקראת 1967 האוכלוסייה היהודית של המדינה הצטמצמה עד 20000.

במהלך מלחמת ששת הימים האספסוף הערבי המתפרע תקף יהודים ושרף בתי כנסיות וחנויות. הממשלה גינתה את האלימות והנשיא חביב בורגיבה התנצל בפני הרב הראשי. הממשלה פנתה ליהודים בבקשה להישאר, אך מצד שני גם לא מנעה מהם לעזוב. כך, 7000 יהודים הגרו לצרפת.

ב-1982 היהודים הותקפו בערים זרזיס ובן גווארדנה. לפי דיווחו של משרד החוץ האמריקני, הממשלה התוניסאית "פעלה בהחלטיות להגנת הקהילה היהודית".⁸³

ב-1985 מאבטח תוניסאי פתח באש כנגד המתפללים בבית הכנסת בג'רבה. חמישה אנשים נהרגו, ארבעה מהם – יהודים. מאז הממשלה דאגה למנוע טרגדיות דומות בעתיד ע"י הענקת הגנה רצינית במקרה הצורך. בעקבות הפצצת מפקדת אש"ף ליד תוניס ב-1 באוקטובר 1985 ע"י כוחות ישראלים, "הממשלה נקטה באמצעים יוצאים מן הכלל להגנת הקהילה היהודית".⁸⁴ אחרי הטרגדיה של הר הבית באוקטובר 1990 "הממשלה דאגה לאבטחה רצינית מסביב לבית הכנסת הראשי בתוניס".⁸⁵

בג'רבה יש גן ילדים יהודי אחד. יש גם שש בתי ספר יסודיים יהודיים (שלושה בתוניס, שתיים בג'רבה ואחד בעיר החוף זרזיס) וארבעה תיכונים (שניים בתוניס ושניים בג'רבה). בתוניס וג'רבה קיימות גם ישיבות. לקהילה יש שתי בתי אבות. במדינה אפשר למצוא מסעדות כשרות ומכהנים בה חמישה רבנים: הרב הראשי של תוניסיה, רב בג'רבה ועוד ארבעה רבנים בתוניס. מרבית הקהילה היהודית שומרת על חוקי הכשרות.

"תיירים רבים באים לג'רבה לבקר בבית הכנסת "אל גריבה" בכפר חארה צגירה. למרות שהמבנה כפי שהוא מופיע כיום הוקם ב-1929, נפוצה האמונה, שבמקום הזה תמיד עמד בית כנסת לאורך 1900 שנים אחרונות. ליהודים תוניסאים יש מנהגים והגיגות ייחודיים וסגנוניים, כולל עלייה שנתית לרגל לאי ג'רבה בל"ג בעומר. במוזיאון ברדו בתוניס ניתן לצפות בתערוכה המציגה אך ורק תשמישי קדושה יהודיים".⁸⁶

כיום, 1300 יהודים מהווים את המיעוט הדתי הגדול ביותר בין ילידי המדינה. "המדינה מבטיחה חופש הדת לקהילה היהודית ומשלמת משכורת לרב הראשי" של הקהילה.⁸⁷

באוקטובר 1999 הקהילה היהודית בחרה במועצת המנהלים החדש לראשונה מאז הכרזת העצמאות של תוניסיה ב-1956. המועצה אף קיבלה שם חדש: "הוועדה היהודית של תוניסיה".⁸⁸

ב-11 באפריל 2002 משאית עם גז טבעי התפוצצה ליד הקיר החיצוני של בית כנסת גריבה באי הנופש ג'רבה. פקידי הממשל התוניסאי תחילה הודיעו, שהמשאית פגעה במקרה בקיר בית הכנסת, אבל חוליה בעלת קשר לרשת "אל קעידה" של אוסמה בן לאדן לקחה על עצמה את האחריות לביצוע של מה שהיה, למעשה, התקפת מחבלים על בית הכנסת העתיק ביותר באפריקה. בפיצוץ נהרגו 17 אנשים וביניהם 11 תיירים גרמניים.⁸⁹

יהודי תימן

אוכלוסייה יהודית ב-1948: 55000 (ועוד 8000 בעדן)
ב-2001: פחות מ-200

ב-1922 הממשלה של תימן אימצה חוק מוסלמי עתיק הדורש מכל היתומים היהודיים מתחת לגיל 12 להתאסלם.

ב-1947 אחרי ההצבעה על תכנית החלוקה הפורעים המוסלמים יחד עם כוחות המשטרה המקומיים עוררו פוגרום דמים בעדן, שבמהלכו נהרגו 82 יהודים ונהרסו מאות בתים יהודיים. הקהילה היהודית של עדן שותקה מבחינה כלכלית, כי רוב החנויות ובתי עסק יהודיים נהרסו כליל. בתחילת שנת 1948 עלילת דם המאשימה את היהודים ברצח שתי בנות למטרות פולחניות גרמה לביזה מחדש.⁹⁰

האווירה המסוכנת מיום הביאה להגירתה של כמעט כל הקהילה היהודית של תימן – כמעט 50 אלף – בין יוני 1949 לספטמבר 1950 במסגרת מבצע "מרבד הקסמים". הגירה קטנה יותר נמשכה באישור המדינה עד 1962. מאז מלחמת האזרחים שמה קץ ליציאתם של היהודים. מאז סברו, שהקהילה היהודית של תימן נכחדה. בהתבסס על ההנחה הזאת העולם החיצוני לא הכיר במצוקתם של יהודי תימן. אבל ב-1976 דיפלומט אמריקאי נתקל בקהילה יהודית קטנה באזור מרוחק בצפון תימן. הסתבר, שכמה אנשים לא השתתפו במבצע "מרבד הקסמים", כי בני משפחה לא רצו לעזוב לבד את קרוביהם החולים או הקשישים. על היהודים נאסר להגר ולקיים מגעים עם קרוביהם בחו"ל. הם היו מבודדים ונרדפים, מפוזרים בהררי צפון תימן ללא מזון, ביגוד, טיפול רפואי ותשמישי קדושה. כתוצאה מכך כמה יהודים תימניים בחרו להמיר את דתם והתאסלמו.

לזמן קצר ניתנה רשות לארגונים יהודיים לנסוע חופשי בתוך תימן, להפיץ ספרים עבריים וחומרים לקהילה היהודית.⁹¹

היום היהודים הם המיעוט הדתי היחיד לצד מספר מצומצם של נוצרים, הינדים ובהאים. היחס לקהילה הקטנה, שנשארה בצפון תימן, הוא די סבלני וכיום מותר להם לשמור על דתם. אמנם חברה עדיין נחשבים לאזרחי הסוג השני ולא רשאים לשרת בצבא או להיבחר לעמדות פוליטיות. המסורת מגבילה את היהודים לגור באזור אחד של עיר או כפר ובדרך-כלל מבחר התעסוקה שלהם מוגבל אף הוא. זה כולל בדרך כלל חקלאות ומלאכות יד אמנותיות. מותר ליהודים להזיק בנכסים וזה מה שקורה בפועל.⁹² היהודים מפוזרים והתשתית הקהילתית כבר לא קיימת. ליהודים תימניים כמעט ואין קשרים חברתיים עם שכניהם המוסלמים וברוב המקרים מונעים מהם גם לתקשר עם יהדות העולם. סוברים, ששתי בתי כנסת מתפקדים עדיין בסאיקיה ובעמלה.

חיי הדת לא השתנו הרבה בתימן. ליהודים אסור לאכול עם מוסלמים. כמו כן חל איסור מוחלט על נישואי תערובת. במהלך השנים האחרונות כ-400 יהודים עלו לישראל על אף האיסור הרשמי על ההגירה.⁹³ לפי דיווחו של משרד החוץ האמריקני באמצע שנת 2000 "הממשלה הפסיקה את מדיניותה להתיר למחזיקי דרכון ישראלי מהעדה התימנית לבוא לתימן עם אישור מעבר. אמנם יהודים תימניים, ישראלים ואחרים יכולים לבוא חופשי לתימן ולטייל בתוכה עם דרכונים של מדינה זרה אחרת פרט למדינת ישראל."⁹⁴ בינואר 2001 ברשימת מועמדים לבחירות לפרלמנט של "מפלגת כלל העם" השולטת לראשונה הופיע אזרח יהודי של תימן. דיברו על כך, שהנשיא עלי עבדאללה סלח המליץ על המועמד, אברהים עזר, כמחווה לממשלת בוש העתידית בתקווה להשיג סיוע כלכלי לתימן. מאוחר יותר הועדה הכללית של בחירות דחתה את פנייתו של עזר בטענה שעל המועמד להיות בנם של שני הורים מוסלמים. האנליסטים הפוליטיים העלו השערה, שהסיבה האמיתית היא אי רצונם ליצור תקדים המאפשר ליהודי להתמודד על משרות ממשלתיות.⁹⁵

הערות:

¹Vamberto Morais, *A Short History of Anti-Semitism*, (NY: W.W Norton and Co., 1976), p. 11; Bernard Lewis, *Semites & Anti-Semites*, (NY: WW Norton & Co., 1986), p. 81.

²*Oxford English Dictionary; Webster's Third International Dictionary.*

³*Washington Post*, (October 30, 2001)

⁴Official British document, Foreign Office File No. 371/20822 E 7201/22/31; Elie Kedourie, *Islam in the Modern World*, (London: Mansell, 1980), pp. 69-72.

⁵Howard Sachar, *A History of Israel: From the Rise of Zionism to Our Time*, (NY: Alfred A. Knopf, 1979), p. 196.

⁶Jordanian Nationality Law, Official Gazette, No. 1171, Article 3(3) of Law No. 6, 1954, (February 16, 1954), p. 105.

⁷From a letter sent to M. Rene Mheu, Director General of UNESCO, and reproduced in *Al-Thawra*, (May 3, 1968).

⁸The Religious Ordinances Reader, (Syrian Ministry of Education, 1963-1964), p. 138.

⁹*Basic Syntax and Spelling*, Syrian Ministry of Education, 1963.

- ¹⁰Religious Teaching, Egyptian Ministry of Education, 1966.
- ¹¹Modern World History, Jordanian Ministry of Education, 1966, p. 150.
- ¹²Meyrav Wurmser, *The Schools of Ba'athism: A Study of Syrian Schoolbooks*, (Washington, D.C.: [Middle East Media and Research Institute \(MEMRI\)](#), 2000), p. xiii.
- ¹³Wurmser, p. 51.
- ¹⁴[Middle East Media and Research Institute \(MEMRI\)](#); *Parade*, (June 23, 2002), p. 13.
- ¹⁵[Jewish Telegraphic Agency](#), (March 4, 1991).
- ¹⁶*Al-Mussawar*, (August 4, 1972).
- ¹⁷[Middle East Media and Research Institute \(MEMRI\)](#),
- ¹⁸*Al-Ahram* (October 28, 2000)
- ¹⁹[Jerusalem Post](#) (November 19, 2001)
- ²⁰Palestinian Authority television, (October 14, 2000)
- ²¹Palestinian Media Watch, <http://www.pmw.org/> (March 15, 2000)
- ²²*Jerusalem post*, (November 19, 2001)
- ²³Bernard Lewis, "The Pro-Islamic Jews," *Judaism*, (Fall 1968), p. 401.
- ²⁴Bat Ye'or, *The Dhimmi*, (NJ: Fairleigh Dickinson University Press, 1985), pp. 43-44.
- ²⁵Bat Ye'or, pp. 185-86, 191, 194.
- ²⁶Norman Stillman, *The Jews of Arab Lands*, (PA: The Jewish Publication Society of America, 1979), p. 84; Maurice Roumani, *The Case of the Jews from Arab Countries: A Neglected Issue*, (Tel Aviv: World Organization of Jews from Arab Countries, 1977), pp. 26-27; Bat Ye'or, p. 72; Bernard Lewis, *The Jews of Islam*, (NJ: Princeton University Press, 1984) p. 158.
- ²⁷Stillman, pp. 59, 284.
- ²⁸Roumani, pp. 26-27.
- ²⁹G.E. Von Grunebaum, "Eastern Jewry Under Islam," *Viator*, (1971), p. 369.
- ³⁰[New York Times](#), February 19, 1947).
- ³¹Roumani, pp. 30-31; Norman Stillman, *The Jews of Arab Lands in Modern Times*, (NY: Jewish Publication Society, 1991), pp. 119-122.
- ³²Bat Ye'or, p. 61.
- ³³Bat Ye'or, p. 30
- ³⁴Louis Gardet, *La Cite Musulmane: Vie sociale et politique*, (Paris: Etudes musulmanes, 1954), p. 348.
- ³⁵Bat Ye'or, pp. 56-57.
- ³⁶*Middle Eastern Studies*, (1971), p. 232.
- ³⁷[Washington Post](#), (February 25, 2002).
- ³⁸כל מניין האוכלוסיה ל-2001 מבוסס על
- David Singer and Lawrence Grossman, Eds. *American Jewish Year Book 2001*, (NY: American Jewish Committee, 2001), pp.540-563
- ³⁹[World Jewish Congress, Jewish Communities of the World](#).
- ⁴⁰Country Reports on Human Rights Practices for 1991, (DC: Department of State, 1992), p. 1339.
- ⁴¹[U.S. State Department Report on Human Rights Practices for 1997](#).
- ⁴²[U.S. Department of State, 2000 Annual Report on International Religious Freedom](#), Released by the Bureau for Democracy, Human Rights, and Labor Washington, DC, September 5, 2000.
- ⁴³Howard Sachar, *A History of Israel*, (NY: Alfred A. Knopf, 1979), p. 401.

- ⁴⁴ AP, (November 26, 1956); New York World Telegram, (November 29, 1956).
- ⁴⁵ [Jewish Communities of the World](#).
- ⁴⁶ [U.S. Department of State, 2000 Annual Report on International Religious Freedom](#), Released by the Bureau for Democracy, Human Rights, and Labor Washington, DC, (September 5, 2000).
- ⁴⁷ [U.S. Department of State, 2001 Annual Report on International Religious Freedom](#), Released by the Bureau for Democracy, Human Rights, and Labor Washington, DC, (October 26, 2001).
- ⁴⁸ [U.S. State Department Report on Human Rights Practices for 1997](#).
- ⁴⁹ "Many Jews Choose to Stay in Iran," Associated Press, (Jan. 18, 1998).
- ⁵⁰ [Jewish Communities of the World](#). Reprinted with permission of the [World Jewish Congress \(WJC\)](#). Copyright 1997; Institute of the World Jewish Congress. [U.S. State Department Report on Human Rights Practices for 1997](#).
- ⁵¹ Schneider, Howard. "Iran Court Reduces Penalties for Jews." [Washington Post](#), (September 22, 2000).
- ⁵² [Jerusalem Post](#), (January 16, 2002); [Washington Jewish Week](#), (October 31, 2002).
- ⁵³ [U.S. Department of State, 2001 Annual Report on International Religious Freedom](#), Released by the Bureau for Democracy, Human Rights, and Labor Washington, DC, (October 26, 2001).
- ⁵⁴ [Jerusalem Post](#), (Dec. 13, 1997); Arie Avneri, [The Claim of Dispossession](#), (Tel Aviv: Hidekel Press, 1984), p. 274; Maurice Roumani, [The Case of the Jews from Arab Countries: A Neglected Issue](#), (Tel Aviv: World Organization of Jews from Arab Countries, 1977), pp. 29-30; Norman Stillman, [The Jews of Arab Lands in Modern Times](#), (NY: Jewish Publication Society, 1991), pp. 117-119; Howard Sachar, [A History of Israel](#), (NY: Alfred A. Knopf, 1979), p. 399.
- ⁵⁵ Judith Miller and Laurie Mylroie, [Saddam Hussein and the Crisis in the Gulf](#), (NY: Random House, 1990), p. 34.
- ⁵⁶ Max Sawadaye, All Waiting to be Hanged, (Tel Aviv: Levanda Press, 1974), p. 115.
- ⁵⁷ [New York Times](#), (February 18, 1973).
- ⁵⁸ [U.S. State Department Report on Human Rights Practices for 1997](#).
- ⁵⁹ [Jerusalem Post](#) (Dec. 13, 1997).
- ⁶⁰ [New York Times Magazine](#), (February 3, 1985).
- ⁶¹ Associated Press, (March 28, 1998).
- ⁶² [Maariv](#), (June 21, 1991); JTA, (July 22, 1993); [Jewish Communities of the World](#).
- ⁶³ Howard Sachar, [A History of Israel](#), (NY: Alfred A. Knopf, 1979), p. 400; Norman Stillman, [The Jews of Arab Lands in Modern Times](#), (NY: Jewish Publication Society, 1991), p. 145.
- ⁶⁴ [U.S. Department of State, 2000 Annual Report on International Religious Freedom](#), Released by the Bureau for Democracy, Human Rights, and Labor Washington, DC, September 5, 2000.
- ⁶⁵ [Jerusalem Report](#), (March 11, 2002).
- ⁶⁶ Maurice Roumani, [The Case of the Jews from Arab Countries: A Neglected Issue](#), (Tel Aviv: World Organization of Jews from Arab Countries, 1977), pp. 32-33.
- ⁶⁷ Said Ghallab, "Les Juifs sont en enfer," in [Les Temps Modernes](#), (April 1965), pp. 2247-2251.

⁶⁸ [U.S. State Department Report on Human Rights Practices for 1996](#); [Jewish Communities of the World](#); [U.S. State Department Report on Human Rights Practices for 1997](#).

⁶⁹ [Jewish Communities of the World](#).

⁷⁰ [Jewish Communities of the World](#).

⁷¹ [U.S. Department of State, 2000 Annual Report on International Religious Freedom](#), Released by the Bureau for Democracy, Human Rights, and Labor Washington, DC, (September 5, 2000).

⁷² [U.S. Department of State, 2001 Annual Report on International Religious Freedom](#), Released by the Bureau for Democracy, Human Rights, and Labor Washington, DC, (October 26, 2001).

⁷³ Howard Sachar, [A History of Israel: From the Rise of Zionism to Our Time](#), (NY: Alfred A. Knopf, 1979), p. 400; Maurice Roumani, *The Case of the Jews from Arab Countries: A Neglected Issue*, (Tel Aviv: World Organization of Jews from Arab Countries, 1977), p. 31; Norman Stillman, [The Jews of Arab Lands in Modern Times](#), (NY: Jewish Publication Society, 1991), p. 146.

⁷⁴ *Newsday*, (November 1, 1987); information provided by Rep. Michael McNulty.

⁷⁵ Middle East Watch, *Human Rights in Syria*, (NY: Middle East Watch, 1990), p. 94.

⁷⁶ *Country Reports on Human Rights Practices for 1991*, (DC: Department of State, 1992), p. 1610.

⁷⁷ *Jerusalem Post*, (Oct. 18, 1994).

⁷⁸ *Jerusalem Post*, (May 27, 1995).

⁷⁹ Associated Press, (January 27, 2000).

⁸⁰ [U.S. Department of State, 2000 Annual Report on International Religious Freedom](#), Released by the Bureau for Democracy, Human Rights, and Labor Washington, DC, (September 5, 2000).

⁸¹ [U.S. State Department Report on Human Rights Practices for 2001](#).

⁸² Maurice Roumani, *The Case of the Jews from Arab Countries: A Neglected Issue*, (Tel Aviv: World Organization of Jews from Arab Countries, 1977), pp. 33; Norman Stillman, [The Jews of Arab Lands in Modern Times](#), (NY: Jewish Publication Society, 1991), p. 127.

⁸³ *Country Reports on Human Rights Practices for 1982*, (DC: Department of State, 1983), pp. 1290-91.

⁸⁴ *Country Reports on Human Rights Practices for 1985*, (DC: Department of State, 1986), p. 1321.

⁸⁵ *Country Reports on Human Rights Practices for 1990*, (DC: Department of State, 1991), pp. 1664-65.

⁸⁶ [Jewish Communities of the World](#).

⁸⁷ [U.S. State Department Report on Human Rights Practices for 1997](#).

⁸⁸ [U.S. Department of State, 2000 Annual Report on International Religious Freedom](#), Released by the Bureau for Democracy, Human Rights, and Labor Washington, DC, September 5, 2000.

⁸⁹ *Washington Post*, (April 17 & 23, 2002).

⁹⁰ Howard Sachar, [A History of Israel](#), (NY: Alfred A. Knopf, 1979), pp. 397-98; Maurice

⁹¹ *Jerusalem Post*, (February 15, 1992); Jewish Telegraphic Agency, (February 26, 1992).

⁹² [Jewish Communities of the World; U.S. State Department Report on Human Rights Practices for 1997.](#)

⁹³ [Jewish Communities of the World.](#)

⁹⁴ [U.S. Department of State, 2001 Annual Report on International Religious Freedom,](#) Released by the Bureau for Democracy, Human Rights, and Labor Washington, DC, (October 26, 2001).

⁹⁵ [Jerusalem Post,](#) (January 30, 2001).

16 זכויות אדם במדינות ערב

מיתוס

"המשטרים של מדינות ערב מעניקים זכויות אדם בסיסיות לאזרחיהם."

עובדה

בעוד שמרבים להתמקד בהפרת זכויות אדם ע"י מדינת ישראל באזורים הבעייתיים של הגדה המערבית וחבל עזה, כלי התקשורת ההמוניים בוחרים להתעלם במכוון מהפרות יומיומיות של זכויות אדם בסיסיות כמעט בכל מדינות ערב. לפי הדוחות השנתיים של משרד החוץ האמריקני ברוב מדינות ערב נהוג משטר דיקטטורי של דיכוי השולל מאזרחיו חופש בסיסי של ביטוי דעות פוליטיות, חופש הדיבור, התקשורת ותהליכים משפטיים הוגנים. ממסקנות דו"ח התפתחות זכויות האדם בקרב הערבים, שפרסמה קבוצת חוקרים ערביים מתכנית הפיתוח של האו"ם, עולה, שמתוך שבעת אזורי העולם מדינות ערב הגיעו לרמת החופש הנמוכה ביותר בעולם. הם זכו לדירוג נמוך ביותר גם בסעיף "הבעת דעה וחובה לתת דין וחשבון" – קנה מידה להיבטים שונים של תהליך פוליטי, זכויות אזרח, זכויות פוליטיות ועצמאותם של כלי תקשורת.¹

מיתוס

"להיום זכויות הנשים מוגנות בעולם הערבי."

עובדה

ברוב מדינות ערב השריעה או החוק האסלאמי מגדיר את כללי התנהגות חברתית מסורתית. לפי החוק הזה לנשים יש תפקיד נחות יותר מהגברים ולכן הן מופלות בנושא הזכויות וחופש הפרט. כפי שמסביר מומחה לנושא המזרח התיכון, דניאל פיפס: "בהשקפה המוסלמית...היחס למיניות הנשית הוא כאל בעלת עוצמה כזאת, שהיא מהווה סכנה אמיתית לחברה." לכן, אם לא מרסנים את הנשים הן מהוות "אתגר מסוכן ביותר לגברים המפריע לניסיונותיהם לקיים את ציווי האל." שילוב של "השאיות והקסם שלהן מעניק לנשים כוח שליטה על גברים שמתחרה עם כוחו של האל."² "אם הן יפעלו כרצונן, ממשיך פיפס, "הגברים עלולים להפוך לקרבנותיהן ולעזוב את האל, וכתוצאה מכך תשרור מהומה אזרחית בקרב המאמינים. המסורת, מציין פיפס, רואה בנשים איום פנימי לחברה המוסלמית הזהה לאיום חיצוני של הלא-מאמינים. הנשים במסורת הערבית מתחננות בגיל צעיר לגבר לפי בחירת אביה. הבעל רשאי להתגרש בכל עת, אפילו כנגד רצונה של אשתו, רק ע"י הכרזה בעל-פה, שזוהי כוונתו. למרות שבקרב כמה מדינות ערב חילוניות יותר מתפתח לאט תדמית הנשים הדוגלות בשוויון, כל זה שייך למרכזים עירוניים וחוגי העלית. טקסי עיוות איבר המין הנשי עדיין נפוצים באזורים כפריים של מצרים, לוב, עומאן ותימן. יתרה מזאת, החוקים המגבילים את זכויות הנשים עדיין נשארים בתוקף כמעט בכל מדינות ערב. בסוריה הבעל יכול למנוע מאשתו לעזוב את המדינה. במצרים, עיראק, לוב, ירדן, מרוקו, עומאן ותימן נשים נשואות נדרשות להציג אישור חתום ע"י הבעל המתיר להן לנסוע לחו"ל וניתן למנוע זאת מהן מכל סיבה שהיא. בערב הסעודית על הנשים לשאת אישור בכתב מגבר קרוב משפחתן הקרוב ביותר על מנת לעזוב את המדינה או להשתמש בתחבורה ציבורית בין אזורים שונים של המדינה. כפי שמציין האו"ם, "ניצול היכולות של נשים ערביות לפעילות כלכלית ופוליטית נשאר במקום האחרון בעולם במושג הכמותי...במספר מדינות בעלות בית נבחרים לאומי, לנשים עדיין אין זכות להצביע או לתפוס משרה. ואחת מכל שתי נשים ערביות לא יודעות קרוא וכתוב."³ בבית המשפט המוסלמי בערב הסעודית עדותו של גבר אחד שווה לעדותן של שתי נשים. בכוחית רק לגברים יש זכות הצבעה. חוקי ירושה של מצרים, מרוקו, ירדן וערב הסעודית עדיין קובעים, שהסכום המגיע לאחות יהיה קטן מזה של האח (בדרך כלל פחות או יותר פי שתיים). החוק המרוקאי מתיר לבעל לרצוח או לפצוע את אשתו, שנתפסת בעת הניאוף, אולם אישה נענשת על פגיעה בבעלה באותן הנסיבות.

נשים מוכות הן תופעה שכיחה במדינות ערב וכמעט ואין להן מקלט. כפי שהעיר משרד החוץ האמריקני על ירדן (ורוב העולם הערבי): "מבחינה טכנית התעללות באישה יכולה להיות סיבה לגירושין, אבל הבעל יכול לטעון, שיש לו סמכות מהקוראן לתקן את מגרעות הדת והאופי של אשתו בעזרת מכות."⁴ המגבלות הקיצוניות ביותר כנגד נשים מכל העולם הערבי קיימות בערב הסעודית. נשים סעודיות אינן רשאיות להתחתן עם גברים לא-סעודיים ללא אישור המדינה (שניתן לעיתים רחוקות בלבד). אסור להן לנהוג ואפילו לרכב באופניים, להשתמש במתקנים ושירותים ציבוריים בנוכחות גברים והן חייבות לשבת בחלק האחורי של האוטובוס הציבורי בנפרד מהגברים. באוניברסיטת סעוד המלך בריאד הפרופסורים מרצים באולם הגברים ואילו נשים מסתכלות בשידור ישיר בטלוויזיות במעגל סגור מאולמי נשים מרוחקים.⁵ "טורי העצות [המוסלמיות]" בעיתונות הסעודית ממליצים על הנהגת משמעת חמורה של נשים כחלק מנישואין מוצלחים. על הנשים לכסות את כל הגוף והפנים בפומבי והמשטרה הדתית הסעודית הידועה בשם מוטאוויין מענישה עונש פיסית את אלה, שמפרות את החוק הזה. הגישה המפלה לנשים בצד הסעודים נוגעת גם לנשים מחוץ לארץ. למשל, במהלך ביקורו של יורש העצר עבדאללה בארה"ב יועצי הנסיך ביקשו שלא יהיו פקחות תעופה בטיסתו לפגישה עם הנשיא בוש בטקסס, אלא רק פקחים גברים. הם דרשו גם, ששום אישה לא תמצא במסלול המראה של הסילון.⁶ המשטרים הערביים מוציאים להם דרכים להתחכם עם הלחץ הבינלאומי לשיפור זכויות האישה. לעיתים קרובות הם מעדיפים להציג שיפורים קלים במעמד האישה במקום לעשות רפורמות רדיקאליות, שעלולות לסתור את האידיאולוגיה שלהם ולהרגיז את האלמנטים הקונסרבטיביים במדינה.

מיתוס

"החופש של פלסטינים בשטחי הרשות הפלסטינית כוללים את הזכות למכור קרקעות ליהודים."

עובדה

ב-1996 המופתי של הרשות הפלסטינית, איקרמה סברי, פרסם פטווה (צו דתי) האוסר על מכירת רכוש של ערבים ומוסלמים ליהודים. את כל המפר את הצו מצפה גזר דין מוות. לפחות שבעה עסקני מקרקעין נהרגו באותה שנה. כעבור שש שנים ראש שרותי הביון הכללי של הרשות הפלסטינית בגדה המערבית, גנרל תאופיק טיראווי הודה, שאנשיו היו אחראים לכל הרציחות האלה.⁷ ב-5 במאי 1997 שר המשפטים של הרשות, פריח אבו מידאין הודיע, שכל מי שיורשע בויתור על "מילימטר אחד" למדינת ישראל, יוצא להורג. מאוחר יותר באותו חודש נהרגו שני עסקני מקרקעין ערביים. פקידי הממשל הפלסטיני הכחישו כל מעורבות ברציחות אלה. שנה אחרי זה נרצח פלסטיני נוסף בחשד בניסיון מכירת קרקעות. הרשות הפלסטינית עצרה גם עסקני מקרקעים חשודים בהפרת החוק הירדני (ביחס לגדה המערבית) האוסר על מכירת קרקעות לזרים.⁸

זכויות האדם לפי המדינה

(אם לא מצוין אחרת, כל המידע מבוסס על דוחות משרד החוץ האמריקני על יישום זכויות האדם לשנות 2000-2001)

ערב הסעודית

ערב הסעודית היא מונרכיה של שושלת אל-סעוד, שבראשה עומד המלך פהד בן עבד אלעזיז אל-סעוד. חוקתה של המדינה היא הקוראן והסונה (המסורת) של הנביא מוחמד, וכך המדינה מנוהלת לפי הפרשנות המדויקת של החוק המוסלמי. בשל העדר כל מוסדות דמוקרטיים לאזרחים אין כל תפקיד בממשלה. האחראים על הביטחון במדינה הם הן כוחות הביטחון החילוניים, הן המוטאווה, המשטרה הדתית, ממנה מורכבת מועצת קידום הטוב ומניעת הרע. לאור העובדה, שהשקפת האסלאם המסורתית על זכויות האדם לא חופפת להשקפה המודרנית, הממשלה נתנה רשות לשתי כוחות הביטחון – הן החילוני, הן הדתי – לנצל את מעמדם לרעה.

זכויות משפטיות

עינויים, הכאות והתעללויות באסירים מהווים פעולות שגרתיות הן מצד המוטאווה, הן מצד פקידי משרד הפנים. בנוסף לפחות אדם אחד נרצח בתקופה האחרונה ע"י אנשי המוטאווה על הפרה דתית קלה מאוד.

הוצאות להורג אחרות במהלך שנת 2000 היו עבור פשעים שונים החל מ"התנהגות מינית סוטה" וכלה בכישוף ובוצעו ע"י סקילה, עריפת ראש או ירייה. מעבר לכך כמה אסירים נענשו ע"י כריתת איברים או ניקור עיניים. לפעמים האסירים כלואים לתקופות זמן ממושכות ללא האשמה או משפט. חופש הביטוי והתקשורת מוגבל מאוד בערב הסעודית – מתיחת ביקורת על אסלאם או על משפחת המלוכה נוגדת את החוק ויכולה להוביל למאסר ממושך ללא משפט. טלוויזיה, רדיו, אינטרנט וספרות מצונזרים באופן חמור. חופש הכינוס וההתאגדות מוגבלים אף הם ומחייבים הסדרים מיוחדים, כגון הפרדה בין גברים לנשים באסיפות.

היחס לנשים

נשים הן קרבנות ההפליה השיטתית בערב הסעודית. אלימות במשפחה ואונס מהווים בעיות נפוצות ביותר, ולנשים אין שום פיצוי או דרך אחרת לתיקון העיוות של הפשעים האלה. אישה לא רשאית לנסוע, להיכנס לבית חולים או לנהוג במכונית ללא אישור מבעלה. האוטובוסים מופרדים ונשים יושבות בסוף. הנשים, שלא לובשות עבאיה (בגד שחור המכסה את כל הגוף) ומכסות את פניהן ושערותיהן, נרדפות ע"י משטרת המוטאווה.

בין תחומי החוקים המפלים את הנשים – בעלות על רכוש, עדות בבית משפט בנושאי ירושה, שיוך הילדים במקרי גירושין. הנשים מהוות רק 5 אחוז מכוח האדם במדינה והן מועסקות כמעט בצורה בלעדית במשימות הפשוטות ביותר. גם עיוות איבר המין הנשי (בהקבלה למילה של איבר המין הגברי) לא מנוגדת לחוק הסעודי ואכן מבוצע באזורים מסוימים של ערב הסעודית.

גם נשים מחו"ל מוכרחות לדבוק בחוקים הקפדניים של ערב הסעודית, וצבא ארה"ב הרחיק לכת בכך, שדרש מחילותיו ללבוש בגדים מגבילים, לנסוע במושב האחורי של הרכב ולהסתובב מחוץ לבסיס צבאי רק בליווי גברים. ב-2001 טייסת קרב מדרג עליון של חיל האוויר האמריקני תבעה את ממשלת ארה"ב לדין על כך שהיא מפלה נשים, מפרה את חופש הדת שלהן ומחייבת אותן לנהוג לפי מנהגים המוכתבים עפ"י דת שונה מדתן. הפנטגון לא דורש יותר מנשים ללבוש עבאיות שחורות מכף רגל עד ראש כמו אלה של הנשים הסעודיות, אבל כל שאר ההגבלות נשארו תוקף.⁹

זכויות עובדים

אין שום חוקי עבודה כפי שאין גם שום הסתדרויות או הסכמים קיבוציים. מבחינה טכנית עבודה כפיה נמצאות מחוץ לחוק, אך עובדים זרים ומשרתים נאלצים לעבוד לפי יותר מ-16 שעות ביום, שבעה ימים בשבוע. השכר מגיע לפעמים באיחור של שבועות או חודשים.

מדיווחים בלתי רשמיים עולה, שלעיתים מוכרחות לערב הסעודית נשים וילדים. הראשונות לשם זנות והאחרונים כדי לעבוד ברשתות מקבצי נדבות מאורגנות. רשמית החוק הסעודי אוסר על סחר באנשים.

היחס למיעוטים

אין חופש הדת בערב הסעודית. כל האזרחים צריכים להיות מוסלמים ורק מנהגי הענף הסוני של האסלאם מותרים בפומבי. כך הענף השיעי של האסלאם מופלה מבחינה ממשלתית. מנהגי שאר הדתות נסבלים רק אם נוהגים בהם בזהירות. ב-2000 ערב הסעודית גירשה מספר נוצרים, כי הם ערכו את תפילת "הכופרים" שלהם בצורה פומבית מדי.

פועלים אסיאתים ואפריקנים המתגוררים בערב הסעודית מדווחים על הפליה בכל רחבי המדינה וקשיים הנערמים בטיפול בתלונותיהם.

ירדן

הממלכה ההשמית של ירדן היא מונרכיה חוקתית, שבראשה עומד המלך עבדאללה בן חוסיין. 104 נציגי בית הנבחרים, שהשפעתם מועטת מאוד, נבחרים בבחירות ישירות, ואילו את 40 חברי סנאט ממנה המלך. למעשה, כל העוצמה הפוליטית מרוכזת בידי המלך, שיכול לפטר כל נציג או לפרק את כל הפרלמנט, כפי

שהוא עשה ביוני 2001. כך, אזרחי ירדן לא יכולים לשנות את ממשלתם. בירדן ידועות הפרות חמורות של זכויות האדם, אולם הממשלה מתייחסת אליהן בסלחנות.

זכויות משפטיות

שירותי הביטחון הירדניים לא נמנעים מעינויים, על אף שהדבר גרם לאחרונה למספר מיתות. לעיתים קרובות אנשים נאסרים ללא האשמות, לאסירים לא נותנים להיפגש עם עורכי דין והתנאים הסניטאריים בבתי הסוהר הם נוראים. זה נכון גם לגבי לעיתונאים, שמאשימים אותם ב"השמצה", דהיינו במתיחת ביקורת כלפי הממשלה או המלך. ארגוני טרור קיימים אף הם בירדן. למשל, התנועה האסלאמית של ירדן ("ארגון אחמד אל דגנש") ואצילי ירדן לקחו על עצמם אחריות על רצח איש עסקים ישראלי באוגוסט 2001 בעמאן. הממשלה הכחישה, שמדובר על רצח פוליטי ולא עזרה אף אחד.

חופש הכינוס, ההתאגדות, הפרסום, הביטוי והדיבור מוגבלים כולם ע"י הממשלה: כותבי מאמרים וכתבות ביקורתיים או סאטיריים כלפי הממשלה לעיתים קרובות נעצרים ונאסרים. באוגוסט 2002 נשלל רישיון מרשת טלוויזיה "אל-ג'אזירה" עקב שידור תכניות המבקרות את הממשלה.¹⁰

זכויות הנשים

לגברים ירדניים יש יתרון חוקי בולט על פני הנשים. אונס ע"י בעל נחשב חוקי, נשים מוכות – זאת תופעה נפוצה ולעיתים קרובות מותרת לפי החוק והעונש על "פשעי כבוד המשפחה" (אלימות במשפחה כנגד נשים ע"י גברים, שמרגישים, שהן הכתימו את כבודם ע"י "התנהגות בלתי מוסרית") הוא מינימאלי. הרציחות על רקע כבוד המשפחה נעשו כה נפוצות, שלפי אחד המחקרים, הן מהוות 25% מכלל הרציחות, שהתבצעו בירדן בשנת 2000.

גם מחינה פיננסית לגברים יש יתרון חוקי. חוקי ביטחון חברתי, ירושה, גירושין ועדות במשפט כולם דוגלים בטובת הגבר. בעבודה זהה נשים מרוויחות פחות מגברים ואחוזיהן במקומות עבודה קטן בהרבה מהגברים. עיוות איבר המין הנשי, שבעבר היה מקובל בכל רחבי ירדן, איבד מאוד את הפופולאריות שלו. אמנם שבטים מעטים עדיין ממשיכים לעשותו. מה שמקובל הרבה יותר הוא הטרדת הקטינות, במיוחד הטרדות מיניות. אמנם החוקים דורשים עונש חמור במקרים כאלה, מעטים הם המקרים, שהגיעו לפחות לשלב החקירה.

זכויות עובדים

באופן כללי חוקי עבודה בירדן הם טובים. אמנם יש גם יוצאי דופן. למרות שעבודות כפייה אינן חוקיות בירדן, משרתים זרים רבים עובדים בתנאים, שלא ניתן לכנותם אחרת. בנוסף, נפוצה גם עבודת הקטינים, למרות שהממשלה נקטה בצעדים לריסונה.

היחס למיעוטים

ברוב המקרים ירדן מכבדת את חופש הדת. בעוד שרק שלושת "הדתות המונותאיסטיות העיקריות" (אסלאם, יהדות ונצרות) מוכרות רשמית ע"י הממשלה, אין הגבלות על כל שאר הדתות ויש להן שוויון זכויות. יוצא דופן אחד ויחיד הוא הדת הבהאית, שנאמניה זוכים להפליה ממסדית שיטתית. אבל גם להם יש זכות לשמור על דתם בגלוי.

אחרי מלחמת השחרור ושוב אחרי מלחמת ששת הימים ירדן העניקה אזרחות לפליטים פלסטיניים, שברחו מישראל. אבל לפליטים, שהגיעו מאז, לא הוענקה אזרחות והם מופלים מכל הבחינות.

לבנון

עם סיום מלחמת האזרחים בת 16 שנים ב-1991 לבנון בעיקר נשלטת ע"י סוריה, ש-25 אלף חייליה נמצאים במדינה הזאת. כך למרות שמבחינה טכנית לבנון נחשבת לרפובליקה פרלמנטארית, לא לאזרחים ולא לפקידי הממשל אין תפקיד רב בשינוי ממשלתם, כי כל ההחלטות הפוליטיות נעשות ע"י סוריה בעלת השפעה כבירה בבחירות. הממשלה והצבא הלבנוניים לא מכבדים זכויות אדם ומספר ארגוני טרור, שמפקדותיהם נמצאות בלבנון, אחראים גם על הטרדות התושבים.

זכויות משפטיות

למרות שלא ידוע על רציחות ממשלתיות רשמיות בלבנון, כמה אסירים פוליטיים נעלמו או נפטרו בבית הסוהר טרם נשפטו. מעצרים שרירותיים נפוצים מאוד ויש אסירים, שנמצאים בכלא זמן רב ללא משפט או האשמות. מתוך הדיווחים עולה, שהעינויים נפוצים בכל מקום. באזורי המדינה הנמצאים תחת שליטת החיזבאללה - המשטרה עם גיבוי סורי, אך ורק לחוקי האסלאם יש תוקף חוקי. במחנות הפליטים הפלסטיניים העצמאיים בדרום אין שום מערכת חוקים. בשתי המקומות הפרת זכויות האדם חוגגת. החוק מבטיח חופש הביטוי והכתב, שבדרך כלל אכן בא לידי ביטוי בפועל, אך בכל זאת הצנזורה היא רבה. זכות ההתאגדות מוגבלת ע"י הממשלה מכורח החוק. באוגוסט 2001 סטודנטים נוצריים פתחו במחאה בלתי אלימה כנגד תפקידה של סוריה בלבנון וכוחות הביטחון הכו אותם. כמה ימים לפני זה נעצרו עוד פעילים אנטי-סוריים.¹¹

באוגוסט 2001 כוחות הביטחון הלבנוניים עצרו עיתונאי נוצרי במסגרת מבצע נגד מתנגדי סוריה הנוצריים. שבוע לפני זה נעצרו כ-200 חברי הקבוצות הנוצריות של האופוזיציה, שהתנגדו לשליטתה של סוריה על לבנון.¹²

תושבי לבנון סבלו מפעולת מספר ארגוני טרור מתחרים בתוך המדינה. הקבוצות האלה בוחרות לתקוף מטרות בתוך המדינה או את מדינת ישראל מדרום. כאשר הם אחראים על הפעולות האחרונות, האוכלוסייה הלבנונית נאלצת לספוג את זעם פעולות התגמול. אלם המתקפות על מדינת ישראל מצד חיזבאללה בעלת הגיבוי הסורי ומצד ארגוני טרור אחרים התמעטו בצורה משמעותית אחרי נסיגת של מדינת ישראל מדרום לבנון במאי 2000.

זכויות הנשים

אלימות ואונס במשפחה הן בעיות חברתיות משמעותיות בעלות השפעה חזקה על חלק גדול של האוכלוסייה. פשעי כבוד המשפחה אינם חוקיים, אולם העונש עליהם הוא מאסר מקוצר. אמנם מבחינה טכנית נשים יכולות לבחור בכל מקצוע, לחץ חברתי כבד מונע מרבות מהן לעשות זאת. הרבה חוקים אחרים בלבנון מבוססים על החוק האסלאמי ומפלים את הנשים והילדים.

זכויות עובדים

עבודות כפיה אינן מחוץ לחוק ומשרתים זרים, נשים וילדים רבים נאלצים לעבוד כנגד רצונן. עבודת הקטינים נפוצה בדרך-כלל. הילדים הלבנוניים סובלים מהחוק גם בדרכים אחרות: התעללות בילדים, חטיפותיהם ואפילו מכירתם לסוכנויות אימוץ שכוחות יחסית והממשלה נוהגת להתעלם מתופעות אלה.

היחס למיעוטים

באופן כללי קיים חופש הדת, אולם מערכת החוק ממסדת מידה מסוימת של הפליה: למשל, משרות ממשלתיות מסוימות מיועדות רק למוסלמים מסוימים. לפליטים פלסטיניים, שגרים בלבנון, אין שום זכויות והם לא יכולים לקבל את אזרחות המדינה.

סוריה

תיאורטית סוריה נחשבת למדינת דמוקרטיה פרלמנטארית בה הפקידים הממשלתיים ממונים דרך בחירות ישירות. בפועל, הנשיא באשר אסאד הוא בעל הכוח האבסולוטי במדינה. כאשר אביו, האפז אסאד, נפטר ב-10 ביוני 2000 אחרי שלושים שנות שלטון, באשר הגיש את מועמדתו הבלעדית לתפקידו ובעקבות זאת הגיל המינימאלי הדרוש לפי החוק לנשיאות הורד מ-40 ל-34 – גילו של באשר. בשל משטר חירום צבאי, שהוכרז מאז 1963, שירותי הביטחון והשיטור בעלי עוצמה משמעותית פועלים כל אחד בנפרד ללא התערבות הממשלה. זכויות אדם מוגבלות מאוד ע"י הממשלה ושירותי בטחון אחראים על התעללויות רציניות.

זכויות משפטיות

בגלל עוצמתם של שירותי הביטחון לזכויות משפטיות של אזרחי סוריה אין תוקף. מאסרים שרירותיים, עינויים והיעלמויותיהם של האסירים מתרחשים כל הזמן. הממשלה מונעת מאסירים פוליטיים מסוריה, לבנון וירדן ליצור קשר ביניהם לאורך זמן, כפי שהיא מונעת זאת מחיילים ישראלים חטופים ע"י סוריה וחיזבאללה – ארגון טרור הנהנה מחסותה בלבנון. עדיין אין שום מידע על אסירים, שנתפסו לפני 20 שנה. החוק מדבר על חופש הדיבור והפרסום, אבל מגביל אותם קשות. מפרסמי כל "מידע כוזב" הנוגד את "יעדי המהפכה" נידונים לתקופות מאסר ממושכים. כל ענף התקשורת נמצאת בבעלות הממשלה ומופעלת על-ידה. ב-2001 עשרה פעילים פרו-דמוקרטיים נעצרו והואשמו בהסתה להתקוממות, הפצת שקרים וניסיון לשנות את החוקה בכוח.¹³ חופש ההתאגדות מוגבל מאוד ע"י הממשלה וחופש הכינוס לא קיים כלל.

זכויות הנשים

אלימות במשפחה קיימת בסוריה, אבל חסר המידע המדויק על מימדיה. אונס אישה ע"י בעלה אינו נוגד את החוק ופשעי כבוד המשפחה מתרחשים אף הם. מבחינה משפטית הרבה חוקים פיננסיים, כגון, ירושה וביטחון חברתי, מפלים את הנשים לרעה והעונש על בגידת הנשים הוא כפול מזה שעל בגידתם של גברים. נשים לא יכולות לנסוע לחו"ל ללא אישור מהבעל. נשים מועסקות בכל התחומים, אבל ברוב הענפים אחוזם קטן בהרבה מהגברים.

זכויות העובדים

עבודת קטינים נפוצה בניגוד לחוק. בנוסף קיימות הגבלות על זכויות להתאגד בהסתדרויות ולנהל משא ומתן קולקטיבי.

היחס למיעוטים

באופן כללי סוריה שומרת על חופש הדת עם שני יוצאי דופן: היהודים מנועים מהתערבות בממשלה בצורה שיטתית ואין להם זכויות בסיסיות רבות, וקבוצות אסלאם קיצוניות מופלות ומותקפות לעיתים קרובות הודות להתנגדותם של ארגוני טרור מוסלמים רבים לממשלה. סוריה מדכאה בצורה שיטתית גם את הכורדים: הם לא זכאים לאזרחות, יש להם זכויות מעטות מאוד והממשלה הוציאה את לימוד השפה והתרבות שלהם מחוץ לחוק.

עיראק

החוקה העיראקית מעניקה את השלטון למפלגת באת' הערבית הסוציאליסטית הנשלטת ע"י סדאם חוסיין וקרוביו. ניסיונותיו של חוסיין להשוות לגיטימיות לשלטונו מתבססים על "משאל עם" של אוקטובר 1995 בו הוא זכה ל-99.9 אחוז של קולות. הבחירות האלה, כמובן, לא היו חשאיות ולא היו שום מועמדים בלעדיו. וכן אזרחים עיראקיים דיווחו על פחדם מפעולות תגמול, אם הם יעיזו להצביע נגד. הדו"ח על זכויות האדם בעיראק מראה, שחששותיהם לא היו חסרות בסיס – הממשלה העיראקית מפרה זכויות אדם בצורה חמורה, בעיקר בעזרת כוחות מיליציה שונות הפועלות במדינה. המיליציות האלה מהוות כלים לשמירה על אווירה של דיכוי ופחד.

זכויות משפטיות

הטקטיקות של מדיניות הממשלה הן מהאכזריות ביותר בעולם. האזרחים נאסרים ומוצאים להורג על פשעים כמו עריקה, מתיחת ביקורת על הממשלה וזנות. בנוסף, קיימות הריגות משותפות של קבוצות אסירים המואשמים בפשעים קלים יותר כחלק ממערכת "טיהור בתי הסוהר", שנועדה לצמצם את מספר האסירים בבתי הסוהר. דמויות פוליטיות או דתיות, שסדאם או עמיתיו רואים בהן איום לעצמם, נהרגים ללא נקיפות מצפון וללא כתב אישום המגדיר את פשעם. גם אלה, שמוגש נגדם כתב אישום על פשעים מוגדרים לעיתים רחוקות זוכים למפשטים הוגנים, כי לנשיא יש זכות לבטל כל החלטת בית משפט. לפעמים אין בכלל משפט. העינויים הם חלק מקובל משגרת בתי הסוהר העיראקיים.

בעוד שבאופן רשמי הממשלה מכבדת את זכויות חופש הדיבור, הפרסום, הכינוס וההתאגדות, בפועל כל הזכויות האלה מוגבלות ביותר. כל העיתונות של המדינה נמצאת בבעלות הממשלה וממלאת את תפקיד מקור התעמולה. כל דברי ביקורת כלפי הממשלה באים על עונשם הכבד ולא פעם המיליציות הממשלתיות דיכאו ולפעמים אף התקיפו תושבים, שמתכנסים למטרות נועם. האשמות בפשעי מלחמה חמורים הופנו לעיתים קרובות כנגד עיראק. מעשי זוועה, שביצעה עיראק במהלך מלחמת איראן-עיראק ב-1980-1988 ובמשך מלחמת המפרץ ב-1991, חוזרים על עצמם עד היום, כאשר כוחות עיראקיים הנלחמים בצבא הכורדים השולט על צפון עיראק פוגעים ביעדים אזרחיים ומניחים מוקשים באזורי מגורים. פקחי האו"ם, שעקבו אחרי נשק צבאי וכימי של עיראק גורשו משם סופית ב-1997.

זכויות הנשים

אלימות במשפחה קיימת בעיראק, אבל אין כל סטטיסטיקה להערכת תדירותה. החוק העיראקי מתיר פשעי כבוד המשפחה, ואילו העונש על פשעים כמו זנות הוא עריפת ראש הנאשמת. חוקים רבים מבטיחים לנשים זכויות במקום העבודה, אבל קשה להגדיר את מידת הצלחתם בקידום השוויון.

זכויות עובדים

לעובדים, למעשה, אין שום זכויות בעיראק. התאגידים הם מחוץ לחוק ולמרות שעבודות בכפיה אינן חוקיות מבחינה רשמית, התפטרות מעבודה יכולה להוות סיבה למאסר. עבודת קטינים היא די שכיחה למרות שהדבר נוגד את החוק.

היחס למיעוטים

רשמית קיים בעיראק חופש הדת, אבל הממשלה לא מכבדת אותו. בעוד שרוב האוכלוסייה מורכב ממוסלמים שיעיים, הנהגת מפלגת הבעת' מורכבת מהמיעוט הסוני. כך שמנהיגים שיעים דתיים וחילוניים מודחקים או נרצחים לעיתים קרובות. העיראקים מתעללים גם בקהילה נוצרית קטנה. עיראק מדכאה בצורה חמורה את הכורדים השולטים בצפון עיראק. נאסר עליהם לגור בעיראק עצמה ואלה שבצפון סובלים ממעשי זוועה של הצבא העיראקי, כולל עינויים, הוצאות להורג המוניות ומתקפות על מרכזים אזרחיים בנשק כימי.

מצרים

לפי החוקה מצרים היא דמוקרטיה חברתית בה אסלאם מהווה את דת המדינה. אמנם הנשיא ומפלגתו הלאומית-דמוקרטית מחזיקים בידיהם את כל הכוח הפוליטי, כך שלאזרחים אין אפשרות ממשית לשנות את הרכב ואופי הממשלה. משטר החירום, שנכנס לתוקף מאז 1981 מאפשר לממשלה לעכב אנשים לחקירה שרירותית ללא כל האשמה ולשלול בקביעות זכויות משפטיות מאזרחים מצריים.

זכויות משפטיות

החוקה מבטיחה את חופש הדיבור והפרסום, אבל במציאות המצב שונה לגמרי. שלושת העיתונים הגדולים ביותר נמצאים בבעלותה ותחת פיקוחה של הממשלה. לממשלה יש גם מונופול על הדפסה והפצה. כך שהעיתונים מבקרים את הממשלה רק לעיתים רחוקות ותפוקת העיתונים של מפלגות האופוזיציה מוגבלת מאוד. משכילים ופקידים ממשלתיים, שמעזיזים למתוח ביקורת על הממשלה, לעיתים קרובות מואשמים בפשעים כמו הוצאת דיבה, השמצה או "הפצת מידע כוזב על מצרים" ונידונים למאסר. חופש הכינוס וההתאגדות מוגבל מאוד. עינויים פסיים ופסיכולוגיים נמצאים רשמית מחוץ לחוק, אבל בכל זאת נפוצים, ולפי דיווחים עולה, שלפחות שמונה אסירים מצאו את מותם תחת העינויים בשנת 2000. תנאי מאסר מזוהמים ומוזנחים. המשטרה המצרית נוהגת לאסור אסירים באופן שרירותי, ולעיתים קרובות הם מוחזקים בבתי סוהר זמן רב ללא האשמות, מפשט או גישה לעו"ד.

"המשטר האוטוקרטי [של מצרים], שהוקם לפני מחצית המאה תחת דגל הנציונליזם הערבי והסוציאליזם, נמצא היום באפיסת כוחות פוליטיים ופשיטת רגל מוסרית. למר מוברק, שריסן את הקיצוניים המוסלמים במצרים רק באמצעות עינויים וטבח, אין שום מצע פוליטי מודרני או חזון הקדמה, שברצונו להציג לעמו כתחליף לסממת ההתקרבות של המוסלמים של אוסאמה בן לאדן. המצרים, אשר ניסו לקדם מצעים שכאלה... מצאו את עצמם באי-צדק בכלא. במקום זה מר מוברק נשען על שני מיליארד דולר לשנה בסיוע האמריקני ועם זאת הוא מתיר לאנשי הדת והתקשורת הנמצאים תחת פיקוח המדינה ואפילו לקדם תעמולה אנטי-מערבית, אנטי-מודרנית ואנטישמית של הקיצוניים המוסלמים ואף מעודד אותם לעשות זאת. המדיניות הזאת באה להסיט את כיוון זעם העם מהעדר חופש פוליטי או קדמה כלכלית במצרים, ואכן היא לא מחטיאה את מטרתה. זה גם מסביר, מדוע חברים כה רבים בארגונו של בן לאדן באים ממצרים."

דבר העורך של *Washington Post*, 11 באוקטובר 2001¹⁴

זכויות הנשים

אלימות במשפחה היא בעיה חברתית רצינית של מצרים. דו"ח אחד מגיע למסקנה, שאחד מכל שלושה בעלים מכה את אשתו. בנוסף, האונס ע"י הבעל אינו נוגד את החוק. עדיין קיימים מקרים של עיוות איבר המין הנשי ומרבית הנשים עוברות את הנוהל הזה. בעולם העסקים מובטח לנשים שכר זהה לגברים, אבל לחץ חברתי חזק מופעל כנגד העסקת נשים. מבחינה משפטית הרבה חוקים, למשל, בנושא הירושה, מפלים את הגברים לטובה. וגברים שרוצחים נשים על רקע כבוד המשפחה נידונים לתקופות מאסר קצרים בהרבה מאשר הנשים, שרוצחות גברים בנסיבות זהות.

זכויות העובדים

חוקי העבודה במצרים לא דואגים במידה רצויה לחברי ההסתדרות: השביתה נוגדת את החוק והעונש עליה – מאסר בבית סוהר. חוקי עבודה רבים של הממשלה אינם מיושמים בפועל. זה נוגע גם לשכר מינימום והמקסימום של שעות העבודה. בעוד שבעבר אחת הבעיות של מצרים הייתה עבודת הקטינים, לאחרונה המצב בתחום זה משתפר בצורה ניכרת.

ליחוס למיעוטים

מצרים מבטיחה את חופש הדת והקהילות היהודית והנוצרית בדרך-כלל זכות ליחוס טוב. ובכל זאת המיעוט הנוצרי התלונן על הפליה מסוימת ונתקבלו דיווחים גם על כפיית התאסלמות. הדת הבהאית אסורה בהחלט במצרים וכן אסור למאמיניה לגור במצרים.

הרשות הפלסטינית

ההישגים העלובים של זכויות האדם ברשות הפלסטינים התמעטו עם פרוץ אינתיפאדת אל-אקצה. בספטמבר 2000 חברי שרותי הביטחון הפלסטיניים והתנזים של הפת"ח השתתפו בהתקפות אלימות על אזרחים וחיילים ישראלים. הואיל ופלסטינים חמושים לעיתים קרובות שיגרו את מתקפותיהם מקרבת בתי האזרחים הפלסטיניים, תושבי הבתים האלה מצאו את עצמם לפעמים בחזית בעת פעולות התגמול הישראליות. מעדויות המתבוננים מהצד, שנוכחו במקום, שרותי הביטחון הפלסטיניים גם לא הצליחו למנוע מפלסטינים חמושים לפתוח באש כנגד הישראלים.

זכויות משפטיות

ב-2 בדצמבר 2001 יו"ר הרשות הפלסטינית, יאסר ערפאת, הכריז על משטר חירום במדינתו והעניק לעצמו סמכויות נרחבות. כוחות הביטחון של הרשות אחראים על מעצרים ועיכובים לחקירה שרירותיים, ורבים הם המקרים של הארכות מעצר בהעדר הליכים משפטיים. פסקי הדין בבתי משפט לא בהכרח הוגנים, מהירים ויעילים. שרותי הביטחון והרשות המבצעת לעיתים מתעלמים מהחלטות בית המשפחה או נכשלים באכיפתן. חוקי הרשות לא אוסרים על עינויים או שימוש בכוח כנגד העצורים ואכן התקבלו דיווחים על כך, ששרותי הביטחון של הרשות הפלסטינית היו אחראים על עינויים והתעללויות בעצירים פלסטיניים. קבוצות

בינלאומיות האחראיות על פיקוח על מימוש זכויות האדם תיעדו את שכיחותן של הפקרות והתנהגות מעליבה מצד הרשות הפלסטינית. אותם הארגונים טוענים, שהשימוש בעינויים נפוץ ולא מוגבל למקרים של חשד לאיום ביטחוני. לפחות חמישה פלסטינים מתו במעצר של הרשות במהלך שנת 2001. כוחות הביטחון הפלסטיניים פוגעים בזכויות האזרחים לפרטיות ומגבילים את חופש הביטוי והפרסום ע"י סגירת כלי תקשורת, איסורי פרסום ושידור והטרדה או עיכובים לחקירה של אנשי התקשורת. למשל, אחרי הליניץ' ברמאללה, כאשר ב-12 באוקטובר 2000 שני חיילי מילואים של צה"ל נהרגו באכזריות בתחנת המשטרה המקומית, המשטרה הפלסטינית החרימה סרטי צילום מכמה עיתונאים, שנכחו במעמד. ב-4 באוקטובר עיתונאי מחו"ל צילם, כיצד שלושה שוטרים פלסטיניים הפיצו בקבוקי מולוטוב בקרב מספר ילדים. כוחות הביטחון הפלסטינים עיכבו את העיתונאי לחקירה בת מספר שעות יחד עם צוותו והשמידו את סרטו. התנהגותה של הרשות הפלסטינית גרמה לכך, שפרשנים, עורכי החדשות ומבקרים פלסטיניים רבים יודעים לצנזר היטב את דבריהם.

אלימות כלפי ישראלים

האלימות הפלסטינית במהלך אינתיפאדת אל-אקצה כללה הפגנות אלימות, יריות, השלכת אבנים ובקבוקי תבערה למחסומי צה"ל. אזרחים ישראלים ובמיוחד היהודים בשטחים הפכו ליעדים קבועים של פיגועי ירי, מארבים, התאבדויות, הפצצות, ירי מרגמה והתקפות חמושות על ישובים ובסיסי צה"ל. הפלסטינים, שפעלו על דעת עצמם או בקבוצות קטנות בלתי מאורגנות, ביניהם – כמה שוטרים פלסטיניים, רצחו 87 ישראלים בשטחים בשנת 2001. שוטרי הרשות לשעבר וחברי סיעת הפת"ח של ערפאת לקחו חלק פעיל בכמה מהתקפות אלה.

גם מספר ארגוני טרור, בהם החמאס, הג'יהאד האיסלאמי, החזית העממית לשחרור פלשתיין, החזית הדמוקרטית לשחרור פלשתיין וקבוצות בעלות זיקה לפת"ח, כגון, גדודי אל-אקצה, לקחו אחריות על התקפות, במיוחד אלה המופנות כלפי האזרחים בתוך שטחי מדינת ישראל, שאינם שנויים בשום מחלוקת. עד סוף השנה הרשות הפלסטינית עצרה רק מעטים מהמעורבים בפיגועים אלה.

מעריכים, ש-340 חשודים בשיתוף פעולה ובין 180 ל-200 אסירים פוליטיים כלואים בבתי הסוהר של הרשות לקראת סוף 2001. מספר פלסטינים חשודים בשיתוף פעולה עם ממשלת ישראל נאסרו והוצאו להורג אחרי עינויים. עוד עשרות מהם פשוט נרצחו.¹⁵

זכויות הנשים

קורים מקרים של הטרדות במשפחה, הטרדות מיניות ורציחות על רקע כבוד המשפחה, אבל לחץ חברתי מונע דיווח על רוב המקרים האלה ורובם מטופלים בתוככי המשפחה, בדרך-כלל ע"י הגברים. נשים פלסטיניות סובלות מצורות שונות של דעות חברתיות קדומות והזדקקה חברתית. רוב הבנות מתחתנות בגיל צעיר מבלי לסיים חינוך חובה. מגבלות תרבותיות מונעות לפעמים מנשים ללמוד במכללות ואוניברסיטאות. אמנם קיימת תנועת נשים פעילה בגדה המערבית, אך רק לא מזמן היא העבירה דגש משאיפות לאומניות לנושאים הקשורים ישירות לנשים, כגון, אלימות במשפחה, שוויון זכויות בנושא החינוך והתעסוקה וחוקי הנישואין והירושה. כשנשים מתחתנות מחוץ לדתן, בעיקר נשים נוצריות המתחתנות עם גברים מוסלמים, משפחותיהן לעיתים קרובות מתכחשות להן ולפעמים הן מוטרדות באיומים על סכנת חייהן. מספר הנשים הפלסטיניות העובדות מחוץ לבית, שם הן נתקלות בהפליה, הולך וגדל. אין חוקים מיוחדים לזכויות הנשים במקומות העבודה. בעבודות מקצועיות מספר הנשים קטן בצורה משמעותית.

זכויות עובדים.

עבודת קטינים היא אחת הבעיות של הרשות. כמו כן אין שכר מינימום בגדה המערבית או בחבל עזה ואין חוקים המגנים על זכויות העובדים השוכתים. בפועל, לעובדים אלה כמעט ואין הגנה מפעולת עונשין של המעביד. בתחילת שנת 2000 המורים בגדה המערבית הכריזו על שביתה. ב-5 במאי 2000 פקידי הממשל הפלסטיני עצרו את אחד ממנהיגי השביתה בגלל הביקורת, שהוא מתח על הרשות במסגרת הראיון ברדיו. גם תחנת רדיו נסגרה בעקבות זאת. המורים סיימו את שביתתם ב-17 במאי, למרות שאף לא אחת מדרישותיהן נענתה.

היחס למיעוטים

אין שום חוק ברשות המדבר על חופש הדת. אמנם באופן כללי הרשות הפלסטינית מכבדת את חופש הדת. בשנים אחרונות נשמעו טענות, שכמה מוסלמים, שהתנצרו בזמנו, מופלים מבחינה חברתית ומוטרדים ע"י פקידי הרשות. אבל אין מתכונת של הפליה והטרדה של הנוצרים מצד הרשות הפלסטינית.

הערות:

- ¹ Arab Human Development Report 2002, NY: UN, 2002.
- ² Daniel Pipes, [In the Path of God: Islam and Political Power](#), (NY: Basic Books, 1983), p. 177.
- ³ Arab Human Development Report 2002, NY: UN, 2002.
- ⁴ U.S. State Department, [Reports on Human Rights Practices for 1999](#).
- ⁵ Martin Peretz, "Remembering Saudi Arabia," *The New Republic*, (January 28, 2002).
- ⁶ [USA Today](#), (April 29, 2002).
- ⁷ [Jerusalem Post](#), (August 19, 2002).
- ⁸ State Department. Human Rights Report for the Occupied Territories, [1997](#), [1998](#).
- ⁹ [Washington Post](#), (December 4, 2001).
- ¹⁰ [Jewish Telegraphic Agency](#), (August 9, 2002).
- ¹¹ [Jerusalem Report](#), (March 25, 2002).
- ¹² [CNN](#), (August 16, 2001)
- ¹³ [Jerusalem Post](#), (July 1, 2002); BBC News, (August 11, 2002).
- ¹⁴ [Washington Post](#) (October 11, 2001).
- ¹⁵ Isabel Kershner, "Below the Law," [Jerusalem Report](#), (April 22, 2002), pp. 32-33.

17. זכויות אדם במדינת ישראל ובשטחים

מיתוס

"מדינת ישראל מפלה את אזרחיה הערביים."

עובדה

מדינת ישראל היא אחת החברות הפתוחות ביותר בעולם. מתוך אוכלוסייתה המונה 6.3 מיליון, כ-1.1 מיליון – 18 אחוז מכלל אוכלוסייה – אינם יהודים (945 אלף מוסלמים, 130 אלף נוצרים ומאה אלף דרוזים).¹ לערבים במדינת ישראל יש זכויות הצבעה שוות. למעשה, זוהי אחת המדינות הבודדות במזרח התיכון בהן יש זכות הצבעה לנשים ערביות. נכון לעכשיו 10 מתוך 120 חברי כנסת הם ערבים. ערבים ישראלים נושאים גם משרות ממשלתיות שונות, כולל אחד, שהיה שגריר ישראל בפינלנד. בקבינט המקורי של אריאל שרון היה שר ערבי ראשון – סלאח טריף, דרוזי, שהיה לו תפקיד של שר ללא תיק. יש ערבי גם בקרב שופטי בית המשפט העליון. יחד עם עברית ערבית היא השפה הרשמית בישראל. יותר משלוש מאות אלף ילדים ערביים לומדים בבתי ספר ישראלים. בזמן הקמת מדינת ישראל היה רק תיכון ערבי אחד בכל המדינה. היום יש מאות בתי ספר ערביים.²

ההבדל החוקי היחיד בין אזרחים יהודים וערביים במדינת ישראל הוא שחוק גיוס חובה לצה"ל אינו חל על ערבים. תכלית הדבר – לחסוך מערבים את הצורך להשתמש בנשקם כנגד אחיהם. וכלל זאת הבדואים שרתו בחיל הצנחנים וערבים אחרים התנדבו לשירות צבאי. חוק גיוס חובה החל על דרוזים וצ'רקסים נובע מבקשתם המפורשת.

מספר הבדלים כלכליים וחברתיים בין יהודים וערבים ישראלים נובע מאי-גיוסם של האחרונים לצה"ל. בתחומים רבים אכן יש יתרון ליוצאי צבא. מלבד זאת הצבא מסייע רבות בתהליך הסוציאליזציה. מצד שני לערבים יש יתרון בכך, שהם יכולים להתקבל לעבודה כבר בתקופה שבני גילם היהודים משרתים בצה"ל. בנוסף ערבים ישראלים השתלטו על ענפי עבודה מסוימים, כגון הבניה וגידול ירקות. למרות שקרה וערבים ישראלים היו מעורבים בפגיעים, הם בדרך כלל נהגו כאזרחים נאמנים. במלחמות של שנות ה-67, ה-73, וה-82 הם לא היו מעורבים כלל בפעולות חבלה או אי-נאמנות. למעשה, לפעמים הערבים התנדבו למלא את התפקידים האזרחיים של חילי המילואים. לראשונה ערבים ישראלים הביעו מחאות מלוות באלימות בספטמבר 2000 עם פרוץ האלימות בשטחים.

ארה"ב, אשר זכתה לעצמאותה כבר לפני 226 שנה, עדיין לא הצליחה להביא לאינטגרציה של כל קהילותיה השונות. אפילו היום, כ-40 שנה אחרי חקיקת זכויות אזרח, היא לא הצליחה לשרש את ההפליה. זה לא מפתיע, אם כן, שמדינת ישראל לא פתרה את כל בעיותיה החברתיות ב-54 שנות קיומה בלבד.

מיתוס

"ההפליה של ערבים ישראלים מצד מדינת ישראל באה לידי ביטוי באיסור למכור להם קרקעות."

עובדה

ב-1901 הקונגרס הציוני הראשון הקים את קק"ל במטרה לרכוש קרקעות במדינת ישראל עבור ההתיישבות היהודית. הקרקעות האלה, ואלה שנרכשו אחרי מלחמת העצמאות, עברו לידי הממשלה. מכלל אדמות מדינת ישראל 92% מהוות את רכוש המדינה וניהולן מתבצע ע"י לשכת רישום המקרקעין. הן לא למכירה לא ליהודים ולא לערבים. שמונת האחוזים הנותרים נמצאים בבעלות פרטית. למשל, לוואקף הערבי (קרן הצדקה המוסלמי) יש קרקעות, שמיועדות במפורש לשימוש ערבים מוסלמים בלבד. את קרקעות המדינה יכול לחכור כל אחד ללא הבדלי גזע, דת או מין. כל האזרחים הערביים של מדינת ישראל רשאים לחכור את קרקעות המדינה.

מיתוס

"ערבים ישראלים מופלים בנושא תעסוקה"

עובדה

החוק הישראלי אוסר על הפליה בתעסוקה. לפי ממצאי משרד החוץ האמריקני כל העובדים הישראליים "רשאים להצטרף או להקים ארגוני עובדים בצורה חופשית." רוב האגודות המקצועיות מהוות חלק מההסתדרות או הסתדרות העובדים הלאומית הקטנה יותר – שתייהן אינן קשורות ישירות לממשלה.

מיתוס

"הערבים השוהים בבתי הסוהר הישראליים מוכים, מעונים ונהרגים."

עובדה

בית סוהר אינו מקום נעים לאף אחד ולא חסרות תלונות על היחס לאסירים גם בבתי הסוהר האמריקנים. בתי הסוהר הישראליים נבדקים, ככל הנראה, בצורה הכי מדוקדקת בעולם. אחת הסיבות לכך היא אישור הפיקוח הקבוע, שניתן ע"י ממשלת ישראל לנציגי הצלב האדום וקבוצות אחרות. החוק הישראלי אוסר על מעצרים שרירותיים של אזרחים, הנתבעים נחשבים לזכאים עד להוכחת האשמה ויש להם זכות לצו הבאה (הביאס קורפוס) ולשאר אמצעי הגנה פרוצדוראליים. אין אסירים פוליטיים במדינת ישראל ויש לה רשות שופטת נפרדת. כמה אסירים, במיוחד ערבים החשודים במעורבות בטרור, נחקרו תוך כדי שימוש בשיטות קשות, שהביקורת כינתה אותן "מופרזות." חקיקתו בית המשפט העליון של מדינת ישראל משנת 1999 קבע ציון דרך בכך, שהיא אסרה על שימוש במגוון שיטות פוגעות ומעליבות. עונש מוות הוטל פעם אחת ויחידה במקרה של אדולף אייכמן - האיש, שהיה אחראי על "הפתרון הסופי." שום ערבי לא הוצא להורג אפילו אחרי פעולות טרור נתעבות ביותר.

מיתוס

"מדינת ישראל מנצלת מעצר מנהלי לכליאת ערבים חפים מפשע ללא משפט."

עובדה

מדינת ישראל ירשה והמשיכה חוקים מסוימים, שאימצו הבריטים. אחד מהם הוא שימוש במעצר מנהלי המותר בנסיבות מסוימות במקרים ביטחוניים. העצור רשאי להיות מוצג ע"י פרקליט זכאי לערער בבית המשפט העליון. על התובע להצדיק דיון בדלתיים סגורות. לעיתים קרובות פקידי הממשל מאמינים, שהצגת עדויות בדלתיים פתוחות תפגע בשיטותיה לאיסוף מידע מודיעיני ותסכן את חיי אלה, שסיפקו מידע על תכנון פעולות טרור.

לעומת זאת ברוב העולם הערבי אין צורך במעצר מנהלי, כי הרשויות אוסרות אנשים וזורקים אותם לבית הכלא לעיתים קרובות ללא כל הליך משפטי. שום עורך דין, שום ארגון לזכויות האדם או כלי תקשורת עצמאי לא יכול למחות על כך. אפילו בארה"ב עם מדיניות שחרור בערבות הליברלית ביותר אנשים יכולים לשהות במעצר זמן רב בצפייה למשפט וסטנדרטים משפטיים מיוחדים נתקבלו על מנת לאפשר הארכת מעצרם של הטליבן וחברי אל-קעידה, שנתפסו באפגניסטן.

"לא שופטים את הדמוקרטיה עפ"י התגובות המיידיות של חייליה, אנשים ונשים צעירים בתנאי התגרות עצומה. שופטים את הדמוקרטיה לפי תגובות בית המשפט, באווירה הקרה, האובייקטיבית של לשכות השופטים. ותגובותיהם של בית המשפט העליון ובתי משפט אחרים של מדינת ישראל הן מרשימות. לראשונה בתולדות המזרח התיכון קיימת רשות שופטת עצמאית המוכנה להטות אוזן קשבת לצרותיהם של הערבים – הרשות השופטת הזאת נקראת בית המשפט העליון של מדינת ישראל." – אלן דרשוביץ³

מיתוס

"מדינת ישראל מראש ראתה לנכון לשלול מתושבי הגדה המערבית וחבל עזה את זכויותיהם הפוליטיות."

עובדה

במהלך ההגנה על קיומה כנגד כוחות ערב העוינים מדינת ישראל השתלטה על הגדה המערבית וחבל עזה. לאור ההתקוממויות האלימות, שמדינת ישראל נתקלה בהם מצד הפלסטינים, היא נאלצה להגביל כמה פעולותיהם. מדינת ישראל לא יכולה להעניק לפלסטינים את כל הזכויות, שהאמריקנים רואים כברורות מאליהן אצל אומות, שאינן נמצאות במצב מלחמה. הרי מדינות ערב שומרות על מצב התוקפנות כלפי מדינת ישראל ופלסטינים מעורבים בפעולות טרור כנגד אזרחי מדינת ישראל. בהתחשב באילוצי הדרישות הביטחוניות של מדינת ישראל כבר מהתחלה נעשו מאמצים להעניק לפלסטינים את מרב החופש האפשרי בתנאים אלה. אחרי מלחמת ששת הימים ההנהגה הפרו-ירדנית המסורתית המשיכה לאחוז בעמדות אזרחיות רבות וקיבלה על כך משכורות מירדן. ב-1972 ו-1976 התקיימו בחירות מוניציפאליות. לראשונה ניתנה אפשרות לנשים ולא לה, שאין בידיהם קרקע, להצביע בבחירות. בבחירות של 1976 לראשות הערים הערביים נבחרו נציגים של סיעות שונות של אש"ף. למוחמד מילחם מחלחול, פאהד קוואסמה מחברון ובסאם אלשקעה משכם היה קשר לפת"ח. כרים חאלאף מרמאללה הציג את החזית העממית לשחרור פלשתינן ואברהים טאויל מאל-בירה היה מזוהה עם החזית הדמוקרטית לשחרור פלשתינן.⁴

ב-1978 ראשי הערים האלה ושאר הרדיקלים הקימו את הוועד להכוונה לאומית, שהתנגד בתוקף לכל הסדר עם מדינת ישראל, ניסה לעורר תמיכה נרחבת באש"ף בקרב תושבי הגדה המערבית והסית לדחיית הסכם שלום בין ישראל למצרים. ב-1981 מדינת ישראל גירשה את מילחם וקוואסמה. ניתנה להם רשות לערער על צו גירוש, אבל בית המשפט העליון תמך בהחלטה.

שבועיים אחרי גירושו אמר מילחם: "אין מקום לקיומם של הציונים במצב של שלום אמת. הם מסוגלים להתקיים רק במצב של מתח ומלחמה... וזה נכון לגבי כל המפלגות... אין כאן 'יונים' או 'נצים', אלא אך ורק חזירים."⁵

קוואסמה מונה למועצה המבצעת של אש"ף ב-1984. מאוחר יותר באותה שנה הוא נרצח ע"י רדיקלים פלסטיניים בעמאן.

במסגרת פסגת קמפ-דויד ישראל הציעה את תכנית האוטונומיה, שתעניק לפלסטינים שליטה גדולה יותר בענייניהם. אולם הפלסטינים דחו את אופציית האוטונומיה בתקווה להקמת מדינה פלסטינית עצמאית. במשך עשר שנים הבאות מדינת ישראל בכל זאת ניסתה להעביר סמכויות נרחבות יותר מפיקוד צבאי למנהלים אזרחיים ופלסטינים. המאמצים להעניק לפלסטינים אחריות גדולה יותר לענייניהם נקטעו עם האינתיפאדה. במהלך הפרעות ערבים פלסטיניים, שרצו לשתף פעולה עם מדינת ישראל, הותקפו והושתקו בין אם באיומים, בין אם ברצח. פקידי הממשל הישראלי שאפו להגיע לדו-שיח עם פלסטינים רבים, אבל אלה, שזהותם התגלתה – הפכו ליעדים לפגיעה.

בשיחות חשאיות באוסלו (נורבגיה) ב-1993 מנהלי משא ומתן ישראלים ופלסטיניים עבדו על תכנית מקובלת על שני הצדדים, שתתן לפלסטינים ממשלה עצמאית מוגבלת. המשך משא ומתן הביא לנסיגתם של הישראלים כמעט ממחצית הגדה המערבית ומרבית חבל עזה והגדלת אחריותם של הפלסטינים על גורלם וענייניהם. כעת הרשות הפלסטינית, למעשה, מנהלת את כל העניינים האזרחיים של כ-98% של הפלסטינים בשטחים. המגמה היא שהסדר פוליטי סופי יביא להקמת מדינה פלסטינית ברוב האזורים, שהיו פעם בשליטתה של מדינת ישראל.

מיתוס

"מדינת ישראל גונבת מים מערבים בשטחים. מדינת ישראל מאפשרת ליהודים לקדוח בארות, אבל מונעת זאת מערבים."

עובדה

בשנים הבאות אחרי מלחמת ששת הימים חל שיפור ניכר במקורות המים בגדה המערבית. כך, למשל, התרחבה מערכת המים באזור דרום חברון. נקדחו בארות חדשים ליד ג'נין, שכם וטול-כרם. הממשל הישראלי

בשטחים העניק ליותר מ-60 עיירות בגדה המערבית מערכות אספקת מים חדשות או שיכלל את אלה המיושנות.

אמנם בסוף שנות השבעים-תחילת השמונים ידע מזרח התיכון את אחת הבצורות הקשות ביותר בהיסטוריה המודרנית. מפלס נהר הירדן והכנרת ירדו לרמה קריטית. המצב הידרדר עוד יותר בתחילת שנות התשעים והמשיך להוות בעיה גם באלף החדש.

בתנאים אלה הממשלה הישראלית הגבילה את קידוח בארות חדשים בגדה המערבית. לא הייתה לה ברירה, כי הגדה המערבית ומדינת ישראל משתמשים באותו מקור מים ושאיבת יתר ממקורות מים מתוקים עלולה לגרום לחלחול מי ים המלוחים.

לרשותם של חקלאים ערביים בגדה המערבית עומדים כ-100 מעיינות ו-300 בארות, מהם רבים נחפרו לפני עשרות שנים וכיום הם כמעט יבשים. הגבלות על ניצול-יתר של בארות רדודים נועד למנוע חלחול או דלדול מלא של מי מלח. כמה בארות נחפרו בצורה כזאת, שהמים לתושבי כפרים יהודיים מגיעים משכבות סלע תת-קרקעיות (אקוויפרים) חדשות ועמוקות, שככלל לא נוגעים למערכת המקורות הערביים הרדודים יותר. בסוף שנת 1991 התכנסה בטורקיה ועדה לדיון בבעיות המים האזוריות. סוריה טרפדה את האסיפה. הסורים, הירדנים והפלסטינים החרימו כולם גם את שיחות רב-צדדיות במוסקבה בינואר 1992, אשר כללו קבוצה העוסקת בפתרון בעיית המים.

בעקבות הסכמי אוסלו הפלסטינים התעניינו יותר בשיתוף פעולה בנושא אספקת המים. באסיפה רב-צדדית של קבוצה העוסקת בנושא בעומאן באפריל 1994 אושרה ההצעה הישראלית לשקם ולייעל מערכות מים בקהילות בינוניות (בגדה המערבית/חבל עזה, מדינת ישראל ובכל מקום באזור). באותה תקופה הוקמה רשות המים הפלסטינית כפי שנקבע בהצהרת העקרונות הישראלים-פלסטיניים.

בנובמבר 1994 קבוצת דיון נפגשה ביוון וישראלים, ירדניים ופלסטיניים הסכימו להתחיל בדיון בעקרונות או קווי מתאר של שיתוף הפעולה בנושא אספקת המים. העניינים התקדמו במגוון נושאים במהלך אסיפות בשנת 1995 בעומאן ובשנת 1996 בתוניס. מאז הקבוצות לא נפגשו.

מדינת ישראל לא צמצמה את כמות המים המיועדים לרשות הפלסטינית ומתכננת לבדוק את אפשרות הגדלתה למרות צמצום בהקצאת המים בתוככי מדינת ישראל ודרישות באספקת כמויות סבירות של מי ירדן כפי שנקבע בהסכם שלום.

בניגוד לטענות הצד הפלסטיני מדינת ישראל אפילו לא הגדירה את כמות המים המסופקים לשטחים. הכמות הוגדרה במהלך משא ומתן בין שני הצדדים בשיתוף עם אמריקאים. בהסכמה הדדית כמות המים הוגדלה יחסית למצב, שהיה לפני הסכם ביניים. באופן דומה הוחלט על נוסחה להגדלה הדרגתית של הקצאת המים אחרי תקופת ביניים.

בעקבות משא ומתן הצדדים הגיעו להסכם בנוגע למספר הבארות אותן מדינת ישראל חייבת לחפור ומספר – אותו חייבים לחפור הרשות הפלסטינית וגורמים בינלאומיים. הוגדר גם שיתוף פעולה בנושאים של מי ביוב ואיכות הסביבה. בהמשך הוחלט על כך, שהסמכות המשפטית בנושא מים תועבר לפלסטינים במסגרת העברת סמכויות אזרחיות וההשגחה על מצב המים תהיה בידי צוותי פיקוח משותפים.

מדינת ישראל מילאה את כל חובותיה במסגרת הסכם ביניים. המים סופקו בכמות אף גבוהה יותר מההקצבה המוסכמת. תחום השיפוט של המים עבר במלואו ובעתו לפלסטינים ומדינת ישראל אישרה חפירת בארות נוספים. מדינת ישראל והרשות הפלסטינית מסירות יחד במטרה לאתר מקרים של גניבת מים ובעיות אחרות הקשורות לאספקת המים.

מיתוס

"מדיניות הגירויים של מדינת ישראל מפרה את אמנת ג'נבה הרביעית."

עובדה

מטרת אמנת ג'נבה, שהתקבלה ב-1949, הייתה למנוע חזרה על מדיניות הנאצים של גירויים המוניים של אזרחים חפים מפשע למחנות עבודות פרך ומחנות ריכוז. מדינת ישראל, כמוכן, לא עושה שום דבר כזה. מה שהיא אכן עושה לפעמים – זה גירוי אנשים בודדים המסיתים לאלמות כנגד יהודים וערבים.

אמנת ג'נבה בעצמה מתירה לכוח השולט "לקחת על עצמו גירוש מלא או חלקי של אזור נתון במקרה שביטחון האוכלוסייה או צרכים צבאיים דחופים דורשים זאת." בית המשפט העליון של מדינת ישראל פירש זאת כהיתר לגרש מסיתי האלימות ע"י מדינת ישראל, כאשר הדבר נחוץ לשם שמירה על הסדר הציבורי או הגנה על אוכלוסייה מפני אלימות בעתיד. לכל הגרושים יש זכות לערער על צווי גירושים בבתי דין ישראלים, אבל פלסטינים רבים מעדיפים להימנע מכך.

מיתוס

"ליחס של מדינת ישראל לפלסטינים דומה ליחס לשחורים במשטר אפרטהייד של דרום אפריקה."

עובדה

אפילו לפני הקמת מדינת ישראל מנהיגים יהודיים שאפו במודע למנוע את המצב השולט בדרום אפריקה. כפי שאמר דוד בן-גוריון לנציגו פלסטיני מוסא אל-אמי ב-1934:

"איננו רוצים ליצור מצב כמו זה, שקיים בדרום אפריקה, בה הלבנים הם הבעלים והשליטים והשחורים הם העובדים. אם לא נעשה את כל סוגי העבודות, הקלים והקשים, המקצועיים והפשוטים, אם נהפוך רק לאדונים, לא תהיה זאת מולדתנו."⁶

היום במדינת ישראל היהודים מהווים רוב, אך המיעוט הערבי בתור אזרחי מדינה נהנה משוויון זכויות מלא. הערבים הם חברי כנסת. הערבים היו חברי הקבינט. הערבים זכו למשרות גבוהות במשרד החוץ (כמו שגריר ישראל בפינלנד) ובבית המשפט העליון. תחת אפרטהייד דרום אפריקנים שחורים לא יכלו להצביע ולא נחשבו לאזרחי המדינה בה הם היו הרוב המכריע של האוכלוסייה. החוקים קבעו, היכן הם יכלו לגור, לעבוד ולטייל. ובדרום אפריקה הממשלה הרגה שחורים, שהתנגדו ומחו על מדיניותה. בניגוד לכך מדינת ישראל מאפשרת חופש תנועה, התאגדות ודיבור. על מבקרי הממשלה החריפים ביותר נמנים הח"כים הערביים. מצבם של פלסטינים בשטחים הוא שונה. דרישות הביטחון של האומה והתקוממויות אלימות בשטחים אילצו את מדינת ישראל להטיל הגבלות על ערבים תושבי הגדה המערבית וחבל עזה, שלא קיימות בתוך גבולות מדינת ישראל לפני 1967. הפלסטינים בשטחים בדרך-כלל מערערים על זכות הקיום של מדינת ישראל בעוד שהשחורים לא דגלו בחורבנה של דרום אפריקה, אלא אך ורק בחורבנו של משטר האפרטהייד. אם מדינת ישראל הייתה מעניקה אזרחות מלאה לפלסטינים, פירוש הדבר היה סיפוח השטחים. שום ממשלה ישראלית לא הייתה מוכנה לצעד זה. במקום זה באמצעות משא ומתן מדינת ישראל הסכימה להעניק לפלסטינים אחריות הולכת וגודלת על ענייניהם. נדמה, שהסדר הקבע יאפשר לרוב הפלסטינים להפוך לאזרחי מדינה משלהם.

"יש עוד שאלה אחת, שעולה כתוצאה מאסון האומות, שנשארת ללא פתרון עד היום, ושאת עומק הטרגדיה הזאת רק יהודי מסוגל להבין. זאת שאלת אפריקה. הבה ניזכר רק בכל הפרשות הנוראות האלה של סחר בעבדים, של בני אדם אשר, רק בגלל היותם שחורים, נגנבו כמו צאן, נזרקו לבתי סוהר, נלקחו בשבי ונמכרו. ילדיהם גדלו במדינות זרות, שם הם זכו ליחס של בוז ועוינות משום שצבע עורם היה שונה. אני לא מתבייש להגיד, למרות שאני עלול להישמע מגוחך, שברגע שאזכה לראות במו עיני את גאולתו של עמי, היהודים, ארצה לסייע בגאולתם של האפריקנים."

- בנימין זאב הרצל⁷

מיתוס

"מדינת ישראל נוהגת במדיניות של רצח עם כלפי הפלסטינים בדומה ליחס הנאצים כלפי היהודים."

עובדה

זוהי אולי אחת ההתבטאויות המתועבות ביותר של מעליבי מדינת ישראל. מטרתם של הנאצים הייתה השמדת כל יהודי באירופה. מדינת ישראל שוחרת שלום עם שכניה הפלסטיניים. יותר ממיליון ערבים גרים כאזרחים

חופשיים ונהנים משוויון זכויות מלא במדינת ישראל. 98% מהפלסטינים בשטחים גרים תחת הממשל האזרחי של הרשות הפלסטינית. אמנם לעיתים מדינת ישראל נאלצת לנקוט באמצעים קשים כנגד הפלסטינים בשטחים כדי להגן על אזרחים ישראליים – יהודים ולא-יהודים – מפני קמפיין טרור בלתי פוסק, שמנהלת הרשות הפלסטינית יחד עם רדיקאליים מוסלמים, אך אין בדעתה לרדוף, להשמיד או לגרש את העם הפלסטיני.

הערות:

¹[Israeli Central Bureau of Statistics.](#)

²[Israeli Central Bureau of Statistics.](#)

³Speech to AIPAC Policy Conference, (May 23, 1989).

⁴*Newsview*, (March 23, 1982).

⁵*El-Wahda*, (Abu Dhabi).

⁶Shabtai Teveth, *Ben-Gurion and the Palestinian Arabs: From Peace to War*, (London: Oxford University Press, 1985), p. 140.

⁷Golda Meir, *My Life*, (NY: Dell Publishing Co., 1975), pp. 308-309.

18. התקוממויות של פלסטינים

מיתוס

"האינתיפאדה הייתה התקוממות ספונטאנית, שנבעה אך ורק מזעמם של הערבים על מעשי זוועה של הישראלים."

עובדה

עלילות שווא על מעשי זוועה של ישראלים ועידודם של אנשי דת האסלאם במסגדים תרמו רבות לפרוץ האינתיפאדה (המתורגמת בדרך-כלל כ"התקוממות", אבל מילולית – פירושה "התנערות"). ב-6 בדצמבר 1987 אזרחי ישראלי נדקר למוות במהלך קניות בעזה. למחרת ארבעה תושבי מחנה פליטים ג'בליה בעזה נהרגו בתאונת דרכים. בקרב פלסטינים התחילו להתפשט שמועות על כך, שארבעתם נהרגו ע"י ישראלים כמעשה נקמה מכוון.¹ בבוקרו של 9 בדצמבר פרצה התקוממות המונית בג'בליה במהלכה מאש חיל צה"ל נהרג נער בן 17, שזרק בקבוק תבערה על רכב סיור צבאי.² זה הצית במהרה גל של תסיסות, שהתפשט בכל הגדה המערבית, חבל עזה וירושלים.

מיתוס

"האינתיפאדה הייתה תנועת הנגדות פסיבית. במקרים הכי גרועים היו מעורבים בה ילדים, שזרקו אבנים על חיילים חמושים היטב."

עובדה

כבר מראשיתה הצטיינה האינתיפאדה באלימותה. במשך ארבעת השנים הראשונות של ההתקוממות צה"ל דיווח על השלכת יותר מ-3600 בקבוקי תבערה, 100 רימוני יד ו-600 מתקפות ירי או הפצצות. האלימות הייתה מכוון הן כלפי חיילים, הן כלפי אזרחים. בין 9 בדצמבר 1987 וחתימת הסכמי אוסלו (13 בספטמבר 1993) נהרגו 160 ישראלים, מתוכם 100 אזרחים. אלפים נוספים נפצעו.³

מיתוס

"לאש"ף לא היה חלק בליבוי האלימות של האינתיפאדה."

עובדה

לאורך כל הדרך האינתיפאדה התנהלה בניצוחו של אש"ף. כך, למשל, ההנהגה המאוחדת של האינתיפאדה בשליטתו של אש"ף, מפעם לפעם הפיצה עלונים הקובעים, באלו ימים יש להסלים את האלימות ומי יהיו קרבנותיה.

למשל, ב-1989 אש"ף הכריז, ש-13 בפברואר יהיה יום "הסלמת ההתקפות על משתפי הפעולה" ו"הבוגדים", שעובדים עבור הממשל האזרחי בשטחים. תחנת רדיו של אש"ף בבגדד תיארה את שיטות ההצתה, ש"יבעירו את כל הפרדסים והשדות של האויב הציוני."⁴ עיתון *New York Times* תיאר את גילוי "מחבוא של מסמכים סודיים מפורטים המראים, שאש"ף שחר רוצחים מקומיים במטרה להרוג פלסטינים אחרים ולקחת על עצמם אחריות על "פעילות מיליטנטית" כנגד ישראלים. "אחד המסמכים תיאר, כיצד אש"ף רצה לייחס את ההתקפות האלה לקבוצות פיקטיביות כדי לא לפגוע במשא ומתן עם ארה"ב."⁵

יאסר ערפאת תמך ברצח ערבים, שנחשבו ל"משתפי פעולה עם ישראל". הוא העניק לידי הנהגת האינתיפאדה ייפוי כוח להוצאות להורג. אחרי הרציחות "חוליית המוות" המקומית של אש"ף שלחה תיעוד המבצע לאש"ף. "בחנו את התיקים האישיים של המוצאים להורג ומצאנו, שרק שניים מתוך 118, שהוצאו להורג היו חפים מפשע," אמר ערפאת. על הקרבנות התמימים אש"ף הכריז כעל "שהידים של המהפכה הפלסטינית."⁶ הפלסטינים נדקרו, נחתכו בגרזן, נורו, הוכו באלות ונשרפו בחומצה. ההצדקות לרצח היו מגוונות. לפעמים מספיק היה לעבוד בממשל האזרחי בגדה המערבית וחבל עזה. במקרים אחרים מגעים עם יהודים הבטיחו גזר דין מוות. באוקטובר 1989 פלסטיני, אב לשבעה ילדים, נדקר למוות ביריחו על זה, שמכר קישוטי פרחים

ליהודים, שבנו סוכה. לעיתים קרובות האשמות ב"שיתוף פעולה" עם מדינת ישראל היוו תירוץ לנקמה אישית. גם נשים, שנחשדו בהתנהגות "בלתי מוסרית" מצאו את עצמן בין הקרבנות.⁷ קריאות לאלמות מצד ההנהגה המאוחדת של האינתיפאדה הוגברו אחרי מהומות הר הבית ב-1990 בהם נהרגו 17 ערבים. יאסר עבד-רבו, שהשתתף בעבר בדו-שיח עם ארה"ב מטעם אש"ף, הכריז "שמלחמת הדקירות בסכנים כנגד התופסים בכוח את ירושלים נמצאת רק בתחילת דרכה."⁸ אש"ף המשיך במאמציו להסלים את האלימות במהלך 1991. ב-3 במרץ ההנהגה המאוחדת של האינתיפאדה פרסמה הודעה רשמית המצווה "להגביר את העימות" עם כוחות ישראלים בגדה המערבית ובחבל עזה. עלון אחר של אש"ף, שיצא לאור בספטמבר קרא "להוציא להורג" את כל מי, שיעז למכור ליהודים רכוש בירושלים.⁹ לפי ממצאי הממשלה הישראלית רק החזית העממית ביצעה 122 פעולות טרור בשנת 1991, במהלכן נהרגו 18 תושבי מדינת ישראל והשטחים. על פשעי פת"ח נמנה רצח של ערבי בן 61, תושב כפר ליד ג'נין ב-4 ביולי, רצח סמל יורם כהן בספטמבר ורצח גבר, שנמצא דקור למוות עם שק על ראשו באוקטובר ברחובות עזה. על גופתו נמצא פתק עם כתובת "כוח-12" – המצביע על שומרי הראש האישיים של ערפאת.¹⁰ מאוחר יותר בתקופת האינתיפאדה חמאס התחיל להתחרות עם אש"ף בנושא השליטה על המהומות. למשל, בדצמבר 1992 חמאס התחיל לפגוע בחיילי צה"ל ממארב והרג ארבעה מהם ממארבים נועזים שונים.

מיתוס

"כל הפלסטינים, שמצאו את מותם באינתיפאדה, נהרגו מאש הישראלים"

עובדה

תחילה, מספר רב יותר של פלסטינים נהרג בהתנגשויות עם חיילי צה"ל – קרבות, בהם בדרך-כלל הערבים התקיפו את החיילים – מאשר בידי אחיהם הפלסטינים ב"אינתיפאדה" (האינתיפאדה הפנימית). המצב השתנה בצורה דרסטית בתחילת שנות התשעים. באותה שנה מספר הפלסטינים, שנהרגו תוך כדי עימותים עם ישראלים, ירד כמעט פי שתיים, ויותר פלסטינים נהרגו "עי הפלסטינים באינתיפאדה באותה תקופה. הרציחות ההדדיות גברו ב-1991, כאשר 238 פלסטינים (לעומת 156 לפני זה) נהרגו באינתיפאדה ומספרם היה גדול פי שלוש מאלה, שנהרגו בידי ישראלים.¹¹ כמאתיים פלסטינים נהרגו ע"י אחיהם הפלסטינים ב-1992 – מספר הגדול פי שתיים ממספר ההרוגים בהתנגשויות עם כוחות הביטחון הישראלים. סטיבן אמרסון סיפר, ששיטות הרצח כללו עריפת ראש, התעללויות, קטיעת אוזניים ושאר איברים ושפיכת חומצה על פניו של הקרובן.¹² שליטת הטרור הפכה כה חמורה, שכמה פלסטינים הביעו דאגה פומבית על המהומות. אש"ף התחיל להשמיע קריאות לסיים את האלימות, אבל חבריו ויריביו המשיכו ברציחות. כאשר באמצע הלילה פלסטינים רבים שמעו דפיקות בדלת, הם חשו הקלה בליבם, אם בחוץ עמד חייל ישראלי ולא פלסטיני במסכה – כך דיווח העיתון *New York Times*.¹³ אפילו אחרי דעיכת האינתיפאדה בעקבות חתימת הסכמי אוסלו ב-1993 המאבק המזוין הפנימי בין הפלסטינים נמשך עד היום.

מיתוס

"במשך אינתיפאדה מדינת ישראל סגרה בתי ספר בגדה המערבית במטרה למנוע חינוך מפלסטינים."

עובדה

הזדמנויות החינוך השתפרו מאוד תחת השלטון הישראלי. מספר בתי ספר יסודיים ותיכונים גדל כמעט בשליש מ-1967 עד 1988. מי שנהנה יותר מכולם מהשגשוג הפתאומי הזה היו הנשים. כך, למשל, אחוז הנשים, שלא למדו בבית הספר ירד כמעט פי שתיים – מ-67% עד 32% - בשנות 1970-1986. לפני 1967 לא הייתה שום אוניברסיטה בגדה. שש אוניברסיטאות נבנו כאן תחת השלטון הישראלי. למרות האינתיפאדה פעוטונים, גני ילדים ורוב בתי הספר המקצועיים בגדה המערבית לא נסגרו, כי הם לא היוו במה להסתה לאלמות. גם בתי ספר בעזה נשארו פתוחים, כי שם קיצוניים מוסלמים מיליטנטיים העדיפו את מסגדים על פני בתי ספר בתור במת ההסתה.

אבל אש"ף ניצל בתי ספר רבים לעידוד ההתקפות על הישראלים. מחבואי סכינים, אלות ומוטות ברזל נמצאו בבנייני בתי ספר. "בתי ספר הם המקום הטבעי לניצני ההפגנה," כתב עיתונאי פלסטיני דאוד כותאב. "הפגנות וזריקת אבנים בבתי ספר הם חלק ממסורת... לפגוע ברכב ישראלי, פירוש הדבר – להפוך לגיבור." ¹⁴

ב-1988 מדינת ישראל סגרה כמה תיכונים ומכללות בגדה, משם פשטו המרידות. אחרי הודעת הסגירה מדינת ישראל הציעה לפתוח מחדש כל בית ספר, שמנהלו יבטיח, שבית ספרו ישמש לחינוך ילדים ולא לעידוד המהומות. אבל המחנכים לא פצו את פיהם, חלקם מפחד מפני הנהגת הפרעות. עם מיתון האלימות מדינת ישראל פתחה מחדש את כל התיכונים, המכללות והאוניברסיטאות.

מעניין, שכאשר הקואליציה ברשות ארה"ב תקפה את אפגניסטן באוקטובר 2001, הרשות הפלסטינית הגיבה למחאות אלימות של הפלסטינים בחבל עזה בכך שסגרה שם את כל האוניברסיטאות ובתי הספר. ¹⁵

מיתוס

"פרוץ גל האלימות בסוף שנת 2000, שהערבים כינוהו "אינתיפאדת אל-אקצה" בא בעקבות ביקורו של אריאל שרון בהר הבית."

עובדה

אם נאמין לדברי הדוברים הפלסטינים, חילול המקום הקדוש למוסלמים – הראם אל-שריף (הר הבית) – ע"י מנהיג הליכוד, אריאל שרון, בליווי "אלפי חיילים ישראלים" הוא זה, שגרם לאלימות. האלימות באה לידי ביטוי בתגובה להתקפות כוחות צה"ל, שפלשו לשטחים בפיקוח הפלסטינים ללא כל התגרות מצדם ו"טבח" באזרחים פלסטינים חסרי הגנה, שלכל היותר זרקו אבנים כאמצעי להגנה עצמית. הדרך היחידה לעצור את האלימות הייתה, לפיהם, הפסקת האש מצד מדינת ישראל ונסיגת כוחותיה מאזורים פלסטיניים. האמת היא אחרת לגמרי.

אימאד פלוג'י, שר התקשורת של הרשות, כמה חודשים אחרי ביקורו של שרון הודה, שהאלימות תוכננה כבר ביולי, זמן רב לפני "התגרותו" של שרון. "היא [האלימות] תוכננה מאז, שיו"ר הרשות ערפאת חזר מקמפ-דייד ודחה את הצעותיו של נשיא ארה"ב לשעבר ואת תנאי האמריקאים." ¹⁶

"ביקורו של שרון לא גרם לאינתיפאדת אל-אקצה"

- מסקנות דו"ח מיטצ'ל

האלימות החלה לפני 28 בספטמבר 2000 – תאריך ביקורו של שרון להר הבית. יום לפני זה, למשל, חייל ישראלי נהרג בצומת נצרים. למחרת בקלקיליה שבגדה קצין משטרה פלסטינית, שערך סיור משותף עם משטרת ישראל פתח באש והרג את עמיתו הישראלי.

כלי התקשורת הרשמיים של הרשות הפצירו בפלסטינים להתחיל באלימות. ב-29 בספטמבר, קול פלשתינ, תחנת הרדיו הרשמית של הרשות קראה "לכל הפלסטינים לבוא ולהגן על מסגד אל-אקצה." הרשות הפלסטינית סגרה את כל בתי הספר, הכניסה את התלמידים הפלסטיניים באוטובוסים והסיעה אותם להר הבית על מנת לקחת חלק במהומות מאורגנות.

סמוך לראש השנה, כאשר מאות ישראלים מתפללים בכותלה המערבי, אלפי ערבים התחילו לזרוק לבנים וסלעים במשטרה ובמתפללים היהודים. מאז המהומות התפשטו לכל הערים, העיירות והכפרים בכל מדינת ישראל, הגדה המערבית וחבל עזה.

השר לביטחון פנים, שלמה בן-עמי, התיר לשרון לעלות להר הבית – המקום הקדוש ביותר לפי היהדות – רק אחרי שהוא הזמין את ראש הביטחון הפלסטיני ג'בריל רג'וב וזה הבטיח לו, שאם שרון לא יכנס למסגד, לא יתעוררו שום בעיות. הצורך לאבטח את שרון עלה, כאשר מאוחר יותר רג'וב הודיע, שהמשטרה הפלסטינית לא תעשה דבר כדי למנוע אלימות במהלך הביקור.

"לא בטעות מזהיר הקוראן אותנו מפני היהודים השנואים ומדרג אותם בראש רשימת אויבי האסלאם. היום היהודים מגייסים את כל העולם כנגד מוסלמים ומשתמשים בכל סוגי הנשק. הם בווזים את המקום היקר ביותר ללב המוסלמים אחרי מכה ומדינה ומאיימים על המקום לשם פנו המוסלמים תחילה בעת תפילה

והמקום הקדוש ביותר למוסלמים אחרי מכה ומדינה. הם רוצים להקים בית מקדש על המקום הזה... המוסלמים מוכנים להקריב את חייהם ואת דמם כדי להגן על טבעה המוסלמי של ירושלים ואל-אקצה!" – שייך כיאן אל-אדריסי, ציטוטים מדרשתו במסגד אל-אקצה (29 בספטמבר 2000)¹⁸

שרון לא ניסה להיכנס לשום מסגד וביקורו בן 34 דקות להר הבית התרחש בשעות רגילות בו האזור פתוח לתיירים. הנוער הפלסטיני – שמספרו הסופי התקרב לאלף חמש מאות – צעקו סיסמאות בניסיון להסלים את המצב. כ-1500 שוטרים ישראלים נכחו באזור כדי להתמודד עם האלימות. ביקורו של שרון היה מלווה בהפרות סדר מוגבלות, שבעיקר כללו זריקת אבנים. בהמשך היום זריקות אבנים נמשכו בהר הבית ובסמיכותו. במהלכן נפצעו 28 שוטרים. שלושה מהם אושפזו. אין שום מידע על מספר הפצועים הפלסטינים באותו יום. אלימות משמעותית, מתוכננת מצד הפלסטינים התחילה למחרת אחרי תפילות יום ששי.

חילול אמיתי של מקומות קדושים בוצע דווקא ע"י פלסטינים ולא ישראלים. באוקטובר 2000 האספסוף הפלסטינים הרס את קבר יוסף בשכם, כשהוא קורע ושורף ספרי קודש יהודיים. הם זרקו אבנים על מתפללים בכותל המערבי ותקפו את קבר רחל בבית לחם עם פצצות תבערה ונשק אוטומטי. אף אחת מהמתקפות האלימות לא באה מצד כוחות הביטחון הישראליים, אשר בכל המקרים הגיבו לאלימות הפלסטינים, שחרגה מזריקת אבנים. זה כלל התקפות מאסיביות עם נשק אוטומטי והליניץ' של חיילים ישראלים. רוב התוקפים החמושים היו חברי התנזים – המיליציה האישית של ערפאת. הואיל וכל ההסתות להתקפות מצד הפלסטינים באו ישירות מלשכתו של ערפאת, רק לערפאת היה הכוח לשים קץ לאלימות. מדינת ישראל וארה"ב פנו אליו פעמים רבות בקריאה לעשות זאת ולחדש את תהליך השלום.

מיתוס

"קומץ ישראלים נהרגו בהתקוממויות פלסטיניות בעוד שאלפי פלסטינים חפים מפשע נרצחו בידי חיילי צה"ל".

עובדה

במהלך אינתיפדת אל-אקצה מספר ההרוגים הפלסטינים היה גבוה ממספר ישראלים. אמנם מחבלים מתאבדים בהתקפות טרור שלהם צמצמו את הפער הזה מאז התגברה פעילותם לרצח המוני של הישראלים. נוכח לאמצע ספטמבר 2002 נהרגו 1868 פלסטינים ו-617 ישראלים.¹⁹ העדר פרופורציות במספר הקרבנות בקרב הפלסטינים נובע בראש ובראשונה ממספר גדול של הפלסטינים המעורבים בטרור ובאלימות ומהווים תוצאה של התקפות מצד מיליציה בלתי סדירה ולא מאומנת על צבא קבע מאומן היטב. מותם המצער של אלה, שלא היו מעורבים בקרב, מהווה השלכה ישירה של מנהגם של פושעים מזוינים ומחבלים לנצל את האזרחים בתור מגן שלהם. אולם החשיפה האמיתית היא לא הסך הטראגי, אלא ההתפלגות המיוחדת של ההרוגים. לפי אחד המחקרים, רוב ההרוגים, שלא היו מעורבים בקרבות, היו בני נעורים וגברים צעירים. "זה נוגד לגמרי את ההאשמות, שמדינת ישראל 'פוגעת בנשים וטף ללא הבחנה!' לפי המחקר, "רק הסבר הגיוני אחד יכול להבהיר את הדגם הזה: שהתנהגותם של גברים ונערים פלסטיניים הביאה לעימות עם כוחות הביטחון הישראלי." לעומת זאת מספר נשים וקשישים בקרב קרבנות ישראלים, שלא היו מעורבים בכל פעילות צבאית, ממחיש את אקראיות של התקפות פלסטיניות וההיקף של הרג המוני של ישראלים, ש"החטא" היחיד שלהם היה, שהם ישראלים.²⁰ פלסטינים תמימים הם לא היעד של חיילי צה"ל, ואילו עבור מחבלים פלסטיניים אזרחים ישראלים תמימים הם היעד.

מיתוס

"האלימות היא תגובה מובנת ולגיטימית למדיניותה של מדינת ישראל".

עובדה

הבסיס לתהליך השלום הוא שעל כל החיכוכים לבוא לידי פתרון דרך משא ומן. אחד התנאים, שהציבה ישראל לפני הסכמתה לדבר עם אש"ף, היה שהארגון יתכחש לטרוריוזם. זה נעשה מבחינה פורמאלית, אמנם אש"ף, ארגונים פלסטיניים ואזרחים פלסטיניים, שלא מזוהים עם כל ארגון, נהגו להשתמש קבוע באלומות מיד עם תחילת תהליך אוסלו ב-1993. בין אם מדינת ישראל עשתה ויתורים, בין אם לא, הפלסטיניים שיגרו מתקפות נתעבות. בכמה מקרים מעשי זוועה בוצעו בטענה, שמדינת ישראל מתעללת בפלסטיניים. במקרים אחרים היו אלה מאמצים מכוונים לחבל במשא ומתן. בין כה וכה על הרשות הפלסטינית, שבידה כוח שיטור של כ-40 אלף איש (מספר גדול יותר מהמותר לפי הסכמי השלום) וסוכנויות ביון מרובים, לקחת אחראיות על שמירת השלום.

מיתוס

"אינתיפאדת אל-אקצה התנהלה רק בשטחים השנויות במחלוקת ולא הייתה לה כל השפעה על ישראל."

עובדה

אלימותם של פלסטיניים בגדה המערבית ובחבל עזה עלתה בחיי אזרחים וחיילים רבים. בנוסף, המחבלים, שפעלו בשם האינתיפאדה ביצעו מתקפות נתעבות בתוך מדינת ישראל. לאלומות הייתה גם השפעה נפשית, צבאית וכלכלית עקיפה על ישראל. עכשיו ישראלים צריכים להיות ערניים בעת נסיעתם באזורים רבים של מדינת ישראל ובשטחים, שאמורים להיות בטוחים. הפלסטינים גם צלפו ביהודים בשכונת גילה, שלא נמצאת בשטחים. האלימות ערערה קשות את אמונתם של הישראלים, שתמורת ויתורים טריטוריאליים הם יזכו לשלום עם הפלסטינים. ההתקוממויות השפיעו גם על הנכונות הצבאית, כי החיילים צריכים להיעקר מאימונים או מהכנות להדפת איומי האומות העוינות ובמקום זה להתמקד בדיכוי מרידות ולהילחם בטרור פנימי. לבסוף, האלימות גרמה לירידה חדה בתיירות ופגעה בתעשיות הקשורות לתחום הזה. עשרות אלפי ישראלים איבדו את עבודתם בגלל ההתקוממויות הפלסטיניות. ולא רק ישראלים הם אלה שסובלים. איבוד התיירות פוגע גם בפלסטינים. מספר המבקרים בחג המולד בבית לחם, למשל, היה קטן בצורה משמעותית מהרגיל בעונה. אותו דבר נכון גם לגבי אתרי עליה לרגל ברשות הפלסטינית. בעלי הדוכנים והחנויות במקומות כמו העיר העתיקה הרגישו אף הם את השפעתו של המיתון בתיירות. מסע הטרור אילץ את מדינת ישראל להגביל מאוד את מספר הפועלים הפלסטיניים בעלי אישור כניסה לישראל ובכך פלסטינים רבים נשאר ללא מקור פרנסה למשפחותיהם.

מיתוס

"מדינת ישראל מגיבה בצורה מוגזמת לילדים, שבסך-הכול רק זורקים אבנים."

עובדה

פלסטינים, צעירים וזקנים, תוקפים אזרחים וחיילים ישראלים במגוון כלי נשק. כאשר הם זורקים אבנים, לא מדובר בחלוקי אבנים, אלא בסלעים ענקיים, שעלולים לפצוע קשה, ולמרבה הצער, זה מה שאכן קורה בהרבה מקרים. בדרך-כלל מספר החיילים המותקפים הוא קטן מעשרים, בעוד שמספר תוקפיהם החמושים בבקבוקי תבערה, אקדחים, רובים, מקלעים, רימוני יד וחומרי נפץ מגיע למאות. יתרה מזאת, בתוך האספסוף הזורק אבנים מסתתרים לפעמים שוטרים פלסטיניים עם נשקם בידיהם. בפני אספסוף מתפרע לחיילים ושוטרים ישראלים לפעמים לא נשארת ברירה, אלא להגן על עצמם ביריית כדורי גומי ובמקרים של פיקוח נפש אף באש חיה. שימוש באש חיה מצד הפלסטינים דרש מכוחות ישראלים לשמור מרחק מיוזמי האלימות. בנוסף, האיום של שימוש בכוח כנגד הישראלים היה איום של כוח קטלני. שילוב הגורמים האלה הרתיע מפני שימוש בשיטות המסורתיות של השתלטות על המרד. חוקי צה"ל מתירים שימוש בנשק אך ורק במקרים של פיקוח נפש או בתנאים מיוחדים כמו מעצרם של החשודים במעורבות בעבירה ביטחונית חמורה כמו פיגוע.

בכל המקרים המדיניות השולטת בכל פעולות צה"ל היא זאת של איפוק, של דרישות לשמור על פרופורציות נכונות והצורך לנקוט בכל האמצעים האפשריים כדי למנוע נזק לאזרחים חפים מפשע. בינתיים הפלסטינים הסלימו את התקפותיהם האלימות כלפי ישראלים ע"י שימוש בפצצות מרגמה וטילי נ"ט המוברחים בצורה לא-חוקית לחבל עזה. הפלסטינים ירו פצצות מרגמות וטילי קסאם על קהילות יהודיות בחבל עזה ובתוככי מדינת ישראל ומדיווחי צה"ל עולה, שטילי נ"ט נורו לעבר הכוחות הישראליים בעזה. הרשות הפלסטינית גם אוגרת מלאי של נשק מוברח לעזה דרך הים והמנהרות התת-קרקעיות המקשרות בינה לבין מצרים.

הבעלות על נשק זה ושאר התחמושת וכמובן, השימוש בו ע"י הפלסטינים מהווים הפרה גסה של התחייבויותיהם במסגרת הסכמים שונים עם מדינת ישראל. במסגרת הסכמי אוסלו הנשק היחיד המותר באזורי שליטה פלסטיניים הם אקדחים, רובים ומקלעים, והרשות להחזיקם ניתנה אך ורק לקציני הביטחון הפלסטינים. האלימות הנוכחית מוכיחה, שבנוסף למשטרה גם בבעלותם של אזרחים פלסטיניים וחברי מיליציות כמו תנזים נמצא נשק זה.²¹

מספר הקורבנות הפלסטיניים בעימותים הוא מצער, אך חשוב לזכור, ששום פלסטיני לא היה בסכנת פגיעה, אם לא היה מדובר במסע של טרור. אם במקום לזרוק סלעים ברחובות, הילדים היו בבתי ספר או בבית בחיק משפחתם, לא היה להם מה לפחד. והילדים זורקים לא רק סלעים. אבו מאזן, סגנו של יאסר ערפאת, גילה, שמשלמים לילדים על ביצוע מתקפות טרור נגד מדינת ישראל. הוא סיפר לעיתון ירדני, ש"לפחות 40 ילדים ברפיח איבדו את ידיהם כתוצאה מזריקת פצצות מתוצרת עצמית. הם קיבלו חמש שקל עבור זריקתן."²² כמו כן בעוד שמספר ההרוגים הפלסטינים גדול מזה של הישראלים, אין הדבר מצדיק התעלמות הגודל האבידות הטראומטיות של הצד הישראלי. מ-29 בספטמבר 2000 עד אמצע ספטמבר 2002 יותר מ-600 יהודים ישראלים, כולל 430 אזרחים, נהרגו ע"י פלסטינים. בניגוד לטענותיהם של הפלסטינים, שהם נלחמים כנגד כוח צבאי, החיילים היוו פחות משליש ההרוגים הישראלים. רק במחצית ראשונה של שנת 2002 הפלסטינים ביצעו 91 פיגועי התאבדות.²³

כדאי גם לקחת בחשבון תגובה טבעית של משטרה בארה"ב או בכל אומה אחרת לאלימות האספסוף. אכן קורים מקרים של שימוש לרעה בכוח מצד השוטרים המותקפים, אבל אף אחד לא מצפה מהם לעמוד בצד ולסכן את חייהם כדי להרגיע את דעת הקהילה הבינלאומית. למעשה, הרשות הפלסטינית בעצמה לא חוששת להפעיל כוח קטלני כנגד המפגינים. למשל, אחרי שהקואליציה של ארה"ב תקפה את אפגניסטן, חמאס ארגן הפגנה בחבל עזה בצורת מצעד של אלפי פלסטינים להבעת תמיכה באוסמה בן-לאדן – האיש החשוד בתכנון הטרור. בניסיון לפזר את ההפגנה המשטרה הפלסטינית הרגה שני מפגינים.²⁴ מסתבר, שרק מישראלים נשללת הזכות הטבעית להגנה עצמית ובמקרה של מימוש זכות זאת, הדבר מנוצל כנשק תעמולתי כנגדם.

מיתוס

"הירי על ילד, שאביו ניסה לגונן עליו, כפי ששודר בטלוויזיה, מהווה הוכחה לכך, שמדינת ישראל לא חוששת להרוג ילדים פלסטיניים חפים מפשע."

עובדה

אולי המראה 'המרשים' ביותר של "אינתיפדאת אל-אקצה" היה הסרט על אב פלסטיני המנסה ללא הצלחה לגונן על בנו מפני אש הקרב. כל העולם הפנה אצבע מאשימה כלפי מדינת ישראל על מות מוחמד אלדורה בן ה-12, אבל החקירות, שבאו אחרי האירוע, גילו, שככל הנראה הילד נהרג מאש פלסטיני. האב והבן מצאו מחסה סמוך לעמדת הירי הפלסטיני בצומת נצרים בחבל עזה. אחרי שכוחות המשטרה הפלסטיניים פתחו באש מעמדה זאת ומעמדות אחרות באזור כלפי עמדות צה"ל ממול, חיילי צה"ל השיבו אש למקורות הירי. במהלך חילופי האש הילד הפלסטיני נפצע ונהרג.

מחקירת צה"ל, שהותרה לפרסום ב-27 בנובמבר 2000 עולה, שככל הנראה, אלדורה נהרג מאש השוטרים הפלסטינים ולא מאש צה"ל. המסקנות האלה אושרו ע"י חקירה בלתי תלויה של טלוויזיית ARD הגרמנית, בה נאמר, שפלסטינים צנזרו קטעי סרט אודות מותו של אלדורה כדי שייראה, כאילו הוא נהרג ע"י ישראלים, בעוד שבפועל מותו נגרם מאש הפלסטינים.²⁵

מיתוס

"מדינת ישראל משתמשת בכדורי גומי כדי לחבול בפלסטינים בלתי חמושים ולהרגם."

עובדה

כדורי גומי הם אמצעים לא-מושלמים להשקטת אספסוף אליים. הם עוצבו במטרה לצמצם סכנת נזק רציני, אך אין הם יכולים להפחיתו לגמרי. במרבית המקרים כדורי גומי אינם גורמים למוות או פגיעות חמורות. בנסיבות רבות הם מהווים אפשרות יחידה מלבד אש חיה. הילדים עם נשק בידיהם או המתכוונים לפצוע או להרוג את קרבנם באמצעים אחרים מהווים איום קטלני, במיוחד כאשר האיום הזה הופך להתקפה בהיקף רחב. כוחות משטרה רבים בכל העולם משתמשים בכדורי גומי לפיזור קהל אליים. למשל, בעקבות ניצחון Los Angeles Lakers בגמר אגודת הכדורסל הלאומית ב-2001 משטרת לוס אנג'לס השתמשה בכדורי גומי כדי להפסיק התפרצויות אלימות של אוהדים מתפרעים.²⁶ המשטרה הרגישה צורך להשתמש בשיטה הזאת של השתלטות על הקהל כלפי קבוצת אוהדי כדורסל משולהבים מדי, שהביעו סימני אלימות בחגיגת ניצחונה של הנבחרת שלהם, ואילו מדינת ישראל משתמשת בה כנגד אוכלוסייה עוינת, שכעקרון, נמצאת איתה במצב מלחמה.

מיתוס

"דו"ח מטצ'ל הבהיר, שמדיניות ההתנחלויות הישראלית אשימה במשבר תהליך השלום לא פחות מאלימות מצד הפלסטינים ושעל מנת לשים קץ לאלימות יש צורך להקפיא מיד את ההתנחלויות."

עובדה

בנובמבר 2000 הסנטור לשעבר של ארה"ב ג'ורג' מיטצ'ל התמנה לראשות ועדת חקירה לבדיקת סיבת אינתיפאדת אל-אקצה ולגלות, כיצד למנוע אלימות בעתיד. הדו"ח של ועדתו ב-30 באפריל 2001 אכן המליץ על הקפאת התנחלויות – בתור אחד מ-15 מרכיבי בניית יחסי אמון שונים – אבל מיטצ'ל וורן רודמן, חבר נוסף בוועדה, הצהירו בצורה גלויה במכתב המבהיר את עמדתם: "אנחנו רוצים להרחיק לכת ולהבהיר, שאנחנו בשום פנים ואופן לא עורכים השוואה בין טרוריותם של פלסטינים לפעולות התנחלות ישראלית לא 'לכאורה' ולא בשום צורה שהיא."

מיטצ'ל ורודמן ערערו על רעיון הקשר בין הפסקת הרחבת התנחלויות לפעולות טרור. "המטרה המיידית צריכה להיות הקץ לאלימות... כחלק מהמאמץ לשים קץ לאלימות יש לחדש את שיתוף הפעולה הביטחוני בין ממשלת ישראל לרשות הפלסטינית במטרה למנוע אלימות ולהיאבק בטרור." הם הוסיפו, "ביחס לטרוריותם אנחנו קוראים לרשות הפלסטינית כאמצעי לבניית אמון הדדי להבהיר בצורה מעשית גם לישראלים גם לפלסטינים, שהטרור הוא אמצעי ראוי לגינוי ובלתי מקובל בעליל, ועל הרשות הפלסטינית לעשות מאמץ כולל למנוע פעולות טרור ולהעניש את מבצעייהם במסגרת החוק שלה."²⁷

מיתוס

"השימוש בסילוני הקרב F-16 מצד מדינת ישראל – זה דוגמא טיפוסית לשימוש בכוח ללא פרופורציות, שעושה מדינת ישראל כנגד אזרחים פלסטיניים חפים מפשע."

עובדה

כיצד ניתן להגדיר פרופורציות נכונות של שימוש בכוח צבאי? כאשר מחבלים פלסטיניים מתפוצצים בקניונים ישראלים והורגים ופוצעים עשרות אזרחים, האם ההחלטה להתפוצץ בקניונים פלסטיניים תהיה תגובה פרופורציונאלית מצד מדינת ישראל? אף אחד במדינת ישראל לא סובר, שיהיה זה שימוש לגיטימי בכוח. כך, מדינת ישראל נשארת חייבת לנקוט בפעולות שקולות כנגד יעדים מסוימים במאמץ להפסיק את האלימות הפלסטינית או לפחות להרתיעה. במקרה המסוים של שימוש ב-F-16 אלוף גיאורה איילנד, ראש אגף המבצעים של צה"ל, הסביר את ההיגיון המנחה את מדינת ישראל:

אני יודע, שה- F-16 לא נועדו לתקוף יעדים בערים פלסטיניות. אבל עלינו לזכור, שעל אף השימוש בסוג של כלי טיס, פעולותינו הן קפדניות ביותר. כל היעדים היו יעדים צבאיים...הייתה זאת החלטה טקטית למדי, פשוט כי היעדים הם די גדולים, די חזקים או די יציבים, כך שמתקפת מסוקים במקרה כזה לא תהיה יעילה מספיק כדי לחזור או לפגוע ביעדים מסוימים אלה. כך, שכאשר החלטתנו או בחרנו אז ביעדים אלה, חיפשנו את הנשק המתאים ביותר למשימה ובמקרה הספציפי הזה היה זה F-16.²⁸

שימוש בסילוני קרב מצד מדינת ישראל בא אחרי ש-88 ישראלים – כולל 55 אזרחים – איבדו כבר את חייהם. האזרחים לא נהרגו במקרה, אלא היו אלה יעדים מכוונים. בחודשים וחצי הקודמים פלסטינים ניסו לפוצץ 28 מטעני חבלה בתוך מדינת ישראל. מתקפת F-16 באה כתגובה ישירה לפיגוע בקניון בנתניה ב-18 במאי 2001 בו נהרגו חמישה ישראלים.

חודש לפני השימוש ב-F-16 משרד החוץ האמריקני האשים את מדינת ישראל בתגובות "מופרזות ללא פרופורציות" לאלימות פלסטינית, כאשר הם שיגרו מתקפות אוויריות כנגד היעדים בעזה, על אף שהדובר הודה, ש"מתקפות מרגמה פרובוקטיביות על מדינת ישראל מצד הפלסטינים החישו"²⁹ את פעולת תגמול ישראלית. עמדת ארה"ב היא אירונית בהתחשב במה שנקרא דוקטרינת פאוול, שביטא מזכיר המדינה קולין פאוול הטוענת, ש"ארה"ב צריכה להיכנס לקרב עם כל הכוח העומד לרשותה או לא להיכנס לקרב בכלל."³⁰ תחשבו על דוגמאות אחדות של מימוש הדוקטרינה הזאת:

- גנרל פאוול דרש להשתמש בכוח עצום לפני כניסה למלחמה עם עיראק במלחמת המפרץ. כוחות בעלות הברית בהרכב של למעלה מחצי מיליון חיילים הרסו את צבאו של סדאם חוסיין במחיר של פחות מ-200 חיי אדם אמריקאיים, כאשר כ-35 אלף עיראקים נהרגו, בהם אזרחים רבים.
  - פאוול גם השגיח על הפלישה לפנמה, שהשתתפו בה 25 אלף חיילים ולראשונה השתמשו בה במפציצי Stealth מדגם F-117. אלפי אזרחי פנמה נפצעו ונעקרו ולפחות 100 נהרגו. מאוחר יותר הגנרל אמר: "תשתמשו בכל הכוח הדרוש ואל תתנצלו על כך, שאתם הולכים בגדול, אם זה מה שנדרש. כוח החלטי גומר מהר את המלחמה ובסופו של דבר מציל חיים."³¹
  - בתגובה לניסיון התנקשות בנשיא בוש ב-1993 ארה"ב שיגרה 23 טילי שיוט על מפקדת המודיעין העיראקית ובמהלך המבצע פגעה בשכונה אזרחית. מאוחר יותר פאוול אמר, שהייתה זאת תגובה "מתאימה לפי כל קנה-מידה."³²
  - ארה"ב פרסה גם את כוחותיה המרובים בבלקן וב-1999 במקרה הפציצה שגרירות סין בבלגרד, שם שלושה אנשים נהרגו ועוד עשרים נפצעו.
  - ארה"ב השתמשה לרוב במטוסי קרב ומפציצים במסגרת מלחמתה באפגניסטן אחרי אירועי 11 בספטמבר. נתקבלו דיווחים על מספר תקריות בהם נהרגו אזרחים, כולל הפצצת טקס הנישואין, במסגרתה נהרגו 48 אנשים.³³
- ארה"ב לא חוששת להשתמש בכוח עצום כלפי אויביה אפילו כשמדובר באיומים רחוקים, שלא מהווים כל סכנה לקיום האומה או לביטחון אזרחיה. לא פעם ביצוע משימות צבאיות של ארה"ב היה מלווה בטעויות ונזק עקיף, שהסתכם גם באיבוד חיי האזרחים.
- מצבה של מדינת ישראל שונה לגמרי. האיום, שהיא עומדת בפניו, הוא מידי הן מבחינת הזמן, הן מבחינת קרבה פיזית ומהווה סכנה ישירה לחיי האזרחים הישראלים. ובכל זאת ישראל לא מנצלת את מלוא עוצמתה כפי שדורשת דוקטרינת פאוול. מאז ומעולם שימוש בכוח היה שקול ומדויק. ובמקרים של טעויות – דבר בלתי נמנע במלחמות – כל התקריות נחקרות.
- לסיכום, מדינת ישראל לא הייתה צריכה להגיב בכוח צבאי, אילולא היו פלסטינים תוקפים את אזרחיה וחייליה.

מיתוס

"ערפאת לא יכול להשגיח על פלסטינים תוקפים."

עובדה

הנחת יסוד של תהליך השלום הייתה שעם השגת הסכם עם יאסר ערפאת, אלימות תהיה תחת פיקוחו. אם הוא לא יכול להשגיח על התנהגות בני עמו הנמצאים תחת רשותו, אז כמעט ואין כל ערך לכל ההסכמים. מצד שני, אם אכן יש לו יכולת שליטה ופיקוח, ברור, שהוא מנצל אותה לליבוי האלימות במקום למניעתה. לפי ראיות ועדויות קיימות ערפאת אכן שולט על רוב העניינים הפלסטיניים בגדה המערבית ובחבל עזה. ערפאת הראה את כוחו בסילוק מהיר של פלסטיניים, שקראו תיגר על שלטונו, בשיטת השלכתם לבתי סוהר ולפעמים אף ע"י הוצאתם להורג. כאשר הוא רוצה בכך, הוא גם עוצר חברים מארגוני טרור, אבל שחרורם במטרה להמשיך התקפות על ישראל הפך לדבר שגרת. הוא התיר לארגוני טרור לייצר מטעני חבלה, מרגמות, לאמן חברים ולגייס צעירים לפיגועי התאבדות.

מיתוס

"ישראל עמדה על סירובה לנקוט בכל אמצעי שהוא להשקטת המצב והתקפותיה בלתי פוסקות גירו את האלימות הפלסטינית חרף קריאותיו של יאסר ערפאת המעודדות איפוק וריסון."

עובדה

ב-22 במאי 2001 רה"מ אריאל שרון הצהיר על הפסקת אש חד-צדדית במאמץ להשקיט את המצב ובתקווה, שהפלסטינים מצדם יגיבו בהפסקת מתקפות אלימות כנגד הישראלים. הפלסטינים במקום זה החריפו את רמת האלימות כלפי אזרחי ישראל. יאסר ערפאת לא עשה מאומה להפסקת המתקפות או הרתעת מבצעהן מלעשותן. למעלה משבעים מתקפות נרשמו בעשרת הימים הבאים שבמהלכם מדינת ישראל לא השיבה אש ונמנעה מלנקוט בכל פעולת תגמול. מסע הטרור הפלסטיני בזמן הפסקת אש ישראלית הגיע לשיא בפיגוע התאבדות בדולפינריום ב-1 ביוני, שבו נהרגו 20 בני-אדם ונפצעו יותר מ-90, רובם – בני-נעורים. תחת הלחץ האדיר של הקהילה הבינלאומית בעקבות הפיגוע האיום הזה ומחשש למתקפת-נגד של הישראלים ערפאת בסופו של דבר הכריז על הפסקת האש, אבל גם היא לא נמשכה זמן רב.

"מדינת ישראל נמצאת במצב מלחמה עם אויב, שמסרב ברוב פיקוחותו וברוב פחדנותו, להילחם בחיילים ישראלים ובמקום זה בוחר לרצוח את אזרחיה, את נשותיה וילדיה."
- מיכאל קלי³⁴

מיתוס

"אין שום הצדקה לכך, שמדינת ישראל מונעת מהרשות הפלסטינית את כספי המיסים."

עובדה

בתחילת שנת 2001 מדינת ישראל החליטה לא להעביר יותר מחמישים מיליון דולר במיסים, שהיא חייבת לרשות בתגובה לאלימות המסתערת. פקידי הממשל האמריקאי ואחרים הפעילו לחץ על מדינת ישראל כדי שהיא תעביר את הכסף בגלל המצוקה הפיננסית הנואשת של הרשות הפלסטינית ואי יכולתה לשלם את חשבונותיה. מדינת ישראל הכירה בכל האכזריות של צעד זה, אך האמינה גם בנחיצותו כהמחשה לפלסטינים, שלאי-נכונותם להפסיק את האלימות יש מחיר. מדינת ישראל חייבת לנצל כל כוח אפשרי להגנת אזרחיה וסנקציות כלכליות היוו תגובה מתונה יותר משימוש בכוח צבאי. כאשר מאשימים את מדינת ישראל בכך, שהתנהגותה הביאה למצבה האומלל של הכלכלה הפלסטינית, שוכחים, שהאמת היא, שמדינות ערב עיכבו העברת מאות מיליוני דולרים, שנאספו כתרומות לרשות הפלסטינית. מדינות ערב מצדיקות את התנהגותן בחשש, שהסכומים האלה ימשיכו את מדיניות המעילות ויעודדו המשך שחיתות ברשות. למשל, עיתון כווייתי דיווח, שיאסר ערפאת גנב יותר מחמישה מיליון דולר של סיוע מחו"ל, שנועדו עבור נזקקים פלסטינים.³⁵ ביולי 2002 מדינת ישראל הסכימה להעביר חלק מכספי המיסים לפלסטינים כאמצעי לבניית אמון הדדי אחרי החלשות האלימות מצד הפלסטינים. בסופו של דבר הצדדים הגיעו להסכם על הקמת ועדה המורכבת מנציגי ארה"ב כדי לפקח על העברה.³⁶

מחקר סוציולוגי

דובר המועצה המחוקקת הפלסטינית, אחמד קריע (אבו עלא), לפתע עזב את הוויילה, שהוא בנה לעצמו בשווי 1.5 מיליון דולר בריחו, אחרי שהנשיא בוש העלה את נושא השחיתות ברשות הפלסטינית. על הדלת נתלה פתק המודיע, שהוויילה הפכה למוסד הרווחה לקרובי הפלסטינים, שנהרגו בהתקפות טרור.³⁷

מיתוס

"הפלסטינים שמרו על הפסקת האש, שהושגה באמצעותו של יו"ר סוכנות הביון הראשית של ארה"ב, ג'ורג' טנט"

עובדה

ביוני 2001 מנהל סוכנות הביון המרכזית של ארה"ב ג'ורג' טנט נסע למזרח התיכון במאמץ לחזק את הפסקת האש בין מדינת ישראל והרשות הפלסטינית ולבסס את המשך שיחות השלום. תכנית טנט קראה לסיום כל פעולות הטרור. אולם במשך ששת השבועות הבאות אחרי ביקורו של טנט הפלסטינים ביצעו 850 התקפות טרור, שמהלכם נפגעו 94 ישראלים כולל 17 הרוגים.³⁸

מיתוס

"מדיניות ההתנקשויות במחבלים פלסטינים מצד מדינת ישראל היא לא מוסרית ולא מועילה."

עובדה

מדינת ישראל נמצאת בפני מצב כמעט בלתי נסבל בניסיון להגן את אוכלוסייתה האזרחית מפלסטינים, שמוכנים לפוצץ את עצמם רק כדי להרוג יהודים תמימים. אחת האסטרטגיות לפתרון הבעיה הייתה תהליך השלום. מאז 1993 מדינת ישראל האמינה, שמשא ומתן יהיה הדרך להגיע לשלום עם הפלסטינים, אבל אחרי שישאל ויתרה על רוב הגדה המערבית וחבל עזה והציעה כמעט את כל השאר, הפלסטינים פסלו את ויתוריהם ובחרו להשתמש באלימות בניסיון לאלץ את מדינת ישראל להיכנע לכל דרישותיהם. האסטרטגיה השנייה של מדינת ישראל הייתה "לתרגל את הריסון", כלומר, לא להגיב לאלימות הפלסטינים. הקהילה הבינלאומית משבחת את מדינת ישראל, כאשר היא פשוט מפנה את הלחי השניה לאויב אחרי התקפה זועזעת. אבל עם זה שהאיפוק הזה עשוי לעורר שבחים מצד מנהיגי העולם, אין הוא משכך את כאבם של הקרבנות ולא מונע התקפות בעתיד. יתרה מזאת, אותן האומות, שמשבחות את האיפוק הישראלי, לעיתים קרובות הגיבו בכוח, כאשר הן היו במצבים דומים. למשל, הבריטים התנקשו בנאצים אחרי מלחמת העולם השנייה ובמחבלי הצבא האירי הרפובליקאי (IRA) בצפון אירלנד. ובעקבות פיגוע אימים של המחבלים על מרכז המסחר העולמי והפנטגון, נתגלה, שממשלת קלינטון ניסתה להתנקש בחיי המחבל הסעודי אוסאמה בן-לאדן ב-1998 בנקמה על תפקידו בהפצצת שגרירות ארה"ב בטנזניה וקניה. גם ממשלת בוש הנוכחית הודיעה, שהיא לא תחשוב פעמים, אם יזדמן לה להרוג את בן לאדן.³⁹

"אם נתקלתם בארגון, שיוזם או יוזם פיגוע התאבדות, למשל, ויש ראיות ברורות [לישראל] על זהותם של אלה, שעמדו מאחוריהם והיכן הם נמצאים, לדעתי, יש כאן הצדקה מסיימת בניסיונם להגן על עצמם בעזרת סיכול ע"י פעולה מקדימה."

- סגן נשיא ארה"ב דיק צ'ייני⁴⁰

באפריל 1986 אחרי שארה"ב הגיעה למסקנה נחושה, שמאחורי הפצצת מחבלים על דיסקו במערב ברלין, במהלכה נהרג אמריקאי אחד ומאתיים נפצעו, עמדה לוב, ארה"ב שיגרה התקפה על מספר יעדים בלוב, כולל ביתו של הנשיא מועמר קדאפי. כולם ראו בפעולה זו ניסיון התנקשות. קדאפי ניצל, אבל בתו התינוקת נהרגה ושני ילדיו אחרים נפצעו. בנוסף, אחד הטילים סטה מהמסלול ופגע בשכונה אזרחית. רייגן הצדיק את הפעולה כהגנה-עצמית כנגד הטרור בחסות מדינת לוב. "בתור הגנה עצמית לכל אומה, שהופכת לקרבן הטרור, יש זכות טבעית להגיב בכוח למנוע פעולות חדות של טרור. הרגשתי, שאנחנו מוכרחים להראות לקדאפי, שעליו לשלם על התנהגותו ושלא ניתן לו להימלט מהשלום."⁴¹

מדינת ישראל בחרה באפשרות השלישית – חיסול "המוחות" שמאחורי פעולות טרור. המדיניות הזאת עוררה סערת רוחות גדולה בישראל, אבל היא נתמכת ע"י רוב גדול של הציבור (70% לפי סקר דעת הקהל של הארץ באוגוסט 2001). גם הציבור האמריקני לפי הסקר של רשת America Middle East Information Network תומך במדיניות הזאת. מתוך הסקר עולה, ש-73% מהמשתתפים הביעו הזדהות עם מדינת ישראל בנושא הצדקת הריגתם של המחבלים, אם הוכח, שהם תכננו פיגועים או התקפות אחרות, שהיו עלולות להרוג ישראלים.⁴²

סגן רמטכ"ל רב-אלוף משה יעלון הבהיר את המדיניות הזאת כך:

אין הוצאות להורג ללא משפט. אין כאן נקמה לאחד, שביצע מתקפה לפני חודש. פעולותינו מכוונות כנגד אלה המסיתים לטרור נגדנו. אנחנו מעדיפים לאסרם ועיכבנו לחקירה יותר מאלף. אבל אם אנחנו לא יכולים והפלסטינים לא מוכנים לעשות זאת, אין לנו ברירה, אלא להגן על עצמנו.⁴³

הממשלה הישראלית גם עברה תהליך משפטי לפני אימוץ מדיניות של התנקשויות ממוקדות. היועץ המשפטי לממשלה בחן את המדיניות והגדיר אותה כחוקית לפי החוק הישראלי והבינלאומי.⁴⁴ להתנקשויות ממוקדות במחבלים יש מספר יתרונות. קודם כל, היא מראה את המחיר לטרור: אי אפשר יותר לתקוף ישראלים ללא כל חשש מעונש, כך שהמחבלים ידעו, שאם הם מתכוונים לפגוע באחרים, הם בעצמם יהיו על הכוונת. שנית, מדובר בשיטה להגנה עצמית: במכות מקדימות יחסלו אלה, שאחרת היו רוצחים יהודים. אמנם נכון, שיימצאו אחרים לתפוס את מקומם, אבל הם יכולים לעשות זאת רק ביוזעם, שגם הם יהיו על הכוונת. שלישית, זה מערער את האיזון הנפשי של המחבלים. הקיצונים לא יכולים יותר לתכנן מבצעים בשוויון-נפש. כעת עליהם להישאר תמיד בתנועה, להביט קדימה ואחורה ולעבוד הרבה יותר קשה להשגת מטרותיהם.

"אני חושב, שכאשר אתה מותקף ע"י מחבל ואתה יודע, מיהו המחבל ואתה מסוגל לגלות את גורם הטרור, עליך להגיב."

-מזכיר המדינה של ארה"ב, קולין פאוול⁴⁵

כמובן, למדיניות הזאת יש מחיר. מלבד הגינוי הבינלאומי, מדינת ישראל מסכנת את משתפי הפעולה, שלעיתים קרובות מספקים מידע הדרוש לגילוי המחבלים. גם עבור החיילים לעיתים מהווים המבצעים האלה סיכון גבוה ולפעמים גורמות נזק עקיף לרכוש ולצוות. הביקורת הנפוצה ביותר על "התנקשויות ממוקדות" היא שאין הן מועילות, כי הן מנציחות את מעגל האלימות, כי המחבלים ישאפו להתנקם במתנקשים. ככל הנראה, מדובר בנימוק מאולץ ביותר כנגד המדיניות, כי אלה, שמתפוצצים כדי להפוך לשהידים תמיד יוכלו למצוא הצדקה לפעולותיהם. הם נחויים בדעתם לגרש בפצצות את היהודים מהמזרח התיכון ולא יעצרו עד שתושג מטרותם.

מיתוס

"ישראל לא מבחינה בין מחבלים לאזרחים פלסטיניים בעת הריגתם."

עובדה

מותם של אזרחים חפים מפשע במבצע אנטי-טרור זאת תמיד טרגדיה. אמנם האזרחים לא היו בסיכון, אם הרשות הפלסטינית הייתה עוצרת ואוסרת את המחבלים, הרוצחים לא היה בוחרים להסתתר מאחורי אלה, שלא משתתפים בקרב, והאזרחים היו מסרבים להגן עליהם.

מדינת ישראל לא תוקפת אזורים פלסטיניים ללא הבחנה. להפך, צה"ל דואג מאוד להתנקשויות ממוקדות ביותר של אלה המתכננים התקפות טרור על אזרחים ישראלים. לאורך כל ההיסטוריה הכוחות הישראליים הצטיינו בדיוקם בתקיפות מסוג זה, ובכל זאת, עדיין יש מקום לטעויות. בעוד שהמחבלים לא מתנצלים אף פעם על התקפותיהם על האזרחים ופוגעים בהם במכוון, מדינת ישראל תמיד חוקרת את הסיבות לכל טעות ונוקטת בכל אמצעים אפשריים למניעתם בעתיד.

ישראל היא לא מדינה יחידה, שמשמשת בכוח צבאי כנגד מחבלים או לפעמים בלי כוונה פוגעת באלו, שלא היו על הכוונת. למשל, באותו היום בו פקידי הממשל האמריקאי גינו את מדינת ישראל בגלל מספר אזרחים, שנהרגו במהלך התנקשות בחיי מנהיג האגף הצבאי של חמאס, בחדשות פורסם, שארה"ב הפציצה כפר באפגניסטן במבצע המכוון כנגד מנהיג טליבן, אך במקומו הרגה 48 אזרחים אפגאניים בטקס הנישואין. בשני המקרים לכשל מודיעיני היה תפקיד מכריע בטעויות הטראגיות.

"בשבוע שעבר בעזה המוני ילדים צהלו ושרו, כאשר המבוגרים כיבדו אותם בממתקים. מה הסיבה לחגיגה? רצח בדם קר של לפחות שבעה בני אדם – חמישה מהם אמריקאים – ופציעת 80 נוספים בפגיעה התאבדות באוניברסיטה העברית בירושלים."
- הוגה דעות ישראלי, מיכאל אורן⁴⁶

מיתוס

"שימושה של מדינת ישראל בנשק מתוצרת ארה"ב בהתקפות תגמול כנגד הפלסטינים נוגד את החוק."

עובדה

ארה"ב עוקבת מקרוב אחרי כל פעולותיה של מדינת ישראל. נציג הקונגרס ג'ון קוניירס (יוצא מיציגן) כתב מכתב למזכיר המדינה קולין פאוול בו הוא שואל, האם מדינת ישראל מפרה את חוקי ארה"ב, כשהיא משתמשת בנשק אמריקני בהתקפותיה על מחבלים פלסטיניים. פאוול ענה במכתב מתאריך 17 באוגוסט 2001, שפעולותיה של מדינת ישראל אינן מהוות הפרה של חוקי ארה"ב. החוק המעורר שאלה הוא חוק הפיקוח על ייצוא נשק (AECA) לפיו פריטי הגנה ישמשו רק למטרות מסוימות, כולל ביטחון פנים והגנה עצמית לגיטימית. לטענת ישראל, היא פועלת במסגרת הגנה עצמית וממשלתו של בוש מסכימה איתה.

מיתוס

"מדינת ישראל ביצעה טבח במחנה פליטים ג'נין באפריל 2002."

עובדה

מזכיר המדינה, קולין פאוול, הפריך בתמציתיות את טענותיהם של הפלסטינים, שמדינת ישראל הייתה אחראית למעשי זוועה בג'נין. "אני לא רואה שום ראיות, שיצביעו על כך, שהתרחש כאן הטבח."⁴⁸ בהמשך גם האו"ם, משמר זכויות האדם וועדת חקירה של האיחוד האירופי אישרו את עמדתו של פאוול.⁴⁹ לא פעם חזרו הפלסטינים על טענותיהם, שהטבח בוצע בימים הבאים אחרי הקרב. למשל, הדובר, סאיב אריקת, אמר ל-CNN ב-17 באפריל, שלפחות 500 איש נטבחו ו-1600 בני אדם, כולל נשים וילדים – נעדרים. הפלסטינים מיהרו לחזור בהם, כאשר התברר, שאין בידם שום ראיות להאשמות-נאצה שלהם. עפ"י בדיקת הועדה משלהם דווח על 56 הרוגים, מהם 34 – פעילים בקרב. לא דווח על היעדרותם של שום אישה או ילד.⁵⁰ החלטתה של מדינת ישראל לתקוף את מחנה הפליטים בג'נין לא הייתה שרירותית. לא הייתה לה ברירה אחרי סדרת פיגועי התאבדות, שהשליטו טרור על אזרחים ישראלים במשך 18 חודשים הקודמים למבצע. במטרה להגן על עצמה ולהביא תקווה לשלום כוחות ישראלים נכנסו לג'נין על מנת לשרש את אחד מבסיסי הטרור העיקריים. מספר מסמכים שבידי הרשות הפלסטינים קוראים לג'נין "בירת המתאבדים." למחנה יש היסטוריה ארוכה של בסיס לקיצוניים ולא פחות מ-28 פיגועי התאבדות שוגרו מקן מחבלים זה במהלך גל האלימות, שקדמה למבצע "חומת מגן". המחבלים האלה הפרו את הסכם הפסקת האש עם ישראל וערערו את המאמצים הישראליים להוביל את שיחות השלום להסכם שלום סופי. צלפים פלסטיניים ירו בחיילים מבית ספר של בנות, ממסגד ומבניין UNRWA, וכשהחיילים השיבו אש ורדפו אחרי המחבלים, נפגעו גם כמה אנשים, שלא השתתפו בקרב. כל פגיעה באזרחים חפים מפשע היא

טרגדיה בפני עצמה, אך כמה מהן היו בלתי נמנעות, כי מחבלים פלסטיניים ניצלו את האזרחים כמגן. רוב ההרוגים היו פושעים מזוינים.

למרות שמדינת ישראל יכלה לבחור באופציה לפוצץ את כל המחנה – אותה אסטרטגיה, שהשתמשה בה ארה"ב באפגניסטן, צה"ל בחר במתכוון בדרך יותר מסוכנת כדי להקטין את סיכוי הפגיעה באזרחים. החיילים עברו מבית לבית ו-23 מהם נהרגו בקרב קשה עם מחבלים פלסטיניים המשתמשים בפצצות, רימונים, מטענים ממולכדים ומקלעים, שהפכו את המחנה לשדה הקרב.

שידורי טלוויזיה הציגו פרספקטיבה מסולפת גם של הנזק, שנגרם למחנה. ג'נין לא נהרסה. המבצע הישראלי התנהל רק באזור מוגבל של מחנה הפליטי המהווה בעצמו רק חלק קטן מהעיר. רוב ההרס והנזק, שנגרם למחנה, נבע מהפצצות של הפלסטינים.

הפלסטינים למדו מתולדות פברוק של סיפורי זוועה בדויים בעבר, שהאשמות שווא כלפי מדינת ישראל ימשכו תשומת לב מיידית של כלי תקשורת ואהדה למטרותיהם. את תיקוני דבריהם, שבהכרח באים אחרי האשמות מטעות אלה, בקושי רואים, קוראים או מבחינים.

מיתוס

"מדינת ישראל התנגדה לחקירת האו"ם, כי היא רצתה להסתיר את הפשעים, שהיא בצעה בג'נין."

עובדה

למדינת ישראל לא היה מה להסתיר, על כן היא הזמינה צוות חקירה לא משוחד לבקר בג'נין.⁵¹ אולם עוינות היסטורית של גופי האו"ם כלפי מדינת ישראל העמידה בסימן שאלה את הגינותם של נציגיה. הספקות האלה עלו שוב, כאשר האו"ם סירב לכלול בצוות המוצע אף מומחה צבאי או אנטי-טרוריסטי, שהיה יכול להעריך את חומרת האיום, שמחבלים מג'נין היוו למדינת ישראל. אחד הנציגים הממונים לצוות האו"ם השווה בעבר את מגן דוד לצלב הקרס.⁵²

צביעותם של האו"ם ושל שאר הגורמים המודאגים מפרשת ג'נין גלויה לאור העובדה, שהם אף פעם לא גינו או חקרו את הטבח החוזר על עצמו של הישראלים ע"י מתאבדים פלסטינים.

מיתוס

"ישראל מונעת מאמבולנסים פלסטיניים לקחת פלסטינים חולים ופצועים לבתי חולים."

עובדה

אחת ההשלכות המצערות של אלימות אינתיפאדת אל-אקצה היו הטענות, שישאלים נטפלים לאמבולנסים של הסהר האדום הפלסטיני והדבר, כך טוענים, גורם לאי-נוחות, סיבוכים רפואיים ואפילו מותם של חולים באמבולנס. התיאורים האלה נוטים לשוות לעיכובים אלה נופח של פעולות זדוניות ואכזריות מצד חיילים ישראלים כנגד פלסטינים הזקוקים לטיפול רפואי.

הטענות האלה נכונות במובן אחד: האמבולנסים אכן נעצרים ונבדקים במחסומים ישראלים. אמנם העובדות, כמובן, הוצאו מהקונטקסט הרחב. הסיבה לעיכובי ובדיקות אמבולנסים במחסומים היא האיום המציאותי מאוד, שהם מהווים למדינת ישראל ואזרחיה. פעמים רבות הפלסטינים ניצלו את אמבולנסים ככלי תחבורה למטעני חבלה, פצצות ופעילים של ארגוני טרור, שביצעו פיגועי התאבדות במדינת ישראל הודות לנהיגה או נסיעה באמבולנסים של הסהר האדום. לדוגמא:

- באוקטובר 2001 צה"ל עצר את נידאל נזאל, פעיל חמאס בקלקיליה. הוא היה נהג אמבולנס של הסהר האדום הפלסטיני ולפי המידע, שהתקבל, הוא ניצל את חופש תנועתו לשליחויות בין מפקדות חמאס שונות במספר ערי הגדה המערבית.⁵³
- בינואר 2002 המתאבדת הראשונה, ופא' אידריס, התפוצצה ברחוב יפו הומה-אדם בירושלים. היא הייתה נהגת אמבולנס של הסהר האדום הפלסטיני כפי שהיה גם מחמד חבאבה, פעיל התנזים, ששלח אותה למשימה. היא הגיעה מהגדה המערבית באמצעות אמבולנס.⁵⁴
- ב-17 במאי 2002 במחסום ליד רמאללה באמבולנס של הסהר האדום נמצאה חגורת נפץ. המטען הזה למטעני מתאבדים טיפוסיים היה מוחבא תחת האלונקה עליה שכב ילד חולה. הנהג, אסלאם

- ג'יבריל היה נמנה על מבוקשים פלסטיניים מוכרים בצה"ל והודה, שלא הייתה זאת הפעם הראשונה של ניצול אמבולנס ככלי תחבורה למטענים ומחבלים.
- הפצצה הוצאה מהאמבולנס והתפוצצה בצורה מבוקרת בנוכחות נציג הוועדה הבינלאומית של הצלב האדום. באותו היום הוועדה בינלאומית של הצלב האדום הודיעה, שהיא "מבינה את הדאגות הביטחוניות של הרשויות הישראליות ותמיד הייתה מודעת לזכותן לבדוק אמבולנסים בתנאי שזה לא מעכב יותר מדי את הפינוי הרפואי." החיילים ליוו את החולה, ששהה באמבולנס, לבית החולים הקרוב.⁵⁵
- ב-30 ביוני כוחות ישראלים מצאו עשרה מחבלים פלסטיניים חשודים מסתתרים בשני אמבולנסים ברמאללה. הם נתפסו במהלך בדיקה שגרתית של כלי רכב במחסום.⁵⁶
- ההאשמות הנשמעות כנגד מדינת ישראל לעיתים קרובות מבוססות על פסיקות החוק הבינלאומי, כגון אמנת ג'נבה הרביעית. נכון, שאמנת ג'נבה מדגישה במיוחד את החסינות והניטרליות של אמבולנסים ואנשי צוות של רפואת חירום. אבל המסקנה, שמדינת ישראל חייבת להתעלם מסכנה ברורה וקיימת לאזרחיה כדי לא להפר את החוק הבינלאומי, היא מעוותת לגמרי. מי שמסבך ומחשיד את החסינות והניטרליות של הסהר האדום הם הפלסטינים המשתמשים באמבולנסים להעברת מטענים חבלה לישראל.

הערות:

- ¹ [New York Times](#), (December 14, 1987).
- ² UPI, (December 9, 1987).
- ³ [Al-Hamishmar](#), (December 6, 1991); [B'Tselem](#).
- ⁴ Baghdad Voice of the PLO, (May 12, 1989).
- ⁵ [New York Times](#), (October 24, 1989).
- ⁶ [Al-Mussawar](#), (January 19, 1990).
- ⁷ [Wall Street Journal](#), (February 21, 1990).
- ⁸ Radio Monte Carlo, (October 23, 1990).
- ⁹ [Jerusalem Post](#), (September 14, 1991).
- ¹⁰ [Jerusalem Post](#), (July 6 and October 5, 1991).
- ¹¹ [Near East Report](#), Year End Reports, (1991-1993).
- ¹² [The New Republic](#), (November 23, 1992).
- ¹³ [New York Times](#), (June 12, 1991).
- ¹⁴ Daoud Kuttab, "A Profile of the Stonethrowers," *Journal of Palestine Studies*, (Spring 1988), p. 15.
- ¹⁵ AP, (October 10, 2001).
- ¹⁶ [Jerusalem Post](#), (March 4, 2001).
- ¹⁷ Sharm El-Sheikh Fact-Finding Committee Final Report (April 30, 2001)
- ¹⁸ Quoted in Sharm El-Sheikh Fact-Finding Committee First Statement of the Government of Israel, [Israeli Foreign Ministry](#), (December 28, 2000).
- ¹⁹ AP, (September 19, 2002).
- ²⁰ "An Engineered Tragedy: Statistical Analysis of Casualties in the Palestinian-Israeli Conflict, September 2000-June 2002," International Policy Institute for Counter-Terrorism, (June 2002).
- ²¹ [Near East Report](#), (March 5, 2001).
- ²² [Almazen](#) [Kuwait], (June 20, 2002).
- ²³ [Jerusalem Report](#), (February 25, 2002); ; [Ma'ariv](#), (July 31, 2002); Israel Defense Forces.

- ²⁴ [Jewish Telegraphic Agency](#), (October 8, 2001).
- ²⁵ [CNN](#), [Israel Defense Forces](#), [Jerusalem Post](#), (November 28, 2000); [Jewish Telegraphic Agency](#), (March 21, 2002).
- ²⁶ [Washington Post](#), (June 17, 2001)
- ²⁷ Letter from George Mitchell and Warren Rudman to [ADL](#) Director Abraham Foxman, (May 11, 2001).
- ²⁸ Briefing by Major General Giora Eiland, Head of the IDF Operation Branch, to the Foreign Press Association, Jerusalem, (May 20, 2001).
- ²⁹ State Department Briefing, (April 17, 2001)
- ³⁰ [Time](#), (April 19, 2001)
- ³¹ Collin Powell, [My American Journey](#), (NY: Random House, 1995), p. 434. [Jerusalem Report](#), (May 21, 2001).
- ³² [Washington Post](#), (June 28, 1993).
- ³³ [CNN](#), (July 16, 2002).
- ³⁴ [Washington Post](#), (August 15, 2001).
- ³⁵ [Al-Watan](#) [Kuwait], (June 7, 2002).
- ³⁶ [Jerusalem Post](#), (July 21, 2002)
- ³⁷ [Jewish Telegraphic Agency](#), (June 11, 2002).
- ³⁸ [Jerusalem Post](#), (August 2, 2001).
- ³⁹ [Washington Post](#), (September 14 and 18, 2001).
- ⁴⁰ Fox News, (August 3, 2001).
- ⁴¹ [RonaldReagan.com](#), [Washington Post](#) and other news sources.
- ⁴² [Jewish Telegraphic Agency](#), (August 30, 2001).
- ⁴³ [Jerusalem Post](#), (August 10, 2001).
- ⁴⁴ [Jewish Telegraphic Agency](#), (November 30, 2001).
- ⁴⁵ News Conference, (September 12, 2001).
- ⁴⁶ Michael Oren, "Palestinians Cheer Carnage," [Wall Street Journal](#), (August 7, 2002).
- ⁴⁷ [Jerusalem Post](#), (August 24, 2001).
- ⁴⁸ [Jerusalem Post](#), (April 25, 2002).
- ⁴⁹ [Jerusalem Post](#), (April 28, 2002); [Forward](#), (June 28, 2002); MSNBC, (July 31, 2002)
- ⁵⁰ [New York Post](#), (May 3, 2002).
- ⁵¹ [New York Times](#), (April 20, 2002).
- ⁵² [Washington Post](#), (April 26, 2002).
- ⁵³ [Israeli Foreign Ministry](#)
- ⁵⁴ [Washington Post](#), (January 31, 2002).
- ⁵⁵ "Bomb found in Red Crescent Ambulance," [Ha'aretz](#), (June 12, 2002).
- ⁵⁶ [Jewish Telegraphic Agency](#), (June 30, 2002).

19. ירושלים

מיתוס

"ירושלים היא עיר ערבית."

עובדה

במשך כאלפיים שנה רצופות היהודים התגוררו בירושלים. מאז 1844 הם היוו פה רוב מגובש. בתוך ירושלים נמצא הכותל המערבי של הר הבית – המקום הקדוש ביותר ביהדות.

ירושלים לעולם לא הייתה בירה של כל רשות ערבית. למעשה, היה זה מקום נחשל לאורך רוב שנות ההיסטוריה הערבית. ירושלים אף פעם לא הייתה בירה מחוזית תחת השלטון המוסלמי והיא אף פעם לא הייתה אף מרכז תרבותי עבור המוסלמים. עבור היהודים – כל העיר היא קדושה, ואילו מוסלמים סוגדים רק לאתר מסוים – מסגד עומאר – ולא כל העיר קדושה היא בעיניהם. "עבור המוסלמים", העיר הסופר הבריטי, קריסטופר סייקס: "יש הבדל גדול בין ירושלים למכה או מדינה. האחרונות הן מקומות קדושים עם אתרים קדושים." חוץ ממסגד עומאר, הדגיש הוא, אין לירושלים חשיבות גדולה בעיני אסלאם.¹

האוכלוסייה של ירושלים²

שנה	יהודים	מוסלמים	נוצרים	סה"כ
1844	7,120	5,000	3,390	15,510
1876	12,000	7,560	5,470	25,030
1896	28,112	8,560	8,748	45,420
1922	33,971	13,411	4,699	52,081
1931	51,222	19,894	19,335	90,451
1948	100,000	40,000	25,000	165,000
1967	195,700	54,963	12,646	263,309
1987	340,000	121,000	14,000	475,000
1990	378,200	131,800	14,400	524,400
2000	530,400	204,100	14,700	758,300

מיתוס

"ירושלים לא צריכה להיות בירת מדינת ישראל."

עובדה

מאז דוד המלך הפך את ירושלים לבירת הממלכה היהודית לפני יותר מ-3000 שנה, לעיר היה תפקיד מכריע בחיי היהודים. הכותל המערבי בעיר העתיקה – החומה האחרונה, ששרדה מבית המקדש היהודי העתיק, האתר הקדוש ביותר ביהדות – הוא מרכז הפולחן היהודי ומוקד התפילה היהודית. שלושה פעמים ביום במשך אלפי שנים התפללו היהודים "והביאנו לציון עירך ברינה" וחזרו על שבועת משורר תהילים: "אם אשכחך ירושלים, תשכח ימיני."

ירושלים "ידעה רק שתי תקופות של גדלות אמיתית והמרחק בינן – אלפיים שנה. הגדלות הייתה רק תחת השלטון היהודי." כתבו לאון וג'יל אוריס בספרם 'ירושלים'. "זה נובע מכך, שהיהודים אהבו יותר מכולם ונשארו נאמנים לאהבתם הזאת במשך מאות שנות גלותם...זאת פרשת אהבים ארוכה ועמוקה ביותר בהיסטוריה האנושית."³

במשך שלושת אלפים שנה ירושלים הייתה מרכז התקווה והכיסופים היהודיים. לשום עיר אחרת לא היה תפקיד כה מכריע בהיסטוריה, תרבות, דת ותודעה של עם כפי שהיה לירושלים בחיי היהודים והיהדות. לאורך מאות שנות גלות ירושלים נשארה חיה בלבבות היהודים בכל מקום כנקודה מרכזית של ההיסטוריה היהודית, סמל התהילה העתיקה, ההגשמה הרוחנית והחידוש המודרני. הלב והנשמה האלו של עם ישראל מעוררים מחשבה, שאם תרצה למצוא מילה פשוטה אחת כסמל להיסטוריה היהודית, המילה הזאת תהיה – ירושלים.

- טדי קולק⁴

מיתוס

"הערבים היו רוצים לקבל את בינאומה של ירושלים. היהודים התנגדו לרעיון. בגלל עקשנותם מדינת ישראל היום שולטת באופן לא חוקי בכל העיר."

עובדה

כאשר האו"ם העלה את שאלת ארץ ישראל ב-1947, הוא הציע לבנאם את כל ירושלים. הוותיקן ומשלחות רבות אחרות, בעיקר אלו הקתוליות, לחצו על מעמד זה, אבל סיבת המפתח להחלטת האו"ם הייתה השאיפה של הגוש הסובייטי לפגוע במלך עבדאללה של עבר הירדן והפטרוניים הבריטים שלו ע"י שלילת השליטה על העיר מעבדאללה.

הסוכנות היהודית אחרי שינוי-ערכים רציני החליטה לקבל את הבינאום בתקווה, שבטווח קצר הפתרון הזה יגן על העיר מפני שפיכות דמים ואת המדינה החדשה – מפני העימות. היות שתכנית החלוקה הציעה משאל עם על מעמד העיר אחרי עשר שנים והיהודים היוו בה רוב ניכר, הציפיות היו, שהעיר תשולב למדינת ישראל. מדינת ערב התנגדו קשות לבינאום ירושלים כפי שהם התנגדו לשאר תכנית החלוקה.⁵ במאי 1948 ירדן פלשה וכבשה את מזרח ירושלים ובכך לראשונה בהיסטוריה היא חילקה את העיר וגרשה אלפי יהודים, שמשפחותיהם גרו בעיר במשך מאות שנים. האירועים בשטח עקפו את תכנית החלוקה של האו"ם, כולל הצעתה לבנאם את ירושלים.

אחרי שמדינות ערב דחו את החלטת 181 של האו"ם וב-11 בדצמבר 1948 את החלטת 194 של האו"ם, שהקימה את ועדת הפיוס של האו"ם בנושא ארץ-ישראל, ראש הממשלה דוד בן-גוריון הכריז, שמדינת ישראל לא מוכנה יותר לקבל את רעיון הבינאום של ירושלים. בשנות 67-1948 העיר הייתה מחולקת בין ישראל וירדן. מדינת ישראל הפכה את ירושלים המערבית לבירתה. ירדן החזיקה בחלק המזרחי. הואיל ובזמנו ירדן כמו כל מדינות ערב הייתה נמצאת במצב של מלחמה עם מדינת ישראל, העיר הפכה בעצם לשתי מחנות צבאיים, מלאה בקירות בטון ובונקרים, גדרות תיל, שדות מוקשים ושאר מבצרים צבאיים.

"מן הראוי היה לתת את ירושלים ליהודים. הם אלו, שהפכו אותה למפורסמת."
- וינסטון צ'רצ'יל לדיפלומט אוולין שוקבורג, 1955.⁶

ב-1967 ירדן התעלמה מבקשת מדינת ישראל להישאר מחוץ למלחמת ששת הימים ותקפה את החלק המערבי של העיר. כוחות ישראלים הביסו את הירדנים וגירשו אותם ממזרח ירושלים ובזאת העיר חזרה לאיחודה. טדי קולק, ראש עיריית ירושלים במשך 28 שנה, קרה לאיחוד העיר מחדש "המימוש המעשי של מטרות התנועה הציונית."

משום שמדינת ישראל הגנה את עצמה מתוקפנות בשנות 1948 ו-1967, הוגה דעות בתחום המשפט הבינלאומי, סטיבן שובל כתב, שיש לה יותר זכויות לריבונות על ירושלים מאשר לשכנותיה הערביות.⁷

מיתוס

"ירדן הסכימה לבינאום."

עובדה

ירדן התנגדה לבינאום כבר מהתחלה, כאשר היא הצטרפה לשאר מדינות ערב בדחייתם את תכנית החלוקה. שליח ירדן, פאווזי פשה מלקי, אמר בגלוי לוועדה פוליטית מיידית ב-6 בדצמבר 1949:

המשלחת שלי מאמינה, שאין טעם בשום צורה של בינאום, כי מקומות קדושים תחת הגנתה ופיקוחה של ממשלתי בטוחים ללא כל צורך במשטר מיוחד.⁸

כאשר מועצת האמון התכנסה בג'נבה בתחילת 1950 על מנת להמציא חוק חדש בעניין ירושלים, ירדן סירבה להתיר פעולה כלשהי של פקחי האו"ם בתחומיה.⁹ באותה שנה ירדן סיפחה את כל השטח הכבוש על-ידי מערבית לנהר ירדן, כולל מזרח ירושלים. שאר מדינות ערב סירבו להכיר רשמית בצעד הירדני והליגה הערבית שקלה לשלול מירדן את חברותה בה. בסופו של דבר נמצאה פשרה, על-פיה שאר המדינות הערביות הסכימו לראות את הגדה המערבית ומזרח ירושלים כ"פיקדון" פלסטיני בידי ירדן.

מיתוס

"מ-1948 עד 1967 ירדן הבטיחה חופש הדת לכל הדתות בירושלים."

עובדה

תוך כדי הפרת הסכם שביתת הנשק של 1949 ירדן מנעה מישראלים גישה לכותל המערבי ולבית הקברות בהר הזיתים, שם יהודים קברו את מתייהם במשך יותר מ-2500 שנה. בסעיף שמונה של ההסכם ירדן ומדינת ישראל הסכימו להקים ועדות, שתפקידן להסדיר את חידוש התפקוד הרגיל של מוסדות תרבותיים והומאניטאריים בהר הצופים וגישה חופשית לאזור, השימוש בבית הקברות בהר הזיתים וגישה חופשית לאתרים קדושים ומוסדות תרבות. תחת השלטון הירדני "הוטלו מגבלות שונות על נוצרים ישראלים במהלך עליותיהם העונתיות לרגל לאתרים הקדושים עבורם" בירושלים, העיר טדי קולק. "רק קבוצה מצומצמת קיבלה אישור לבקר בעיר העתיקה ובית לחם בחג המולדת והפסחא וגם זה באי רצון."¹⁰ ב-1955 ו-1964 ירדן העבירה חוקים המטילים פיקוח ממשלתי הדוק על בתי ספר נוצריים, כולל מגבלות על פתיחת בתי ספר חדשים, פיקוח מדיני על מימון בתי ספר ומינוי המורים והדרישות ללמד את קוראן. ב-1953 ו-1965 ירדן אימצה חוקים השוללים ממוסדות צדקה ודת נוצריים את הזכויות לרכוש נדל"ן בירושלים.

ב-1958 המשטרה עצרה את הפטריארך הארמני הנבחר וגירשה אותו מירדן ובכך סללה דרך לבחירת פטריארך, שנתמך ע"י ממשלת המלך חוסיין. בגלל מדיניות הדיכוי הזאת נוצרים רבים הגרו מירושלים. מספרם ירד מעשרים וחמש אלף ב-1949 לפחות משלוש-עשרה אלף ביוני 1967.¹¹

מדינת ישראל ביטלה את החוקים המפלים האלה מיד אחרי איחוד העיר ב-1967

מיתוס

"ירדן שמרה על אתרים קדושים ליהודים."

עובדה

ירדן חיללה אתרים קדושים ליהודים. המלך חוסיין אישר בניית כביש למלון "אינטרקונטיננטל" דרך בית הקברות בהר הזיתים. מאות קברים יהודיים נהרסו ע"י הכביש, שלא הייתה שום בעיה לבנותו בכל מקום אחר. חיל ההנדסה של הלגיון הערבי הירדני השתמש במצבות לזכר רבנים וחכמי יהדות מופלגים כמדרכות ובתי שימוש במחנות צבאים (כאשר מדינת ישראל שחררה את העיר, עדיין ניתן היה לראות הכתובות על האבנים).

הרובע היהודי העתיק של העיר העתיקה נהרס, 58 בתי כנסת ירושלמיות בנות כמה מאות שנים נחרבו או נשמדו, האחרים הפכו לאורוות ולולים. משכנות עוני נבנו סמוך לכותל המערבי.¹²

מיתוס

"ירדן השתדלה לשפר את תנאי המחיה במזרח ירושלים המערבית. לעומתה הרשויות הישראליות פינו בדחפור מאות בתים ערביים בחלק זה של העיר ותושבים ערביים רבים נשארו ללא קורת גג."

עובדה

כפי שהיה המצב תחת השולטים המוסלמים הקודמים, גם המלך חוסיין הזניח את ירושלים. אחרי שחרור העיר העתיקה ב-1967 נחשף היקף זלזולו, כאשר מדינת ישראל גילתה, שברוב העיר היו חסרים אפילו השירותים העירוניים הבסיסיים ביותר – אספקת מים סדירה, צנרת וחשמל.¹³ כתוצאה מהאיחוד מחדש של העיר שירותים עירוניים אלה ואחרים, שהיה בהם צורך הכרחי, הורחבו לבתי מגורים ובתי עסק ערביים במזרח ירושלים.

הרשויות הישראליות גילו, שמאות ערבים התיישבו באופן לא חוקי ברובע היהודי. מהנדסים אזרחיים ישראלים פינו את החורבות במטרה לבנות את השכונה מחדש, אך רק אחרי הצעת פיצויים או מגורים אלטרנטיביים ל"פולשים" אלה.

מיתוס

"השלטון הישראלי ריסן את חופש הדת בירושלים."

עובדה

אחרי מלחמת ששת הימים מדינת ישראל ביטלה את כל החוקים המפלים, שחוקקה ירדן ואימצה את הסטנדרט הגבוה משלה לאבטחת גישה לאתרי דת. "כל העושה דבר העשוי להפר את חופש הגישה של חברי דתות שונות למקומות מקודשים להם," אומר החוק הישראלי "צפוי למאסר בן חמש שנים." מדינת ישראל גם הפקידה את ניהול המקומות הקדושים בידי רשויות דתיות של כל אחת מן הדתות. כך, למשל, הווקף המוסלמי אחראי על המסגדים בהר הבית.

נשיא ארה"ב לשעבר, ג'ימי קרטר הודה, שחופש הדת גדל תחת השלטון הישראלי. אין ספק, שמדינת ישראל עשתה עבודה טובה יותר להבטחת גישה למקומות הקדושים של העיר מאשר עשתה זאת ירדן. "היום יש כאן גישה ללא כל הפרעות," טען קרטר. "דבר כזה לא היה בשנות 1948-67." ¹⁴

משרד החוץ האמריקני מעיר גם, שלמרות שלמדינת ישראל אין חוקה, החוק מבטיח חופש הדת והממשלה מכבדת את הזכות הזאת.¹⁵

מיתוס

"מדינת ישראל שוללת ממוסלמים ונוצרים גישה חופשית לאתרים הקדושים שלהם."

עובדה

מאז 1967 מאות אלפי מוסלמים ונוצרים – רבים מהם ממדינות ערב, ששומרות על מצב המלחמה עם מדינת ישראל – הגיעו לירושלים לבקר במקומות הקדושים להם. מנהיגים ערביים רשאים לבקר את ירושלים כדי להתפלל, אם רצונם בכך, בדיוק כפי שעשה נשיא מצרים אנוואר סדאת במסגד אל-אקצה. מטעמי ביטחון לפעמים מוטלים מגבלות זמניות על הר הבית, אבל לא מדובר בביטול חופש הדת ומסגדים אחרים נשארים נגישים אפילו בתקופות המתח המרבי.

לפי אסלאם הנביא מוחמד עבר בנס ממכה לירושלים, משם הוא עלה לשמים. מסגד עומאר ומסגד אל-אקצה – שניהם נבנו במאה השביעית ובזאת השלימו את זיהוי "המקום המרוחק" המוזכר בקוראן כירושלים וכך הפך המקום למקום קדוש אחרי מכה ומדינה. זכויות המוסלמים בהר הבית, מקומם של שני המסגדים, לא נפגעו. על אף היותו של המקום הזה קדוש ביותר ביהדות, מדינת ישראל השאירה את הר הבית תחת פיקוחן של הרשויות המוסלמיות הדתיות.

עבור הנוצרים ירושלים היא המקום שם גר, דרש, נפטר וקם לתחייה ישו. אמנם הכנסייה מדגישה יותר את ירושלים השמימית מאשר את ירושלים הארצית, המקומות המוזכרים בברית החדשה בהקשרו של ישו משכו עולים לרגל ומתפללים אדוקים במשך מאות שנים. בין האתרים האלה – כנסיית הקבר הקדוש, גן גת השמן, מקום הסעודה האחרונה וויה דולורוזה עם ארבע-עשרה תחנותיה.

זכויותיהן של כנסיות נוצריות שונות לשמור על מקומות קדושים בירושלים הוגדר במהלך המאה התשע-עשרה, כאשר ירושלים הייתה חלק מהאימפריה העות'מאנית. הזכויות האלה הידועות כ"הסכם סטאטוס קו של מקומות קדושים לנוצרים בירושלים" נשארו בתוקף בתקופת המנדט הבריטי ונשמרות היום במדינת ישראל.

מיתוס

"המשטרה הישראלית מעודדת התקפותיהם של קיצוניים יהודים על תושבים מוסלמים ונוצרים ועל המקומות הקדושים להם."

עובדה

הרשויות הישראליות תמיד השתדלו לעצור את הקיצוניים מכל הדתות ולמנוע מהם חילול האתרים הקדושים וביצוע פעולות של אלימות לידם. כאשר מדינת ישראל לא הצליחה למנוע פעולות מסוג זה, היא הענישה את המעורבים בהן בכל החומרה. לדוגמא, אלן גודמן, ישראלי חולה נפש שב-1982 השתולל עם הנשק בהר הבית, נידון למאסר עולם.

ב-1984 הרשויות הישראליות הסתננו לקבוצת יהודים, שתכננו פעילות אלימה כנגד אתרים ואזרחים לא-יהודיים. המחבלים האלה הורשעו ונאסרו.

ב-1990 נאמני הר הבית, קבוצת יהודים קיצוניים תכננה לצעוד בסוכות בהר הבית על מנת להניח אבן פינה לבית המקדש השלישי. המשטרה המודאגת, שמצדד כזה יגרה את זעמם של המוסלמים ויגביר את המתח הקיים בין כה וכה כתוצאה מהאינתיפאדה והאירועים במפרץ הפרסי, מנעה מהם זכות לערוך מצעד. בג"ץ אישר את ההחלטה הזאת – העובדה ששודרה מיד למנהיגי דת האסלאם והתקשורת הערבית. למרות הפעולה המקדימה של מדינת ישראל, "מנהיגים מוסלמים ופעילי אינתיפאדה התעקשו להסית את נאמניהם לעימות."¹⁶

כתוצאה מכך פרצו מהומות טרגיות, במהלכן נהרגו 17 ערבים. מאז מדינת ישראל עומדת על המשמר ועושה את כל מה שבידיה כדי למנוע כל פרובוקציה ע"י קבוצה או אנשים בודדים, שעלולים לאיים על קדושת המקומות המקודשים לכל אחת מהדתות.

מיתוס

"מדינת ישראל מגבילה את הזכויות הפוליטיות של ערבים פלסטיניים בירושלים"

עובדה

מלבד חופש הדת נהנים ערבים פלסטיניים בירושלים מזכויות פוליטיות חסרות תקדים. לתושבים ערביים ניתנה הבחירה להפוך לאזרחים ישראלים או להישאר עם אזרחות ירדנית. רובם בחרו לשמור על אזרחותם

הירדנית. יתרה מזאת ללא חשיבות לאזרחותם ערבי ירושלים זכאים להצביע בבחירות מוניציפאליות ולקחת חלק בניהול העיר.

מיתוס

"במסגרת החלטת 242 של האו"ם מזרח ירושלים נחשבת ל"שטח כבוש". סיפוחה של ירושלים ע"י מדינת ישראל מפרה, אם כן, את החלטת האו"ם."

עובדה

אחד מכותבי הטיוטה של החלטת האו"ם היה שגריר ארה"ב לאו"ם דאז, ארתור גולדברג. לפי גולדברג "החלטת 242 לא מתייחסת כלל לירושלים ואין הדבר מקרה...ירושלים היא נושא בפני עצמו ללא קשר לגדה המערבית." במספר נאומיו באו"ם ב-1967 גולדברג אמר: "חזרתי והדגשתי, שקווי שביתת הנשק של 1948 היו אמורים להיות זמניים. זה, כמובן, היה נכון במיוחד בנושא ירושלים. אף פעם בכל הנאומים הרבים שלי לא התייחסתי לירושלים כאל שטח כבוש."¹⁷ אחרי 1948 העצרת הכללית של האו"ם הצביעה על שלוש החלטות הקוראות לבינאומה של ירושלים. הנושא הונח עד שמדינת ישראל השתלטה על העיר. מאז 1967 האו"ם, שבמשך 19 שנים התעלמה מכיבוש של העיר ע"י ירדן, אימצה מספר החלטות המותחות ביקורת על מדינת ישראל על שינוי במעמדה של ירושלים.

"עמדתנו מבוססת עד היום על כך, שאסור שירושלים תהפוך שוב לעיר מחולקת. איננו בעד סטאטוס קוו שלפני 1967. בשום פנים ואופן איננו ממליצים חזרה אליו היום."

- הנשאי ג'ורג' בוש¹⁸

מיתוס

" ירושלים המזרחית צריכה להיות חלק ממדינה הפלסטינית, כי כל אזרחיה הם ערבים פלסטיניים, והיהודים אף פעם לא גרו שם."

עובדה

לפני 1865 כל האוכלוסייה של ירושלים גרה מאחורי חומות העיר העתיקה (מה שנחשב היום לחלק של מזרח העיר). מאוחר יותר העיר התחילה להתרחב מחוץ לחומות הודות לגידול אוכלוסייה וגם יהודים, וגם ערבים התחילו לבנות שכונות חדשות בעיר. לקראת החלוקה במזרח ירושלים, באזור, שכלל את הרובע היהודי של העיר העתיקה גרה קהילה יהודית פורחת. באזור הזה נמצאים גם אתרים רבים בעלי חשיבות עליונה לדת היהודית, כולל עיר דוד, הר הבית והכותל המערבי. בנוסף, המוסדות הגדולים כמו האוניברסיטה העברית ובית חולים הדסה המקורי נמצאים בהר הצופים – במזרח ירושלים. התקופה היחידה בה החלק המזרחי של ירושלים היה אך ורק ערבי הייתה בשנות 1949-1967, וזה נבע מכיבוש האזור ע"י ירדן וגירוש בכוח של כול היהודים.

מיתוס

"ארה"ב איננה סבורה, שירושלים אמורה להיות הבירה המאוחדת של מדינת ישראל."

עובדה

רק לשתי מדינות יש שגרירויות בירושלים – קוסטה-ריקה ואל-סלבדור. מתוך 180 אומות, שיש להן יחסים דיפלומטיים עם ארה"ב, מדינת ישראל היא היחידה, שבירתה לא מוכרת ע"י ממשלת ארה"ב. שגרירות ארה"ב יחד עם רוב האחרות נמצאת בתל-אביב במרחק של 62 ק"מ מירושלים. אולם לארה"ב יש קונסוליה במזרח ירושלים, אשר עוסקת בענייני הפלסטינים בשטחים ופועלת בנפרד מהשגרירות. עליה חלה חובת הדיווח רק ישירות לוושטינגטון.

ב-1990 הקונגרס העביר החלטה המצהירה, ש"ירושלים נשארת ותישאר גם בעתיד בירתה של מדינת ישראל" ו"צריכה להישאר עיר מאוחדת בה מוגנות הזכויות של כל קבוצה דתית או אתנית." במהלך קמפיין בחירות לנשיאות ב-1992 ביל קלינטון אמר: "אני מכיר בירושלים כבעיר שלמה, בירתה הנצחית של ישראל ואני מאמין בעיקרון העברת שגרירותנו לירושלים." הוא אף פעם לא חזר על השקפתו זו בתור נשיא, וכך המדיניות הרשמית של ארה"ב נשארה כזאת, שמעמדה של ירושלים מהווה נושא למשא ומתן. ב-1995 במאמץ לשנות את המדיניות הזאת הקונגרס בצורה מכרעת העביר את חוק שגרירות ירושלים. הצעת החוק היוותה ציון דרך בכך, שהצהירה, שלפי מדיניות רשמית של ארה"ב ירושלים תוכר כבירה נצחית, שלמה ומאוחדת של מדינת ישראל ודרשה, שלא יאוחר ממאי 1999 שגרירות ארה"ב במדינת ישראל תוקם בירושלים. החוק כלל גם סעיף ויתור, לפיו הנשיא יכול כעיקרון להתעלם מהחקיקה הזאת, אם הוא נאלץ לעשות כצעד לטובת האינטרסים החיוניים של ארה"ב. הנשיא קלינטון ניצל את האופציה הזאת. במהלך קמפיין בחירות לנשיאות של שנת 2000 ג'ורג' וו. בוש הבטיח, שבתור נשיא הוא מיד "יתחיל את תהליך העברת השגריר האמריקני לעיר, שמדינת ישראל בהרהרה בה כבירתה."¹⁹ אמנם ביוני 2001 בוש חזר על תקדימו של קלינטון ומתוקף סמכותו הנשיאותית מנע את העברת השגרירות לירושלים. המתנגדים למאמצי הקונגרס להכריח את הממשל להכיר בירושלים כבירת מדינת ישראל טוענים, שצעד כזה יזיק לתהליך השלום, ואילו תומכי החקיקה עומדים על כך, שההפך הוא נכון. לטענתם, הבהרת עמדתה של ארה"ב כלפי ירושלים המאוחדת תחת ריבונות ישראלית תמתן את הציפיות חסרות בסיס של פלסטינים ביחס למעמד העיר וכך יגדלו סיכויים להסכם סופי.

מיתוס

"הר הבית תמיד היה מקום קדוש למוסלמים וליהדות אין כל זיקה לאתר."

עובדה

במסגרת פסגת קמפ-דויד ב-2000 יאסר ערפאת טען, ששום בית מקדש יהודי לעולם לא עמד על הר הבית.²⁰ שנה אחרי זה איקרימה סברי, המופתי של ירושלים, שמונה ע"י הרשות הפלסטינית אמר לכתב עת גרמני *Die Welt*: "אין ולו ראייה קטנה אחת לקיומו של בית מקדש יהודי במקום הזה בעבר. בכל העיר אין אפילו אבן אחת ויחידה, שתצביע על ההיסטוריה היהודית." את העמדה הזאת מפריך ספר בשם "מדריך מקוצר לאל-הרם אל-שריף", שפרסמה המועצה המוסלמית העליונה ב-1930. המועצה, הגוף המוסלמי העליון בירושלים בתקופת המנדט הבריטי, אמרה במדריך, שאתר הר הבית "הוא מן העתיקים ביותר בעולם. קדושתו מתחילה מאז העבר הרחוק ביותר. זהותו עם אתר בית המקדש של שלמה ללא כל ספק לא מהווה נושא לויכוח. זה גם המקום, לפי האמונה האוניברסאלית, בה בנה דוד מזבח לאלוהים והקריב קרבנות עולה ושלמים." הנה התיאור של אזור אורוות שלמה, שפקידי הווקף המוסלמי הפכוהו למסגד חדש ב-1996, כפי שהוא מופיע במדריך: "...אין בידינו הרבה מידע על ההיסטוריה המוקדמת של האורווה עצמה. היא מתחילה, כנראה, עם בניית בית המקדש של שלמה... לפי יוספוס הוא היה קיים ושימש מחסה ליהודים בתקופת כיבוש ירושלים ע"י טיטוס בשנת 70 לספירה."²¹ אם מחפשים אוטוריטה בעלת סמכות גדולה יותר, ניתן לפנות לקוראן – הספר הקדוש של האסלאם – המתאר את בניית בית המקדש הראשון של שלמה (34:13) והמדבר על חורבן בית המקדש הראשון והשני (17:7). הזיקה היהודית להר הבית מתחילה לפני יותר משלושת אלפים שנה ומושרשת במסורת ובהיסטוריה. מאמינים, שכל סיפור העקידה, כאשר אברהם בא להקריב את יצחק בנו, התרחש בפסגת הר המוריה – הר הבית של היום. בקודש קודשים של בית המקדש הראשון נמצא ארון הברית והן בתקופת בית המקדש הראשון, הן בתקופת בית המקדש השני עד חורבנו בידי הרומאים היווה המקום מרכז החיים החברתיים והדתיים של היהודים. אחרי חורבן בית המקדש השני השליטה על הר הבית עברה מיד ליד של כובשים מתחלפים. מסגד אל-עומאר נבנה במקום הימצאותם של בתי המקדש העתיקים בתקופה המוקדמת של השלטון המוסלמי.

"עלי להיות עיוור כדי להכחיש את הזיקה היהודית לירושלים."

מיתוס

"אסור, שמדינת ישראל תשלוט על הר הבית, כי היא מונעת ממוסלמים גישה למקומות הקדושים להם."

עובדה

מאז 1967, כאשר שר הביטחון משה דיין אחרי איחוד ירושלים, התיר לרשות המוסלמית – הווקף – להמשיך את שליטתה האזרחית בהר הבית, מדינת ישראל מתחלקת עם הווקף בשליטה על הר הבית. כל הפעילות היומיומית במקום נמצאת תחת פיקוחו של הווקף. הנוכחות הישראלית במקום היא בכניסה לאתר הר הבית המאפשרת לה להבטיח גישה למקום לאנשי כל הדתות. רק בתקופות המתח הגובר, כאשר איומי האלימות הכריחו הצבת מגבלות בכניסה לאזור, מדינת ישראל מנעה מכל המוסלמים לגשת להר הבית. מדינת ישראל בחרה לנקוט באמצעים אלה על מנת להגן על מתפללי כל הדתות והמקומות הקדושים בעיר העתיקה. המגבלות האלה נמשכו לכל היותר יום או יומיים.

מיתוס

"הפלסטינים נוהרו לשמור על שרידים ארכיאולוגיים של הר הבית."

עובדה

חרף סירובו להכיר בריבונות ישראלית על הר הבית הווקף שיתף פעולה עם פקחים ישראלים בעת ניהול עבודות באתר הקדוש. אבל אחרי הסכמי אוסלו בשנת 1993 את מקומו של הווקף הירדני תפסו נציגי הרשות הפלסטינית. בעקבות המהומות, שליוו את החלטת מדינת ישראל לפתוח את מנהרות הכותל, הווקף הפסיק את שיתוף הפעולה עם מדינת ישראל.

הווקף מנע מפקחים ישראלים להשגיח על העבודות המתנהלות בהר הבית ובישראל סוברים, שהדבר יגרום נזק בלתי-הפיך לשרידים ארכיאולוגיים מתקופות בית המקדש הראשון והשני. ארכיאולוגים ישראלים טוענים, שבמהלך עבודות בניה ושיפוץ נרחבות הועברו מהר הבית והושלכו לאשפה אלפי טונות של חצץ דק – שבתוכו עשויים להיות שרידים חשובים. לדעת מומחים, אפילו אם השרידים האלה לא נהרסים, הם מאבדים כל חשיבות ארכיאולוגית, כי הפועלים הפלסטיניים העובדים במקום מערבים תגליות מתקופות ארכיאולוגיות שונות, כאשר הם חופרים את האדמה בדחפורים.²³ לאור רגישותו של נושא הר הבית והמתחים הקיימים בין כה וכה בין ישראלים ופלסטיניים ביחס לירושלים, הממשלה הישראלית לא התערבה בפעילויות הווקף. בינתיים, חורבן העבר נמשך.

מיתוס

"חפירת מנהרות הכותל איימה על שלמות הר הבית ומסגד אל-אקצה וזאת הסיבה, שמועצת הביטחון של האו"ם גינתה פעולה זאת של מדינת ישראל."

עובדה

החלק המפורסם ביותר של מה שנשאר מבית המקדש מתקופת הורדוס הוא אזור התפילות המסורתי של היהודים ברחבת הכותל המערבי, שנמצא גלוי מעל הקרקע במשך אלפיים שנה. שחרור העיר העתיקה במלחמת ששת הימים נתן הזדמנות לגלות את המשך הכותל צפונית לרחבה. קטעים ארוכים של החומה הדרומית של הר הבית ופינתה הדרום-מערבית נחשפו בשנות השבעים, וכך נוצרה תמונה שלמה יותר של החומות האדירות של הורדוס המקיפות את הר הבית ואזורים נרחבים, שתוכננו כמבנים ציבוריים מחוצה לו. המנהרות אפשרו להולכי רגל לטייל לאורך אבנים בני אלפיים שנה המהווים אחד הנתיבים התת-קרקעיים העתיקים ביותר בירושלים המתחיל את דרכו ברחבת הכותל והמסתיים בווייה דולורוזה. שנים רבות מדינת ישראל לא פתחה את הציאה כדי למנוע התגרריות בפלסטינים, שזעמו כבר על עצם החפירות. זה אילץ את

התיירים המטיילים במנהרות לחזור על עקבותם באותה דרך בה הם הגיעו – דבר, שלפעמים דרש מהם בפירוש לפנות הצידה ולהידחק דרך אנשים ההולכים בכיוון ההפוך.

בספטמבר 1996 ראש הממשלה, בנימין נתניהו, החליט לפתוח את היציאה. הדבר נעשה בלילה במטרה להקטין את סבירות האלימות, אבל עשה רושם של דבר לא כשר. הפלסטינים (המוסלמים בכל מקום) ראו בצעד זה הפרה פרובוקטיבית של הסכמי השלום וחלק מהמסע הישראלי לחילול אתרי קודש מוסלמים. התגובה למשעה הישראלי הייתה התפרעותם של הפלסטינים.

מועצת הביטחון של האו"ם אימצה החלטת 1093 בעקבות תלונתו של הנציג הסעודי על כך, שמדינת ישראל פתחה מנהרה "סמוך למסגד אל-אקצה". למעשה, מדובר באתר ארכיאולוגי שאין לו כל קשר למסגד. שחזור מנהרות הכותל נעשה כחלק ממאמץ מתמשך של ישראל לחשוף תגליות ארכיאולוגיות משמעותיות בירושלים ולשפר את תשתית התיירות של העיר העתיקה.

החפירה של המנהרות בוצעה תחת השגחתם של הארכיאולוגים והמהנדסים. שום אתר דתי או ארכיאולוגי לא ניזוק מהבניה. המנהרות לא עוברות תחת הר הבית ושחזורו לא מסכן שום מבנה בעיר העתיקה. ביצוע הפרויקט לא דרש שום הריסות, הפקעת רכוש או החרמתו בכל צורה אחרת.

כמו כן שחזור המנהרות לא מפר את הסכם ביניים בין מדינת ישראל לפלסטינים, כי במסמך הזה אין שום אזכור לעבודות ארכיאולוגיות בירושלים.

המחלוקת נרגעה עם הזמן והיום התיירים יכולים לבקר במנהרות הכותל. עם פתיחת היציאה לתיירים יש גישה קלה יותר מרחבת הכותל לוויה דולורוזה – דבר המהווה יתרון לסוחרים ברובע המוסלמי לשם התיירים יוצאים.

מיתוס

"בינאום זאת הדרך הטובה ביותר לפתרון הטענות הנוגדות לגבי ירושלים".

עובדה

האנשים, שנדמה להם, שאין פתרון לטענות נוגדות לגבי ירושלים, פונים מחדש אל רעיון הבינאום של העיר. למרבה האירוניה, הרעיון לא זכה לתמיכה מרובה במשך 19 שנות השלטון הירדני על העיר העתיקה, שאסר על יהודים ומוסלמים ישראלים לבקר במקומות הקדושים להם.

הויכוח על ירושלים וחשיבותו לאנשים רבים, שלא נמנים על יהודים ישראלים לא אומרים, שהעיר שייכת לאחרים או זקוקה לשלטון בינלאומי. אין שום תקדים לצעד כזה. הדבר הקרוב ביותר לעיר בינלאומית היתה ברלין אחרי מלחמת העולם השנייה, שארבעת המעצמות התחלקו ביניהן בשלטון על העיר והניסיון הזה הוכיח את עצמו כאסון אמיתי.

אפילו אם מדינת ישראל הייתה מוכנה לקבל את הרעיון הזה, לאיזה קבוצה בינלאומית מתקבלת על הדעת ניתן יהיה להעביר את הגנת הזכויות והחופש, שמדינת ישראל מבטיחה בין כה וכה? בטוח, שלא לאו"ם, שהפגין חוסר הבנה מוחלט של הבעיות הישראליות מאז החלוקה. מדינת ישראל יכולה לסמוך רק על תמיכתה של ארה"ב ורק במועצת הביטחון של האו"ם הוותו האמריקאי יכול להגן על מדינת ישראל מתעלולים פוליטיים של אומות אחרות.

מיתוס

"מדינת ישראל ניסתה לשרוף את מסגד אל-אקצה ב-1969".

עובדה

נכונותם של מנהיגים ערביים לנצל כל דבר כזב ושקר בתעמולתם האנטי-ישראלית באה לידי ביטוי בקריאתם של נאצר ומנהיגים אחרים לנהל מלחמה קדושה נגד מדינת ישראל, כאשר באוגוסט 1969 הוצת מסגד אל-אקצה. המצית היה תייר נוצרי מאוסטרליה, מייקל רוהאן, שהודה בפשע. במהלך החקירה התגלה חוסר שפיותו של האיש.

- ¹*Encounter*, (February 1968).
- ²John Oesterreicher and Anne Sinai, eds., *Jerusalem*, (NY: John Day, 1974), p. 1; Israel Central Bureau of Statistics; Jerusalem Foundation; Municipality of Jerusalem. The figures for 2000 include 9,000 with no religion classified.
- ³Leon and Jill Uris, *Jerusalem*, (New York: Doubleday and Company, 1981), p. 13.
- ⁴Teddy Kollek, *Jerusalem*, (DC: Washington Institute For Near East Policy, 1990), pp. 19-20.
- ⁵Kollek, p. 24
- ⁶Sir Eveyln Shuckburgh, *Descent to Suez; Diaries 1951-56*, (London, 1986).
- ⁷*American Journal of International Law*, (April 1970), pp. 346-47.
- ⁸*New York Times*, (December 7, 1949).
- ⁹Special Report of the Trusteeship Council, (June 14, 1950).
- ¹⁰Kollek, p. 15.
- ¹¹Kollek, p. 16.
- ¹²Kollek, p. 15.
- ¹³Meron Benvenisti, *Jerusalem, The Torn City*, (MN: University of Minnesota Press, 1976), pp. 44, 60-61.
- ¹⁴[Near East Report](#), (April 2, 1990).
- ¹⁵[U.S. Department of State](#), "2001 Annual Report on International Religious Freedom, Released by the Bureau for Democracy, Human Rights, and Labor, (Washington, D.C., December 2001).
- ¹⁶ Kollek, p. 62.
- ¹⁷[New York Times](#), (March 12, 1980).
- ¹⁸ מכתבו של הנשיא ג'ורג' בוש לראש עיריית ירושלים, טדי קולק (20 במרץ, 1990)
 נאום לוועידת מדיניות
 19
- ²⁰Reuters, (April 19, 1990).
- ²¹Statement by International Christian Embassy, (April, 18, 1990).
- ²²*Washington Post*, (October 14, 1991).
- ²³"60 Minutes," (December 2, 1990).
- ²⁴[Jerusalem Post](#), (August 17, 1991).
- ²⁵Speech to AIPAC Policy Conference, (May 22, 2000).
- ^{25a}Interview with Dennis Ross, Fox News Sunday, (April 21, 2002).
- ²⁶[Jerusalem Post](#), (January 26, 2001).
- ²⁷[Jewish Telegraphic Agency](#), (February 12, 2001).
- ²⁸[Jewish Telegraphic Agency](#), (February 12, 2001).
- ²⁹[Jerusalem Post](#), (November 12, 2001).

20. מדיניות חוץ אמריקאית בענייני המזרח התיכון

מיתוס

"הקמתה של מדינת ישראל נבעה מהלחץ, שהפעילה ארה"ב."

עובדה

כאשר האו"ם העלה את שאלת ארץ ישראל, הנשיא הארי טרומן הבהיר, שארה"ב לא "תשתמש באיומים או בלחץ בלתי הולם מכל סוג שהוא על משלחות אחרות."¹ יחד עם זאת היה מקום מסוים להפעלת לחץ ולארה"ב היה תפקיד מכריע בהבטחת התמיכה לתכנית החלוקה. אמנם השפעתה של ארה"ב הייתה מוגבלת, כפי שבא לידי ביטוי בעת ההצבעה, כאשר מדינות חסותה של ארה"ב כמו יוון וקובה הצביעו נגד החלוקה, ואל-סלבאדור והונדורס נמנעו.

הרבה חברי הממשל של טרומן התנגדו לתכנית החלוקה. ביניהם – שר הביטחון ג'יימס פורסטאל, שהאמין, שמטרות הציונות היו איום להספקת הנפט לארה"ב ולמעמדה האסטרטגית באזור. איחוד ראשי המטות הביע דאגה על כך, שאם המערב ירחיק את הערבים, הם עלולים להתייצב לצד הסובייטים. המתנגדים הפנימיים האלה במידה רבה הצליחו לערער את תמיכתה של ארה"ב להקמת המדינה היהודית.² הרבה דברים נכתבו על הטקטיקה של תומכיה תכנית החלוקה, ואילו התנהגותן של מדינות ערב זכתה להתעלמות. והרי הן, למעשה, התעסקו בכיפוף ידיים משלהם באו"ם בניסיון להטביע את תכנית החלוקה.³

מיתוס

"ארה"ב ב-1948 העדיפה את מדינת ישראל על פני הערבים הודות ללחץ, שהפעיל הלובי היהודי."

עובדה

טרומן תמך בתנועה הציונית, כי הוא האמין, שהקהילה הבינלאומית חייבת לקיים את הבטחתה של הצהרת בלפור, וכי הוא האמין, שהיה זה צעד הומאניטארי לשיפור המצב הקשה בו שרויים היהודים, שעברו את השואה. הוא לא האמין, שזה יפגע בזכויות הערבים. ניתן לראות את ההיגיון, שעמד מאחורי גישתו, בהערתו ביחס למשא ומתן בנושא הגבולות של מדינה יהודית:

כל האזור מצפה לפיתוח ואם הוא יזכה לטיפול זהה לזה, שהענקנו לאגן הנהר טנסי, יוכלו לחיות בו עוד 20-30 מיליון בני-אדם. אם נפתח פתח לעתיד שכזה, אכן יהיה זה צעד קונסטרוקטיבי והומאניטארי, אשר גם יקיים את ההבטחות, שניתנו בתקופת מלחמת העולם הראשונה.⁴

הציבור האמריקני תמך במדיניות הנשיא. לפי סקרי דעת הקהל, 65 אחוז של האמריקאים תמכו בהקמת מדינה יהודית. רק בחודשים יוני-אוגוסט של שנת 1947 62850 גלויות, 1100 מכתבים ו-1400 מברקים הציפו את הבית הלבן, רובם מאיצים בנשיא לנצל את ההשפעה האמריקאית באו"ם.⁵ תמיכה ציבורית זו באה לידי ביטוי בקונגרס בו החלטה לתמוך בהצהרת בלפור אומצה ב-1922. ב-1944 שתי המפלגות הלאומיות קראו לשיקום הקהילייה היהודית וב-1945 גם הקונגרס אימץ החלטה דומה. במקום להיכנע ללחץ היהודי טרומן נטה להגיב בצורה חריפה ל"לובי היהודי". הוא חזר על תלונותיו על הלחץ ודיבר על הכדאיות לסדר את כל הפרופגנדה היהודית בערימה ולקרב אליה גפרור. במכתבו לסנטור קלוד פפר טרומן כתב: "אילו לא התערבותם בלתי-מוצדקת של הציונים, היינו מיישבים את הנושא כבר לפני שנה וחצי."⁶ קשה לחשוב, שגישה זאת אפיינה פוליטיקאי, שדאג לקולות הבוחרים היהודים.

מיתוס

"רוב האמריקאים מתנגדים ליחסי קירבה בין ארה"ב למדינת ישראל."

עובדה

התמיכה במדינת ישראל איננה נחלת הקהילה היהודית בלבד. אמריקאים מכל הגילאים, הגזעים והדתות מזדהים עם מדינת ישראל. התמיכה הזאת היא גם לא חד-מפלגתית, כאשר רוב הדמוקרטים והרפובליקנים נוהגים ברוב המקרים לצדד במדינת ישראל על פני הערבים.

התשובה לשאלה הנשאלת ביותר בנושא המזרח התיכון – "במצב במזרח התיכון האם אתם מזדהים עם מדינת ישראל או עם מדינות ערב?" – מהווה הוכחה טובה ביותר לייחוסם של האמריקאים כלפי מדינת ישראל. הארגון, שערך את מרבית הסקרים, הוא מכון גלופ. התמיכה במדינת ישראל לפי סקרי המכון נשארה תמיד מאז 1967 סביב 50 אחוז.

ב-63 סקרים מאז 1967 במוצע 46% אמריקאים הביעו תמיכה במדינת ישראל לעומת 12% התומכים במדינות ערב ו/או הפלסטינים. האמריקאים מזדהים קצת יותר עם פלסטינים מאשר עם מדינות ערב, אבל אין שוני משמעותי בתוצאות של הסקרים המבקשים לבחור בין מדינת ישראל לפלסטינים ושל סקרים אחרים. נפוצה סברה שגויה, שפעם האהדה במדינת ישראל הייתה גדולה יותר. האמת היא שלפני מלחמת המפרץ מספר השיא היה 56%, והיה זה מיד אחרי מלחמת ששת הימים. בינואר 1991 האהדה למדינת ישראל הגיעה לשיא חדש של 64% לפי מכון גלופ. בינתיים התמיכה בערבים צנחה לשמונה אחוז והפרש שיא זה היווה 56 נקודות!

לפי הסקר האחרון של מכון גלופ ביוני 2002 49% אמריקאים הביעו אהדה למדינת ישראל לעומת רק 14%, שאהדו בפלסטינים. רוב הקהל מאמין, שעל ארה"ב להימנע מלצדד באחד הצדדים בעימות, אבל אלה, שאכן בחרו באפשרות של צידוד, העדיפו את מדינת ישראל ביחס של 10:1 (גלופ, אפריל 2002). יותר משלושת רבעי אמריקאים מאמינים גם, ששלום בין מדינת ישראל לפלסטינים חשוב ואף חשוב מאוד לארה"ב.

מהסקרים עולה גם, שהציבור רואה במדינת ישראל בת-בריתה הנאמנת של ארה"ב – תחושה, שרק התגברה אחרי מלחמת המפרץ. בינואר 1991 סקר של האריס, למשל, הראה, ש-86% מהאמריקאים רואים במדינת ישראל "בת ברית קרובה" או "מדינה ידידותית". היה זה ציון שיא של כל הסקרים של האריס. במאי 2002 סקר ADL גילה, ש-64% של אמריקאים הסכימו, ש"ניתן לסמוך על מדינת ישראל כעל בת ברית נאמנה".

מיתוס

"ארה"ב תמיד נהגה במדיניות עוינת כלפי הערבים."

עובדה

הערבים כמעט לא מודעים לתפקידה של ארה"ב בסיוע למדינות ערב בהשגת עצמאותן. הנשיא וילסון דגל בהגדרה עצמית של כל אומה ואומה, וכניסתה של ארה"ב למלחמת העולם הראשונה סייעה לקריסתה של האימפריה העות'מאנית ולדרבון המעבר לעצמאות בעולם הערבי.

הערבים תמיד תבעו, שמדיניות כלפי המזרח התיכון תהיה לפי עקרון "משחק סכום אפס", כאשר תמיכה באויבם – מדינת ישראל – אוטומטית מהווה תבוסה עבורם. כך, מדינות ערב ניסו לאלץ את ארה"ב לבחור בתמיכה או בהם או במדינת ישראל. ארה"ב בדרך-כלל סירבה להיקלע למלכודת זו. עובדה, שלארה"ב יש קשרים קרובים עם מדינת ישראל ויחד עם זאת היא מצליחה לשמור על יחסים טובים עם מספר מדינות ערב, מהווה הוכחה, ששני הדברים לא סותרים אחד את השני.

ארה"ב שאפה זמן רב להגיע לייחסי ידידות עם מנהיגים ערבים ובתקופה זאת או אחרת שמרה על יחסים טובים עם רוב מדינות ערב. בשנות השלושים גילוי הנפט הביא לכך, שחברות אמריקאיות רבות פיתחו קשרים הדוקים עם ערבי המפרץ. בשנות החמישים המטרות האסטרטגיות של ארה"ב עוררו לנסות לכרות ברית עם מדינות ערב פרו-מערביות. המדינות כמו עיראק ולוב היו ידידותיות של ארה"ב לפני שמנהיגים קיצוניים השתלטו עליהן. מצרים, שהביעה עוינות כלפי ארה"ב תחת נאצר, הפכה לחלק מהמחנה הפרו-מערבי תחת סדאת.

מאז מלחמת העולם השנייה ארה"ב הזרימה סיוע כלכלי וצבאי לאזור, והיום היא התומך העיקרי של מדינות כמו ירדן, ערב הסעודית, מרוקו, מצרים ונסיכויות המפרץ. למרות שמדינות ערב האשימו את ארה"ב בתבוסתן במלחמות, שהם פתחו כנגד מדינת ישראל, האמת היא, שרוב התוקפנים נהנו גם הם בזמנם מסיוע אמריקאי או לפחות הסיוע הזה הוצע להם.

מדי פעם ארה"ב נהגה להתייחס בסלחנות לתוקפנות הערבית כנגד ערבים אחרים. למשל, ב-1963 ארה"ב הכירה במשטר-בובה, שהנהיגו המצרים בתימן. ב-1991 ממשלתו של בוש העסוקה בהדפת תוקפנותו של סדאם חוסיין במפרץ לא התערבה בסיפוחה של לבנון ע"י סוריה. בעוד למדינת ישראל אין למי לפנות לעזרה פרט לארה"ב, מדינות ערב תמיד יכלו לסמוך על מדינות מערב רבות וכן על בריה"מ ובעלות בריתה.

"האומות המאוחדות עם ההסכמה המלאה מצד ממשלתנו ועמנו תמימות דעה, שבארץ ישראל יש להניח את היסודות של הקהילייה היהודית."

- הנשיא וודרו וילסון, 3 במרץ 1919 ⁷

מיתוס

"מאז 1948 ארה"ב אוטומטית תמכה במדינת ישראל."

עובדה

ארה"ב הייתה בעלת בריתה הקרובה ביותר של מדינת ישראל במהלך ההיסטוריה, ובכל זאת היא פעלה פעמים רבות כנגד רצונותיה של המדינה היהודית. ניסיונה של ארה"ב לאזן את התמיכה במדינת ישראל בפיוס הערבים התחיל ב-1948, כאשר טרומן הראה סימנים של היסוס בנושא תכנית החלוקה ותמיכה ברעיון של "שטח הנאמנות". אחרי פלישתן של צבאות ערב השכנות לישראל ארה"ב שמרה על אמברגו על נשק, שהגביל בצורה חמורה את היכולת של היהודים להגן על עצמם. אפילו אחרי מלחמת השחרור ארה"ב לא הביעה רצון לדרוש את ביצוע הפרויקטים ליישובם מחדש של הפליטים הערבים. ארה"ב גם לא ששה לגנות את הפרות האמנה והחלטות האו"ם ע"י הערבים. כך, למשל, ניתנה לערבים רשות להמשיך את הסגר תעלת סואץ, הטלת חרם על מדינת ישראל וביצוע מעשי טרור. למעשה, ארה"ב לעיתים קרובות יותר הביעה באו"ם עמדה נגד מדינת ישראל ועד 1972 לא ניצלה את זכות הוטו שלה במועצת הביטחון כדי לסכל החלטות אנטי-ישראליות. אולי הדוגמה הדרמטית ביותר של מדיניות אמריקאית הנוגדת את המדיניות הישראלית באה לידי ביטוי במבצע קדש, כאשר הנשיא אייזנהאואר עמד בתוקף נגד בריטניה, צרפת ומדינת ישראל. אחרי המלחמה הזאת בעקבות הלחץ, שהפעילה ארה"ב, מדינת ישראל נאלצה לסגת מכל השטח, שהיא הצליחה לכבוש. דוד בן-גוריון סמך על הבטחות אמריקאיות מפוקפקות, שזרעו את זרעי העימות של '67. בתקופות שונות נשיאי ארה"ב פעלו כנגד מדינת ישראל. למשל, ב-1981 רונאלד רייגן דחה את הסכם שיתוף פעולה אסטרטגי אחרי סיפוח רמות הגולן ע"י מדינת ישראל. בהזדמנות אחרת הוא עיכב את משלוח מטוסי הקרב בשל אי שביעות רצונו מהפלישה הישראלית ללבנון. ב-1991 הנשיא בוש ערך מסיבת עיתונאים במהלכה הוא ביקש לדחות את מועד הדיון בבקשותיה של מדינת ישראל לערביות להלוואות, שנועדו לסייע לקליטתם של יהודים עולים מבריה"מ ואתיופיה. בוש נימק את טענתו באי הסכמתו למדיניות ההתנחלויות הישראלית. בניסיון לחזק את יוקרתו בנוגע לדחייה, בוש השתמש בשפה בוטה, אשר עוררה סערת רוחות בציבור וגרמה לדאגה בקרב הקהילה היהודית מפני עליית האנטישמיות. למרות תיאורו הנפוץ כאחד הנשיאים הפרו-ישראלים ביותר בהיסטוריה, גם ביל קלינטון מתח ביקורת על מדינות ישראל בהזדמנויות רבות. גם ממשלתו של ג'ורג' וו. בוש לא מהססת למתוח ביקורת על מדינת ישראל עד פעילותיה, שנראות כמנוגדות לאינטרסים של ארה"ב, אף כי בדרך-כלל מסתייגת מהצהרות פומביות חריפות.

מיתוס

"ארה"ב תמיד סיפקה למדינת ישראל נשק כדי להבטיח לה יתרון איכותי על פני הערבים."

עובדה

ארה"ב סיפקה רק כמות מוגבלת של נשק למדינת ישראל, כולל תחמושת ורובים ללא רתע, לפני 1962. באותה שנה הנשיא קנדי מכר טילי נ"ט מדגם HAWK, אבל רק אחרי שבריה"מ סיפקה למצרים מפציצים לטווח רחוק.

לקראת 1965 ארה"ב הפכה לספק הנשק העיקרי של מדינת ישראל. אחת הסיבות לדבר הייתה כניעתה של מערב גרמניה ללחץ הערבי, שבעקבותיה היא הפסיקה מכירת טנקים למדינת ישראל. אולם במשך רוב תקופת השלטון של ג'ונסון מכירת הנשק למדינת ישראל אוזנה ע"י העברות דומות לערבים. כך, מכירת הטנקים הראשונה למדינת ישראל ב-1965 התקווה עם העסקה הזוהר לירדן.⁸ ארה"ב לא סיפקה מטוסים למדינת ישראל עד 1966. אפילו אז נעשו הסכמים סודיים לאספקת אותם המטוסים למרוקו ולוב וציוד צבאי נוסף נשלח ללבנון, ערב הסעודית ותוניס.⁹ כפי שהיה בשנת 1948, ארה"ב הטילה אמברגו על מדינת ישראל במהלך מלחמת ששת הימים, בעוד שהערבים המשיכו לקבל את הנשק הסובייטי. החלטתה של צרפת להטיל אמברגו על העברת נשק למדינה היהודית ערערה עוד יותר את מעמדה של מדינת ישראל ובכך הסתיים תפקידה של צרפת כספק הנשק העיקרי הנוסף של מדינת ישראל.

רק כאשר התברר, שלמדינת ישראל אין כל מקור אחר לנשק, ובריה"מ לא מעוניינת כלל להגביל את מכירותיה לאזור, הסכים הנשיא ג'ונסון למכור למדינת ישראל את סילוני פנטום, שהעניקו למדינת ישראל את יתרונה האיכותי הראשון. "מעשה ואילך נהפוך לספק הנשק העיקרי של מדינת ישראל", אמר סגן שר הביטחון, פול ורנקה, לשגריר ישראלי, יצחק רבין, "וכך נהיה מעורבים יותר במצב הביטחון הישראלי שיהיה כרוך בצורה ישירה יותר בביטחונה של ארה"ב."¹⁰

מאז ארה"ב התחילה במדיניות לפיה מדינת ישראל תשמור על יתרון איכותי. אמנם ארה"ב נשארה גם מחויבת לספק נשק למדינות ערב, כולל טילים משוכללים, טנקים ומטוסים, שסופקו לירדן, מרוקו, מצרים, ערב הסעודית ומדינות המפרץ. כך, כאשר מדינת ישראל קיבלה ב-1978 את מטוסי F-15, קיבלה אותם גם ערב הסעודית (מצרים קיבלה מטוסי F-5E). ב-1981 ערב הסעודית קיבלה לראשונה את הציוד הצבאי, שנתן לה יתרון איכותי על פני מדינת ישראל. מדובר במטוסי רדאר מדגם AWACS. היום מדינת ישראל קונה מארה"ב את הציוד המשוכלל ביותר, אבל גם מדינות ערב רבות מקבלות מארה"ב את מיטב הטנקים, המטוסים והטילים. אולי נשאר עדיין יתרון איכותי, אך ללא ספק מדובר ביתרון מזערי.

"חברתנו מוארת בתוכנה הרוחנית של הנביאים העבריים. לארה"ב ומדינת ישראל יש אהבה משותפת של חופש האדם ויש להם אמונה משותפת בדרך החיים הדמוקרטית..."

-הנשיא לינדון ג'ונסון¹¹

מיתוס

"סיוע ארה"ב למזרח התיכון תמיד היה חד-צדדי, כאשר הערבים כמעט ולא קיבלו דבר."

עובדה

אחרי ניצחונה של מדינת ישראל במלחמת השחרור ארה"ב נענתה לבקשתה לסיוע כלכלי במטרה לעזור לקליטת עולים חדשים ואישרה הלוואה בגובה של 135 מיליון דולר מבנק ייצוא-יבוא. כמו כן היא מכרה לה את עודפי הסחורה. בשנים הראשונות האלה של מדינת ישראל (וגם היום) היחס לסיוע האמריקאי נראה כאמצעי לקידום השלום.

ב-1951 הקונגרס הצביע בעד עזרה למדינת ישראל בהתמודדותה עם המעמסה הכלכלית המוטלת עליה עקב עלייה המונית של פליטים יהודיים ממחנות העקורים באירופה ומהגטו במדינות ערב. אז הערבים התלוננו על הזנחתם מצד ארה"ב, למרות שלא היה להם שום עניין או שימוש בסיוע אמריקאי באותה תקופה. ב-1951 סוריה דחתה את הצעות סיוע של ארה"ב. עיראק וערב הסעודית העשירות בנפט לא היו זקוקות בתמיכתה הכלכלית של ארה"ב וירדן עד סוף שנות החמישים הייתה בת-חסותה של בריטניה. אחרי 1957, כאשר ארה"ב לקחה על עצמה אחריות על תמיכה בירדן והחליטה לתמוך כלכלית במצרים, התמיכה למדינות ערב הרקיעה שחקים. כמו כן מאז ועד היום ארה"ב שומרת על הסטאטוס של התורם העיקרי לפלסטינים דרך UNRWA.

מאז מלחמת העולם השנייה מדינת ישראל קיבלה מארה"ב יותר סיוע ישיר מכל מדינה אחרת, אבל במחצית הראשונה של התקופה הזאת היקפי הסיוע הזה היו קטנים יחסית. מאז 1949 ועד 1973 ארה"ב סיפקה למדינת ישראל כ-122 מיליון דולר במוצק לשנה, סך 3.1 מיליארד דולר (ולמעשה, יותר ממיליארד אחד של מה שנקרא הלוואות לרכישת ציוד צבאי בשנות 3-1971). לפני 1971 מדינת ישראל קיבלה בסה"כ רק 277 מיליון דולר בסיוע צבאי – כל הכסף הזה בצורת הלוואות כמכירה בהקפה. גם רוב הסיוע הכלכלי למדינת ישראל בא בצורת הלוואה. לשם השוואה, לפני 1971 מדינות ערב קיבלו סיוע גדול בערך פי שלוש ממה שקיבלה מדינת ישראל, סה"כ – 4.4 מיליארד דולר או במילים אחרות – 170 מיליון דולר לשנה. יתרה מזאת, בניגוד למדינת ישראל הנהנת כמעט אך ורק מסיוע אמריקני, מדינות ערב זכו לסיוע מאסיה, מזרח אירופה, בריה"מ והקהילה האירופית.

"מתוקף אחריותי עלי לראות, שמדיניותנו במדינת ישראל תואמת למדיניותנו בעולם כולו. שנית, ברצוני לעזור לבנות בארץ ישראל מדינה דמוקרטית חזקה, פורחת, חופשית ועצמאית. עליה להיות מספיק גדולה, מספיק חופשית ומספיק חזקה כדי להעניק לאזרחיה ביטחון ואפשרות לפרנס את עצמם."

- הנשיא טרומן¹²

עד 1974 מדינת ישראל לא קיבלה סיוע בהיקף רחב. רק אחרי מלחמת יום הכיפורים בעקבות הסכמי קמפ דייויד הסכומים עלו בצורה דרסטית. בסך הכול מדינת ישראל קיבלה סיוע של יותר מתשעים מיליארד דולר. אמנם הסכום הסופי הזה מרשים מאוד, הערך האמיתי של הסיוע למדינת ישראל נשחק ע"י האינפלציה. גם מדינות ערב, שחתמו על הסכמים עם מדינת ישראל, זכו לתגמולים כספיים. מאז חתימת הסכם עם מדינת ישראל מצרים זכתה למקום שני של רמת התמיכה האמריקאית (2 מיליארד דולר בשנת 2002, כאשר מדינת ישראל קיבלה 2.8 מיליארד דולר).

גם ירדן הרוויחה רמה גבוהה יותר של תמיכה כלכלית מאז חתימת הסכם עם ישראל (שעלתה מ-40 מיליון דולר ליותר מ-225 מיליון דולר). ארה"ב גם ויתרה על חובותיהן המסתכמות בכמה מיליארדי דולרים של שתי מדינות ערב אלה.

אחרי חתימת הסכם אוסלו ארה"ב התחילה לספק סיוע כלכלי גם לפלסטינים. היא מספקת היום 80 מיליון דולר בסיוע הומאניטארי דרך הסוכנות לפיתוח בינלאומי של ארה"ב. היא לא מספקת שום סיוע ישיר לרשות הפלסטינית בגלל שחיתותה הידועה לשמצה. הנשיא בוש הזהיר במיוחד את הפלסטינים, שעליהם לשנות את הנהגתם ולערוך רפורמות כדי להמשיך לקבל סיוע בעתיד. "אני מבטיח לכם", אמר בוש, "שלא נשקיע כסף בחברה, שכוונותיה אינן שקופות והיא מושחתת."¹³

מיתוס

"ארה"ב תמיד העניקה למדינת ישראל מיליארדי דולרים מבלי לצפות לכך, שהיא תחזיר לה אותם."

עובדה

מענקים כלכליים של ארה"ב למדינת ישראל הסתיימו בשנת 1959. מאז ועד 1985 הסיוע האמריקני למדינת ישראל היה מורכב בעיקר מהלוואות, שמדינת ישראל החזירה ומעודפי סחורה, שמדינת ישראל רכשה. מדינת ישראל התחילה לקנות נשק מארה"ב ב-1962, אבל היא לא קיבלה שום מענק לסיוע צבאי עד אחרי מלחמת יום הכיפורים (1973). כתוצאה מכך מדינת ישראל נכנסה לחובות אדירים לשם מימון התפתחותה הכלכלית ורכישת נשק. ההחלטה להפוך סיוע צבאי למענק באותה שנה התבססה על העמדה הרווחת בקונגרס, שללא ישראל החזקה, יש סבירות גבוהה יותר למלחמה במזרח התיכון, ובמקרה כזה ארה"ב תצטרך לעמוד בהוצאות ישירות גבוהות יותר.

במשך מספר שנים רוב הסיוע הכלכלי של מדינת ישראל נועד לתשלום החובות הישנים. ב-1984 חקיקת סיוע חוץ כללה את תיקון קרנסטון (ע"ש הסנטור התומך בה) בו נאמר, שארה"ב תספק למדינת ישראל תמיכה כלכלית "בשיעור לא פחות" מהיקף החובות המשולמים על-ידה באותה שנה.

מיתוס

"מדינת ישראל ממשיכה לדרוש סכומי עתק לסיוע כלכלי, למרות שהיום היא מדינה עשירה, שלא זקוקה יותר לעזרה."

עובדה

מאז שנת כספים 1987 מדינת ישראל קיבלה כל שנה מענק של 1.2 מיליארד דולר לסיוע כלכלי ומענק של 1.8 מיליארד דולר כתמיכה צבאית. ב-1998 מדינת ישראל הציעה מעצמה להקטין את תלותה הכלכלית בסיוע האמריקני. לפי הסכם, שהושג עם ממשלת קלינטון והקונגרס, היקף הסיוע הכלכלי השנתי ירד מ-1.2 מיליארד דולר ב-120 מיליון דולר כל שנה, כך שהוא יתבטל בשלבים במשך עשר שנים. מחצית החסכוניות השנתיות של תמיכה כלכלית כל שנה (ששים מיליון דולר) תתווסף לחבילת הסיוע הצבאי למדינת ישראל כהכרה בהגדלת צרכי ביטחונה. ב-2001 מדינת ישראל קיבלה 840 מיליון דולר בסיוע כלכלי ו-1.98 מיליארד דולר בסיוע צבאי. ב-2002 סיוע כלכלי ירד ל-720 מיליון דולר ואילו תקציב הסיוע הבאי למדינת ישראל הסתכם ב-2.04 מיליארד דולר. הצעותיה של מדינת ישראל נבעו מכך, שכבר אין לה אותו צורך בסיוע, שהיה לה פעם. הכלכלה הישראלית מבוססת היום היטב. ובכל זאת מדינת ישראל עדיין שקועה בחובות ישנים לארה"ב, שלא נמחלו לה כפי שנמחלו לירדן ומצרים. בנוסף מדינת ישראל עדיין יכולה להיעזר בסיוע האמריקני. המדינה הזאת עדיין נמצאת במצוקה פיננסית עצומה של קליטת עשרות אלפי עולים מבריה"מ לשעבר, רמת אבטלה גבוהה ומספר מעורר דאגה של אנשים החיים מתחת לקו העוני. המצב הולך ומחמיר עקב האלימות [הערבית] של השנתיים האחרונות, אשר מוטטה את ענף התיירות וכל ענפי הכלכלה המציעים שירותים בתחום. זאת ועוד הוויתורים במסגרת שיחות השלום כללו פירוק בסיסים צבאיים מסוימים ואיבוד משאבים בעלי ערך רב, שיש למצוא להם חלופה.

מיתוס

"מדינת ישראל מתרברבת בכך, שהיא המעצמה הרביעית בכוחה בעולם, כך שהיא וודאי לא זקוקה לסיוע צבאי של ארה"ב."

עובדה

למדינת ישראל יש הסכמי שלום רק עם שתיים משכנותיה. מבחינה טכנית היא עדיין נשארת במצב מלחמה עם שאר העולם הערבי והמוסלמי וכמה מדינות, בעיקר, אירן ועיראק, אינן מסתירות את עוינותן כלפיה. לאור האיום הפוטנציאלי מדינת ישראל חייבת לשמור על הגנה חזקה. ישראל היא מעצמה חזקה, אבל כפי שניתן לראות לפי הטבלה המצורפת מספר החיילים והנשק של אויביה עולה על שלה, ולכן עליה לסמוך על יתרון איכותי להבטחת התבוסה של אויביה, והדבר אפשרי רק בתנאי, שהיא תמשיך לרכוש את הנשק החדש ביותר. אולם מחירם של טנקים, טילים ומטוסים חדשים הוא יקר, ומדינת ישראל לא יכולה להרשות לעצמה להשיגן בכוחות עצמה, כך שהמשך הסיוע האמריקני בתחום חיוני לביטחונה. כמו כן, לאויביה של מדינת ישראל יש מספר רב של ספקים, ואילו מדינת ישראל בתחום הזה אמורה לסמוך כמעט בלעדית על ארה"ב.

מיתוס

"סיוע צבאי של ארה"ב מסבסד את קבלני התעשייה הצבאית של ישראל על חשבון התעשייה האמריקאית."

עובדה

בניגוד לדעה הרווחת, ארה"ב לא סתם רושמת המחאות על סכום של מיליארדי דולר ומעבירה אותם לידי ישראל, שתבזבז אותו כרצונה. רק כ-26 אחוז של מה שמדינת ישראל מקבלת כמימון צבאות חוץ (FMF), היא רשאית יכולה לבזבז לרכישת ציוד צבאי כרצונה. 74% הנותרים יש לממש בתוך ארה"ב תוך כדי מתן הזדמנויות של רווח ומקומות עבודה. למעלה מאלף חברות ב-47 מדינות ארה"ב, מחוז קולומביה ופורטו-ריקו חתמו על חוזים בשווי מיליארדי דולרים במסגרת תכנית זאת במהלך מספר שנים אחרונות. הנתונים לשנת 2001 מוצגים בטבלה שלהלן:

ערך הזמנות של מימון צבאות חוץ (FMF) לפי מדינה¹⁴

\$15,010,584	אלבאמה
\$496,212	ארקנסו
\$23,053,020	אריזונה
\$155,969,600	קליפורניה
\$33,864,588	קולוראדו
\$510,697,156	קונקטיקוט
\$367,011	דלוור
\$3,609,508	מחוז קולומביה
\$94,222,258	פלורידה
\$158,911,735	ג'ורג'יה
\$4,830	איאובה
\$151,977	איידהו
\$57,492,657	אילינוי
\$46,200,627	אינדיאנה
\$91,328	קנזס
\$1,539,095	קנטאקי
\$145,824	לואיזיאנה
\$25,080,078	מסצ'וסטס
\$62,805,516	מרילנד
\$33,201,400	מן
\$67,447,234	מישיגן
\$10,886,633	מינסוטה
\$1,927,615	מיסורי
\$2,571,630	מיסיסיפי
\$30,350	מונטנה
\$38,944,632	צפון קרוליינה
\$3,654	נברסקה
\$17,254,145	ניו-המפשייר
\$52,750,873	ניו-ג'רסי
\$55,554	ניו-מקסיקו
\$1,043,287	נבאדה

\$110,854,412	ניו-יורק
\$42,646,748	אוהיו
\$132,572	אוקלהומה
\$5,512,292	אורגון
\$11,478,193	פנסילבניה
\$841,354	רוז איילנד
\$4,598,444	דרום קרוליינה
\$4,893,179	דרום דקוטה
\$7,752,077	טנסי
\$62,854,229	טקסס
\$257,378	אוטה
\$28,575,976	וירג'יניה
\$2,062,222	ורמונט
\$3,844,029	ושינגטון
\$6,407,070	ויסקונסין
\$73,746	מערב וירג'יניה
\$14,500	ויומינג

מיתוס

"ערביות להלוואות של ארה"ב מספקות למדינת ישראל מיליארדי דולרים של משלמי המיסים האמריקנים, שמנוצלים לבניית התנחלויות בגדה המערבית ובחבל עזה כדי ליישב בהם יהודים סובייטים."

עובדה

מאז 1989 כמיליון יהודים עלו לישראל. רובם (בערך 80%) הגיעו מבריה"מ לשעבר. מדינת ישראל צריכה לספק לעולים האלה מזון, מחסה, תעסוקה והכשרה. המשימה נראית קשה עוד יותר, כאשר יש צורך לקלוט יהודים ממדינות מתפתחות כמו אתיופיה, שלעיתים קרובות יש ללמדם כל דבר, החל משימוש בשירותים וכלה במשיכת כסף מבנק. במטרה להצליח במשימות האלה מדינת ישראל השקיעה מיליארדי דולרים. בנוסף, הקהילה היהודית בארה"ב תרמה מאות מיליוני דולרים דרך אנשי חסד רבים. ובכל זאת המשימה נראתה כה מרתיעה, שמדינת ישראל פנתה לעזרה מארה"ב. כדי להביט באתגר הזה בפרספקטיבה נכונה, תיקחו בחשבון, שארה"ב – מדינה בעלת אוכלוסייה בת 250 מיליון ותל"ג של מיליוני מיליונים – מתירה כניסה של כ-125000 פליטים בשנה. רק בשנת 1990 185000 יהודים עלו לישראל. ארה"ב הובילה את העולם החופשי במאבק לשחרור היהודים הסובייטיים. החל מ-1972 הקונגרס הקצה כספים לסיוע ליישוב יהודי בריה"מ בישראל. מאז 1992 למטרה זו היו מיועדים 80 מיליון דולר. אחרי שבריה"מ פתחה את שעריה, זרימת העולים הציפה את מדינת ישראל בקצב אדיר, כאשר עוד בשנת 1989 עלו לארץ פחות משלוש-עשרה אלף עולים חדשים, ואילו בשנת 1990 המספר עלה ל-185 אלף. אז מדינת ישראל פנתה בבקשה לסוג אחר של סיוע. ארה"ב נענתה ב-1990 להעניק ערבויות להלוואה של 400 מיליון דולר כדי לעזור למדינת ישראל ליישב את עוליה. הערבויות אינן מענקים – אף לא גרוש אחד מכספי ממשלת ארה"ב לא מעובר לישראל. ארה"ב פשוט חתומה לצד מדינת ישראל לצורך הלוואה – דבר הגורם יותר אמון בבנקים המאפשר למדינת ישראל להלוות את

הכספים הדרושים בתנאים נוחים יותר: שיעורי ריבית נמוכים יותר ותקופת פירעון ארוכה יותר – עד שלושים שנה במקום רק חמש או שבע שנים. לערבויות האלה אין שום השפעה על תכניות או ערבויות פנים. כמו כן אין להן שום השפעה על משלמי המיסים האמריקאים, אם מדינת ישראל לא תשתמט מהחזרת ההלוואות – דבר, שהיא לא עשתה לעולם. בנוסף, בחלק גדול מהכסף, שלוה מדינת ישראל, היא קונה סחורה אמריקנית בארה"ב.

כאשר התברר, שזרם העולים היה גדול יותר מהמצופה ורבות המשיכו להגיע כל חודש, מדינת ישראל הגיעה למסקנה, שיש צורך בסיוע נוסף וביקשה מארה"ב ערבויות להלוואה של עשר מיליארד דולר נוספים. ב-1992 הקונגרס אישר לנשיא להעניק ערבויות להלוואות למדינת ישראל כתוצאה ממאמץ הומאניטארי יוצא דופן של ישראל ביישוב וקליטת העולים. זמינותן של הערבויות האלה הסתכמה בתשלומים שנתיים של 2 מיליארד דולר במשך 5 שנים. עלות הדבר לממשלת ארה"ב הייתה אפסית, ואילו מדינת ישראל שילמה לארה"ב כמה מאות מיליוני דולרים בשנה לכיסוי הוצאות אדמיניסטרטיביות ואחרות. לפי קו מנחה קיים מדינת ישראל לא רשאית להשתמש בשום סיוע חוץ אמריקני מחוץ לגבולות 67'. יתרה מזאת, כדי להדגיש את אי שביעות רצונו ממדיניות ההתנחלויות הישראלית הנשיא זכה לאישור להקטין את ערבויות ההלוואות השנתיות בסכום השווה לעלות מעורכת של הפעולות הישראליות בגדה המערבית וחבל עזה בשנה קודמת.

כך, משרד החוץ האמריקני העריך, שהוצאותיה של מדינת ישראל עבור ההתנחלויות בשנות 6-1993 הסתכמו ב-1.4 מיליארד דולר. אולם בידי הנשיא הייתה הרשות לבטל קיצוצים ולהעניק את הכספים למדינת ישראל, אם הדבר שרת את האינטרסים הביטחוניים של ארה"ב. הנשיא קלינטון ניצל את הזכות הזאת בשלושת השנים האחרונות של התכנית, כך שהקיצוצים בפועל בסכום הערבויות המיועדות למדינת ישראל הסתכמו ב-773.8 מיליון דולר.

אין גם כל קשר בין כספי ההתנחלויות לעולים חדשים, שאף אחד מהם לא אולץ לגור בשטחים. למעשה, רק אחוז מזערי מהם בחרו מרצונם לעשות זאת.

מכל הבחינות תכנית הערבויות של ארה"ב קצרה הצלחה רבה. מדינת ישראל השתמשה בכספי ההלוואה קודם כל להגדלת סכומי מטבע חוץ הזמינים בענף העסקים של המדינה ולתמיכה בתכניות בתחום התשתיות, כגון, כבישים, גשרים, ביוב וחשמל. הערבויות עזרו גם למדינת ישראל לספק מגורים ותעסוקה כמעט לכל העולים החדשים.

מיתוס

"למדינת ישראל אף פעם לא היה ערך אסטרטגי לארה"ב."

עובדה

ב-1952 גנרל עומר ברדלי, ראש איגוד ראשי המטות האמין, שלהגנה על מזרח התיכון למערב היה צורך ב-19 פלוגות, ומדינת ישראל תהיה מסוגלת לספק שתיים. הוא חזה גם, שלקראת 1955 רק שלוש מדינות יוכלו לספק כוחות אוויריים לטובת המערב במקרה של הצורך בהגנה על המזרח התיכון, ואלו הן: בריטניה, טורקיה וישראל. ניתוחו של ברדלי נדחה בגלל סברת הדרג הפוליטי העליון, שיותר חשוב לארה"ב לשתף פעולה עם מצרים ומאוחר יותר עם עיראק. היה חשש, שהכללת הכוחות הישראליים באסטרטגיה מערבית ירחיק את הערבים.¹⁵

הניצחון המוחץ של מדינת ישראל על איחוד הכוחות הערביים ב-1967 העמיד השקפה זאת בספק. שנה אחרי זה ארה"ב לראשונה מכרה למדינת ישראל מטוסים משוכללים (סילוני פנטום). וושינגטון שינתה את מדיניותה כלפי המזרח התיכון משאיפה למאזן הכוחות בעבר להבטחת יתרון איכותי למדינת ישראל על פני אויביה. מדינת ישראל הוכיחה את עצמה ב-1970, כאשר ארה"ב ביקשה את עזרתה בתמיכה במשטרו של המלך חוסיין. נכונותה של מדינת ישראל לסייע לעמאן ותנועת הכוחות הצבאים לגבול ירדן גרמו לנסיגתם של הטנקים הסוריים, שנשלחו לפני זה לירדן במטרה לתמוך בכוחות אש"ף הקוראים תיגר על המלך במהלך "ספטמבר השחור".¹⁶

בתחילת שנות השבעים היה ברור, כבר, ששום מדינת ערב לא תוכל או לא תרצה לתרום לביטחון המערב במזרח התיכון. הסכם בגדד – תוקפו פג מזמן, ומדיניות פרו-אמריקאיות היו חלשות בהשוואה לכוחות אנטי-

מערביים של מצרים, סוריה ועיראק. אפילו אחרי שינוי האוריינטציה של מצרים בעקבות חתימת הסכם שלום עם מדינת ישראל ארה"ב לא יכלו לסמוך על כל מדינת ערב בנושא סיוע צבאי. ממשלתו של קרטור החלה להגשים מעין שיתוף פעולה אסטרטגי (שלא דובר עליו בצורה כזאת), שאפשר למדינת ישראל למכור ציוד צבאי לארה"ב. הנכונות לערב את מדינת ישראל במבצעים צבאיים משותפים מוגבלים נראתה בעיני הנשיא קרטור כאמצעי תגמול למדינת ישראל על "התנהגות נאותה" בשיחות השלום עם מצרים.

אמנם הצד האמריקאי עדיין לא שש להעניק ליחסים אלה מעמד רשמי, היחסים בין ארה"ב למדינת ישראל התמקדו בעיקר בשיתוף פעולה אסטרטגי, כאשר השלטון עבר לרונאלד רייגן. לפני הבחירות רייגן כתב: "רק אם נכיר בפה מלא את התפקיד המכריע של מדינת ישראל בחישובינו האסטרטגיים נוכל להכין יסודות לסיכול מזימותיה של מוסקבה באזורים ובמשאבים חיוניים לביטחוננו ולרווחתנו הלאומית."¹⁷

"מאז הקמתה מחדש של מדינת ישראל התפתחו קשרי ברזל בין הדמוקרטיה ההיא לשלנו."
- הנשיא רונאלד רייגן, 3 בספטמבר 1980 בנאום בפני "בני ברית"¹⁸

מימוש השקפתו של רייגן הגיע לשיא בעת חתימת מזכר ההבנות בנושא "שיתוף פעולה אסטרטגי" ב-30 בנובמבר 1981. ב-29 בנובמבר נחתם הסכם חדש היוצר קבוצה פוליטי-צבאית משותפת (JPMG) וקבוצת פיקוח על סיוע ביטחוני, קבוצת תכנון סיוע ביטחוני משותפת (JSAP). במקור JPMG נועדה לדון באמצעים להדוף איומים של התערבות סובייטית גוברת במזרח התיכון. אולם הודגש בה גם הפן של דאגות דו-צדדיות על הפצת נשק כימי וטילים בליסטיים. יצירת JSAP באה בתגובה למשבר כלכלי של מדינת ישראל באמצע שנות השמונים. מדובר בקבוצה דו-לאומית הנפגשת מדי שנה ושנה בווינגטון לבחון את הדרישות הישראליות לרכישות נשק נוכחיות ועתידיות. היא גם באה לנסח תכניות להקצאת אשראי מכירות חוץ צבאיות של ארה"ב לאור הערכת האיום הנוכחי ויכולות התקציב של ארה"ב.

ב-1987 הקונגרס הכיר בישראל כבעלת ברית חשובה מחוץ לנאט"ו. החוק הזה ביסס רשמית את מעמדה של מדינת ישראל כבעלת ברית ואפשר לתעשייתה להתחרות על חוזה יצור של מספר משמעותי של ציוד צבאי בתנאים שווים עם התעשייה של מדינות נאט"ו ושאר בעלות הברית הקרובות של ארה"ב. באפריל 1988 הנשיא רייגן חתם על מזכר הבנות נוסף הכולל בתוכו את כל ההסכמים הקודמים. ההסכם הזה מיסד את היחסים האסטרטגיים.

לקראת סוף הקדנציה של רייגן ארה"ב סיפקה ציוד למדינת ישראל, נהגה לערוך אימונים משותפים, החלה בפיתוח משותף של טיל בליסטי אנטי-טקטי מדגם "חץ" והייתה מעורבת במספר רב של מבצעים צבאיים משותפים אחרים.

מאז שיתוף פעולה אסטרטגי בין ארה"ב למדינת ישראל הולך ומתפתח. היום קשרים אסטרטגיים אלו חזקים מאי-פעם. כעת מדינת ישראל היא בעלת בריתה של ארה"ב בפועל.

מיתוס

"ישראלים מסוגלים לחיות ברווחה הודות לסיוע אמריקני והם לא רואים שום צורך בשינוי המערכת הכלכלית במדינה."

עובדה

רמת המיסוי בארץ היא אחת הגבוהות בעולם, כאשר מס הכנסה יכול להגיע עד 50 אחוז. והמשכורת השנתית של ישראלי ממוצע היא 18000 דולר לשנה.

במשך שנים רבות ישראלים צפו בירידת רמת חייהם, כאשר אחת הסיבות העיקריות לכך הייתה תקציב הביטחון הענק, שהיווה כמעט חמישית עד רביעית של תקציב. המצב השתפר בשנים האחרונות, בעיקר הודות לתהליך השלום, כך שהוצאות הביטחון ירדו ל-16% מהתקציב.

כאשר כחלק מהסכם שלום עם מצרים ישראלים ויתרו על שדות הנפט, שהם גילו בסיני, הם הקריבו בכך את ההזדמנות לעצמאות אנרגטית. כתוצאה מכך הכלכלה הישראלית סובלת מתנודות מחירי הנפט.

מאוחר יותר עם עלייתם של מאות אלפי עולים מבריה"מ לשעבר ואתיופיה ישראלים קיבלו על עצמם מרצונם הקרבות גדולות עוד יותר כדי להקל על קליטתם של העולים החדשים. ישראלים הכירו כבר מזמן בצורך ברפורמות כלכליות דרמטיות. ב-1985 מדינת ישראל יישמה את תכנית הייצוב, שבאה לידי ביטוי במספר היבטים עיקריים: קיצוצים רציניים בסבסוד מוצרים ושירותים בסיסיים, פחות מטבע רציני, שבעקבותיו התייצב שער החליפין ביחס לדולר, פיקוח על משכורות ומחירים והפסקת מדד ישיר של משכורות וחשכונות ביחס לאינפלציה, ומדיניות כספית, שתפקח על צמיחת האשראי וכך תעלה את שערי הריבית.

כך, תיאר ניו יורק טיימס את הקרבתם של הישראלים והמסר העומד מאחורי תכנית הייצוב כ"כולם יחד אחורה - צעד".

תכנית הייצוב של מדינת ישראל פעלה כ"נס בזעיר אנפין". האינפלציה נפלה בצורה חדה ממספר תלת-ספרתי לאפס בשנת 2000. התייצב שער החליפין של השקל, חזר המלאי של מט"ח, הייצוא עלה וגירעון התקציב הצטמצם.

כיום מדינת ישראל שואפת להתקדם מעבר לייצוב, לערוך שינויים מבניים יסודיים הדרושים להבטחת הצמיחה הכלכלית. הממשלה ממשיכה בקיצוץ בסבסוד על מוצרי מזון ושירותים ציבוריים כולל תברואה וחינוך, להסיר את פיקוחה על המחירים ולערוך מהפכה בשיטת המיסוי. הממשלה מתכוונת להעביר חברות ממשלתיות לבעלות פרטית. הצעדים האלה הם כואבים, אבל ישראלים מודעים לצורך באמצעים קשים אלה. מדינת ישראל ברכה את ארה"ב על מעורבותה במתרחש בה ועל הצלחתה להוכיח את עצמה כאחד ממקבלי סיוע חוץ אמריקני היחידים, שנענו בצורה חיובית להצעות אמריקניות להנהיג רפורמות כלכליות רציניות.

מיתוס

"מדינת ישראל נוקטת באמצעים התומכים במדיניות מגן כלכלית המהווים מכשול למסחר אמריקני."

עובדה

אחד השווקים הפתוחים ביותר לתוצרת ארה"ב הוא זה של מדינת ישראל. צמיחת המסחר בין ארה"ב למדינת ישראל בא בחלק גדול כתוצאה מהסכם המסחר החופשי (FTA) של 1985. FTA מעניקה לתוצרת ארה"ב אפשרות להתחרות בתנאים שווים עם תוצרת אירופית, שגם לה יש גישה חופשית לשווקים ישראלים. היה זה ההסכם הראשון, שחתמה ארה"ב עם כל מדינה זרה. מאז חתימת FTA הייצוא האמריקני לישראל גדל ב-234%, וההיקף הכללי של מסחר בין שתי המדינות עלה ל-317% - כמעט לעשרים מיליארד דולר. הצמיחה הזאת הביאה רווח וריבוי מכירות של היצואנים האמריקאים.

מיתוס

"העסקת המרגל יהונתן פולארד בארה"ב מהווה הוכחה לכך, שמדינת ישראל פועלת כנגד אינטרסים אמריקנים."

עובדה

בנובמבר 1985 אף-בי-איי עצר את יהונתן פולארד, אנליסט בשרות המודיעין של חיל הים האמריקני. הוא הואשם במכירת חומר מסווג למדינת ישראל. פולארד נידון למאסר עולם. אשתו אן נידונה למאסר של חמש שנים בפועל על עזרתה לבעלה. מיד אחרי מעצרו של פולארד מדינת ישראל התנצלה והסבירה, שהפעולה לא אושרה על-ידה. "מדינת ישראל נוהגת במדיניות של הימנעות מכל פעילות מודיעינית הקשורה לארה"ב" הודיע פקיד ממשל רשמי, "לאור קשרי הידידות הקרובים והמיוחדים בין שתי המדינות." "רה"מ שמעון פרס הצהיר: "ריגול בארה"ב עומד בניגוד מוחלט למדיניותנו."²⁰ ארה"ב ומדינת ישראל עבדו ביחד בחקירת פרשת פולארד. החקירה הישראלית גילתה, שפולארד לא פעל עבור שרות המודיעין הישראלי או המוסד. הוא פעל תחת קבוצת ביון מדעית קטנה ועצמאית. מי שיזם את המגע עם הישראלים היה פולארד עצמו.

ועדת משנה של ועדת הביטחון והחוזק של הכנסת בנושא המודיעין ושרותי הביטחון הגיעה למסקנה: "ללא כל ספק... הדרג המבצעי (דהיינו: היחידה לקשרי מדע ברשותו של רפאל איתן) החליט לגייס ולטפח את הקשר עם פולארד ללא כל בדיקה או התייעצות עם הדרג המדיני או הסכמה ישרה או עקיפה של הדרג הפוליטי". ועדת הכנסת נזפה בממשלה על פיקוח לקוי על היחידה המדעית.

כפי שהובטח לממשלת ארה"ב, פורקה יחידת הריגול שהנהיגה את פולארד, חבריה נענשו והמסמכים הגנובים הוחזרו.²¹ הנקודה האחרונה הייתה קריטית עבור משרד המשפטים האמריקאים, שתבע את פולארד. פולארד הכחיש האשמות בריגול "נגד" ארה"ב. לטענתו, הוא סיפק רק מידע, שלדעתו, היה חיוני לביטחונה של מדינת ישראל ושהפנטגון הסתיר. זה כלל מידע על משלוחי הנשק הסובייטי לסוריה, הנשק הכימי של עיראק וסוריה, פרויקט הפצצה האטומית של פקיסטן ומערכות הגנה אווירית של לוב.²²

פולארד הורשע בריגול. מאסר עולם היה עונש מאסר חמור ביותר, שניתן אי פעם עבור ריגול לבעלת הברית. זה חרג אף מתקופת המאסר הממוצעת כעונש על ריגול עבור בריה"מ ושאר אויבי ארה"ב.²³

למרות שתחילה ישראל נמנעה מלפרסם זאת, ממשלת בנימין נתניהו הודתה, שפולארד אכן פעל עבור המודיעין הישראלי והעניק לו אזרחות ישראלית. נתניהו דרש חנינה לפולארד במהלך שיחות השלום במטע וואי במרילנד ב-1998. מאז פקידי הממשל הישראלי חוזרים על הפצרותיהם לשחרר את פולארד.

תומכיו של פולארד בארה"ב דורשים שוב ושוב חנינה עבורו. נשמעו דיווחים, שהנשיא קלינטון שקל את נושא החנינה, אבל אנשי סוכנות הביטחון והמודיעין התנגדו בתוקף לרעיון. לקראת סוף כהונתו של קלינטון הנושא עלה שוב לדיון והסנטור ריצ'ארד שלבי (נציג המפלגה הרפובליקנית של מדינת אלבמה), יו"ר הוועדה הנבחרת של הסנאט בנושא המודיעין יחד עם רוב הסנטורים התנגד לחנינה. "מר פולארד הוא מרגל מורשע, שסיכן את ביטחוננו הלאומי ואת חיי קציני המודיעין שלנו", אמר שלבי. "אין בידי מלים, שיביעו בצורה מרשימה דייה את דעתי, שמר פולארד חייב לרצות את מאסרו עד תום הדקה האחרונה..."²⁴

מיתוס

"מדינת ישראל פיתתה את ארה"ב למכור נשק לאיראן בתמורה לשחרור בני ערובה ועזרה להעביר את הרווחים לאנשי קונטרה"

עובדה

לפי דו"ח ועדות החקירה של הקונגרס בנושא יחסי איראן-קונטרה, שפורסם בנובמבר 1987, מכירת הנשק האמריקני לאיראן דרך ישראל התחיל בקיץ 1985 תוך הסכמתו של הנשיא רייגן. הדו"ח מראה, שהתערבותה של מדינת ישראל בעסקה באה בעקבות הצעות של סוחר הנשק האיראני מנוחר גורבניפר ויועץ מועצת הביטחון הלאומי (NSC), מייקל לדין, שפעל מטעמו של יועץ הביטחון הלאומי רוברט מק-פרלן. שתי ההצעות הוצעו בנפרד בשנת 1985. כאשר לדין ביקש סיוע מרה"מ שמעון פרס, המנהיג הישראלי הסכים לבקשת ארה"ב למכור נשק לאיראן בהנחה, שהמכירה מוסכמת ע"י הדרג העליון של ארה"ב.²⁵

לפני שהצד הישראלי הצטרף לעסקה, נאמר בדו"ח, הוא ביקש "הסכמה ברורה, מפורשת ומחייבת של ממשלת ארה"ב". מק-פרלן אמר לוועדת הקונגרס, שתחילה הוא קיבל את הסכמתו של הנשיא רייגן ביולי 1985. באוגוסט רייגן שוב נתן הסכמה בע"פ על המכירה הראשונה של הנשק לאיראן, חרף התנגדותם של שר הביטחון קספר ויינברגר ומזכיר המדינה ג'ורג' שולץ.²⁶ הודות לעסקה שוחרר כבוד הכומר בנג'מין וייר, שהוחזק בשבי לבנוני במשך 16 חודשים.

כאשר בנובמבר של אותה שנה הוצע משלוח של טילי HAWK, שר הביטחון הישראלי, יצחק רבין, שוב דרש הסכמה מפורשת של ארה"ב. לפי עדותו של מק-פרלן, הנשיא הסכים.

לקראת דצמבר 1985 הנשיא החליט, שהמכירות הבאות לאיראן יבוצעו ישירות מספקים אמריקאים.

לפי דו"ח הוועידות, שליש מועצת הביטחון הלאומי, סא"ל אוליבר נורט בהתחלה ניצל את הכסף מהמבצע האיראני למימון המחירת של ניקרגואה (קונטרה) בנובמבר 1985. אמנם מאוחר יותר הוא העיד, שגורבניפר הציע לו להעביר את הכספים לאנשי קוטרה במהלך פגישתם בינואר 1986.

הוועדה המשותפת של הקונגרס והסנאט שיבחה את ממשלת ישראל על הגשת סדר זמנים מפורט של האירועים המבוסס על מסמכים רלוונטיים וראיונות עם דמויות מפתח בפרשה. הדו"ח אישר גם את מסקנת

ועדת טאוור: "האחראים על קבלת ההחלטות בארה"ב קיבלו את החלטתם על דעת עצמם ועליהם לשאת בעול האחריות על ההשלכות."²⁷

מיתוס

"תלותה של ארה"ב בנפט של הערבים ירדה במהלך השנים."

עובדה

ב-1973 האמברגו הערבי על הנפט פגע קשות בכלכלתה של ארה"ב. יחד עם קפיצת המחירים של OPEC (ארגון המדינות יוצאניות הנפט), שבאה בעקבות זאת ותלותה ההולך וגדל של האמריקאים בנפט מחו"ל כל זה גרם למיתון של תחילת שנות השבעים.

ב-1973 הנפט המיובא היווה 35% מסך דרישות הנפט של ארה"ב. לקראת שנת 2001 המספר עלה ל-53% ו-OPEC מהווה 45% מהייבוא האמריקני. ערב הסעודית העומדת במקום השלישי, עיראק (מס' 6) וכווית (מס' 12) היו בין עשרים ספקי מוצרי הנפט העיקריים של ארה"ב בשנת 2001. מדינות המפרץ הפרסי בלבד מספקות 29% של יבוא הנפט של ארה"ב.²⁸

התלות ההולכת וגדלה בנפט המיובא גם הפכה את כלכלת ארה"ב לפגיעה עוד יותר לקפיצות המחירים, כפי שקרה ב-1979, 1981, 1982, 1990 ו-2000. עליית מחיר הנפט אפשרו רווחים אדירים למייצרי הנפט הערביים על חשבון הצרכנים האמריקאים. הרווחים האלה נוצלו לסבסוד רכישות נשק בהיקף רחב ותכניות הנשק הלא-קונוונציונאלי, כמו זאת של עיראק.

תלותה של ארה"ב בנפט הערבי מפעם לפעם העלתה רוח רפאים של ניסיון חדש לסחוט את ארה"ב בדרישה להפסיק את תמיכתה בישראל. לדוגמא, באפריל 2002 עיראק עיכבה את משלוחי הנפט לחודש ימים במחאה למבצע הישראלי לסילוק המחבלים בגדה המערבית. אף יצרן נפט ערבי לא הצטרף לעיראק ולפעולה העיראקית לא הייתה השפעה ממשית על שוק הנפט ולא היו לה שום השלכות פוליטיות.

החדשות הטובות לאמריקאים הן ששלושה מתוך ארבעת ספקי הנפט הראשיים של ארה"ב של היום – קנדה, ונצואלה ומקסיקו – הן בעלות בריתה טובות יותר וניתן לסמוך עליהן יותר מאשר על מדינות המפרץ הפרסי.

מיתוס

"חברות הנפט האמריקאיות הגדולות לעולם לא לקחו צד בסכסוך הערבי-ישראלי."

עובדה

נשיא מצרים סדאת הפציר במלך פייסל המנוח של ערב הסעודית לאיים בהפסקת אספקת נפט למערב כדי לזכות ביתרון פוליטי מתלותו ההולך וגובר של המערב המתועש בנפט הערבי. הטקטיקה הוכיחה את עצמה כיעילה: במהרה חברות הנפט האמריקאיות הראשיות תמכו בערבים בציבור ובמישור הפרטי פעלו להחלשת תמיכתה של ארה"ב במדינת ישראל.²⁹

לפי ועדת משנה של יחסי חוץ של הסנאט משנת 1974 בנושא תאגידי רב-לאומיים, קונסורציום ARAMCO (חברת הנפט ערבית-אמריקאית) המורכב מחברות Exxon, Mobil, Texaco ו-SOCAL – ניסו לעכב את הרכבת האווירית של שעת חירום למדינת ישראל במלחמת יום הכיפורים. החברות גם שיתפו פעולה מקרוב עם ערב הסעודית כדי למנוע את הספקת נפט ודלק לצי האמריקני.³⁰

בנסיבות אחרות חברות הנפט הראשיות תמכו בעמדתן של מדינות ערב, במיוחד של ערב הסעודית. חברות הנפט הראשיות ניצלו במרץ את הלובי בקונגרס בקשר למכירת מטוסי F-15 ב-1987 ו-AWACS ב-1981. יחד עם סוכנים זרים סעודיים התאגידים האלה גייסו הרבה חברות אמריקאיות אחרות ללובי לטובת הסעודים.³¹ לערב הסעודית יש לובי חזק בארה"ב, כי מאות תאגידי אמריקאים גדולים ביותר עושים עסקים בשווי מיליארדי דולרים עם הממלכה. "ולכל אחד מהתאגידי האלה," העיר הוואג לווינס, "יש מאות קבלני-משנה ומוכרים התלויים באותה מידה במציאת הן בעיני מנהיגים מוסלמים, שמדינותיהם מייצגות היום בצורה קולקטיבית את השוק העשיר ביותר היחיד בעולם."³²

הסעודים תוקפים לעיתים קרובות את מה שהם מכנים כהשפעה מופרזת של תומכי מדינת ישראל בארה"ב, אבל תחקירו של עיתונאי סטיב אמרסון הפריך את הטענה הזאת לגמרי. אחרי תיאור מפורט של קשרים בין

ערב הסעודית לעסקים, אוניברסיטאות, אנשי הלובי ופקידים ממשלתיים מהדרג העליון לשעבר של ארה"ב הוא מסכם:

היקף ורוחב ההשפעה של כספי הנפט הם מעבר להישגו של כל אמצעי חוקי. בזכות ריבוי התאגידים, המוסדות ואנשים פרטיים הצמאים לכספי הנפט – והמקבלים אותם, ניתן לחוש את השפעת כספי הנפט בכל מקום בחברה האמריקנית. כתוצאה מכך מופיעה תמיכה כללית, ספונטאנית למדיניותם של ערב הסעודית ושאר ספקי הנפט הערבים בקרב מוסדות אמריקאים החל מאוניברסיטאות וכלה בקונגרס. התפשטותם של קשרים אישיים נתנה מקום לאינטרסים משוריינים להתערבב עם אינטרסים לאומיים. לעולם לאורך כל ההיסטוריה האמריקנית לא זכתה כל עוצמה כלכלית זרה להצלחה כפי שזכתה לה ערב הסעודית בהשגת וטיפוח תומכים חזקים בכל רחבי המדינה. הסעודים גילו את אחת החולשות האופייניות ביותר לאמריקאים – אהבת הממון, וקשרי כספי הנפט התפשטו בכל רחבי ארה"ב.³³

מיתוס

"לארה"ב אין שום דבר משותף עם מדינת ישראל."

עובדה

יחסי ארה"ב-ישראל מבוססים על שני עמודי תווך – ערכים משותפים ואינטרסים הדדיים. לאור הדמיון בין האינטרסים והשקפות עולם, העובדה, שהתמיכה בישראל מהווה את אחד מערכי מדיניות חוץ המדוברים והנפוצים ביותר בקרב העם האמריקאי, איננה מפליאה. למרות מיקומה הגיאוגרפי באזור לא מפותח יחסית וקרוב יותר לעולם השלישי מאשר למערב, מדינת ישראל הצליחה במשך פחות ממחצית המאה לתפוס את מקומה כמעצמה מתקדמת עם מאפייני החברה המערבית. ניתן לזקוף זאת בצורה חלקית לזכותו של האחוז הגבוה של האוכלוסייה, שעלה מאירופה או מצפון אמריקה והביא איתו ערכים פוליטיים ותרבותיים של המערב. כמו כן, הדבר נובע ממורשת יהודית-נוצרית משותפת. יחד עם זאת מדינת ישראל היא חברה הטרוגנית המורכבת מיוצאי יותר ממאה מדינות. היום, כמחצית מכל הישראלים הם יהודים מזרחיים (ספרדיים), ששורשיהם נעוצים בקהילות יהודיות עתיקות-יומין של מדינות מוסלמיות בצפון אפריקה ובמזרח התיכון. למרות מיקומם באזור המדינות האוטוקרטיות, הישראלים בכל נימי נפשם מרגישים מחויבים לדמוקרטיה לא פחות מאשר אמריקאים. כל אזרחי מדינת ישראל ללא הבדל גזע, דת או מין שווים בפני החוק ונהנים ממלוא הזכויות הדמוקרטיות. חופש הדיבור, ההתאגדות והתקשורת מעוגנים בחוקי המדינה ובמסורת. הרשות השופטת העצמאית של מדינת ישראל שומרת היטב על הזכויות האלה. המערכת הפוליטית אכן שונה היא מזאת של ארה"ב - מדינת ישראל היא דמוקרטיה פרלמנטארית – אבל גם היא מבוססת על עקרונות הבחירות החופשיות בין מפלגות שונות. ועל אף שלמדינת ישראל אין "חוקה" רשמית, היא בחרה לאמץ "חוקי יסוד" המעניקים ערבויות חוקיות זהות. אמריקאים זמן רב הביטו על ישראלים בהערצה, שנבע לפחות חלקית מהדמיון ביניהם הבא לידי ביטוי ברוח החלוצית ומאבק על עצמאות. בדומה לארה"ב גם מדינת ישראל היא מדינת המהגרים. חרף המעמסה של הוצאת כמעט חמישית מתקציבה על צרכי הביטחון היא מצטיינת ברמה יוצאת דופן של צמיחה כלכלית לאורך רוב ההיסטוריה. היא גם הצליחה לתת מקומות תעסוקה לעולים חדשים. כפי שקרה בארה"ב, גם כאן העולים לארץ ניסו לשפר את חייהם וחי ילדיהם. כמה מהם הגיעו מחברות לא הכי מפותחות כמו אתיופיה או תימן והגיעו ממש ללא כל רכוש, השכלה או מקצוע וכאן בארץ הם הפכו לתורמים יעילים לחברה. הישראלים ידועים גם בלהט ההשכלה הדומה מאוד לזה של האמריקאים. הישראלים נמנים גם על האנשים המשכילים ביותר בעולם. מאז קום המדינה למדינת ישראל הייתה כלכלה מעורבת המשלבת קפיטליזם עם סוציאליזם לפי הדגם הבריטי. הקשיים הכלכליים של מדינת ישראל, שנוצרו בעיקר אחרי מלחמת יום הכיפורים ב-1973 עם עליות מחירי הנפט והצורך בהוצאות תל"ג לצרכי ביטחונה ללא פרופורציות סטנדרטיות, הביאו למעבר הדרגתי לקראת מערכת השוק החופשי המקבילה לזאת, שקיימת בארה"ב. ארה"ב הייתה בעלת בריתה בתהליך הזה.

בשנות השמונים מוקד של תשומת הלב עבר לעמוד התווך הנוסף של המערכת – אינטרסים משותפים. הדבר נעשה עקב איומים על האזור ובגלל העובדה, שמבחינת החקיקה הפניה לבקשת אמצעים לשיתוף פעולה אסטרטגי היא מובנת יותר. חרף סיומה של המלחמה הקרה מדינת ישראל שומרת על תפקידה במאמצים משותפים להגנה על אינטרסים אמריקאים, כולל שיתוף פעולה קרוב במלחמה נגד טרור. שיתוף פעולה אסטרטגי התקדם עד שקיימת היום ברית בפועל. סימני האיכות של היחסים האלה הם עקביות ונאמנות: ארה"ב יודעת, שהיא יכולה לסמוך על ישראל.

קשה יותר לפתח תכניות המושתתות על ערכים משותפים של שתי האומות מאשר על אינטרסים ביטחוניים, ובכל זאת קיימות גם תכניות כאלה. למעשה, *יוזמות הערכים המשותפים* האלה מכסות קשת רחבה של נושאים, כגון, איכות הסביבה, אנרגיה, חלל, חינוך, בטיחות בעבודה ובריאות. כ-400 מוסדות אמריקאים ב-47 מדינות, מחוז קולומביה ופורטו-ריקו קיבלו כפסים מתכניות דו-לאומיות עם מדינת ישראל. קשרים לא מפורסמים כמו הסכם הסחר החופשי, תכנית לחקר הפיתוח המשותף, תכנית לשיתוף פעולה אזורי במזרח התיכון ומזכרי הבנות שונים כמעט עם כל סוכנות ממשלתית של ארה"ב ממחישים את העומק והייחוד של יחסים אלה. ואולי חשובים מכל הם הקשרים הנרחבים בין מדינת ישראל וכל אחת מחמישים מדינות ארה"ב ומחוז קולומביה.

מיתוס

"תמיכתה של ארה"ב במדינת ישראל הייתה הסיבה למתקפת טרור על מגדלי התאומים והפנטגון ב-11 בספטמבר."

עובדה

המתקפה הזוועתית כנגד ארה"ב בוצעה ע"י קנאים מוסלמים, שהיה להם מגוון של עילות למתקפות טרור אלה ואחרות. למוסלמים האלה יש פרשנות מסולפת של אסלאם, והם מאמינים שעליהם לתקוף את הכופרים, במיוחד אמריקאים ויהודים, שלא מאמינים כמותם. הם מתנגדים לתרבות המערב והדמוקרטיה ומתנגדים לכל נוכחות אמריקאית בקרב האומות המוסלמיות. מה שמעורר במיוחד את זעמם, זאת נוכחותם של בסיסים צבאיים אמריקניים בערב הסעודית ואזורים אחרים של המפרץ הפרסי. והדבר קיים ללא כל קשר למדיניותה של ארה"ב כלפי הסכסוך הישראלי-פלסטיני. ובכל זאת תירוץ נוסף לקנאותם הוא היותה של ארה"ב בעלת בריתה של מדינת ישראל. המתקפות הקודמות על יעדים אמריקניים, כגון, על ספינת *USS COLE* ושגרירויות ארה"ב בקניה וטנזניה בוצעו ע"י מחבלים מתאבדים, שלזעמם כנגד ארה"ב כמעט ולא היה כל קשר למדינת ישראל.

"אוסמה בן לאדן ביצע פיגועים ואז התחיל לדבר על הפלסטינים. הוא אף פעם לא דיבר עליהם לפני זה."
- נשיא מצרים חוסני מובאראק³⁴

אוסמה בן לאדן הודיע, שהוא פעל למען הפלסטינים ושזעמו כלפי ארה"ב נבע מהתמיכה האמריקנית במדינת ישראל. הייתה זאת המצאתו החדשה של בן לאדן, שנועדה בבירור לזכות לתמיכה בקרב הציבור הערבי ולהצדיק את פעולות הטרור שלו. עובדה היא שסלידתו של בן לאדן כלפי ארה"ב לעולם לא קושרה לסכסוך הערבי-ישראלי. למרות שהרבה ערבים נמשכו ע"י הניסיון השקוף של בן לאדן להכניס את מדינת ישראל למלחמה, ד"ד עבד אל-חמיד אל-אנסרי, דיקן הפקולטות לשריעה והמפושטים באוניברסיטת קטאר לא הסתיר את ביקורתיותו: "מרום צביעותם אינטלקטואלים [ערבים] רבים מקשרים בין 11 בספטמבר לבעיה הפלסטינית – דבר הנוגד לגמרי את שבע שנות ספרות אל-קעידה. אל-קעידה אף פעם לא קישרה שום דבר לנושא הפלשתיני."³⁵

מיתוס

"לא היה שום תקדים לפעולת טרור כמו חטיפת ארבעה מטוסים ביום אחד, ב-11 בספטמבר."

עובדה

לרמת הטבח וההרס של 11 בספטמבר אכן לא היה תקדים, כפי שלא היה תקדים לשימוש במטוס האזרחי בתור פצצה. אולם חטיפות מתואמות לא היו המצאה חדשה.

ב-6 בספטמבר 1970 חברי החזית העמית לשחרור פלשתינ חטפו שלושה מטוסי סילון (של חברות Pan Am ו-Swissair, TWA) עם יותר מארבע מאות נוסעים בטיסות לניו-יורק. מטוס רביעי – של חברת אל-על – שהמחבלים התכוונו לחטוף גם אותו, ניצל, כאשר סוכני הביטחון הישראליים סיכלו את תכנית החטיפה בזמן הטיסה והרגו אחד מתוך שני המחבלים, כאשר הם ניסו להסתער על תא הטייס. כעבור שלושה ימים החזית העממית חטפה גם מטוס BOAC הבריטי.³⁶ האו"ם לא דאג לגנות את החטיפות. מועצת הביטחון אימצה רק החלטה להביע דאגה רצינית ואפילו לא הביאה את הנושא להצבעה.

במקום להטיס את מטוסייה לתוך הבניינים הם נחתו בשדות התעופה (שלושה בירדן ואחד בקהיר). כל ארבעת המטוסים החטופים פוצצו על הקרקע אחרי שהם נעזבו ע"י כל הנוסעים ב-12 בספטמבר. יותר משלושים אמריקאים היו בין הנוסעים, שהוחזקו כבני ערובה בירדן, כאשר המחבלים ניסו לסחוט את מדינות המערב ומדינת ישראל להחליף את בני הערובה במחבלים פלסטיניים הכלואים בבתי סוהר. ב-14 בספטמבר אחרי שחרור כל הנוסעים פרט ל-55 בני ערובה המחבלים הודיעו, שהיחס לכל בני הערובה האמריקאים יהיה כמו אל ישראלים. הגיע התיקו המתוח. בסופו של דבר שבעה מחבלים שוחררו ע"י בריטניה, גרמניה ושווייץ תמורת בני הערובה.³⁷

בעקבות החטיפות אנשי הקונגרס ההמומים קראו לפעולה מיידית ותקיפה מצד ארה"ב והקהילה הבינלאומית. הם דרשו לאמץ במהירה אמצעים למניעת פיראטיות אווירית, להעניש את העומדים מאחוריה ולהטיל אחריות על המדינות המעניקות להם מחסה.³⁸ כמעט לא נעשה דבר עד שעברו 31 שנה.

מיתוס

"יש להוציא את הארגונים כמו חיזבאללה, הג'יהאד האסלאמי, חמאס והחזית העממית מרשימת ארגוני טרור נגדם לוחמת ארה"ב, כי הם לא מחבלים, אלא 'לוחמי החירות'."

עובדה

כאשר אחרי 11 בספטמבר ארה"ב הכריזה על מלחמה בטרור ובמדינות המעניקות מחסה למחבלים, מדינות ערב ואוהדיהן טענו, שלא נכון לראות בארגונים רבים המעורבים בפעולות איבה נגד אמריקאים וישראלים את היעדים למלחמה האמריקאית החדשה, כי במקרים אלה לא מדובר במחבלים, אלא ב"לוחמי החירות". מאחורי המנטרה הזאת עמדו אותם המחבלים, שטענו, שפעולותיהם אינן אלא צורות חוקיות של התנגדות לכיבוש הישראלי.

"אתה לא יכול להגיד, שיש מחבלים טובים ויש מחבלים רעים."

- **יועצת הביטחון הלאומי של ארה"ב, קונדוליסה רייס³⁹**

בטיעון הזה יש פגם עמוק. ראשית, אויביה של מדינת ישראל מצדיקים על דרך ההיגיון את חוקיותם של כל הפיגועים בגלל חטאים אמיתיים ומדומים, שביצעו היהודים מאז תחילת המאה העשרים. כתוצאה מכך הגוש הערבי ותומכיו באו"ם הצליחו לעכב כל גינוי של מתקפת טרור נגד מדינת ישראל. במקום זאת הם הפכו לדבר שגרתי תמיכה בכל החלטה המותחת ביקורת על פעולות תגמול ישראליות. שנית בשום מקום אחר בעולם רצח אנשים, נשים וטף לא נחשב ל"צורה חוקית של התנגדות." רשימה ארוכה של פשעים איזמים כוללת ירי צלפים על תינוקות, פיגועי התאבדות בפיצצות ובדיסקו, חטיפה ורצח בני ערובה ורצח הספורטאים האולימפיים. פעולות איבה אלה ואחרות בוצעו ע"י חיזבאללה, הג'יהאד האסלאמי, החמאס, החזית העממית ומספר ארגוני טרור אחרים, רובם פלסטיניים, במשך עשרות שנים ובמקרים נדירים הם גונו או הובאו לדין. כל אלה מתאימים להגדרה של ארגוני טרור של ממשלת ארה"ב – "טרוריסט זה שימוש לא חוקי בכוח או אלימות כנגד בני אדם או רכוש במטרה לאיים או לכפות דבר-מה על מדינה,

אוכלוסייה אזרחית או פלג ממנה לקידום יעדים חברתיים או פוליטיים⁴⁰ – ולכן ארה"ב אמורה לעשות מאמצים לחסום את מקורות מימנם, לסלק את מנהיגיהם ולהביאם לדין. במקרים של ארגונים פלסטיניים אין זה סוד, מיהם מנהיגיהם, מהם מקורות מימנם ואילו מדינות מעניקות להם מחסה. לארגונים חסד אמריקנים יש קשר במימון כמה מארגונים אלה וערב הסעודית, סוריה, לבנון, עיראק, איראן והרשות הפלסטינית – כולן נותנות להם מחסה ו/או תומכים בהם מבחינה פיננסית או לוגיסטית.

מיתוס

"המוסד הישראלי הוא זה שביצע פיגוע על מגדלי התאומים כדי לעורר את שנאתם של האמריקאים כלפי הערבים."

עובדה

שר הביטחון הסורי, מוסטפה טלס, אמר למשלחת בריטית, שמדינת ישראל היא האחראית על פיגועי 11 בספטמבר בארה"ב. לטענתו, המוסד הזהיר אלפי עובדים יהודים לא לצאת באותו יום לעבודה במרכז הסחר העולמי. הייתה זאת דמות ציבורית מהדרג הגבוה ביותר בקרב הערבים, שהביעה פומבית עמדה זאת, שהייתה נפוצה בכל העולם הערבי, על כך, שהפיגועים מהווים חלק מהקונספירציה היהודית כדי לעורר פעולות תגמול אמריקאיות כנגד העולם הערבי וכדי להפנות את דעת הציבור האמריקני נגד המוסלמים. למשל, לפי אחד הסקרים, שפורסם בעיתון לבנוני "אנ-נהר", 31% מהמשתתפים בסקר האמינו, שמדינת ישראל הייתה אחראית לחטיפה, בעוד שרק 27% האשימו את אוסמה בן לאדן. סקר דעת הקהל של *Newsweek* גילה, שרוב המצרים מאמינים, שהיהודים היו אחראים לפיגוע על מגדלי התאומים.⁴¹ תורת הקונספירציה הייתה נפוצה גם בקרב מנהיגים מוסלמים בארה"ב. אימאם מוחמד אסי מהמרכז האסלאמי של וושינגטון אמר, שפקידי הממשל הישראלי החליטו לשגר מתקפה אחרי סירובה של ארה"ב לבקשתם לעצור את האינתיפאדה הפלסטינית. "אם לא נחיה בביטחון, גם אתם לא", היה הלך המחשבה הישראלי בתגובה לתשובתה של ארה"ב, לפי אסי.⁴² שום רשות אמריקאית לא העלתה בדעתה ולא נמצאו שום עדויות להעלת השערה, שלישאלי או יהודי כלשהו היה תפקיד בהתקפת טרור. תורות הקונספירציה האלה הן שטות גמורה המשקפת את מידת נכונותם של אנשים רבים בעולם הערבי לקבל כל עלילות אנטישמיות ומיתוסים על העוצמה היהודית. הן משקופת גם עד כמה אנשים מסרבים להאמין, שהמוסלמים יכולים להיות אחראים על פשעים שכאלה ומקווים, שהם יכולים להטיל אשמה על היהודים.

מיתוס

"אוניברסיטאות אמריקאיות צריכות להתנתק מחברות, שיש להן עסק עם ישראל כדי לגרום לקץ "הכיבוש" הישראלי והפרת זכויות האדם."

עובדה

המילה "שלום" לא מופיעה בעצומות "ניתוק הקשר", וזה מבהיר, שהכוונה היא לא לפתור את הסכסוך, אלא לשלול לגיטימיות מקיומה של מדינת ישראל. אלה, שעומדים מאחורי העצומות, מאשימים את מדינת ישראל על חוסר שלום ודורשים ממנה לעשות ויתורים חד-צדדיים מבלי לדרוש דבר מפלסטינים, אפילו לא הפסקת הטרור. מצדדי הניתוק מתעלמים גם ממאמציה של מדינת ישראל במהלך תהליך השלום, שהתחיל באוסלו, נמשך בועידות פסגה עם הנשיא קלינטון במטרה להגיע לפשרות היסטוריות עם הפלסטינים, אשר אמורות לסייע להקמת מדינה פלסטינית. מסע הניתוק נגד דרום אפריקה היה מכוון במיוחד כנגד החברות, שניצלו את יתרון חוקי הגזע של המדינה. במדינת ישראל לא קיימים חוקי גזע כאלה. יתרה מזאת, החברות שיש להם עסקים משותפים דבקים באותם הסטנדרטים של זכויות עובדים שוות, שמושמים בארה"ב.

נשיא אוניברסיטת הרווארד, לורנס סמרס ראה בתעמולת הניתוק את הפן האנטישמי. "השקפות אנטי-ישראליות עמוקות וזכות לתמיכה מוגברת בקהילות אינטלקטואליות מתקדמות," אומר סמרס. "אנשים רציניים ומעמיקים מצדדים ואף עושים פעולות אנטי-שמיות בהשלכותיהן, אם לא בתוכנן.⁴³" שלום במזרח התיכון יבוא רק כתוצאה ממשא ומתן ישיר בין הצדדים ורק אחרי שמדינות ערב יכירו בזכות קיומה של מדינת ישראל, והפלסטינים יחד עם ערבים אחרים יפסיקו לתמוך בטרור. אוניברסיטאות אמריקאיות לא יכולות לעזור דרך קמפיין הניתוק המוטעה, שבחוסר צדק מראה דווקא את מדינת ישראל כמקור הסכסוך באזור. מציעי תכנית הניתוק מקווים להכתים את מדינת ישראל בעזרת אסוציאציות של דרום אפריקה – השוואה מעליבה המתעלמת מהמציאות בה כל אזרחי מדינת ישראל נהנים משוויון המעוגן בחוק.

מיתוס

"תומכי מדינת ישראל מנסים להשתיק את אלה, שמותחים עליה ביקורת ע"י הדבקת תווית של 'אנטישמיות' לכל דברי ביקורת."

עובדה

העובדה, שמישהו מותח ביקורת על מדינת ישראל, לא בהכרח מצביעה על כך, שהוא אנטישמי. הגורם המכריע הוא כוונתו של הפרשן. ביקורת לגיטימית מכירה בזכות הקיום של מדינת ישראל בעוד שביקורת אנטישמית שוללת זאת ממנה. האנטישמים מנצלים סטנדרטים כפולים, כאשר הם, למשל, מותחים ביקורת על מדינת ישראל השוללת מישראלים את הזכות לממש את שאיפותיה החוקיות ובו-זמנית מעודדים את הפלסטינים לעשות את אותו הדבר המנוע מישראלים. האנטישמיים שוללים את זכותה של מדינת ישראל להתגונן ומתעלמים מהקרבות היהודיים בעודם מאשימים את מדינת ישראל ברדיפה אחרי רוצחיהם. אין שום קמפיין למניעת הבעת דעות שליליות על מדיניות ישראלית. למעשה, אלה שמותחים ביקורת קולנית ביותר על מדינת ישראל הם הישראלים עצמם, שמנצלים יומיום את חופש הדיבור שלהם להבעת דאגותיהם. מבט רופף על כל עיתון ישראלי יגלה מספר אדיר של כתבות ומאמרים המבקרים מדיניות זו או אחרת של הממשלה. אבל לאנטישמים אין אותו רצון של הישראלים לשפר את החברה, מטרתם – להטיל ספק בחוקיותה של המדינה בטווח הקרוב ולהחריבה בטווח הרחוק. אין למדינת ישראל מה לעשות כדי להשביע את רצונם של מותחי ביקורת אלה.

הערות:

¹Foreign Relations of the United States 1947, (DC: GPO, 1948), pp. 1173-4, 1198-9, 1248, 1284. [Henceforth FRUS 1947.]

²Mitchell Bard, *The Water's Edge And Beyond*, (NJ: Transaction Publishers, 1991), p. 132.

³FRUS 1947, p. 1313.

⁴Harry Truman, *Years of Trial and Hope*, Vol. 2, (NY: Doubleday, 1956), p. 156.

⁵John Snetsinger, *Truman, The Jewish Vote and the Creation of Israel*, (CA: Hoover Institution Press, 1974), pp. 9-10; David Schoenbaum, "The United States and the Birth of Israel," Wiener Library Bulletin, (1978), p. 144n.

⁶Peter Grose, *Israel in the Mind of America*, (NY: Alfred A. Knopf, 1983), p. 217; Michael Cohen, "Truman, The Holocaust and the Establishment of the State of Israel," Jerusalem Quarterly, (Spring 1982), p. 85.

⁷Mitchell Bard, *U.S.-Israel Relations: Looking to the Year 2000, AIPAC Papers on U.S.-Israel Relations: 17*, (DC: American Israel Public Affairs Committee, 1991), p.3

⁸Memorandum of conversation regarding Harriman-Eshkol talks, (February 25, 1965); Memorandum of conversation between Ambassador Avraham Harman and W. Averill Harriman, Ambassador-at-Large, (March 15, 1965), LBJ Library; Yitzhak Rabin, *The*

[Rabin Memoirs](#), (MA: Little Brown and Company, 1979), pp. 65-66..

⁹Robert Trice, "Domestic Political Interests and American Policy in the Middle East: Pro-Israel, Pro-Arab and Corporate Non-Governmental Actors and the Making of American Foreign Policy, 1966-1971," (Unpublished Ph.D. Dissertation, University of Wisconsin-Madison, 1974), pp. 226-230.

¹⁰Memorandum of conversation between Yitzhak Rabin et al., and Paul Warnke et al., (November 4, 1968), LBJ Library.

¹¹נאומו של הנשיא לינדון ג'ונסון בפני "בני-ברית" (10 בספטמבר 1968)

¹²נאום מתוך קמפיין של הנשיא הארי טרומן במדיסון סקוור גרדן (28 באוקטובר 1948)

¹³[Jerusalem Post](#), (June 27, 2002).

¹⁴[Israeli Ministry of Defense](#).([http://www/idf.il](http://www.idf.il))

¹⁵Dore Gold, [America, the Gulf, and Israel](#), (CO: Westview Press, 1988), p. 84.

¹⁶Yitzhak Rabin, address to conference on "Strategy and Defense in the Eastern Mediterranean," sponsored by the Washington Institute for Near East Policy and Israel Military Correspondents Association, Jerusalem, (July 9-11, 1986).

¹⁷Ronald Reagan, "Recognizing the Israeli Asset," [Washington Post](#), (August 15, 1979).

¹⁸פנייתו של הנשיא רונאלד רייגן ל"בני ברית"

¹⁹[New York Times](#), (August 9, 1987).

²⁰Wolf Blitzer, [Territory of Lies](#), (NY: Harper & Row, 1989), p. 201.

²¹[New York Times](#), (December 2 and 21, 1985).

²²Blitzer, pp. 166-171.

²³Alan Dershowitz, [Chutzpah](#), (MA: Little Brown, & Co., 1991), pp. 289-312.

²⁴[Washington Post](#), (December 23, 2000).

²⁵רוב המידע הזה אומת עם גילוי הקלטת שיחותיהם של דמויות מפתח בשערוריה, "Nightline," (October 2, 1991).

²⁶Report of the Congressional Committees Investigating the Iran-Contra Affair, (DC: GPO, 1987), pp. 164-76.

²⁷[The Tower Commission Report](#), (NY: Bantam Books and Time Books, 1987), p. 84.

²⁸[Energy Information Administration](#).

²⁹See Steven Emerson, "The ARAMCO Connection," [The New Republic](#), (May 19, 1982), pp. 11-16; Russell Howe and Sarah Trott, [The Power Peddlers](#), (NY: Doubleday, 1977), pp. 342-343; Anti-Defamation League, [The U.S.-Saudi Relationship](#), (NY: ADL, 1980), p. 6.

³⁰Steven Emerson, [The American House of Saud](#), (NY: Franklin Watts, 1985), pp. 36-37;

Steven Spiegel, [The Other Arab-Israeli Conflict: Making America's Middle East Policy from Truman to Reagan](#), (IL: University of Chicago Press, 1985), pp. 258-59; Anthony Sampson, [The Seven Sisters](#), (NY: Viking Press, 1975), pp. 248-50; Hoag Levins, [Arab](#)

[Reach: The Secret War Against Israel](#), (NY: Doubleday, 1983), p. 51.

³¹Steven Emerson, "The Petrodollar Connection," [The New Republic](#), (February 17, 1982), pp. 18-25; also Emerson, (85), pp. 177-213.

³²Levins, p. 19.

³³Emerson (85), p. 413.

³⁴[Newsweek](#), (October 29, 2001).

³⁵[Al-Raya](#) (Qatar), (January 6, 2002).

³⁶Henry Kissinger, [The White House Years](#). (MA: Little Brown & Co., 1979), pp. 600-

617..

³⁷[Guardian Unlimited](#), (January 1, 2001).

³⁸[Near East Report](#), (September 16, 1970).

³⁹[Jerusalem Post](#), (October 17, 2001).

⁴⁰[Washington Post](#), (September 13, 2001).

⁴¹[Jerusalem Post](#), (October 19, 2001); *Newsweek* poll quoted in "Protocols," *The New Republic Online*, (October 30, 2001).

⁴²[Jewish Telegraphic Agency](#), (November 2, 2001).

⁴³[Jewish Telegraphic Agency](#), (September 22, 2001).

21. תהליך השלום

מיתוס

"כל השבחים על הסכם שלום בין ישראל למצרים מגיעים לאנוואר סדאת."

עובדה

הדרך לשלום לא נסללה בנובמבר 1977 עם ביקורו של הנשיא אנוואר סדאת בירושלים. אין שום ספק, שביקורו של סדאת היווה צעד אמיץ של מדינאות. אבל הוא הגיע רק אחרי מאמצים בני יותר מחמישים שנה של מנהיגים ציוניים וישראלים קודמים להגיע לשיחות שלום עם הערבים. "כדי לאזן את הדראמה", אמר שמחה דיניץ, שגריר ישראל לשעבר בארה"ב, "היינו צריכים להכריז מלחמה על מצרים, לשמור על יחסי תוקפנות במשך שנים, לסרב לדבר איתם, לקרוא להשמדתם, להציע לזרוק אותם לים, לבצע פעולות צבאיות ופיגועי טרור כנגדם, להכריז על חרם כלכלי, לסגור את מיצרי טיראן לאוניותיהם, לסגור את תעלת סואץ למעברם ולהגיד, שהם מנודי האנושות. אז מר בגין היה הולך לקהיר וביקורו ישווה בדרמטיות לזה של נשיא מצרים. ברור, שלא יכולנו לעשות זאת, כי מדיניותנו הייתה תמיד להגיע למשא ומתן."¹

ובכל זאת רה"מ הישראלי, מנחם בגין, הוכיח, שבדומה לסדאת הוא היה מוכן לצעוד בצעדי ענק להשגת שלום. למרות ההתנגדות האינטנסיבית של מפלגתו – מפלגת הליכוד – בגין הקפיד התנחלויות ישראליות בגדה המערבית כדי להקל על תהליך משא ומתן. למרות הנטייה הגלויה של ממשלת קרטל לטובת מצרים במהלך השיחות בגין נשאר נחוש בדעתו להמשיך את תהליך השלום. בסופו של דבר הוא הסכים לוותר על אזור סיני הקריטי מבחינה אסטרטגית, דהיינו על 90 אחוז מהשטחים, שמדינת ישראל השתלטה עליהם במהלך מלחמת ששת הימים, למצרים תמורת הבטחתו של סדאת להגיע להסכם שלום. כאות הכרה על נכונותו להצטרף לסדאת ולהגיע לפשרות תמורת שלום בגין יחד עם המנהיג מצרי זכה בפרס נובל לשלום של שנת 1978.

מיתוס

"מצרים ויתרה על הכול תמורת שלום."

עובדה

מדינת ישראל עשתה ויתורים מוחשיים למצרים תמורת הבטחות בלבד. ההקרבות הכלכליות והאסטרטגיות של מדינת ישראל, שלא פעם אחת בלבד הייתה קרבת להסגר ימי, תקיפות צבאיות ופיגועי טרור, שאורגנו באזור, עם ויתור על סיני היו גדולות לאין ערוך מאלה של מצרים, שבתמורה רק הסכימה ליחסים נורמאליים עם מדינת ישראל. עם קבלת סיוע אמריקאי נוסף עבור הנסיגה מדינת ישראל ויתרה על חלק גדול מעומקה האסטרטגי בסיני, כשהיא מחזירה את האזור לשכן, שלא פעם ניצל אותו כנקודת שיגור המתקפות. מדינת ישראל ויתרה גם על הפיקוח הישיר על נתיבי אוניותיה לכיוון אילת והימנו, 1500 ק"מ של כבישים, בתי מגורים, בתי חרושת, בתי מלון, שירותי בריאות וישובים חקלאיים. בעקבות דרישתה של מצרים, שאזרחים יהודיים יעזבו את סיני, 7000 ישראלים סולקו מבתיהם ובתי העסק שלהם, שהם השקיעו שנים בבנייתם בלב מדבר. הייתה זאת חוויה מכאיבה גם רגשית, וגם פיסית, במיוחד עבור תושבי ימית, שהחיילים הוציאו בכוח מבתיהם. מדינת ישראל איבדה גם תחנות התרעה מוקדמת חשמליות, שהיו ממוקמות בהרי סיני וסיפקו מידע על תנועות צבאיות בגדה המערבית של תעלת סואץ, באזורים ליד מפרץ סואץ ומפרץ אילת, שהיו חיוניים להגנה כנגד מתקפות ממזרח. מדינת ישראל נאלצה לחפש מקום חדש ליותר מ-170 מתקנים צבאים, שדות תעופה ובסיסים צבאיים אחרי נסיגתה.

"מדינת ישראל היא גדול ממאיר באזור. יש להוציא. יש לבערו."

דברי איאטולה איראני עלי-חמנאי למטה הכוחות החמושים, 31 ביולי 1991

במסירת סיני למצרים מדינת ישראל אולי איבדה את הזדמנותה היחידה לעצמאותה האנרגטית. שדה הנפט "עלמה" בדרום סיני, שגילתה ופיתחה מדינת ישראל, הועבר למצרים בנובמבר 1979. כאשר מדינת ישראל מסרה את שדה הנפט הזה, הוא היה מקור האנרגיה היחיד הגדול במדינה, שסיפק את הצרכים האנרגטיים של מחצית הארץ. מדינת ישראל, שהעריכה את המשאבים הלא-מנוצלים של שדה עלמה במאה מיליארד דולר, תכננה, שהמשך הפיתוח יביא לעצמאות אנרגטית של המדינה לקראת שנת 1990. מדינת ישראל הסכימה גם לסיים את המשטר הצבאי בגדה המערבית וחבל עזה, להוציא את כוחותיה מחלקים מסוימים של השטחים ולפעול לקראת הקמת האוטונומיה הפלסטינית. ממשלת בגין הייתה מוכנה לזאת, אבל לא נמצא שום ערבי פלסטיני המכיר במדינת ישראל, שיגהל משא ומתן בשם תושבי השטחים. ב-1988 המדינה היהודית ויתרה על טאבה – עיר נופש, שישראל בנתה במה שהיה לפני זה אזור מדברי שומם ליד אילת – לטובת מצרים. מעמדה של טאבה לא הוגדר בהסכמי קמפ-דויד. כאשר ב-29 בספטמבר 1988 צוות הבוררות הבינלאומית הכריע את מעמדה לטובת קהיר, ישראל מסרה את העיר למצרים.

מיתוס

"עם פתרון הבעיה הפלסטינית ישרור שלום במזרח התיכון."

עובדה

הבעיה הפלסטינית היא רק דוגמא בודדת להמוני ריבי דמים אתניים, דתיים ולאומנים בוערים המטרידים את האזור. לפניכם רק רשימה חלקית של סכסוכים אחרים, שפקדו את האזור בסוף המאה העשרים: מלחמת המפרץ ב-1991, מלחמת איראן-עיראק, מלחמת אזרחים בלבנון, התערבותה של לוב בצ'אד, מלחמת אזרחים סודאנית, סכסוך עיראק-סוריה והמלחמה בין חזית פוליטריו למרוקו. "כמעט ככל גבול בחלק הזה של העולם, מלוב עד פקיסטאן, מתורכיה ועד תימן או לא מוגדר היטב או מהווה נושא לויכוח," ציין הוגה-דעות דניאל פיפס. "אבל אמריקאים נוטים לדעת רק על בעייתיותן של גבולות מדינת ישראל ולא מודעים לכך, שהיא תואמת למתכונת נפוצה בכל המזרח התיכון."² פתרון הבעיה הפלסטינית לא יפתור סכסוכים פנימיים בין הערבים, שגרמו למספר מלחמות באזור. כמו כן זה לא ימנע התנגדותם של הערבים כלפי מדינת ישראל. לסוריה, למשל, יש ויכוח טריטוריאלי עם מדינת ישראל ללא כל קשר לפלסטינים. מדינות אחרות, כמו איראן ועיראק, שומרים על מצב מלחמה עם מדינת ישראל ללא כל תביעה טריטוריאלי.

"מדינת ישראל רוצה להעניק לפלסטינים מה, שאף אחד אחר לא נתן להם – מדינה. לא התורכים, ולא הבריטים, לא המצרים או הירדנים לא העניקו להם את ההזדמנות הזאת... כל מה שמדינת ישראל מבקשת, זה שערפאת יתחייב להפסיק את הטרור, לחיות בשלום."

- רה"מ אריאל שרון³

מיתוס

"מדינה פלסטינית לא תסכן כלל את מדינת ישראל."

עובדה

אמנם ישראלים משלימים עם הקמת מדינה פלסטינית ומלאים תקוות לדו-קיום בשלום, הישות הזאת עדיין מאיימת על ביטחונם. אפילו אחרי החזרת רוב הגדה המערבית וחבל עזה ונתינת היתר לפלסטינים לשלוט על עמם, הטרור נגד ישראלים ממשיך. עד היום שום ויתורים של מדינת ישראל לא הספיקו לערפאת כדי להניעו לשים קץ לאלמות. זה לא עודד את הישראלים. להפך, הם התחילו לאבד את רצונם לוותר על שטחים נוספים למדינה פלסטינית. ישראלים חוששים גם, שמוסלמים קיצוניים ישתלטו על מדינה פלסטינית, שתהפוך לזירת המחבלים. ברם, הסכנה הגדולה ביותר תהיה, שמדינה פלסטינית תשמש בסיס עתידי במלחמה, שעלולה להתפתח עם מדינות ערב, שסירבו להשלים עם מדינת ישראל.

"בידי ישראל הגדה המערבית מייצגת נכס ביטחוני אדיר, שהבעלות הישראלית מרתיעה אויבים ערבים אף מהרהורים על התקפה מ'חזית מזרחית', "מציין דו"ח המוסד למחקרים אסטרטגיים ופוליטיים מתקדמים. היום קואליציה ערבית, שתתקוף ממזרח לירדן "תעמוד בפני תנאי לוחמה קשים מאוד", כי "היא תצטרך להילחם מהנקודה הנמוכה ביותר בעולם – ים המלח ומבקעה עמוקה מתחתיה - בגבעות הנמצאות מעליה." ההרים המתנוססים בגדה המערבית מהווים "קו הגנה ראשי של מדינת ישראל כנגד צבאות ערב מהמזרח."⁴

מיתוס

"מדינת ישראל לא הכירה בתביעות פלסטיניות על ירושלים."

עובדה

ירושלים לעולם לא הייתה עיר בירה של שום רשות ערבית. לפלסטינים אין שום תביעות מיוחדות על העיר, הם פשוט דורשים, שזאת תהיה בירתה. מדינת ישראל הכירה, שיש בעיר אוכלוסיה פלסטינית ניכרת, שהעיר חשובה למוסלמים ושויתורים מסוימים על הריבונות על העיר עשויים לסייע בפתרון הסכסוך עם הפלסטינים. הבעיה הייתה, שהפלסטינים לא גילו שום הבנה הדדית לקיומו של רוב יהודי בעיר, חשיבותה של ירושלים לעם היהודי או העובדה, שמדובר כבר בעיר בירה לאומית בפועל. הצהרת העקרונות הישראלית-פלסטינית, שנחתמה ב-1993 משאירה את מעמדה של ירושלים כפתוח. סעיף V אומר רק, שירושלים היא אחד הנושאים, שיש לדון בהם במהלך משא ומתן למעמד-קבע. גם פרוטוקול ההסכם מזכיר את ירושלים וקובע תנאי, שתחום השיפוט של המועצה הפלסטינית לא מתייחס לירושלים. רה"מ יצחק רבין אמר, שירושלים "לא תיכלל בכל תחום הזכויות המיוחדות של כל גוף, שינהל עניינים פלסטיניים בשטחים. ירושלים תישאר תחת הריבונות הישראלית." בהסכם נאמר גם, שמעמדה הסופי יקבע עפ"י החלטות 242 ו-338 של מועצת הביטחון של האו"ם, שאף אחת מהן לא מזכירה את ירושלים.

מעבר להסכמה לדון בנושא ירושלים במהלך תקופת משא ומתן סופי, מדינת ישראל לא הסכימה לשום דבר נוסף בקשר למעמדה של העיר בתקופת הביניים. מדינת ישראל שומרת לעצמה את הזכות לבנות בכל מקום, שהיא תבחר בירושלים וממשיכה ליהנות מריבונות על העיר המאוחדת. אין שום סעיף בשום הסכם על כך, שמדינת ישראל והרשות הפלסטינית הגיעו לידי חתימה על כל שינויים בתנאים האלה. שני הצדדים הסכימו על אוטונומיה ביניים לפלסטינים, הקמת הרשות הפלסטינית, בחירת המועצה הפלסטינית ופריסה מחדש של כוחות צה"ל בגדה המערבית ובעזה. אמנם ירושלים ככונה לא מופיעה בכל ההסכמים האלה. הוחלט גם, שבמהלך תקופת ביניים כל הנושאים, שיוגדרו במשא ומתן למעמד הסופי, לא יכללו בתחום השיפוט של המועצה הפלסטינית. זה כולל גם את נושא ירושלים. הוסכם במפורש, שסמכותה של הרשות הפלסטינית תהיה בתוקף רק באותם החלקים של הגדה המערבית וחבל עזה, שעברו לתחום שיפוט להוציא אזורים, שהדיונים עליהם יתקיימו במהלך משא ומתן למעמד קבע, כולל ירושלים והתנחלויות ישראליות.

"כל מי שמוותר על פיסת אדמה בירושלים הוא לא ערבי ולא מוסלמי."

- **יאסר ערפאת**⁵

רוב מכריע של ישראלים מתנגדים לחלוקה כלשהי של ירושלים. ובכל זאת נעשו מאמצים למצוא פשרות, שעשויות לספק את האינטרסים הפלסטיניים. למשל, כאשר השלטון היה בידי מפלגת העבודה ברשותם של יצחק רבין ושמעון פרס, דווח, שחבר הכנסת יוסי ביילין ניסח הסכם ניסיוני, שיאפשר לפלסטינים להכריז על העיר כעל בירתה מבלי שמדינת ישראל תצטרך להקריב את ריבונותה על עיר בירתה. הרעיון של ביילין היה לאפשר לפלסטינים להקים את בריתה בפרבריה של ירושלים בגדה המערבית – אבו דיס. רה"מ אהוד ברק הציע ויתורים דרמטיים, שהיו אמורים לאפשר לשכונות הערביות במזרח ירושלים להפוך לבירת מדינה פלסטינית ולהעביר לפלסטינים פיקוח על אתרים קדושים למוסלמים בהר הבית. הדיונים על הרעיונות האלה נמשכו בדצמבר 2000 בפסגת הבית הלבן, אבל יאסר ערפאת דחה אותם. הצעותיו של ברק היו שנויות במחלוקת. הענקת ריבונות על הר הבית תיתן לערבים עוינים הזדמנות להימצא במלוא מובן המילה על ראשיהם של היהודים המתפללים באתרם הקדוש ביותר. פשרות אחרות, שהוצעו

בפברואר 2001 אריאל שרון התמודד בבחירות נגד ברק, בהן הוא ניצח ברוב מכריע. מצע הבחירות שלו תקף במיוחד את ויתוריו של ברק על ירושלים. סיכויי הפשרה להיום תלויים במידה רבה בנכונותם של הפלסטינים להכיר בתביעות היהודים על ירושלים והצעת ויתורים מצדיהם.

"אני קורא למוסלמים לשגר ג'יהאד ולנצל את כל היכולת שלהם להחזיר את פלשתיין ומסגד אל-אקצה הקדוש למוסלמים מידיהם של הכובשים והתוקפים הציונים. על המוסלמים להתאחד בעימותם כנגד היהודים ותומכיהם."
- המלך פאהד הסעודי⁶

מיתוס

"לכל הפליטים הפלסטינים יש זכות לחזור לבתיהם. זהו התנאי המוקדם להסדר קבע."

עובדה

אחרי מלחמת 1948 לא יותר מ-650000 פלסטינים (וכנראה, הרבה פחות) הפכו לפליטים. היום, המספר זינק ל-3.9 מיליון. האם על מדינת ישראל חלה חובה לקבל את כולם? היכן הם יגורו? האוכלוסייה הנוכחית של מדינת ישראל מונה 6 מיליון. אם כל פלסטיני היה מקבל רשות לעבור למדינת ישראל, האוכלוסייה הייתה כעשרה מיליון – מתוכם יותר מ-40% ערבים. לאור שיעור הילודה הגבוה בצורה משמעותית של הערבים, היהודים היו הופכים במהרה למיעוט במדינתם – המצב כנגדו הם נלחמו ב-1948 ושאותו האו"ם פסל מכל וכל בהחלטת חלוקתה של ארץ ישראל. מדינת ישראל חשבה בעקביות על פתרון בעיית הפליטים. כבר ב-1 באוגוסט 1948 דוד בן-גוריון אמר, שנושא הפליטים יהווה חלק מהסדר הכללי "כאשר מדינות ערב יהיו מוכנים לחתום על הסכם שלום."⁷ ברם, הערבים דחו בעקביות את כל הפשרות הישראליות. זאת ועוד רוב הפלסטינים גרים היום בארץ-ישראל ההיסטורית – אזור הכולל את הרשות הפלסטינית וירדן. אולם כאשר פלסטינים מדברים על זכות השיבה שלהם, הם לא מתכוונים לארץ ישראל במובן הכללי, אלא בדיוק לאותם הבתים בהם הם התגוררו לפני 1948. הבתים האלה כבר מזמן נהרסו או כבר מאוכלסים היום. אפילו מנהיגים פלסטינים מכובדים התחילו להכיר בכך, שתהיה זאת טעות לדרוש, שמיליוני פליטים יחזרו למדינת ישראל. הנציג הפלסטיני בירושלים, סרי נוסייבה, למשל, אמר שהפליטים יזכו ליישוב מחדש במדינה פלסטינית עתידית "לא בדרך, שתערער את קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית בראש ובראשונה. אחרת, מה הטעם של הקמת שתי מדינות?"⁸ במסגרת הסכם שלום מדינת ישראל הייתה אמורה לקבל כמה פליטים, כפי שהבטיח לעשות בן-גוריון לפני יותר מחמישים שנה. אם וכאשר תוקם מדינה פלסטינית, פליטים רבים עשויים לקבל אישור לעבור לשם, למרות שקשה לתאר לעצמנו, כיצד השטח המוקצה למדינה הזאת יוכל לקבל אנשים כה רבים ולאור העובדה, שהמנהיגות הפלסטינית לא הביעה עניין גדול בקליטת האנשים האלה.

"...אם תהיה מדינה פלסטינית, מדוע ירצו מנהיגיה, שאזרחיה הפוטנציאליים יהגרו למדינה אחרת? מנקודת מבט של בניית האומה אין כאן שום היגיון. למעשה, הויכוחים בעבר על השיבה התנהלו בזמן, שלא היית שום תקווה להקמת מדינה פלסטינית. אם אפשרות של הקמת המדינה הפלסטינית חייבים להתחיל, האם הם רוצים לראות את עצמם כמדינה לגיטימית או שחשוב להם יותר לשמור על מעמד המוגדר-למחצה כפליטים, שנושאים באופוזיציה וללא מדינה. הם בהחלט לא יכולים לשלב את שני הדברים."

- פרדל שפיגל⁹

למרבה הפרדוקס בזמן שנציגי הרשות דורשים את זכות השיבה עבור הפליטים עשרות אלפי פלסטינים בורחים במלוא המרץ מהגדה המערבית וחבל עזה. בחלק הראשון של שנת 2002 כ-80000 פלסטינים עזבו ועוד 50000 ניסו להגר לירדן. הפעם הפלסטינים לא יכולים לחזור על ההאשמות הישנות בדבר הגירוש.

הירדנים לא ששים כלל לקבל קומץ של "הפליטים" החדשים האלה ורק אחרי הפקדת אלף דינר (\$1400) כדמי-עירבון לכך, שהם לא יישארו בממלכה. "יש לנו חובה לאומית קודם כל לירדן ושנית לפלשתין לחסום את הטרנספר ההדרגתי ולמנוע הקמת מדינה פלסטינית מחוץ לפלשתין, במיוחד לא בירדן," כתב העיתונאי הירדני פאהד פאנק.¹⁰

מיתוס

"רק סירוב עיקש של מדינת ישראל לסגת מרמת הגולן מעכב שלום עם סוריה."

עובדה

עבור מדינת ישראל ויתור על רמת הגולן לטובת סוריה העוינת עלול לסכן את מערכת ההתרעה המוקדמת כנגד מתקפת-פתע. מדינת ישראל הקימה מערכות רדאר בהר חרמון – הנקודה הגבוהה ביותר באזור. אם מדינת ישראל תיסוג מהגולן ותעביר את המתקנים האלה לבקעות בגליל, הם יאבדו את רוב האפקטיביות האסטרטגית שלהם. פשרה אחת אפשרית עשויה להיות נסיגה ישראלית חלקית לקווי הסכם הפרדת הכוחות עם סוריה משנת 1974. פיתרון אחר הוא נסיגה מוחלטת עם הפיכת הגולן לאזור מפורז. אחרי הפסד בבחירות 1999 בנימין נתניהו הודה, שהוא עסק בשיחות חשאיות עם נשיא סוריה חאפז אסאד על נסיגה מגולן והחזקת תחנת התרעה מוקדמת אסטרטגית בהר חרמון. בפומבי אסאד המשיך לדרוש נסיגה מוחלטת ללא כל פשרות ולא הראה שום סימני נכונות לחרוג מגבולות עסקת "אי-תוקפנות" עם ישראל ולהגיע לשלום מלא, כפי שדרשה מדינת ישראל. ניצחוננו של אהוד ברק בבחירות נפח רוח חדשה בתהליך השלום עם משא ומתן נמרץ בין ברק לשר החוץ הסורי פרוק א-שרע בארה"ב בינואר 2000. השיחות האלה עוררו תקווה חדשה להסכם שלום, ברם הדיונים לא הניבו פרי. אחרי מותו של חאפז אסאד ביוני 2000 לא התקיימו שום שיחות, כי בנו ויורשו בשאר בחר להתעסק בחיזוק כוחו. מבחינה רטורית בשאר לא הביע שום שינוי בעמדתה של סוריה בנושא של גולן. מדינת ישראל הבהירה, שהיא מוכנה לפשרות בגולן ולויתורים טריטוריאליים משמעותיים. המכשול היחיד הוא אי נכונותו של אסאד להגיד "כן" לשלום עם ישראל.

"פלשתין היא לא רק חלק ממולדתנו הערבית, אלא חלק בסיסי של דרום סוריה."

- **נשיא סוריה חאפז אסאד**¹¹

מיתוס

"רק הכיבוש המתמשך של שטחי לבנון ע"י מדינת ישראל מעכבים את חתימה על הסכם שלום."

עובדה

למדינת ישראל לעולם לא היו כל כוונות עוינות כלפי לבנון, אבל היא נאלצה להילחם כתוצאה מתנאי תוהו ובוהו, ששררו בדרום לבנון ואפשרו למחבלים, תחילה של אש"ף והיום של חיזבאללה, לאיים על שלום האזרחים המתגוררים בצפון מדינת ישראל. ב-1983 מדינת ישראל אכן חתמה על הסכם שלום עם לבנון, אבל סוריה אילצה את הנשיא אמין ג'מאל לבגוד בהסכם. ישראל הוציאה את כל כוחותיה מדרום לבנון ב-24 במאי 2000. הנסיגה הישראלית בוצעה בתיאום עם האו"ם, שהעיד על מילוי חובתה במסגרת החלטת 425 של מועצת הביטחון ע"י מדינת ישראל. ועדיין חיזבאללה וממשלת לבנון טוענים, שמדינת ישראל תופסת בכוח בשטח לבנוני בחלקת אדמה קטנטנה ובקושי מאוכלסת בשם חוות שבעא. הטענה הזאת מספקת לחיזבאללה תירוץ להמשיך את התקפותיה על מדינת ישראל. אמנם ישראלים טוענים, שהשטח הזה נכבש מסוריה.

לאור השליטה בפועל של סוריה על לבנון סוריה לא תתיר לממשלה לבנונית להגיע למשא ומתן עם מדינת ישראל לפני מענה מספק לתביעותיה על רמת הגולן. ברגע שיושג הסכם כזה בין מדינת ישראל לסוריה, צפוי, שלבנון תצטרף אליהן במהרה.

מיתוס

"בעקבות הסכמי אוסלו הפלסטינים מחנכים את ילדיהם לגישה נכונה למדינת ישראל ולעמידתה של דו-קיום עם יהודים ישראלים."

עובדה

במקום לנצל חינוך בתור כלי לקידום השלום עם שכניהם היהודים הפלסטינים ללא ליאות הלעיטו את ילדיהם בתדמיות אנטישמיות, תעמולה אנטי-ישראלית וחומרים אחרים, שנועדו לקדם במידה רבה יותר עוינות וחוסר-סבלנות מאשר דו-קיום.

למשל, תכנית טלוויזיה פלסטינית לילדים בשם "מועדון הילדים" המשתמשת במתכונת "רחוב שומשום" המשלבת אינטרקציה בין ילדים, בובות ודמויות בדויות עודדה שנאה ליהודים וביצוע מעשים אלימים כנגדם במסגרת הג'יהאד (המלחמה הקדושה). בשיר אחד נראים ילדים צעירים, ששרים על רצונם להפוך למחבלים מתאבדים ומכוונים את רוביהם כנגד ישראלים. שיר אחר מצטיין בפזמון בו הילד שר: "כאשר אשוטט בירושלים, אהפוך למחבל מתאבד." הילד בתכנית אומר גם "נממש את מטרותינו באבנים ובכדורים," וקרא ל"ג'יהאד כנגד מדינת ישראל."

"מצאנו ספרים עם קטעים כל-כך אנטישמיים, שאם הם היו מתפרסמים באירופה, המו"ל שלהם היה נעמד לדין על אנטי-גזענות."

- **עו"ד צרפתי וחבר הפרלמנט האירופאי, פרנסואה צימריי¹²**

הפלסטינים קוראים גם לצעיריהם להצטרף למאבק כנגד מדינת ישראל בפרסומות בטלוויזיה הפלסטינית האומרות לילדים לעזוב את משחקיהם, לאסוף אבנים ולצאת למאבק עם ישראל. בפרסומת אחת השחקנים מגלמים תקרית בה נהרג ילד מחילופי אש בין הישראלים לפלסטינים. הפרסומת מראה את הילד בגן-עדן המאיץ בילדים אחרים "ללכת בעקבותיו."¹³

מסרים דומים מועברים בספרי לימוד פלסטינים, שחלקם הגדול הוכן בידי משרד החינוך הפלסטיני. ספר הלימוד *מוקרר אל-טילאווא ואהקאם אל-טג'וויד* לכיתה ה' מתאר את היהודים כפחדנים, שאללה דן אותם לאש הגיהנום. ספר הלימוד לכיתה ח', *אל-מותלאה ואלנוסוס אל-עדביה* מתייחס לישראלים כאל רוצחים אכזריים בירושלים. הסיפורים המהללים את אלה, שמיידים אבנים על חיילים, נמצאים בספרי לימוד שונים. ספר לימוד *אל-מותלאה ואלנוסוס אל-עדביה* לכיתה ט' מדבר על הבקטריה של הציונות, שיש לשרשה מהאומה הערבית.

ספרי לימוד חדשים יותר הם פחות צורמניים, אך עדיין בעיתיים. למשל, הם מדברים על כך, שהאומה הפלסטינית מורכבת ממוסלמים ונוצרים, ואין שום אזכור ליהודים או לקהילות יהודיות בנות מאות שנה בארץ-ישראל עוד לפני הציונות. אין גם אזכור למדינת ישראל, למרות שאת מקור בעיות חברתיות רבות של פלסטינים רואים דווקא בסכסוך הערבי-ישראלי. התייחסויות ליהודים בן בדרך-כלל סטריאוטיפיות ולעיתים קרובות מזכירים בהקשר השלילי של התנגדותם למוחמד וסירובם להתאסלם. שיעורי אדריכלות מתארים מסגדים וכנסיות מפורסמות, אך לא מזכירים כלל אתרים קדושים ליהודים.¹⁴ מחקר אחרון מגיע למסקנה:

חרף צמצום ניכר של התבטאויות אנטישמיות בהשוואה לספרי לימוד ישנים תולדות היחסים בין מוסלמים, נוצרים ויהודים בספרי לימוד חדשים מדגישים את התדמית הקלאסית של היהודים בתרבויות המוסלמית והנוצרית. הזיקה בין סכסוכים נוכחים לויכוחים עתיקים מתקופתם של ישו או מוחמד מדגישה, ששום דבר לא השתנה ממש.¹⁵

השיעורים לא מסתיימים בבית הספר. מחנות קיץ מלמדים ילדים פלסטיניים, כיצד לעמוד כנגד הישראלים ושהתהילה הגדולה ביותר היא להפוך לשאהיד. המדריכים במחנות מביימים חטיפות ומלמדים, כיצד לשסף את צווארם של הישראלים. ארבעה "מחנות גן עדן", שמפעיל הג'יהאד האסלאמי בחבל עזה, מציעים אימונים צבאיים לילדים בני 8-12 ומעודדים אותם להפוך למחבלים מתאבדים. BBC צילם את מצעד הילדים במסדר ואת אימוניהם באמנות הלחימה.¹⁶ הבכירים ברשות מנסים גם לשכנע את הילדים, שמדינת ישראל מתכוונת להרגם בכל מיני שיטות ערמומיות. לדוגמא, העיתון הפלסטיני "אל-חיאא-א-ג'ידה" דיווח, שמטוסים ישראלים זרקו ממתקים מורעלים מעל בתי ספר יסודיים ותיכונים בחבל עזה.¹⁷ שיטות ההוראה האלה נוגדים את הכתב והרוח של הסכמי השלום.

"אנחנו מלמדים את ילדינו, שמחבלים מתאבדים באים להפחיד את הישראלים ויש לנו רשות לעשות זאת...אנחנו מלמדים אותם, שאחרי שאדם הופך למחבל מתאבד הוא מגיע לדרגה הגבוהה ביותר בגן-עדן."
- מדברי יועץ "מחנה גן-עדן" פלסטיני בראיונו ל-BBC.¹⁸

מיתוס

"ספרי לימוד ישראלים אינם עולים על אלה של הפלסטינים. לא מלמדים את הילדים היהודיים לסבלנות כלפי הערבים והמוסלמים ואומרים להם, שפלסטינים לא קיימים."

עובדה

התקווה הגדולה ביותר לעתיד היא, שילדים ישראלים וערבים יגדלו עם הבנה וסבלנות גדולים יותר של אחד כלפי השני. למרבה הצער ספרי לימוד במדינות ערב וברשות הפלסטינים בפרט לא מקדמים את רעיון הדו-קיום. לעומתם ספרי לימוד ישראלים מדברים על השלום והסבלנות. הפלסטינים מקובלים כפלסטינים. אסלאם ותרבות ערבית זוכים ליחס של הערכה וכבוד. מדברים על אתרים קדושים לאסלאם לצד המקומות הקדושים ליהודים. יש ניסיון ברור להימנע מסטריאוטיפים במטרה לחנך נגד דעות קדומות. בנוסף הסכסוך הערבי-ישראלי מתואר, למעשה, כסכסוך מתמשך של שתי רשויות לאומיות על אותו שטח. גם הצד הישראלי, וגם זה הערבי מוצגים יחד. מפורט תוכן הסכמי שלום בין ישראל, מצרים וירדן יחד עם השלכותיהם של הסכמים אלה. מדברים גם על הסכמים עם הפלסטינים והרשות הפלסטינית מופיעה באטלסים של בתי הספר הישראלים.¹⁹

מיתוס

"הסכם ביניים קרא להקמת כוחות המשטרה הפלסטיניים וזה בדיוק מה שהקימה הרשות הפלסטינית."

עובדה

מדינת ישראל נזהרה מפני מתן אישור להקים כוחות משטרה לרשות הפלסטינית בגלל האיום העלול להשתקף מצד פלסטינים חמושים לביטחון הישראלי. אך מדינת ישראל הבינה, שהפלסטינים דורשים אמצעים לשמירה על הסדר ועל כן הסכם ביניים אפשר העסקה של עד 12 אלף קציני משטרה בגדה המערבית ועד 18 אלף בחבל עזה.

ברם, בניגוד להסכם הפלסטינים לא רק הקימו כוח משטרה גדול הרבה יותר (ברשימה של הרשות הפלסטינית מופיעים 39899 שמות), אלא אף הקימה גופי ביטחון אחרים, שרובם לא נועדו לשמירה על הסדר הציבורי, אלא להבטחת השליטה הפוליטית של יאסר ערפאת.

מדינת ישראל הייתה, כנראה, מתעלמת מהפרת המגבלות המוסכמות במספר קציני משטרה, אם הם היו ממלאים את תפקידם בשמירה על הסדר. אבל מגלי האלימות של שנות 2000-2002 ברור, שהמשטרה לא ממלאת את תפקידה כראוי. גרוע מזה, בתקריות רבות השוטרים עצמם השתתפו בהתקפות נגד ישראלים. הנשיא בוש העיר, ש"הבכירים הפלסטיניים מעודדים את הטרור במקום להתנגד אליו" והבהיר, ש"ארה"ב לא תתמוך בהקמת מדינה פלסטינית עד שמנהיגיה לא יפתחו במאבק תקיף כנגד המחבלים ויפרקו את תשתיותיהם." הוא הוסיף, שהדבר דורש "ניסיון לבנות מחדש ולערוך רפורמות לשירותי הביטחון הפלסטיני

"לא נעצור את בני עמנו כדי לפייס את מדינת ישראל. אנשינו יכולים להיות בטוחים, שזה לא יקרה".
- ראש מנגנון הביטחון המסכל של הרשות הפלסטינית בגדה המערבית, ג'בריל

רג'וב²¹

מיתוס

"הפלסטינים קיימו את הבטחותיהם לעצור את המחבלים ולהעמידם לדין."

עובדה

מדינת ישראל ראתה בחובה המוטלת על הפלסטינים למנוע טרור דבר הכרחי להבטחת הביטחון לאזרחיה כתנאי לויתורים טריטוריאליים. מפעם לפעם הפלסטינים עצרו מחבלים חשודים, אולם הייתה להם דלת מסתובבת, דרכה רובם שוחררו במהרה. בתקופה שאחרי משבר השיחות של קמפ-דויד ב-25 ביולי 2000 ועם פתיחת גל האלימות בסוף ספטמבר 2000 יותר מחמישים חברי החמאס, הג'יהאד האסלאמי והחזית העממית לשחרור פלשתיין שוחררו מבתי סוהר. להמחשת הכישלון לפעול כנגד המחבלים אפשר לקחת את ראש החמאס, שייה אחמד יאסין, שלא נעצר לפני סוף יוני 2002 ואז נגזר עליו רק מאסר בית. זמן קצר לאחר מכן הוא נוכח בהפגנה בחבל עזה.²² למרות היותו ראש הארגון, שרוב האחריות לקמפיין ההתאבדות כנגד אזרחים ישראלים מוטלת עליו, הוא לא נמצא בבית הסוהר.

היחס של הרשות כלפי החשודים הפלסטינים בטרור כנגד ישראל נמצא בניגוד גמור ליחסם לפלסטינים המואשמים בשיתוף פעולה עם ישראל או לאלה העלולים לערער את שליטתו הפוליטית של יאסר ערפאת. הפלסטינים המבצעים "פשעים" כנגד העם הפלסטיני בדרך-כלל נעצרים ובמקרים מסוימים מוצאים במהרה להורג.²³

שחרור ללא ערבויות של המואשמים באלימות כנגד מדינת ישראל מאותת לציבור הפלסטיני, שהטרור הוא מקובל. זה מאפשר גם למחבלים עצמם להמשיך את מצע האלימות שלהם כנגד מדינת ישראל.

מיתוס

"שימוש בכוח מצדם של פלסטינים מוצדק, כי תהליך השלום לא איפשר להם לממש את שאיפותיהם הלאומיות."

עובדה

הנחת היסוד מתחילת תהליך השלום באוסלו הייתה, שניתן לפתור את הויכוחים בשיחות במקום ביריות. הפלסטינים אף פעם לא קיבלו את הכלל הבסיסי הזה של דו-קיום. התשובה לתלונות, שנסיגותיה של מדינת ישראל לא מתבצעות מספיק רחוק או מספיק מהר, צריכה להיות הגברת המשא ומתן, הגברת אמצעים לבניית אמון הדדי והגברת הפגנת הרצון לחיות יחד ללא שימוש באלימות.

כדי להבין, מדוע תהליך אוסלו לא הצליח, ומדוע ישראלים ופלסטיניים עדיין לא חיים בשלום אחד ליד השני כדאי לנתח את תהליך השלום הערבי-ישראלי הראשון, שהצליח – משא ומתן בין ישראל למצרים. למרות שהסכם השלום נקבע כתוצאה ממשא ומתן אינטנסיבי בקמפ-דויד, הדרך לשלום הייתה ארוכה ומלאת תלאים, שהתמרון בה לקח שנים. אמנם מה שאפשר אותה היו ההתחייבויות, שכל צד לקח על עצמו כדי להגיע לשלום והפעולות, שהם נקטו בהן להבטחתו.

מצרים נמצאה במצב מלחמה עם מדינת ישראל במשך יותר מ-25 שנים לפני שאנוואר סדאת דיבר ברצינות על אפשרות השלום. סכסוכי דמים ארעו ב-1948, 1956, 1967, 1968-70 ו-1973. הכעס, כאב הלב והוסר אמון בני 25 שנה לא יכולים לפוג בין לילה. התהליך התחיל אחרי מלחמת יום הכיפורים ב-1973, כאשר הנרי קיסינג'ור קידם את משא ומתן להסכם הפרדת הכוחות, בו שני הצדדים עשו ויתורים משמעותיים.

מצרים דרשה את נסיגת ישראל מכל שטחי סיני וכל השטחים, שהיא זכתה להם משנת 1967, ואילו מדינת ישראל ויתרה רק על קטע קטן מסיני. במקום לפנות לאלימות, המצרים פנו למשא ומתן נמרץ יותר. ההסכם הראשון נחתם בינואר 1974. לקח כמעט שנה וחצי עד להשגת הסכם שני. זה לא היה קל. נשמעו דברי ביקורת על "חוסר גמישותה" של מדינת ישראל והמצרים היו עקשנים לא פחות. אנוואר דסאת הסכים להגביל את התעמולה האנטי-ישראלית בתקשורת המצרית ולהפסיק את השתתפותה של מדינתו בחרם הערבי. יצחק רבין עשה ויתורים טריטוריאליים קשים, כשהוא מוותר על שדות הנפט ושני מעברים קריטיים בסיני. אחרי "סיני 2" מצרים עדיין לא קיבלה את כל שטחיה. סדאת לא היה שבע-רצון וערבים אחרים הוקיעו אותו על כך, שהוא הרחיק לכת עד כדי כך לקראת שלום עם ישראל. ובכל זאת הוא לא פנה לאלימות. הוא לא שלח את פידאיון כפי שעשה נאצר בשנות החמישים. במקום זה הוא המשיך לנהל את השיחות. לקח עוד שלוש שנים עד שנחתמו הסכמי קמפ-דויד ועוד שישה חודשים להסכם שלום סופי. העבודה על נושאים מסובכים לא פחות מהמבוי הסתום של היום נמשכה במשך חמש שנים תמימות. תמורת ויתורים מוחשיים של מדינת ישראל היא קיבלה הבטחה לעתיד חדש של יחסי שלום. מדינת ישראל יכלה להרשות לעצמה לקחת סיכון, כי מצרים הוכיחה את עצמה במשך חמש שנים, שקדמו להסכם סופי, שהיא מוכנה לפתור ויכוחים בינה לבין ישראל בדרך שלום ולא חשקה יותר בחורבן שכנתה. מצרים עדיין לא הייתה שבעת רצון לגמרי. סדאת דרש פיסת אדמה קטנה, שנשארה למדינת ישראל בסיני. לקח עוד תשע שנים לפני שבוררות בינלאומית קבע, שעל ישראל לעזוב את טאבה. במקום לנצל את הויכוח הזה כעילה להפרת הסכם שלום מצרים פנתה לדרך של משא ומתן.

"אם הישראלים יכולים לעשות פשרה ואתה לא, כדאי לי ללכת הביתה. היית כאן 14 יום ואמרת 'לא' לכל דבר. לדברים האלה יהיו השלכות. הכישלון ישים קץ לתהליך השלום..."
-הנשיא קלינטון ליאסר ערפאת²⁴

מיתוס

"למדינת ישראל יש עודף מים, וסירובה להתחלק בהם עם שכנותיה עלול לגרות מלחמה נוספת."

עובדה

אספקת מים זה עניין של חיים ומוות, מלחמה ושלום לתושבי המזרח התיכון. הכותרת של *Jerusalem Post* קבעה בתמציתיות את האיום הביטחוני על מדינת ישראל, "היד השולטת בברז שולטת במדינה."²⁵ המלך חוסיין אמר ב-1990, שנושא אחד, שיכול להביא את ירדן למלחמה חדשה, הוא נושא המים, כך שזה לא מפתיע, שההסכם על הספקת המים היה חיוני במשא ומתן להסכם שלום עם מדינת ישראל. כעת ירדן מקבלת הקצבה שנתית של מים מישראל.²⁶ למדינת ישראל היה גירעון מתמשך במים במשך מספר שנים. במלים פשוטות, כמות המים הנצרכת הייתה גדולה יותר מכמות המים הנאספת ממי גשמים. בשנת בצורת המצב מחמיר, כי כמות המים במאגרי מים וכמות המים הזורמים בנהרות ובנחלים יורדת בצורה משמעותית. הסכנה שבמצב עולה משנה לשנה ככל שהאוכלוסייה באזור גדלה בקצב אקספוננציאלי, עשרות אלפי עולים חדשים מגיעים לישראל, דיונים פוליטיים על מקורות המים הקיימים נשמעים יותר ומדינת ישראל והפלסטינים מנהלים משא ומתן בנושא הזכויות למים בגדה המערבית ובחבל עזה. למדינת ישראל יש שלושה מקורות מים עיקריים: אקוויפר ההר, אקוויפר החוף וים כינרת. כל אחד מהם מספק כ-25% מסך צריכת המים. כ-20% של המים מגיעים משכבות אקוויפר קטנות יותר. 5% הנותרים מגיעים מתכנית שפדן העוסק בטיהור מי שופכין בגוש דן. איכותם של מי אקוויפר החוף היא ירודה עקב שאיבת יתר וזיהום מביוב. ים כינרת דורש מאזן רמת מים עדין. אם הרמה היא נמוכה מדי, מים מלוחים ממקורות שכנים יתחלחלו לתוך מימיו. אם הרמה עולה מדי, הדבר יכול לגרום לשיטפונות. אקוויפר ההר נמצא במצב הטוב ביותר. לאקוויפר ההר יש גם חשיבות פוליטית מרבית. לפני 1967 מדינת ישראל השתמש ב-95% מהמים האלה, ואילו הערבים – רק בחמישה אחוז. מאז שיעור המים המגיע לפלסטינים הוכפל פי שלוש, אבל הפלסטינים עדיין דורשים בהיפוך הפרופורציות. הם טוענים, שעקב מיקומו של האקוויפר תחת הגדה המערבית, יש

נושא המים משפיע בצורה ברורה על כלכלתה וביטחונה של מדינת ישראל. סכנה אחת, למשל, היא ששאיבת מים ביהודה ושומרון ע"י הפלסטינים תתפוס מימדים כאלה, שלא ניתן יהיה לשאוב יותר מים בישראל. הפלסטינים דרשו גם זכות להרחבת הסקטור החקלאי שלהם ולהשתמש באותם מקורות המים המוגבלים, שמבקר המדינה קבע, שלא מספיקים להרחבת התוצרת החקלאית של מדינת ישראל. בינתיים רשויות המים הפלסטיניים מדברים על איבוד לא פחות מחמישים אחוז של מים מקומיים בגלל התיישנותן של מערכות אספקת מים ואיבוד האפקטיביות כתוצאה מכך. הדילמה העומדת בפני הרשות הפלסטינית חמורה עוד יותר בעזה, שם האקוויפר היחיד כמעט לא ניתן לשימוש כלל בגלל זיהומו ומליחותו. כמות המים, שמדינת ישראל אמורה לספק לשטחים, מוגדרת בהסכם בינים בין שני הצדדים ומדינת ישראל מילאה את כל התחייבויותיה במסגרת זו.

בתגובה לאיום על מקורות המים של אינתיפדאת אל-אקצה הפלסטינים והישראלים האחראים על אספקת המים פרסמו הודעה משותפת בינואר 2001 בה הם הביעו התנגדות לכל נזק, שיגרם למים ולתשתיותיהם והביעו את כוונתם להבטיח אספקת מים לערים, עיירות וכפרים פלסטיניים וישראלים בגדה המערבית וחבל עזה.²⁷

מדינת ישראל יכולה להבטיח את עתיד המים שלה ע"י שמירה על שליטה על שלושת אזורי הגדה המערבית המהווים 20 אחוז מאדמותיה. אמנם הלחץ מצד הקהילה הבינלאומית ותנופת תהליך השלום יכולים לאלץ את מדינת ישראל לוותר על השטחים האלה בחלקם או במלואם.

"למדינת ישראל אין זכות אפילו לטיפה אחת של מים באזור."

- **שר החוץ הסורי פרוק א-שארע**²⁸

המים מהווים גם נושא לשיחות השלום עם הסורים. סוריה דורשת את החזרת כל רמת הגולן תמורת שלום עם ישראל. לפי מומחה לנושא מים ג'ויס סטאר הממשלה הישראלית, שתווית על גולן ללא הספקה מובטחת של מי ירמוק או כמה מקורות אלטרנטיביים של מים, "תסכן מאוד" את האומה.²⁹ מדינת ישראל נוקטת בצעדים לשיפור נושא המים ע"י תחילת בניית מפעלים להתפלת מים גדולים, שאמורים לספק עד 2006 כרבע מצרכי המים במדינת ישראל. הושג גם הסכם, שיאפשר למדינת ישראל לייבא מים מתורכיה. מדינת ישראל הציעה לבנות מפעל התפלה בחדרה עבור הפלסטינים בגדה המערבית, אבל הם דחו את הרעיון על הסף.

מיתוס

"תנועת המחתרת האסלאמית (החמאס) היא כוח להשגת מתינות בשטחים. היא תומכת בפיוס והרמוניה בקרב המוסלמים והיהודים."

עובדה

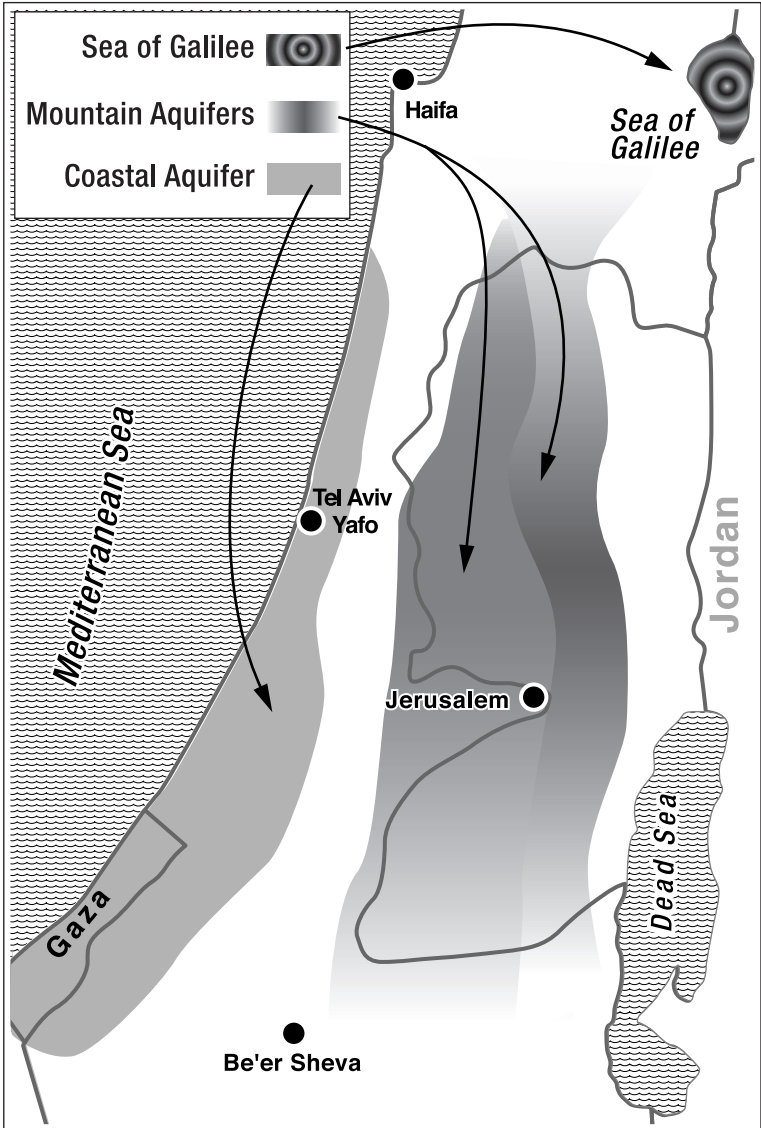
חמאס מתנגדת לקיומה של מדינת ישראל בכל צורה. במצעה נאמר במפורש, ש"אין פתרון לבעיה הפלסטינית פרט לג'יהאד (המלחמה הקדושה)". הארגון מזהיר, שכל מוסלמי היוצא מ"מעגל המאבק עם הציונות" אשם ב"שיא הבגידה". מצע החמאס קורא להקמת הרפובליקה האסלאמית בכל שטחי פלשתיין במקום מדינת ישראל. על המוסלמים "להניף דגל של אללה על כל פיסת אדמת פלשתיין", נאמר שם.³⁰

מיתוס

"נסיגתה של ישראל מכל סיני להשגת שלום עם מצרים, נסיגתה לגבול הבינלאומי עם לבנון והצעתה לסגת מכל רמת הגולן בהסכם שלום עם סוריה ממחיישים, שעליה לסגת מכל השטח של הגדה המערבית וחבל עזה כדי להגיע לשלום עם הפלסטינים."

עובדה

Map 22

Map 22 Water resources

מפה 22 מקורות המים

1. Sea of Galilee	ים כינרת
2. mountain aquifers	אקוויפר ההר
3. coastal aquifer	אקוויפר החוף
4. Haifa	חיפה
5. Mediterranean Sea	הים התיכון
6. Tel Aviv Yafo	תל אביב יפו
7. Jordan	ירדן
8. Jerusalem	ירושלים
9. Gaza	עזה
10. Dead Sea	ים המלח
11. Beer Sheva	באר שבע

למדינת ישראל אין שום חיוב חוקי או אחר לסגת מכל הגדה המערבית וחבל עזה. יתרה מזאת, השטחים האלה שונים מאוד מאחרים, שהיו נושא למשא ומתן. למדינת ישראל לא היו שום תביעות על סיני או אזור הביטחון בלבנון. השטחים האלה היו עבור מדינת ישראל אמצעי הגנה אחרי שכוחות עוינים ניצלו אותם כחזית המתקפות. במקרה של סיני, אפילו אחרי הנסיגה במקום ננקטה סדרת אמצעי ביטחון, כולל נוכחותם של פקחי ארה"ב המשגיחים על היענות לסעיפי הסכם השלום. מדינת ישראל לא הציעה רשמית לסגת מכל רמת הגולן, למרות שהיא רמזה על נכונותה לוותר על רוב אם לא על כל השטח תמורת שלום עם סוריה. גם הסכם זה יכול סעיפי הפיקוח ושמירה על ביטחונה של מדינת ישראל.

המצב בגדה המערבית וחבל עזה שונה מאוד. למשל, בניגוד לסיני לא יהיה כאן מקום לשום אזור מפורז, שיפריד בין כוחות הפלסטינים העוינים ממדינת ישראל במקרה של נסיגתה המוחלטת מהשטחים. כל ממשלה ישראלית ורוב המשקיפים האובייקטיביים מסכימים, שהביטחון הישראלי דורש נוכחות בעמק הירדן. זאת ועוד לישראל יש קשר היסטורי ליהודה ושומרון, שבמשך מאות שנים הם היו גרים יהודים ולמקומות האלה יש חשיבות דתית משמעותית לעם היהודי. לבסוף, מצרים, לבנון וסוריה יכולים לטעון, שהשטחים השנויים במחלוקת היו שייכים להם, בעוד שהפלסטינים לא יכולים לבוא בטענה דומה. הגדה המערבית אף פעם לא הייתה חלק מכל מדינה ולפלסטינים אין יותר זכויות לשטחים האלה מאשר למדינת ישראל.

מדינת ישראל הכירה בצורך לסגת מחלקים נרחבים של הגדה המערבית וחבל עזה כדי להגיע להסכם שלום עם הפלסטינים וכבר בוצעה הנסיגה מחלקים נרחבים של שני האזורים, אבל מכורח הדרישות הביטחוניות אין אפשרות לנסיגה מוחלטת.

מיתוס

"אף פעם לא הציעו לפלסטינים מדינה משלהם."

עובדה

- למעשה, לפלסטינים היו הזדמנויות רבות להקמת מדינה עצמאית, אבל הם התעקשו לדחות את כל ההצעות:
- ב-1937 ועדת פיל הציעה את תכנית החלוקה והקמת מדינה ערבית
- ב-1939 הספר הלבן הבריטי הציע להקים מדינה ערבית נפרדת, אבל הערבים דחו את התכנית
- ב-1947 האו"ם היה אמור להקים מדינה ערבית אף גדולה יותר במסגרת תכנית החלוקה.
- בשנות 1948-1967 למדינת ישראל לא הייתה דריסת רגל בגדה המערבית. הפלסטינים היו רשאים לדרוש מדינה עצמאית נפרדת מירדן.
- ב-1979 במהלך שיחות השלום בין ישראל למצרים עלתה הצעה של אוטונומיה פלסטינית, שכמעט בטוח תוביל לעצמאות מלאה.
- תהליך השלום התחיל באוסלו ב-1993 והיה ברור, שהוא יוביל להקמת מדינה פלסטינית לפני שהפלסטינים הפרו את התחייבויותיהם והטביעו את ההסכמים.
- ב-2000 רה"מ אהוד ברק הציע להקים מדינה פלסטינית, אבל ערפאת דחה את העסק.

יש מגוון סיבות לכך שהפלסטינים במילים של אבא אבן "אף פעם לא פספסו הזדמנות לפספס הזדמנות." היסטוריון בני מוריס העלה רעיון, שלפלסטינים יש סיבות דתיות, היסטוריות ופרקטיות להתנגד להסכם עם מדינת ישראל. הוא אומר ש"ערפאת ובני דורו לא יכולים לוותר על חזון ארץ ישראל שלמה לערבים... [הדבר נכון כי] זוהי ארץ קדושה, דאר – אל-אסלאם [עולם האסלאם]. פעם היא הייתה בידי המוסלמים ולא מתקבל על דעת [ם]. שיקבלו אותה כופרים כמונו [הישראלים]." הפלסטינים מאמינים גם, שהזמן עובד לטובתם. "הם מרגישים, שמבחינה דמוגרפית הם יביסו את היהודים תוך מאה-מאתיים שנה, כפי שקרה עם הצלבנים." הפלסטינים מקווים גם, שהערבים ירכשו נשק גרעיני בעתיד, וזה יסייע בידם להביס את מדינת ישראל. "מדוע שיקבלו פשרה, שמבחינתם נראית היום כאי צדק?"³¹

מיתוס

"יאסר ערפאת דחה את הצעותיו של אהוד ברק בקמפ-דויד ובבית הלבן בשנת 2000, כי במסגרתם לא הוצעה לפלסטינים מדינה בת-קיימא. אם הוא היה מקבל אותן, היו נשללים מפלסטינים המים, הפיקוח על

עובדה

רה"מ הישראלי אהוד ברק הציע נסיגה מ-95% של הגדה המערבית ומאה אחוז של חבל עזה. בנוסף הוא הסכים לפנות 63 התנחלויות מבודדות. תמורת סיפוחם של 5% של הגדה המערבית מדינת ישראל תגדיל את שטחה של חבל עזה בכשליש. ברק הסכים גם לפשרה חסרת תקדים בנושא ירושלים, כשהוא מסכים להפוך את השכונות הערביות של מזרח ירושלים לבירתה של המדינה החדשה. הפלסטינים היו מקבלים לידיהם פיקוח על אתריהם הקדושים ו"ריבונות דתית" על הר הבית.

לפי מתווך השלום האמריקני דניס רוס ישראל הציעה להקים מדינה פלסטינית רציפה ולא סדרת קנטונים. אפילו במקרה של חבל עזה הנפרדת פיסיית מהגדה המערבית (אלא אם כן מדינת ישראל תהיה זאת שתחתך לאזורים לא רציפים) נמצא פיתרון ע"י הצעת בניית כביש ראשי המחבר בין שתי חלקי המדינה הפלסטינית ללא מחסומים או התערבות ישראלית.

ההצעה כללה גם את נושא הפליטים. הובטח להם זכות השיבה למדינה פלסטינית ופיצויים מקרנות בינלאומיים של 30 מיליארד דולר, שיאספו למטרה זו.

מדינת ישראל הסכימה גם להעניק לפלסטינים גישה למים מותפלים בשטחה כדי להבטיח להם מים הולמים. ערפאת נתבקש להסכים לריבונות ישראלית על חלקי הכותל המערבי בעל חשיבות דתית ליהדות (כלומר, לא על כל הר הבית) ולהתקנת שלוש תחנות התרעה מוקדמת בעמק הירדן משם הנסיגה הישראלית תבוצע בעוד שש שנים. והחשוב מכל – על ערפאת היה להסכים, שהעימות נגמר בתום השיחות. וזה מה שבאמת לא נתן לעסקה להתבצע. ערפאת לא רצה לסיים את העימות. "בשבילו לשים קץ לעימות זה כמו לשים קץ לעצמו", אמר רוס.³²

העמדה השולטת של שיחות קמפ דויד/ הבית הלבן – שמדינת ישראל הציעה ויתורים נדיבים ויאסר ערפאת דחה אותם כדי לקדם את האינתיפאדה, שפרצה בספטמבר 2000 – נשארה בתוקף למשך שנה. במטרה להפריך את תדמיתו של ערפאת כמכשול לשלום הפלסטינים ותומכיהם החלו להציג מגוון תירוצים לכך, מדוע ערפאת לא אמר "כן" להצעה להקים מדינה פלסטינית. האמת היא, שאם הפלסטינים לא היו שבעים רצון מחלק כלשהו של ההצעה הישראלית, היה עליהם בסך-הכול להציע הצעה משלהם. הם לא עשו זאת אף פעם.

בשיחתו האחרונה עם הנשיא קלינטון ערפאת אמר לנשיא, שהוא היה "אדם גדול". קלינטון ענה: "לעזאזל! אני – כישלון מוחץ ואתה עשית זאת ממני!"³³

מיתוס

"חברי הליגה הערבית חתמו על אמנה אנטי-טרוריסטית ומתנגדים לכל ביטוי של טרור."

עובדה

הליגה הערבית, מוסד גוסס המתכנס בדרך-כלל רק כשהוא מרגיש צורך לבקר בצורה חריפה בפומבי את מדינת ישראל, עלתה לכותרות ב-22 באפריל 1998 בשל אימוץ ההסכם האנטי-טרוריסטי הערבי הראשון. ההסכם קורא למדינות ערב לא להעניק מחסה, אימון וסיוע פיננסי או צבאי לארגונים המשגרים מתקפות על אומות ערביות אחרות. נאמר בו שמתקפות על משטרים ערביים שולטים או בני משפחותיהם של השליטים ייחשב לפעולת טרור ושאלאם סולד מ"כל ביטוי של אלימות וטרור". החתומים על ההסכם הבטיחו גם להחליף מידע אודות ארגוני טרור.

מדינות וארגונים ערביים הגדירו טרור וזימם בצורה טיפוסית כזאת, שהוציאה מן הכלל את הארגונים התוקפים את מדינת ישראל. ההסכם עושה אותו דבר גם כשהוא פוטר מאחריות את "ארגוני ההתנגדות", כי מאמצים להבטחת "שחרור והגדרה עצמית" לא נחשבים לפעולות טרור בעיני הליגה (אם לא מדובר בניסיון שחרור משליטים ערביים). לא במפתיע סוריה ולבנון היו המדינות, שהדגישו,

ההסכם לא משדר שינוי במוסריות ערבית או דאגה חדשה לטרור. היה זה בעיקר צעד של שמירה- עצמית, שנקטו בו אוטוקרטים, שהבינו, שמדינת ישראל לא היוותה בשבילם איום פחות רציני מאזרחיהם הממורמרים.

בינתיים הרשות הפלסטינית, לבנון, סוריה, לוב, עיראק ואיראן ממשיכות לממן, לארגן ולתת מחסה לארגוני טרור, ופיגועים נוראים מתבצעים ע"י מחבלים ערביים כנגד אנשים, נשים וטף חפים מפשע במדינת ישראל ובכל מקום אחר בעולם.

מיתוס

"מדינת ישראל השתלטה בצורה לא חוקית על בית המושל המחוזי ומשרדי פלסטינים באוריינט האוס וכבשה מחדש שטחים, שניתנו כבר לפלסטינים, בירושלים."

עובדה

בעקבות סדרת פיגועים וביניהם – הפיגוע בפיצרייה "סבארו" בירושלים, בו נהרגו 15 בני אדם ונפצעו עוד 130 אנשים, נשים וילדים – מדינת ישראל נקטת בסדרת אמצעי הגנה באזור ירושלים. אחד מהצעדים האלה היה השתלטות על בית המושל המחוזי וכמה בניינים סמוכים, שכוחות הביטחון הפלסטינים ניצלו לארגון והצתתן של פעולות טרור. אמצעי נוסף היה לסגור את משרדי הרשות הפלסטינית באוריינט האוס בירושלים. המעשה האחרון היה שנוי במחלוקת מיוחדת, כי אוריינט האוס הפך למקום מקובל לפגישות בין עיתונאים זרים לפלסטינים, ונראה בעיני פלסטינים כבירתם הבלתי רשמית בה הם לעיתים קרובות ארגנו פגישות עם אח"מים מחו"ל.

תחת הסכמים ישראלים-פלסטיניים האחריות הביטחונית על ירושלים הינה נחלתה הבלעדית של מדינת ישראל (הסכם ביניים). בנוסף לפעילות מותאמת לעקרון מבוסס היטב של הגנה עצמית המעוגן בחוק הבינלאומי, פעולותיה של מדינת ישראל תאמו גם לסעיפי ההסכמים הישראליים-פלסטיניים. ואילו פלסטינים, שניצלו את האזורים האלה כבסיסים להצתת האלימות, הפרו את מחויבותם להיאבק בטרור ובאלימות (הסכם ביניים, נספח I, סעיף IV.1.f) וליישם מדיניות של חוסר-סובלנות כלפי הטרור והאלימות (תזכיר נהר ואי II.A.1) יתרה מזאת הם הפרו את הבטחתם "להפסיק את השימוש בטרור ושאר פעילות אלימה" (מכתב מאת יאסר ערפאת ליצחק רבין), שעליו התבסס כל תהליך השלום. לבסוף, החלטת ההנהגה הפלסטינית לדחות את שיחות השלום ולאמץ אסטרטגיה של טרור מתעלמת מההמלצה הראשונה של דו"ח ועדת מיטצ'ל הקורא לשני הצדדי "ליישם מיידית את הפסקת האלימות ללא כל תנאים מוקדמים."

הפלסטינים יכולים להתמרמר, שהם לא יכול יותר לנהל את פעילותם הפוליטית באוריינט האוס, אך האמת היא שהסכמיהם עם מדינת ישראל אסרו זאת עליהם כבר מחלכתחילה. הסכם ביניים קובע, שכל משרדי הרשות הפלסטינים יכולים להימצא רק בתחום השיפוט הפלסטיני בגדה המערבית וחבל עזה (הסכם ביניים סעיף I.7) זאת ועוד פגישות תכופות בין פקידי הממשל הפלסטיני לדיפלומטים זרים באוריינט האוס עמדו בסתירה לאיסור כללי של יצירת מגע לשם יחסי חוץ, כפי שנאמר בסעיף IX של הסכם ביניים.

מדינת ישראל הסכימה לאפשר לפלסטינים להקים מוסדות כלכליים, חברתיים, חינוכיים ותרבותיים האמורים לשרת את צרכי האוכלוסייה בירושלים. אולם אין שום היתר לשום פעילות פוליטית בשום הסכם, שנחתם ע"י שני הצדדים. וכמובן, לא ניתן לצפות, שמדינת ישראל תתיר פיגועים בבירתה.

מיתוס

"הפלסטינים הצטרפו לכל העולם המגנה את התקפות טרור על ארה"ב ב-11 בספטמבר."

עובדה

יאסר ערפאת, שכבר למד משיעור של כריתת ברית בינו והעם הפלסטיני לבין סדאם חוסיין בזמן מלחמת המפרץ, אכן גינה את ההתקפה על ארה"ב. ברם פלסטינים לאורך כל הגדה המערבית, חבל עזה ומחנות פליטים בלבנון חגגו את ההתקפות. לדוגמא, באחת ההפגנות בעזה המפגינים נשאו פוסטרים התומכים במחבל הסעודי אוסמה בן לאדן. אחרי התקפת אפגניסטן ע"י הקואליציה האמריקאית חמאס ארגן הפגנה נוספת בחבל עזה בה אלפי פלסטינים צעדו בהבעת תמיכה לבן לאדן. בקרב החוגגים באירועים אלו נמצאו אנשי כוחות המשטרה של הרשות הפלסטינית, אשר ירו באוויר. האחרים שרו: "אללה אכבר" וחילקו ממתקים.

מיתוס

"הרשות הפלסטינית תפסה נשק לא-חוקי ומילאה את מחויבותה האחרת במסגרת הסכמי אוסלו - להגביל את הבעלות על הנשק לכוחות המשטרה המורשים."

עובדה

לפי הסכם ביניים, שנחתם בין ישראל לפלסטינים, "שום ארגון, קבוצה או אדם בגדה המערבית ובחבל עזה לא ייצר, ימכור, ירכוש, יחזיק, ייבא או יביא בכל צורה אחרת לגדה המערבית או לחבל עזה כל נשק, תחמושת, חומרי נפץ, אבק שריפה או כל ציוד דומה" פרט למשטרה הפלסטינית. נספח נוסף להסכם מפרט, שגם מספר האקדחים, הרובים והמקלעים שבבעלות המשטרה יהיה מוגבל וכן מדגיש את חובת הרישום של כל כלי הנשק.

במהלך "אינתיפדאת אל-אקצה" היה ברור, שהפלסטינים הפסיקו להעמיד פנים כממלאים את מחויבותם ל סעיף זה של הסכמי אוסלו, שמדינת ישראל ראתה בו דרישה ביטחונית חיונית. הוקמו מספר מיליציות שלפי הסכמי השלום אסור להם להתקיים או להחזיק בנשק. הם ניצלו רובים, מקלעים, מרגמות, רימוני יד וחומרי נפץ אחרים כדי לבצע פיגועים כנגד מדינת ישראל. כל פעם, שמופיעה תמונה של פלסטיני מחזיק בנשק – ותמונות כאלה כל הזמן מופיעות בכלי תקשורת – היא מהווה ראיה לכך, שהפלסטינים הפרו את הבטחותיהם.

ביוני, כאשר הם הסכימו לתכנית הפסקת האש של טנט, הפלסטינים שוב התחייבו "לעשות מאמץ מוגבר לאתר ולהחרים נשק לא חוקי, כולל מרגמות, טילים וחומרי נפץ" ו"למנוע הברחה וייצור לא חוקי של נשק." גם בזה הם נכשלו. יש כאן הפרה חמורה של הסכם החתום ע"י הפלסטינים, אשר גורם לחוסר אמון ומסכן את ביטחונה של מדינת ישראל.

מיתוס

"מחבלים פלסטיניים תוקפים רק ישראלים: הם אף פעם לא רצחו אמריקאים."

עובדה

לאש"ף יש היסטוריה ארוכה של אלימות גסה כנגד אזרחים חפים מפשע של אומות שונות כולל ארה"ב. ארגוני טרור פלסטיניים מוסלמים הם תופעה חדשה יותר, אבל גם הם לא חסים עם אמריקאים. הנה דוגמאות בודדות לפיגועי טרור פלסטיני בהם נפגעו אזרחים אמריקאים:

- יותר מ-35 אמריקאים היו בין הנוסעים שהוחזקו כבני ערובה כאשר החזית העממית לשחרור פלשתינ חטפה ארבעה מטוסים בספטמבר 1970.

- ב-1972 אש"ף ניסה לשלוח מכתבים ממולכדים לנשיא ניקסון, מזכיר המדינה לשעבר ויליאם רוג'רס ושר הביטחון מלווין לרד.

- ב-2 במרץ 1973 חברי אש"ף רצחו שגריר ארה"ב בסודאן קלאו נואל וממלא מקומו ג'ורג' מור. הרוצחים נתפסו ע"י סודאן והודו, שהם קיבלו הוראות ישירות מאש"ף. אנשי המודיעין האמריקאי האמינו, שיש להם

- ב-11 במרץ 1978 מחבלי אש"ף נחתו בחוף ישראלי ורצחו צלם אמריקאי, שטייל לאורך החוף. המחבלים אז חטפו אוטובוס בכביש החוף, ירו וידו רימונים מחלון האוטובוס בעוברי אורח. עד שכוחות הביטחון הישראלי עצרו את הנסיעה הקטלנית הזאת, 34 אזרחים נהרגו ו-82 נפצעו.
- באוקטובר 1985 גדוד מחבלים מחזית לשחרור ערבית ברשותו של אבול עבאס חטפה אוניית אוקיינוס "אצ'ילה לאורו" ורצחה את לאון קלינגופר, נוסע אמריקאי בכסא גלגלים.
- במרץ 1988 פת"ח של ערפאת הכריז על ניסיון לרצוח את מזכיר המדינה ג'ורג' שולץ ע"י חניית מכונית ממולכדת ליד מלונו בירושלים.³⁵
- ב-9 באפריל 1995 מחבל מתאבד מחמאס התפוצץ באוטובוס ישראלי. בפיגוע נהרגו שמונה בני אדם כולל סטודנטית בת עשרים מאוניברסיטת ברנדייס, אליסה פלאטו.
- ב-9 באוגוסט 2001 שושנה יהודית גרינבאום בת 31 הייתה בין 15 קרבנות, שנרצחו בפיגוע בפיצרייה "סבארו" בלב ירושלים. החמאס והג'יהאד האסלאמי לקחו אחריות על הפיגוע.
- ב-31 ביולי 2002 ארע פיצוץ בקפיטריה של האוניברסיטה העברית. בפיגוע נהרגו שבעה ונפצעו שמונים בני אדם. בין ההרוגים היו חמישה אמריקאים.

מיתוס

"התנגדותה של מדינת ישראל להקמת מדינה פלסטינית היא הסיבה לסכסוך הנוכחי."

עובדה

במשך שנים רבות היה מוסכם במדינת ישראל, שהקמת מדינה פלסטינית תהווה סיכון רציני לביטחון ישראל. החששות האלה התבססו על הצהרות מרחיקות לכת של הפלסטינים על השמדת מדינת ישראל ובהמשך על אימוץ תכנית השלבים בה הפלסטינים ללא התלהבות יביעו נכונות להתחיל עם מדינה קטנה לטווח קצר וינצלוה כבסיס ממנו הם ישיגו את תכליתם ארוכת-הטווח –נישול מדינת ישראל. ישראלים עדיין מאמינים, שמדינה פלסטינית תהווה איום וסכנה, במיוחד לאור הברחת הנשק הלא-חוקית של הפלסטינית לשטחי הרשות. ובכל זאת התרחשה תזוזה רדיקאלית בדעת הקהל ואפילו אנשי הימין בישראל היום השלימו עם הסיכויים הטובים להקמת מדינה פלסטינית ומוכנים לקחת את הסיכון הכרוך בכך תמורת שלום.

"אם נסכים להכריז על מדינתנו ב-22% של פלשתינ, כלומר, הגדה המערבית ועזה, מטרתנו הסופית תהיה שחרור פלשתינ ההיסטורית מנהר הירדן עד ים התיכון...אנחנו מבחינים בין מטרות אסטרטגיות ארוכות טווח למטרות פוליטיות המתממשות בשלבים, אשר אנחנו מוכרחים לקבלם זמנית הודות ללחץ הבינלאומי."

- פייסל אל-חוסייני³⁶

מיתוס

"הרשות הפלסטינית נוהגת לפי התחייבויותיה ומונעת הברחת נשק בלתי-חוקי לאזורים שבשליטתה."

עובדה

ב-3 בינואר 2002 חייל קומנדו של צה"ל תפס את "קרין-איי", אוניית משא במשקל ארבע אלף טון, שנשאה חמישים טון כלי נשק מתצורת איראן ורוסיה, כולל טילי קטיושה לטווח רחוק, טילי נ"ט, מדגמים LAW וסאג'ר, פצצות מרגמה לטווח רחוק, מוקשים, רובי צלפים, תחמושת ויותר משתי טון של הומרי נפץ. למרות הכחשותיו של יאסר ערפאת הודה עומר עכאויי, קצין חיל-ים של הרשות הפלסטינית, שהיה קברניטה של האנייה בבעלות פלסטינית, שמבצע ההברחה נעשה לפי הזמנת הרשות הפלסטינית: "אני קצין בחיל הים. אני מועסק ע"י הרשות הפלסטינית. אני מקבל מהם את משכורתי. עלי להישמע לפקודות".³⁷ גם בעיני ממשלתו של בוש הכחשותיו של ערפאת לא היו משכנעות. "המידע, שאנחנו מקבלים ומפתחים מצדנו, אמר מזכיר המדינה קולין פאוול: "מבהיר, שקיים שיש כאן קשר לרשות הפלסטינית".³⁸ לדברי עכאויי הנשק נועד לפלסטינים בחבל עזה. התכנית הייתה להעביר את האנייה דרך תעלת סואץ ולאחר מכן להעביר את הנשק לשלוש אניות קטנות יותר ליד הנמל המצרי של אלכסנדריה. האניות הקטנות היו אמורות לשאת את הנשק ליד חוף עזה, ומשם מכולות חסינות מים מיוחדות עם הנשק הארוז בתוכן יזרקו לים וישוטו מבלי להיזנק עד שקציני חיל הים הפלסטינים המחפשים לדייגים יוכלו לאסוף אותן.³⁹ מבצע ההברחה הפר את הסכמי אוסלו, שנחתמו ע"י הפלסטינים והסלימו מאוד את המצב, אשר בין כה וכה היה מתוח. הכמות והאיכות של הנשק במשלוח, שחרג ממה שהפלסטינים הצליחו להבריח עד אז דרך תעלות בחבל עזה ובמקומות אחרים, חיזקו את דאגותיה של מדינת ישראל על כוונותיהם של הפלסטינים והוכיחו את קיום הסכנה, שעלולה להיווצר עם הקמת מדינה פלסטינית בעתיד.

מיתוס

" מאות חיילים ישראלים מסרבים לשרת בשטחים. הדבר מוכיח את אי-הצדק של המדיניות הישראלית."

עובדה

להיום כ-400 ישראלים המשרתים במילואים (0.08% מתוך 445000) חתמו על העצומה האומרת, שהם לא מתכוונים יותר לשרת בשטחים. העצומה זכתה לפרסום כה משמעותי, כי אין זה אופייני לחיילים ישראלים לסרב לשרת את מדינתם. מה שלא משך תשומת לב של כלי תקשורת הייתה תגובתם של רוב הישראלים לקריאה לשרת במבצע חומת מגן. ההיענות הייתה יותר ממאה אחוז. ישראלים הפטורים ממילואים מפאת גילם, נכותם או מסיבות אחרות התנדבו לשרת בשטחים. במדינה דמוקרטית כמו מדינת ישראל האזרחים רשאים למחות על מדיניות הממשלה, אבל לקולות המיעוט אין משקל רב יותר מזה של הרוב. למעשה, לפי סקר דעת קהל של אוניברסיטת תל-אביב 61.5 אחוז של ישראלים התנגדו מאוד לסירוב הפעילים לשרת בשטחים ועוד 17.6 אחוז די התנגדו אליו. כך, כ-80 אחוז של הציבור דחה את טענת הסרבנים. סך תמיכה אליהם הסתכם בכ-15%. בנוסף, בעיתונות הישראלית פורסמה עצומת-נגד עליה חתמו יותר מאלף אנשי המילואים, שאמרו, שהם "נדהמים ומתביישים" מהמכתב המקורי שנכתב ע"י קבוצה, שהם כינוה בשם "משתמטי גיוס".⁴⁰ זאת ועוד יותר מ-4500 אנשי מילואים התנדבו להארכת שירות.⁴¹

החיילים העלו נושאים חשובים על היחס לפלסטינים מצד הצבא, שהציבור והממשלה הישראלים קיבלו אותם ברצינות, אבל לפעילותיהם היו גם מניעים פוליטיים ולא מצפוניים טהורים. שלמה גזית, ראש המודיעין הישראלי לשעבר ואחד, שמצדד במטרותיהם הפוליטיות של הסרבנים, כתב קריאה נרגשת אליהם להפסיק את מחאתם. הוא ציין, שהביטחון הישראלי תלוי בנאמנותם המוחלטת של החיילים למנהיגים, שנבחרו ע"י רוב העם, ולטבעה האפולטי של מערכת הביטחון. גזית ציין גם, שהחיילים לא יכולים להחליט לאילו פקודות להישמע ואמר, שאימוץ עקרונות הסרבנים יביא חיילים אחרים לעשות בדיוק ההפך ונניח, לסרב לפקודות לפנות את ההתנחלויות או לסגת משטחים. כפי שהוא מבהיר, החיילים יכולים לבצע את משימתם מבלי לאבד את האנושיות שלהם ויכולים לסרב לפקודות בלתי חוקיות בעליל.⁴² בנוסף החברה הדמוקרטית הישראלית מעניקה להם מוצא אחר לפורקן התעמולה הפוליטית שלהם, כגון, הקמת תנועה פוליטית חדשה או ניצול תנועה קיימת לשינוי המדיניות הישראלית.

מיתוס

"גדר הביטחון נבנית כדי להפריד בין מדינת ישראל לרשות הפלסטינית. זה לא יפתור שום בעיה ויוביל ליצירה גזענית של גטו פלסטיני."

עובדה

מספר הולך וגדל של ישראלים הגיעו למסקנה, שהפתרון הטוב ביותר לסכסוך עם הפלסטינים הוא הפרדה. הם מציעים לבנות גדר או חומה כדי לתחום גבול חדש בין מדינת ישראל לפלסטינים. אפילו ישראלים, שלא נלהבים מהרעיון של הקמת מדינה פלסטינית, מסכימים, שהגדר נחוצה כדי להקטין את מספר הפיגועים. ראש השב"כ, אבי דיכטר, למשל, אמר, שמחסום פיסי עשוי להיות גורם מרתיע ומביא דוגמא של גדר הפרדה בין מדינת ישראל לחבל עזה.⁴³

אנשים רבים וביניהם גם ישראלים השמיעו קולות מחאה על רעיון הגדר, אבל אין זה חריג להפריד בין עמים וגבולות ע"י מחסומים. כבר נבנתה גדר בין מדינת ישראל לחבל עזה וגם בגבולות בין ישראל ללבנון, ירדן וסוריה יש גדרות.

השאלות הפוליטיות הקשות הן, היכן ימוקם הגדר והאם המחסום הזה יתחם גבול סופי עם מדינה פלסטינית עתידית. כעת מנסים לפתור את השאלות האלה. בינתיים החלה בניית הגדר לאורך הקו הירוק. הטענות של פלסטינים על כך, שהגדר תיצור אשליה של הקמת גטו, הן חסרות בסיס. להפך, רוב התומכים ברעיון מצדדים בהקמת מדינה פלסטינית בצדה השנייה של הגדר. לפלסטינים תהיה מדינה עצמאית בגדה המערבית ובחבל עזה, שלטענתם, הם רוצים. שאלה לעתיד הרחוק יותר תהיה, עד כמה פתוח יהיה המחסום. אם הפלסטינים יחליטו לחיות בשלום עם מדינת ישראל, אנשים ומוצרים יוכלו לעבור חופשית מצד לצד. אמנם אם הפלסטינים יישארו נחושים בדעתם להמשיך באלימות ויבעטו בדו-קיום עם שכניהם הישראלים, מטרת המחסום תהיה מניעת כל חדירה אפשרית של מחבלים פלסטיניים. בנוסף מעמד הגדר איננו קבוע. אם הפלסטינים יחליטו לחזור לשולחן המשא ומתן, יתכן והשיחות יסתיימו בהעברה או פירוק הגדר.

מיתוס

"הריסת הבתים הפלסטיניים מהווה דוגמא למדיניות ברברית של הכיבוש הישראלי."

עובדה

מדינת ישראל לא מחליטה בשרירות לב להרוס בתים של פלסטינים. צה"ל בדרך-כלל מחליט לנקוט באמצעי קיצוני זה רק אחרי פרובוקציה חריגה ובמטרה להבטיח את ביטחון החיילים והאזרחים. במקרה של בתים פלסטיניים בחבל עזה בפרט מדובר בבתים, ששימשו כבתי חרושת למטעני חבלה, כמחסים ונקודות תצפית לצלפים והסתרת תעלות להברחת הנשק ממצרים. מטרת הריסת בתים אלה היא גם להמחיש, שהמחבלים מביאים חורבן לא רק על קרבנותיהם, אלא אף למשפחותיהם וקהילתם. התקווה היא שהפלסטינים יחשבו פעמיים על השלכות אפשריות במקרה שהם יחליטו על מעורבותם בפעולות טרור. לעיתים הבתים נהרסים כאשר הם נבנו בצורה לא חוקית ללא היתר בנייה ממשלתי. הדבר תקף לא רק לגבי פלסטינים, כי אותו גורל מפה גם לבתיהם של היהודים, שנבנו בצורה לא חוקית. כך, למשל, מאמציהם של מתנחלים יהודים שבונים מאחזים חדשים או מרחיבים התנחלויות קיימות בצורה לא חוקית לעיתים קרובות מסתיימים בהריסת המבנים החדשים.⁴⁴

מיתוס

"הפלסטינים ויתרו על חלומם המקסימליסטי של השמדת מדינת ישראל ומוכנים להתפייס עם הקמת מדינה בחלק מהגדה המערבית וחבל עזה, שתחיה ביחסי שכנות של שלום עם מדינת ישראל."

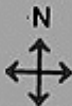
עובדה

הרשות הפלסטינית הבהירה את מטרותיה הטריטוריאליות בספרי הלימוד של בתי הספר שלה, בצורה בה יאסר ערפאת חובש את הכאפיה שלו (כלומר בצורת פלשתיין) והסמלים של ארגוניהם (ראה את זה של אש"ף לדוגמא). הביטוי הדרמטי ביותר של מטרותיה היא במפת פלשתיין שלעיל, כפי שפורסמה באתר הרשות

Map 23

State Information Service

M 7 2003

ישראלים הביעו את נכונותם לחיות בשלום לצד מדינה פלסטינית. ברם, כפי שמציגה בבירור המפה, הפלסטינים ממשיכים לחלום על מדינה פלסטינית, שתוקם במקום מדינת ישראל.

מיתוס

"תכנית השלום של הליגה הערבית משנת 2002 מציגה חזון דרמטי חדש בו הערבים לראשונה מוותרים על דרישותיהם המקסימליות."

עובדה

יורש העצר הסעודי עבדאללה הציג חזון השלום, שהליגה הערבית בחנה ואימצה כיוזמת שלום, שהציעה למדינת ישראל "יחסים תקינים" תמורת נסיגה לגבולות 1967 ופתרון בעיית הפליטים הפלסטינים.

"יש אנשים, שמנסים לשכנע, שפתרון יחיד הוא פשוט חזרה מיידית למצב, שהיה ב-4 ביוני... זה לא מרשם לשלום, אלא לחידוש האיבה."

- הנשיא לינדון ג'ונסון⁴⁶

למעשה, היוזמה "החדשה" היא לא יותר מאשר חזרה על פרשנות ערבית של החלטת 242 של האו"ם. הבעיה היא, שבהחלטת 242 לא נאמר, מה בדיוק תכנית השלום דורשת ממדינת ישראל. ההחלטה קוראת למדינת ישראל לסגת משטחים, שנכבשו במהלך המלחמה, אך לא מ"כל" השטחים תמורת שלום. למעשה, הנציגים הערביים הרכיבו לובי להכנסת מילה "כל" להחלטה, אבל הרעיון הזה נדחה. בנוסף החלטת 242 אומרת גם, שלכל מדינה יש זכות לחיות בתוך "גבולות בטוחות ומוכרות" – דבר, שלפי הבנת כל האנליסטים הצבאים היה צריך להתפרש כגבולות 1957 עם שינויים, שיבטיחו ביטחון למדינת ישראל. דרך אגב, ההחלטה לא אומרת, שדבר אחד חשוב יותר משני, להפך, מדובר בשני עקרונות שווים. למדינת ישראל אין שום חוב לטגת לפני שהערבים יסכימו לחיות בשלום. התכנית הערבית קוראת למדינת ישראל לסגת מרמת הגולן. הממשלה הישראלית הציעה לסגת מרוב – אם לא מכל – רמת הגולן תמורת הסכם שלום. אמנם נשיא סוריה בשאר אסאד עד עתה לא הביע נכונות להגיע למשא ומתן עם ישראל.

הדרישה לסגת מ"השטחים הכבושים עדיין של דרום לבנון" היא לא סתם תמימה, אלא עומדת בסתירה למסקנת האו"ם, שמדינת ישראל מילאה לגמרי את חובתה לסגת מהשטח הלבנוני. היוזמה הערבית קוראת גם לפתרון צודק של בעיית הפליטים הפלסטיניים המבוססת על החלטה לא מחייבת של העצרת המרכזית של האו"ם מס' 194. היום, לדברי UNRWA, יש 3.9 מיליון פליטים פלסטיניים. האוכלוסייה הנוכחית של מדינת ישראל מונה שש מיליון, מתוכם – 5 מיליון יהודים. אם כל הפלסטינים יחזרו, האוכלוסייה תגיע קרוב ל-10 מיליון והיחס בין יהודים לערבים פלסטיניים יהיה כ-50-50. בהתחשב לשיעור ילודה גבוה של הערבים במצב כזה מדינת ישראל במהרה תפסיק להיות מדינה יהודית ותהפוך בפועל למדינה פלסטינית שנייה (יחד עם זאת, שהקמתה צפויה בגדה המערבית וחבל עזה). מדינת ישראל דחתה את נוסחת ההתאבדות הזאת כבר מסיום מלחמת העצמאות ב-1948, והיא בשום פנים ואופן לא מקובלת על כל הישראלים היום.

מדינת ישראל הסכימה לאפשר לכמה פליטים פלסטיניים לחזור על בסיס הומאניטארי וכחלק מאיחוד המשפחות. אלפים כבר חזרו בדרך זאת. בעבר מדינת ישראל הדגישה כמה פעמים את נכונותה לקבל לכל היותר מאה אלף פליטים כחלק מפתרון הבעיה. בפועל, קיבלה מדינת ישראל מאה וארבעים אלף פליטים רק מאז הסכמי אוסלו ב-1993.⁴⁷

הדרישה הערבית, שמדינת ישראל תסכים להקמת מדינה פלסטינית בגדה המערבית וחבל עזה עם בירתה במזרח ירושלים, הייתה חלק ממשא ומתן באוסלו. המנהיגים הישראלים, כולל שרון, קיבלו את רעיון הקמת מדינה פלסטינית בחלק מהשטחים האלה ומדינת ישראל אפילו הציעה פשרות בנושא מעמדה של ירושלים, אבל הפלסטינים דחו את כולן.

Map 23
The Palestinian Authority's Map of Palestine

מפה 23
מפת פלשתיין של הרשות הפלסטינית

1. Lebanon - לבנון
2. Syria - סוריה
3. Mediterranean Sea - הים התיכון
4. Palestine - פלשתיין
5. Jordan - ירדן
6. Egypt - מצרים
7. State Information Service - שירותי הסברה מדינית
8. N - צפון

כדאי לציין גם, שלרוב מדינות הליגה הערבית אין שום סיבה ישירה לא לחיות היום בשלום עם מדינת ישראל. למדינת ישראל אין שום שייכות לשטחים שלהם והיא שואפת בכל מאודה להגיע לשלום עם חברי הליגה. כמה מחברי הליגה כבר התחילו לנרמל יחסים עם מדינת ישראל לפני פרוץ הגל האחרון של האלימות ומי שביקר אותם יותר מכולם הייתה ערב הסעודית. כדי לתת לתכנית הזדמנות של הפיכתה לנקודת מוצא למשא ומתן על הסעודים וחברי הליגה הערבית האחרים להתכונן למשא ומתן ישיר עם מדינת ישראל. רה"מ הישראלי אריאל שרון אפילו אמר, שהוא ילך לדון בתכנית באסיפת הליגה הערבית, אבל הוא לא קיבל הזמנה. הסעודית מצדם קיבלו הזמנה להגיע לירושלים ולדון הצעתם, אבל גם הם דחו את הרעיון הזה.

מיתוס

"מנהיגים ערבים גינו פיגועי התאבדות ומעשי טרור אחרים מאז 11 בספטמבר ונענו לקריאתו של הנשיא בוש לנקוט באמצעים למאבק בטרור".

עובדה

באפריל 2002 הנשיא בוש קרא למדינות ערב "לעשות כל דבר אפשרי, שיעצור את פעילות המחבלים, יערערם מבחינה פיננסית ויעצור את הצתת האלימות בכלי תקשורת שבבעלות המדינה." הוא גם ניסה לשכנעם לגנות פומבית את פיגועי ההתאבדות ולנצל את השפעתם על הרשות הפלסטינית וארגונים אחרים על מנת להפסיק את האלימות.⁴⁸ המנהיגים הערביים לא רק שדחו את בקשת הנשיא, אלא עשו בדיוק ההפך. למשל, הנשיא העיראקי, סדאם חוסיין, הבטיח פומבית לשלם 25 אלף דולר למשפחות המחבלים המתאבדים. ערב הסעודית הודיעה על תכנית גיוס של מיליוני דולרים עבור שאהידים, כאשר שני התורמים העיקריים הם המלך פאהד ויורש העצר עבדאללה – האחרון זכה לתואר ה"אדרכיל של יוזמת השלום" של הליגה הערבית האחרונה.⁴⁹ כך שגם הקיצוניים כמו עיראק ו"המתונים" כמו ערב הסעודית ערבים לטרור. כל זה בנוסף למימון רחב של טרור מצד מדינות אלה ואחרות, כולל איראן. ב-2 באפריל התכנס במלזיה "ארגון הועדה המוסלמית" המונה 57 חברים, אשר דחה כל קשר בין התקפות פלסטיניות לטרור וסירב אפילו להגדיר את המושג "טרור". רה"מ המלזי מהתיר מוחמד קרא לארגון לסווג כ"טרור" כל התקפות על אזרחים, כולל אלה של מחבלים מתאבדים פלסטיניים, אבל הועדה לא קיבלה את דעתו.⁵⁰

"אינך יכול לנהל משא ומתן עם מחבלים, כי התגובה היחידה של המחבלים למילוי דרישותיהם היא סחיטה... [מדינת ישראל] לא יכולה לנהל משא ומתן עם אנשים, שרוצחים אזרחים למטרות פוליטיות... כל מנהיג פוליטי, שמתייחס בסבלנות כלפי טרור פוליטי כאל כלי לגיטימי מקמפיין פוליטי שלו, הוא מחבל".
- רה"מ הצ'כי מילוס זמאן⁵¹

אולי הדוגמא הטובה ביותר לסירובם של הערבים לגנות טרור ניתן לראות אצל עבדאללה מלך ירדן, שבדרך-כלל נתפש כאחד המנהיגים הערבים המתונים ביותר ובעל בריתה הערבי הקרוב ביותר של ארה"ב. בראיון ל-CNN קריסטיאן אמנפור שאל את עבדאללה במגוון דרכים, האם הוא מוכן לעשות הצהרה פשוטה של גינוי פיגועי התאבדות כנגד מדינת ישראל, והוא כל פעם התחמק מהשאלה.⁵² כל עוד מדינות ערב ימשיכו לתמוך בטרור, מדינת ישראל תישאר בסכנה והתקוות לשלום או יציבות באזור יהיו קלושים. יתרה מזאת המדיניות הערבית מעוגנת בחוק שימוש בטרור לא רק כנגד מדינת ישראל, אלא אף כנגד אומות אחרות, כולל ארה"ב.

מיתוס

"מדינת ישראל עורכת השוואה מטעה בין ההתנגדות הפלסטינית לבין התקפות של 11 בספטמבר על ארה"ב בתקווה לזכות לאהדה במדיניותה".

עובדה

מדינת ישראל וארה"ב הן בעלות הברית במלחמתן בטרור. שתיהן עומדות בפני איום דומה מארגונים מוסלמיים קיצוניים או אידיאולוגיים, שרוצים להשמידן בגלל מה שהן מציגות – חופש, דמוקרטיה, מודרניות וערכים יהודיים-נוצריים. הפלסטינים לא עוסקים בהתנגדות, אלא ברצח בדם קר. אין שום תירוץ שיצדיק רצח של חפים מפשע. זהו טרור.

נכון, שאין הקבלה מוחלטת בין התקפות טרור בישראל לאלה שבארה"ב. 11 בספטמבר היה יום איום, אבל רק אחד מתוך קומץ ימים בהם אמריקאים הפכו לקרבנות הטרור. הישראלים עומדים בפני איום על חייהם מדי יום ביומו. אמריקאים היו צריכים להתרגל לחיות עם אמצעי זהירות חדשים בשדות התעופה המהווים אי נוחות יחסית מתונה. ישראלים צריכים להיזהר מאנשים וחפצים בכל מקום. תודה לא-ל, אמריקאים עדיין לא צריכים לחשוב פעמיים לפני שהם שולחים את ילדיהם לשחק, לערוך קניות בקניון או לצאת למסעדה. הישראלים היום צריכים לדאוג ללא הפסקה לביטחונם של ילדיהם, שמסכנים את חייהם בהליכה לדיסקו, פיצרייה או מכולת. עבור רוב האמריקאים שבת הוא יום של תפילה, הרהורים, בידור ופנאי. עבור ישראלים שבת לפעמים עבר בסימן של רצח וטבח ע"י מחבלים מתאבדים פלסטיניים. אחרי ליל הסדר של שנת 2002, כאשר בטבח נרצחו 29 בני אדם, ישראלים לא יכולים אפילו ליהנות מחגיהם הדתיים.

לפעמים קשה לאמריקאים להעריך את גודל השפעתו של פיגוע, שבמהלכו נהרגו "רק" 29 בני אדם, אבל במדינה קטנה כמו ישראל המספר הזה הוא אדיר והסבירות, שהרבה ישראלים הכירו אישית את הקרבנות, היא גבוהה מאוד. למעשה, לפי אחד המחקרים עלה, ששליש מהישראלים בגילאי 18-14 מכירים מישהו, שנהרג או נפצע בפיגוע.

לפי בסיס פרופורציוני מותם של 20 ישראלים זהה למותם של אלף אמריקאים, כך שמנקודת מבט ישראלית הם כמעט כל שבוע נחשפים ל-11 בספטמבר. וזה לא כולל את כל הפיגועים, שתוכננו, אך לא יצאו לפועל. עשרות ניסיונות פיגוע נבלמו ע"י כוחות המשטרה ואנשים ונשים אמיצים, שלפעמים כדי לגונן על קרבנות מיועדים חסמו את המחבלים המתאבדים ממש בגופם. וחשוב לציין גם, שבעוד שאויבי ארה"ב נמצאים במרחק של אלפי קילומטרים ממנה, המחבלים המאיימים על ישראל נמצאים ממש בפתח שעריה.

"... כל תרבות, שמתגאה בדורה החדש כהספקה מוכנה של נשק זול כבר איבדה את עתידה. כל מנהיג, שמעודד או מתייחס בסלחנות להתאבדות כתכנית המלחמה איבד את מעמדו המוסרי. מה נאמר על חברה בה מקריבים אנשים על מזבח?"

- עיתונאית אלן גודמן⁵³

מיתוס

"ליאוש הוא המניע של הטרור הפלסטיני."

עובדה

המצב בו פלסטינים מוצאים את עצמם הוא אומלל ולפעמים די חמור. רבים חיים בעוני, לא רואים שום תקווה בעתידם ולא מרוצים מהיחס אותו הם מקבלים מהישראלים. אבל כל זה לא יכול להוות תירוץ לפעולות טרור. למעשה, מחבלים רבים אינם אנשים עניים ומיואשים כלל וכלל. המחבל המבוקש ביותר בעולם, אוסמה בן לאדן, למשל, הוא מיליונר סעודי. כאשר אחד מבני דודים נשאל על שני מחבלים מתאבדים פלסטיניים, שהתפוצצו בקניון בירושלים, כשהם הורגים עשרה בני אדם בגילאי 14-21, הוא אמר: "לשני אלה לא היה חסר דבר."⁵⁴

לפי מסקנת הדו"ח של הלשכה הלאומית למחקר כלכלי, "ברוב המקרים אין קשר בין תנאים כלכליים וחינוך להשתתפות בטרור או לתמיכה בו." החוקרים טוענים, שלא ניתן לתרץ את ההתפרצות האחרונה של האינתיפאדה באזור בהחרפת תנאים כלכליים, כי אין קשר בין טרור לליאוש כלכלי. זאת ועוד, החוקרים גילו, שהתמיכה במעשי אלימות כנגד מדינת ישראל, כולל פיגועי התאבדות, לא משתנה הרבה לפי הרקע החברתי.⁵⁵

ארגון אמנסטי אינטרנשיונל פרסם מחקר המגנה את כל ההתקפות הפלסטיניות כנגד אזרחים ישראלים והטוען, ששום פעולה ישראלית לא מצדיקה אותם. לפי הדו"ח, "ההתקפות על אזרחים מצד קבוצות

טרור לא בא באשמת מדינת ישראל. אין זאת תוצאה של "כיבוש". וזה בוודאי לא התגובה היחידה, שבה יכול לבוא לידי ביטוי חוסר שביעות רצון של הפלסטינים. לפלסטינים יש הזדמנות לשפר את מצבם. ההזדמנות הזאת נקראת "משא ומתן". וגם זאת לא הזדמנות יחידה. הפלסטינים יכולים לבחור גם בדרך לא אלימה בה בחרו מרתין לותר קינג או גנדי. למרבה הצער, הם בחרו דווקא בדרך הטרור במקום בתהליך השלום. מדינת ישראל הוכיחה מספר פעמים את נכונותה לדבוק בעקרון "שטחים תמורת שלום", אבל היא לא יכולה לוותר על שטחים תמורת טרור.

מיתוס

"התקפות פלסטיניות על אזרחים ישראלים הן חלק ממאבק מזוין לגיטימי. זה לא טרור."

עובדה

אמנסטי אינטרנשיונל הפריכה בתמציות את הנימוק המטעה הזה בדו"ח שלה על הטרור הפלסטיני:

...אין שום היתר להתקפות על אזרחים לפי כל חוק או סטנדרט בינלאומי מוכר, בין אם הן מתבצעות בקונטקסט של מאבק נגד כיבוש צבאי או כל קונטקסט אחר. לא רק שהן נחשבות לרצח במסגרת העקרונות הכלליים של החוק במערכת חוקים של כל מדינה ומדינה, הן נוגדות את העקרונות הבסיסיים של האנושות כפי שהם משתקפים בחוק הבינלאומי ההומאניטארי. האופן בו הן מתבצעות במדינת ישראל ובשטחים הן גם מגיעות לדרגה של פשעים כנגד האנושות.⁵⁷

מיתוס

"אריאל שרון הבהיר, שהוא לא רוצה שלום ולא תתכן שום התקדמות כל עוד הוא יישאר ברשות הממשלה."

עובדה

הערבים נוהגים לעשות דמוניזציה לאריאל שרון והקריקטורות עליו בכלי תקשורת לפעמים מדגישות את עמדתו "הימנית" של מדיניות "היד הקשה" של רה"מ – תארים להם לא זוכים בדרך-כלל מנהיגים זרים. רוב חייו שרת שרון את עמו כחייל וכאיש ציבור המנסה להביא שלום לעמו. אריאל שרון היה זה, שנתן לרה"מ מנחם בגין את הגיבוי החיוני להשגת הסכם שלום בין ישראל למצרים. ברגע קריטי השיחות היו על סף התמוטטות עקב דרישתו של נשיא מצרים אנוואר סדאת לפרק את כל הישובים הישראליים בסני. בגין קרא לשרון ושאל, האם עליו לוותר על הישובים. שרון לא רק הציע לו לעשות זאת, אלא בסופו של דבר היה זה, שביצע את ההחלטה לפנות את התושבים, חלקם בכוח.⁵⁸ השקפותיו של שרון גם עברו שינויים עם הזמן. בעוד שהוא היה בין אלה, שהתנגדו בכל תוקף להקמת מדינה פלסטינית, בתור ראש הממשלה הוא תמך ברעיון בניגוד לדעתם של חברי מפלגתו. מאז עלייתו לשלטון שרון לא פעם הציע להמשיך במשא ומתן עם הפלסטינים בתנאי, שהם ישימו קץ לאלימות. הוא ביקש רק שבעה ימי שלום – דרישה, שבעיני רבים נראתה קשה, למרות העובדה, שהפלסטינים התחייבו באוסלו לשמונה שנות שלום – ואחרי זה אפילו ויתר על הרעיון. הפלסטינים מיד נענו למחווה של שרון עם טבח פסח, פיגוע התאבדות כליל הסדר במלון בנתניה בו נהרגו 29 בני אדם. לאחר מכן שרון הציע ועדת השלום – רעיון בו תמכה גם ממשלתו של בוש. אפילו כאשר יורש העצר הסעודי עבדאללה הציע יוזמת שלום מלאה בתנאים, שהיה ידוע מראש לסעודים, שמדינת ישראל לא תוכל לעולם להסכים אליהם, שרון לא דחה את התכנית, אלא קרא למשא ומתן ישיר כדי לדון בה. אם לערבים יש ספק בנכונותו של שרון לשלום, מה שעליהם לעשות, הוא רק להעמידו במבחן – לשים קץ לאלימות ולהתחיל בשיחות השלום. כל עוד הפלסטינים ממשיכים את התקפות הטרור שלהם, שום ראש ממשלה ישראלי לא יציע להם ויתורים.

"כסופו של דבר אנחנו [מדינת ישראל והפלסטינים] נגיע לפתרון בו תהיה מדינה פלסטינית, אבל עליה להיות מדינה פלסטינית מוסכמת ומפורזת."
- אריאל שרון⁵⁹

מיתוס

"הנוכחות הישראלית בגדה המערבית היא הסיבה לטרור."

עובדה

אם מחר מדינת ישראל תחליט לסגת מכל הגדה המערבית, זה לא ישים קץ לטרור. ארגוני אסלאם קיצוניים כמו חמאס והג'יהאד האסלאמי מתנגדים לעצם קיומה של מדינה יהודית בכל מקום, שלדעתם, נחשב ללב האסלאם. ארגוני טרור אלה ואחרים לעולם לא הודיעו על נכונותם לחיות בשלום עם ישראל, אם נסיגתה לא תכלול את המילימטר האחרון ליד הים התיכון. הרבה לפני 1967, כאשר הגדה המערבית עברה לידי מדינת ישראל, הערבים השתמשו באלימות תחילה כדי למנוע את הקמתה של מדינה יהודית ואחרי זה כדי להשמידה. פרעות אנטי-יהודיות התחילו ב-1920 ופרצו עקב ההצטות במהלך כל השנים של המנדט הבריטי בניסיון לעשות אחת מן השתיים: או לגרש את היהודים או לשכנע את הבריטים להפר את הבטחתם להקים פה בית לאומי לעם יהודי. היו אלה "האינתיפאדות" הראשונות, שאופיינו ברצח חפים מפשע בדם קר. אחרי שמדינת ישראל הדפה את צבאות הערב הפולשות ב-1948, נשיא מצרים גמל נאצר פנה למחבלים פלסטינים לפעול כנגד מדינת ישראל וגרם למלחמת ששת הימים. ב-1964, כאשר הגדה המערבית נמצאה בשליטת ירדן, הליגה הערבית הקימה את אש"ף ככלי טרור למאבק נגד מדינת ישראל. ההיסטוריה מלמדת, שקיצוניים ערביים מוכנים להשתמש בטרור כדי להשמיד את מדינת ישראל ללא קשר לגבולותיה.

מיתוס

"הפלסטינים חיים תחת שלטון הדיכוי של שלטונות הצבא הישראלי."

עובדה

מדינת ישראל החליטה על משא ומתן עם פלסטינים באוסלו ובהמשך, כי מדינת ישראל משתוקקת לשלום בכל מאודה וכי אין לה שום רצון לשלוט על חיי הפלסטינים. אחרי הנסיגה מרוב חבל עזה ויותר מארבעים אחוז של הגדה המערבית, כ-98% של האוכלוסייה הפלסטינית עברו לתחום השיפוט של הרשות הפלסטינית. רוב ענייניהם מטופלים כעת ע"י משטרו של יאסר ערפאת, ואם מדינת ישראל תמשיך בדרכה, השיחות יובילו לכך, שהרשות הפלסטינית תקבל לידיה שליטה מלאה על חיי כל הפלסטינים הגרים במה שבסופו של דבר תהיה מדינה פלסטינית. בינתיים ישראלים עדיין מתערבים בחיי הפלסטינים. היות שמנהיגי הפלסטינים בחרו בדרך האלימות במקום הדרך של משא ומתן, עדיין חלק מהשטחים השנויים במחלוקת נמצאים בידי מדינת ישראל ועדיין יש צורך במחסומים, עוצרים בנסיבות מסוימות ואמצעי ביטחון אחרים להגנת האוכלוסייה האזרחית של מדינת ישראל מפני המחבלים. הצעדים האלה בהחלט גורמים לקשיים ותסכול, אבל לא יהיה בהם צורך, אם הרשות הפלסטינית תפסיק את הטרור.

מיתוס

"יאסר ערפאת מגנה את הטרור ועומד בראש המתונים הפלסטיניים, שיחתמו על הצהרה פומבית בה נאמר שהתקפות טרור נגד מדינת ישראל אינן מוסריות."

עובדה

עצוב לראות, כיצד ממטירים שבחים על הפלסטינים, כאשר הם מגנים פיגועים זוועתיים כנגד יהודים חפים מפשע. ועדיין הפלסטינים לא יכולים להביא את עצמם לידי הצהרה מפורשת המגנה את הטרור. יאסר ערפאת המציא ניסוחים יוצאי דופן, שהוא משתמש בהם אחרי כל פיגוע. כך הוא מגנה את ההתקפות על הישראלים,

אחרי הצהרה משתמעת לשתי פנים בעקבות הפיגוע ב"סבארו" בטור העורך בווישינגטון פוסט נאמר, שלמנהיגות הפלסטינית אין כל קושי לגנות בצורה חד-משמעית את הפיגוע, אולם תגובתם "היא יותר ממפוקפקת... חגיגת הרצח יחד עם ניסיון חסר כל הגיון להעביר את האחריות על הפיגוע על מר שרון, מוסיפה מידה רבה של עלבון לפגיעה חמורה של הפיגוע עצמו."⁶¹

אחרי שארה"ב החלה להפעיל לחץ על הפלסטינים, שהם ידיחו את ערפאת ויפעלו ביתר שאת להפסקת הטרור, קבוצת משכילים פלסטיניים, כולל דוברים ידועים כמו סרי נוסייבה וחנן אשראווי, התפרסמה עקב חתימתה על התלונה הציבורית הראשונה על "מבצעים צבאיים" פלסטיניים. ב-19 ביוני 2002 יום אחרי פיגוע באוטובוס בצומת פז, בו נהרגו 19 אזרחים ישראלים, 55 פלסטינים חתמו על פרסומת בגודל עמוד שלם בעיתון "אל-קודס", שקרא לאנשים התוקפים אזרחים במנך מדינת ישראל לשקול מחדש את האסטרטגיה שלהם.

החתומים לא גינו התקפות על יהודים בשטחים. כנראה, יהיה זה הוגן, לדעתם, להרוג אישה או ילד, אם הם נמצאים במרחק של סנטימטר מגבול 1967. אפילו בהצהרה הזאת המשכילים האמיצים דיברו על כך, שהבעיה היא, שפיגועים נותנים עילה לשרון להמשיך ב"מלחמת התוקפנות." כפי שציין עיתונאי סטוארט שופמן ב-*Jerusalem Report*, הם לא יכלו להכריח את עצמם להגיד: "התפוצצויות באוטובוסים הן לא מוסריות, ולא רק חסרות תועלת."⁶² דרך אגב, המשכילים לא הרגישו, שהנושא הוא כל-כך בוער, שכדאי לשלם בעצמם על הפרסומת. המימון בא ממקורות בתוך האיחוד האירופי.

מיתוס

"ערב הסעודית היא כוח השלום והמתנינות, שלא תומך בטרור."

עובדה

"הסעודים פעילים בכל הרמות והשליבים בשרשרת הטרור, החל מתכנון עד למימון, מסגל צבאי עד לחיל רגלי, מהאידיאולוגים עד למריעים-חובבים," אמר לורנט מורוויק, האנליסט בחברת "רנד" בתקציר סודי למועצת היועצים העליונה של פנטגון. הוא גם הוסיף: "ערב הסעודית תומכת באויבינו ותוקפת את בעלי בריתנו."⁶³

הראיה הדרמטית ביותר למעורבות סעודית בטרור היא העובדה, ש-15 מתוך 19 מחבלים של 11 בספטמבר היו מערב הסעודית. למרות זאת הממשלה הסעודית סירבה לשתף פעולה עם חקירה אמריקאית של ההתקפות ודחתה את בקשות ארה"ב להפסיק את זרימת הכספים לארגוני טרור דרך ארגוני חסד. ארגוני חסד רבים מסוג זה נמצאים בארה"ב ונחקרים ע"י משרד האוצר.

התמיכה הסעודית בטרור ובאל-קעידה בפרט אינה נחלה בלעדית של הקיצוניים בממלכה. דו"ח מודיעין אמריקאי מסווג גילה, שלפי סקר דעת הקהל של סעודיים משכילים בגילאים 41-25 באוקטובר 2001 95% מהמשתתפים בסקר תמכו באוסמה בן לאדן.⁶⁴

הסעודים מעורבים מאוד בתמיכה בטרור הפלסטיני. הם היו הגיבוי הפיננסי העיקרי של חמאס בשנות התשעים, כשהם העניקו להם כעשרה מיליון דולר כל שנה. במכתב מאחד מעוזרי הנאמנים של ערפאת למושל רייד, אבו מאזן אפילו מתלונן על כך, שהכסף הסעודי לא מגיע ל"שאהידים", אלא הולך ישירות לחמאס.⁶⁵

ב-11 באפריל 2002 הסעודים עשו מרתון התרמה טלוויזיוני עבור טרור. סכום ההתרמה הגיע למאה וחמישים מיליון דולר למשפחות של "שאהידים" פלסטיניים, כולל משפחותיהם של מחבלים מתאבדים,⁶⁶ ובמסגרת מבצע "חומת מגן" ישראלים מצאו מספר רב של מסמכים המעידים על הקשר הסעודי לטרור. אחד מהם, למשל, פירט את ההקצאות שורה-שורה, כולל נסיבות מותם של הפלסטינים, שמשפחותיהם זכו לסיוע, והיה ברור, שההקצאות באו תמורת פיגועי התאבדות. המידע הגיע מהוועדה הסעודית לסיוע לאינתיפאדת אל-קודס, שבראשה עומד שר הפנים הסעודי, הנסיך נאיף בן עבד אל-עזיז.

מיתוס

"יאסר ערפאת נבחר באופן דמוקרטי לתפקיד של מנהיג העם הפלסטיני, ומדינת ישראל צריכה לנהל משא ומתן עיתו."

עובדה

לפלסטינים יש זכות לבחור לעצמם מנהיג, אבל גם למדינת ישראל וגם לארה"ב יש זכות להחליט עם אילו מנהיגים הן מוכנות לנהל משא ומתן. לא ניתן לצפות ממדינת ישראל לנהל משא ומתן עם אחד, שמנהל קמפיין טרור כנגד אזרחיה. כל מנהיג ערבי, שהכיר במדינת ישראל והיה מוכן להגיע לשלום, קיבל גם אדמה וגם שלום.

הרשות הפלסטינית היא דיקטטורה מושחתת, שבראשה עומד מחבל, ש"נבחר" בבחירות מבוימות ב-1996 ושהקדנציה שלו הייתה אמורה להיגמר כבר מזמן. הוא אווז כוח בעזרת הפחדות ואלומות. רק בחירות דמוקרטיות אמיתיות בפיקוחם של משקיפים בינלאומיים עם מספר מועמדים יכולים להביא לפלסטינים הנהגה מייצגת.

כאשר הפלסטינים יבחרו בצורה דמוקרטית מנהיג המוכן להכיר בזכות הקיום של מדינת ישראל, ישים קץ לאלומות ויגיע למשא ומתן לשלום, הם יראו במדינת ישראל שותף להוט בעל רצון טוב. בהיותה המדינה הדמוקרטית היחידה באזור המעניקה זכות הצבעה לנשים, שבה אפילו ערבים ישראלים התומכים באש"ף מכהנים כחברי כנסת, מדינת ישראל מכבדת מנהיגים, שנבחרו בבחירות דמוקרטיות. בדומה לאמריקאים ישראלים מאמינים, שמדינות דמוקרטיות לא נלחמות אחת בשנייה, כך שהתהוות מוסדות דמוקרטיים פלסטיניים נראית במדינת ישראל בעין יפה ומתוך אינטרס. אמנם להיום, ההיסטוריה של פלסטין מעידה, שמנהיגיה נקבעים בעזרת כדורי ירי ולא פתקי הצבעה.

הערות:

¹Speech to AIPAC Policy Conference, (May 8, 1978).

² Daniel Pipes, *The Long Shadow: Culture and Politics in the Middle East*, (NJ: Transaction Publishers, 1989), pp. 273-74.

³ Reuters, (September 24, 2001).

⁴ Michael Widlanski, *Can Israel Survive A Palestinian State?*, (Jerusalem: Institute for Advanced Strategic and Political Studies, 1990), pp. 10, 35.

⁵ Voice of Palestine, Algiers, (September 2, 1993).

⁶ Saudi Press Agency, (July 15, 1986).

American Journal of International Law, (April, 1970), pp. 345-46.

⁷ Howard Sachar, *A History of Israel: From the Rise of Zionism to Our Time*, (NY: Alfred A. Knopf, 1979), p. 335.

⁸ AP, (October 22, 2001).

⁹ *Jerusalem Report*, (March 26, 2001).

¹⁰ *Jerusalem Post*, (August 26, 2002).

¹¹ Radio Damascus, (March 8, 1974).

¹² *Jerusalem Post*, (October 16, 2001).

¹³ NBC News and MSNBC, (May 8, 2001).

¹⁴ Lee Hockstader, "At Arab, Israeli Schools, Hatred Is Common Bond," *Washington Post*, (September 5, 2001).

¹⁵ Goetz Norbruch Narrating Palestinian Nationalism: A Study of the New Palestinian Textbooks

¹⁶ *Near East Report*, (June 25, 2001); *Jerusalem Post*, (July 20, 2001).

- ¹⁷ [Jerusalem Post](#), (May 23, 2001).
- ¹⁸ Quoted in [Jerusalem Post](#), (July 20, 2001).
- ¹⁹ Lecture by Dr. Yohanan Manor, (March 7, 2002).
- ²⁰ [Washington Post](#), (June 25, 2002).
- ²¹ Islamic Association for Palestine, (June 9, 2001).
- ²² [Jerusalem Post](#), (June 29, 2002).
- ²³ See, for example, [CNN](#), (January 13, 2001); AP, (July 31, 2001).
- ²⁴ [Washington Post](#), (July 18, 2001) citing an article by Robert Malley and Hussein Agha in the *New York Review of Books* in which they quote the President at the Camp David summit in July 2000.
- ²⁵ [Jerusalem Post](#), (July 16, 1994).
- ²⁶ [Washington Times](#), (July 30, 1990).
- ²⁷ Israeli-Palestinian Joint Water Committee, "Joint Declaration for Keeping the Water Infrastructure out of the Cycle of Violence," (January 31, 2001).
- ²⁸ *Mideast Mirror*, (October 7, 1991).
- ²⁹ [Washington Post](#), (September 10, 1995).
- ³⁰ [Hamis Covenant](#).
- ³¹ ידיעות אחרונות (23 בנובמבר 2001)
- ³² מעריב (6 באפריל 2001)
- Interview with Dennis Ross, Fox News Sunday, (April 21, 2002); President Clinton, Press Conference, (July 25, 2000); "Camp David: An Exchange." *The New York Review of Books*, (September 20, 2001); Fred Barnes, "Myths of the Intifada," *The Daily Standard*, (April 25, 2002).
- ³³ MSNBC, (March 26, 2002)
- ³⁴ Neil Livingstone and David Halevy. [Inside the PLO](#), (Readers Digest Press, 1990), pp. 276-288.
- ³⁵ *Chicago Tribune*, (March 5, 1988).
- ³⁶ Al-Arabi (June 24, 2001)
- ³⁷ Fox News, (January 8, 2002).
- ³⁸ [USA Today](#), (January 10, 2002).
- ³⁹ Associated Press, (January 8, 2002); Michael Kelly, "Red-Handed and unrepentant," [MSNBC](#), (January 10, 2002).
- ⁴⁰ [The Jewish Week](#) (NY), (February 8, 2002)
- ⁴¹ [Jerusalem Post](#), (April 5, 2002).
- ⁴² [Washington Jewish Week](#), (February 14, 2002).
- ⁴³ "הארץ" (13 בפברואר 2002)
- ⁴⁴ [Jerusalem Post](#), (November 23, 2001, and June 30, 2002).
- ⁴⁵ הרשות הפלסטינית
- ⁴⁶ נאומו של הנשיא לינדון ג'ונסון (19 ביוני 1967)
- ⁴⁷ [Jewish Telegraphic Agency](#), (February 6, 2002).
- ⁴⁸ [White House Press Briefing](#), (April 11, 2002).
- ⁴⁹ [Washington Post](#), (April 2 and 12, 2002).
- ⁵⁰ AP, (April 2, 2002).
- ⁵¹ [Jerusalem Post](#), (February 18, 2002).

⁵²[CNN](#), (April 11, 2002).

⁵³[Washington Post](#), (April 6, 2002).

⁵⁴[Washington Post](#), (December 5, 2001).

⁵⁵Jitka Maleckova and Alan Kreuger, "Education, Poverty, Political Violence and Terrorism: Is There a Causal Connection?" (July 2002), quoted in the *Daily Star* [Lebanon], (August 6, 2002).

⁵⁶"Without distinction _attacks on civilians by Palestinian armed groups," Amnesty International, (July 11, 2002).

⁵⁷"Without distinction _attacks on civilians by Palestinian armed groups," Amnesty International, (July 11, 2002).

⁵⁸ Steven Spiegel, [The Other Arab-Israeli Conflict: Making America's Middle East Policy from Truman to Reagan](#). (IL: University of Chicago Press, 1986), p. 358; Ariel Sharon, [Warrior](#), (NY: Touchstone Books, 2001), pp. 400-401.

⁵⁹ Reuters (November 11, 2001)

⁶⁰[New York Times](#), (August 1, 2002).

⁶¹[Washington Post](#), (August 10, 2001).

⁶²[Jerusalem Report](#), (July 15, 2002), p. 51.

⁶³[Washington Post](#), (August 6, 2001).

⁶⁴[New York Times](#), (January 27, 2002).

^{64a}Quoted in [Gulf News](#), (December 28, 2002).

⁶⁵Kenneth Timmerman, "Hamas' Friends," *Australia/Israel Review*, (June 2002), p. 13.

⁶⁶[Washington Post](#), (April 2 and 12, 2002).

22. התנחלויות

מיתוס

"למדינת ישראל אין כל זכות להימצא בגדה המערבית. התנחלויות ישראליות אינן חוקיות."

עובדה

היהודים גרו ביהודה ושומרון – הגדה המערבית – מאז ימי קדם. התקופה היחידה בה נאסר על יהודים לגור "בשטחים" היה בעידן החדש בתקופת השלטון הירדני בשנות 1948-67. האיסור הזה נגד את המנדט על ארץ ישראל, שאימצה ליגת האומות, שדאגה להקמת מדינה יהודית ועודדה במיוחד "התיישבות צפופה של היהודים בארץ."

מספר רב של סמכויות חוקיות מעמידים בספק את ההאשמה, שהתנחלויות אינן חוקיות. הוגה דעות בתחום החוק הבינלאומי סטפן שובל מציין, שלשם הגנה עצמית מדינה רשאית לכבוש ולהחזיק בכל שטח, שהכרחי להגנתה. שובל מעיר גם, שמדינה רשאית לדרוש אמצעי ביטחון, שתפקידם – להבטיח את שלום אזרחיה, ששום איום לא יצפה להם מהשטח הזה, כתנאי לנסיגתה.¹

לפי אג'ן רוסטוב, סגן מזכיר המדינה בעניינים פוליטיים בממשלת ג'ונסון, החלטת 242 מעניקה למדינת ישראל זכות חוקית להימצא בגדה המערבית. ההחלטה, מציין רוסטוב, "מתירה למדינת ישראל לשלוט בשטחים" שהגיעו לידיה כתוצאה מניצחון במלחמת ששת הימים "עד להשגת 'שלום צודק ומתמשך במזרח התיכון'".²

מיתוס

"התנחלויות הן מכשול לשלום."

עובדה

התנחלויות לעולם לא היוו מכשול לשלום.

- בשנות 1949-67, כאשר נאסר על היהודים לגור בגדה המערבית, הערבים סירבו להגיע לשלום עם מדינת ישראל
- בשנות 1967-1977 מפלגת העבודה הקימה רק כמה התנחלויות בעלות חשיבות אסטרטגית בשטחים, אך הערבים לא הביעו נכונות להגיע לשיחות שלום עם ישראל.
- ב-1977, מספר חודשים אחרי שממשלת ליכוד הדוגלת בהרחבת פעילות התנחלותית עלתה לשלטון, נשיא מצרים סדאת הגיע לביקור בירושלים ולאחר מכן חתם על הסכם שלום עם מדינת ישראל. דרך אגב, התנחלויות ישראליות היו קיימות בסיני והם פונו כחלק מהסכם עם מצרים.
- שנה אחרי זה מדינת ישראל הקפידה את בניית התנחלויות לשלושה חודשים בתקווה, שהמחווה הזו יאיץ ערבים אחרים להצטרף לתהליך השלום בקמפ-דויד. אבל אף אחד מהם לא עשה זאת.
- ב-1994 ירדן חתמה על הסכם שלום עם מדינת ישראל והתנחלויות לא היוו שום בעיה. אם כבר, מספר היהודים המתגוררים בשטחים היה אז בסימן עליה.
- בין יוני 1992 ויוני 1996 עם ממשלה ברשות העבודה האוכלוסייה היהודית בשטחים גדלה כמעט בחמישים אחוז. הצמיחה המהירה הזאת לא מנעה את פלסטינים מלחתום על הסכמי אוסלו בספטמבר 1993 והסכם אוסלו-2 בספטמבר 1995.
- בשנת 2000 רה"מ ברק הציע לפנות עשרות התנחלויות, אבל הפלסטינים עדיין לא הסכימו לשים קץ לעימות.

פעילות התנחלותית יכולה להוות תמריץ לשלום, כי היא מאלצת את הפלסטינים יחד עם ערבים אחרים לשנות את השקפתם, שהזמן פועל לטובתם. בכתבי ערבים לעיתים קרובות מופיעות הערות בנושא, כמה זמן לקח להם לגרש את הצלבנים וכיצד בפרק זמן דומה לעשות דבר זהה לציונים. צמיחת האוכלוסייה היהודית בשטחים אילצה את הערבים להעמיד בספק את הגישה הזאת. "כעת הפלסטינים מבינים", אמר ראש עיריית

ובכל זאת ישראלים רבים מודאגים מהרחבת ההתנחלויות. ביניהם אלה, שרואים בכך צעד פרובוקטיבי ואלה שדואגים להתנחלים, שהופכים לעיתים קרובות יותר ליעדים לפיגועים פלסטיניים. כדי להגן עליהם יש צורך במספר גדול של חיילים, שבמקרה אחר היו מתאמנים ומתכוננים לעימות אפשרי בעתיד עם צבא ערב. כמה ישראלים מתנגדים גם להיקפי הסכומים הזורמים לקהילות מעבר לקו הירוק ומענקים מיוחדים, שהם זוכים להם ברכישת דיור. ברם אחרים מרגישים, שהמתנחלים עומדים בקו החזית ומפתחים את האדמה, שבצדק שייכת למדינת ישראל.

פינוי ההתנחלויות הוא נושא למשא ומתן להסדר קבע. השאלה, היכן יעבור הגבול הסופי בין מדינת ישראל והרשות הפלסטינית תושפע מהתפלגות הישובים היהודים האלה. מדינת ישראל שואפת להכליל מספר רב ככל האפשר של מתנחלים אלה בתוך גבולותיה בעוד שהפלסטינים רוצים לגרש את כל היהודים מהשטח, שיעבור לשליטתם.

אם מדינת ישראל באופן חד-צדדי או כחלק מהסדר פוליטי תחליט על נסיגה לגבולות 1967, בפני מתנחלים רבים יעמדו האפשרויות הבאות: הישארות בשטחים, גירוש מבתיהם או יישוב מחדש מרצונם בישראל. המכשול האמיתי לשלום הוא לא קיומן של התחלויות אלה, אלא חוסר נכונות מצד פלסטינים לקבל 'מדינה ליד מדינת ישראל' במקום 'מדינה במקום מדינת ישראל'.

מיתוס

"אמנת ג'נבה אוסרת על הקמת התנחלויות יהודיות בשטחים כבושים."

עובדה

אמנת ג'נבה הרביעית אוסרת על טרנספר בכוח של אנשי מדינה אחת לשטח של מדינה אחרת, שהיא כבשה כתוצאה ממלחמה. הכוונה הייתה להבטיח לאוכלוסייה המקומית שנכבשה, שהיא לא תועבר בכוח. הדבר הוא לא רלוונטי כלל וכלל לנושא ההתנחלויות. אף אחד לא אילץ יהודים להתיישב בגדה המערבית וחבל עזה. להפך, הם חזרו מרצונם למקומות בהם פעם גרו הם או אבותיהם, לפני שאלה גורשו ע"י אחרים. בנוסף, השטחים האלה אף פעם לא השתייכו מבחינה חוקית לא לירדן, ולא למצרים ובוודאי, שלא לפלסטינים, שלעולם לא הייתה להם שום רשות ריבונית בשום חלק של ארץ ישראל. לפי פרופסור אג'ן רוסטוב, לשעבר - סגן מזכיר המדינה בעניינים פוליטיים, "זכות ההתיישבות היהודית באזור זה בכל אופן לזכות האוכלוסייה המקומית לגור שם."⁴

זאת ועוד לפי המדיניות של מדינת ישראל, היא לא דורשת קרקעות פרטיות להקמת ההתנחלויות. הקמת יחידות דיור על שטח פרטי מותרת רק אחרי בירור מעמיק, שאין כאן הפרה של זכויותיו של כל פרט ופרט. התנחלויות לא מנשלות את הערבים הגרים בשטחים. התקשורת עושה לפעמים רושם, שכל יהודי, שעובר לגדה המערבית מאלץ כמה מאות פלסטינים לעזוב. האמת היא, שרובן המכריע של ההתנחלויות הוקמו באזורים בלתי מאוכלסים ואפילו קומץ מהם, שהוקמו בתוך או ליד ערים ערביות לא אילצו שום פלסטיני לעזוב.

"התנחלויות בחלקים שונים של מה שנקרא האזור הכבוש... [היו] תוצאה של מלחמה בה הם [הישראלים] ניצחו."

- שר הביטחון האמריקאי, דונאלד רומספלד⁵

מיתוס

"מדינת ישראל באופן פרובוקטיבי מיישבת יהודים בערים ערביות ברובן ומציבה כל כך הרבה עובדות מוחשיות בשטח, שאין כבר כל סיכוי לפשרה."

עובדה

אזורי התנחלויות מהווים בסך-הכול פחות משני אחוז מהשטחים השנויים במחלוקת. כשמונים אחוז מהמתנחלים גרים במה שמהווה, למעשה, פרברים של ערים ישראליות גדולות כמו ירושלים ותל-אביב. כמעט כל האוכלוסייה היהודית מאמינה, שעל האזורים האלה להישאר בידי מדינת ישראל למען ביטחונה, ואפילו הנשיא קלינטון ציין בדצמבר 2000, שעליהם להישאר תחת ריבונות ישראלית קבועה.⁶ מה שהניע הן את ממשלת העבודה, הן את ממשלת ליכוד להקים התנחלויות, היו דאגות אסטרטגיות. המטרה היא להבטיח רוב יהודי באזורי מפתח אסטרטגיים של הגדה המערבית, כגון פרוזדור תל-אביב – ירושלים, שכאן התנהלו הקרבות הקשים בכמה מלחמות ערביות-ישראליות. יחד עם זאת עם תחילת תהליך השלום הערבי-ישראלי בסוף 1991, ביותר מ-80 אחוז של הגדה המערבית לא היו התנחלויות או היו אלה ישובים בקושי מאוכלסים.⁷

היום כמאתיים אלף יהודים גרים בכ-150 ישובים בגדה המערבית. מרבית ההתנחלויות האלה מונה פחות מאלף תושבים. לדעת האנליסטים, ניתן להעביר 80 אחוז מהיהודים לתוך גבולות מדינת ישראל עם שינויים מזעריים ב"קו הירוק".

מיתוס

"על מדינת ישראל לפנות את כל ההתנחלויות היהודיות לפני השגת הסכם שלום סופי עם הפלסטינים."

עובדה

מה שמשמע מדברי הביקורת על התנחלויות הוא, שלמען השלום עדיף היה אם הגדה המערבית הייתה יודניין (ריקה מיהודים). הניסיון לאסור על יהודים לגור בניו-יורק, פריס או לונדון היה נקרא אנטישמי. הרעיון לאסור עליהם לגור בגדה המערבית – ערש הציביליזציה היהודית – לא אמור לעורר פחות התנגדות. כל הסדר שלום חייב להתיר ליהודים, שיעדיפו לגור מחוץ למדינת ישראל תחת הרשות הפלסטינית לגור בגדה המערבית, כפי שהערבים גרים היום בישראל. אין לצפות משום ממשלה ישראלית ללכת לפי מדיניות, שהציבו בריטים, שקבעו, שאסור ליהודים להתיישב באזורים נרחבים של ארץ ישראל.

מיתוס

"בקמפ-דויד, בתקופת נשיאותו של ג'ימי קרטר, מדינת ישראל הסכימה להפסיק בניית התנחלויות לחמש שנים. תוך חודשים מדינת ישראל הפרה את ההסכמים בעודה מקימה התנחלויות חדשות הגדה המערבית."

עובדה

תקופת חמש שנים, שסוכם עליה בקמפ-דויד, היה הזמן שהוקצב להקמת ממשלה פלסטינית עצמאית בשטחים. תקופת הקפאת ההתנחלויות הישראליות בגדה המערבית, שרה"מ מנחם בגין הסכים לה, הייתה שלושה חודשים בלבד. בגין קיים את הבטחתו.

העמדה הישראלית בנושא לפתע זכתה לתמיכה ממקור לא צפוי – נשיא מצרים אנוואר סדאת, שאמר: "הסכמנו להקפא את הקמת ההתנחלויות לשלושת החודשים הבאים – הזמן הדרוש לחתימת הסכמי שלום, להערכתנו."⁸

הפלסטינים דחו הסכמי קמפ-דויד, ולכן התנאים לגביהם לעולם לא יצאו לפועל. אם הם היו מקבלים על עצמם את התנאים, שהציע בגין, סביר להניח, שרשות בעלת ממשלה עצמאית הייתה מזמן כבר הופכת למדינה, שלדברי פלסטינים, הם כל-כך רוצים בה.

מיתוס

"כל מי שמצדד בהתנחלויות מתרץ כיבוש נצחי של העם הפלסטיני ושל אדמתם."

עובדה

הממשלה הישראלית מדגישה את זכותה המוצדקת לשטחים, אך יחד עם זאת היא גם מודה, שלפלסטינים יש תביעות לגיטימיות לאזור, ושיש צורך בהשגת פשרה דרך משא ומתן:

מבחינה פוליטית, ההסתכלות על הגדה המערבית וחבל עזה הייתה כאל שטח עליו יש תביעות מתחרות, שיש לפתור אותן במהלך משא ומתן לתהליך השלום. למדינה ישראל יש תביעות הגיוניות לזכות קניין בשטח הזה המבוססת לא רק על הקשר הדתי וההיסטורי וצורכי ביטחונה המוכרים, אלא גם על העובדה, שהשטח הזה לא היה בבעלותה של שום ריבונות של שום מדינה והגיע תחת השלטון הישראלי במלחמת הגנה עצמית, שנכפתה על מדינת ישראל. באותו זמן מדינת ישראל מודה, שגם בידי פלסטינים יש תביעות לגיטימיות על האזור. למעשה, עצם העובדה, שהצדדים הסכימו לנהל משא ומתן בנושא ההתנחלויות מצביע על כך, שהם מצפים להגיע לפשרה בנושא.⁹

למעשה, הגיעו דיווחים, שבשיחות 2000 בקמפ-דויד ראש הממשלה ברק הציע לפנות לפחות 63 התנחלויות.¹⁰ הפלסטינים דחו את ההצעה.

"אם בניית ההתנחלויות מתרכזת היום באזורים, שגם פלסטינים עצמם מודים, שיישארו בבעלותה של מדינת ישראל בכל הסכם שלום עתידי, מאיפה צצה ההתמקדות האובססיבית הזאת בהתנחלויות כב'מכשול לשלום'?"
- יוסי קליין הלוי¹¹

מיתוס

"הסכמי שלום, שמדינת ישראל חתמה עליהם עם הפלסטינים אוסרת התנחלויות."

עובדה

לא בהצהרת העקרונות של 13 בספטמבר 1993, לא בהסכם ביניים אין כל תנאים האוסרים או המגבילים הקמה או הרחבה של ישובים יהודיים בגדה המערבית או בחבל עזה. הנספח להסכמים אוסר שינוי מעמד השטחים, והכוונה הייתה רק להבטיח, ששום צד לא ינקוט באמצעים חד-צדדיים לשם שינוי מעמד החוקי של האזורים (כגון, סיפוח או הכרזת המדינה).

מיתוס

"הצלב האדום הכריז, שהתנחלויות ישראליות הן פשעי מלחמה."

עובדה

הנציג הירושלמי של הוועדה הבינלאומית של הצלב האדום (ICRC), רנה קוסימיק אמר ב-17 במאי 2001: "ישוב האוכלוסייה של הכוח הכובש בשטח כבוש נחשב כצעד לא-חוקי, זוהי הפרה חמורה. כעקרון, זהו פשע מלחמה." חבר הקונגרס, אליוט אנגל, מחה על הדברים האלה בפני נשיא ה- ICRC, ג'קוב קלנברגר, אשר ענה לו: " ICRC לא השתמשה בביטוי 'פשע מלחמה' בהקשר להתנחלויות ישראליות בשטחים בעבר ולא תשמש בו יותר בקונטקסט הנוכחי." הוא הוסיף גם: "ההתבטאות ב-17 במאי הייתה בלתי הולמת ולא תחזור יותר על עצמה."¹²

הערות:

¹ *American Journal of International Law*, (April, 1970), pp. 345-46.

² *New Republic*, (October 21, 1991), p. 14.

³ *Washington Post*, (November 1, 1991).

⁴ *American Journal of International Law*, (1990, vol 84), p. 72.

⁵ *USA Today*, (August 7, 2002).

⁶ הארץ (13 בספטמבר 2001)

⁷ *Jerusalem Post*, (October 22, 1991).

⁸Middle East News Agency, (September 20, 1978).

⁹[Israeli Foreign Ministry, "Israeli Settlements and International Law,"](#) (May 2001).

¹⁰[Temporary International Presence in Hebron.](#)

¹¹[Los Angeles Times,](#) (June 20, 2001).

¹²[Jerusalem Post,](#) (May 24, 2001).

23. מאזן הכוחות

מיתוס

"האיום הבא ממדינת ישראל והפסקת בניית סכר אסוואן, שהוצעה ע"י ארה"ב גרמה למצרים ב-1955 לפנות לבריה"מ בבקשת נשק. כך התחיל מרוץ החימוש במזרח התיכון."

עובדה

ב-1955 נאצר פנה בכעס לבריה"מ, כי ארה"ב חימשה את עיראק, יריבתה שנואת-הנפש של מצרים, וקידמה את הסכם בגדד. נאצר התנגד להסכם הזה כפי שהוא התנגד לכל ברית הגנה עם המערב. מצרים התחילה לקבל נשק מהגוש הסובייטי ב-1955. בתקווה לזכות לרמה מסוימת של השפעה על מצרים ולשכנע את נאצר להקטין את מימדי רכישות הנשק ארה"ב הציעה לבנות סכר אסוואן. אבל נאצר הגביר את הזמנות הנשק ודחה בבוז את יוזמת השלום של ארה"ב. מצרים התחילה במדיניות ה"ניטרליות", שפירושה היה, שנאצר התכוון לקבל, אם אפשר, סיוע הן ממזרח, הן ממערב, כשהוא שומר לעצמו זכות לתקוף את המערב ולסייע למאמצים סובייטים לזכות בהשפעה על העולם הערבי והאפרו-אסיאתי. כתוצאה מפעולות אלה ומעוינותו הגוברת של נאצר כלפי המערב ארה"ב דחתה את הצעת אסוואן. אז מצרים הלאימה את תעלת סואץ.

מיד אחרי שנאצר עשה את עסקת הנשק ב-1955, מדינת ישראל פנתה לארה"ב – לא בבקשת מענק הנשק, אלא בזכות לרכוש אותו. ארה"ב הכירה בצורך לשמור על מאזן הכוחות, אך הפנתה את מדינת ישראל לצרפת וספקים אירופאים אחרים. רק ב-1962 הסכימה ארה"ב למכור לישראל מערכת אמריקאית רצינית – טילי HAWK נגד מטוסים.

מיתוס

"מדינות ערב נאלצו לעמוד בקצב של מרוץ החימוש, שהובילה מדינת ישראל."

עובדה

ברוב המקרים ההפך הוא נכון. מצרים קיבלה את המפציץ הסובייטי IL-28 ב-1955. רק ב-1958 צרפת סיפקה למדינת ישראל טייסת של מפציצי קרב דו-סילוניים מהסוג "סוד ווטור" המקבילים לדגם הסובייטי. ב-1957 מצרים רכשה מטוסי קרב מדגם מיג-18. מדינת ישראל קיבלה "סופר מיסטר" המקביל ב-1959. למצרים היו צוללות כבר ב-1957, למדינת ישראל – ב-1959. אחרי שהמצרים רכשו מיג-21, הישראלים הזמינו מטוס ירוט על-קולי ומפציץ קרב מדגם "דאסו מיראז' III". מצרים קיבלה טילי קרקע-אוויר – SA-2 – שנתיים לפני שמדינת ישראל רכשה טילי HAWK מארה"ב. מאוחר יותר וושינגטון באי-רצון הסכימה למכור לישראל טנקי פטון. למרות רכישת נשק בעסקות חליפין תמורת כותנה ובאשראי נמוך לטווח ארוך החוב של מצרים לבריה"מ לקראת 1977 הגיע לכ-11 מיליארד דולר.¹ מדינת ישראל הייתה צריכה לשלם הרבה יותר יחד עם הריביות עבור נשק דומה.

אפילו כאשר ארה"ב התחילה למכור נשק למדינת ישראל בשנות הששים, היא שמרה על מדיניות האיזון עם מכירות דומות למדינות ערב. ב-1965, למשל, הטנק הגדול הראשון נמכר לישראל וגם לירדן. שנה אחרי זה, כאשר מדינת ישראל קיבלה מטוסי SKYHAWK, ארה"ב סיפקה מטוסים גם למרוקו ולוב יחד עם ציוד צבאי נוסף ללבנון, ערב הסעודית ותוניסיה.²

רק מ-1968, כאשר ממשלת ג'ונסון מכרה לישראל מטוסי סילון מדגם פנטום, ארה"ב שינתה את מדיניות העברת הנשק להדגשת היתרון האיכותי של הנשק של המדינה היהודית. אמנם מאז ארה"ב לא פעם מכרה נשק משוכלל (כגון, מטוסי F-15, AWACS, וטילי סטינג'ר) ליריבותיה של מדינת ישראל, שסגרו את הפער האיכותי עם המדינה היהודית.

מיתוס

"מדינת ישראל עולה מבחינה צבאית על שכניה הערבים בכל תחום, ויש בידה אמצעים לשמור על יתרון איכותי ללא סיוע חיצוני."

עובדה

הפער באיכות הנשק בין מדינת ישראל למדינות ערב הצטמצם עם עלייה ברכישת נשק משוכלל קונוונציונאלי ולא-קונוונציונאלי ע"י מדינות ערביות ומוסלמיות. למעשה, למרות טענות נוגדות, ארה"ב מאפשרת החלשת היתרון הישראלי. במקרים מסוימים מה שעומד מאחורי צמצום הפער הזה הן משלוחי הנשק האמריקאי לערבים.

צבא קבע של מדינת ישראל קטן מזה של מצרים, עיראק, איראן וסוריה. אפילו יחד עם חיילי המילואים מספר החיילים של צבאותיהן של שלושת המדינות הראשונות עולה על זה של מדינת ישראל. בנוסף מדינת ישראל עלולה להילחם במספר אויבים בו זמנית, כפי שקרה בכל אחת מהמלחמות הקודמות. ובכל צירוף אפשרי של אויבים פוטנציאליים יעלה מספר החיילים, הטנקים וחיל האוויר על זה של מדינת ישראל.

במשך שנות התשעים מדינות ערב ואיראן ייבאו נשק משוכלל ביותר ותשתיות צבאיות בשווי של יותר ממאה שמונים מיליארד דולר הן מהגוש המערבי, הן מהמזרחי. הם ממשיכים להוציא שלושים מיליארד דולר כל שנה על כוחותיהם החמושים. מבין מדינות ייבוא הנשק מדינות ערב רבות הנמצאות במצב מלחמה עם מדינת ישראל מדורגות במקומות הראשונים. ואלה הן עיראק, סוריה, ערב הסעודית ולוב. בעוד שהוצאות ביטחוניות של מדינת ישראל מסתכמות בתשעה מיליארד דולר, הוצאותיה של ערב הסעודית מגיעות ליותר מעשרים מיליארד דולר.³

בנוסף לכמות הנשק הרגיל המדינות האלה קונות ומייצרות גם מספר הולך וגדל של נשק לא-קונוונציונאלי. פיתוח נשק כימי וביווגי יחד עם השגת היכולת הגרעינית מסכנים עוד יותר את עמדתה האסטרטגית של מדינת ישראל.

מעבר לאיום ביטחוני התעצמות מאסיבית של הנשק בידי הערבים דורשת ממדינת ישראל להוציא שישית מתל"ג שלה על הגנתה. אמנם אפילו הרמה הגבוהה הזאת של הוצאות לא מספיקה כנגד האיום הערבי, כי מגבלות בתקציב אילצו את מדינת ישראל לערוך קיצוצים ניכרים בהוצאותיה הביטחוניות. מכירות הנשק לערבים העלו בצורה משמעותית את מחיר תחזוקת ביטחונה של מדינת ישראל והגבירו את העומס על הכלכלה הישראלית.

מיתוס

"תבוסתה של עיראק במלחמת המפרץ מבטיחה למדינת ישראל, שבכל סכסוך עתידי היא תצטרך לעמוד רק נגד סוריה. להתערבותן של מדינות ערב אחרות לא תהיה חשיבות גדולה."

עובדה

למדינת ישראל אין ברירה, אלא לבסס את תכניות הגנתה על היכולת האקטואלית של מדינות ערב. כפי שניתן (אם בכלל) ללמוד מהיסטוריה, סכסוך ערבי-ישראלי עתידי יבוא בעטייה של התאחדות ולו רק זמנית של מדינות ערב לשם שיגור מתקפה משותפת על מדינת ישראל. לערבים יש מסורת של הבלגה על השוני ביניהם בזמן הסכסוך עם מדינת ישראל.

סוריה מהווה איום רציני למדינת ישראל אף לבדה. דמשק קיבלה יותר משני מיליארד דולר ממדינות המפרץ עקב המשבר במפרץ. רוב הכסף הזה נוצל לרכישת נשק חדיש לקידום שאיפתו של חאפז אסאד להגיע ל"שוויון אסטרטגי" עם מדינת ישראל. היום יש לסוריה יותר טנקים מאשר למדינת ישראל ומספר כמעט זהה של חיילים ומטוסים. סוריה רכשה גם טילים לטווח-רחוק מצפון קוריהא ורכשה נשק ביווגי וכימי. סוריה מסוגלת לתקוף ראשונה את מתקני מפתח ישראלים, כולל בסיסי חיל האוויר ומפקדות גיוס. הסכנה לטווח ארוך עדיין נשקפת לישראל מעיראק. לסדאם עדיין יש 2400 טנקים ו-300 מטוסי קרב. חלק ממחסן הנשק הכימי, החומרים הגרעיניים, המתקנים ומשגרי טילים בליסטים ניידים שרד אחרי מלחמת המפרץ ופקחי האו"ם לא הצליחו לאתרו. שרותי הביון הפדראלי הגרמני דווחו, שעיראק עלולה לפתח פצצה תוך שלוש שנים והייתה מפתחת טיל בליסטי לטווח ארוך, שעד 2005 עלול היה לאיים אף על אירופה. הדו"ח

למרות היקפו הגדול של מחסן הנשק מתוצרת סובייטית עד לתקופה האחרונה ללוב הייתה רק אפשרות מוגבלת לתקוף ישירות את מדינת ישראל. כעת יש בידי לוב כבר יכולת תדלוק אווירית של מפציצה. פירוש הדבר – הם מסוגלים כבר להגיע לישראל. המודיעין האמריקאי גילה גם מבנה תת-קרקעי של מפעל כימי לובי שני בנוסף למפעל רבטה הפעיל כיום. מעריכים, שהמפעל האחרון ייצר כמאה טון חומרים כימיים. לוב גם נמנית על המדינות התומכות בטרור. היא אחראית להפצצת מטוס נוסעים "פן אם 103" ב-1988, בה נהרגו יותר ממאתיים אמריקאים.

ערב הסעודית ומדינות המפרץ ממשיכות להזמין כלי נשק בהיקף רחב ושואפות לרכוש יכולות צבאיות החורגות מצרכי הגנתן. למרות שהסיכויים, שמדינות אלה תתקופנה את ישראל, הם קלושים, אבל הן עלולות לספק נשק לקואליציה ערבית עתידית, שתלחם במדינת ישראל, כפי שהן עשו כבר בעבר. בעוד שמבחינה רשמית מצרים נשאר במצב של שלום עם מדינת ישראל ומכבדת את הסכמי קמפ-דוד, קהיר בכל זאת צברה יכולת צבאית התקפתית ניכרת בשנים האחרונות. למתכננים צבאים ישראלים נבונים וזהירים אין ברירה, אלא לעקוב בקפדנות אחר התעצמותה של מצרים, אם האירועים באזור יפנו לכיוון דרמטי לרעה. הפלת המשטר הקיים במצרים עלולה לפגוע בתקווה להמשך יחסים תקינים עם מדינת ישראל. חרף מעמדה כבעלת בריתה של ארה"ב מצרים רכשה טילי סקאד מצפון קוריאה ומאמינים, שיש בידיה נשק כימי. לצבאה, לכוחות האוויר ולחיל הים שלה יש מגוון רחב של נשק מערבי משובלל ביותר, זהה ברובו לזה של מדינת ישראל.

מיתוס

"מכירת הנשק האמריקני לערב הסעודית הקטינה את הצורך בכוחות אמריקאים להגנת המפרץ הפרסי. הנשק הזה לא מהווה איום כלל למדינת ישראל."

עובדה

הצבא הסעודי לא מסוגל מבחינה סטרוקטוראלית להגן על ארצו. חייליו היו חסרי אונים בפני האיום העיראקי למרות רכישת הנשק ושירותים צבאיים אמריקנים בסכום של למעלה מחמישים מיליארד דולר בעשור, שקדם למלחמת המפרץ.⁵ אם סדאם חוסיין היה ממשיך את מלחמת בזק שלו לתוך ערב הסעודית לפני הגעת הכוחות האמריקאים לאזור באוגוסט 1990, רוב הנשק, שארה"ב מכרה במשך שנים לריאד, היה עובר לידי עיראק. אפילו אם כל מכירות הנשק האמריקאיות לסעודים היו עוברות בקונגרס ללא שאלות או שינויים, ספק, אם ההיערכות בשטח או תהליך קבלת החלטות בריאד היה שונה. הכוחות הצבאיים המצומצמים של הסעודים לא יכולים לעמוד באופן חד-צדדי בפני פגיעה ע"י כוחות הגדולים ממנה פי שלוש-ארבע. פקידי הממשל טענו לעיתים קרובות, שהסעודים זקוקים לנשק המתקדם כדי להשיב מלחמה על איומים לביטחונה ממעצמות חזקות כמו בריה"מ, אבל אותו הנשק בהחלט מהווה איום על מדינת ישראל. ארה"ב לא יכולה להעביר כמויות גדולות של מטוסים וטילים לכוחות הצבאיים הסעודים, אם היא לא יכולה להבטיח, שהנשק הזה לא ישמש אותה כנגד מדינת ישראל. "התסריט האיראני" – הפלת המונרכיה עם העברת השלטון יחד עם השליטה על מחסן הנשק הסעודי לידי משטר עויין יותר – לא בלתי נמנע אף הוא. במלחמות ערביות-ישראליות בעבר לסעודים אף פעם לא היה מחסן נשק מודרני בגודל מספק להשתתף בקואליציה ערבית כנגד מדינת ישראל. עם ההתעצמות הסעודית מאז מלחמת יום הכיפורים המצב שונה לגמרי. שותפי החזית המזרחית עלולות להפעיל לחץ על הממלכה, כדי שהיא תיכנס לפעולה צבאית כנגד מדינת ישראל, דווקא על סמך ההתעצמות הזאת.

"אני מאחל, שלמדינת ישראל לא היה צורך בנשק להגנה מפני השמדה המונית או לכוחות ההגנה החזקים ביותר באזור. אני מאחל, שהעולם לא היה גורם למדינה היהודית להעביר את משאביה המוגבלים מאוניברסיטאות לצבא, אבל ההישרדות חשובה מעל הכול, וכוחה הצבאי של מדינת ישראל הוא המפתח להישרדות. כל מי שמאמין, שניתן להבטיח הישרדות זאת ע"י עליונות מוסרית, צריך להיזכר בגטו ורשה ובתאי הגזים של טרבלינקה."

מיתוס

"מדינת ישראל מסרבת לחתום על האמנה למניעת הפצת נשק גרעיני כדי להסתיר את מחסן הנשק הגרעיני ולכן היא מהווה איום לשכניה."

עובדה

אמנם מדינת ישראל לא מודה רשמית ביכולתה הגרעינית, נפוצים הדיווחים על כך, שכבר מלפני כמה שנים היא נמנית על מדינות "החוג הגרעיני". החלטתה של מדינת ישראל לא להתחייב להאמנה למניעת הפצת נשק גרעיני (NPT) מבוססת בעיקר על סמך העובדה, שההסכם הזה בקושי יוכל למנוע את הפצת הנשק הגרעיני באזור. עיראק החתומה על NPT עדיין הצליחה לצבור כמות ניכרת של חומר גרעיני ללא ידיעת הסוכנות הבינלאומית לאנרגיה אטומית. ישראל קראה להקמת אזור חופשי מנשק גרעיני במזרח התיכון והודיעה מספר פעמים, שהיא לא תהיה המדינה הראשונה, שתשתמש בנשק הגרעיני באזור. יחד עם זאת מספר מדינות המזרח התיכון ניסו לפתח את הנשק הלא-קונבנציונאלי משלהם. בנוסף לעיראק, שמעריכים, שיש לה חומרים ליצור פצצת אטום, מגיעים דיווחים על כך, שגם לאלג'יריה, סוריה, מצרים ואיראן יש תכניות השאיות לפיתוח נשק גרעיני.

מיתוס

"פיקוח על נשק במזרח התיכון אינו אפשרי כל עוד מדינת ישראל מסרבת לוותר על נשקה הגרעיני."

עובדה

גורם גרעיני מרתיע, שעפ"י רוב ההנחות, קיים בישראל, זאת ההזדמנות של האמצעי האחרון, שיש בו צורך כדי לאזן את חוסר האיזון המשוער בנשק קונבנציונאלי, כימי ובטילים בליסטיים עם זה שבבעלותן של מדינות ערב. למדינת ישראל אין כל כוונה לפתוח במתקפה חד-צדדית כנגד שכנותיה בעזרת הנשק הגרעיני בעוד שלערכים – כפי שמוכיחה ההיסטוריה – יש הן היכולת, הן המוטיבציה להצטרף למלחמה כנגד מדינת ישראל. פיקוח על הנשק, אם כן, צריך להתחיל עם צמצום יכולת המתקפה הצבאית של הערבים. "פיקוח על נשק", לפי ערבים, בעצם, קורא רק למדינת ישראל לוותר על נשקה הגרעיני מבלי להציע לה שום דבר ענייני בתמורה.

הערות:

¹ Adeed Dawisha and Karen Dawisha, Eds., *The Soviet Union in the Middle East, Policies and perspectives*, (NY: Holmes and Meier, 1982), pp. 8, 11, 15.

² Mitchell Bard, *The Water's Edge And Beyond*, (NJ: Transaction Publishers, 1991), p. 194-209.

³ Adapted by Anthony Cordesman from the U.S. Arms Control and Disarmament Agency, *World Military Expenditures and Arms Transfers*, (DC: GPO); Cordesman for the [International Institute for Strategic Studies](#), *Military Balance*; Shai Feldman and Yiftah Shapir, Eds., *The Middle East Military Balance*, (Cambridge: MIT Press, 2001).

⁴ *Jerusalem Post*, (February, 25, 2001).

⁵ Arms Control and Disarmament Agency; Defense Security Assistance Agency Report; *World Military Expenditures and Arms Transfers*.

⁶ Alan Dershowitz, *Chutzpah*, (MA: Little Brown, and Co., 1991), p. 249.

24. התקשורת

מיתוס

"היקף הסקירות של המצב במדינת ישראל בתקשורת נמצא ביחס ישיר לחשיבות בעולם."

עובדה

קשה למצוא הצדקה להיקף סקירת החדשות המדברות על מדינת ישראל יחסית לחשיבות האומה הזאת בעולם או לאינטרסים אמריקאים לאומיים. כיצד קורה הדבר, שמדינה בגודל של ניו-ג'רסי זוכה להופיע בכותרות הרבה יותר מאשר האומות הראויות לכך הרבה יותר כמו רוסיה, בריטניה וסין? ככל הנראה למדינת ישראל יש רמת פרסום גבוהה ביותר לנפש בעולם. אמריקאים יודעים יותר על פוליטיקאים ישראלים מאשר על פוליטיקאים מכל מדינה זרה אחרת. רוב המנהיגים הישראלים, למשל, מוכרים יותר בארה"ב מאשר אלה של שכנותיה – קנדה ומקסיקו. בנוסף, אחוז גדול של אמריקאים בקי בסכסוך הערבי-ישראלי. סיבה אחת לידיעותיהם הנרחבות של האמריקאים על המתרחש בישראל היא היקף הסקירות בנידון בתקשורת. לסוכנויות החדשות האמריקאיות בדרך כלל יש יותר כתבים בישראל מאשר בכל מדינה אחרת פרט לבריטניה.

מיתוס

"מדינת ישראל זוכה לתשומת לב כה גדולה, כי זוהי המדינה היחידה במזרח התיכון, שנוגעת לאינטרסים אמריקאים."

עובדה

מזרח התיכון חשוב לארה"ב (ולעולם המערבי) קודם כל הודות למשאבי הנפט שבו. האירועים, שעלולים לסכן את ייצור ואספקת הנפט נוגעים לאינטרסים חיוניים של ארה"ב. לארה"ב יש גם אינטרס לתמוך במשטרים ידידותיים באזור. תשומת הלב כאן מובטחת בשל היותו של המזרח התיכון זירת התפרצויות חוזרות ונשנות, שמשפיעות בדרכים ישירות או עקיפות על אינטרסים אמריקניים. האירועים במדינות כמו ירדן, לבנון ואיראן דרשו התערבותם של כוחות ארה"ב, ואין דבר, שמושך תשומת לב של הציבור האמריקני יותר מחיי האמריקניים, המסכנים את עצמם בחו"ל. ארה"ב התערבה מקרוב בכל אחת ממלחמותיה של מדינת ישראל עם הערבים, אבל היו לה גם קרבות משלה, כשהמפורסם מכולם הוא מלחמת המפרץ עם עיראק. מאידך גיסא, אמריקאים בדרך-כלל לא מתעניינים במלחמות אחים אכזריות בארצות רחוקות, כאשר לא נראה, שהקרבות האלה נוגעים לאינטרסים של ארה"ב. הדבר נכון לגבי אפריקה, אמריקה הלטינית ואפילו הבלקנים. כמו כן האמריקאים לא מגלים עניין במלחמות בין הערבים, כפי שהם מגלים עניין בבעיותיה של ישראל. אבל הויכוח הישראלי-פלסטיני – שני עמים הנלחמים על ארץ אחת – הוא סיפור מושך במיוחד. מאחורי זה עומדת גם עובדה, שזירת האירועים היא ארץ הקודש. הסבר אחר לסקירה כל-כך לא פרופורציונאלית לה זוכה מדינת ישראל יחסית למדינות ערב היא שמעטים הם הכתבים בעלי רקע בהיסטוריה של המזרח התיכון או המדברים בשפות המקום. התרבות המערבית ברובה של מדינת ישראל מוכרת יותר לעיתונאים מאשר זאת של חברות מוסלמיות זרות.

מיתוס

"סקירת העולם הערבי בתקשורת המערבית זהה לסקירת מדינת ישראל."

עובדה

בחוג העיתונאים מתייחסים לעולם הערבי/המוסלמי כאל "קשת השתיקה"¹. התקשורת במדינות אלה נמצאת תחת פיקוח קפדני של הממשלות הטוטאליטריות. לעומתן ישראל היא מדינה דמוקרטית עם כלי התקשורת הנמנים על החופשיים ביותר בעולם.

הכישלון לסקור את החדשות באזור מתורץ לעיתים קרובות ע"י מגבלות הגישה. זה קרה, לדוגמא, במהלך מלחמת איראן-עיראק – אחד הסכסוכים העקובים מדם יותר מכל הסכסוכים האחרים במהלך ארבעת העשורים האחרונים. ובכל זאת לאור תושייתם הידועה של עיתונאים אמריקאים, העובדה, שיש סקירה כה דלה אפילו של המשטרים האוטוריטאריים ביותר, מעוררת תמיהה גדולה.

מיתוס

"סקירת העולם הערבי בתקשורת היא אובייקטיבית."

עובדה

כאשר ניתנת לעיתונאים אפשרות לחדור מבעד לרעלת הסודיות, מחיר ההתקרבות לרודנים ומחבלים הוא לעיתים קרובות מוגזם. לפעמים הכתבים הופכים לקרבנות האיומים או הסחיתות. כך, למשל, בשנות השמונים בלבנון אש"ף הכריח את הכתבים לעשות כמצוותם תמורת ראינות וחסות. במהלך אינתיפאדת אל-אקצה עיתונאים ישראלים הוזהרו לא לבקר ברשות הפלסטינית, וכמה מהם קיבלו איומים טלפוניים אחרי פרסום כתבות ביקורתיות כלפי ההנהגה הפלסטינית.²

כאשר ריס שונפלד, הנשיא הראשון של רשת CNN, נתבקש להגיב על מה שצופים רבים ראו כדעות קדומות כנגד מדינת ישראל, הוא הסביר: "כאשר אני רואה אותם בשידור, אני רואה, שהם נזהרים מאוד ברגשות הערבים." שונפלד העלה השערה, שסקירות המתרחש מוצגות בצורה מגמתית, כי אין ברצונה של CNN לערער את נגישותה המיוחדת לעולם הערבי.³

במדינות ערב עיתונאים בדרך-כלל זוכים לליווי כדי להראות להם מה, שהרוזן רוצה, שהם יראו או שהם נמצאים תחת בילוש מתמיד. סוכנויות הביטחון מזהירים את האזרחים, לפעמים בצורה ישירה, לפעמים בצורה עדינה יותר, שעליהם להיות זהירים במה שהם יגידו למבקרים.

במקרה של סקירת המצב ברשות הפלסטינית התקשורת המערבית סומכת בעיקר על עוזרים פלסטיניים המלווים את הכתבים בשטחים. בנוסף, הפלסטינים לעיתים קרובות מספקים בעצמם את החדשות, שמתפרסמות בכל התבל. "לעניות דעתי, אני מעריך, " כתב העיתונאי אהוד יערי: "שיותר מ-95% מתמונות טלוויזיה, שעוברות בלוויין לערוצים ישראלים ולערוצי ה"ו"ל – מקורם בצוותי צילום פלסטיניים. לשתיהן סוכנויות עיקריות בשוק החדשות הוידיאו – APTN ורויטרס TV – יש רשת שלמה של כתבים במשרה חלקית, פריילנסים ומשחזים פלסטיניים בכל רחבי השטחים המספקים קטעי סרט מידיים של האירועים. הצוותים האלה הם בצורה ברורה מזדהים מבחינה רגשית ופוליטית עם האינתיפאדה, ובמקרה "הטוב ביותר" הם פשוט לא מעיזים לצלם משהו, שעלול להביך את הרשות הפלסטינית. כך שמוקד המצלמות עובר לזווית מעוותת של השחתת פעולות צה"ל ואף פעם לא מתרכז במושעים פלסטינים חמושים ומייצרים בחריצות סוג מסוים מאוד של חזית המצב בשטח."⁴

המאורע הבולט במיוחד התרחש באוקטובר 2000, כאשר האספסוף הפלסטיני ביצע לינץ' בשני חיילי מילואים לא קרביים תועים ברמאללה. נמסר מהשטח, שהמשטרה הפלסטינית ניסתה למנוע מעיתונאים זרים לצלם את המתרחש. צוות טלוויזיה איטלקית אחד הצליח לצלם מהלינץ' והתמונות המזוועות האלה בסופו של דבר עלו לכתורות בכל התבל. סוכנות החדשות האיטלקית המתחרה פנתה לכיוון אחר ופרסמה הודעה בעיתון הראשי של הרשות הפלסטינית "אל-חייאט אל ג'דידה" בה היא מסבירה, שאין לה כל קשר לצילום המאורע:

חברי היקרים בפלשתינ. אנחנו מברכים אתכם וסוברים, שעלינו לעדכן אתכם במה שקרה ב-12 באוקטובר ברמאללה. אחד מערוצי הטלוויזיה הפרטיים המתחרה איתנו (ולא ערוץ הטלוויזיה האיטלקי הרשמי RTI) צילם את האירועים. הערוץ הוא צילם את המתרחש. לאחר מכן הטלוויזיה הישראלית שידרה את התמונות האלה, שנלקחו מאחד הערוצים האיטלקיים, ונעשה רושם בציבור, כאילו אנחנו (RTI) צילמנו את התמונות האלה.

אנחנו מדגישים לכולכם, שהדברים לא התרחשו בצורה כזאת, כי אנחנו מכבדים תמיד (ונמשיך לכבד) את התהליכים השגרתיים של העיתונאים לפי דרישות הרשות הפלסטינית מעבודת העיתונאים בפלשתינ וניתן לסמוך על עבודתנו המדויקת.

תודה לכם על האמון בנו ותוכלו להיות בטוחים, שאין זאת הדרך בה אנחנו מתנהגים (שימו לב: פירוש הדבר, שאיננו פועלים כמו תחנות טלוויזיה אחרות). איננו עושים (ולא נעשה) דברים כאלה.

אנא, קיבלו את ברכותינו,

על זה בא החתום
ריקרדו קריסטיאנו,
נציג התחנה האיטלקית הרשמית בפלשתיין

אם עורכי החדשות סוטים מהקו הפרו-פלסטיני, תוקפים אותם מיד. למשל, בנובמבר 2000 אגודת העיתונאים הפלסטיניים התלוננה, שאסושיאטד פרס (AP) מציגה את אינתיפאדת אל-אקצה באור כוזב. האגודה קראה לסקירותיה של AP – "פשע מודע כנגד העם הפלסטיני" ואמרה, שהם פעלו לטובת העמדה הישראלית. האגודה איימה לנקוט בכל האמצעים הדרושים כנגד אנשי הצוות של AP ומשרדי AP הנמצאים ברשות הפלסטינית במידה והסוכנות תמשיך לפגוע באינטרסים פלסטיניים.⁶

מיתוס

"המניע העומד מאחורי סוקרי המזרח התיכון הוא חיפוש האמת."

עובדה

זה לא ישמע מפתיע, שלעיתונאים במזרח התיכון יש אותו עניין ברדיפת הסנסציות כמו לעמיתיהם בענייני הפנים. הדוגמאות הבולטות ביותר הן של כתבי טלוויזיה, שמדגישים את הפן הוויזואלי על פני המהות – דבר, שמעודד טיפול שטחי בנושאים. למשל, כאשר כתב NBC בישראל נשאל, מדוע הכתבים הגיעו להפגנות הפלסטינים בגדה המערבית, כאשר היה ידוע להם מראש, שמדובר בהפגנות מבויתות, הוא אמר: "אנחנו משתתפים בהצגה בשביל התמונות."⁷ רשתות שידור לא יכולות לזכות בתמונות, ששווה להכניסן לכותרת מחברות סגורות כמו סוריה, ערב הסעודית, איראן או לוב. מדינת ישראל לעיתים קרובות עומדת בפני מצב בלתי אפשרי של ניסיון לצאת במלים כנגד התמונות. "כאשר טנק נכנס לרמאללה, זה לא נראה טוב בטלוויזיה", מסביר גדעון מאיר ממשרד החוץ הישראלי. "אנחנו בוודאי יכולים להסביר, מדוע אנחנו שם, וזה מה, שאנחנו עושים. אבל זה רק מלים. ועלינו להיאבק במלים עם התמונות."⁸

"צילמו את התחלת ההפגנה. לפתע, התקרבה בחיפזון משאית. בתוכה היו אנשי פת"ח. הם נתנו פקודות ואז חילקו בקבוקי תבערה. היינו מצלמים. אבל את התמונות האלה לעולם לא תראו. במשך מספר שניות כל הברנשים האלה כיתרו אותנו, איימו עלינו ואז לקחו אותנו לתחנת המשטרה. שם הודחינו, אבל ציוו עלינו למחוק את תמונות השניות במחלוקת. המשטרה הפלסטינית הרגיעה את הרוחות, אבל צנזרה את התמונות. כעת יש לנו הוכחה, שההתפרעויות האלה אינן עוד ספונטאניות. כל הפקודות מגיעות מההיררכיה הפלסטינית."

- ג'אן פייר מרטיין⁹

תמי אלן-פרוסט, סגן יו"ר אגודת תקשורת חוץ ומפיק חדשות ITN הבריטיות מבהיר את עומק הבעיה בה נתקלת מדינת ישראל: "התמונות המרשימות ביותר, שנשארות בראש, הן של טנק בעיר" ו"בסה"כ יש יותר תקריות בגדה המערבית מאשר פיגועי התאבדות. בסופו של דבר, מה שנשאר לך, זה הכמות."¹⁰

מיתוס

"התקשורת מאפשרת למדינת ישראל לצאת יותר בזול בשל מעמדה כבעלת-בריתה של ארה"ב."

עובדה

לאמריקאים יש נטייה לסטנדרט כפול כלפי היהודים הדורשת מהם לצפות מיהודים יותר מעמים אחרים. הציפיות הגבוהות של היהודים עצמם ותכלית התפקיד של "אור לגויים" תורם לכך את חלקו. כך, כאשר ישראלים עושים דבר-מה מגונה, זה מושך תשומת לב רבה, בעוד שמערבים דורשים בדרך-כלל סטנדרטים נמוכים יותר. למשל, כאשר מדינת ישראל גירשה ארבעה פלסטינים, היא עלתה לכותרות בעמודים הראשונים, אבל כאשר כוויית פינתה מאות אלפים, זה לא נחשב לדבר גדול. כך גם מותו של פלסטיני אחד בגדה המערבית נסקר ביתר הרחבה מאשר אלפי ערבים, שנרצחו באלג'יריה. באותו יום, שמדינת ישראל הופיעה בכותרות הראשיות על רצח ארבעה מחבלים, סיפור בעמ' 19 של *ווישינגטון פוסט* הסתיר בפסקה מס' 12 חדשות על 80 הרוגים במהומות בוועידת פסגה בין פקיסטן להודו.¹¹ צודק או לא, הגישה בציבור ובתקשורת היא שהיהודים אמורים להתנהג אחרת.

מיתוס

"מדינת ישראל זוכה לסקירות חיוביות, כי הפיקוח על התקשורת נמצא בידי יהודים אמריקאים, ויש להם השפעה פוליטית ללא כל קנה מידה."

עובדה

אם התקשורת הייתה נמצאת בידי היהודים, ספק, אם הייתם שומעים את תלונות היהודים על דעות קדומות אנטי-ישראליות בתקשורת. נכון, שהיקף תשומת הלב, שמדינת ישראל מקבלת קשורה לעובדה, שהאוכלוסייה היהודית הגדולה ביותר נמצאת בארה"ב, ומדינת ישראל דואגת מאוד ליהודים אמריקאים. מספר גדול של יהודים אכן נמצאים בעמדות מפתח בתקשורת (למרות שהם בשום פנים ואופן לא "שולטים" על התקשורת, כפי שטוענים האנטישמיים), והאוכלוסייה היהודית מתרכזת סביב שווקי תקשורת עיקריים כמו ניו-יורק ולוס-אנג'לס, כך שזה לא היה מפתיע, שבמרכז ענייניהם עומדת מדינת ישראל. מבחינה פוליטית יהודים נהנים מעוצמה ללא פרופורציה בארה"ב ומנצלים אותה לטובת מדיניות המחזקת את הקשרים בין מדינת ישראל לארה"ב. אמנם אין שום ראיות, שזה עבר לסקירות חיוביות בתקשורת של המתרחש בישראל. ניתן לטעון, שלכוחות הפרו-ערביות, כמו תעשיית הנפט, יש אותה רמה של השפעה על התקשורת ועידוד משוא-פנים אנטי-ישראלי, אם אף לא גבוהה יותר.

מיתוס

"פקידי הממשל הערביים מספרים לעיתונאים מערביים אותם דברים, שהם אומרים לעמם."

עובדה

אנשי ממשל ערביים לעיתים מביעים את השקפותיהם באנגלית בצורה שונה מדבריהם בערבית. הם מביעים את רגשות ועמדות האמת שלהם לבוחרים שלהם בשפת-אמם. ברם, לצרכים חיצוניים אנשי הממשל הערביים למדו לדבר בטונים מתונים ולעיתים קרובות מביעים השקפות שונות מאוד, כשהם מדברים באנגלית לקהל המערבי. לפני זמן רב התעמלנים הערבים למדו דרכים מתוחכמות יותר לקידום רעיונותיהם. כיום הם מופיעים הרבה בשידורי חדשות הטלוויזיה האמריקאית ומצוטטים בעיתונות בתור אנשים הגיוניים עם תביעות לגיטימיות. אך מה שרבים מאותם האנשים אומרים בערבית, לעיתים קרובות רחוק מלהיות מתון והגיוני. הואיל וישראלים יכולים לתרגם את מה שנאמר בערבית, הם מודעים היטב להשקפותיהם של אויביהם. אבל המראה הממולח של תעמלנים ערביים יכולים להשטות בקלות את האמריקאים ודוברי אנגלית אחרים. נביא רק דוגמא אחת. התקשורת המערבית נהגה לצטט הרבה את מנהל משא ומתן פלסטיני, סאיב עריקאת. אחרי הרצח הברוטאלי של שני נערים ישראלים ב-9 במאי 2001, הוא נשאל, מהי תגובתו. *ווישינגטון פוסט* צוטט את תשובתו:

סאיב עריקאת, פקיד ממשל פלסטיני אמר באנגלית במסיבת עיתונאים, ש"הריגת אזרחים זהו פשע, בין אם מדובר על פלסטינים או על ישראלים." ההערה הזאת לא התפרסמה בשפה הערבית בשום כלי תקשורת פלסטיני.¹²

ההיבט הלא-רגיל של הסיפור הזה הוא, שהפוסט דיווח על כך, שכלי התקשורת הפלסטיניים התעלמו מתגובתו.

במשך שנים יאסר ערפאת דבק בשיטתו להגיד דבר אחד באנגלית לתקשורת המערבית ודבר שונה לגמרי לתקשורת הערבית בשפת אמו. זאת הסיבה, שממשלתו של בוש עמדה על כך, שהוא יחזור בערבית על כל מה, שהוא אומר באנגלית, במיוחד על גינוי הפיגועים וקריאות לשים קץ לאלימות.

מיתוס

"העיתונאים בקיים מאוד בתולדות המזרח התיכון ולכן יכולים להעמיד את האירועים בקונטקסט נכון."

עובדה

אחת הסיבות לאי הבנות בנושא המזרח התיכון ודעות קדומות בתקשורת היא בורותם של העיתונאים בכל מה שקשור לאזור. כתבים מעטים יודעים לדבר עברית או ערבית, וכך כמעט ואין להם גישה למקורות ראשונים. לעיתים קרובות יותר הם חוזרים על סיפורים, שהם קראו אותם באנגלית, כשהם התפרסמו באזור, מאשר מדווחים באופן עצמאי. כאשר הם בכל זאת מנסים להוסיף לאירועים רקע ונופח היסטורי, הם לעיתים קרובות מתבלבלים בעובדות ויוצרים רושם מוטעה ומטעה. נביא דוגמא אחת. במהלך תיאור מפורט של תולדות המקומות הקדושים בירושלים גאריק אוטלי מ-CNN דיבר על כך, שיהודים יכלו להתפלל ליד הכותל המערבי בתקופת השלטון הירדני על המקום בשנות 1948-1967.¹³ בפועל, ירדן מנעה מיהודים לבקר באתרם הקדוש ביותר. זוהי נקודה היסטורית קריטית, שעוזרת להסביר את עמדתה של מדינת ישראל בנושא ירושלים.

מיתוס

"התקשורת סוקרת בצורה אפקטיבית את הסכנות האורכות לישראלי ממוצע מצד הפלסטינים."

עובדה

במהלך האינתיפאדה בכלי התקשורת נפוצה התדמית של המאבק במושגים של "דו-קרב בין דוד לגלית", שהתמונות של ילדים זורקים אבנים על חיילים חמושים היטב תרמו לכך את חלקן המשמעותי. בפועל, המצב היה שונה לגמרי, כפי שגילה העיתונאי האמריקאי, סידני ציון, במהלך ביקורו בבית לחם באוגוסט 1988. כשציון נסע במונית, סלע ענק כמעט פגע בו. "טוב, שהסלע החטיא את מטרתו ולא פגע בי", הוא אמר. "לא ראיתי, איך הוא נזרק, ואם הנהג היה נוסע במהירות של ק"מ אחד מהר יותר, לא הייתי זוכה יותר לראות דבר בחיים. למרבה המזל, המושב שהוא היה ריק, אבל היה ברור, שהערבים לא התכוונו לפגוע באוויר." ציון – שכתב על המזרח התיכון במשך יותר מעשרים שנה – אמר שבעקבות הדיווחים בכלי התקשורת האמריקנים הוא האמין, ש"זורקי האבנים מתכוונים לפגוע בצבא הישראלי ולא במוניות. ראית פעם משהו אחר בטלוויזיה? קראת משהו מנוגד לזה בעיתונים? הילדים זרקו אבנים על חיילים וזהו פשוט לא העליתי בדעתי, שעיתונאים אמריקאים יעלימו חדשות על סכנת חיים. רק מאוחר יותר גיליתי, שמה שקרה לנו, לא היה מקרה יוצא דופן," כתב ציון. "יומיום אזרחים ישראלים בגדה המערבית מסתכנים לקבל אבן בראש מנערים ערבים קטנים וחמודים אלה וחלוקי אבנים' שלהם."¹⁴ אינתיפאדה אל-אקצה הציגה תמונות דומות כמו האינתיפאדה הראשונה וכלי תקשורת המשיכו לסלף את ההשלכות על הישראלים, כפי שתאר ציון.

מיתוס

"סקירת התקשורת בנושא האינתיפאדה הייתה הוגנת ומאוזנת."

עובדה

אנשי התקשורת הכנים הודו, שסקירת האינתיפאדה הייתה מסולפת. לפי סטיבן אמרסון, כתב CNN דאז, עיתונאים אמריקאים השלימו עם הפיקוח הפלסטיני על הסרטה. צלם ישראלי, שעבד בכמה רשתות אמריקאיות אמר לאמרסון, ש"אם נכוון את המצלמה לזירה הלא-נכונה, זה יהיה הסוף שלנו." במקרים אחרים

למרות שכשליש מכל הפלסטינים, שנהרגו בשנת 1989, נרצחו ע"י אחיהם הערבים, רק 12 מתוך יותר מ-150 מקרים, שרשתות אמריקאיות צילמו בגדה המערבית באותה שנה עסקו במאבקים הפנימיים. "בעוד שטרור פלסטיני פוליטי בגדה המערבית לא עולה לכותרות, " ציין אמרסון, "הדיווחים על ברוטאליות ישראלית המצוצים מהאצבע מתפרסמים ללא כל אימות נתונים."

למשל, בתחילת 1988, הכתבים הוזמנו לבית חולים אל-מוקאסד בירושלים כדי לצלם את גסיסתו של ילד פלסטיני. רופאו הפלסטיני הראה אותו מחובר למכשירי החייאה וטען, שהילד הוכה בצורה אכזרית ע"י חיילים ישראלים. ב-8 בפברואר 1988 פטר ג'נינגס מ-ABC דיווח, שלדברי אנשי האו"ם, "הישראלים הכו פלסטיני נוסף למוות בשטחים." גם NBC ו-CBS פרסמו את הטענות האלה.

אבל לא היה בזה שמץ של אמת. לפי ניתוח אחרי המוות והרישומים הרפואיים הילד נפטר משטף-דם במוח. הוא חלה במשך יותר משנה. בסך הכול רשתות השידור האמריקניות, כפי שכתב אמרסון, "הסתבכו בהונאה מאסיבית על הסכסוך בגדה המערבית."

ראש לשכת NBC בתל-אביב, מרטין פלטשר, הודה, שהאינתיפאדה העלתה את בעיית ההגינות. הוא ציין, שהפלסטינים הפעילו מניפולציות על אנשי התקשורת המערבית, כשהם מכנים את עצמם "דוד" הנאבק ב"גלית" הישראלי – מטאפורה, שפלטשר השתמש בה בעצמו בדיווחו ב-1988.

"כל ההתקוממות נועדה עבור התקשורת וללא צל של ספק נמשכה בעטייה," נאמר על-ידו. פלטשר הודה בפומבי, שהוא קיבל הזמנות מצעירים פלסטיניים להסריט מתקפות אלימות כנגדה תושבים יהודים בגדה המערבית.

"יש כאן מקום אמיתי להפעלת מניפולציות על התקשורת. השאלה היא: עד כמה אנחנו משתתפים במשחק הזה? [אנחנו עושים זאת] באותה צורה בה אנחנו קופצים על כל ההזדמנויות האלה לצלם את בוש או רייגן. אנחנו שומרים על כללי המשחק, כי יש לנו צורך בתמונות."¹⁶

ניתוח מקרה

סיפור על "מעגל המוות" בגדה המערבית של ושינגטון פוסט כלל גם ראיון עם ראד כרמי, אחד מראשי פת"ח – הסיעה השולטת באש"ף של יאסר ערפאת. הכתבה מתחילה עם הערה, שכרמי רץ להצטרף למאבק כנגד חיילים ישראלים עם רובה M-16 בידו. מה שהסיפור משמיט, זה העובדה, שרק למשטרה הפלסטינית אמור להיות נשק. הכתבה מדגישה, שהאלימות הישראלית והפלסטינית זהות ב"מעגל" הזה, כי לדברי כרמי, הוא פעל כדי לנקום את מותו של פלסטיני, אותו הרגו ישראלים מפאת עמידתו מאחורי הפיגועים. כרמי מודה, שהוא השתתף בחטיפה ורצח בנוסח "הוצאה להורג" של שני ישראלים, שאכלו ארוחת צהרים במסעדה בטול-כרם. הרשות הפלסטינית עצרה את כרמי, אבל הוא שוחרר אחרי ארבעה חודשים בלבד ואז מיד הרג עוד ארבעה ישראלים, כולל גבר, שקנה מצרכי מכולת ונהג, שהוא התקיף מהמארב. "אמשיך לתקוף את הישראלים," כך הוא אמר לפוסט.¹⁷

מיתוס

"ישראלים לא יכולים להתכחש לאמינות התמונות המראות את התעללויותיהם."

עובדה

התמונה אולי שווה אלף מלים, אך לפעמים התמונה והמלים המתארות אותה מעוותים ומטעים. אין ספק, שהצלמים וצוותי הסרטה טלוויזיונית מחפשים את התמונות הדרמטיות ביותר, שניתן למצוא, ולעיתים קרובות ביותר מראים "גליתים" ישראלים ברוטאליים, שמתעללים ב"דוידים" פלסטיניים מעונים, אבל מה שחסר כאן לעיתים קרובות, זה הקונטקסט.

אחת הדוגמאות הקלאסיות היא תמונה דרמטית של אסושיאטד פרס של חייל ישראלי זועם העומד ליד צעיר שוטט דם, כשאלתו מופנית כלפיו. נדמה, שהחייל זה עתה הכה את הצעיר. התמונה הופיעה בניו יורק טיימס ועוררה סערת רוחות בינלאומית בגלל הכותרת, שסיפקה AP – "שוטר ישראלי וצעיר פלסטיני בהר הבית."

הקרבתן לא היה פלסטיני, שהוכה ע"י חייל ישראלי, אלא שוטר, שהגן על סטודנט יהודי אמריקאי, טוביה גרוסמן, שנסע במונית, שהפלסטינים זרקו עליה אבנים. הפלסטינים הוציאו את גרוסמן מהמונית, הכוהו ודקרוהו. הוא השתחרר ונמלט לכיוון השוטר הישראלי. בנקודה הזאת הצלם צילם את תמונתו. AP לא רק שטעתה בציון הקרבן, היא גם דיווחה, שמדובר בתמונה בזירת הר הבית. כאשר דאגו להעיר לתשומת לב את טעויותיה, AP פרסמה מספר תיקוני דברים, שחלקם עדיין לא הבהירו את הסיפור לגמרי. כפי שבדרך-כלל קורה עם טעויות התקשורת, הנזק כבר נעשה. כמה מקורות, שפרסמו את התמונה, לא פרסמו את התיקונים. האחרים פרסמו תיקונים, שבכל מקרה לא הבליתו את הסיפור המקורי העומד מאחורי התמונה. דוגמא אחרת לכך, כיצד תמונות יכולות להיות בו-זמנית גם דרמטיות וגם מטעות הייתה התמונה של רויטרס של פלסטיני צעיר, שנעצר ע"י המשטרה הישראלית ב-6 באפריל 2001. הילד בהחלט נראה מפוחד עד כדי כך, שהוא הרטיב במכנסיו. ושוב התמונה משכה תשומת לב עולמית וחיזקה את תדמיתם הנפוצה בתקשורת של הישראלים ככובשים ברוטאליים המתעללים בילדים חפים מפשע. במקרה הזה מה שהיה מטעה, זה הקונטקט. צלם רויטרס אחר צילם תמונה רגע אחד לפני צילום התמונה הראשונה. הוא מראה, כיצד אותו ילד מתפרע כנגד חיילים ישראלים. מעטים הם כלי התקשורת, שפרסמו את התמונה ההיא.

מיתוס

"התקשורת לא מתייחסת בסלחנות כלל כלפי המחבלים."

עובדה

ההפך הוא נכון. התקשורת מקבלת את התירוצים הנדושים של המחבלים ודובריהם בקשר למניעיהם וחוזרת עליהם בפומבי. התקשורת מתייחסת בפתיחות לטענות, שהתקפות על אזרחים חפים מפשע מהוות פעולות של "לוחמי החירות." בשנים האחרונות כמה חברות חדשות נמנעו מלהשתמש במושג "מחבל" והחליפו אותו בביטוי 'לשון נקיה', כגון "לוחם", כי ברצונם לא להיראות כתומכים באחד הצדדים או הקובעים דעה לגבי מבצעי הפיגועים. למשל, אחרי פיגוע התאבדות בפיצרייה "סבארו" בלב ירושלים ב-9 באוגוסט 2001, שבו נהרגו 15 בני אדם, המחבל זכה לתואר "לוחם" (*Los Angeles Times, Chicago Tribune*, חדשות הלילה של NBC) ו"מתאבד מתפוצץ" (*New York Times, USA Today*). חדשות ABC לא השתמשו במילה "מחבל". לעומת זאת, כמעט כל כלי תקשורת קראו לאירועי 11 בספטמבר בארה"ב – התקפת מחבלים. קליפורד מיי מרשת המידע על המזרח התיכון ציין את האבסורדיות של הסקירות בתקשורת: "שום עיתון לא יכתוב 'לוחמים פגעו אתמול במרכז הסחר הבינלאומי' או יגיד 'הם יכולים לראות את עצמם כלוחמי החופש ומי אנחנו, שנשפוט אותם, אנחנו – עורכי החדשות'¹⁹. כלי תקשורת לא רק מצדיקים את המחבלים, אלא מתארים לפעמים אף את קרבנות הטרור כשווי ערך למחבלים עצמם. למשל, בעיתונים לעיתים קרובות מתפרסמות תמונות של קרבנות הטרור הישראלים באותו עמוד לצד תמונות לכידת המחבלים. כך, למשל, נוצר רושם, שהפלסטיני המובל באזיקים ובעיניים קשורות ע"י החייל הוא קרבן באותו קנה מידה כמו האישה מוכת ההלם הזקוקה לסיוע מתמונה על פיגוע. אחת הדוגמאות הבולטות ביותר היא הראיון של CNN עם אם המחבל המתאבד, ג'יהאד טיטי אחרי פיגוע התאבדות בפתח תקווה ב-27 במאי 2002. במקביל CNN ראיין את חן וליאור קינן, הורי תינוקת בת חמש-עשר חודשים, שנהרגה בפיגוע. הראיונות עם הורי קינן שודרו ב-CNN בינלאומי במדינת ישראל ובכל מקום אחר בעולם רק אחרי כמה שעות של שידור חוזר ונשנה של ראיון עם אמו של טיטי. זה נראה מוגזם גם בעיני CNN, שבעקבות הפרשה הודיעה על שינוי במדיניות, לפיה היא לא "תדווח על הצהרות של מחבלים מתאבדים או בני משפחותיהם, אלא אם כן מדובר בסיבה יוצאת דופן לעשות זאת."²⁰

מיתוס

"הרשות הפלסטינית לא מגבילה כלל עיתונאים זרים."

עובדה

ניתן ללמוד על מושג של חופש התקשורת של הרשות הפלסטינית ממה, שקרה אחרי התקפת טרור כנגד ארה"ב ב-11 בספטמבר. צלם טלוויזיה של אסושיאטד פרס צילם הפגנה בשכם בה פלסטינים חגגו את התקפות הטרור. הצלם מיד קיבל הזמנה להתייצב בלשכת הביטחון של הרשות הפלסטינית שם נאמר לו, שאסור, שהחומר הזה ישודר. הטנזים של יאסר ערפאת איים גם על חייו במקרה שהוא ישדר את הסרט הזה. גם צלם סטאטי של AP נוכח במקום והוזהר, שלא לצלם. הוא בחר להיענות לבקשתם.

כמה פקידי הממשל של הרשות הפלסטינית הזהירו את משרדי AP בירושלים לא לשדר את הסרט. אחמד עבדל רחמן, מזכיר לשכתו של ערפאת, אמר, שהרשות הפלסטינית "לא יכולה להיות ערבה לחיי" הצלם, אם הקטע הזה ישודר.²¹

הצלם ביקש לא לשדר את החומר וכתוצאה מהסחיטה הזאת AP סירבה להתיר את הסרט הזה לפרסום. כעבור יותר משבוע הרשות הפלסטינית החזירה קלטת וידאו, שהיא החרימה מ-AP, בה רואים הפגנה פלסטינית בחבל עזה במהלכה כמה מפגינים נושאים פוסטרים התומכים במחבל הסעודי, אוסמה בן לאדן. שני חלקים נפרדים של קלטת באורך שש דקות, שבה היו מעורבים "גופי מפתח" נמחקו ע"י הפלסטינים – כך נמסר מפי בכיר ב-AP.²²

אגודת תקשורת חוץ (FPA) בישראל הביעה "דאגה רצינית מהטרדת העיתונאים ע"י הרשות הפלסטינית, כאשר כוחות המשטרה ופושעים חמושים ניסו למנוע צילום וסקירה טלוויזיונית של ההפגנה בשכם ביום שלישי בה מאות פלסטינים חגגו את התקפות הטרור על ניו-יורק וושינגטון". FPA גינתה גם את האיומים כנגד הצלמים ו"היחס של פקידי הממשל הפלסטיני, שלא מתאמצים לשרש את האיומים, לקחת את המצב לידיים או להבטיח את שלומם של העיתונאים וחופש התקשורת".

הרדיו הישראלי דיווח ב-14 בספטמבר 2001, שהרשות הפלסטינית החרימה קטעי סרט, שצולמו באותו יום ע"י צלמים מסוכנויות חדשות בינלאומיות שונות (כולל ערביות) על הגיגת ההתקפות כנגד ארה"ב, שערכה חמאס בערים השונות בגדה המערבית ובחבל עזה. החוגגים נופפו בתמונות של המחבל המבוקש אוסמה בן לאדן.²³ אותן תכניות ורשתות חדשות, שמשדרות תמונות, שיוצרת הרשות הפלסטינית (ערפאת תורם דם, סטודנטים פלסטינים ברגע הדממה, פוסטרים בעד ארה"ב) נכשלו לשדר חדשות על כך, שהרשות הפלסטינית משתמשת בטרור ואיומים כדי למנוע שידור של דיווחים לא מחמיאים לה.²⁴

באוקטובר 2001 אחרי שיגור המתקפה האמריקנית על אפגניסטן הפלסטינים התומכים באוסמה בן לאדן ארגנו הפגנות בחבל עזה, שהמשטרה הפלסטינית דכאה אותן באכזריות. הרשות הפלסטינית נקטה בכל האמצעים הדרושים כדי למנוע סקירה בתקשורת של ההפגנות או ההתקוממויות בעקבותיהן. "כתבים ללא גבולות" מפריס פרסמו מחאה נוקבת כנגד הרשות הפלסטינית. "אנחנו חוששים, שהרשות הפלסטינית מנצלת את התמקדותה של התקשורת הבינלאומית בהדיפה האמריקנית כדי להגביל עד כמה שאפשר את הזכות לחופש המידע," אמר רוברט מנארד, המזכיר הכללי של ארגון העיתונאים. הקבוצה גם התנגדה לפקודות הפלסטיניות – לא לשדר קריאות לשביתות כלליות, פעילות לאומנית, הפגנות או חדשות אחרות ללא רשותה של הרשות הפלסטינית. בכיר פלסטיני אנונימי גילה את תכלית הסחיטה על כלי תקשורת במלים הבאות: "אנחנו לא רוצים שום דבר, שעלול לפגוע בתדמיתנו."²⁵

באוגוסט 2002 איחוד העיתונאים הפלסטינים אסר על עיתונאים לצלם ילדים פלסטינים הנושאים נשק או המשתתפים בפעילות, שמארגנים ארגוני טרור, כי התמונות פוגעות בתדמית הפלסטינים. האיסור פורסם אחרי שהתפרסמו תמונות רבות של ילדים עם נשק הלבושים כמו מחבלים מתאבדים. זמן קצר לפני האיסור של האיחוד צולמו שישה ילדים עם רובי M16 וקלשניקוב במהלך ההפגנה הפרו-עיראקית בחבל עזה. ארגון נוסף, סינדיקט העיתונות הפלסטינית, פרסם איסור דומה הכולל גם איסור לצלם את רעולי פנים. אגודת תקשורת חוץ הביעה "דאגה עמוקה" עקב ניסיון לצנזר את הסקירות והאיומים של הטלת סנקציות על עיתונאים, שלא יכבדו את האיסור.²⁶

עובדה

אל-ג'זירה היא רשת טלוויזיה בשפה הערבית הנמצאת בקטאר, שרואים אותם בכל העולם הערבי. הערוץ נפתח ב-1996 כפרי טיפווחו של אמיר קטאר, שייך חמד בן-חליפה אל-תני וזכה לחשיבות רבה במהלך מלחמת ארה"ב באפגניסטן בגלל מגעים מרחיקי לכת עם שליטי טליבאן ואוסמה בן לאדן. הרשת שידרה מגוון נקודות מבט, כולל זאת של בכירי הממשל של בוש, ולכן נוצר רושם, שמדובר במקור חדשות אובייקטיבי לעולם הערבי. בפועל, לאל-ג'זירה יש היסטוריה ארוכה של מקור תעמולה של השקפות קיצוניות בעולם הערבי. אחד מהוגי דעות מוסלמים האשים את הרשת בהצתת ההמון הערבי כנגד המערב והענקת פרסום לבן-לאדן ועוזריו. "יש הבדל בין הענקת הזדמנות [להשמיע] דעות שונות ופתיחת המסך עבור רוצחים חמושים להפצת רעיונותיהם", אמר ד"ר עבד אל חמיד אל אנסרי, דיקן הפקולטה לשריעה ומשפטים באוניברסיטת קטאר.²⁷ בראיון ל"60 דקות", אחד מכתבי אל-ג'זירה נשאל על סקירת הבעיה הפלסטינית. הוא התייחס לפלסטינים, שנהרגים, כאל שאהידים. כאשר אד ברדלי העיר, שהישראלים עשויים לקרוא להם מחבלים, הוא ענה: "זה בעיה של ישראלים. זאת נקודת השקפה." כאשר הוא נשאל, כיצד הוא קורא לישראלים, שנהרגים ע"י פלסטינים, הכתב הערבי ענה: "אנחנו מכנים את זה כך: הישראלי, שנהרג ע"י הפלסטינים." ברדלי הוסיף גם, שסקירת האינתיפאדה ע"י אל-ג'זירה "עשתה את שלה בהצתת הפגנות פרו-פלסטיניות בכל רחבי המזרח התיכון."²⁸

הערות:

¹ Daniel Pipes, *The Long Shadow: Culture and Politics in the Middle East*, (NJ: Transaction Publishers, 1990), p. 278.

² *Jerusalem Report*, (May 7, 1991).

³ *New York Jewish Week*, (August 31, 2001).

⁴ *Jerusalem Report*, (May 7, 1991)

⁵ *Al Hayat-Al-Jadidah*, (October 16, 2001)

⁶ *Al Hayat-Al-Jadidah* (November 2, 2001)

⁷ *Near East Report*, (August 5, 1991).

⁸ *Jerusalem Report*, (April 22, 2002)

⁹ Report filed by Jean Pierre Martin on October 5, 2000, a day after his Belgian television team from RTL-TV1 was filming in the area of Ramallah.

¹⁰ *Jerusalem Report*, (April 22, 2002).

¹¹ *Washington Post*, (July 18, 2001).

¹² *Washington Post*, (May 10, 2001).

¹³ *CNN*, (October 10, 2000).

¹⁴ Sidney Zion, "Intifada Blues," *Penthouse*, (March 1990), pp. 56, 63.

¹⁵ *Wall Street Journal*, (February 21, 1990)

¹⁶ *Near East Report*, (August 5, 1991).

¹⁷ *Washington Post*, (September 7, 2001).

¹⁸ *New York Times*, (September 30, 2000).

¹⁹ *Washington Post*, (September 13, 2001).

²⁰ *Forward*, (June 28, 2002).

²¹ AP, (September 12, 2001).

²² *Jewish Telegraphic Agency*, (September 20, 2001).

²³ Associated Press and *Jerusalem Post*, (September 13, 2001); *IMRA*, (September 13-14, 2001); *Jewish Telegraphic Agency*, (September 20, 2001).

²⁴ Associated Press and [Jerusalem Post](#), (September 13, 2001); [Jewish Telegraphic Agency](#), (September 20, 2001), Israel Radio (September 14, 2001) .

²⁵ [Jerusalem Post](#), (October 10, 2001).

²⁶ [Jerusalem Post](#), (August 26, 2002).

²⁷ *Al-Raya* (Qatar), (January 6, 2002).

²⁸ *60 Minutes*, ["Inside Al Jazeera."](#) (October 10, 2001).

25. יחס הערבים/המוסלמים כלפי מדינת ישראל

בשאיפה לראות יחסי שלום בין יהודים לערבים, רבים נוטים להתעלם מהערוותיהם של העלית הערבית ופרסומי התקשורת, שלעיתים קרובות מלבים יצרים ולפעמים מצטיינים באנטישמיות גלויה. בדרך-כלל הערבים משתמשים בנימה מתונה יותר, כשהם מדברים לציבור המערבי, אבל דעות כנות מעומק הלב מובעות בערבית לקהל בוחריו של הדובר. להלן רק מבחר זעיר של כמה הערות, שנאמרו ביחס ליהודים ומדינת ישראל. מקומן כאן, כי הן ממחישות את רמת העוינות והדעות האמיתיות של ערבים ומוסלמים רבים. כמובן, לא כל הערבים והמוסלמים שותפים לעמדות אלה, ברם, הדוגמאות אינן נדירות. מדובר בעמדות, שהביע הדרג העליון ושנפוצות בכלי תקשורת עיקריים. מקומם כאן גם, כי אחד ממוסרי השכל של השואה הוא, שאנשים בעלי רצון טוב לעיתים קרובות לא רוצים להאמין, שהרשעים המאיימים להריע, ימשו את כוונותיהם הזדוניות בפועל.

אנטישמיות

"הם [יהודים] ניסו להרוג את עקרונות הדתות באותה מנטאליות בה הם בגדו בישו ובאותה דרך בה הם ניסו לבגוד בנביא מוחמד ולהרגו."

- נשיא סוריה בשאר אסאד בטקס פגישה עם אפיפיור ב-5 במאי, תאגיד השידור הקנדי, 6 במאי 2001

"הקוראן לא טועה, כשהוא מזהיר אותנו מפני שנאתם של היהודים ומדרג אותם בראש רשימת אויבי האסלאם. היום היהודים מגייסים את כל העולם כנגד מוסלמים ומשתמשים בכל סוגי הנשק. הם בווזים את המקום היקר ביותר ללב המוסלמים אחרי מכה ומדינה ומאיימים על המקום לשם פנו המוסלמים תחילה בעת תפילה והמקום הקדוש ביותר למוסלמים אחרי מכה ומדינה. הם רוצים להקים בית מקדש על המקום הזה... המוסלמים מוכנים להקריב את חייהם ואת דמם כדי להגן על טבעה המוסלמי של ירושלים ואל-אקצה!"

- שייח חיאתן אל-אדריסי, ציטוטים מדרשתו במסגד אל-אקצה, 29 בספטמבר 2000

"היהודים הם יהודים, בין אם זה עבודה או ליכוד, היהודים הם יהודים. אין להם מתונים או תומכי השלום. הם כולם שקרנים. הם אלה, שיש לטבוח בהם ולהרוג אותם. כפי שאמר אללה: 'הילחמו בהם'. אללה יענה אותם בדיכום וישפיל אותם ויעזור לכם להתגבר עליהם וירחיב את דעת מאמיניו... עמנו צריך להתאחד בחפירה אחת ולקבל תחמושת מההנהגה הפלסטינית כדי להתעמת עם היהודים... אל תרחמו על היהודים, לא משנה, היכן הם, בכל מדינה. הילחמו בהם בכל מקום. בכל מקום, שתפגשו אותם, תהרגו. בכל מקום תהרגו את היהודים האלה ואת האמריקאים האלה הדומים להם – ואלה, שעומדים לצדם – הם כולם בחפירה אחת, כנגד הערבים והמוסלמים – כי הם הקימו מדינת ישראל כאן, בלב ליבו של העולם הערבי, בפלשתין. הם הקימו אותה כדי שהיא תהיה יישוב נידח של הציביליזציה שלהם – חיל החלוץ של צבאותיהם, החרב של המערב והצלבנים התלוי על צווארם של המונותאיסטים המוסלמים, המוסלמים בארץ הזאת. הם רצו, שהיהודים יהיו החלוצים שלהם..."

- ד"ר אחמד אבו-חלביה, חבר מועצה פאטווה הממונה ע"י הרשות הפלסטינית, רקטור בפועל לשעבר של האוניברסיטה האסלאמית בעזה, מדבר במסגד זייד בן סולטן נחייאן בעזה ב-13 באוקטובר 2000, יום אחרי הלינק' של חיילי המילואים הישראליים ברמאללה בשידור ישיר בטלוויזיה פלסטינית.

"תודה להיטלר, יהיה זכרו ברוך, שלמען הפלסטינים נקם מראש בפושעים הרשעים ביותר על פני האדמה. למרות שעדיין יש לנו טענות עליו, שנקמתו בהם לא הייתה מספיקה."

- עורך הטור בעיתון אל-אחבר (מצרים), אחמד רגב, 18 באפריל 2001

"את כל הנשק יש לכוון כנגד היהודים, אויבי אללה... אותם הקוראן מתאר כקופים וחזירים, עובדי העגל ועובדי אלילים. אללה ישליט את המוסלמים על היהודים, אנחנו נפוצץ אותם בחדרה, אנחנו נפוצץ אותם בתל-אביב ובנתניה בצדקותו של אללה כנגד חלאות המין האנושי האלה... ניכנס לירושלים ככובשים וליפו ככובשים ולחיפה ככובשים ולאשקלון ככובשים... אנחנו מברכים את אלה, שמחנכים את ילדיהם לג'יהאד ולנכונות להפוך לשאהידים, יבורך מי, שיירה כדור לראשו של היהודי."

- **שידור הדרשה בטלוויזיה של הרשות הפלסטינית ב-3 באוגוסט 2001**

"הו, אל, היהודים חצו את כל הגבולות ברודנותם. הו, אל, תעזעז את האדמה מתחת לרגליהם, שפוך עינים עליהם ותשמיד את כולם."

- **שייח עבד-אל-בארי אל-תובייט, 7 ביוני 2002, דרשה במסגד הקדוש של מדינה, שודר בטלוויזיה הסעודית הרשמית**

"כל האותות מוכיחים בוודאות, שהסכסוך בין היהודים למוסלמים הוא סכסוך נצחי מתמשך, אפילו אם הוא נפסק לזמן קצר... העימות הזה דומה לעימות בין האדם והשטן... זה גורלה של האומה המוסלמית ומעבר לזה – גורלן של כל האומות בעולם, שהאומה הזאת [היהודים] תציק להם. גורלו של העם הפלסטיני – להיאבק ביהודים למען העם הערבי, אנשי האסלאם ואנשי העולם כולו."

- **אל חייאת אל-ג'אדידה כפי שצוטט ב-The New Republic Online, 30 באוקטובר 2001**

עלילות דם

"תלמוד אומר, שאם יהודי לא שותה כל שנה דם של גוי, הוא נידון לגיהנום לנצח."

- **נציג ערב הסעודית מרוף אל-דוואליבי בפני ועדת זכויות האדם של האו"ם בנושא סובלנות דתית, 5 בדצמבר 1984**

"בחג הזה [פורים] היהודים צריכים להכין עוגיות מיוחדות מאוד עם מילוי, שהוא לא רק יקר ונדיר – לא ניתן למצוא אותו כלל בשווקים המקומיים והבינלאומיים... בשביל החג הזה העם היהודי צריך למצוא דם אדם כדי שאנשי הדת שלהם יכינו מהם עוגיות לחג... לפני שאכנס לפרטים, ברצוני להבהיר, שהוספת דם אדם להכנת העוגיות לחגיגה היא עובדה מוכחת מבחינה היסטורית וחוקית לאורך כל ההיסטוריה. זוהי אחת הסיבות העיקריות לרדיפות וגלויות, שהיו מנת כוסם באירופה ואסיה בתקופות השונות... במהלך החג היהודים לובשים מסכות ותחפושות כמו בקרבן ומתמכרים לשתייית אלכוהול, זנות וניאוף..."

- **ד"ר אומיימה אחמד אל-ג'להמה מאוניברסיטת המלך פייסל, עיתון יומי של ממשלת ערב הסעודית, 10 במרץ 2002**

"אירופה הנוצרית הפגינה איבה כלפי היהודים, כאשר התברר לה, שהרבנים שלהם צדים בערמומיות כל מי שהולך לבד [ומשדלים] אותו להיכנס לבתי התפילה שלהם. אז הם לוקחים את דמו כדי להשתמש בו לאפיית דברי מאפה לחגיגהם כחלק מהטקס שלהם."

- **העיתונאי ד"ר מוחמד בן סעד אל-שווייר, אל-ג'זירה (ערב הסעודית), 6 בספטמבר 2002**

התעללויות בדויות

"[הרופאים הישראליים] משתמשים בפציינטים פלסטינים... לניסוי תרופות ואימון רופאים חדשים."

- **שר הבריאות של הרשות הפלסטינית, רייאדח אל-זענון, אל-אייאם, 25 ביולי 1998**

"מדינת ישראל מנהלת מדיניות ברורה של השמדת עמנו והריסת כלכלתנו הלאומית ע"י הברחת מוצרי מזון מקולקלים... לא מתאימים לבני אדם לשטחי הרשות הפלסטינית... מדינת ישראל לא שינתה את האסטרטגיה, שמטרתה – להרוג ולהשמיד את עמנו, אלא שהיא התחילה לסמוך על אמצעים נוספים חוץ מפצצות, טילים ומטוסים. האמצעים האלה הם הפצה והברחה של מוצרי מזון מקולקלים... לשטחי הרשות."

- סגן שר האספקה של הרשות הפלסטינית, עבד אל-חמיד אל-קודסי,
אל-חייאת אל-ג'דדה, 22 באוגוסט 1998

:"הכוחות הישראליים יומיום מרעילים את עמנו במנות גדולות של גז רעיל – דבר המעלה את אחוזי חולי סרטן בקרב הנשים והילדים."

סוהה ערפאת, אשתו של יאסר ערפאת, 11 בנובמבר 1999, במהלך הופעתה לצד הגברת הראשונה הילארי רודהם קלינטון

הכחשת השואה

"...צצים שקרים על היהודים, שנהרגו פה ושם ובשואה. וכמובן, כל אלה הם שקרים ותביעות חסרות בסיס. שום חלמנו, שום דהאו, שום אושביץ! כל אלה היו אתרי חיטוי... הם התחילו לפרסם את התעמולה שלהם, שהם נרדפו, נרצחו והושמדו... פעלו ועדות פה ושם כדי להקים את הישות הזאת [מדינת ישראל – העורך], הישות הזרה הזאת, שהושלתה כסרטן למדינתנו בה גרו אבותינו, בה גרים אנחנו ובה יגורו ילדינו אחרינו. הם תמיד ציירו את עמם כקרבנות ובנו מרכז לשואה ולגבורה. של מי הגבורה? של מי השואה? הגבורה שייכת לאומתנו וגם השואה הייתה כלפי עמנו... אנחנו היינו הקרבנות, אך לא נישאר קרבנות לתמיד..."

- ד"ר איסאם סיסאלם, מרצה להיסטוריה, האוניברסיטה האסלאמית של עזה, שידור בטלוויזיה של הרשות הפלסטינית, 29 בנובמבר 2000.

"נושא השואה עולה שוב. הוא מסרב להיעלם במשך יותר ממחצית המאה, כי התעמולה הציונית הפכה אותו לאמצעי להשגת יתרון כלכלי ופוליטי חוץ מניצולו לקידום הכיבוש וההתיישבות... לא מזמן הופיע ספר של חוקר אמריקאי המעמיד בספק את השואה. לאור הראיות המדעיות והכימיות הוא מוכיח, שלא יתכן, שבמחנות הנאצים של אושביץ נשרפו גוויותיהם של שישה מיליון יהודים. מדובר בתעמולה שקרית, כי במרתפים הגדולים ביותר במחנה לא יכול היה להיות אפילו אחוז אחד של המספר הזה."

- הירי מנצור בעיתון היומי הרשמי של הרשות הפלסטינית, "אל-חייאת אל-ג'אדידה", 13 באפריל 2001

"אחד מפשעיהם של היהודים נקרא בשם 'השואה', כלומר השמדת היהודים ע"י הנאצים. אמנם [היסטוריונים] רוויזיוניסטים הוכיחו, שהפשע הזה כנגד מספר יהודים תוכנן ע"י מנהיגים יהודים והיה חלק ממדיניותם... כנגד היהודים האלה אנחנו נלחמים, הו, אללה האהוב."

- שידור הדרשה בטלוויזיה של הרשות הפלסטינית, 21 בספטמבר 2001

שלום

"אם לא ימצא פתרון לבעיה הפלסטינית, יקשה עלינו להגן על חיי היהודים בעולם הערבי ולהבטיח את שלומם."

- פאריס אל-חורי, הנציג הסורי, ניו יורק טיימס, 19 בפברואר 1947

"לעולם הערבי אין מצב רוח לפשרות. מר הורוביץ, תכניתך נראית הגיונית ורציונאלית, אבל גורל האומות לא נקבע עפ"י הגיון רציונאלי. האומות אף פעם לא מוותרות: הן נלחמות. לא תצליחו להשיג דבר באמצעי שלום או פשרה. אולי תוכלו להשיג משהו, אבל יהיה זה אך ורק בכוח הזרוע שלכם. ננסה לנצח אתכם. אינני בטוח, שנצליח בכך, אבל אנחנו ננסה. הצלחנו לגרש את הצלבנים, אבל מצד שני איבדנו ספרד ופרס. אולי נאבד גם את פלשתיין. אבל מאוחר מדי לדבר על פתרון בדרכי שלום ונועם."

- מזכיר הליגה הערבית, עזאם פשה, 16 בספטמבר 1947

:

"כל מאמצינו למצוא פתרון לבעיה הפלסטינים בדרכי נועם עלו בתוהו. המלחמה היא הדרך היחידה, שנשארה לנו. הצלתה של פלשתין תהיה התענוג והזכות שלי."

- המלך עבדאללה של עבר הירדן, 26 באפריל 1948

"נציג הסוכנות היהודית אמר לנו אתמול, שלא הם היו התוקפים, אלא שהערבים פתחו במלחמה. איננו מכחישים את זה. אמרנו לכול העולם, שאנחנו נלחם."

- ג'מאל חוסייני בפני מועצת הביטחון, 16 באפריל 1948

"תהיה זו מלחמת השמד וטבח המוני, שידובר עליה כמו על שחיטות המונגולים והצלבנים."

- עזאם פשה, המזכיר הכללי של הליגה הערבית, 15 במאי 1948

"אינני נלחם רק כנגד מדינת ישראל. משימתי היא להציל את העולם הערבי מהחורבן ע"י תכניה של ישראל, ששורשיה נעוצים בחו"ל. שנאתנו חזקה מאוד. אין שום טעם לדבר על שלום עם ישראל. אין אפילו מקום קטן ביותר למשא ומתן."

- נשיא מצרים נאצר, 14 באוקטובר 1956

"כעת כוחותינו ערוכים לגמרי לא רק להדוף מתקפה, אלא אף להתחיל בעצם פעולת השחרור ולהשמיד את הנוכחות הציונית במולדת הערבית. הצבא הסורי מאוחד עם אצבעו על ההדק...כאיש צבא אני מאמין, שהגיע הזמן להיכנס לקרב השמד."

- שר הביטחון הסורי חאפז אסד, 20 במאי 1967

"בפני המדיניות הערבית בשלב הזה עומדות שתי מטרות. הראשונה – חיסול עקבות התוקפנות של שנת 1967 ע"י נסיגתה של מדינת ישראל מכל השטחים, שהיא כבשה באותה שנה. המטרה השנייה היא חיסול עקבות התוקפנות של שנת 1948 ע"י חיסול עצם מדינת ישראל. אמנם זהו יעד מופשט ולא מוגדר עדיין וכמה מאיתנו טעו בכך, שהתחילו בצעד המאוחר יותר לפני הצעד הראשון."

- מוחמד חייקל, איש סודו של סאדאת ועורך של עיתון רשמי למחצה "אל-אהרם", 25 בפברואר 1971

"בואו נעבוד יחד עד שנשיג ניצחון ונחזור לירושלים המשוחררת."

- יאסר ערפאת, רשת הרדיו של רפובליקת עיראק, בגדד, 16 בנובמבר 1991

"תמיד התנגדתי לרעיון הנורמליזציה של היחסים עם הנשים (הישראליות)...הן תמיד מזמינות אותי לטקסים שלהן, אבל אני מסרבת בתוקף, כי אני שונאת את ישראל."

- סוהה ערפאת, רעייתו של יאסר ערפאת, מגזין הנשים הסעודיות, סאיידאתי, כפי שצוטט ע"י AP, 3 במאי 2001

"לא נוותר ולו על פיסת אדמה בפלשתין של חיפה ויפו ועכו ומולבאס (פתח תקווה) וסלמה ומג'דל (אשקלון) וכל הארץ, ועזה והגדה המערבית..."

- ד"ר אחמד אבו חלביה, חבר של מועצת פאטווה, הממונה ע"י הרשות הפלסטינית, הרקטור בפועל לשעבר של האוניברסיטה האסלאמית בעזה, מדבר במסגד זאייד בן סולטן נהיאן בעזה ב-13 באוקטובר 2000, יום אחרי הליניץ' של חיילי המילואים הישראלים ברמאללה בשידור חי בטלוויזיה הפלסטינית

"בעזרת אללה תושמד מדינת הרשע הזאת...ישראל, תושמד מדינת הרשע הזאת, ארה"ב, תושמד מדינת הרשע הזאת בריטניה...ברכות יחולו על ראשו של כל מי שיצא למלחמת ג'יהאד למען אללה...ברכות יחולו על ראשו של כל מי, שישים תגורת נפץ על גופו או על בניו ויכנס אל תוך קהל היהודים."

- דרשתו של שייח איברהים מדהי כמה ימים אחרי שיאסר ערפאת הכריז על הפסקת האש, הטלוויזיה של הרשות הפלסטינית, 8 ביוני 2001

"אמרנו כבר מהתחלה, שאין הפסקת האש למתנחלים."

- מנהיג פת"ח, זיאד איבו-עאיד, *International Herald Tribune*, 20 ביוני 2001

תכנית השלבים והשמדת מדינת ישראל

"העם הפלסטיני קיבל את הסכמי אוסלו כצעד ראשון ולא כהסדר קבע בהנחה, שהמלחמה והמאבק בשטח היא יותר אפקטיבית ממאבק מארץ רחוק... כי העם הפלסטיני ימשיך את המהפכה עד שהם ישיגו את תכליתם של מהפכת '65..."

- שר האספקה של הרשות הפלסטינית, עבד אל-עזיז שהיאן, אל-איאם, 30 במאי 2000.
("מהפכת '65 היא הקמת אש"ף ופרסום האמנה הפלסטינית הקוראת להשמדת מדינת ישראל באמצעות מאבק מזוין.)

"לעמנו יש תקוות לעתיד, שיפסק קיומה של מדינת הכיבוש ולא משנה, מה כוחה ויהירותה..."
- שר התקשורת של הרשות הפלסטינית, עמאד אלפלוג'י, אל חייאת אל ג'אדידה, 18 בנובמבר 1999

"כאשר אנחנו אחוזנו ברובים בשנת '65 והתחילה המהפכה הפלסטינית המודרנית הייתה לכלל זה תכלית. התכלית לא השתנתה, והיא – שחרור פלשתיין."
- סאלים אלוואדיה אבו סאלים, מפקח על עניינים פוליטיים של הרשות הפלסטינית, אל-חייאת אל-ג'אדידה, 20 בינואר 2000

"ברצוני להגיד, שזאת פלשתיין שלנו, ממטולה עד רפיח ועקבה, מהנהר [ירדן] ועד הים [התיכון], בין אם הם רוצים בזה או לא."
- ד"ר ג'ריר אל-קידוה, יועצו של הנשיא ערפאת, שידור טלוויזיה של הרשות הפלסטינית, 29 בנובמבר 2000

"ישראל קטנה בהרבה מאיראן ולכן היא פגיעה יותר להתקפה גרעינית."
- נשיא איראן לשעבר, עלי רפסניאני כפי שצוטט ב-*Jerusalem Report*, 11 במרץ 2002

"הבסנו את הצלבנים לפני 800 שנים ונביס את אויבי האסלאם גם היום."
- סגן ראש עיריית נצרת, סלמן אבו אחמד כפי שצוטט ב-*Jerusalem Report*, 4 במרץ 2002

הטפה לאלימות

"הצו להרוג את האמריקאים ובעלות בריתם – אזרחים ואנשי צבא – הוא חובתו של כל מוסלמי ומוסלמי, אשר יכול לעשות זאת בכל מדינה, שניתן לעשות זאת, כדי לשחרר את מסגד אל-אקצה והמסגד הקדוש [מכה] משליטתם וכדי שצבאותיהם יעזבו את כל ארצות האסלאם מובסים ללא כל אפשרות לאיים על אף מוסלמי."
- הפאטווה (הציווי הדתי) של אוסמה בן לאדן מ-1998

"החלטנו לשחרר את מולדתנו צעד אחר צעד...נגיד: "אם מדינת ישראל ממשיכה – אין בעיה. וכך נכבד את הסכמי השלום ואי-אלימות כל עוד ההסכמים מתבצעים צעד אחר צעד. [אבל] אם וכאשר מדינת ישראל תגיד 'מספיק', כלומר, 'לא נדון בנושא ירושלים, לא נחזיר פליטים, לא נפנה את הישובים, לא נחזור לגבולות', במקרה, שהיא תגיד כך, נחזור לאלימות. אבל אז יהיו לנו שלושים אלף חיילים פלסטיניים במדינה עם סממני

- שר התכנון ויחב"ל של הרשות הפלסטינית, נביל שאעת, בראיון לתחנת טלוויזיה ANN, לונדון, 7 באוקטובר 2000

"האלימות ממשמשת ובאה והפלסטינים מוכנים להקריב אפילו חמשת אלפים איש".
- שר המשפטים של הרשות הפלסטינית, פרייח אבו מידיין, אל-חייאת אל-ג'אדידה, (הרשות הפלסטינית), 24 באוגוסט 2000

"האינתיפאדה תמשיך עד שנשיג את מטרותינו הלאומיות".
- שר האוצר של הרשות הפלסטינית, מוחמד אל-נששיבי, אל-אייאם, 10 באוקטובר 2000

"האינתיפאדה היא כלי של מאבק עממי בו משתתפים כל פלגי העם כדי לממש את הזכויות החוקיות המוכרות ע"י הקהילה הבינלאומית של העם הפלסטיני... זוהי מטרת האינתיפאדה... השימוש באלימות, המאבק והשאהידים... מצד אנשינו נועד להשגת זכויותיהם".

- נציג אש"ף בווישינגטון, חסאן עבד אל-רחמן, TV MBC, 10 באוקטובר 2000

"יש להמשיך ולהסלים את האינתיפאדה".
- ראש ארגון פת"ח בגדה המערבית, מרוואן ברגותי, טלוויזית אל-ג'זירה (קטאר), 11 באוקטובר 2000

"בעיית ירושלים, הפליטים והריבונות היא נושא אחד, והוא יוכרע בשטח ולא במשא ומתן. בנקודה הזאת חשוב להכין את החברה הפלסטינית לאתגר של הצעד הבא, כי בוודאי נמצא את עצמנו בעימות אלים עם מדינת ישראל כדי להציב עובדות חדשות בשטח... אני מאמין, שהמצב הזה בעתיד יהיה אלים יותר מהאינתיפאדה".

- אבו-עלי מוסטפה מהרשות הפלסטינית, 23 ביולי 2000

"לחמאס יש עשרות שאהידים השואפים לבצע פיגוע כנגד יעדים ישראלים. פעילותם של שאהידים אלה חורגת ממה שעשו צבאות ערב, שנלחמו במדינה היהודית. חשיבות הנשק הזה של שאהידים חשוב לא פחות מאשר הנשק הגרעיני".

- חאלד מאשעל, ראש הפוליטבירור של החמאס, אל חייאת אל-ג'אדידה (הרשות הפלסטינית), 24 ביוני 2001

"אנחנו מלמדים את ילדינו, שמחבלים מתאבדים באים להפחיד את הישראלים ויש לנו רשות לעשות זאת... אנחנו מלמדים אותם, שאחרי שאדם הופך למחבל מתאבד, הוא מגיע לדרגה הגבוהה ביותר בגן-עדן".

מדברי יועץ "מחנה גן-עדן" פלסטיני בראיונו ל-BBC כפי שצוטט ב-ג'רוסלם פוסט, 20 ביולי 2001

"אני מבטיח, שמספר תקריות ירי על הכובשים יגדל ל-500, לאלף יריות ביום... הפלסטינים התאמנו לתקוף טנקים ישראלים ולהתפוצץ עם חגורות נפץ כחלק מהכנות להתקפה ישראלית אפשרית בשטחים הפלסטיניים... האינתיפאדה הנוכחית שונה היא מהקודמת, כי כעת יש בידינו נשק והפלסטינים נלחמים בתוך שטחיהם ומתוכם".

- סגן מפקד כוח-17, מוחמד דמרה (המכונה אבו עווד), אל-חייאת, 17 באוגוסט 2001

"המתאבדים של היום הם היורשים האצילים של האבות האצילים... המתאבדים הלבנוניים, שלימדו את הצי האמריקני שיעור קשה ב[לבנון]... המתאבדים האלה הם העידית שבחברה, המנועים של ההיסטוריה... הם האנשים הראויים ביותר לכבוד בקרבנו..."

- אל חייאת אל-ג'אדידה (הרשות הפלסטינית), 24 ביוני 2001

"אני לא חושב, שמוסלמי ישאיר מולדת אסלאמית כמו פלשתינ וירושלים בידי הציונים, שבוזים את אתריה הקדושים ופוגעים בהם מבלי שלבעלי הארץ תהיה הזכות להגן על עצמם. כל מה שאמרת זה, שלעם המדוכא הזה, שגורש מביתו, יש זכות להפוך לפצצה אנושית ולהתפוצץ בתוך החברה הצבאית הזאת."

- **שייח יוסף אל-קרדהאווי, מנהיג אגודת המוסלמים. טלוויזיית אל-ג'זירה (קטאר), 16 בספטמבר 2001**

"נתעקש על מאמצינו להמשיך את האינתיפאדה ותנועת המחתרת עד שנשיג את זכותנו לחזור ועצמאותנו עם עיר בירה – ירושלים."

- **דברי אחמד סעדת במסיבת עיתונאים אחרי מינויו למנהיג החזית העממית לשחרור פלשתינ, ג'רוסלם פוסט, 4 באוקטובר 2001**

"המחתרת היא לגיטימית ואלה, שמקריבים את חייהם, לא שואלים רשות מאף אחד... אסור לנו להחליף את דרך האינתיפאדה והג'יהאד. במקום זה עלינו להתייבב לצדם ולעודדם."

- **המופתי של ירושלים, שייח איקרימה סברי, אל-חייאת, 7 בדצמבר 2001**

"עם עזרתו של אלה, בפעם הבא ניפגש בירושלים, כי אנחנו נלחמים כדי להביא ניצחון לנביאינו. כל תינוק, כל ילד, כל גבר, כל אישה, כל הזקנים וכל הצעירים, כולנו נקריב את עצמנו למען אתרינו הקודשים ונחזק את אחיזתנו בהם ואנחנו רוצים למסור שבעים שאהידים על כל אחד מהם במבצע הזה, כי זוהי ארצנו הקדושה. נמשיך להילחם למען הארץ הברוכה הזאת ואני קורא לכם לעמוד איתן."

- **יו"ר הרשות הפלסטינית, יאסר ערפאת, נאום בהפגנה ברמאללה, 18 בדצמבר 2001**

"בחנו את אפשרויותינו ודרכנו ובחרו בדרך הטבח, במעשי הג'יהאד, ההתאבדות והמחתרת בכל צורה, לצד אחינו בחמאס, הג'יהאד האסלאמי וכל ארגוני המחתרת הפלסטינית האחרים עד לשחרורה של פלשתינ ושיבת הפליטים."

- **חלק מאזהרה באתר האינטרנט של גדודי חללי אל-אקצה, הזרוע הצבאי של ארגון הפת"ח של יאסר ערפאת, 7 באוגוסט 2002**

מקורות:

שרותי שידור מחו"ל
הארץ
משרד החוץ הישראלי
ג'רוסלם פוסט
MEMRI
[Near East Report](#)
[Palestinian Media Watch](#)
מקורות חדשות מגוונים

